

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

BOSTANZADE YAHYA
GÜL-İ SAD-BERG (İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ferudun Hakan ÖZKAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Ankara - 2011

ÖNSÖZ

Bu çalışma 17. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin hayatı, eserleri, kişiliği ve Gül-i Sad-Berg adlı eserinin tenkitli metni ile incelemesinden oluşmaktadır. Yaptığımız çalışma ile adı geçen yazarın hayatını, eserlerini ve kişiliğini ortaya çıkarmayı ve eserin sağlam bir metnini oluşturarak divan nesri içindeki yerini belirlemeyi amaçladık.

Müellifi tarafından iki kere telif edilen ve birinci telifinin müellif hattı nüshası tespit edilmesine rağmen ikinci telifine kaynaklık edecek müellif hattı nüsha bulunamadığı için nüshalar arasında tenkitli metne esas olacak üç nüshayı tespit etmek epeyce zor oldu.

Çalışma boyunca birçok arkadaşımın desteğini ve yardımını gördüm; Arapça manzûme, cümle ibâre, âyet ve hadislerin okunmasında yardımını gördüğüm Dr. Hacı YILMAZ'a; Farsça manzûmelerin okunup anlamlandırılmasında yardımcı olan dostlarım Yrd.Doç.Dr. Ali Emre ÖZYILDIRIM, Yrd.Doç.Dr. Ebubekir Sıddık ŞAHİN ve Yrd.Doç.Dr. Bilal ÇAKICI'ya ve bilgisayar teknolojisi konusunda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Halil ÇELTİK'e teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışma konusunun belirlenmesinde yardımcı olan ve çalışmayı sonuna kadar okuyup gerekli düzeltmeler konusunda beni uyaran hocam Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'a da teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM:BOSTANZÂDE YAHYA	10
1.1 AİLESİ.....	10
1.2 HAYATI	13
1.3 ESERLERİ	15
1.4 KİŞİLİĞİ	22
İKİNCİ BÖLÜM:İNCELEME.....	24
2.1 ESERİN ÖZETİ	24
2.2 MUCİZELERİN ANA ÇİZGİLERİYLE TAHLİLİ	72
2.2.1 Mucizelerde Anlatıcı ve Vak'a Anlatımı	72
2.2.1.1 Anlatıcının Kimliği.....	72
2.2.1.2 Vaka Tertibi.....	77
2.2.2 Mucizelerin Muhtevası	79
2.2.2.1 Mucizelerin Konusu ve Tasnifi	79
2.2.2.1.1 İdrak Edilişleri Bakımından Mucizeler	79
a. Hissî Mucizeler:	79
b. Haberî Mucizeler:	81
c. Aklî Mucizeler	82
2.2.2.1.2 Amaçları Bakımından Mucizeler.....	83
a. Hidayet Mucizeleri	83
b. Yardım Mucizeleri.....	84
c. Helak Mucizeleri	86

2.2.2.2	Mucizelerin Şahıs Kadrosu	86
2.2.2.3	Mucizelerin Geçtiği Mekan	87
2.2.2.4	Mucizelerin Geçtiği Zaman.....	87
2.2.2.5	Mucizelerin Kaynakları	88
2.3	MUCİZELERİNDİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ	89
2.3.1	Dil	89
2.3.1.1	Türkçe Deyimler	94
2.3.1.2	Arapça Deyim ve İbareler.....	95
a.	Arapça Deyimler	95
b.	Deyim Özelliği Göstermeyen Arapça İbareler.....	97
2.3.1.3	Farsça Deyimler	100
2.3.2	İmlâ.....	100
2.3.3	Manzûmeler.....	101
2.3.3.1	Manzûmelerin Tür/Şekil Özellikleri	103
2.3.3.2	Manzûmelerin İşlevleri	106
2.3.3.3	Manzûmelerin Kullanım Sıklığı.....	122
2.3.4	Ayet ve Hadisler	124
2.3.5	Edebi Sanatlar	124
2.3.5.1	Beraat-i İstihlâl	124
2.3.5.2	Teşbih	126
2.3.5.3	Telmih.....	131
2.3.5.4	Seci	135
2.3.5.4.1	Yapılarına Göre Seciler	136
2.3.5.4.2	Yer ve İşlevlerine Göre Seciler.....	146
2.3.5.4.3	Redif Alışlarına Göre Seciler	148
SONUÇ.....		150
KAYNAKÇA.....		152

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:GÜL-İ SAD-BERG.....	157
3.1. Nüshaların Tavsifi	157
3.2 Nüshaların Değerlendirilmesi ve Tenkitli Metin Kurulmasında İzlenen Yol	162
3.3 Metin Hazırlanırken Uygulanan Yöntem.....	177
 METİN.....	177
DİZİN.....	573
TÜRKÇEÖZET.....	576
İNGİLİZCE ÖZET	577

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
agmd.	: adı geçen madde
agt.	: adı geçen tez
C.	: cilt
ev.	: Çeviren
Hzl	: hazırlayan
mnz	: manzume
msr	: mısra
nr	: numara
s.	: sayfa
S.	: sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	: ve diğerkleri
vr.	: varak

GİRİŞ

Dinî konular, eski Türk edebiyatında en çok işlenen konulardır. Tevhid, münâcât gibi Allah'ın varlığını, birliğini konu alan ve O'na yakarış ifade eden eserlerin yanı sıra Hz. Muhammed ve yakınlarıyla ilgili na't, siyer, mevlid, Muhammediye, kırk hadis, yüz hadis, mirâciyye, hilye, maktel-i Hüseyin gibi eserler ve kıssa-i Yûsuf, kısâs-ı enbiyâ gibi diğer peygamberleri işleyen eserler büyük bir yekûn teşkîl etmektedir. Bunlar içinde Hz. Muhammed'i konu alanların çokluğu da dikkat çekmektedir. Çalışma konumuz olan "Gül-i Sad-Berg" de Hz. Muhammed'in mucizelerinin konu edildiği bir eserdir.

"Yüz yapraklı gül" anlamına gelen gül-i sad-berg tamlaması, divan edebiyatında yüz beyit, yüz gazel, yüz beyitlik kaside (Nev'î'nin Sultan III. Murad'a yazdığı kaside), yüz hadis (Bursalı İsmail Belîğ'in yüz hadis tercümesi), yüz mektup (Mesihî'nin münşeâtı) gibi yüz sayısı esas alınarak yazılan eserlere verilen addır. Bunlarda sayı her zaman yüze ulaşmamakla beraber müellifler, sayı bakımından eksik olan bu türdeki çalışmalarına da aynı adı vermişlerdir.¹ Bu adı taşıyan eserler arasında hiç şüphesiz adıyla en çok uyumlu olanlar yüz hadis ve yüz mucize konularını işleyenlerdir. Çünkü gül, rengi, şekli ve kokusu bakımından Hz. Muhammed'e benzetilmiştir. Yunus Emre'nin "Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir" mısraında ifade ettiği gibi gülün kokusunu Resûl-i Ekrem'in terinden aldığına inanılır. Halk arasında, gül koklamak sevaptır, sözü de daha çok bu çiçeğin Hz. Peygamber'in sembolü olmasından kaynaklanmaktadır. Gül koklandığında, gül yağı ve gül suyu ikram edildiğinde salâtü selâm getirilmesi, bu inanışın Müslümanlar arasında köklü bir geleneğe sahip olduğunu gösterir. Mevlid törenlerinde gül suyu serpmek, bunun için yapılmış sanat eseri niteliği taşıyan gülabdânların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Tasavvufî sembolizmde gül ilâhî güzelliği temsil ettiği gibi Allah'ın

¹ İ. Çetin Derdiyok, "Gül-i Sad-Berg", TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.XIV, s.225.

mahbûbu Hz. Muhammed'i de temsil eder. Bundan dolayı "verd-i Muhammedî" veya "gül-i Muhammedî" adı verilen gül şeklinde hilye-i şerîfler yapılmıştır.²

Sözlükte "davranış, yol, âdet, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi" gibi anlamlara gelen sîret kelimesinin çoğulu olan siyer, Hz. Peygamber'in hayatı, onun hayatını konu edinen bilim dalı ve bu dalda yazılmış eserler için terim olarak kullanılmıştır.³ Hz. Muhammed'in çocukluğundan itibaren hayatının anlatıldığı siyerlerde onun örnek ahlâkı, çevresiyle olan ilişkileri, aile hayatı, mücadelesi, savaşları gibi birçok yönünün yanı sıra mucizelerinden de söz edilir. Arap kültür ve edebiyatında önemli bir yere sahip olan siyer, Türk kültür ve edebiyatında da tercüme ve telif olarak yansımalarını göstermiştir. Türk dilinde, tespit edilebilen on üç tercüme, on yedi tane de telif manzum ya da mensur siyer kitabı vardır. Kadı Darîr'in "Tercüme-i Siyer-i Nebî"si ile Lâmiî Çelebi'nin "Şevâhidü'n-Nübüvve"si tercüme olanların en tanınmışlarıdır. Veysî'nin "Dürretü't-Tâc"ı da telif siyerler arasında en çok tanınan ve edebî yönü en kuvvetli olanıdır. Bunların dışında Hz. Muhammed'i konu alan ve Türk edebiyatının en çok okunan eserleri arasında ilk sıralarda yer alan Yazıcıoğlu Mehmed'in "Muhammediye"si ve Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necât"ı da sayılabilir. Şemâil, hilye, delâilü'n-nübüvve, mucizât gibi konular da siyer bahisleri içinde yer almakla beraber bu hususta yazılmış eserler İslâmî Türk edebiyâtında müstakil birer tür kabul edilmektedir.⁴

"Bir şeye güç yetirememek" anlamındaki "acz" kelimesinden türeyen mucize kelimesi terim olarak, Allah'ın, peygamberlik iddiasında bulunan peygamberini doğrulamak ve desteklemek için yarattığı, insanların benzerini

² Cemal Kurnaz, "Gül", TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.XIV, s.220.

³ Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, C.XXXVII, s. 319.

⁴ Mustafa Uzun, "Siyer ve Megâzî" (Türkçe Siyer Kitapları), TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, C.XXXVII, s. 326.

getirmekten âciz kaldığı olağanüstü olay, şeklinde tanımlanır.⁵ Mucizeler, peygamberin gücünü değil, daha çok elçisi olduğu Rabb'in gücünü kanıtlar.⁶ Peygamberler tarihine bakıldığında Hz. Dâvûd'un demiri mum gibi yumuşatıp zırh yapması, Hz. Süleyman'ın kuşlarla konuşması ve Sebe Melikesi Belkıs'ı huzuruna getirmesi, Hz. Mûsâ'nın âsâsının ejderha olması ve Kızıldeniz'i yararak kavmini oradan geçirmesi, Hz. Sâlih'in kızıl devesi, Hz. İsmâ'nın çocukken konuşması, ölüleri diriltmesi ve hastaları iyileştirmesi gibi tabiat kurallarının dışında cereyân eden ve daha çok insanların onlara imân etmeleri için gerçekleşen mûcizelerin anlatıldığı görülebilir.

Mucizeler Allah'ın fiili olup peygamberin mucizesi denmesi, onun peygamber aracılığıyla ve peygamberi doğrulaması sebebiyledir. Mucizeler peygamberlerden çıkar, peygamber olmayan kişilerin gösterdikleri olağanüstülükler mucize sayılamaz. Mucizeler tabiat kanunlarına aykırı olaylardır. Mucize, peygamberlik iddiasıyla birlikte bulunur, peygamberlik iddiasından önce ya da sonra olmaz. Mucize peygamberin isteğine uygun olur; dağı yerinden kaldıracağım, diyen birisinin denizi yarması mucize sayılmaz.⁷

Peygamberlere verilen mucizeler farklı şekillerde gruplandırılmıştır: Mucizeler mâhiyetleri bakımından aklî (manevî), hissî (maddî) ve haberî mucizeler; muhatapları yönünden helâk, hidâyet ve yardım mucizeleri olarak ele alınmıştır. Hz. Muhammed'e de diğer peygamberlere verildiği gibi bazı mucizeler verilmiştir. Hz. Peygamber, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara tebliğ ederken öncelikle aklî ve mantıkî delillere başvurmuş, basiret sahibi, ön yargısız insanlar bu öğretilerinden hareketle onun doğru sözlü olduğunu kabul etmiştir. Bazı kişilerde aklî ve mantıkî delillerle yetinmeyerek mucize talebinde bulunmuş, bu sebeple ona hidâyet mucizeleri verilmiştir. Art niyetli bir üçüncü

⁵ Hüseyin Algül, Yunus Apaydın, Ali Bardakoğlu vd., **İlmihal** 2 cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul tarihsiz, C.I., s.113.

⁶ Annemarie Schimmel, **Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri**, Çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004, s.240.

⁷ Algül, Apaydın, Bardakoğlu vd., age., s.114.

grup ise ondan hissî mucize istemiş; ancak Kur'ân'da özellikle bu kategoriye giren talepler reddedilmiştir.⁸ Gül-i Sad-Berg'de zikredilen mucizeler, tezimizin inceleme bölümünde bu iki tasnif şekline göre tasnif edilmiştir.

Kelam âlimleri Hz. Muhammed'e Kur'ân gibi aklî bir mucize dışında hissî mucize verilip verilmediği konusunu tartışmış ve bir kısmı Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerin gösterdiği hissî mucizeleri göstermediğini iddia etmişlerdir. Onlara göre, bütün insanlara hitap eden İslâmiyet'in delili her zamanda ve her mekânda geçerli bir nitelik taşımalıdır, bu da Kur'ân-ı Kerîm'dir. Öte yandan Hz. Peygamber'in elinden bazı hârikulâde olaylar zuhûr etmişse de bunlarla nübüvvetin ispâtı amaçlanmamıştır. Yemeğin bereketlenmesi ve suyun çoğalması gibi hâdiseler Müslümanların imânını artırmaya ve onları gönül huzûruna kavuşturmaya yönelik ilâhî lutuflardır. Geçmiş peygamberlerin nübüvvet delilleri daha ziyâde duyularla algılanabilen fevkalâdeliklerden meydana gelirken Hz. Muhammed'de bu delil Kur'ân mucizesine dönüşmüştür. Önceki peygamberlerin tebliği kendi toplumlarının şartlarıyla sınırlıydı. Onlar, düşünce bakımından henüz olgunluk dönemine ulaşmamış insanlara hitap ettiklerinden somut olaylara dayanan mucizeler göstermiştir. Kur'ân ise olgunluğa ulaşıp hissî mucizelere ihtiyaç duyulmayan bir çağda vahyedilmiştir. İnsan zihninin kaydettiği tekâmül hârikulâde olaylara iltifât etme ihtiyâcını ortadan kaldırmış, onun yerine evrende hâkim olan mükemmel düzeni görüp incelemeye ve buradan hareketle Allah'a ulaşmaya sevkeden derin muhtevâlî Kur'ân yeterli görülmüştür.⁹

Hz. Muhammed'e mucize verilip verilmediği yukarıda açıklandığı üzere tartışılrsa da halk arasında onun mucizeleri sürekli anlatılagelmiş ve Edirneli Abdullah Ubeydî'nin "Evsâf u Mucizât-ı Nebî"si gibi münhasıran mucizeleri

⁸ İlyas Çelebi, "Muhammed"(Mucizeleri), TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, C.XXX, s. 446.

⁹ Halil İbrahim Bulut, "Mucize" TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, C.XXX, s. 352.

anlatan eserlerin yanı sıra halka hitap eden Yazıcıoğlu Mehmed'in "Muhammediye"si ve Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necât"ı gibi bir bölümünde mucizelerin anlatıldığı eserler kaleme alınmıştır.

Hız. Muhammed'e duyulan saygı ve sevgiyi dile getirmek için kaleme alınan bu tür eserlerde onun en çok bilinen ve tanınan mucizeleri dile getirilir. Mesela Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necât'ının Mucizât bölümünde, Gül-i Sad-Berg'de ayrıntılıca anlatılan bazı mucizeleri şöyle dile getirir:

*Mu'cizâtın dinlenüz şevk ile hûş
Tâ ki akl u cân kıla cûş u hurûş*

...
*Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir pâre bulut olurdu sâye bân*

*Her nire varsa bile varurdu ol
Başı üzre dâima tururdu ol*

*Anı kullukçı komışdı ana Hak
Ahmed'i Hak nice saklar yahşı bak*

...
*Uyanuk iken nice işitse ol
Eyle işidürdi uyurken Resûl*

...
*İncü dişleri şu'âından gice
İğne düşse bulınurdu iy hoca*

*Dilinün bu kim kelere sordı ol
Didi ben kimem didi sensin Resûl*

....
*Düşmana saçdı eliyle toprağı
Kûr oldu cümle ol kâfir yağı*

*On iki bin kâfir oldu münhezim
Kimi kûr oldu kimisi mün'adim*

*Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak
Barmağı ile ay oldu iki şak*

...

*Barmağından çeşmeler akıtdı hem
İçdi andan cümle-i hayl ü haşem*

*Ağulu bişmiş kuzı ana söyledi
Yime benden yâ Resûlullâh didi*

*Ağuluyam bana ağu katdılar
Ol münâfıklar sana mekr itdiler*

*Dikdi hurmâyı hem ol şâh-ı cihân
Dikdügi sâat yimiş virdi hemân*

*Söyledi avcında taşa geldi taş
Taş degülse ıška gel sen dahı taş*

*Hem ağaçlar kıldılar ana sücûd
Oldılar haklığına cümle şuhûd*

*Çün şikâyet kıldı ıssından deve
Mustafâ'dan oldı derdine devâ*

...
*Mu'cizâtından didük birkaç kelâm
Mi'râcından dahı dinle iy hümâm¹⁰*

Yazıcıoğlu Mehmed'in Arapça eseri Meğâribü'z-Zamân'ın kendisi tarafından yapılan Türkçe tercümesi "Muhammediye"de de yine Gül-i Sad-Berg'de geçen şu mucizeler manzum olarak anlatılır:

*Onu çok mu'cizât ile mükerrem eyledi illâ
Cemî'i mu'cizâtındanmuazzam kıldı Furkân'ı*

.....
*Mu'cizâtından birisi bu kim ay
İki pâre oldu sankim iki yay*

¹⁰ Süleyman Çelebi, **Mevlid (Vesiletü'n-Necât)**, Hzl. Faruk Kadri Timurtaş, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990, s. 37- 42.

*Nakl eder Kâdı İyâz ender-Şifâ
Ümmü Seleme evinde Mustafâ*

*Kim Ali'nin dizine yatmış idi
Gün dahi varmış inip batmış idi*

*Çün güneş dolandı açtı gözünü
Pes Alî'den yana tuttu yüzünü*

*Dedi kıldın mı namâzı yâ Alî
Dedi kılmadım edeb kıldım velî*

*Gördü gün batmış cihân olmuş habes
Doğ dedi doğdu gerü derhal güneş*

*Tâ 'Alî kıldı namâzını tamâm
Vardı dolandı geri gün ey hümâm*

*Hem geri Kâdı İyâz nakl eyledi
Kim Şifâ'sında bu sözü söyledi*

*Geldi bir A'râbî dedi yâ resûl
Var idi bir kızcağzım öldü ol*

*Ger kızım dirgüresin onu bulam
Pes elinde ben dahi mü'min olam*

*Vardı kızın kabrine ashâb ile
Atası ve anası kızın bile*

*Dedi yâ kız diril emru'llâh ile
Tâ seni atan göre mü'min ola*

*Geldi âvâz pes kabirden söyledi
Kim ulaştı cânım Allâh'a dedi*

*Yâ resûlu'llâh dilerlerse necât
Mü'min olsunlar bulalar tayyibât¹¹*

¹¹ Âmil Çelebioğlu, **Muhammediye**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998, C. II, s.182-184.

Mirzazâde Mehmed Sâlim de, Gül-i Sad-Berg'in nüshaları tanıtılırken izah edileceği üzere, eserin kendi istinsah ettiği Ali Emirî nüshasına takriz yazar ve kendi Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sının başındaki salvele makamında Gül-i Sad-Berg'de anlatılan mucizelerin önemli bir kısmını manzum olarak anlatır ve Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin adını zikreder.¹²

17. yüzyılın önemli âlimlerinden olan Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin "Gül-i Sad-Berg adlı eseri üzerinde yaptığımız bu çalışmayla, yukarıda anlatıldığı üzere Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Hz. Muhammed'e ilişkin bir eseri eski Türk edebiyatı sahasında çalışanlara tanıtmak ve "İnşa, Osmanlı edebiyat türleri arasında en az incelenmiş alanlardan biri olmaya devam etmektedir; bunun nedeni, kısmen çoğu edebiyat nesrinin sahteliği, abartmalı ve değersiz söz kalabalığı içinde anlamın sese feda edilmesi olarak gördükleri şeye karşı çıkan 19. yy Osmanlı eleştirmenlerinin yarattıkları hava olmuştur. Bunu bir ipucu olarak kullanan modern edebiyat tarihçileri, büyük ölçüde daha az karmaşık ve görünüşte daha "anamlı" olan metinleri tercih etmişlerdir."¹³ cümlesinde dile getirilen haklı serzenişi giderme yolunda bir adım daha ilerlemeye vesile olmak amaçlanmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır:

I.Bölümde, eserin müellifi Bostanzâde Yahya Efendi'nin hayatı, kişiliği ve eserleri incelendi. Dönemin biyografik kaynaklarına gidilerek müellifin hayatına ilişkin olabildiğince ayrıntılı bilgi elde edilmeye çalışıldı. Eserleriyle ilgili etraflı bilgi verilerek bu eserlerden hareketle müellifin ilmî ve edebî kişiliğine ilişkin çıkarımlarda bulunuldu.

¹² Adnan İnce, **Tezkiretü'ş-Şu'ara** Salim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s.95 - 110.

¹³ Christine Woodhead, "Estetik Nesir", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, C.II, s.325.

II.Bölümde “Gül-i Sad-Berg” incelendi. Bölüm başında, oldukça uzun ve ağır bir metin olan eserin özeti verildi. Daha sonra eserde anlatılan mucizeler anlatıcı, vaka, yer, zaman, şahıs ve konu bakımından ele alınıp tasnif edildi, mucizelerin kaynakları tespit edildi. Yine inceleme bölümünde eser, dil ve anlatım bakımından ele alındı. Metinde geçen Türkçe, Arapça ve Farsça deyim, atasözü ve ibâreler tespit edildi, edebî sanatlardan örnekler verildi, özellikle de müseccâ bir metin olduğu için olabildiğince bol örnekle seciler incelendi. Bu bölümün sonunda çalışmadan elde edilen sonuçlar sunuldu.

III. Bölüm eserin metnine ayrıldı. Önce eserin tespit edilen yedi nüshası ayrıntılıca tanıtıldı ve metin tespitinde izlenen yol, metin tenkidine esas olan nüshaların hangi gerekçelerle belirlendiği açıklandı. Ardından incelemeye esas olan eserin tenkidli metni verildi. Metinden sonra da eserde geçen özel adlar dizini eklendi.

BİRİNCİ BÖLÜM

BOSTANZÂDE YAHYA

1.1 AİLESİ

Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfına gösterilen saygı ve imtiyaz başka hiçbir devlette gösterilmemiştir. Kuruluş döneminde Molla Husrev, Zenbilli Ali Cemâlî Efendi, Ebussuud Mehmed Efendi gibi büyük âlimlerin kişisel saygınlıkları şeyhülislamlık makamının devlet hizmetindeki âlimler hiyerarşisini denetleme makamına dönüşmesinde yardımcı olmuştur. Bunlar ister istemez ulemâ kurumunun kurucu ataları olmuştur.¹⁴ Bu kurumda hânedânlar oluşmakta geç kalmamıştır. 16 ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkan ulemâ hanedanlarından Ebussuudzâdeler ve Sadeddinzâdeler'in yanı sıra bir de Bostanzâdeler âilesi vardır.

Bostanzâde ailesi Kânûnî döneminin kazaskerlerinden Bostan Mustafa Efendi'nin torunlarıdır ki, bu aile şeyhülislam ve birçok kazasker çıkararak bir buçuk asır kadar sürmüştür. Mustafa Efendi'nin torunlarından, inceleme konumuz olan Yahyâ Efendi'den sonra aile "Yahyâzâdeler" olarak anılmış ve bu aileden başka bir kol türemiştir.¹⁵

Bostanzâde ailesinin ilmiye sınıfındaki ilk tanınmış ferdi Bostan Mustafa Efendi'dir. Bostan Mustafa Efendi Tireli Mehmed Ali adlı bir tâcirin oğlu olup¹⁶ İbni Kemâl'in öğrencilerindendir. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği görevlerinde de bulunan Mustafa Efendi "Hâşiye-i Sûre-i En'âm 'Alâ Tefsîri Beyzâvî, Hâşiye-i Sadru'sh-Şerî'a, Hâşiye-i Islâh u İzâh, Risâle-i Kazâ ve Kader, Risâle-i Cüz'i Lâ-Yetecezzâ, Necâtu'l-Ahbâb ve Tuhfetü Zevî'l-Elbâb Fi'l-Kimyâ" adlı eserleri kaleme almıştır. Mustafa Efendi 25 Ramazan 977(3 Mart 1570)'de ölünce

¹⁴ Madeline C. Zilfi, **Dindarlık Siyaseti Osmanlı Ulemâsı Klasik Dönem Sonrası (1600-1800)**, Çev. M.Faruk Özçınar, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008, s.27.

¹⁵ Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları – Kültür Bakanlığı Ortak Yayını, Hzl.Nuri Akbayar-S.Ali Kahraman, VI Cilt, İstanbul, Mayıs 1996, C.II., s. 375.

¹⁶ Süreyyâ, age, C.4, s.1161.

cenâze namazını Ebussuud Efendi kıldırır ve Emir Buhârî Zâviyesi haziresine defnedilir.¹⁷ Kânûnî Sultan Süleyman dönemini anlatan “Süleymannâme” adlı bir eseri vardır.¹⁸

Bostan Mustafa Efendi’nin açtığı yoldan ilerleyen oğlu Mehmed Efendi (1535-1598) tahsilini tamamladıktan sonra çeşitli müderrisliklerde bulunur. Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri yaptıktan sonra 1587’de ilmiyenin en üst noktası olan şeyhülislamlığa atanır; ancak üç yıl sonra azledilir. Azledilme sebebi dönemin Anadolu Kazaskeri Şâir Bâkî ile yaşadığı tartışmadır. Mehmed Efendi İstanbul kadısı olan kardeşi Mustafa Efendi’yi Anadolu kazaskeri yapabilmek için Bâkî aleyhinde bazı kadılara şikayetler yaptırır. Bâkî de bir divân toplantısında şeyhülislamı tertipçilik ve insafsızlıkla suçlar. Bu konuşmadan haberdar olan Bostanzâde, Bâkî’nin bazı beyitlerinin küfür içerdiğini, o azledilmezse kendisinin istifa edeceğini söyler ve durumdan rahatsız olan Sultan III. Murad Bostanzâde’yi ve kardeşini azleder. Azil sebepleri arasında vakfiyesi gereği Sultan Bâyezid Medresesi’nde şeyhülislamların ders vermesi âdet olduğu halde Bostanzâde’nin bunu uzun süre ihmal edip derse gitmemesi de gösterilmektedir. Bostanzâde azledildikten sonra aynı yıl içinde üçüncü defa Rumeli kazaskerliğine getirilmiş, 11 Temmuz 1593’te Zekeriya Efendi’nin vefatı üzerine yeniden şeyhülislam olmuştur.¹⁹ III. Murad sayesinde, görevden alındıktan sonra tekrar şeyhülislamlık makamına atanan ilk şeyhülislam Bostanzâde olmuş ve gerçek ulemâ arpalığı veya geçici emeklilik maaşı tahsis edilen ilk kişi de Bostanzâde olmuştur.²⁰ “Vefât-ı Bostân” terkibi ve “Ders-i ‘ilmiñ bozıldı Bostânı” mısraının gösterdiği 1006(1598) yılında ölünce

¹⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, C.I, s.253; Hüseyin Gâzi Yurdaydın, “Bostan’ın Süleymannâmesi”, **Belleten**, C.XIX, S. 74, 1955, s. 190-191. Bursalı Mehmed Tahir ölüm yılını 968 olarak verse de Yurdaydın, mezar taşındaki 977 tarihinin kesin tarih olduğunu söylüyor.

¹⁸ O zamana kadar “Ferdî” adlı birine nisbet edilen Süleymannâme’nin Bostan Mustafa Efendi’ye ait olduğunu 1955 yılında H. Gazi Yurdaydın Belleten’de yayımladığı “Bostan’ın Süleymannâmesi” adlı makalesiyle kanıtlamıştır.

¹⁹ Mehmet İpşirli, “Bostanzâde Mehmed Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul 1992, C. VI, s.311.

²⁰ Zilfî, age. s.51.

Şehzâde Câmîi hazîresine defnedilir.²¹ Âlim ve fâzıl bir kişi olan Bostanzâde Mehmed Efendi'nin dilinde tutukluk vardır, bu yüzden hakkında:

“Lükneti var deme sakın bî-vukûf

Ayrılmaz tatlı dilinden hurûf”

beyti söylenmiştir.²² Türkçe ve Arapça şiirler yazan Bostanzâde'nin Kânûnî için yazdığı mersiye çok beğenilmiştir. İhyâu Ulûmi'd-Dîn'i “Yenâbiu'l-Yakîn fî İhyâi Ulûmi'd-Dîn” adıyla tercüme etmiş, Mülteka'l-Ebhûr'u da şerhetmiştir. Ayrıca Koca Mustafa Paşa Hacıkadın Caddesi'nde bugün mevcut olmayan bir mescid yaptırmıştır.²³

Şeyhülislam Bostanzâde Mehmed Efendi'nin kendisi gibi ilmiye sınıfından olan ve şâir Bâkî'yi uzaklaştırarak Anadolu kazaskeri yapmaya çalıştığı kardeşi Bostanzâde Mustafa Efendi(1539-1605) İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri, ve Mekke mollalığı görevlerinde bulunur, öldüğünde Karaman'daki kayınpederi Kadızâde Ahmed Şemseddin Efendi Türbesi'ne defnedilir.²⁴

Şeyhülislam Mehmed Efendi'nin üç oğlu da geleneği bozmaz ve ilmiye sınıfına intisab ederler. Bunlardan en büyüğü olan Mustafa Efendi müderris ve Üsküdar mollası olup 1601'de ölür.²⁵ Ortancası, babasıyla aynı adı taşıyan Mehmed Efendi'dir. 1564'te doğan Mehmed Efendi de tahsilini tamamladıktan sonra müderrislik, Selânik, Edirne, Bursa, Mısır mollalıkları, İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri görevlerinde bulunur. 1625 yılında vefat edince kayınpederi Nişancı Boyalı Mehmed Paşa Camii haziresine defnedilir. Arap, Fars ve Türk dillerinde şâir ve münşî olan Mehmed Efendi'nin eşsiz takrizleri vardır. Cömert ve tatlı dilli olan Mehmed Efendi yumuşak

²¹ Tâhir, age. C.I, s.256.

²² Süreyya, age., C.3, s.988.

²³ İpşirli, agmd.

²⁴ Süreyya, age., C IV, s.1161.

²⁵ Süreyya, age., C.IV, s. 1161.

yüzlülüğünden dolayı boş vaatlerde bulunur. Oğlu Mehmed Abdulkerim Efendi ve damadı Kemankeş Ali Paşa'dır.²⁶

Yahya Efendi'nin, uzun boylu ve romatizmalı olduğu için "sârikü'n-nücûm" diye bilinen oğlu Ahmed Efendi de dedeleri ve babası gibi müderrislik, Şam mollalığı gibi görevlerde bulunmuş ve Aralık 1664'te vefat ederek Emir Buhârî Tekkesi hazîresine defnedilir.²⁷ Kendisiyle aynı adı taşıyan oğlu Ahmed Efendi de dedesine nisbetle "Yahyâzâde" diye tanınmış, müderrislik, Mekke ve İstanbul kadılıkları ve Anadolu kazaskerliği gibi görevlerde bulunur ve 21 Kasım 1725'te vefat eder. Onun çocukları ise İbrâhim Efendi, Yahyâ Efendi ve İstanbul Kadısı Hüseyin Efendi'dir. Torunlarından iki tane İbrahim Efendi ve onlardan birinin oğlu olan Ahmed Efendi İstanbul kadılığı ve onun oğlu Said Efendi de Anadolu ya da Rumeli kazaskerliklerinden biri görevlerinde bulunmuştur.²⁸

Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin, ecdâdı ve ahfâdının Osmanlı Devleti'nde hep üst düzey mevkilerde bulunmuş bir ulemâ hânedânı olan "Bostanzâdeler" ailesinin bir ferdi olduğu görülmektedir.

1.2 HAYATI

Babasının, amcasının ve kardeşinin doğum tarihleri bilinen Yahya Efendi'nin doğum tarihi, gençlik ve öğrenim yılları hakkında bilgi bulunmamakta, sadece babasından öğrenim gördüğü ve ilmiye sınıfındaki ilk yıllarını onun yanında geçirdiği bilinmektedir.²⁹ Mehmed Efendi'nin üçüncü oğlu olan Yahya tahsilini tamamlayınca babasına mülazim (stajyer) olur.³⁰ İlk görevi Kırk Akça

²⁶ Süreyya, age., C.III, s. 988.

²⁷ Süreyyâ, age., C.I, s.172.

²⁸ Süreyyâ, age., C.I., s.190.

²⁹ Mustafa Çağrı, "Bostanzâde Yahya Efendi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul 1992, C. VI, s.311.

³⁰ Uşşâkizâde Seyyid İbrâhim Hasib, **Şakâiku'n-Nu'mâniyye Zeyli**, Kayseri Raşit Efendi Ktb. No:949 vr.18b; Şeyhî Mehmed Efendi, **Vekâyü'l-Fudalâ**, Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri, Hzl.Abdulkâdir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul1989, C. I, s. 45; Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, **Mecelletü'n-Nisâb**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tıpkıbasım, Ankara 2000, s.142; İnehanzâde Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2011, C.II, s.1216; Süreyya, age. C V, s.1672; Tâhir, age. C.I, s.257.

Medrese'dir. Eylül 1594'te Ferhad Paşa Hocası Abdülkerim Efendi'nin yerine Üsküdar Mihrimâh Sultân Medresesi'nde görevlendirilir. 1596 martında Ayâşî Ahmed Efendi yerine Sahn-ı Semâniye Medreselerinden birine atanır. 1598'in mart ayında Abdulcebbarzâde Mehmed Efendi'den boşalana Üsküdâr Vâlîde Medresesi, 1600 mayısında Hâcezâde Abdulaziz Efendi'den boşalan Süleymâniye Medreselerinden birinde görevlendirilir.³¹ Medrese hiyerarşisinin en tepesinde bulunan Süleymâniye'deki görevinden sonra büyük kadılar hiyerarşisinin en alt basamağı olan mahreç kadılıklarından Halep kadılığına³² Kasım 1601'de Kara Çelebizâde Mehmed Efendi yerine atanır; ancak 1603 yılının şubat ayında azledilerek yerine Bâlîzâde Mustafa Efendi getirilir. Eylül 1604'te yine mahreç kadılıklarından olan Muzaffer Efendi'den boşalan Galata kadılığına atanır, ama 1605 yılı mayıs ayında bu görevinden azledilir ve yerine Hasan Kethüdâzâde Mehmed Efendi getirilir. İki yıl aradan sonra 1607 Mayıs'da Şerif Mehmed Efendi'den alınan Galata kadılığına tekrar atanır; ancak aynı yılın aralık ayında tekrar görevden alınarak yerine Kara Abdurrahman Efendi getirilir. 1608 Kasımında Zeynelâbidin Efendi yerine bir kademe üstteki erbaa kadılıklarından Bursa kadılığına atanır; bir yıl sonra da Muzaffer Efendi'den alınan Edirne kadılığı kendisine verilir, yerine de Edhemzâde Şeyhî Efendi görevlendirilir. 1611 yılının haziran ayında yine görevden alınarak yerine Azmîzâde Mustafa Efendi getirilir. Ancak mesleğindeki bu gel-gitler daima dikey bir hareketlilik gösterir ve bu kez de Haremeyn kadılıklarını da atlayarak Ekim 1613'te Seyfîzâde Ahmed Efendi'nin yerine İstanbul kadısı olur. Bir yıl sonra 1614 Eylülünde ise bu görevden alınarak yerine Azmîzâde Efendi getirilir. Aynı senenin kasım ayında ise Ahîzâde Hüseyin Efendi'den alınan Rodoscuk arpalık olarak Yahya Efendi'ye verilir, ama haziran 1621'de geri alınarak Nev'îzâde Atâullah Efendi'ye verilir. 1623 'ün ocak ayında ağabeyi Mehmed Efendi'den boşalan Anadolu kazaskerliğine yükseltilir, ama

³¹ Uşşâkîzâde, age., vr.19a; Şeyhî, age., C. I, s. 45.

³² Zilfi, age., s.4.

aynı yılın ekim ayında görevden alınıp yerine Azmizâde Efendi kazasker yapılır ve onun tasarrufundaki Uzuncaova arpalığı Yahya Efendi'ye verilir. Ekim 1629'da Biber Birâderi Hasan Efendi'nin azledildiği Rumeli kazaskerliğini atanarak ulaşabileceği son makama da erişmiş olur. Aynı yılın temmuzunda görevden alınır ve yerine Anadolu Kazaskeri Ebû Saîd Mehmed Efendi getirilir, onun yerine de Ebussuudzâde Efendi atanır. Bostanzâde Yahyâ Efendi 27 Temmuz 1639 (26 Rebi'ü'l-evvel 1049) 'da vefat eder ve babasının Şehzâde Câmîi haziresindeki mezarının yanına defnedilir.³³

1.3 ESERLERİ

Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin hayat hikayesini veren kaynakların çoğunda iki eserinden söz edilir: "Âsâr-ı 'ilmiyyelerinden Gül-i Sad-Berg ve Mir'âtü'l-Ahlâk ismiyle mevsûm te'lîf-i latîfleri vardır."³⁴, "Âsârından Gül-i Sad-Berg'i ve Mir'ât-i Ahlâk'ı vardır matbû eserdür."³⁵, "Gül-i Sad-Berg'i ve Mir'ât-i Ahlâk nâm te'lîfi matbû eserdir."³⁶, "İlmi-i ahlâktan Sultan Ahmed Hân-ı evvel nâmına yigirmi bâb üzere müretteb Türkiyyü'l-ibâre 'Mir'âtü'l-Ahlâk" nâmında bir kitâbıyla mucizât-ı nebeviyeden yüz mucizeyi mübeyyin "Gül-i Sad-Berg" isminde Türkçe mensur bir eser-i kıymetdârı vardır."³⁷, "Gül-i Sad-Berg ve Mir'atü'l-Ahlâk'ı yazmıştı."³⁸ Ancak modern kaynaklarda dört eserinden söz edilir: "Eserleri: Gül-i Sad-Berg, Mir'atü'l-Ahlâk, Tuhfetü'l-Ahbâb-Târih-i Sâf, Fî Beyâni Vak'a-i Sultan Osman."³⁹

1.Gül-i Sad-Berg: Üzerinde inceleme yaptığımız eser. Daha sonra ayrıntılıca ele alınacaktır.

³³ Katip Çelebi, **Fezleke**, Cerîde-i Havâdis Matbaası, 1287 C2. s.222; Uşşâkizâde, age., vr.19a; Şeyhî, age., C. I, s. 46; Çağrıçı, agmd., s.312,

³⁴ Şeyhî, age., C. I, s. 46

³⁵ Uşşâkizâde, age., vr.19b.

³⁶ Katip Çelebi, age., C2. s.222.

³⁷ Tâhir, age., CI, s. 257.

³⁸ Süreyyâ, age., C.V, s. 1672.

³⁹ Yayın Kurulu, "Yahya (Bostanzâde)" **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yayınları, VIII Cilt, İstanbul 1998, C. VIII., s.542.; Çağrıçı,agmd., s.312.

2.Mir'âtü'l-Ahlâk: Türkçe didaktik bir ahlak kitabıdır. Eser bir giriş ve dönemin padişahı I.Ahmed'e bir methiyeden sonra tamamı ahlakî faziletlerle dair yirmi dört bâbdan oluşur. Başlıca konuları ibâdet, sabır ve şükür, şecâat, dikkat ve zekâ, ciddiyet, cehd, iyilikler ve erdemler, kazâyâ rızâ, vefâ, sır saklama, cömertlik, af, iffet, tevâzû ve hayâ, emânet ve sadâkat, rıfk ve şefkat, âlicenâplık, müşâvere, hilm, gayret, ferâset, fırsatları değerlendirme, temkin, iyilerle dostluk kurma, hakları gözetip kollama gib faziletler ve hükümdarlık, emirlik, vezirlik ve vâililik gibi resmî görevlerin gerektirdiği yükümlülüklerdir. Eser "Nasihât" başlığını taşıyan uzun bir hatime ile son bulur. Konular işlenirken "husûsan mülûk ve selâtîne müstahsendir" gibi ifâdelerle söz, başta padişah olmak üzere çeşitli kademelerdeki yöneticilere getirilerek bunların, söz konusu faziletleri kazanmalarının gerekliliği üzerinde durulur. Bu arada müellif yer yer daha önceki padişahların ahlakî ve siyasî üstünlüklerine ilişkin bilgiler vererek kendi dönemindeki idarecileri dolaylı olarak yerer. Hatta bazen açık tenkitlerde bulunduğu da görülür. Ahlak alanında felsefî ve teorik tahliller yerine pratiğe ağırlık veren eserde ahlakî faziletler âyet ve hadislerle örneklendirilmiştir. Ayrıca Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere ahlak ve hikemiyâtla ilgili manzûmeler, peygamber kıssaları ve İslam tarihinden alınmış örnek ahlâkî motiflerle eserin muhtevâsı zenginleştirilmiştir. Bu arada Eflâtun, İbn Sînâ ve Hüseyin Vâiz-i Kâşîfî gibi ahlâk filozofu ve bilginlerinden yapılan nakiller hem müellifin geniş bilgi ve kültürünü göstermekte, hem de etki açısından esere büyük bir güç kazandırmaktadır. *Mir'âtü'l-Ahlâk* XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunun ahlâk yapısını ve o dönem münevverlerinin ideal ahlâk görüşlerini yansıtmaları bakımından da büyük değer taşır. Eserin tesbit edilebilen tek yazma nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde TY, nr.3537'ye kayıtlı olup vr 242b'de nüshanın müellif hattı olduğu ve 10 Ramazan 1022'de (24 Ekim 1613) tarihinde tamamlandığı belirtilmektedir.⁴⁰

3.Tuhfetü'l-Ahbâb (Târih-i Sâf): Klasik kaynaklarda sözü edilmeyen Tuhfetü'l-Ahbâb ya da Târih-i Sâf, ikinci adından da anlaşılacağı üzere bir tarih eseridir. Yahyâ Efendi'nin böyle bir eserinin olduğu ilk defa Hüseyin Gazi Yurdaydın tarafından ortaya çıkarılmıştır. Yurdaydın, o zamana değin “Ferdî” mahlaslı birine atfedilen “Süleymannâme” adlı eserine aslında Yahyâ Efendi'nin dedesinin babası olan Bostan Mustafa Efendi'ye ait olduğunu ispatladığı geniş ve detaylı makalesinde Bostan Mustafa Efendi'nin bir şair olduğunu Târih-i Sâf'tan bir alıntı yaparak şöyle izâh eder: “Biyografisi yazılırken belirtileceği üzere Süleymannâme'mizin müellifi kabul ettiğimiz Kânûnî devri kazaskerlerinden olan Bostan'ın bir şâir olduğu husûsu, mezkûr Bostan'ın torunu olan ‘Târih-i Sâf’ adı ile meşhur Tuhfetü'l-Ahbâb müellifinin şu fıkrası ile de sâbittir: Kânûnî'nin 955(1548) yılı İran (Elkas) seferinde kazaskeri olan Bostan Efendi şu ebyâtı söylemiştir:

Sürme şâhım asker-i Rahmân'ı Şeytân üstüne
 Şâh'ı mat et şehsüvârım sür atın Van üstüne
 Yık anı rahm etme vîrân eyle vîrân üstüne
 Göreyim milk-i Acem yıkılsun âbâd olmasın

Sefer sona erdikten sonra ‘...biter iş değil idi. Mahzâ Bostan Efendi'nin kerâmetidir...’ şeklinde, Kânûnî'nin Bostan Efendi hakkındaki kanâatini açığa vurduğu nakledilmektedir.”⁴¹ Yurdaydın, yaptığı açıklamada Tuhfetü'l-Ahbâb'ın Bostan Efendi'nin torununa ait olduğunu söylemekle birlikte Yahyâ Efendi'nin ismini zikretmemektedir. Bu eserin Bostanzâde Yahyâ'ya ait olduğunu, eseri sadeleştirerek 1978'de yayımlayan Necdet Sakaoğlu söyler. Sakaoğlu çalışmasının önsözünde “Tuhfetü'l-Ahbâb'ın Yazarı Kimdir?” başlığının altında bu konuyu şöyle açıklar: “XVII. yüzyılın ilk yarısında iyi bir din adamı ve tanınmış bir kalem sahibi olarak ün kazanmış bulunan Kazasker Taşköprülüzâde Kemâlüddin Mehmed Efendi, eserin yazarı sanılagelmişse de bu zâtın Tuhfetü'l-Ahbâb'la ilgisi yoktur. Yüz yıl önce İstanbul Terakkî Matbaası'nda basılan eserde

yazarın ismi geçmemektedir. Basım, bütün kütüphane kayıtlarına, yayınlara, kataloglara Taşköprülüzâde'nin adıyla girdiği gibi; son yıllarda yayımlanan birçok eserde de (Enver Koray, Türkiye Tarih yayınları Bibliyografyası, s.6; İsmail Hâmi Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C.III., s.700; Samiha Ayverdi, Edebî ve Mânevî Dünyası İçinde Fâtih, s.151 vd.; T.Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi, C.XI., s.216.) yine bu adla girmiştir. Yazar, büyükbabasının Kazasker Bostan Mustafa olduğunu eserdeki “Büyükbabam Bostan Efendi” ve “Vâlid-i mâcid-i cedd-i kesîrû'l-mehâmid merhûm Bostan Efendi” sözleriyle; babasının ise Sultan III.Murad zamanında şeyhülislamlıkta bulunduğunu “Şeyhülislamları olan babamız...” sözleriyle açıklar. İşte, kitaptaki bu bilgilere dayanılarak Tuhfetü'l-Ahbâb yazarının bir “Bostanzâde” olduğu kesinlikle söylenebilir. Şeyhülislam Bostanzâde Mehmed Efendi'nin üç oğlundan büyüğü Mustafa Efendi her ne kadar ilmiye sınıfındansa da daha 1601 yılında öldüğünden, bu tarihten epeyce sonra kaleme alınan eserin yazarı olamaz. Ortancası Mehmet Efendi de medresede yetişmiş; 1622'de Sultan Ahmed Câmii hatip ve vâizliğine getirilmiştir. Ancak bu da Tuhfetü'l-Ahbâb yazarlığı için zayıf kalmaktadır. Şu halde en kuvvetli ve kuşkusuz aday Bostanzâdelerin küçüğü Yahyâ Efendi'dir. Nitekim Yahyâ Efendi, hem I. Ahmed zamanında kazaskerlik yapmış olması hem de bilim ve kalem sahibi olarak tanınması nedeniyle görüşümüzü doğrulamaktadır.”⁴² Böylece uzun süredir yanlış bilinen bir bilgi düzeltilmiş ve Bostanzâde yahyâ Efendi'nin bir eseri daha olduğu ortaya çıkmıştır.

Tuhfetü'l-Ahbâb'ın 1287 (1870) tarihli matbu bir nüshası olup bu baskıya esas teşkil eden yazma nüsha henüz elde edilememiştir. Necdet Sakaoğlu eserdeki “Padişahımız ki... bir câmi binâsına ibtidâ buyurmuşlardır.” ifâdesinden hareketle Bostanzâde'nin eseri Sultan Ahmed Camii'nin 1610 ila 1617 yılları arasındaki yedi yıllık yapım süreci içinde yazdığını ima ettiğini söyleyerek eserin 1025 (1616) yılına doğru yazdığını⁴³ ifâde ediyor; ancak eserin bu yedi yıllık

⁴² Necdet Sakaoğlu, Bostanzâde Yahya Efendi, **Duru Tarih (Târih-i Sâf – Tuhfetü'l-Ahbâb)**, Milliyet Yayınları, İstanbul Ocak 1978, s.10-13.

⁴³ Sakaoğlu, age., s.5.

sürecin hangi yılında yazıldığını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla eserin 1616 ilâ 1617 yılları arasında kaleme alındığını söylemek daha doğrudur.

Kitabın ismi matbu nüshanın serlevhasında “Tarih-i Sâf” olarak yazılmış ancak metin içindeki “Bu kitâb-ı anber-nikâbı ‘Tuhfetü'l-Ahbâb’ nâmıyle tesmiye idüp...” ibâresinden eserin gerçek adının Tuhfetü'l-Ahbâb olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁴

Tuhfetü'l-Ahbâb'da hânedânların ve hükümdârların tanıtılmasında kronolojik sıra gözetilmemiştir. Üç bölümden (bâb) oluşan eserin “Der Şemâil-i Âl-i Osmân” başlığını taşıyan birinci bölümünde o güne kadarki on dört Osmanlı hükümdârı; “Ahvâl-i Hulefâ-yı Abbâsiyye” başlıklı ikinci bölümde Abbâsî halifeleri tanıtılmıştır. Üç fasıldan oluşan üçüncü bölümünü ilk faslı “Benî Ümeyye'den Pâdişâh Olanlar Beyânındadır” adını taşımaktadır. İkinci fasılda Saffâriyye, Sâmanoğulları, Fâtîmîler, Büveyhîler, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Harizm Devleti, Cengiz hânedânı, Atabegler, Eyyûbîler ve Memlukler tanıtılır. “Netice-i Kitâb-ı Tuhfetü'l-Ahbâb” başlıklı üçüncü fasıl ise bir son sözle meşhur devlet adamlarına dair sekiz tarihî hikâyeyi kapsar.⁴⁵

Eserin oldukça geniş ve titiz bir çalışmanın ürünü olduğu Arapça ve Farsça Fevâih-i miskiyye, Kitâb-ı Ahlâk, Nizâmü't-Tevârih, Târih-i Mîrhûn gibi kaynakların isminin geçmesinden anlaşılmaktadır.⁴⁶

Eser, kuru ve siyâsî bir târih olmaktan uzaktır. Bahis konusu edilen hükümdârların kişisel, dinsel, siyasal vb. yönlerini yansıtan anekdotlara birinci derecede önem verilmiş; bunun yanı sıra, özlü tarih bilgileri ile halifelerin ve pâdişâhların fiziksel özellikleri de ihmal edilmemiştir. Bahisler incelendiğinde, devletlere ve hükümdârlara ayrılan hacimlerin titizlikle dikkate alındığı anlaşılr.

⁴⁴ Sakaoğlu, age., s.6.

⁴⁵ Çağrı, agmd., s.313.

⁴⁶ Sakaoğlu, age., s.7.

Bazı devletler ve sultanlar birkaç satırla tanıtılırken meselâ Fâtih Sultân Mehmed'e 14 sayfa ayrılmıştır. Ama gerek Osmanlı pâdişâhları gerekse diğerleri için bir kayırma düşünülmemiş; kötü yöneticiler cesâretle tenkit edilmiştir. Bu bakımdan Tuhfetü'l-Ahbâb, gerçekçilik yanı kuvvetli, ciddî bir eser niteliği taşımakta ve pek bilinmeyen yeni bilgiler yansıtmaktadır. Yazar önsözünde eserini iki amaçla hazırladığını açıklar:

*Dönemine kadar gelip geçen 14 Osmanlı pâdişâhının her bakımdan diğer sultanlardan üstünlüklerini ispatlamak,

*Dünya sultanlığının geçici oluşuna değinerek iktidar sahiplerinin, adâlete ve doğruluğa dayanan bir yönetimden şaşmamalarını öğretmek.

Bu iki amaç son sözde de işlenmiş; yönetime ilişkin âyet ve hadislerle hikâyelere yer verilmiştir.

“Tîğ-i tîz ile darb itdikleri âyineler şems-i münîr gibi hüveydâ ve âyine-i İskenderî gibi cihân-nümâ olmuştur.” ya da “Edirne tahtgâhında inâyet-i Bârî yâr-ı hazret-i şehriyârî olup bir debûs-ı sa’âdet-me’nûs atup bir iki fersah yire şiddet-i kuvvetlerinden yetiştirmişlerdür ki, tefekküründen ukûl hayrân ve Kahramân u Nerîmânlar ser-gerdândur.” cümlelerinden anlaşılacağı üzere eser, müseccâ' bir dille kaleme alınmış, aşırı övgülere ve mübâlağalara yer verilmiştir. Bunun yanı sıra müellif “konuk, dek, tanrı, oñmak, beden, oturak, dökünmek, ulak, oğlancık” gibi Türkçe kelimeleri kullanmaktan da geri durmamıştır.⁴⁷

4. *Fî Beyâni Vak'a-i Sultan Osman* : Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin diğer eseri Tuhfetü'l-Ahbâb gibi bu eseri de klasik kaynaklarda yer almamaktadır. Hatta bu eseri isim benzerliğinden dolayı Şeyhülislam Zekeriyâzâde Yahyâ'ya mâl edilmiştir.⁴⁸ Bu karışıklığın nedeni Orhan Şaik Gökyay'ın metni

⁴⁷ Sakaoğlu, age., s.7-9.

⁴⁸ Hasan Kavruk, *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.XXXII.

sadeleştirerek yayımladığı makalesindeki açıklamalarla ortaya çıkmaktadır. Eserin iki nüshası vardır. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı'nda Revan Kitapları Nr. 1305'te öteki Süleymâniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Bölümü Nr.611'de kayıtlıdır. Topkapı nüshasının sonunda 1033 (1624) yılında Sultan Mustafa'nın tahttan indirilerek IV. Sultan Murad'ın tahta çıkışı anlatılacağı söylenmekte ve bunun "fi't-târihi'l-mezbûr" diye aynı tarihte yazılacağı bildirilmektedir. Nüshanın sonunda ayrıca bir "ketebe" kaydı yoktur.⁴⁹ Dolayısıyla bu nüshadan hareket eden Fehmi Edhem Karatay, eserde geçen:

"Bir iki bed-güher har-ı ebter
Saltanat ırzın itdi zîr ü zeber

Eyle tafsil cümleyi **Yahyâ**

Kalmaya tâ hafâda bu ma'nâ"

beyitlerindeki ismin Şeyhülislam Zekeriyâzâde Yahyâ'ya ait olduğunu düşünerek kataloğuna bu eseri Şeyhülislam Zekeriyâzâde Yahyâ adına kaydetmiştir.⁵⁰ Ancak eserin Süleymaniye nüshasının zahriyyesinde yer alan "Bu makâle-i garîbe-i Osman Hâniyyeyi ol asırda kazasker-i Anadolu olan Bostanzâde Yahyâ Efendi merhûm bi'l-mu'ayene müşâhede eyleyüp cem' ü tastîr itmişdür, hakkâ ki kıssa-i dil-güdâz u sûz-efzâdur, sene 1033" kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt hem eserin Bostanzâde Yahyâ'ya ait olduğunu hem de müellifin olayları bizzat gözlemleyerek eseri kaleme aldığını göstermektedir.⁵¹

Fî Beyânî Vak'a-i Sultan Osman, II. Osman'ın (Genç Osman) yeniçeriler tarafından öldürülmesini, olayın askerî ve siyâsî sebeplerini, gelişmesini ve sonuçlarını anlatan Türkçe bir eserdir. Eserde genç ve temiz kalpli padişahın yanlış tasarrufları; bu tasarruflarda rolü olan, özellikle padişahı askerî ve siyâsî

⁴⁹ Orhan Şâik Gökyay, II.Sultan Osman'ın Şehâdeti, **Atsız Armağanı**, Hzl. E Güngör, M.N. Hacıeminoğlu, M.Kafalı, O.F.Sertkaya, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1976, s. 190.

⁵⁰ Fehmi Edhem Karatay, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, nr.11, İstanbul 1961, C.I, s.245.

⁵¹ Gökyay, agm., s.191.

şartların elverişli olmadığı bir dönemde sözde hac yolculuğuna, gerçekte Suriye ve Mısır yönünde sefere iknâ eden padişahın hocası Hasan Efendi, Kızlarağası Süleyman Ağa gibi ehliyetsiz ve kötü niyetli kişilerin entrikaları; başta Şeyhülislam Es'ad Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâî olmak üzere “ulemâ ve meşâyih ve sulehâ”nın padişahı seferden vazgeçirme yönündeki sonuçsuz gayretleri hakkında bilgi verilir. Ayrıca olayların anlatıldığı ve kişilerin tanıtıldığı ifadeler arasına serpiştirilen âyetler, hadisler, manzûmeler vb. ibretli sözlerle eser, fikrî ve edebî bakımdan da zenginleştirilmiştir.⁵²

1.4 KİŞİLİĞİ

Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin kişiliğine ilişkin kaynaklarda geniş ve detaylı değerlendirmeler yoktur. Genel ifadelerle onun bir ulemâ hanedanından gelen âlim ve fâzıl bir kişi olduğu söylenir:

“Mevlânâ-yı mezbûr mekârim-i celîle ile meşhûr hânedân-ı kadîm-i 'ilm ü 'irfânıñ mahdûm-ı kerîmi ve halef-i vâcibü't-ta'zîmi hâ'iz-i fezâ'il hasebi ve nesebi câmi'-i hasâ'il-i irsî vü müktesebî idi.”⁵³

“Mevlânâ-yı merkûm bûstân-ı reyâhîn-i 'ulûm-ı kabâ-yı i'tibârı elvân-ı ma'ârif ile ma'lûm ve sabâ-yı iştiâhî ezhâr-ı letâ'if ile müşgîn-dem idi.”⁵⁴

Biz Yahyâ Efendi'nin eserlerinden hareketle onun kişiliğine ilişkin şunları söyleyebiliriz: Yahyâ Efendi'nin, ahlâka, devlet yöneticilerinin ahlaklı olmasına ve toplumsal ahlâka büyük önem verdiğini yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz Mir'atü'l-Ahlâk adlı eserinin içeriğinden anlıyoruz.

Yahyâ Efendi devlet yönetiminde gördüğü aksaklıkları da dile getirebilen bir aydındır. Sultan III. Mehmed'in devlet yönetimindeki zaafını ve sonuçlarını şöyle dile getiriyor: “Tabiatındaki soyluluk ve temizlik, kendisini aşırı derecede

⁵² Çağrı, agmd., s.313.

⁵³ Uşşâkîzâde, age., vr.19a.

⁵⁴ Şeyhî, age., C. I, s. 46.

doğruluğa yöneltmişti. Bu yüzdendir ki, yakınında bulunanların telkinlerine kanıp suçsuz ve günahsız oğlu Sultan Mahmud Han'ı öldürttü. Yumuşaklığının ileri oluşundan asker toplumu yüz buldu, sarayına kadar hücumla kalkıştılar. Onu “Dışarı Taht” a çıkarttılar. Kötü isteklerin kabul ettirmelerinden sonra, yönetim işleri askerin eline düştü. Kaymakam Mahmud Paşa aracılığıyla akıllarına geleni geri koymadılar. Tam o günlerde Veziriâzâm Yemişçi Hasan Paşa, savaştan İstanbul'a döndü. Divan basan askerlerin hakkından geldiyse de asker ayaklanmalarını yönetenler Paşa'ya dış bilemeye başladılar. Sonunda bir kolayını bulup onun öldürülmesi için Padişah'tan ferman aldılar.”⁵⁵

Bu ifadelerden ve Fî Beyânî Vak'a-i Sultan Osman adlı eserindeki değerlendirmelerinden anlaşılıyor ki Bostanzâde Yahyâ Efendi yaşadığı toplumdan soyutlanmamış, olayları soğukkanlılıkla izleyip sağduyuyla değerlendirebilen, algı ve çözümleme gücü yüksek bir Osmanlı aydınıdır.

İkinci ve üçüncü bölümlerde metnini ve incelemesini sunacağımız Gül-i Sad-Berg'de gösterdiği başarılı anlatımdan da onun edebî yönünün ne kadar güçlü olduğunu anlayabiliriz. İlimiye sınıfından olması hasebiyle mesleği gereği Arap ve Fars dillerine son derece hakim olan Yahyâ Efendi bu dillerde manzûmeler söyleyebilecek kadar ileri gidebilmiştir. Bedîî üslupla yazdığı eserinden onun çağdaşı olan ve nesir ve inşâ yolunda meşhur olan Nergisî'den geri kalmadığını görüyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1 ESERİN ÖZETİ

Gül-i Sad-Berg'in başlangıcında klasik eser tertibinde olduğu gibi "besmele-münacât-na't-medh-i çehar-yâr-padişâha övgü ve sebep-i telif" bölümleri vardır; ancak bu bölümler biraz farklı sıralanarak karşımıza çıkar:

Besmele'den sonra bir rubai ile münâcât başlar. Münâcât manzum-mensur olup içeriği Allah'ın peygamberlere mucizeler vermesidir: Kalem ne kadar uğraşsa da Allah'ı hakkıyla övmekte âcizdir. İnkarcılar yollarını sapıttıkça nebiler, âlemin merkezinde mucizeleriyle Allah'ın kudretini onların yüzlerinde isbat edip kalplerinde büyüklüğünü hissettirirler.

Devamında Hz. Muhammed'e salavat gelir: O, Mekke ve Medine'nin şahıdır, Araplar ve Acemler onun yolundan giderler. O, naz sahrasının en taze sünbülü, sır deryasının en has incisi olup akıl onun toprağıdır; her iki cihan onun atının terkisine bağlıdır. Hak yolunun kılavuzu olan peygamber güneş gibi doğunca küfür gecesinin karanlığı kaybolur. Göz tatlı bir uykuya dalıncaya kadar her an onun rûhuna selâm olsun. Karanlıkların karanlığında güneşin doğduğu ve yıldızın parladığı arşın İlâh'ı da ona salât etmiştir. Onun ailesine ve ashabına da selam olsun ki onlar, peygamberle sohbet ederek iki cihan saadetine mazhar ve hidâyet yolunda rehber olmuşlardır.

Salveleden sonra sebep-i telif gelir. Mesnevilerin sebep-i teliflerinde hâtif gaybdan seslenerek şaire eseri yazması için çağrıda bulunur.⁵⁶ Bostanzâde de

⁵⁶

Mine Mengi, Şâirini Bilinmeyen Seslenicisi Hâtif ya da Gâipten Gelen Ses, **Divan Şiirinin Arka Bahçesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s. 18.

bu geleneğe uyarak eseri yazmasının sebebini gaybdan gelen ilhâma bağlar: Müellif bir gece kitaplarla uğraşırken ansızın gaybdan şöyle bir ilham gelir:

“Ey şiddetli ayrılık gecesinden daha gölgeli gecede uyuyup kalan ve ömrünün her nefesini boş geçiren kişi! Gölge gibi daha ne kadar yatacaksın? Uyan ki güneş yükseldi. Dünya geçici ve vefasızdır, senin ömür mumun da sönmeye yüz tuttu. Bu yüzden öyle bir eser meydana getir ki peygamberin mucizelerini anlatsın.”

Bu hitab üzerine düşünceye dalan müellif gerçekten de son zamanlarda peygamberin mucizelerini gönlünden geçirdiğini, ancak bütün mucizeleri anlatmaya gücünün yetmeyeceğini, bu yüzden de yüz mucizeyi seçerek kitaba “Gül-i Sad-berg-i Yahyâ ibni Bûstân” ismini verdiğini söyler. Bundan sonra da “Münâcât Be-Cenâb-ı Kâdi'l-Hâcât “ başlığıyla 62 beyitlik mesnevi tarzında bir münâcât “Na't-ı Hazret-i Seyyidü'l-Beşer...” başlığıyla 58 beyitlik na't ve devamında 13 beyitlik medh-i çehar-yâr “Der-Mehâmid-i Halîfe-i Eyyâm ve Pâdişâh-ı İslâm” başlığıyla devrin padişahı IV. Murad medhiyesi gelir. Bu giriş bölümünün ardından eserin asıl bölümü olan mucizelerin anlatımı yer alır:

1.Miraç Mucizesi

Hız. Muhammed, hicretten bir sene evvel rebiü'l-evvel, rebiü'l-âhir ya da receb aylarından birinde bir gece amcasının kızı Ümmühânî'nin evine misafir olur. Henüz uykuya dalmışken ansızın Cebrail (AS) elli bin meleklerle iner ve şöyle der: “Ey güzellik bağının bülbülü, sen âlemin bahtı gibisin uykuda ne arıyorsun? Birazcık aç şu mahmur gözünü, varlık goncasından gül gibi çıkıver. Âlemlerin yaratıcısı seninle buluşmak için beni gönderdi, yüce makamına ve nimetlerinin sofrasında ziyafete davet ediyor. Böyle bir durum ne şimdiye kadar bir peygambere lutfedilmiş ne de bundan sonra ebediyen başka bir nebiye verilecektir. Yedi semanın sakinleri senin için kulluk kemerini kuşanmışlardır. Bir daha ayağa kalk ve dışarı çık. Ne bahtlısın ki dört büyük melek, ruhaniler, büyükler ve yedi semanın sakinleri köle gibi beklemekteler. Gel ayağını

ufukların başına koy, yanağından aşıklarının başına taç koy.” Hz. Peygamber Cebrail’den bunu duyunca bir daha durup dinlenecek yer bulamaz. Dosttan bir işaret, can ve başla koşmak bizden, diyerek Burak’a biner ve “Bir gece kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm’dan, çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.”⁵⁷ âyetinin gereğince Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya gidip orada bütün peygamberlere imamlık ederek iki rekat namaz kıldırır. “Âdem henüz su ile çamur arasında iken ben peygamberdim.” hadisinde dile getirdiği gibi o, yaratılıştaki bütün peygamberlerden önce ama dünyaya gelişteleri onların en sonundadır. Hz. Muhammed namazdan sonra bir kayanın başından gökyüzüne yükselir. Bu yükseliş, varlığı herkesçe kabul edilen bir merdiven ile olmuştur ki, ruhlar ölüm anında bu merdiveni görür ve ölene kadar gülerler. O merdivenin basamaklarından biri gümüş diğeri altın, mücevher, yakut ve incidendir. Hz. Muhammed birinci feleğe erişir ve Cebrail göğün kapısını vurur. Birinci feleğin bekçisi İsmail adında bir melektir, kapı sesini duyunca sorar: “Kapıyı çalan kimdir?” Cebrail cevap verir: “Bil ki ben Cebrail’im, seyyidü’l-evvelînin yoldaşım.” İsmail Hz. Muhammed’in geldiğini duyunca kapıyı açıp hizmete amade olur, secde ederek “Merhaba” der. Hz. Muhammed Cebrail’e sorar: “Bu felekte bu tatlı sesli melek kimdir?” Cebrail: “Bu melek göklerin koruyucusudur.” der. Hz. Muhammed etrafını seyrederken bir kişi görür ki sağına bakıp güler, soluna bakıp ağlar. Hz. Muhammed bakar ve ona selam verir, o da selamını alarak “Merhaba ey salih oğul ve salih nebi.” der. Cebrail: “Ya resulullah o senin büyük ceddin Hz. Âdem’dir, sağında cennet ehlini görüp güler, solunda cehennemlikleri görüp ağlar.” Oradan ikinci feleğe yükselirler. Bu feleğin bekçisi Kaydüm adlı bir melektir. O felekte Hz. Yahyâ ve Hz. İsa ile görüşüp sohbet ettikten sonra üçüncü feleğe yükselirler. O feleğin bekçisi Nevfel’dir. Hz. Muhammed sağa sola bakarken ay yüzlü bir kişi görür, Cebrail’e

57

Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ 17/1.

sorar: “Bu güzel varlık kimdir?” Cebrail: “Ey kalplerin sevgilisi o Yakub’un oğlu Yusuf’tur ki cemalinin parlaklığı kara gönüllüleri ve yabancıları âşinâ etmiştir.”

Oradan ayrılıp dördüncü feleğe çıkarlar ve burada Hz. Mûsâ ile sohbet ederler. Hz. Mûsâ: “Ey Allah’ın resûlü bu gece ümmetin işini tamamla.” der. Oradan beşinci feleğe ayak basarlar. Bu felekte Hz. İbrâhim, Hz. İshak, Hz. Yakub ve Hz. İsmâil ile karşılaşp her birisiyle sohbet ederler. Oradan altıncı feleğe geçerler, orada da melekler onları karşılarlar. İmam Suyûtî Câmî’ü’s-Sağîr adlı kitabında bu karşılaşmaları şöyle sıralar: “Âdem dünya semasındadır, soyunun amelleri ona arz edilir. Yusuf ikinci semada, Yahyâ ve İsâ üçüncü semada, İdris dördüncü semada, Harun beşinci semada, Mûsâ altıncı semada ve İbrahim yedinci semadadır.” Hz. Muhammed bu nebilerle mümkün olabildiğince sohbet ettikten sonra göklerin en üstüne çıkarak sidretü’l-müntehâya ulaşır. Sidre uzun bir ağaçtır, yedinci felekte olduğu için sidretü’l-müntehâ ismi verilmiştir. Şimşek gibi giden bir süvari ne kadar hızlı giderse gitsin yetmiş yılda ancak sonuna ulaşabilir. Hz. Muhammed perdenin önüne gelince perdenin arkasından acaip görünümlü bir melek ortaya çıkar. Hz. Muhammed: “Bu nasıl bir melektir?” diye sorunca Cebrail: “Felek yaratıldığından beri bu melek ilk defa görülmüştür.” der. Hz. Muhammed’in menzili o kadar yükselir ki Cebrail ansızın geride kalır. Cebrail’e sorar: “Ya Cebrail sen buyur, niçin benden geri kaldın?” Cebrail şöyle cevap verir: “Ya Muhammed Allah katında benden daha üstünsün, bizim ancak belli bir makamımız vardır. Ben bir parmak daha yaklaşırsam yanarım.” Daha sonra süslü bir perde ve onun arkasından bir melek ortaya çıkar. Cebrâil: “Âlemlerin efendisi Rabb’in davetine icabet etti.” deyince melek: “Allahu Ekber Allâhu Ekber!” der. Perdenin arkasından bir ses gelir: “Kulum doğru söyledi, ben en büyüğüm, ben en büyüğüm.” Yine o melek: “Eşhedü en-lâ-ilâhe illallâh” deyince perdenin arkasından: “Kulum doğru söyledi, benden başka ilah yoktur.” sedası gelir. Melek: “Eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh” deyince, “Kulum doğru söyledi, Muhammed’i ben gönderdim.” sedası gelir. Melek: “Ḥayy’ale’ş-şalâtü ḥayy’ale’l-felâh” deyince, “Kulum doğru söyledi, kulum bana çağırdı.”

buyurulur. Daha sonra Hz. Muhammed yoldaşı olmayan yola gider, o kadar yalnızdır ki bir ayağı o ayağından habersizdir. Yetmiş bin perdeden geçer ki her biri beş yüz yılda ancak geçilebilir. Hz. Muhammed perdeleri geçtikten sonra refref gelir ve onunla Arşa doğru yola çıkar. Arşa vardığında Allah ona “Bana yaklaş ya Muhammed, bana yaklaş ya Muhammed.” diye seslenir. Nihayet o risalet sultanı o gece Allah’a yaklaşıma imkanı bulur. Ondandır, hiç duyulmamış sözler duyar, hiçbir gözün görmediği bir güzellik görür. O iki cihanın serdari ve serveri bir ok gibi, kâ’be kavseyne kavuşur. Bu konuda sözü uzatmaya gerek yok; çünkü Allah halvetde onu “Dostum!” diye çağırır. Hz. Muhammed her ne istediye kabul olur. Bundan sonra geri dönüş başlar ve Hz. Muhammed Beytü’l-Mukaddese geri döner, Burak orada hazır olarak bekliyordur, Burak’a binerek gecenin başında amcasının kızı Ümmühânî’nin evine döner. Hz. Muhammed perişan ümmetinin kurtuluş beratını aldığı için çok mutludur. Eve girdiğinde yatağını sıcak bulur. Birçok rivayette Hz. Muhammed’in göğsü yükseliş ve oradan inişi üç dört saat gibi kısa bir sürede cereyan etmiştir. Ertesi sabah Hz. Muhammed, Ebû Cehil’le karşılaşır ve Ebû Cehil sorar: “Ey Muhammed yeni bir şey var mı?” Hz. Muhammed: “Evet, bu gece Ümmühânî’nin evine gitmişim, ansızın Cebrâil yanında bir burakla geldi. O burakla bütün melekût âlemini gezip âsumâna misâfir oldum.” der. Ebû Cehil: “Peki ne tarafa gittin?” Hz. Muhammed: “Burakla Beytü’l-Mukaddes’e vardım. Yedi feleği baştan başa geçtim. Bütün peygamberleri gördüm, hepsinin başına imam oldum. Oradan hiç yorulmadan döndüm, gece, evime, hiç gitmemiş gibi geri döndüm.” der. Kureyşliler etrafını sararak sorular sorarlar, Hz. Muhammed anlattıklarını tekrar edince aralarında bir tartışma alevlenir, Ebû Cehil hasetle sertçe elini eline vurur ve “Şimdiye kadar yeryüzünden hikayeler anlattı, şimdi de gökten destanlar mı anlatıyor?” der. Müşrikler muhakkak ki çok acayip bir şey bu, diyerek miracı inkar ederler ve Mescid-i Aksâ’nın özelliklerini sorarlar. Hz. Muhammed bunları anlatınca “Bu belki mucize sayılabilir ama yeterli değil, çünkü göz kapayıp açınca kadar Belkıs’ın tahtı Hz. Süleyman’ın önüne gelmiştir, yani bir benzeri

var. Ancak bizim daha önce Şam'a giden bir kervanımız vardı, eğer o kervanı yolda gördüysen insanlardan ve bulundukları yer hakkında bir bilgi ver, ne zaman geleceklerini söyle." derler. Hz. Muhammed kervanla ilgili ayrıntılı bilgi verir: "Kafilenin başında bir erkek deve vardır ve yükü ekmek çuvalıdır. Güneş doğarken kafilenin başı görünecektir." Bunun üzerine kâfirler beklemeye başlarlar, sabah olduğunda birisi: "Güneş doğdu ama hâlâ kâfileden eser yok." der, bir başkası ise: "İşte kervan karşımızda, eşekler ve erkek develerden oluşuyor." Buna rağmen müşrikler : "Bu açık bir sihirden başka bir şey değildir." diyerek inkâra devam ederler.

2.Kur'ân-ı Kerîm Mucizesi

Hız. Muhammed'in en büyük mucizesi Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ân belâgât ve fesâhati, güzel ifadesi ve olağanüstü ifade gücüyle o zamana kadar Araplar arasında görülmemiştir. Araplar, özellikle de Kureyşliler arasında fesahat ve belagat çok gelişmiş olup övgü ve yergide, güzel ifadede onların üstüne yoktur. "Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheyi düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin"⁵⁸ ayetinde bildirildiği gibi onlar da Kur'ân'a tanzir etmeye çalışsalar da muvaffak olamazlar.

Rivayete göre bir gün Muğire bin Velid "*Innallahe ye'muru bi'l-'adli ve'l-ihsâni ve itâi zi'l-kurbâ ve yenhâ 'ani'l-fahşâi ve'l-münkeri ve'l-bağy*"⁵⁹ âyetini işitince coşarak: "Bu insan kelamı olamaz, çünkü onun tatlılığı ve okunuşu canımı şereflendirdi." der.

Ebû Ubeyde de şunu rivayet eder: "Bir Arap "*Fesda' bimâ tü'merü*"⁶⁰ âyetini işitince secdeye varır, sebebini soranlara da : "Fesahatine secde ettim." der.

Bir rivayete göre fesahatte çok ileri gitmiş bir cariyeye vardır, Kur'ân-ı Kerîm'den "*Ve evhaynâ ilâ ümmi Mûsâ en arzi'hi fe-izâhıfti 'aleyhi fe-elkîhi fi'l-*

⁵⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara 2/23.

⁵⁹ Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. ..Kur'ân-ı Kerîm, Nahl 90/16.

⁶⁰ "Sana emrolunanı açıkça söyle ..." Kur'ân-ı Kerîm, Hicr 15/94.

yemmi velâ tehâfî velâ tahzenî innâ râddûhu ileyki ve câ 'ilûhu mine'l-mürselîn"⁶¹ âyetini dinledikten sonra, başka sözlerin fesahatten sayılmayacağını söyler. Çünkü bu âyette Allah iki emre ve iki yasağa işaret ile iki haber ve iki müjdeye işaret etmiştir, bu belâgat ve fesâhatin son noktasıdır, der. Kur'ân'da önceki ümmetler, peygamberlerin siyerleri, geçmiş ve gelecek her şey vardır. Kur'ân'ın icazlı söyleyişi sayılamayacak kadar çok ve gizlenemeyecek kadar açıktır. Kadı İyaz icazı dört açıdan açıklamıştır; birincisi derli toplu güzel ifade, ikincisi başkalarına benzememe, üçüncüsü bilinmeyenden haber verme, dördüncüsü de eski ümmetlerden ve geçmiş zamandan haber vermedir. Kur'an'a nazire etmek isteyenlerin sonu hüsrandır, nitekim Müseylemetü'l-Kezzâb "*El-filü me'l-fîl ve mâ edrâke me'l-fîl lehu zenebün venîl ve hortûm ve enne zâlike men halekâ rabbene'l-kalîl.*"⁶² diyerek rezil olmuştur. İbni Muknî de "Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!" denildi" âyetini işitince pişman olup bu hevesinden vazgeçer.

Kur'ân-ı Kerîm'in baştan başa mucize olduğu büyük küçük herkesin bildiği bir şeydir. Bu cümleden olmak üzere sûrelerin en kısası olan Kevser Sûresi öyle fesahatlidir ki belagatli fasihleri bile şaşkına çevirir. Bu sûrenin bir özelliği de okunduğu anda okuyan ve dinleyende korku uyandırmasıdır; bir başka özelliği okuyanın o tatlı ibârelerden asla üzüntü duymamasıdır; bir başka özelliği de Arap topluluğunun ulaşamadığı irfan ve ilimleri içermesidir.

3.Mekruhlar Topluluğunun Def Edilmesi Mucizesi

Huneyn Gazvesi'nde çatışma şiddetlenince düşman askerinin çokluğu sebebiyle İslam ordusu dağılma istidadı gösterince İlâhî yardım yetişir. Hz. Muhammed bir avuç toprak alıp "Yüzleri kara olsun!" diyerek düşman askerinin üzerine saçır. Rüzgarın etkisiyle bu toprak bütün düşmen askerlerinin gözüne

⁶¹ Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil Nehri'ne) bırakıver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye bildirdik. Kur'ân-ı Kerîm, Kasas 28/7.

⁶² Fil. Fil nedir? Sen filin ne olduğunu nereden bileceksin? Onun (uzun)bir hortumu ve kuyruğu vardır. Muhakkak ki Rabbimiz onu eksik yarattı.

girer ve hepsi hiçbir şey göremez hale gelir. Bunu gören İslam askerleri kimini kılıçtan geçirir, kimini esir alır ve bu bela da bu mucize ile def edilmiş olur.

3.Ebû Bekir ile Mağaradayken Kâfirlerin Hücumundan Kurtuluş Mucizesi

Hız. Muhammed'in hidâyeti gün geçtikçe genişler, Mekke ve Medine ahâlisinin yanı sıra başka beldelerden de kalabalık topluluklar gelip Müslüman olmaya başlar. Bunu gören müşriklerin eziyetleri sonucu Hız. Muhammed Mekke'den Medine'ye hicret etmeye karar verir. Ebû Cehil çevresindekilere: "Ey Kureyş'in ileri gelenleri eğer Muhammed Medine'ye giderse dini daha geniş çevrelere yayılacaktır." der. Daha sonra Dâru'n-Nedve'de toplanarak bir karar alırlar; Kureyş'in öncülerinden dört kişi Hız. Muhammed'i katledecektir. Müşrikler gece karanlığında Hız. Muhammed'in evinin çevresinde sabahı beklemeye başlarlar. Bu durum Cebrâil tarafından Hız. Muhammed'e bildirilir. Hız. Peygamber Cebrâil'e sorar: "Ya Cebrâil kiminle hicret etmem emredildi?" Cebrâil: "Hız. Ebû Bekir yol arkadaşındır." der. Hız. Muhammed, Hız. Ali'ye o gece evine gelmesini ve gelince de kendi kullandığı yeşil örtüye bürünerek yatmasını söyler, böylece düşmanlar onu Hız. Muhammed sanacaklardır. Hız. Muhammed dışarı çıkınca bir avuç toprak alıp evin çevresinde bekleyen müşriklerin üzerine saçarak ve böylece o dört kişinin arasından korkusuzca geçerek mağaraya doğru yönelirler. Bu mağara Sevr Dağı'nın doruğunda haşerâtın kaynağı olan dar ve karanlık bir mağaradır. Gece vakti mağaraya ulaşırlar. Hız. Ebû Bekir mağaraya önce girerek içeride zararlı sürüngenlerin deliklerini elbisesini parçalayarak kapatır. Hız. Muhammed de mağaraya girer ve başını Hız. Ebû Bekir'in dizine koyarak hafif bir uykuya dalar. Hız. Ebû Bekir mağaranın içini izlerken gözüne bir kara delik çarpar, hemen ayağıyla o deliği kapatır fakat oradan bir yılan çıkmak için uğraşır ve o arada ayağını ısırır. Hız. Ebû Bekir Hız. Muhammed'i korumak için yılanın sokmasına tahammül eder, ama daha fazla dayanamayınca gözünden birkaç damla yaş Hız. Muhammed'in yüzüne damlar. Böylece uyanan

Hız. Muhammed durumu öğrenir ve tükürüğüyle yarayı mesheder ve yara iyileşir. Hız. Muhammed niçin elbisesini çıkardığını sorar, o da haşeratın deliklerini kapatmak için parçaladığını söyleyince Hız. Muhammed: “ Allah’ım EbûBekr’i kıyamet gününde benimle birlikte ve aynı derecede kıl.” diye dua eder ve duasına “Allah senin duana icabet etsin.” diye karşılık gelir. Hız. Muhammed ümmü gaylan diye bilinen ağaca gelip mağaranın ağzında durmasını emreder ve ağaç mağaranın önüne gelir. Daha sonra bir örümcek mağaranın ağzına bir ağ örer, bilahare iki güvercin gelerek yine mağaranın ağzına yuva yapıp yumurta bırakır.

Müşrikler Hız. Muhammed’in evinin önünde pusuda iken işlerini nasıl tamamlayacaklarını düşünürler, o arada hızla giden bir adam onlara, “Beklediğiniz adam bu gece Medine’ye doğru gitti, giderken üzerinize toprak saçtı, şimdi onun evi kılıcsız kın ve sütü boşalmış kap gibidir.” der. Bunu duyan Ebû Cehil hemen evin içine dalar, yeşil örtüye bürünmüş yatan Hız. Ali’yi görür ve haber verenin doğruyu söylediğini anlar. Her tarafa haber salarlar, Hız. Muhammed’i bulana mal vadederler. İz sürücülükte tanınmış Benî Müdellec kabilesinden bir iz sürücü bulup onunla Hız. Muhammed’in ayak izini sürerek Sevr Dağı’na ulaşırlar. İz sürücü mağaranın ağzına kadar gelerek, aradıklarınız içeridedir, der. Mağaranın içinde bunları işiten Ebû Bekir hüzünlenir, Hız. Muhammed “Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir.”⁶³ âyetini okur. Hız. Ebû Bekir: “İz sürücü ayak izimizi buldu, şüphesiz bize zarar vereceklerdir.” deyince Hız. Muhammed: “Ey Ebû Bekr, iki kişinin üçüncüsü Allah olursa, sen akıbetin ne olacağını zannediyorsun?” karşılığını verir, böylece Hız. Ebû Bekir’in sıkıntısı sona erer. Bu arada kâfirler mağaranın ağzında dolaşmaya başlayınca güvercinler havalanır, Ümeyye der ki: “Ey iz sürücü, buradan insan içeri girse güvercinler uçar, örümcek ağı bozulur, özellikle de bu yüksek ağaç giriş çıkışa mânidir.” İz sürücü: “Hız. Muhammed mağarada değilse ya yerde ya göktedir.” der. Kâfirler iz sürücünün sözüne itimad etmez ve geri dönerler. Hız.

63

Kur’ân-ı Kerîm, Tevbe, 9/40.

Muhammed üç gün mağarada kalır, rebiülevvel ayının başında mağaradan çıkar ve aynı ayın on ikinci günü ki Cuma idi, Medine'ye girer. Bu mucizenin sonunda Mekke ve Medine'nin güzellik ve faziletlerinin karşılaştırıldığı bir bölüm vardır.

5.Hz. Muhammed'den Ayrı Kalan Hannâne Adlı Minberin İnlemesi Mucizesi

Medine'deki mescidde cuma günleri Hz. Muhammed'in, üzerinde hutbe irad ettiği bir hurma kütüğü vardır. Zamanla Müslümanların sayısı artınca sahabeler mescidde herkes onu görebilsin diye daha yüksek bir minber yapmak için Hz. Muhammed'den izin alırlar. Bir cuma günü Hz. Muhammed yeni minber üzerinde hutbe irad ederken eski minberden inleme sesleri duyulur. Hz. Muhammed yanına giderek onu okşar böylece inlemesi kesilir. Bu olaydan sonra sahabeler o eski minbere "Hannâne" adını verirler.

6.Hz. Muhammed'in İşâretiyle Ayın İkiye Bölünmesi Mucizesi

Müşrikler bir gece Hz. Muhammed'in yanına gelerek: "Eğer senin peygamberliğini tasdik etmemizi istiyorsan gökyüzündeki ayı ikiye bölersin, ancak bunu yaparsan sana iman ederiz." derler. Bunun üzerine Hz. Muhammed parmağıyla aya işaret eder ve ay iki parçaya bölünür, bir parçası Ebâ Feykian Dağı, bir parçası da Ebâ Kubeys Dağı üzerinde görülür. Müşrikler bunu görürler ancak "Bu bir Ebâ Kebişe sihridir." diyerek iman etmezler ve şöyle söylerler: "Burada biz gördük ama sihir olabilir, başka beldelerde de görüldüyse sana inanırız." derler. Bir müddet sonra civar beldelerden gelenler de ayın ikiye bölündüğünü söylerler ama müşrikler yine iman etmezler.

7.Bir Bulutun Hz. Muhammed'in Başının Üstünde Durması Mucizesi

Hz. Muhammed, İlâhî nurdan olduğu için onun gölgesi yere düşmez. Bir beyaz bulut da nereye gitse üzerinde giderek ona gölgelik eder.

8. Hz. Muhammed'in Savaşta Sahabelerin Sırayla Şehit Olup Sancağı Birbirlerine Teslim Edeceğini Bildirmesi Mucizesi

Hiz. Muhammed ashabından üç yüz askeri başlarına Zeyd Bin Hârise'yi kumandan tayin ederek Bizans ordusu üzerine gönderir ve şöyle söyler: "Sen şehit olunca sancağı Cafer alacak, o da şehit olunca Abdullah bin Revaha alacak." Gözyaşları içinde onları uğurlar. Mute'de karşılaşan iki ordu arasında çok şiddetli çarpışmalar meydana gelir. Savaş esnasında Hiz. Muhammed'in önceden bildirdiği gibi sahabeler sırayla şehit olur ve sancağı birbirine devreder. En son Halid bin Velid kumandayı ele alarak sayıca kendilerinden kat kat üstün olan Bizans ordusuna karşı galip gelerek muzaffer olur.

9. Hiz. Muhammed'in Ebû Cehil'den Deve Tâcirinin Parasını Tahsil Etmesi Mucizesi

Bir yabancı Mekke'ye gelir ve Ebû Cehil'e yakın bir yere konaklar. Yanında getirdiği dişi develeri Ebû Cehil satın alır; ama bedelini ödemez, zorluk çıkarır. Bunun üzerine deve taciri Kureyş'in ileri gelenlerine giderek bu konuda kendisine yardım etmelerini ister. Kureyş ileri gelenleri Ebû Cehil'in Hiz. Muhammed'e olan düşmanlığı bildikleri için onu Hiz. Muhammed'le karşı karşıya getirmek için: "Onu biz tahsil edemeyiz, ancak Hiz. Muhammed tahsil edebilir." diyerek tâcir Hiz. Muhammed'e yönlendirirler. Tâcir Hiz. Muhammed'e giderek şikâyetini anlatır. Hiz. Muhammed Ebû Cehil'e giderek tâcirin parasını vermesini ister. Ebû Cehil hiç itiraz etmeden parayı teslim eder. Parasını alan tâcir sevinçle Kureyş ileri gelenlerine giderek: "Size çok teşekkür ederim, sizin sayenizde Hiz. Muhammed'e gittim, o da paramı tahsil etti." der. Duruma şaşırان Kureyşliler Ebû Cehil'e giderek: "Sen yoksa Muhammed'e olan düşmanlığından vazgeçip onun peygamberliğini tasdik mi ettin ki parayı ona ödedin?" derler. Ebû Cehil onlara: "Muhammed'e olan düşmanlığım asla bitmez ama yanıma geldiğinde

başının üstünde dev bir ejderha vardı, ondan korktuğum için parayı ödedim.” der.

10. Hz. Muhammed’in Ebû Hureyre ve Ashâb-ı Suffayı Doyurma Mucizesi

Ebû Hureyre ashâb-ı suffedendir. Ashâb-ı suffice Hz. Muhammed’in hizmetiyle meşgul olan ve herhangi bir geçim kaynağı olmayan sahabelerden oluşur, Hz. Muhammed’e gelen hediyeler onlara verilir, onlar da bunlarla yetinirler. Müellif burada kanaatkârlıkla ilgili olarak bir Hz. Süleyman kıssası anlatır. Bir karınca bir gün Hz. Süleyman’a gelerek bir şeyler söyler. Hz. Süleyman ashabına dönerek: “Ne söylediğini bilir misiniz? Diyor ki, yarım hurma yedim, dünyanın zorluklarını aştım.” der. Ebû Hureyre bir gün o derece aç kalmıştır ki karnına taş bağlamıştır, belki geçenlerden biri onun durumunu anlayıp karnını doyurur ümidiyle ashâbın gelip geçeceği güzergâh üzerinde durup bekler. Bir süre sonra Hz. Ebû Bekir geçer, Ebû Hureyre ona bir âyetin anlamını sorar, Hz. Ebû Bekir âyeti açıklayarak yoluna devam eder. Daha sonra Hz. Ömer gelir, onunla da aynı diyalog gerçekleşir. Ebû Hureyre çok muztarib olur. Durumu hisseden Hz. Muhammed, Ebû Hureyre’nin yanına gelip onu kendi evine götürür. Hane halkından evde yiyip içecek ne var diye sorunca bir kase süt olduğunu söylerler. Hz. Muhammed Ebû Hureyre’ye diğer suffa ashâbını da çağırmasını emreder. Ebû Hureyre şaşırır, çünkü kâsedeki süt ancak kendi açlığını giderecek kadardır; yine de gidip diğer sahâbeleri davet eder. Ashâb-ı suffa gelince Hz. Muhammed, Ebû Hureyre’ye kâseyi ashâb-ı suffaya ikram etmesini söyler. Ebû Hureyre bütün ashâb-ı suffaya sütü ikram eder. Sonra Hz. Muhammed kâseyi eline alarak Ebû Hureyre’ye verir. Ebû Hureyre kana kana içer, kâse boşaldı sanır; ama doludur, ikinci kez içer kâse yine boşalmaz. Böylece dört kez içer, kâsedeki süt hiç eksilmez. Beşincide doyduğunu söyler. Hz. Muhammed kâseyi yine Ebû Hureyre’ye verdiğinde kâse hâlâ doludur.

11. Hz. Muhammed'in Duasıyla Yağmur Yağması Mucizesi

Hz. Muhammed zamanında bir sene çok büyük bir kuraklık ve buna bağlı olarak büyük bir kıtlık ve açlık baş gösterir. Bir cuma günü Hz. Muhammed hutbe irad ederken cemaatten birisi kalkarak, Hz. Muhammed'in yağmur yağması için dua etmesini, kıtlık ve açlığın ortadan kalkmasını ister. Hz. Muhammed ellerini kaldırarak yağmur yağması için dua eder, akabinde gökyüzü kararır, şimşekler çakar, Hz. Muhammed daha ellerini indermeden yağmur başlar ve bir hafta boyunca sürekli yağar. Ertesi cuma yine hutbe esnasında aynı kişi kalkarak yağmurun artık felaket getireceğini söyler ve dinmesini ister. Hz. Muhammed yine dua edince yağmur diner.

12. Taşlar ve Ağaçların Hz. Ali'nin Getirdiği Hz. Muhammed'in Selamını Almaları

Hz. Muhammed, Yemen halkını biata davet için Hz. Ali'yi görevlendirir ve kendi devesini ona vererek şöyle der: "Yemen'e yaklaştığında bir geçitten geçeceksin, orada bir topluluk karşına çıkacak, o zaman sen çevrendeki bütün taşlara ve ağaçlara Hz. Muhammed size selam eder, de; onlar selamı alacaklardır, bunu gören topluluk biat edip Müslüman olacaklardır." Hz. Ali yola çıkar ve Yemen'e gelince olaylar aynen Hz. Muhammed'in söylediği gibi gerçekleşir ve Yemen halkı Müslüman olur.

13. Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'nin Göz Hastalığını İyileştirmesi Mucizesi

Hz. Muhammed, Hayber kuşatmasında sahabelere, taarruzda sancağı kimin almak istediğini sorar, kimseden cevap gelmeyince Hz. Ali'yi göremediğini söyler, nerede olduğunu sorar. Sahâbeler Hz. Ali'nin göz iltihabı yüzünden muztarip olduğunu söylerler, derhal Hz. Ali'yi yanına çağırır. Tükürüğüyle Hz. Ali'nin gözünü mesheder ve dua eder. Hz. Ali'nin gözü iyileşir ve savaşta sancağı eline alarak en önde savaşır, Hayber Kalesi'nin kapısını açar.

14. Hz. Muhammed'in Ahraz Bir Çocuğu Konuşturma Mucizesi

Bir adam veda haccı sırasında Hz. Muhammed'e gelip oğlunun, doğduğundan beri hiç konuşmadığını söyleyerek yardım ister. Hz. Muhammed, çocuğa yönelerek: "Ey genç konuşan ve sana soru soran kimdir?" deyince çocuk: "Şüphesiz sen Allah'ın resûlüsün." der ve tekrar susar, ölünceye değin bir daha konuşmaz.

15. Hz. Muhammed'in Borçlunun Hurmasını Artırması Mucizesi

Câbir bin Abdullah, Medine civarındaki bağlardan birinin sahibi olan inatçı bir Yahudi'den veresiye hurma satın alır, kendi hurması olunca da bedelini ödeyecektir. Ancak o yıl kuraklık yüzünden hurması az çıkar ve borcunu ödeyemez, Yahudi de borcun vadesini uzatmaz. Durum Hz. Muhammed'in malumu olunca Yahudi'ye gidip borcun vadesini uzatmasını defalaraca rica etmesine karşın Yahudi inadından vazgeçmez. Hz. Muhammed Câbir bin Abdullah'ın hurmalığına gelerek Câbir'in bütün hurmaları toplayıp bahçenin ortasına yığmasını ve oradan bütün borçlarını ödemesini emreder. Hurma çok az olmasına rağmen bütün borçlarını ödemesine yeter ve evine de kalır.

16. Hz. Muhammed'in Kurt ile Konuşması Mucizesi

Hz. Muhammed, bir gün bir cenaze defni esnasındayken bir kurt gelerek önünde oturur ve şunları söyler: "Ey Allah'ın resûlü kurt sürüsü yakın bir mahaldedir, emrine muhalefet etmemek için bekliyorlar. Bize hayvanlardan hisse ayrılmasını istiyoruz. Zayıf, şişman, besili fark etmez hepsine razıyız, onları saldırarak almaktan kaçınıyoruz." Hz. Muhammed çevresindekilere durumu anlatır, onlar da mallarının zekatlarının zaten uygun görülen yerlere gönderildiğini, ikinci bir yükümlülüğün ağır geleceğini söylerler. Hz. Muhammed kurda bu durumu anlatınca kurt, kendilerine ait rızkın mutlaka verildiğini; ancak onların insanların nefretini kazanmaktan kaçındıklarını söyleyerek geldiği gibi geri gider.

17. Hz. Muhammed'in Duasıyla Güneşin Battıktan Sonra Yeniden Doğması

Hayber sahrasında Hz. Muhammed vahiy gelmesi sebebiyle terler ve yorulur, başını Hz. Ali'nin dizine koyarak bir müddet uyur, uyandığında güneşin battığını ve ikindi namazı vaktinin geçtiğini görür. Hz. Ali ikindi namazını kılamadığı için mahzun olmuştur. Hz. Muhammed'in duasıyla güneş yeniden eski haline gelir ve Hz. Ali namazını edâ eder.

18. Hz. Muhammed'in İbni Hâris Zübâb'a İslâm'ı Kabul Ettirmesi Mucizesi

Hâris bin Zübâb Müslüman olmadan önce bir puta tapar ve cinleri emri altına alır, bu cinler birçok şeyi Zübâb'a haber verirler. Bir gün bu cinlerden biri gelerek: "Ey Zübâb, şimdi çok garip şeyler dinle: Muhammed bir kitapla gönderildi, Mekke'de bu kitabın buyruklarına çağırdığı halde kimse ona uymadı, oysa o, yalancı değil en doğru söyleyendir." der. Bunun üzerine Zübâb putu kırarak Kureyşlilere gider ve onlara Hz. Muhammed'in peygamberliğinin doğru olduğu söyleyerek Hz. Muhammed'in huzuruna çıkar. Hz. Muhammed, Zübâb'a, kendisinin puta taptığını cinlerden haber aldığını, cinin verdiği haberle yanına geldiğini söyler. Zübâb Müslüman olmak istediğini söyler ve şehâdet getirerek Müslüman olur.

19. Hz. Muhammed'in, Amr bin Ahtâb'ın Sakalının Kılıyla İlgili Mucizesi

Hz. Muhammed, Amr bin Ahtab'dan su ister, Amr suyu uzatırken görür ki üstünde bir kıl vardır, hemen onu alarak suyu Hz. Muhammed'e verir. Hz. Muhammed suyu içtikten sonra şöyle dua eder: "Allâh'ım Amr'ı daima genç ve taze kıl." Amr doksan sene yaşar ve ölene kadar ihtiyarlık alâmeti göstermez, sakalının ve saçının bir kılı bile ağarmaz.

20. Perviz'in Hz. Muhammed'in Duasıyla Öldürülmesi Mucizesi

Hz. Muhammed, Sasani hükümdarı Perviz'e İslâm'a davet mektubu gönderir. Perviz kibirlenerek ve birçok hakaret ederek mektubu yırtıp elçinin yüzüne atar. Bu olayı öğrenen Hz. Muhammed onun kahrolması için dua eder. Kısa zaman sonra Perviz'in oğlu Şiruye babasına küskün komutanlarla işbirliği yaparak bir gece eğlence meclisinde sızan babasını hançerleyerek öldürür. Perviz, mektubu yırttıktan sonra Yemen valisi Bâdân'a haber göndererek Hz. Muhammed'i yakalayıp göndermesini emreder. Haberi alan Bâdân iki adamını Hz. Muhammed'e gönderir. Elçiler Hz. Muhammed'e Perviz'in emrini iletirler, Hz. Muhammed ertesi gün cevabını bildireceğini söyler. Ertesi gün, elçilere Perviz'in, oğlu Şiruye tarafından öldürüldüğünü ve Şiruye'nin tahta geçtiğini söyler, elçiler bunun doğru olmadığını, bunu Bâdân'a iletceklerini ama bundan sonra Hz. Muhammed'in orada duramayacağını söylerler. Hz. Muhammed: "Bu haberi Bâdân'a iletin, yakında bütün ülkesi Müslümanların eline geçecektir, Bâdân makâmında kalmak istiyorsa Müslüman olsun." der. Elçiler Bâdân'a durumu anlatırlar, Bâdân beklemeye başlar. Kısa bir süre sonra bir posta güvercini Şiruye'nin fermanını getirir. Haberin doğruluğunu anlayan Bâdân da Müslüman olur.

21. Hz. Muhammed'in Duasıyla Perviz'in Sarayınının Sütunlarının Yıkılması Mucizesi

Perviz öldürülmeden önce Perviz'in Kasr-ı Havernak adlı sarayındaki büyük sütunlar Hz. Muhammed'in duasıyla yıkılır. Bu olay Perviz'in öleceğinin, daha sonra da ülkesinin İslam ordusu tarafından ele geçirileceğinin bir işaretidir.

22. Hz. Muhammed'in Elini Koymasıyla Yemeğin Artması Mucizesi

Ümmü Süleym, hays adı verilen bir yemek yapar ve bir kâseye koyup oğlu Enes bin Mâlik'le Hz. Muhammed'e gönderir. Hz. Muhammed Enes bin Mâlik'e sahâbeleri davet etmesini söyler. Üç yüz sahâbe toplanır, Hz.

Muhammed elini yemeğin üstüne koyar ve sahâbelere onar onar yemeğe oturmalarını söyler, böylece hepsi doyar, Enes bin Mâlik kâseye baktığında dolu olduğunu görür.

23. Taş Parçalarının Hz. Muhammed'in Elinde Tesbih Etmeleri

Hiz. Muhammed bir gün eline yedi taş parçası alır, taşlar onun elinde Allah'ı zikretmeye başlarlar, bilahare Hiz. Muhammed taşları Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali'ye verir. Taşlar onların da ellerinde tesbihe devam ederler. Ebû Zer de taşları eline alır; ama taşlar artık tesbih etmezler. Hüzünlünen Ebû Zer sebebini Hiz. Muhammed'e sorunca, Hiz. Muhammed, sen onlarla aynı mecliste bulunuyorsun ama merteben aynı değil, cevâbını verir.

24. Hiz. Âişe'nin Kaybettiği İğneyi Hiz. Muhammed'in Yüzünün Parlaklığıyla Bulması Mucizesi

Hiz. Muhammed, bir gün Hiz. Âişe'nin evine gelir, onu kapıda karşılayan Hiz. Âişe gülmeye başlar. Hiz. Muhammed sebebini sorunca: "Elbisende bir yırtık vardı, onu dikmek için Süheyliye'den bir iğne ödünç almıştım. Onu evin içinde kaybettim ve bir türlü bulamadım, ancak senin yüzünün aydınlığıyla buldum." der. Hiz. Muhammed ağlamaya başlar, Hiz. Âişe sebebini sorunca: "Ey Âişe ümmetimin isyankârları için ağlarım, kim ki mahşer günü yüzüme bakarsa cennete girecek, kim ki yüzümü göremezse şiddetli azap görecektir." der.

25. Aslan'ın Sefîne'ye Yol göstermesi Mucizesi

Hiz. Muhammed'in hizmetine bakan Mihrân adında Sefîne lakabıyla meşhur bir zât vardır. Hiz. Muhammed onu önemli bir iş için Yemen hâkimi Muaz bin Cebel'e gönderir. O da bir gemiye binerek yola koyulur; ancak yolda fırtına çıkar ve gemi batar. Allah'ın yardımıyla Sefîne bir ağaçlığın kenârına düşer ama ne yöne gideceğini bilemez. O ağaçlıkta yaşayan bir aslan ortaya çıkar ve Sefîne'ye saldırır. Sefîne aslana hitâben: "Beni Hiz. Muhammed Yemen'e

gitmekle görevlendirdi, yolda gemim battı, bana niçin saldırıyorsun?” der, bunun üzerine aslan saldırmaktan vazgeçer ve Sefîne’ye yol göstererek onu doğru yola iletir.

26.Hz. Muhammed’in Ters Esen Şiddetli Rüzgarla Bir Münâfığın Helâk Olduğunu Bildirmesi Mucizesi

Hiz. Muhammed uzun bir seferden dönerken Medine’ye yaklaşınca şiddetli bir rüzgar çıkar ve hortum oluşur. Hiz. Muhammed: “Bu rüzgar şehirde münâfıklardan birinin öldüğüne işâretidir.” der. Gerçekten de şehre girdiklerinde bir münâfığın öldüğü haberi verilir.

27.Karanlık Gecede Ağacın Hiz. Muhammed’e Yol Vermesi Mucizesi

Tâif Gazvesi’nde Hiz. Muhammed gece karanlığında ilerlerken bineğinin üzerinde uyuyakalır, yolunun üstünde ise dikenlerle dolu bir ağaç vardır. Neredeyse ağacın dikenleri yüzünü parçalayacaktır; ancak ağaç şakk-ı kamer mucizesinde olduğu gibi ikiye ayrılır ve Hiz. Muhammed iki parçanın arasından rahatça geçip gider. Ağaç daha sonra da iki parça halinde kalır ve”Peygamber Ağacı” olarak isimlendirilir.

28.Hiz. Muhammed’in Gönü K rlerin İnkalarına Karşı  l lerden Birini Diriltme Mucizesi

Hiz. Muhammed’e    Yahudi gelip sorular sorar. Biri: Peygamberlik iddia ediyorsun buna delilin var mı? Mesela Hiz. İbr him Allah’ın dostuk elbisesini giymiştir, senin b yle bir  zelliğın var mı?” deyince cevaben: “Ben muhabbetullahı mazhar olduğım i in ondan  st n m, o Allah’ın dostu ise ben sevgilisiyim; ona ateş g l en olduysa benim  mmetime cehennem, cennet olacaktır; o put kırmı sa putlar benim kar ımda secde etmi tir; o selef ben halefim ama manen ondan  nceyim ve yaratılı   lemine ondan  nce adım attım.” der. Diğeri:”Hiz. M s  Allah’la konu ma  erefine eri ti, sende buna

benzer bir hal var mıdır?” diye sorunca: “Hz. Mûsâ Tur Dağı’nda tecelliye mazhar olmuşsa ben miraçta yüz yüze görüştüm.” diye karşılık verir. Üçüncüsü ise: “Allah katında ben İsâ’dan daha üstünüm diyorsun; İsâ ölüleri diriltiyordu, senin böyle bir mucizen var mıdır?” der. Hz. Muhammed hemen Hz. Alî’yi çağırır ve ona şöyle der: “Bu toplulukla Yahudilerden Yusuf bin Ka’b’ın kabrine git ve benim selamımla kabrinden çıkmasını emrettiğimi söyle, Allah’ın izniyle çıkacaktır, böylece ölüyü diriltmeye kudretimiz olduğu anlaşılın.” der. Hz. Alî o Yahudilerle söz konusu mezara gelir ve Yusuf bin Ka’b’a seslenir, ilk seslenişinde mezar yarılr, ikincisinde biraz daha açılır, üçüncü defada Hz. Ali yüksek sesle şöyle hitab eder: “Ey Yusuf bin Ka’b, ben Hz. Muhammed’in elçisiyim, kabirden kalkman bildirilmiştir.” deyince Yusuf bin Ka’b kabirden kalkarak Yahudilere seslenir: “Ben Yusuf bin Ka’b, yaşarken kavmime çok nasihat ettim dinlemediler. Ben öleli üç yüz yıl oldu, ama şimdi Hz. Muhammed’in emriyle kabrimden kalkıyorum, onun peygamber olduğuna şüphe yoktur.” der. Yahudiler şaşkın bir halde Hz. Alî’ye: “Ya Alî mümkünse bu ölüyü tekrar kabrine sok.” derler. Hz. Alî ölüye bir şeyler söyler, o da tekrar kabrine girer. Metnin bundan sonraki kısmında müellif Hz. Muhammed ile diğer peygamberleri karşılaştırır.

29. Devenin Hz. Muhammed’in Meclisine Gelerek Şikayette Bulunması Mucizesi

Hz. Muhammed bir seferde iken bir erkek deve onu görüp yanına gelir ve hal diliyle şikayetlerini bildirir. Hz. Muhammed hemen devenin sahibini sorar, sahâbeler bulup getirir. Devenin sahibi: “Bizim bütün geçimimiz bu deveye bağlıdır, eğer o olmazsa aç kalırız.” der. Hz. Muhammed deve sahibine: “Size hizmet etmesi için ona yem ve su vermelisiniz, halbuki o otsuzluk ve susuzluktan şikayet ediyor; bundan sonra onun yemini suyunu artırın.” der, deve sahibi de özür dileyerek Hz. Muhammed’in emrini yerine getireceğini söyler.

30.Ağacın Hz. Muhammed'in Yüzünü Görmek İçin Hareket Etmesi Mucizesi

Sahabelerden Ya'la bin Menih bir sefer esnasında Hz. Muhammed uykuya dalınca o civardaki bir ağacın, Hz. Muhammed'in karşısına gelerek konuştuğunu görür. Ağaç. "Ben nice zamandır senin yüzünü görmek için bekliyordum." der ve yerine döner. Ya'la, Hz. Muhammed uyanınca durumu ona anlatır, o da: "Ey Ya'la o ağaç âlemin yaratılış sebebi olan resulü görmek için Allah'a dua etmiş ve duası kabul olunmuş." der.

31.Annesinin Ricasıyla Çocuğun Saradan Kurtulması Mucizesi

Bir sefer esnasında Hz. Muhammed'in yoluna bir yaşlı kadın çıkarak oğlunun sara hastalığından muztarib olduğunu, kurtulması için dua etmesini rica eder. Hz. Muhammed çocuğun burnunu okşar ve "Burnunu okşayan Allah'ın resûlüdür, bundan sonra hastalık sende kalmaz." der ve yoluna devam eder. Dönüşte yaşlı kadına uğrar ve çocuğun halini sorar, kadın çocuğunun hastalıktan kurtulduğunu söyler.

32. Hz. Muhammed'in Duasıyla Kâfirlerin Dağılması ve Bazı Kâfirlerin Nerede Helak Olacaklarının Bildirilmesi Mucizesi

Müşrikler Ebû Süfyan liderliğinde toplanıp Müslümanlarla savaşmak için yola çıkarlar. Bunu haber alan Hz. Muhammed sahâbelerini toplayarak istişare eder. Sahâbeler savaşa hazır olduklarını, Bedr mevkiinin de uygun olduğunu söylerler. Hz. Muhammed savaşta müşriklerin bozguna uğrayacağını, bazı müşriklerin de hangi mevkide öldürüleceğini haber verir. Bedir kuyuları çevresinde iki ordu karşılaşır. Hz. Muhammed: "Allah'ım! Bütün peygamberlere tevfik ve inâyet hususundaki ahdini, bana da nusret ve zafer vadini ifâ etmek zamanı gelmiştir. Allah'ım! Bugünden sonra ebedî anılmamak, ibadet olunmamak istersen..." diye dua ederken Hz. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın resûlü ettiğin her dua kabul olunur, şimdilik bu kadar yeter." der. Savaş başlar ve

müşrikler bozguna uğrar, bazıları da Hz. Muhammed'in dediği yerlerde öldürülür. "Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler."⁶⁴ âyetinde bildirildiği gibi bu savaşta Cebrâil Hz. Muhammed'in kır atına binip savaşa girer. Böylece Allah'ın yardımı bir kez daha Müslümanlara ulaşır.

33. Uhud Savaşında Meleklerin Yardımı Mucizesi

Sad'd bin Vakkas şöyle der: "Uhud Savaşı'nda Hz. Muhammed'in sağında ve solunda beyaz elbiseler giymiş dev cüsseli iki zât savaşa girdi."

34. Meleklerin Kâfirleri Katletmesi Mucizesi

Yine aynı savaşta iki İslam askeri bir kâfirin peşinden giderler ve şehid olurlar. O kâfir bir yandan kaçır bir yandan savaşır, o sırada dehşetli bir ses duyulur, bunun bir süvarinin sesi olduğu anlaşılır. "Ya Hayzüm yürü!" nidasıyla her yer sarsılır. Ansızın, o kaçan kâfirin başı ve bedeni birbirinden ayrılıp yere düşer, ortada ne vuran kişi ne de vurduğu silah görünür. Durum Hz. Muhammed'e bildirilince: "Doğrudur, Allâh'ın emri ile üçüncü felekteki meleklerin yardımı olduğu bellidir." der.

35. Hz. Muhammed'in Seleme Bin Ekvâ'nın Bacağındaki Yarayı İyileştirmesi Mucizesi

Hayber Savaşı'nda Seleme bin Ekvâ bacağından derin bir yara alır, neredeyse ölecektir. Hz. Muhammed tükürüğüyle yarayı mesheder ve yaraya üfler, yaranın kanaması ve acısı kalmaz; ama izi kalır.

36. Hz. Muhammed'in, Ümmü Ma'bed'in Kısır Koyununun Memesinden Süt Akıtması Mucizesi

Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir Sevr Dağı'ndaki mağaradan çıkıp Medine'ye doğru yol alırken Kudeyr adlı köye gelirler. O köyde Ümmü Ma'bed adlı bir kadın yaşar ki çok misafirperverdir. Hz. Muhammed bedeli mukâbilinde süt ve hurma satın almak ister; Ümmü Ma'bed utanarak kuraklıktan dolayı ot bitmediği için hayvanların süt vermediğini söyler. Hz. Muhammed çevresine bakarken cılız bir koyun görür, bu koyun süt vermez mi diye sorunca olumsuz cevap alır ve şöyle der: "Sağmak bereketi getirir." Koyunu getirirler ve sağmaya başlar, süt adeta yağmur gibi akmaya başlar, Hz. Muhammed'in eli yed-i beyza gibi bembeyaz olur, Hz. Ebû Bekir bir kap getirerek doldurur, önce Ümmü Ma'bed sonra Hz. Ebû Bekir süt içerler. O koyun senelerce sabah akşam bol süt verir. Hz. Muhammed su isteyerek ağzını çalkalar ve yanındaki ağacın dibine boşaltır. O ağaç büyüyerek çok tatlı ve hoş kokulu meyveler verir. Bir zaman sonra ağacın meyveleri yok olur, yaprakları sararır, kendisi kurur. Köy halkı acaba âlemde ne oldu da böyle oldu, diye düşünürken Hz. Muhammed'in vefat haberi gelir. Daha sonra zamanın geçmesiyle ağaç yine meyvelerini döker, bu sefer de Hz. Ali'nin şehâdet haberi gelir. Bir müddet sonra dalından bir su akar ve Hz. Hüseyin'in şehâdet haberi gelir, bundan sonra iyice kuruyarak yok olur.

37. Hz. Muhammed'in Emriyle Kertenkelenin Konuşması Mucizesi

Araplardan bir avcı bir kertenkele avlayarak şehre gelir, şehirde bir kalabalık görür ve aralarına girerek ne olduğunu sorunca, Hz. Muhammed'in insanları İslam'a davet ettiğini söylerler. Arabî Hz. Muhammed'e: "Ben sana inanmıyorum, gerçekten peygambersen bir mucize göster:" der. Hz. Muhammed: "Nasıl bir mucize istersin?" diye sorunca, "Atımın terkisindeki kertenkele konuşsun ve senin peygamberliğini tasdik etsin." der. Hz. Muhammed, kertenkeleye seslenir: "Ey kertenkele Hak kimdir, kime secde edersin?" diye sorar, kertenkele: "Mabud o dur ki arşı gökyüzünde ve sütunu

yeryüzündedir, cennette nimeti, cehennemde azabı çoktur.” der. Hz. Muhammed: “Benim kim olduğumu bilir misin deyince: “Ey Allah’ın resûlü, sen Rahman’ın sevgilisi, insanların ve cinlerin seçilmiş, peygamberlerin sonuncususun, bütün melekler sana iman etmiştir, sen yolunu kaybetmişlere yol gösterensin.” der. Topluluktakilerin hepsi kertenkeleyi dinlerler; ama inkar etmeye devam ederler.

38. Hz. Muhammed’in Ebû Zer’in Gelecekteki Halini Bildirmesi Mucizesi

Tebük Seferi oldukça sıkıntılı geçmektedir. Sefer zamanı olmadığı için yiyecek kıtlığı çekilmektedir. Ebû Zer’in bineği yolun meşakkatinden telef olduğu için yükünü kendisi taşır ve ordunun gerisinde kalır. Sahâbeler geriden biri geldiğini haber verince Hz. Muhammed “O gelen Ebû Zerd’ir.” der, biraz sonra sahâbeler onun dediğini teyit ederler. Hz. Muhammed: “Allah, Ebû Zer’e merhamet etsin. O, yalnız yaşar, yalnız başına ölür ve yalnız başına haşrolur.” der. Yıllar geçer ve Hz. Osman döneminde Muaviye Şam’da valilik yaparken Ebû Zer de oradadır. Ebû Zer, Muaviye’nin mal ve para biriktirmesini, savurganlık yapmasını eleştirir. Muaviye bundan rahatsız olarak Hz. Osman’a şikayet eder ve Ebû Zer’i Medine’ye çağırır. Ebû Zer burada da aynı tavrını sürdürünce Muaviye yine şikayetçi olur ve Hz. Osman Ebû Zer’i Rebeze denen yere gönderir, orada karısı ve hizmetçisiyle yalnız bir hayat sürer. Ebû Zer, ölünce cenazesini yol kenarına bırakmalarını, soran olursa Ebû Zer’in cenazesi olduğunu söylemelerini vasiyet eder. Bir müddet sonra ölür ve cenazesini yol kenarına bırakırlar, yoldan geçen Abdullah bin Mesud cenazenin kim olduğunu sorar ve Ebû Zer olduğunu öğrenince Hz. Muhammed’in “Allah, Ebû Zer’e merhamet etsin. O, yalnız yaşar, yalnız başına ölür ve yalnız başına haşrolur.” sözünün gerçekleştiğini görür. Cenâzesi kefenlenir ve defnedilir.

39. Hz. Muhammed'in Duasıyla Yağmur Yağması Mucizesi

Tebük Seferi'nde asker arasında susuzluk had safhaya ulaşır ve sızlanmalar baş gösterir. Hz. Muhammed kibleye yönelerek dua eder. Gökyüzünde hiçbir bulut yokken birden yağmur yağmaya başlar ve otuz bin kişilik İslam ordusu suya doyar.

40. Hz. Muhammed'in Duasıyla Askerlerin Yiyeceğinin çoğalması

Yine Tebük Seferi'nde açlık dayanılmaz bir hal alır. Hz. Ömer Hz. Muhammed'e giderek durumun vahametini dile getirir ve dua etmesini ister. Hz. Muhammed herkesin elinde kalan yiyeceğini bir tahta üzerine yığmasını ister. Askerlerden kimi bir avuç hurma kimi bir avuç darı koyar. Toplanan yiyecek çok azdır. Hz. Muhammed dua eder ve herkesin malı olan yiyeceklerle kabını doldurmasını söyler. Herkes bol bol doldurduktan sonra bile yiyecek kalır.

41. Hz. Muhammed'in Devesinin Bulunması Mucizesi

Tebük Seferi'nde Hz. Muhammed'in Kusva adlı devesi yolunu şaşıarak kaybolur. Bu olay üzerine ordu içindeki münâfıklar dedikodu üretmeye başlarlar, bunu Hz. Muhammed'in peygamberliğinin nâkisası olarak gösterirler. Bunları duyan Hz. Muhammed, devenin bir vadide bir ağaç tarafından dizginlerinden tutulduğunun kendisine haber verildiğini söyler. Ashâbdan birkaç kişi sözü edilen vadiye gelince deveyi Hz. Muhammed'in söylediği vaziyette bulurlar.

42. Dağların ve Ağaçların Hz. Muhammed'in Emriyle Konuşup Hareket Etmeleri Mucizesi

Bir sefer esnâsında bir sahrâdan geçerken Hz. Muhammed hacet gidermek için sahâbelerden korunaklı bir yer bulmalarını ister; ancak bulundukları yerde ağaçlar ayrı ayrı durdukları için perdelemeleri mümkün değildir. Hz. Muhammed sahranın bir ucunda iki ayrı ağaç görür ve onların yanına giderek dallarından tutup birleşmelerini söyler ve hacet gördükten sonra

da yerlerine gitmelerin söyler, ağaçlar da bu emre uyarlar. Bir başka rivayette ise Hz. Muhammed'in ağaçları yanına çağırıp onlarla konuştuğu söylenir.

Bir başka rivayette de Hz. Muhammed yolda karşılaştığı Arabî'yi İslam'a davet eder, Arabî bunun için bir mucize göstermesini isteyince Hz. Muhammed civardaki ağaçları yanına çağırır ve onlarla konuştuktan sonra yine yerlerine dönmelerini ister, ağaçlar da gider. Bunu gören Arabî ona secde etmek istediğini söyler, Hz. Muhammed de "Birbirinize secde etmenizi isteyecek olsam kadınların kocalarına secde etmelerini isterdim." der.

43. Hz. Muhammed'in, Avcının Avladığı Ceylana Yavrularını Görmesine İzin Vermesi İçin Kefil olması

Bir ceylan avcının kurduğu tuzağa düşer. O sırada Hz. Muhammed de oradan geçmektedir, ceylan Hz. Muhammed'e yalvararak, ormandaki yavrularını emzirip gelmesi için avcı nezdinde kendisine kefil olmasını ister. Hz. Muhammed avcıdan ceylan için beş saat müsaade alır, avcı eğer ceylan geri gelirse Müslüman olacağını söyler. Hz. Muhammed ceylanın sırtını sıvazlar ve gönderir, dört saat sonra ceylan gelir, niçin erken geldiğini sorunca yavrularının kendisinden bir misk kokusu aldıklarını, sebebini sorunca da sırtını Hz. Muhammed'in sıvazladığını ve kendisine kefil olduğunu anlattığını, bunun üzerine yavruların annelerini emmekten vazgeçip bir an önce gitmesini istediklerini söyler. Bu olay üzerine avcı şehadet getirerek Müslüman olur ve ceylanı da âzâd eder.

44. Hz. Muhammed'in Duasıyla Kuru Hurma Ağacının Meyve Vermesi Mucizesi

Bir gün Hz. Muhammed Ebu'l-Heysem'in evine doğru gider, bunu gören Çâr-yâr-ı güzîn de beraberinde gider. Ebu'l-Heysem çok mutlu olur, ancak ikram edecek hiçbir şeyi yoktur ve ailecek açtırlar. Hz. Muhammed abdest alır ve ağzını çalkaladığı suyu bahçedeki kurumuş bir hurma ağacının dibine boşaltır.

Akabinde o kurumuş ağaçtan taze hurmalar çıkar, toplayıp açlıklarını giderir fazlasını da biriktirirler.

45. Hz. Muhammed'in Arabînin Abası Altında Gizlediği Şeyi Bilmesi Mucizesi

Bir Arabî Hz. Muhammed'in meclisine gelerek peygamberlik iddiasında olan kimdir, diye sorunca sahâbeler Hz. Muhammed'i gösterirler. Arabî "Eğer peygambersen bunu ispat etmek için mucize göstermen gerekir." deyince Hz. Muhammed nasıl bir mucize görmek istediğini sorar. Arabî: "Üzerime giydiğim abanın altında ne olduğunu bilersen sana iman ederim." der. Hz. Muhammed: "Sen bir vadiden geçerken bir ağaçtaki iki güvercin yavrusunu aldın. Yavruların anneleri de peşinden geldi, abanın altında güvercin yavruları vardır." deyince Arabî iman eder, güvercin yavrularının etrafında uçuşur ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik eder.

46. Hz. Muhammed'in Hz. Ali ve Zübeyr bin Avvam'ın Savaşmalarıyla İlgili Sözlerinin Gerçekleşmesi Mucizesi

Hicretin otuz altıncı senesinde Hz. Osman şehid edilince hilâfet makamına Hz. Ali seçilir, bazıları itiraz etseler de ümmetin çoğunluğu Hz. Ali'ye biat eder. Hz. Ali Mısır, Şam ve Yemen'e güvenilir valiler atar, özellikle de Şam'da valilik yapan Muaviye'yi görevinden azleder; fakat Muaviye bu emre uymaz. Talha ve Zübeyr korkudan Hz. Ali'ye biat ederler ama gizlice Medine tarafına kaçar ve orada Hz. Osman'ın kan davasını güderek fitne çıkarırlar. Hz. Aişe de onlara katılır. Hz. Osman'ın katillerini Hz. Ali'nin koruduğunu iddia edip bu işten onu sorumlu tutarlar. İbni Menih Ya'la da Hz. Ali'yi suçlayarak otuz bin askeriyle Yemen'den gelip Hz. Aişe saflarına katılır ve Basra'ya doğru yola çıkılır. Yol üzerinde bir mekanda konaklanır. Konaklanan yer de köpekler havlamaya başlayınca Hz. Aişe oranın adını sorar, Ma'el-Hav'eb adında bir yerde olduğunu öğrenince geri dönmek ister, çünkü Hz. Muhammed'in bir gün hanımlarına hitaben acaba hanginize Mâ'el-Hav'eb'in köpekleri havlayarak

saldıracak, demiştir. Bunun üzerine Zübeyr oranın Mâ'el-Hav'eb olmadığını, yanlış söylediklerini iddia ederek Hz. Aişe'yi kalmaya ikna eder. Ordu Basra'ya gider ve orayı ele geçirir Basra valisi, Hz. Ali'ye katılır. Hz. Ali de dört bin adamıyla Hadika isimli mekana gelir. Zübeyr ve Talha'ya mektup yazarak yanlış yolda olduklarını söyler ama ikna olmazlar. Savaş kaçınılmaz olanca Hz. Ali iki ordunun çarpışmasını önlemek için ortaya çıkarak Zübeyr'i davet eder. Zübeyr'e Hz. Muhammed'in "Bir zaman sen Ali'yle savaşıyorsun, o savaşta Ali mazlum ve salim sen ise zalim olursun." sözünü hatırlatır. Bunun üzerine Zübeyr geri dönerek savaştan vazgeçtiğini söylese de oğlu Abdullah vazgeçmeyip meydana atılır ve savaş başlar. Şiddetli bir çarpışmanın ardından Hz. Ali'nin ordusu galip gelir. Talha savaş meydanında bir ok ile şehid olur. Zübeyr ise savaş meydanından dönerken Vadi's-Siba adlı yerde Amr bin Hürmüz tarafından şehit edilir. Zübeyr'in şehadet haberini alan Hz. Ali "Safiye'nin oğlunun katilini ateşle müjdeleyin." der. Hz. Aişe'yi kardeşine emanet ederek gönderir. Böylece Hz. Muhammed'in haberî mucizelerinden biri daha gerçekleşmiş olur.

47. Hz. Muhammed'in, Hendek Gaza'sında Ammar'ın Şehit olacağını Haber Vermesi Mucizesi

Hz. Muhammed Hendek Gazası'nda sahâbeler hendek kazarken Ammar bin Yasir'e "Senin ölümünle bütün kin ve nefretler bitecektir." der. Bu haber Sıffin Savaşı'nda gerçekleşir. Cemel Vak'asında yenilen Muaviye tekrar isyan eder ve Hz. Ali ile Sıffin'de karşılaşılır. Sıffin'de şiddetli bir çarpışma olur ve bu çarpışma esnasında Ammar bin Yasir şehit olur. Amr bin As, Hz. Muhammed'in Hendek'teki sözünü hatırlatarak kendilerinin yanlış yolda olduğunu söylesede Muaviye, Ammar'ın ölümünden, onu savaşa getirdiği için Hz. Ali'yi sorumlu tutar.

48. Hz. Muhammed'in Duasıyla Dalın Ağaçtan Ayrılması Mucizesi

Hz. Muhammed Tâif Seferi sırasında bir hurma bahçesine girer, bir şahıs gelerek ondan nübüvvet iddiasını ispat etmesi için bir mucize göstermesini ister. Hz. Muhammed'in bir işâreti ile hurma dalı ağaçtan ayrılıp ayağına gelir ve nübüvvetine şehadet eder. O şahıs şehadet getirerek Müslüman olur.

49. Cebrail'in Haber Vermesiyle Hz. Muhammed'in Ağacı yanına Getirtmesi Mucizesi

Müşrikler Hz. Muhammed'e eziyet ve hakarete çok ileri gittikleri için Hz. Muhammed bu durumdan mahzun olur. O sırada Cebrâil gelerek kendisine bir mucize verildiğini haber verir. Bunun üzerine Hz. Muhammed civardaki ağaçlardan birine emreder ağaç yanına gelir ve emriyle tekrar yerine döner.

50. Yafûr Adlı Merkebin Allah'ın İzniyle Hz. Muhammed'in Huzurunda Konuşması Mucizesi

Hayber'in fethinden sonra müşriklerin hayvanlarından siyah bir eşek Hz. Muhammed'in huzuruna gelir ve halimi dinle, diye yalvarır. Hz. Muhammed ismini sorunca: "İsmim Yezid'dir. Neslimiz nebiler ve salihlere hizmet etmişlerdir. Ben şu anda Merheb isimli bir Yahudi'nin hizmetindeyim. Azılı bir İslam düşmanı olan bu adam beni sürekli aç ve susuz bırakıyor, beni onun elinden kurtarın, kendi hizmetinize alın." diye yalvarır. Hz. Muhammed: "Senin adın Ya'fûr olsun ve çiftleşerek neslini devam ettir." deyince "Neslimizden seksen nefer enbiya merkebi olmuştur. Atalarımız neslimizin son neferinin son peygamberin bineği olacağını söylerler, o yüzden neslimizin devamına gerek yoktur." der ve ondan sonra Hz. Muhammed'in hizmetine girer. Hz. Muhammed kimi çağırırsa onun evine giderek alıp getirir. Hz. Muhammed vefat edince Ebû'l-Heysem Çukuru denen yere gider ve orada ölür.

51. Hz. Muhammed'in Arabî'nin Hilesinden Haberdar olması Mucizesi

Ebû Süfyan ve çevresindekiler Hz. Muhammed'den çok rahatsız oludukları için onu ortadan kaldırmak isterler. Bu işin sorumluluğunu Ebû Süfyan alır. Ebû Süfyan Hz. Muhammed tek başına kaldığında onu öldürtmeyi planlamaktadır. O sırada mağrur bir adam gelerek. eğer kendisine destek olursa Hz. Muhammed'i ortadan kaldıracabileceğini söyler. Anlaşırlar ve kimseye bundan söz etmezler. O adam Medine'ye gelerek Hz. Muhammed'in nerede olduğunu öğrenip yanına gider. Hz. Muhammed onun gelişini görünce sahâbelere, gelen adamın kendisine zarar vermek için geldiğini bildirir. Adam Hz. Muhammed kimdir, ona kavuşmak istiyorum deyince Hz. Muhammed "Muhammed benim." der, adam ona yaklaşınca sahabelerden Üseyd bin Hudayr adamı kısı kıvrak yakalar ve belindeki hançeri çıkarır. Adam ayaklarına kapanır ve asıl niyetini açıklar. Hz. Muhammed birkaç gün Üseyd'de kalmasını söyler. Birkaç gün sonra karşısına getirterek istediği yere gidebileceğini, ama isterse daha güzel olan bir şeyi yapabileceğini yani Müslüman olabileceğini de söyler. Bunun üzerine adam müslüman olur ve oradan ayrılır.

52. Hz. Muhammed'in Duasıyla Abdullah'ın Bacağının Şifa Bulması Mucizesi

Refi bin Hakik adlı İslam düşmanı Yahudi sarp bir kalede yaşamaktadır. Hz. Muhammed bu kaleyi kuşatır ancak kale çok sarp olduğu için ele geçirilmesi neredeyse imkansızdır. Bunun üzerine bir gece Abdullah bin Atik ve yanındaki beş kişi gizlice kaleye girer ve Refi bin Hakik'i öldürürler; ancak dönüş yolunda Abdullah surlardan aşağı düşer ve bacağı kırılır. Hz. Muhammed'in yanına gittiklerinde eliyle Abdullah'ın bacağını mesheder ve bacak hiç kırılmamış gibi iyileşir.

53. Hz. Muhammed'in İsteğiyle Kuyunun Suyunun Artması Mucizesi

Bir kabilenin mensupları Hz. Muhammed'in huzuruna gelerek kuyularındaki suyun yazın iyice azaldığını ve kuyudan başka kabileler de

yararlandığı için zaman zaman büyük kavgaların yaşandığını söyleyerek dertlerine çare isterler. Hz. Muhammed elindeki yedi küçük taşla dua edip üfleyerek bunları Allah'ın ismiyle kuyuya atmalarını ve Allah'ın izniyle suyun çoğalacağını söyler. Onlar da söylediğin aynen yaparlar ve kuyunun suyu bir daha hiç azalmaz.

54. Hz. Muhammed'in Yemeği Artırma Mucizesi

Hz. Muhammed sabahtan başlayarak ashâbını onar onar bir kapyemeğin başına oturtur, hepsi doyana kadar yediği halde kap hiç boşalmaz. Hz. Muhammed şaşırırlara bunun Allah tarafınnndan gönderilen bir yardım olduğunu söyler.

55. Hz. Muhammed'in Selman-ı Farisî'nin Âzâd Olması İçin Hurma Dikmesi ve Az Miktardaki Altının Yetmesi Mucizesi

Selmân-ı Fârisî bir Yahudi'nin kölesidir. Hz. Muhammed onun kölelikten âzâd edilmesini ister. Selmân'ın efendisi onu âzâd etmek izin meyve veren üç yüz hurma ve dört bin dirhem para ister. Selman'ın kurtulması için sahâbelere talimat verir ve üç yüz hurma fidanı toplanır. Hz. Muhammed eliyle hepsini diker ve fidanlar hepsi meyve verir hale gelir. O sırada bir sahâbe güvercin yumurtası kadar altın getirir, Hz. Muhammed bunu Selman'a verir ve sahibine götürmesini ister, Selman yetmeyeceğini düşünür, ama Hz. Muhammed'in ısrarayla götürür. O küçücük altın tartıldığında tam dört bin dirhem gelir ve böylece Selman kölelikten kurtulur.

56. Hz. Muhammed'in Yağı Artırma Mucizesi

Ümmü Süleym, Hz. Muhammed'e hediye olarak evde kalan son yağı bir kapla gönderir. O sırada bir kadın gelerek yağ ister, Ümmü Süleym hiç yağlarının kalmadığını söylese de kadın ısrar eder. Ümmü Süleym belki içinde yağ kalmış mı diye kızına yağ kabına bakmasını söyler, kızı kabın dolu olduğunu

söyleyince önce şaşırır, sonra da Hz. Muhammed'in kendi hediyesini kabul etmediğini düşünerek çok üzülür ve dayanamayıp yanına gider. Niçin hediyesini kabul etmediğini sorunca Hz. Muhammed hediyesini kabul ettiğini ve yağ kabını sonuna kadar boşaltmadığı sürece dolu kalacağını söyler ve Ümmü Süleym bir daha yağ sıkıntısı çekmez.

57. Önceki Mucizeye Benzer Mucize

Ümmü Malik Hz. Muhammed'e bir tulum ile yağ hediye eder. Hz. Muhammed yağı kabul eder, tulumu geriye gönderir. Ümmü Malik ne zaman yağ ihtiyacı olsa tulumu dolu bulur. Bir gün Ümmü Malik Hz. Muhammed'in huzuruna çıkarak yağ tulumunun boşaldığını söyler, Hz. Muhammed, zorlamışsınız, zorlamasanız dolu kalırdı, der.

58. Kurdun Sözleriyle Çobanın Müslüman Oluşu Mucizesi

Bir kurt sürüye dalarak bir koyun kapar, çoban arkasından yetişerek koyunu alır, kurt dile gelerek: "Niçin Allah'ın bana ayırdığı rızkı elimden alıyorsun?" deyince çoban:"Bu ne acayip iştir!" der. Kurt: "Bundan daha acayip olanı, herkes iman ederken senin Hz. Muhammed'e iman etmemendir, niçin ona gidip iman etmezsin." der. Çoban giderse sürüsünü kime emanet edeceğini sorar, kurt ise kendisinin sürüye bakacağını söyler. Böylelikle çoban Hz. Muhammed'in huzuruna gelir. Hz. Muhammed o konuşmada başından geçenleri anlatır ve çoban Müslüman olur. Hz. Muhammed sürüsünün başına gitmesini söyler, sürünün yanına geldiğinde kurdu sürünün başında görür, sürüsüne hiçbir şey olmamıştır. Kurda bir koyun vererek teşekkür eder.

59. Ebû Hureyre'nin Hadisleri Hıfzetmesi Mucizesi

Ebû Hureyre bir gün Hz. Muhammed'in yanında iken Hz. Muhammed şöyle söyler: "Bir kimsenin elbisesini yayıp üstüne dua edip üflesem ve o kişi elbisesini toplayıp sinesine bastırsa, o kimsede asla unutkanlık olmaz." Ebû

Hureyre de elbisesini çıkararak Hz. Muhammed'in önüne koyar, o da dua eder ve Ebû Hureyre elbisesini bağrına basar, ondan sonra Hz. Muhammed'den ne duyduysa ezberler ve bir daha unutmaz.

60. Hz. Muhammed'in, Hz. Hasan ile Muaviye bin Süfyan'ın Barışını Bildirmesi Mucizesi

Hz. Muhammed, bir cuma hutbesi için minbere torunu Hz. Hasan ile birlikte çıkıp cemaata şunları söyler: "Ey müslümanlar bu benim oğlum Hasan cennet gençlerinin efendisidir, bir gün iki topluluk arasındaki fitne ve fesadı kaldırıp barışı sağlayacaktır." der. Zaman geçer ve Hz. Muhammed'in vefatından otuz sene sonra hilafet Hz. Hasan'a geçer, Hz. Hasan Kûfe'de altı ay hilafeti sürdürür, ancak Muaviye Hz. Ali'ye yaptığı gibi yine isyan eder ve hilafetini ilan eder ve ordusuyla Hz. Hasan'ın üzerine yürür. Hz. Hasan Müslümanlar arasında kan dökülmesine razı olmaz ve hilafetten çekildiğini bildirerek iki topluluk arasındaki fitne ve fesat ateşini böylelikle söndürmüş olur.

61. Hz. Muhammed'in Hendek Kazılırken Çıkan Sert Kayayı Kırması Mucizesi

Hendek Savaşı öncesinde Medine çevresine hendek kazılırken sert bir kaya çıkar ki hiçbir şekilde kırılmaz. Durumu öğrenen Hz. Muhammed, kayanını başına gelip tükürüğüyle kayayı mesheder, o anda kaya paramparça olup hendeğin önü açılır.

62. Hz. Muhammed'in Duasıyla Hurmanın Artması Mucizesi

Ebû Hureyre, Hz. Muhammed'in önüne bir miktar hurma koyarak hurmanın bereketlenmesi için dua etmesini ister. Hz. Muhammed elini hurmanın üzerine koyarak dua eder ve Ebû Hureyre'ye bu hurmayı heybesine koymasını, ne zaman lazım olursa kendisine ve misafirlerine rahatlıkla yeteceğini söyler. Ebû Hureyre ne zaman ihtiyaç hissetse heybesinde mutlaka hurma bulur ta ki

Hız. Osman'ın katledilmesi olayına kadar böyle devam eder. O hengamede Ebû Hureyre'nin evinden heybe çalınır, Ebû Hureyre buna çok üzölür.

63. Hız. Muhammed'in Savaş Esnasında Bir Adamın Cehennemlik Olacağını Bildirmesi Mucizesi

Huneyn Gazası'nda İslam ordusundan bir nefer kahramanca savaşıır, önüne gelen kafiri öldürür. Hız. Muhammed adamı işaret ederek cehennemlik olduğunu söyler, sahâbeler onun çok iyi savaştığını, kâfirleri perişan ettiğini, nasıl cehennemlik olduğunu söylediklerinde Hız. Muhammed yine onun cehennemlik olduğunu söyler. Söz konusu adam çok büyük yaralar alır, yaraların acısına katlanamayarak intihar eder ve Hız. Muhammed Bilal-i Habeşî'ye "Kalk ya Bilal ilan et ki iman etmeyen cennete girmez, ancak mümin olan girer ve şübhe yok ki, Allah teâlâ bu dini fâcir bir kişi ile de te'yid buyurur." der.

64. Ümmü Süleym'in Ekmeğinin Bereketlenmesi Mucizesi

Enes bin Malik'in babası Malik şehid olmuş, annesi Ümmü Süleym de Ebû Talha ile evlenmiştir ve çok fakirdirler. Bir gün Ümmü Süleym bir mikdar arpa bulup onu öğütür ve komşusundan da bir mikdar süt alarak yoğurup ekmek yapar ve oğlu Enes'e gidip Ebû Talha'yı çağırmasını söyler. Ebû Talha Hız. Muhammed'in meclisindedir, Enes oraya varınca Ebû Talha'ya değil Hız. Muhammed'e giderek annesinin onu yemeğe davet ettiğini söyler. Hız. Muhammed de orada bulunan sahâbeleri de alıp Ümmü Süleym'in evine gider, eve gelince Ebû Talha'ya evde ne hazırlandığını sorunca Ebû Talha şaşırarak evde bir şey olmadığını söyler. Hız. Muhammed eve girerek karısının ne hazırladığını öğrenmesini ister, Ebû Talha eve girip çıkar ve durumu anlatınca Enes'in yanlışlıkla onları davet ettiğini anlaşılır. Hız. Muhammed herkese eve girmesini söyler, içerde elini arpa ekmeğinin üzerine koyarak sahâbelerin onar onar oturarak yemelerini söyler, böylece yetmiş kişi karnınını doyurur, son olarak

Hız. Muhammed, Ebû Talha ve Enes'le birlikte yer. Hız. Muhammed, Ümmü Süleym'e ekmeği kaldırmasını söyler, Ümmü Süleym ekmeğin hiç eksilmediğini görür.

65. Duvar ve Kapıların Hız. Muhammed'in Duasına Amin Demesi Mucizesi

Hız. Muhammed amcası Hız. Abbas'a ertesi gün evine gelerek onları ziyaret edeceğini söyler ve ertesi gün onların evine gider. Sohbet sonunda Hız. Muhammed amcasını ve hane halkını çevresine toplar ve şöyle dua eder: "Ya Rab amcam ve ailesi ehl-i beyttendir, onları ehennem azabından koru." bunun üzerine evin duvarları ve kapıları da insanlar gibi bu duaya "amin" derler.

66. Yenmiş Oğlağın Hız. Muhammed'in Duasıyla Yeniden Canlanması Mucizesi

Bir sohbet esnasında ashâbdan biri, yiyeceklerin içinde en güzelinin et olduğunu söyleyince Hız. Muhammed de kaç zamandır et yüzü görmediklerini söyler. Bunun üzerine sahâbelerden biri evine giderek, beslediği oğlağı kesip pişirtir ve oğlu ile Hız. Muhammed'e gönderir. Hız. Muhammed hediyeği görünce çocuğu hanımlarını çağırmaya yollar ve Hız. Bilal'e sofrayı hazırlatır. Orada bulunan on beş kadar sahâbeyi de davet eder ve hepsi doyana kadar yer. Hız. Muhammed oğlağın bütün kemiklerini bir yere toplatır ve üzerine elini koyarak dua eder, oğlak yeniden canlanır ve yürüyerek sahibinin evine gider. Oğlağı gören sahâbe şaşırarak kendi oğlaklarına çok benzediğini, hanımı da kendi oğlakları olduğunu söyler, o sırada çocuk gelerek durumu anlatır, sahâbenin ve hanımının imanları bir kat daha artar.

67. Hız. Muhammed'in, Güreşçinin Hilesini Önceden Bilmesi Mucizesi

Pehlivanlığıyla ün salmış biri Hız. Muhammed'e gelerek güreş teklif eder; eğer Hız. Muhammed galip olursa penlivanı öldürecek, pehlivan galip olursa Hız. Muhammed'i öldürecektir. Hız. Muhammed razı olur ve güreşirler, Hız. Muhammed iki kere galip olur, ama pehlivanın canını bağışlar; pehlivan

üçüncüde hile yoluyla Hz. Muhammed ayaklarını birbirine dolayarak yenmeyi düşünür. Bu düşüncesi Cebrâil tarafından Hz. Muhammed'e bildirilir ve pehlivan güreşe Hz. Muhammed'den önce aceleyle başlar. Hz. Muhammed onun hile yaptığını söyler. Pehlivan bunu nereden bildiğini sorunca Hz. Muhammed kendisine Cebrâil tarafından bildirildiğini söyler, bunun üzerine pehlivan şehadet getirerek Müslüman olur.

68. Hubel Adlı Putun Hz. Muhammed'in Peygamberliğini Tasdik Etmesi Mucizesi

Hiz. Muhammed'in insanları İslam'a daveti halka halka yayılır ve Yemen'e ulaşır, oradaki on iki bin müşrik Hiz. Muhammed'i imtihan etmek için Mekke'ye doğru yola çıkarlar, yanlarında sürekli tapındıkları Hubel adlı putlarını da götürürler ve Mekke'ye yaklaşınca yüksek bir dağ üzerinde putlarına bir mekan oluşturup onu kıymetli kumaşlarla ve mücevherlerle süslerler. Hiz. Muhammed onların geldiğini haber alınca onları tevhide davet için yanlarına gider ve İslam'a davet eder. Müşrikler bunun kuru lafla olmayacağını, ancak bir mucize gösterirse ona iman edeceklerini söylerler. Hiz. Muhammed o putu konuşturursa iman edip etmeyeceklerini sorunca, bunun mümkün olmadığını ancak konuşturabilirse tabii ki Müslüman olacaklarını söylerler. Hiz. Muhammed, putun üstündekileri çıkarttırır ve esasını putun arkasına koyarak "Ya Hubel ben kimim?" diye sorunca put: "Sen Allah'ın resûlüsün." deyince hepsi inaddan vazgeçerek iman ederler.

69. Azıcık Hurmanın Bütün Askerlere Yetmesi Mucizesi

Hendek Savaşı sırasında kızkardeşi, Büşeyr'e bir miktar hurma ulaştırır. Büşeyr bunu Hiz. Muhammed'e getirir, Hiz. Muhammed bu hurmayı iki elinin arasına alır ve savaşan bütün sahâbeleri çağırarak ikram eder, hepsi bu hurmadan yiyerek doyar, Hiz. Muhammed iki elini açtığında hurmanın hiç eksilmediği görülür.

70. Hz. Muhammed'in Ebû Cehil'in Hilesinden Haberdâr Olması Mucizesi

Ebû Cehil Hz. Muhammed'i ortadan kaldırmak için ona bir tuzak hazırlar; evinin eşiğine derin bir çukur kazdırıp üzerini çerçöple örttürür ve hasta olduğu haberini yayar. Hz. Muhammed Ebû Cehil'in hasta olduğunu duyunca ziyaret için yola düşer, tam onun evinin önüne geldiğinde Cebrâil çukuru haber verir ve Hz. Muhammed geri döner, bunu gören Ebû Cehil onu geri çevirmek için yatağından kalkarak aceleyle dışarı çıkar ve kendi kazdırdığı kuyuya düşer; onu çıkarmak için ip uzatırlar, ama ip yetişmez. Ebû Cehil kendisini yalnızca Hz. Muhammed'in kurtarabileceğini söyleyince Hz. Muhammed'i çağırırlar. Hz. Muhammed'in kuyunun başına gelerek kendisini kurtardığı takdirde İslâm'ı kabul edip etmeyeceğini sorunca Ebû Cehil kabul edeceğini söyler. Bunun üzerine Hz. Muhammed elini uzatarak onu kuyudan çıkarır; ama Ebû Cehil çıkar çıkmaz bunun bir sihir olduğunu söyleyerek Müslüman olmaz.

71. Ebû Cehil'in Fesadının Melekler Tarafından Önlenmesi Mucizesi

Ebû Cehil, Hz. Muhammed bir daha açıkça Kabe çevresinde ibadet ederse başını ayağının altına alarak onu cezalandıracağını söyler. Bir gün Hz. Muhammed Kabe önünde secde halindedir, Ebû Cehil hışımlla ona doğru yürür; ama yolun yarısından geri döner, bunu gören Kureyş'in ileri gelenleri sebebini sorunca Ebû Cehil, karşında alevlerin yükseldiği büyük bir hendeğin çıktığını, büyük kanatlı meleklerin kendisini geri çevirdiğini söyler. Bir başka rivayette de Ebû Cehil Hz. Muhammed'in üzerine taşla yürüyünce eli taşla yapışıp kurumuştur.

72. Hz. Muhammed'in Zenci Kölenin Yüzünü Beyazlaştırması Mucizesi

Bir sefer esnasında susuzluk baş gösterir, civarda su aramaya çıkınca Hz. Ali bir deve üzerinde iki kırbası su ile dolu bir siyah köle görür, köleden su

ister, ama o söver ve suyu vermek istemez, Hz. Ali onu alarak Hz. Muhammed'in yanına getirir. Kırbalarındaki sudan bütün İslam askeri doyana kadar içer ama sular eksilmez, aynı zamanda ona bol bol yiyecek verirler, ayrılırken de Hz. Muhammed eliyle kölenin yüzünü mesheder ve yüzü bembeyaz olur. Köle efendilerinin yanına gider, onlar kölelerini tanımakta zorluk çekerler, köle olup biteni onlara ayrıntılıca anlatır ve onlar da Hz. Muhammed'in yanına gelerek İslâm'ı kabul ederler.

73. Hz. Muhammed'in Uykudayken Konuşulanları Bilmesi Mucizesi

Hz. Muhammed, sahâbeden İbni Mesud ile Mekke dışına çıkar, onun etrafında bir daire çizerek bunun dışına çıkmamasını, oraya bir topluluk geleceğini ve onlarla konuşmamasını söyleyerek gider. Söylediği gibi bir topluluk gelir, dairenin içine girmeden Hz. Muhammed'in gittiği yöne giderler. Gecenin sonuna doğru Hz. Muhammed gelir ve İbni Mesud'un dizine başını koyarak uykuya dalar. Bir müddet sonra beyaz elbiseler giymiş güzel yüzlü insanlar gelir. Kendi aralarında şöyle konuşurlar: "Hz. Muhammed'e verilen sonsuz nimetler nebilerden hiçbirine verilmemiştir, o görünüşte uyuyor ama gönül gözü daima uyanıktır. Hz. Muhammed bir padişaha benziyor ki büyük bir saray yaptırmış ve herkesin yemesi için bir sofraya hazırlatmış, insanların gelip yemesini bekliyor; hangi akıllı adam davetine uyarsa sonsuz nimetlere layık olur, uymayanlar ise azaba müstehak olur." deyip giderler. Bir süre sonra Hz. Muhammed uyanır ve gelenleri uykusunda gördüğünü, Rabb'in davetine uyanlar cennete dahil, kaçınanlar ise cehennem azabına müstehak olacaklarını temsil yoluyla ifade ettiklerini söyler.

74. Atın Hz. Muhammed'in Peygamberliğine Şehâdet Etmesi Mucizesi

Süfyan bin Harb Bizans tarafından gelirken yolda dolaşan bir at görür, onu yakalamak isterken at kendisine doğru gelir ve "Lâ İlâhe illâ'llâh Muhammedun resûlu'llâh" deyince Süfyan şaşırır, bunun üzerine at şöyle

konusur: “Bundan daha acaip olan şudur ki her gün İlâhi hazineden nimetlerle dolu sofralar açılmakta, ahir zaman peygamberi gelmiş olduğu halde sen yine de ona iman etmezsın.”

75. Kureyşlilerin Kabe Damına Astıkları Ahidnamenin Silinmesi Mucizesi

Kureyşli müşrikler Hz. Muhammed’e inananların çoğalmasından iyice tedirgin olurlar ve eziyetlerini artırmak için onlarla bütün ilişkilerini keserek bir nevi ambargo uygulamaya başlarlar. Bu ambargonun maddelerini de bir kağıda yazıp Kabe’nin damına asarlar. Bunun üzerine Abdulmuttaliboğulları ve Hâşimoğulları Ebû Tâlib önderliğinde Mekke’den ayrılırlar. İki dağın arasında yüksekçe bir yer olan Şi’b adlı bir yere gelip çadırlarını kurarlar. Ebû Tâlib yiyeceklerini biriktirmelerini söyler ve bir müddet bu sarp yerde kalırlar; bir süre sonra yiyecek sıkıntısı baş gösterir. Yalnızca Âs bin Rebî arada bir uğrayarak hurma ya da buğday getirir. Bir müddet sonra İlâhî yardım erişir. Cebrâil Hz. Muhammed’e gelerek Kabe’de asılı kağıttaki yazıların Allah lafzı dışındakilerin börtü böcek tarafından silindiğini söyler. Hz. Muhammed durumu amcası Ebû Tâlib’e iletir. Ebû Tâlib giyinip kuşanarak Mekke’ye gider, onu hürmetle karşılarlar. Onlara Cebrâil’in getirdiği haberi söyler, eğer bu haber doğru çıkmazsa Hz. Muhammed’e olan desteğini çekeceğini söyler. Müşrikler kendilerinden emin bir şekilde damdaki kağıdı indirince Allah lafzının dışında yazılı olan maddelerin hepsinin silindiğini görerek hem şaşırır hem de utanırlar, böylece Hz. Muhammed’in ve çevresindekilerin Mekke’ye gelmesinde herhangi bir engel kalmamıştır. Müşrikler bu mucizeye rağmen yine de inkara devam ederler.

76. Hz. Muhammed’in, Ebû Süfyan’ın Evinde Konuştuklarını Bilmesi Mucizesi

Ebû Süfyân bir gece evinde karısı Hind’le dertleşir. Kendisinin daha zengin ve itibarlı olmasına karşın peygamberliğin Hz. Muhammed’e verilmesinin haksızlık olduğunu, onun çevresinin genişlemesinin kendisini çok rahatsız

ettiğini dile getirir. Sabah olduğunda dışarıda Hz. Muhammed'le karşılaşınca Hz. Muhammed ona "Ey Ebû Süfyan dün gece karınla olan cahilce konuşmaların neydi öyle? Peygamberlik İlâhi bir vergidir, kulun istemesi veya çalışmasıyla elde edilemez." deyince Ebû Süfyan kendi kendine "Kadına sırrın açılmaması gerektiğini söyleyenler doğru söylemişler, hemen gidip Hind'i boşayayım, bir daha da kendimden başka kimseye sırrımı vermeyeyeyim." diye düşünür, ancak bu düşüncesi de Hz. Muhammed'e bildirilir. Hz. Muhammed EbûSüfyan'a: "Sakin gidip Hind'i boşama, onun bu işle bir ilgisi yok, eğer olsaydı şimdi düşündüğün boşama işini ben nereden bilecektim?" der.

77. Devenin Hz. Muhammed'le Konuşması Mucizesi

Hz. Muhammed sahâbelerle sahrâda dolaşırken bir deve hızla yanlarına gelir, ardından kılıcını çekmiş bir Arabî gelir. Hz. Muhammed bu halinin sebebini sorunca Arabî bu deveyi satın aldığını, ama devenin sürekli kaçtığını ve ondan istifade edemediği için onu öldürmek istediğini söyler. Hz. Muhammed bu kez deveye niçin böyle davrandığın sorunca deve, sahibinin namaz konusunda gevşek davrandığını özellikle yatsı namazlarını kılmadığını, bu yüzden Allah'ın kahrına uğrayacağından korktuğu için kaçtığını, eğer namazları aksatmama konusunda söz verirse hizmetini yerine getireceğini söyler. Bunun üzerine sahibi de namazlarını aksatmayacağı konusunda söz verir, Hz. Muhammed de deveyi sahibine teslim ederken ot ve suyunu ihmal etmemesini tenbih eder.

78. Hz. Muhammed'in Duasıyla Eyyub Ensârî'nin Yemeğinin Artması Mucizesi

Eyyub Ensârî bir gün Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir'i evine davet edip ağırlamak ister. Evinde ancak iki kişiye yetecek kadar yiyecek vardır. Hz. Muhammed davete icabet edip gelir ve otuz kişiyi daha çağırır, onlar yeyip doyduktan sonra altmış kişiyi daha çağırır, onla da yiyip doyduktan sonra yetmiş kişi daha çağırarak onları da doyurur. İki kişilik yemek yüz seksen kişiyi doyurur.

79. Hz. Muhammed'in, Düşmanlarının Sihrini Bilmesi Mucizesi

Bir zaman Hz. Muhammed'de sihir eseri olan haller görülür. Bunlar büyük eksiklikler olmayıp özellikle hanımlarıyla olan muamelelerinde belli olur. Hz. Muhammed sihrin kalkması için dua eder. Sonra Hz. Âişe'ye duasının kabul olduğunu, iki kişinin yanına gelip birinin baş ucunda diğerinin ayak ucunda durup kendi aralarında konuşarak bu sihrin Lebid bin A'sam adlı Yahudi tarafından Hz. Muhammed'in saç ve sakallarını tararken düşen kıllarla yapıldığını Mescid-i Dırrar yakınlarındaki bir kuyuya atıldığını söylediklerini bildirir. Bunun üzerine o kuyunun başına gidilir, içindeki su kına rengindedir. İçinden çiçek açmamış hurma dalı ve Hz. Muhammed'in mumdan yapılmış timsalini çıkarırlar, bu mumdan heykele birçok iğne batırılmış ve her kıl on bir yerinden düğümlenmiştir. O sırada Cebrâil Felak ve Nas sûrelerini getirir, her ayetini okuduğunda bir düğümü çözülür, her iğneyi çıkardıklarında Hz. Muhammed biraz daha rahatlar.

80. Hz. Muhammed'in Abdullah bin Selâm'ın Sorularını Cevaplaması

Abdullah binSelam Yahudilerin çok hürmet ettiği muteber bir kişidir. Bir gün hurma toplarken Hz. Muhammed'in o civarda olduğunu öğrenip yanına gider ve ona üç soru soracağını, bu üç soruyu da sadece peygamber olanların cevaplayabileceğini söyler ve sorularını sıralar: Birincisi cennette ilk önce hangi yemek yenecektir, ikincisi kıyamet alametlerinden önce ortaya çıkacak olan nedir, üçüncüsü ise evlat niçin babaya benzer? Hz. Muhammed soruları şöyle cevaplar: "Ey Abdullah bin Selam bu sorular sen sormadan önce Cebrail tarafından bildirilmiştir. Cennet ehlinin ilk yiyeceği balık ciğeridir. Kıyamet alametlerinden öncedoğudan ateş ortaya çıkacaktır. Evladın babaya benzemesinin sebebi soyu devam ettiren suyun ağır basmasıylaadır. Erkeğin suyunda erkeklik, kadının suyunda kadınlık ağır basar." Soruların doğru cevaplar alan Abdullah bin Selam şehadet getirerek Müslüman olur ve Hz.

Muhammed'e bu durumu Yahudilere hemen anlatırsa hakkında iftira üreteceklerini, önce kendisiyle ilgili sorular sorup daha sonra Müslüman olduğunu söylerse iki farklı cevap vereceklerini söyler. Yahudiler Hz. Muhammed'in yanına gelince Hz. Muhammed onlara Abdullah bin Selam'ı sorar, onlar da en hayırlımız ve en hayırlımızın oğludur, o bizim efendimiz ve efendimizin oğludur, diye cevap verirler. Sonra onun Müslüman olduğunu söyleyince inanmazlar, ancak Abdullah bin Selam ortaya çıkarak Müslüman olduğunu söyleyince az önceki hükümlerinden vazgeçip onun için o bizim en şerlimiz ve en şerlimizin oğludur, derler.

81. Hz. Muhammed'in Edepsiz Kadını Islah Etmesi Mucizesi

Medinede ağız bozuk ve edepsiz bir kadın yaşar. Bir gün Hz. Muhammed'in yanına gider. O sırada Hz. Muhammed kurutulmuş et yemektedir, kadın koskoca peygamberin köleler gibi oturup onlar gibi yemek yemesinin yakışık almadığını söyleyince Hz. Muhammed, köle olduğunu ve onlar gibi yaşayıp onlar gibi yemesinin tabii olduğunu söyler. Kadın Hz. Muhammed'in yemeğinden ister, Hz. Muhammed bir miktar uzatır, kadın kanaat etmeyip ağızındaki yemeği de ister, Hz. Muhammed ağızındaki lokmayı çıkarıp uzatır, kadın bir adım daha atarak lokmayı ağızına kendi eliyle koymasını ister, Hz. Muhammed ağızındaki lokmayı kendi eliyle kadının ağızına koyunca bir anda kadın değişir ve haya edip utanır, doğruca evine gider ve eski halinden eser kalmaz.

82. Asânın Hz. Muhammed'in Meclisindekilerin Yolunu Aydınlatması Mucizesi

Zifiri karanlık bir gece Hz. Muhammed'in sohbetinden dönen sahâbelerden birinin elindeki asâ birden parlamaya ve yolu aydınlatmaya başlar, bir müddet sonra sahâbelerin yolu ayrıldığı yerde diğerinin elindeki asâ da parlayarak yolu aydınlatır.

83. Zehirli Oğlağın Hz. Muhammed’le Konuşması Mucizesi

Hayber Kalesi fethedilir. Kalede yaşayan Harîs adlı Yahudinin kötü fikirli, hilekâr bir kızı vardır. Kızın tek düşüncesi Hz. Muhammed’i ortadan kaldırmaktır. Bu amacına ulaşmak için bir oğlağı pişirip baştan ayağa zehirler, Hz. Muhammed’in hayvanın ön ayak kısmını daha çok sevdiğini öğrendiği için de o kısımlarını iki kat fazla zehirler ve oğlağı Hz. Muhammed’in çadırına götürür. Hz. Muhammed sahâbelerini de çağırarak sofraya oturur, hayvanın ön ayağından bir parça ağzına almıştır ki hemen çıkarıp atar ve sahâbelere de “Sakin yemeyin, bu oğlak baştan ayağa zehirli olduğunu söylüyor.” der. Sahâbelerden Bişr bin El-Berâ etten yediği için zehirlenerek şehid olur. Eti getiren kızı Hz. Muhammed’in huzuruna çıkarırlar, niçin böyle yaptığını sorunca, “Eğer sen gerçekten peygambersen bundan etkilenmezsin, eğer etkilenirsen zaten peygamber olmadığın için halkı senden kurtarmış olurum.” der. Hz. Muhammed kızı bir rivayete göre öldürtmüştü, bir rivayete göre de Bişr’in akrabalarına teslim etmiştir.

84. Hz. Muhammed’in Câbir Ensârî’nin Yemeğini Arttırma Mucizesi

Hendek Savaşı sırasında Hz. Muhammed de dahil olmak üzere herkes hendek kazmakla meşguldür ve açlık had safhadadır, hatta çoğu zaman karınlarına taş bağlarlar. Bir gün Câbir evine giderek hanımına arpa ekmeği yaptırıp bir oğlağı pişirtir, o gün akşama doğru kazı işi bitince Hz. Muhammed’e giderek yemeğe davet eder, Hz. Muhammed ne kadar yemeği olduğunu sorar ve o da söyler, eve gidip hanımına yemeği kazandan, ekmeği de fırından çıkarmamasını söylemesin ister ve hendek kazısında çalışan bütün sahâbeleri yemeğe davet eder. Cabir eve gider ve durumu hanımına anlatır, hanımı Hz. Muhammed’e yemek miktarını söyleyip söylemediğini sorar, o da bildirdiğini söyler. Hz. Muhammed eve gelerek tükürüğünü yemeğe ve ekmeğe sürüp dua eder ve yemeği kazandan ekmeği fırından çıkartır. Ne kadar sahâbe

gelmişse hepsi onar onar sofraya oturur ve karınlarını doyururlar, herkes yedikten sonra Hz. Muhammed sofradan kalkar. Câbir bakar ki yemekte ve ekmekte hiçbir eksilme olmamıştır.

85. Hz. Muhammed'in Parmaklarından Su Akıtması Mucizesi

Hudeybiye Savaşı sırasında şiddetli susuzluk baş gösterir. Hz. Muhammed abdest için ibrikini getirtir ve elini üstüne koyduğunda parmaklarından su fışkırmaya başlar, orada bulunan sahâbelerden biri yüz bin kişi olsa yine yetecek kadar su akıyordu, der. Bir başka sefer sırasında da yine susuzluk başlar ve Hz. Muhammed bir kap ister, kaptaki suyu ağzına alır ve o kaptan yetmiş iki kişi su içer.

86. Babasının İsteği Üzerine Hz. Muhammed'in Ölen Kızı Diriltme Mucizesi

Bir adam Hz. Muhammed'e gelerek geçim sıkıntısı yüzünden kızını bir vadiye bıraktığını, şimdi ise çok pişman olduğunu, bu derdine derman bulmasını söyler. Hz. Muhammed adamla birlikte kızını bıraktığı vadiye gelir ve kızın cesedine ismiyle seslenir, ceset canlanır ve konuşur. Hz. Muhammed ebeveyninin onu çok özlediklerini, ona kavuşmak istediklerini söyleyince kız bu halinden memnun olduğunu, Rabbinin ebeveyninden daha merhametli ve şefkatli olduğunu dirilmek istemediğini söyleyince Hz. Muhammed dua eder ve kız yine ölür.

87. Çocuğun Konuşması ve Annesinin Müslüman Olması Mucizesi

Ağzı bozuk bir kadın vardır, daima Hz. Muhammed hakkında kötü sözler söyler. Bir gün beşikteki bebeğini alıp Hz. Muhammed'in yanına gelir. Bebek Hz. Muhammed'e selam verir ve onun peygamberliğini tasdik eder ve Hz. Muhammed'le bu minval üzere konuşup bir çığlık atar ve ruhunu teslim eder. Hz. Muhammed annesine bebeğini meleklerin kefenleyip defnedeceğini ve onun cennete gideceğini söyleyince annesi de şehadet getirerek Müslüman olur ve o

da bebeği gibi bir çığlık atarak ruhunu teslim eder. Hz. Muhammed anne ile çocuğunun birlikte kefenlenerek defnedilmesini emreder.

88. Hz. Muhammed'in Hudeybiye'deki Kuyunun Suyunu oğaltması Mucizesi

Hudeybiye Savaşı sırasında orada bulunan kuyunun suyu askerin çokluğu nedeniyle biter. Bu durumu ğrenen Hz. Muhammed kuyunun başına gelerek suyun çoğalması için dua eder ve abdest alır, ağzındaki suyu da kuyuya boşaltır, kısa bir zaman sonra kuyudaki suyun çoğaldığı görülür. Herkes o kuyudan abdest alır, su içer ve hayvanlarını sular.

89. Arabi'nin Kesilen Elinin Tekrar Eski Halini Alması Mucizesi

Hz. Muhammed bir gün Hz. Fatma'yı ziyaret eder, Hz. Fatma kaç gündür a olduklarını söyler, Hz. Muhammed de elbisesini kaldırıp açlıktan karnına bađladđı taşı gösterir. Hz. Muhammed bu duruma çok zlr ve sahraya çıkar, bir adam görür ki derin bir kuyudan su çekip hayvanlarını sulamaktadır. Yanına giderek çektiği her kova başına  hurma verirse bu işi kendisinin yapabileceğini söyler ve anlaşırlar. İlk kova ekitiğinde  hurmayı alır ve açlığını giderir. Sekiz kova daha çekerek yirmi dört hurma alır. Son kovayı çekerken ip kopar ve kova kuyunun dibine dşer. Adam bu duruma çok sinirlenir, bağırarak Hz. Muhammed'e el uzatır. Hz. Muhammed elini uzatarak kuyunun dibinden kovayı çıkarıp adama verir ve oradan uzaklaşıır. Bu mucize karşıısında şaşıran adam gerçeği anlar ve çok pişman olup bıçağıyla Hz. Muhammed'e uzattđı elini keser. Can havliyle şehre gelir, Selman-ı Frisi'ye rastlar, derdine derman aradığını söyleyip durumu anlatınca Selman onu Hz. Muhammed'e yönlendirir. Hz. Muhammed o sırada hurmaları Hz. Fatma'ya götürmüş ve torunlarıyla oynamaktadır. Adam yanına gidip pişmanlığını dile getirirerek eline bir çare bulması için yalvarır. Hz. Muhammed kesik eli alarak eski yerine birleştiriir ve sanki hiç kesilmemiş gibi olur.

90. Hz. Fatma'nın Elbisesi Mucizesi

Bazı kadınlar Hz. Muhammed'e gelerek Hz. Fatma'nın düğün davetlerine elbisesi olmadığı için gelmek istemediğini söyleyerek onu ikna etmesini isterler. Hz. Muhammed davet icabet gerekdir diyerek Hz. Fatma'yı düğüne yollar. Bir müddet sonra kadın gelerek Hz. Fatma'nın çok güzel ve süslü bir elbise giydiğini, herkesin bu elbiseyi merak ettiğini söyler. Hz. Fatma anlar ki elbisesi diğer kadınlara çok süslü ve güzel görünmüştür. Keşke ben de göreydim, deyince Hz. Muhammed o elbisenin güzelliği şundandır ki bana getirdiklerinde sen duymadın, başkalarına gösterdiklerinde sen görmedin, der.

91. Hz. Muhammed'in Dûmetü'l-Cendel Harbinin Nasıl Kazanılacağını Bildirmesi Mucizesi

Dûmetü'l-Cendel'in valisi İkeydir bahadırlığıyla ünlüdür. Hz. Muhammed Hâlid bin Velid'i onun üzerine gönderir. Hâlid, az sayıdaki askerle orayı nasıl ele geçireceğini düşünürken Hz. Muhammed "Sakın korkma Hâlid, o zalim bir yaban öküzü avı için kaleden çıkınca sen zaferi elde deceksin." der. Halid Dûmetü'l Cendel'e varıp gözlemeye başlar, bir gece İkeydir Zebab adlı bir kadınla eğlenirken hisarın dışında bir yaban öküzü görürler, İkeydir yaban öküzü avına düşkündür, Zebab onu avlanmaya gönderir. Dışarı çıktığında Hâlid bin Velid saldırarak onu esir alır, kardeşi de öldürülür. İkeydir aman dileyip barış ister. Hâlid iki bin erkek deve, sekiz yüz at, dört yüz zırh ve dört yüz mızrak karşılığında barışmak üzere Hz. Muhammed'e gönderir. Hz. Muhammed cizyeyi kabul eder.

92. Münâfıkların Ölmesi Mucizesi

Münâfıklardan bazıları devamlı Hz. Muhammed'le alay ederler. Yine alay ettikleri bir gün Cebrâil Hz. Muhammed'in huzuruna gelir, bir işaretiyle Velid bin Muğire'nin elindeki yara iyice şiddetlenip Velid ölür; Âs bin Vâil'in de ayağında bir diken yarası vardır o yara tazelenir ve Âs da ölür; Esved bin Abdulmuttalib

oradan geçerken bir yeşil yaprak uçar ve Esved'in gözü kör olur; İbni Talâtıla da Cebrâil'in bir bakışıyla ölür.

93. Hz. Muhammed'in Duasıyla Ebû Hureyre'nin Annesinin Müslüman Olması Mucizesi

Ebû Hureyre'nin annesi henüz Müslüman olmamıştır. Ebû Hureyre bu duruma çok üzölmektedir, Hz. Muhammed'den annesinin Müslüman olması için da etmesi ister. Hz. Muhammed dua eder ve Ebû Hureyre eve gidince annesinin Müslüman olduğunu görür. Annesi Hz. Muhammed ile görüşmek ister, bu durum karşısında Ebû Hureyre sevinçten ağlar.

94. Hz. Muhammed'in Şiddetli Rüzgar Eseceğini Bildirmesi ve Yaşlı Kadının Hurmalarının Zarar Görmemesi Mucizesi

Hz. Muhammed Tebük Savaşı'na giderken yaşlı bir kadının hurma bahçesinde istirahat için konaklar ve hurmalarını saydırır, azaltılmamasını, korunmasını emreder. Tebük'e gidilir. Hz. Muhammed o gece şiddetli bir rüzgar eseceğini, ama o yaşlı kadının hurmalarına zarar vermeyeceğini söyler ve kimsenin çadırından çıkmamasını, herkesin hayvanlarını sıkı bağlamasını emreder. O gece şiddetli bir fırtına çıkar, bir kişi Hz. Muhammed'in emrini dinlemeyip dışarı çıkar fırtına onu alıp götürür. Seferden dönerken yaşlı kadının bahçesine uğrarlar, kadına hurmalarını sorunca, kadın civardaki bahçelerin zarar gördüğünü kendi bahçesinden ise bir hurmanın bile eksilmediğini söyler.

95. Hz. Muhammed'in Duasıyla Kâfirlerin Bozguna Uğraması Mucizesi

Huneyn Savaşı esnasında ordunun önünde bulunan gençler acele ile tedbirsiz davrandıkları için düşmanın taarruzu karşısında dağılmaya yüz tutarlar. Hz. Muhammed bunu görünce dua eder ve yerden bir iki avuç toprak alarak düşmanın üzerine saçar. Hz. Muhammed İslâm ordusuna "Ben peygamberim,

yalan yok, ben Abdulmuttalib'in oğluyum." diye seslenir. Müslüman askerleri bu hitap üzerine toparlanarak düşmana saldırırlar ve muzaffer olurlar.

96. Arabî'nin Devesinin Hz. Muhammed'in Önünde Konuşması Mucizesi

H. Muhammed sahâbeleriyle sohbet ederken bir Arabî devesiyle birlikte gelip meclise dahil olur, onun ardından bir topluluk gelir ve o devenin kendilerinden çalındığını iddia ederler, Arabî bunu reddeder. H. Muhammed H. Ali'ye davayı görmesini, delilleri varsa deveyi sonra gelenlere vermesini söyler. Bu arada ilk gelen Arabî sessizce bekler. O arada deve konuşmaya başlar: "Bu Arabî yalan söylemiyor, ben onun mülkünde doğdum ve onun bakımıyla büyüdüm, alıntı veya çalıntı değilim." der. H. Muhammed Arabîye sessiz kaldığında nasıl dua ettiğini sorar, Arabî, Allah'tan senin nübüvvetinin gücüyle bir mucize vermesini istedim, deve konuştu, der.

97. H. Muhammed'in Elinin Tesiri Mucizesi

H. Muhammed sahabelerden Hanzele'nin başına elini koyarak "Allah senden razı olsun" der, üzerine nefesini üfler. Ondan sonra Hanzele hasta olan kimseyi eliyle meshederek veya nefesini üfleyerek iyileştirir.

98. Putun H. Muhammed'in Peygamberliğini Haber Vermesi Mucizesi

Abbas bin Mirdas, Müslüman olmadan önce bir gün sahrada gezerken uzun boylu, beyaz elbiseli, kim olduğu belli olmayan bir adam görür. Adam bir devekuşunun üzerinde secili bir şekilde konuşarak H. Muhammed'in peygamberliğini dile getirmektedir. Abbas daha önce cinlerin devekuşuna bindiklerini duymuştur. Bu durumda hemen kendi icad ettiği ve Zimad adını verdiği puta giderek bu cinin zararından korunmak ister. Elini putun üstüne koyduğunda put da H. Muhammed'in peygamberliğini dillendirir. Bunun üzerine korku içinde aşiretine giderek durumu anlatır ve topluca Müslüman olurlar.

99. Rüzgârın Kâfirleri Darmadağın Etmesi Mucizesi

Hendek Savaşı'nda bir gün hava çok soğuktur, Hz. Muhammed Huzeyfe bin Yemân'ı düşman tarafına onlarla ilgili bilgi edinmek için gönderir, gönderirken de "Allah'ım onu önünden, arkasından, sağından ve solundan gelecek tehlikelere karşı koru." diye dua eder. Bu dua sayesinde Huzeyfe soğuğu hiç hissetmeden, sanki bir hamamdaymış gibi rahatça gidip görevini yerine getirirerek döner. Hz. Muhammed ellerini açarak düşmanı kahretmesi için Allah'a dua eder. Bunun üzerine Cebrâil gelerek düşmanın bir rüzgarla ve taşlarla kahrolacağı haberini getirir, akabinde şiddetli ve soğuk bir fırtına çıkar, ardında esmeye başlayan kuvvetli rüzgar koca koca kayaları yerinden söküp düşmanın üzerine fırlatır, böylece kâfirler darmadağın olur.

100. Hz. Muhammed'in, Katâde bin Numan'ın Çıkan Gözünü Yerine Yerleştirmesi Mucizesi

Bedir ya da Uhud Savaşlarından birinde Katâda bin Numan'ın gözüne bir ok saplanarak gözünü yerinden çıkarır, Hz. Muhammed o gözü eline alıp tekrar yerine koyar ve şöyle dua eder: "Allah'ım peygamberin rızası için Katade'yi koru ve onun tek gözüyle en iyi şekilde görmesini ihsan eyle." Bundan sonra Katâde'nin gözü eskisinden de iyi görür. Yıllar sonra Katâde'nin çocuklarından biri Halife Ömer bin Abdulaziz'in huzuruna çıkar; fakat halife onu tanımaz o da nazmen şöyle tanıtır kendini:

"Biz gözünden yüzüne yaş akan birinin oğluyuz, Mustafa'nın eliyle en güzel bir şekilde eski haline döndü, ilk şekli gibi oldu, artık yüzü de gözü de ne kadar güzel oldu."

Bu yüzüncü mucizeden sonra "Hâtîme" başlığıyla müellif dua eder ve eseri sonlandırır.

2.2 MUCİZELERİN ANA ÇİZGİLERİYLE TAHLİLİ

2.2.1 Mucizelerde Anlatıcı ve Vak’a Anlatımı

2.2.1.1 Anlatıcının Kimliği

Klasik Türk nesir geleneğinde olay çevresinde gelişen edebî eserlerin çoğunda klişe bir başlama formatı söz konusudur. Telif, tercüme, adaptasyon ya da gerçekçi veya olağanüstü unsurlarla yüklü olup olmadığına bakılmaksızın her türden hikâyede bulunabilecek belli başlı klişelerden bazıları; “râviyân-ı ahbâr nâkilân-ı âsâr şöyle rivâyet iderler kim...”, râvîler şöyle eydürler kim...”, “getürmişlerdür kim...” vb. Bu genel klişelerin dışında özel giriş cümleleri ile de karşılaşılabilir. “Kıssa-gûyân-ı hikmet-şinâs râviyân-ı fazilet-iktibâs şöyle rivâyet iderler ki...”⁶⁵ Gül-i Sad-Berg’de hikâye edilen mucizelerin anlatımına söz konusu özel giriş cümleleriyle kimi zaman;

“Debîr-i rivâyet hâne-zen-i şahîfe-i hikâyet olmışdur ki...” (10b)⁶⁶

“Fârisân-ı ‘arşa-i takrîr ve gârişân-ı nihâl-i bülend-tahrîr bu gûne cevelân-künân-ı bîdâ’-ı takrîr ü beyân olmuşlardır ki...” (10b)

“Haţîbân-ı hoş-şadâ-yı encümen-i rivâyet ve ‘andelibân-ı nağme-serâ-yı gülşen-i dirâyet ki pây-e-i sühanı zîkr-i hutbe-i mu’cizât ile berter ü ser-efrâz eylemişlerdür. Baş-ı bisât-ı mu’cize-i Hannâne’de bu gûne tarh-endâz olmuşlardır ki...” (31b)

“Üstâdân-ı perde-güşâ-yı bârgâh-ı rivâyet ve hünermendân-ı kâmilü’ş-şinâ’a-i pîşgâh-ı dirâyet cemme-i mu’cizât-ı seyyid-i kâ’inâtdan bu mu’cize-i şîhhat-simâtı bu vechile rivâyet itmişlerdür ki” (22b)

gibi herhangi bir kişi ismi vermeden yapılır ve olayın anlatımına geçilir. Kimi zaman da;

“İlâ-yı livâ’-i vâlâ-yı mu’cizât ve inbâ-i binâ-i nebiyy-i kâ’inât iden e’imme-i dîn-i mübîn-i sedîdden **Sehl bin Sa’îd** mızrâb-hâne-i şîrîn-hareket ile darb-zen-i evtâr-ı rivâyet olmışdur ki...” (49a)

⁶⁵ Hasan Kavruk, Klasik Türk Nesir Geleneğinde Tahkiye Dili, **Nesrin İnşası** Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2010, s. 183.

⁶⁶ İnceleme bölümünde verilen varak numaraları HSA nüshasına aittir.

“Zamîr-i münîr-i mübeşşirân-ı şubh-ı aḥbâr u ḥatîr-ı müstenîr-i leme’ât-ı envâr-ı âsâra rûşen ü bedîdâr ola ki feṭânet ü keys ile meşhûre **Esmâ bintü ‘Umeys** raḍiya’llahü ‘anhâ râviye ve bu mu’cize-i bâhireyi bu gûne ḥâkiye olmışdur ki...” (56a)

“ ‘Arşa-i rivâyetün merdi **Ebû Nûheyk Yazdi ‘Amr bin Aḥṭab**’ dan rivâyet ile ḳarîn-i ḥikâyet itmiş ki...” (58b)

“Mevâlî-i sāmî-mekân-ı faḥr-i cihândan ḥazret-i **Selmân** neheng-i deryâ-yı rivâyet ü beyân olup ol baḥr-i nübüvvet ü risâletden zuhûr iden derârî-i mu’cizât-ı şafâ-şifât dan bu mu’cizeyi bu gûne sebt-i şaḥîfe-i nesh-i laṭîf itmişdür ki...” (67a)

gibi rivayet sahibinin ismi açıkça bildirilerek olay anlatımına başlanır.

Anlatıcının kimliği ve bakış açısı da her mucize de farklılık gösterebilmektedir. Bakış açısı, anlatım esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.⁶⁷

Eserde olaylar çoğunlukla hâkim bakış açısıyla anlatılır. Hâkim bakış açısıyla olayı aktaran anlatıcı vaka ve şahıs kadrosu ile ilgili geçmişe ve geleceğe ait her şeyi en ince teferruatına kadar bilmekte, onlar arasından yaptığı bir seçimi dikkate sunmaktadır, bu durumda anlatıcı anlattığı dünyanın hâkimi sayılır.⁶⁸

“Şîrân-ı bîşe-i rivâyet ü âşnâyân-ı deryâ-yı ḥikâyet baḥr-i taḥrîrde bu vechile şînâver ü şayd-ı murğ-i taḳrîrde bu gûne hünerver olmuşlardır ki ḥuddâm-ı ‘âlî-maḳâm seyyid-i enbiyâ-i kirâmdan Mîhrân nâm merd-i benâm ki **Sefîne dimekle şehîr-i ḥâş u ‘âm idi**. Bir **emr-i mühim için şehir-i Yemen’de ḥâkim-i mübeccel Mu’âz bin Cebel ḥuzûrına taraf-ı ḥazretten firistâde-i resûl olmuş idi**. Bir sefîneye duḥûl idüp ḳaşd-ı me’mûl itdi. Nâ-gâḥ emvâc-ı deryâ telâṭum u efvâc-ı baḥr tezâḥüm idüp teheyycü-i hevâ rişte-i beste-i sefîne-i Sefîneyi gûsiste ve şîşe-i taḥammül ü ḳarâr-ı erbâb-ı keştîyi şikeste idüp şînâver olan hünerverler keştî-i vücûd deryâyı nâzil itmekle kenâr-ı selâmete vâşıl oldılar. Sefîne dahı bu varṭadan ḥalâş u ṭalib-i rāḥ-ı menâş iken **imdād-ı bād-ı tevḥîḳ**

⁶⁷ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1991, s. 84.

⁶⁸ Aktaş, age., s. 95.

refîk ü hādî-i ʔarîk olup keştî-i vücūd-ı Sefîneyi bir bîşe kenārına mülâşîk eyledi. Egerçi varṡa-i ğavṡa-i deryādan ḥalāş müyesser oldu ammā güm-kerde-i ʔarîk ü müfārîk-ı heme-i refîk olup deryā-yı ḥayretde lenger-i źucret üzere ʔarār ve ne cānibe ‘azîmet ve ne vechile itmām-ı kār ideceginden ḥaberdār degül idi.”(68b-69a)⁶⁹

“Meger **ol bîşede bir şerze-şîr mekân idinüp cāy-gîr olmuş idi.** Kümün-ı künāmundan **kaşd-ı şîkār ile der-kār olup** mutaraşşîd-ı şudûr-ı sâkinân-ı bîşezār iken nā-gāḥ deryā-yı ḥayretde dā’ir-i sefîne-i şikeste-i Sefîne pîşgāḥ-i baḥr-i ṡalebde zāḥir ü bāḥir oldu.

[Mısrā’]

Be bu kendi ayağıyla ele gelmiş şîkār ancak

[Nesr]

diyü sefîne ṡarafına ḥamle-künân hırş u āz ile hırāmân oldu. (69a)

Bu parçada anlatıcı kahramanın adını, lakabını, ne için kime, kim tarafından gönderildiğini, tehlikeden İlâhî yardımla kurtulduğunu; o civardaki ağaçlıkta bir aslanın yaşadığını ve avlanmak için dışarı çıktığını, aslanın kendi içinden ne geçirdiğini bilmektedir, yani anlattığı her şeye hâkimdir, dolayısıyla bu parçadaki olay hâkim bakış açısı ile anlatılmıştır.

Anlatma esasına bağlı metinlerde vaka, şahıs kadrosu ve mekâna ait husûsiyetler kahramanlardan biri tarafından nakledilir⁷⁰ bu durumda anlatıcının bakış açısı kahraman bakış açısı olur. Gül-i Sad-Berg’de mucizenin kim tarafından rivâyet edildiği belirtiliyorsa, çoğunlukla o kişı olayın içinde yer aldığı için olay anlatımı onun bakış açısıyla yani kahraman bakış açısıyla anlatılmaktadır:

“Ḥāfîz-ı eḥādîş-i resûl-i ‘Allām ve nāḥîl-i mu’cizāt-ı seyyid-i enām Ebū Hureyre ki cümle-i aşḥāb-ı bereredendür. Bir gün maḥāfil-i aşḥāb-ı kirām ki reşk-āver-i dārü’s-selāmdur. Ḥavāşş u ‘avām ile ‘āş iken fersûde-i leb-i tebcîl ü edeb idüp ḥîlâl-i kelāmda eyitdi: “Bu fakîr-i bî’illet keşret-i rivāyet-i eḥādîş-i ḥazret-i risālet ile muvella’

⁷⁰

Aktaş, age., s. 100.

olmanın vukū'-ı düllāt ve maṭiyye-i hāṭır muṣinne-i 'aṣrāt olmak ihtimālî ile *men keṣura kelāmuhū keṣura saḥṭuhū* güzārişince maṭ'an-ı kavm ü mazhar-ı levīm olduğım kar'-ı sem' ider. Hudā-yı perverdgār dānende-i her maḥfī vü āṣkārdur ki cümle-i menḵūl kelām-ı resūl olup maḵrū'um hergiz hāṭırdan zūhūl itmemişdür. Zīrā muhācirīn olan ihvān-ı dīn esvākda şafḵ ile der-kār ve ihvān-ı enşār i'māl-i emvāl ü erzāka iştiğālde idiler. Ammā bu faḵīr-i bī-mecāl pā-zede-i evḥāl-i tengī-ḥāl idüm. Eyyām u leyālde ḥidmet-i resūl-i müte'ālde olup sümm-i semend-i 'ināyetlerine vücūd-ı gubār-ālūdum bir vechile teraḵḵī vü şu'ūd itmiş idi ki ne girdbād-ı mevānī' ile ser-geşte ve ne şarşar-ı iştiğāl-i aḥvāl ile baḥtī ber-geşte ve ne ḥār-ı kesel pāy-ı ṭarabumı şikeste itmeyüp ol sa'ādetden ḥırmānla beste olmamış idüm.

.....

[Neşr]

Bir dem-i sa'ādet-tev'emde ḥasbe'l-'āde pīşgāh-ı ḥidmetde sitāde idüm buyurdılar ki: "Bir kimesne ki eşvābımı ferş idüp üzerine başt-ı maḵal ya'ni ḥıfz için du'āya iştiğāl eyleyem ba'dehu şevbi ṭayy u ref ve sīnesine vaż' eyleye hergiz kelām-ı şadāḳat-istīnāsı endaḥte-i verā-yı zūhūl idüp nāsī olmaz çünkü sāmī'a-i dil sevāḥil-i deryā-yı fezā'ilden güher-çīn ve bāşıra-i dīde-i eşi'a-i envār-ı ḥaṣā'ilden taḥşīl-i nūr-ı yakīn itmege

.....

[Neşr]

Ārzū vü eşvāḵ üzere idi. Fi'l-ḥāl pūşış-i cism-i bī-mecāl olan kisāyı pāy-endāz-ı resūl-i müte'āl idüp maḵāl-i du'ā-yı ḥikmet-iştimāl ile teşrīf buyurıcak sīne-i za'īf üzere vaż' u cem' itdüm. Andan şoñra her ne ki kar'-ı sem' itdi mu'cize-i ḥazret-i resūl ile hergiz hāṭırumdān zūhūl itmemişdi." didi.(122b-123b)

Görüldüğü üzere anlatıcı aynı zamanda olayın kahramanı olduğu için bu mucize kahraman bakış açısıyla anlatılmıştır.

Anlatma esasına bağlı bazı metinlerde, anlatıcının kahramanlardan daha az malumatı olduğu görülür. Bu gruba giren eserlerde ve yazı parçalarında anlatıcı, vaka içinde yer alan şahıs kadrosunu teşkil eden fertleri bir kamera

tarafsızlığıyla izler; onların geçmişleri, ruh halleri hakkında bilgi vermeden yaptıklarını gözler önüne serer.⁷¹ Bu tür anlatımlarda anlatıcının bakış açısı “gözlemci bakış açısı”dır. Gül-i Sad-Berg’de mucizenin girişinde mucizeyi rivayet ettiği belirtilen kişi çoğu zaman olay gerçekleşirken o mekânda bulunmuş ve gözlemlemiştir. Olayın kahramanı olmadığı için de gözlemci bakış açısı ile aktarmıştır:

“Aşhâb-ı kirâmdan Ya’lâ bin Menih

.....

hâzret-i nübüvvet-ülfetlerinden bu mu’cize-i bâhire minâşşa-i vücûdda zâhire olduğın bu güne rivâyet ü şebt-i şahâ’if-i hikâyet itmişdür: “Bir sefer-i qarînü’z-zaferde sa’âdet-i refâkat -i hâzret ile şeref-yâfte olup kemend-i sürûr u ibtihâcî tāk-ı gerdûna endâhte **itmiş idüm**. Kāt-ı feyâfî vü şahrâ ve geşt-i bevâdî üzere iken nâ-gâh hilâl-i râhda bir ba’îre müşâdif oldılar. Ba’îr ol hâzreti ‘ârif olup pîşgâh-ı dergâh-ı resûl-i ‘izzet-penâhda vâkıf oldı.

.....

[Nesr]

Lisân-ı hâl ile resûl-i müte’âl hâzretlerine keşf-i mâfi’l-bâl idüp ibrâz-ı meknûn u izhâr-ı derd-i derûn idüp yandı yakıldı. Tefâşîl-i ahvâl-ı melâl-me’âli bi’t-tamâm semîr-i zamîr-i resûl-i ‘Allâm olıcağ aşhâb-ı kirâm hâzretlerine ba’îr şâhibini istikşâ ve ne maķûle şahs idüğini huzûr-ı şerîflerinde inbâ itmekle işâret ü îmâ buyurdılar. Aşhâb-ı ‘izâm dahı cüst ü cûda teşmîr-i sâķ-ı ikdâm idüp nazar-yafte-i maķlûb olıcağ huzûr-ı ‘âlîlerine hâzır itdiler. Hâzret ahvâl-i ba’îrden su’âle mübâşir olıcağ ol şahs-ı mütecâsir eyitdi: “Ey fırķa-i günehkârâne nâşır bu ba’îrûñ aşhâbı bir iki kâşır ticâret emrinde hâşır fakîrlerdür ve sermâye-i ma’âş isti’mâl-i ba’îre münhâşırdur meţâ’-ı hayâtı buña tahmîl ve kesb ü ücretine ta’vîl eylemişlerdür.Emr-i ta’tîl şudür iderse ğayr-ı kâr-ı maķdûrları olmamağla ma’zil-i hayâtdan dūr olup hırşîd-i zindeġânî-i eyyâmları resîde-i küngüre-i bâm-ı ihtitâmolur.”(76a-b)

71

Aktaş, age., s.113.

Bu parçada Ya'la bin Menih gördüğü olayı gördüğü biçimde yani gözlemci bakış açısıyla aktarmıştır.

2.2.1.2 Vak'a Tertibi

Mucizelerin anlatımına yukarıda belirtildiği üzere belirli cümlelerle başlanır. Daha sonra mucizenin nasıl gerçekleştiği anlatılır.

Bir grup mucize (Miraç, Kur'an) hiçbir isteğe bağlı olmaksızın Allah tarafından doğrudan verilir.

Bir grup mucize ise müşrikler veya Yahudiler Hz. Muhammed'den peygamberliğini ispat etmesi için ayı ikiye bölmesi, ölüyü diriltmesi, gizlediği bir şeyi bilmesi, ölü bir kertenkeleyi konuşturması gibi somut mucizeler göstermesini isterler. Bazen de sadece mucize göstermesini isterler, Hz. Muhammed de, mesela, put konuşursa inanıp inanmayacaklarını sorar ve mucize gerçekleşir. Bunun sonunda çoğunlukla müşrikler bu sihirdir, diyerek inkara devam ederler, böyle durumlarda:

Kime kim olmaya 'ināyet-i Hāk
Sevķ ider egri yollara mutlak

ķābil-i pertev olmasa kāğıd
Kār-ı naķş anda olısar zā'id

Leme'ān eylese ne fā'ide nūr
Olur a'mā hemīşe andan dūr (35a)
ya da
Ne 'aceb kavm imiş bu kavm-i ħabīs
Göz göre Hākķ'ı ideler ibtāl

Mūcizāt-ı resūl-i Hākķ'ı görüp
Siħre ħaml ile ideler ihmāl (43a)

gibi manzûmelerle durum özetlenir. Bazen de mucizeden etkilenecek iman ederler.

Bazı mucizeler yardım talebi üzerine ortaya çıkar. Bir baba ölüme terk ettiği kızını kurtarmasını, bir ana ahraz oğlunu konuşturmasını, bir kabile kuyularındaki suyun artmasını ister; bir deve sahibinin kendisine ot ve su vermediğinden şikayet eder, bir başka deve sahibinin namaz kılmadığı için kaçtığını söyler; sahâbeler bazen kuraklıktan kurtulmak için yağmur yağdırılmasını isterler ve buna uygun mucizeler ortaya çıkar.

Bazı mucizeler ise savaş esnasında bizzat Hz. Muhammed'in dua etmesiyle ya yiyeceğin artması ya da düşmana galip gelme şeklinde gerçekleşir. Ağaçların Hz. Muhammed'e hizmet etmesi, onun selamını almaları, kurdun çobanı Hz. Muhammed'e göndermesi, Hz. Muhammed'in ceylana kefil olması gibi mucizeler de bir isteğe bağlı olmaksızın Hz. Muhammed bir sahrada ilerlerlerken veya dinlenirken gerçekleşen yardım ve hidayet amaçlı hissî mucizelerdendir.

Mucize anlatımlarının sonunda genellikle,
Mu'cize nûrîdur bu eyle nâzar
'Âlemi gör nice münevver ider

Ola rûh-ı şerîfine şalavât
Nice i'zâz ile mesâ vü seher (47b)
ya da
Zâhir oldı mu'cizât-ı hażret-i sulţân-ı dîn
İc'ali'llahümme yevme'l-ḥaşr 'avne'l-müznibîn
(Allah'ım haşir gününde günahkârlara yardım eyle.) (51a)
gibi beyitler söylenir.

2.2.2 Mucizelerin Muhtevası

2.2.2.1 Mucizelerin Konusu ve Tasnifi

Bu kısımda, eserde anlatılan mucizeler idrak edilişleri ve amaçları bakımından tasnif edilecektir.

2.2.2.1.1 İdrak Edilişleri Bakımından Mucizeler

Kelam âlimleri mucizeleri idrak edilişleri bakımından üçe ayırırlar:

a. Hissî Mucizeler:

İnsanların duyularına hitab eden mucizelerdir.⁷² Gül-i Sad-Berg'de mucizelerin yüzde yetmiş üçü insanların algısı bakımından bu gruba dahil edilebilir. Miraç, müşriklerin helâki, ayın ikiye bölünmesi, yağmur yağdırılması, yiyecek ve içeceklerin bereketlenerek birçok kişi doyurması, hastalıkların ve yaraların iyileştirilmesi, canlı ya da cansız tabiat varlıklarını konuşması, güneşin battıktan sonra tekrar doğması ve benzeri mucizeler bu kabildendir. Aşağıda bu mucizelerin başlıkları sıralanmıştır:

Mu'cize-i Mi'râc-ı Cismânî ve Reften-i Der-Ḥacle-ḥâne-i Āsmânî, Mu'cize-i Def-i Gürûh-ı Mekrûh Bi-Āyeti'l-Kerîme-i Şāhite'l-Vücûh, Mu'cize-i Def-i Şerâr-ı Āteş-i Hücûm-ı Eşirrâ-i Küffâr Der-Gâr Bâ Yâr-ı Şadaâtkâr , Mu'cize-i Enîn-i Ḥannâne Der-İftirāk-ı Zât-ı Yegâne, Mu'cize-i Şakḳ-ı Kamer Be-İşâret-i Ān Zât-ı Muṭahhar, Mu'cize-i Vuḳûf-ı Seḥâb Der-Farḳ-ı Ān Sulṭân-ı 'Ālî- Cenâb, Mu'cize-i Taḥlîş-i Esmân-ı Cemmâl Ez-Ebû Cehl-i Ḳabṭhü'l-Ef'âl, Mu'cize-i İşbâ'-ı Resûl-i Muṭâ', Mu'cize-i Zuhûr-ı Bârân Be-Du'â-yı Ḥazret-i Fahr-i Cihân (SAS), Mu'cize-i Redd-i Ḥacer ü Şecer Selâm-ı Ḥazret-i Peygamber Bâ-Ḥaber- Ḥazret-i Ḥayder, Mu'cize-i Bâhire-i Ḥazret-i Nübüvvet-me'âb Der-Def-i Remed-i Ebû Turâb, Mu'cize-i İnṭâḳ-ı Aḥras-ı Ġabî ve Güftâr-ı Şabî, Mu'cize-i İzdiyâd-ı Ḥurmâ-yı Medyûn Be-Du'â-yı Ḥazret-i Nübüvvet-Maḳrûn, Mu'cize-i Güftâr-ı Gurk-ı Merdüm-ḥâr Bâ-Ḥazret-i Resûl-i Muḥtâr, Mu'cize-i Ṭulû'-ı Şems Pes Ez-Ġurûb Be-İltimâs-ı Ān Ḥazret-i Dâfi'ü'l-Kürûb, Mu'cize-i Ḥazret-i Resûl-i Ḳureyşî-Neseb Der-Müy-ı Rîş-i 'Ömer Bin Aḥṭâb, Mu'cize-i Bereket-i Ṭa'âm Bâ-VaZ'-ı dest-i Resûl-i 'Allâm, Mu'cize-i Tesbîḥ-i Ḥaşşâ Der-Dest-i Ḥazret-i Sulṭân-ı Enbiyâ, Mu'cize-Yaften-i 'Āişe

⁷²

Bulut, agmd., s. 350.

Sūzen-i Hîş-rā Be-Rüşenāyī-i Rūy-i Pāk-i Resūl-i Hudā, Mu'cize-i Delālet-i Şīr-i Sefīne-rā Ki Bende-i Ān Zāt-ı Haṭīrest, Mu'cize-i Rāh-Dāden-i Şecer Der-Şeb-i Tārikter Be-Cenāb-ı Peygamber, Mu'cize-i Zīsten-i Yekī Ez-Mürdegān Der-İnkār-ı Kūr-Dilān, Mu'cize-i Şikāyet-i Ba'īr Der-Meclis-i Haṭīr-i Nebiyy-i 'Arş-Mesīr, Mu'cize-i Hareket-i Şecer Der-Müşāhede-i Rūy-ı Pāk-i Hażret-i Hayru'l-Beşer, Mu'cize-i Def-i Żarr-ı Şar'-ı Püser Der-Hālet-i Żar' Be-İltimās-ı Māder, Mu'cize-i Kıtāl-i Melā'ike-i Kirām Bā-Küffār-ı Li'ām, Mu'cize-i Şifā-Yaften-i Seleme İbni El-Ekva' Be-Dest-i Hażret, Mu'cize-i Cereyān-ı Şīr Der- Hāne-i Ümmü Ma'bed Ez-Güsfendeş Bā-Ḍarr-ı Resūl-i Mümecced, Mu'cize-i Güftār-ı Sūsmār Be-Emr-i Resūl-i Muhtār, Mu'cize-i Bārān Be-Du'ā-yı Hażret-i Resūl-i Mennān, Mu'cize-i Bereket-i Zād-ı Ecnād Be-Du'ā-yı Hażret-i Şefi'ü'l-'İbād, Mu'cize-Yāften-i Cemel Be-İşāret-i Hażret-i Resūl-i Mübeccel ü Mükemmel, Mu'cize-i Bedī'atü'l-Āşār Der-Hareket ü Güftār-ı Kūhsār, Mu'cize-i Kefālet-i Hażret-i 'Ināyet-Mu'tād Be-Āhū-yı Peççedār Bā-Ṭaleb-i Şayyād, Mu'cize-i Ber-āverden-i Şāḥ-ı Huşk-ı Hurmā-rā Be-Du'ā-yı Hażret-i Resūl-i Hüdā, Mu'cize-i Hażret-i Nübüvvet-İntisābī Der-İḥbār-ı Nühüfte-Zīr-i 'Abā-i A'rābī, Mu'cize-i Cüdā-Şuden-i Şāḥ Ez-Şecer Be-Emr-i Hudā-yı Dādger, Mu'cize-i Hareket-i Şecer Be-İşāret-i Cibrīl-i Peyām-āver Der-Tesliyyet-i Hāṭır-ı Hażret-i Seyyidü'l-Beşer, Mu'cize-i Tekellüm-i Ya'fūr Der- Hużūr-ı Hażret Bi-Emr-i Rabb-i Ġafūr, Mu'cize-i Şifā-Yaften-i Sāk-ı 'Abdullah Be-Du'ā-yı Risālet-Penāh, Mu'cize-i İzdiyād-ı Āb-ı Çāh Be-İrāde-i Resūl-i İlāh, Mu'cize-i Seyyid-i Enām Der-Tezāyüd-i Ṭa'ām, Mu'cize-i Resūl-i Zī'l-Minen Der-İzdiyād-ı Revğan, Mu'cize-i Uḥrā Şebīh-i Mu'cize-i Ūlā, Mu'cize-i İslām-ı Rā'ī-i Ağnām Bā-Sulḥan-ı Gurk Der-İkrār-ı Nübüvvet-i Seyyidü'l-Enām, Mu'cize-i Laṭīfe Der-Hıfz-ı Eḥādış-i Şerīfe, Mu'cize-i Şikesten-i Seng-i Rāh Be-Dest-i Hażret-i Risālet-Penāh, Mu'cize-i İzdiyād-ı Hurmā Be-Du'ā-yı Hażret-i Sulṭān-ı Enbiyā, Mu'cize-i Nebiyy-i Kerīm Der-Ḳurş-ı Cevīn-i Ümmü Süleym, Mu'cize-Te'mīn-i Hāyiṭ ü Bāb Be-Du'ā-yı Hażret-i Risālet İntisāb, Mu'cize-i Zīsten-i Buzgale Be-Du'ā-yı Hażret-i Hātemü'r-risāle, Mu'cize-i İnṭāk-ı Hubel Be-Taşdıḳ-i Risālet-i Nebiyy-i Mübeccel, Mu'cize-i Kifāyet-i Endek-i Hurmā Be-Heme-i 'Asker-i Sulṭān-ı Verā, Mu'cize-i Hażret-i Risālet-Penāh Der-Sepīd-Kerden-i Rūy-ı Ġulām-ı Siyāh, Mu'cize-i Şehādet-i Feres Be-Risālet-i Hażret-i Nebiyy-i Muḳaddes,

Mu'cize-i Maḥv -ı Suṭūr-ı 'Uhūd Ṭāife-i Ḳureyş-i Ma'hūd, Mu'cize-i Tekellüm-i Cemel Bā-Ḥazret-i Nebiyy-i Mübeccel, Mu'cize-i İzdiyād-ı Ṭa'ām-ı Ebā Eyyüb Bā-Du'ā-yı Resül-i 'Allāmu'l-Ġuyüb, Mu'cize-i Kerāmet-i Tenevvür-i 'Aşā Be-Nezdīk-i Meclis-i Vālā, Mu'cize-i Güftār-ı Buzġāle-i Pür-Semm Bā-Nebiyy-i Mükerrrem, Mu'cize-i Resül-i Kirdgār Der-İkşār-ı Ṭa'ām-ı Cābir-i Enşār, Mu'cize-i Cereyān-ı Āb Ez- Fırce-i Engüşt-i Ān Seyyid-i 'Ālī-Cenāb, Mu'cize-i Zinde-Şuden-i Duḡter Be-İltimās-ı Peder Ez-Ḥazret-i Peyġamber, Mu'cize-i Güftār-ı Püser ve İslām-ı Māder Der- Ḥużūr-ı Ḥazret-i Seyyidü'l-Beşer, Mu'cize-i Bisyar-Şuden-i Āb-ı Çāh-ı Ḥudeybiye Bā-Teveccüh-i Ḥayru'l-Beriyye 'Aleyhi's-Şalātü ve't-Tahiyye, Dürüstī-i Dest-i A'rābī-i Nādān Be-Dest-i Mu'cize-i Ān Sulṭān-ı 'Ālemiyān, Mu'cize-i Libās-ı Ḥazret-i Zehrā, Mu'cize-i Güzīn Der-Mürden-i Münāfiķīn, Mu'cize-i İnhizām-ı Küffār Be-Du'ā-yı Teveccüh-i Seyyidi'l-Ebrār Pes Ez-Ṭāhir-Şuden Nev'-i İnkisār, Mu'cize-i Güftār-ı Şütr-i A'rābī Der-Piṣgāh-ı Dergāh-ı Nebiyy-i 'Arabī, Mu'cize-i Te'eşşür-i Eşer-i Dest-i Resül-i Ḥudā 'Aleyhi Mine's-Şalāti Ezkāhā, Mu'cize-i Bād Der-Def-i Erbāb-ı Küfr ü Fesād, Mu'cize-i Şifā-Yaften-i 'Ayn-ı Ḳatāde Bin Nu'mān der-Dest-i Fahr-i 'Ālemiyān

b. Haberî Mucizeler:

Peygamberlerin Allah'tan gelen vahye dayanarak verdikleri gayb haberleridir.⁷³ Gül-i Sad-Berg'de Hz. Muhammed'in bazı sahabelerin nerede ve ne zaman şehit olacakları, bazı müşriklerin helak olacakları, Kisra'nın devletinin yıkılacağı ve kendisinin öleceğini, müşriklerce kendisine kurulan tuzakları önceden bilmesi ve ashabına söylemesi, bazı tabiat olaylarının meydana geleceğini bildirmesi bu tür mucizelerdendir. Eserde zikredilen mucizelerin yüzde yirmi ikisi bu gruba dahildir. Aşağıda, Gül-i Sad-Berg'deki bu tür mucizelerin başlıkları sıralanmıştır:

Mu'cize-i Ta'yīn-i Şehādet-i Ba'z-ı Aşḡāb Der-Teslīm-i Livā-i Nuşret-İntisāb, Mu'cize-i Ḥazret-i Resül-i 'Arş-Cenāb Der-İslām-ı İbni Ḥārīş Zübāb, Mu'cize-i Küşte-Şuden-i Pervīz-i Bed-rā Be-du'ā-yı Ḥazret-i Sulṭān-ı Enbiyā Şalla'l-lahi 'Aleyhi ve 'Alā Ālihi ve Aşḡābihi'l-Bürretü'l-Atḳiyā, Mu'cize-i İnhidām-ı Ṭāḳ Be-Du'ā-yı Seyyid-i Āfāk ,

⁷³

Bulut, agmd., s.351.

Mu'cize-i Bāhire Der- Ta'yīn-i Helāk-i Münāfīk Be-Vezīden-i Bād-ı Nā-Muvāfīk, Mu'cize-i İnhizām-ı Küffār Be-Du'ā-yı Seyyidü'l-Ebrār ve Ta'yīn-i Mevāzī'-i Helāk-i Ba'z-ı Eşrār, Mu'cize-i Diger Der-Ān Neberd-i Rustahīz-kerd, Mu'cize-i Resūl-i Muṭahhar Der-Ta'yīn-i Māl-i Hāl-i Ebū Zer, Mu'cize-i Zuhūr-ı Kelām-ı Seyyidi'l-Enām Der-Muḥārebe-i 'Alī Bā -Zübeyir İbni 'Avvām, Mu'cize-i Resūl-i Muşaddak Der-Ta'yīn-i Vaqt-i Şehādet-i 'Ammār Der-Ġazve-i Hendek, Mu'cize-i Āgah-Şuden-i Resūlullāh Ez-Mekr-i A'rābī-i Rū-Siyāh, Mu'cize-i Nişānden-i Şāh-ı Hurmā ve Kifāyet-i Zer-i Endek Der-Bahā-i Selmān-ı Bā-Vefā, Mu'cize-i İşāret-i Şulḥ-ı Ḥasan-ı 'Ālişān Bā Mu'aviye Bin Ebā Süfyān, Zuhūr-ı Mu'cize-i Seyyidi'l-Enām Der-Ta'yīn-i Hāl-i Merd-i Saḡar-Maḡām, Mu'cize-i Āgāhī-i Nebiyy-i Ḥaṭīr Ez-Hīle-i Merd-i Küşteḡīr, Mu'cize-i Āgāhī-i Ḥazret Ez-Hīle-i Ebū Cehl-i Ḍalālet-Fıtrat, Mu'cize-i Redd-i Fesād-ı Ebā Cehl-i Nādān Bā-Melāike-i Āsmān, Mu'cize-i Vuḡūf-ı Ḥazret-i Nübüvvet-Meāb Be-Kelām-ı Ba'z Der-Hāb, Mu'cize-i Vuḡūf-ı Faḡr-i 'Ālemiyān Bā-Süḡan-ı Nühüfte-i Ebā Süfyān, Mu'cize-i Āgāhī-i Ḥazret-i Risālet Zi-Siḡr-i A'dā-yı Ḍalālet-Menḡabet, Mu'cize-i Resūl-i Mübeccel Der-Ta'yīn-i Māl-i Ḥarb-i Dūmetü'l-Cendel, Mu'cize-i Ta'yīn-i Hengām-ı Vezīden-i Bād ve Ta'dād-ı Temr-i Ḥadīka-i Zen-i Hūb-Nihād.

c. Aklî Mucizeler

Manevî mucize ya da bilgi mucizesi diye de anılan bu grup, insanların akıl yürütme gücüne hitap eden ve onları rasyonel kanıtlarla başbaşa bırakan gerçeklerden oluşur.⁷⁴ Bu konudaki en büyük örnek Kurân mucizesidir. Gül-i Sad-Berg'de bu gruba dahil edilebilecek mucizelerin oranı yüzde beştir:

Mu'cize-i Ḥazret-i Kur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān, Mu'cize Der-Kelām u Su'āl-i 'Abdullah Bin Selām, Mu'cize-i Ḥazret-i Resūl-i Zī'l-Minen Der-Işlāḡ-ı Zen-i Müstehcen, Mu'cize-i İslām-ı Māder-i Ebū Hureyre-i Şāhib-Rivāyet Bā-Du'ā-yı Sulṭān-ı Risālet, Mu'cize-i Vuḡūf-ı Ḥazret-i Nebiyy-i Mūkerrem Ez-Ḥaber-Dāden-i Şanem.

⁷⁴

Bulut, agmd., s.351.

2.2.2.1.2 Amaçları Bakımından Mucizeler

Mucizeler, ulaşılmak istenen amaca göre de üç başlıkta toplanabilir:

a. Hidayet Mucizeleri

Hidayete erdirici, inkarcıların gözü önünde ve onları acze düşürecek şekilde zuhur eden mucizelerdir. Bu tür mucizeler insanların kanaatleri üzerinde etkili olup ön yargıdan uzak kimselere fayda verir.⁷⁵ Bu gruba dahil edilecek ilk mucizeler Miraç ve Kur'ân'dır. Bunların dışında ayın ikiye bölünmesi tabiat varlıklarının konuşması, Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik etmeleri, ahrazın konuşması, ölünün diriltilmesi, putun konuşması, zenci kölenin beyazlaşması da bu grupta değerlendirilebilir. Bunların bazıları karşısında inkarcılar "Bu bir sihirdir." diyerek inkara devam ederler; ancak birçoğunda mucizeye tanık olanlar iman eder. Eserde aktarılan mucizelerin yüzde otuzu bu gruba dahildir:

Mu'cize-i Mi'râc-ı Cismânî ve Reften-i Der-Hacle-ḥâne-i Âsmânî, Mu'cize-i Ḥazret-i Kur'ân-ı 'Aẓîmü'-ş-şân, Mu'cize-i Şakḳ-ı Kâmer Be-İşâret-i Ân Zât-ı Muṭahhar, Mu'cize-i Redd-i Ḥacer ü Şecer Selâm-ı Ḥazret-i Peyğamber Bâ-Ḥaber- Ḥazret-i Ḥayder, Mu'cize-i İntâḳ-ı Aḥras-ı Ğabî ve Güftâr-ı Şabî, Mu'cize-i Güftâr-ı Gurk-ı Merdüm-ḥâr Bâ-Ḥazret-i Resûl-i Muḥtâr, Mu'cize-i Ḥazret-i Resûl-i 'Arş-Cenâb Der-İslâm-ı İbni Ḥârîş Zübâb, Mu'cize-i Tesbîḥ-i Ḥaşşâ Der-Dest-i Ḥazret-i Sultân-ı Enbiyâ, Mu'cize-i Zîsten-i Yekî Ez-Mürdegân Der-İnkâr-ı Kûr-Dilân, Mu'cize-i Şikâyet-i Ba'îr Der-Meclis-i Ḥaṭîr-i Nebiyy-i 'Arş-Mesîr, Mu'cize-i Güftâr-ı Süsmâr Be-Emr-i Resûl-i Muḥtâr, Mu'cize-Yâften-i Cemel Be-İşâret-i Ḥazret-i Resûl-i Mübeccel ü Mükemmel, Mu'cize-i Bed'atü'l-Âşâr Der-Hareket ü Güftâr-ı Kûhsâr, Mu'cize-i Kefâlet-i Ḥazret-i 'Inâyet-Mu'tâd Be-Âhû-yı Peççedâr Bâ-Ṭaleb-i Şayyâd, Mu'cize-i Ḥazret-i Nübüvvet-İntisâbî Der-İḥbâr-ı Nühüfte-Zîr-i 'Abâ-i A'râbî, Mu'cize-i Cüdâ-Şuden-i Şâḥ Ez-Şecer Be-Emr-i Ḥudâ-yı Dâdger, Mu'cize-i İslâm-ı Râ'î-i Ağnâm Bâ-Suḥan-ı Gurk Der-İkrâr-ı Nübüvvet-i Seyyidü'l-Enâm, Mu'cize-i Te'mîn-i Ḥâ'it ü Bâb Be-Du'â-yı Ḥazret-i Risâlet İntisâb, Mu'cize-i Âğâhî-i Nebiyy-i Ḥaṭîr Ez-Ḥîle-i Merd-i Küşteğîr, Mu'cize-i İntâḳ-ı Hubel Be-

⁷⁵

Bulut, agmd., s.351.

Taşdīk-i Risālet-i Nebiyy-i Mübeccel (AS), Mu'cize-i Vuḳūf-ı Ḥazret-i Nübüvvet-Meāb Be-Kelām-ı Ba'z Der-Ḥāb, Mu'cize-i Şehādet-i Feres Be-Risālet-i Ḥazret-i Nebiyy-i Muḳaddes, Mu'cize-i Ḥazret-i Risālet-Penāh Der-Sepīd-Kerden-i Rūy-ı Ğulām-ı Siyāh, Mu'cize-i Tekellüm-i Cemel Bā-Ḥazret-i Nebiyy-i Mübeccel, Mu'cize Der-Kelām u Su'al-ı 'Abdullah Bin Selām, Mu'cize-i Ḥazret-i Resūl-i Zī'l-Minen Der-Işlāḥ-ı Zen-i Müstehcen, Mu'cize-i Güftār-ı Püser ve İslām-ı Māder Der- Ḥuzūr-ı Ḥazret-i Seyyidü'l-Beşer, Dürüstī-i Dest-i A'rābī -i Nādān Be-Dest-i Mu'cize-i Ān Sulṭān-ı 'Ālemiyān, Mu'cize-i İslām-ı Māder-i Ebū Hureyre-i Şāḥib-Rivāyet Bā-Du'ā-yı Sulṭān-ı Risālet, Mu'cize-i Vuḳūf-ı Ḥazret-i Nebiyy-i Mükerrrem Ez-Ḥaber-Dāden-i Şanem.

b. Yardım Mucizeleri

İnananların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak zuhur eden ilahî yardımlardır.⁷⁶ Savaşlarda yardım gelmesi, açlık ve susuzluğun giderilmesi, hastalıkların ve yaraların iyileştirilmesi, kısır keçinin süt vermesi, mağaranın önüne güvercin ve örümceğin yuva yapması, borçlunun malının çoğaltılması, Hz. Muhammed'in parmağından su akması, hendek kazılırken ortaya çıkan büyük kayanın parçalanması, kuyunun suyunun çoğalması, alacaklının Ebū Cehil'den alacağının tahsili, devenin sahibine şahitlik etmesi gibi mucizeler bu çerçeve içinde düşünülebilir. Gül-i Sad-Berg'de anlatılan mucizelerin yüzde elli beşi bu türdendir:

Mu'cize-i Def-i Gürūh-ı Mekrūh Bi-Āyeti'l-Kerīme-i Şāhite'l-Vücūh, Mu'cize-i Def-i Şerār-ı Āteş-i Hücūm-ı Eşirrā-i Küffār Der-Ġār Bā Yār-ı Şadaāḳatkār, Mu'cize-i Vuḳūf-ı Seḥāb Der-Farḳ-ı Ān Sulṭān-ı 'Ālī- Cenāb, Mu'cize-i Tahlīş-i Eşmān-ı Cemmāl Ez-Ebū Cehl-i Ḳabīḥü'l-Ef'āl, Mu'cize-i İşbā'-ı Resūl-i Muṭā', Mu'cize-i Zuhūr-ı Bārān Be-Du'ā-yı Ḥazret-i Fahr-i Cihān, Mu'cize-i Bāhire-i Ḥazret-i Nübüvvet-me'āb Der-Def-i Remed-i Ebū Turāb, Mu'cize-i İzdiyād-ı Ḥurmā-yı Medyūn Be-Du'ā-yı Ḥazret-i Nübüvvet-Maḳrūn, Mu'cize-i Ṭulū'-ı Şems Pes Ez-Ġurūb Be-İltimās-ı Ān Ḥazret-i Dāfi'ü'l-Kürūb, Mu'cize-i Ḥazret-i Resūl-i Ḳureyşī-Neseb Der- Mūy-ı Rīş-i 'Ömer Bin Aḥṭāb, Mu'cize-i Bereket-i Ṭa'ām Bā-Važ'-ı dest-i Resūl-i 'Allām (ASM), Mu'cize-Yaften-i 'Āişe Sūzen-i

Hîş-râ Be-Rüşenâyî-i Rûy-i Pâk-i Resûl-i Hudâ, Mu'cize-i Delâlet-i Şîr-i Sefîne-râ Ki Bende-i Ân Zât-ı Haṭîrest, Mu'cize-i Râh-Dâden-i Şecer Der-Şeb-i Târikter Be-Cenâb-ı Peygamber, Mu'cize-i Hareket-i Şecer Der-Müşâhede-i Rûy-ı Pâk-i Ḥazret-i Ḥayru'l-Beşer, Mu'cize-i Def'-i Zarr-ı Şar'-ı Püser Der-Ḥâlet-i Zâr' Be-İltimâs-ı Mâder, Mu'cize-i Kıtâl-i Melâ'ike-i Kirâm Bâ-Küffâr-ı Li'âm, Mu'cize-i Şifâ-Yaften-i Seleme İbni El-Ekva' Be-Dest-i Ḥazret, Mu'cize-i Cereyân-ı Şîr Der- Ḥâne-i Ümmü Ma'bed Ez-Güsfindiş Bâ-Ḍarr-ı Resûl-i Mümecced, Mu'cize-i Resûl-i Muṭahhar Der-Ta'yîn-i Mâl-i Ḥâl-i Ebû Zer, Mu'cize-i Bârân Be-Du'â-yı Ḥazret-i Resûl-i Mennân, Mu'cize-i Bereket-i Zâd-ı Ecnâd Be-Du'â-yı Ḥazret-i Şefi'ül-'İbâd, Mu'cize-i Ber-âverden-i Şâḥ-ı Huşk-ı Ḥurmâ-râ Be-Du'â-yı Ḥazret-i Resûl-i Hüdâ, Mu'cize-i Hareket-i Şecer Be-İşâret-i Cibrîl-i Peyâm-âver Der-Tesliyyet-i Ḥâtîr-ı Ḥazret-i Seyyidü'l-Beşer, Mu'cize-i Tekellüm-i Ya'fûr Der-Ḥuzûr-ı Ḥazret Bi-Emr-i Rabb-i Ğafûr, Mu'cize-i Âgah-Şuden-i Resûlullâh Ez-Mekr-i A'râbî-i Rû-Siyâh, Mu'cize-i Şifâ-Yaften-i Sâḫ-ı 'Abdullah Be-Du'â-yı Risâlet-Penâh, Mu'cize-i İzdiyâd-ı Âb-ı Çâh Be-İrâde-i Resûl-i İlâh (SAS), Mu'cize-i Seyyid-i Enâm Der-Tezâyüd-i Ta'am, Mu'cize-i Nişânden-i Şâḥ-ı Ḥurmâ ve Kifâyet-i Zer-i Endek Der-Bahâ-i Selmân-ı Bâ-Vefâ, Mu'cize-i Resûl-i Zî'l-Minen Der-İzdiyâd-ı Revġan, Mu'cize-i Uḫrâ Şebîh-i Mu'cize-i Ūlâ, Mu'cize-i Laṭîfe Der-Hıfz-ı Eḥâdiş-i Şerîfe, Mu'cize-i Şikesten-i Seng-i Râh Be-Dest-i Ḥazret-i Risâlet-Penâh, Mu'cize-i İzdiyâd-ı Ḥurmâ Be-Du'â-yı Ḥazret-i Sulṭân-ı Enbiyâ, Mu'cize-i Nebiyy-i Kerîm Der-Ḳurş-ı Cevîn-i Ümmü Süleym, Mu'cize-i Zîsten-i Buzġale Be-Du'â-yı Ḥazret-i Ḥâtemü'r-risâle, Mu'cize-i Kifâyet-i Endek-i Ḥurmâ Be-Heme-i 'Asker-i Sulṭân-ı Verâ, Mu'cize-i Âġâhî-i Ḥazret Ez-Ḥîle-i Ebû Cehl-i Ḍalâlet-Fıṭrat, Mu'cize-i Redd-i Fesâd-ı Ebâ Cehl-i Nâdân Bâ-Melâike-i Âsmân, , Mu'cize-i Maḥv-ı Suṭûr-ı 'Uhûd Taîfe-i Ḳureyş-i Ma'hûd, Mu'cize-i İzdiyâd-ı Ta'am-ı Ebâ Eyyûb Bâ-Du'â-yı Resûl-i 'Allâmu'l-Guyûb, Mu'cize-i Âġâhî-i Ḥazret-i Risâlet Zi-Siḥr-i A'dâ-yı Ḍalâlet-Menḳabet, Mu'cize-i Kerâmet-i Tenevvür-i 'Aşâ Be-Nezdîk-i Meclis-i Vâlâ, Mu'cize-i Resûl-i Kirdġâr Der-İksâr-ı Ta'am-ı Câbir-i Enşâr, Mu'cize-i Cereyân-ı Âb Ez- Fûrce-i Engüşt-i Ân Seyyîd-i 'Âlî-Cenâb, Mu'cize-i Zinde-Şuden-i Duḡter Be-İltimâs-ı Peder Ez-Ḥazret-i Peygamber, Mu'cize-i Bisyar-Şuden-i Âb-ı Çâh-ı Ḥudeybiye Bâ-Teveccüh-i Ḥayru'l-Berîyye 'Aleyhi's-Şalâtü ve't-Tahiyye,

Mu'cize-i Libās-ı Hāzret-i Zehrā, Mu'cize-i Ta'yīn-i Hengām-ı Vezīden-i Bād ve Ta'dād-ı Temr-i Hādīka-i Zen-i Hūb-Nihād, Mu'cize-i İnhizām-ı Küffār Be-Du'ā-yı Teveccüh-i Seyyidi'l-Ebrār Pes Ez-Ṭāhir-Şuden Nev'-i İnkisār, Mu'cize-i Güftār-ı Şütr-i A'rābī Der-Pīşgāh-ı Dergāh-ı Nebiyyi- 'Arabī, Mu'cize-i Te'eşşür-i Eşer-i Dest-i Resūl-i Hūdā 'Aleyhi Mine'ş-Şalāti Ezkāhā, Mu'cize-i Şifā-Yaften-i 'Ayn-ı Kātāde Bin Nu'mān der-Dest-i Fahr-i 'Alemyān.

c. Helak Mucizeleri

İnkārda ısrar eden kavimlerin cezalandırılmasına yönelik mucizelerdir. Hz. Muhammed'in helak mucizesi toplumsal bir cezalandırma biçiminde değil münferittir.⁷⁷ Kısra'nın oğlu tarafından öldürülmesi, münafıkların rüzgarla helak olması, bazı kafirlerin Hz. Muhammed'in duasıyla hezimete uğraması bu grupta değerlendirilebilir. Gül-i Sad-Berg'deki mucizelerin yüzde yedisi helak mucizesidir:

Mu'cize-i Küşte-Şuden-i Pervīz-i Bed-rā Be-du'ā-yı Hāzret-i Sultān-ı Enbiyā Şalla'l-lahi 'Aleyhi ve 'Alā Ālihi ve Aşhābihi'l-Bürretü'l-Atkıyā, Mu'cize-i İnhidām-ı Ṭāk Be-Du'ā-yı Seyyid-i Āfāk, Mu'cize-i Bāhire Der- Ta'yīn-i Helāk-i Münāfık Be-Vezīden-i Bād-ı Nā-Muvāfık, Mu'cize-i İnhizām-ı Küffār Be-Du'ā-yı Seyyidü'l-Ebrār ve Ta'yīn-i Mevāzī'-i Helāk-i Ba'z-ı Eşrār, Mu'cize-i Diğer Der-Ān Neberd-i Rustahīz-kerd, Mu'cize-i Güzīn Der-Mürden-i Münāfıkīn, Mu'cize-i Bād Der-Def-i Erbāb-ı Küfr ü Fesād.

2.2.2.2 Mucizelerin Şahıs Kadrosu

Mucizelerin geniş bir şahıs kadrosu vardır. Bütün mucizeler, tabiî olarak, Hz. Muhammed'in çevresinde gelişir. Diğer kahramanları da aşağıdaki gibi gruplandırmak mümkündür.

- a. Peygamberler: Hz. Mûsâ, Hz. Süleymân, Hz. İsâ, Hz. İdris
- b. Nûrânî Varlıklar: Cebrâil, İsmâil ve Kaydum isimli meleklerle ismi söylenmeyen diğer melekler.

⁷⁷

Bulut, agmd., s.351.

- c. Sahâbeler: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Abbas, Ebû Hureyre, Hâlid bin Velid, Zeyd bin Hârise, Câfer, Abdullah bin Revâhâ, Ya'lâ bin Menih, Zübeyir bin Avvam, Talha, Ammâr bin Yâsir, Enes bin Mâlik, Amr bin Âs, Hz. Â'îşe, Câbir, Ümmü Süleym, Ümmü Ma'bed, Selmân-ı Fârisî, Amr bin Ahtâb İbni Hâris Zübâb, Seleme İbni'l-Ekvâ, Ebû Zer, Eşter Nehâî, Abdullah bin Atîk, Ebâ Eyyub Ensârî, Abdullah bin Selâm, Câbir, Katâde bin Numân, Muaz bin Cebel, Abbas bin Mirdâs, Sefine, İbni Muğire Velid, adı verilmeyen bir ebter, bir câriye, zen-i hub-nihad, zen-i müstehcen (sonradan Müslüman oluyor.) deve satıcısı,
- d. Müşrikler ve Yahudiler: Ebû Tâlib, Ebû Cehil, Ebû Süfyân, Hind, Esved bin 'Abdu'l-muttalib, Velîd bin Muğîre, 'Âş bin Vâ'il, Talâtıla-i Bâtıl, Perviz, Şîrûye, Bâdân, İkeydir ve biraderi Hassan, Zebâb, Refî bin Hakîk, pehlivan, bazen de sadece A'rabî denen meçhul kişiler.
- e. İnsan dışındaki tabiat varlıkları: Güvercinler, ağaçlar, develer, kurt, kertenkele, ceylan, Yafur adlı eşek, aslan

2.2.2.3 Mucizelerin Geçtiği Mekan

Eserde anlatılan olaylar geniş çevre olarak Arap yarımadasında gerçekleşmiştir. Müellif olayları anlatırken kimi zaman somut yer isimlerinden bahseder: "Mekke-i Mükerreme, Medine-i Münevvere, Taybe-i Tayyibe, Bathâ, Bedir, Uhud, Tâ'if, Hayber, Huneyn, Siffîn, Mâe'l-Hav'eb, Cebel-i Sevr, Dûmetü'l-Cendel, Kasr-ı Havernâk" Kimi zamanda belirsiz ifâdeler kullanır: "arsa-i pehnâ, sahrâ-yı vâsi'a, sahrâ-yı pehnâ"

2.2.2.4 Mucizelerin Geçtiği Zaman

Gül-i Sad-Berg'de anlatılan mucizeler reel zamanda yaşanır. Bu zaman "Asr-ı Saâdet" denilen Hz. Muhammed'in ve peşinden gelen dört halifenin yaşadığı zamandır. Müellif hikâye ettiği mucizelerin gerçekleşme zamanını bazen hiç söylemez. Bazen "ol dem ki, ol dem-i izzet-tev-emde, bir dem-i sa'îdde, bir dem-i sa'âdet-tev'emde, ol dem-i safâ-tev'emde, ol hînde, bir şeb, ol

şeb-hengâmda, şol vakt ki, bir vaktde, bir gün, bir zamanda, eyyâm-ı dalâlde, bir hengâmda, hengâm-ı sa'âdet-fercâm, ol hengâm-ı sa'âdet-fercâm u sa'âdet-encâmda, bir rûz, bir rûz-ı sa'dda, rûz-ı sa'd-efrûzda, bir rûz-ı pîrûzda, bir sefer-i karînü'z-zaferde, esfâr-ı müntecü'l-âsârdan bir sefer-i zafer-şikârda" gibi belirsiz zaman ifâdeleri kullanır. Bazı mucizelerin gerçekleşme zamanları ise belirli ve kesindir: Mi'rac "hengâm-ı hicretten bir sene mukaddem şehr-i rebi'ül-evvelde ya da rebi'ül-âhirde ya da recebde bir şeb" gerçekleşir. Birçoğu da savaş zamanlarında ortaya çıkmıştır: "Gazve-i Huneyn'de, Harb-i Huneyn'de, Gazve-i Tâ'if'de, Gazve-i Ahzab'da, Gazve-i Hendek'de, Vak'a-i Cemel ve Sıffîn'de, Yevm-i Uhûd'da, Tebük'de, Gazve-i Mûte'de..." Bazıları da şu genel ifâdelerle anlatılır: "Ahd-i hümâyûn-ı hazret-i resûl-i Hudâ, asr-ı hümâyûnlarında,..." Daha kesin ifâdelerin kullanıldığı mucizeler de vardır: "Haccü'l-Vedâ'da, hazret-i Zeyneb ol dem ki tâc-ı izdivâc-ı sirâc-ı ümmet ile ibtihâc idüp..., rûz-ı cumâ idi, gurre-i rebi'ül-evvelde."

Eserde yüklemeler genellikle görülen geçmiş zaman ve geniş zaman kipleriyle çekimlenmiştir:

"Evvelâ ol hengâm-ı sa'âdet-fercâmdaki esb-i da'vet-i şehriyâr-ı ser-efrâz ve serîr-efrûz-ı 'izz ü nâz 'arşa-i 'âlemde terk ü tâz itmege âgâz itdi." (60b)

"Mâh-ı münîr lem'a-i hüsni-bî-mişâli ve encüm zerre-i âftâb-ı cemâli hürşîd-i tâb-dâr ârzü-yı vişâli ile şeb ü rûz geşt ü güzârda ve sipihr-i münevver ârzümend-i cemâli olup döner." (75b)

"Hâzret-i Murtażâ bu mücâhede içre müşâhede buyurdılar ki darb-ı tîğ ü teber ile telef-i 'asker ve sefk-i dimâ-i mü'minîn emr-i muqarrerdür." (99a)

2.2.2.5 Mucizelerin Kaynakları

Gül-i Sad-Berg'de anlatılan mucizeler hadis kitaplarından derlenmiştir. Eserin, Süleymâniye Kütüphanesi Ayasofya 3386 numaralı müellif hattı olan ilk telifi olan nüshanın zahriyyesinde şu cümle kayıtlıdır: "Kitâbu beyânı mu'cizâtü'n-nebî bâ Türkî. **Kütüb-i ehâdisde** ber-vech-i icmâl mestûr olan mu'cizât-ı bâhiretü'l-âyâtdan yüz mu'cize-i nebevî es-salâtü ve't-tahiyye intihâb

ve tafsîl ü terceme ile bir kitâb-ı müstetâb olup Gül-i Sad-Berg-i Yahyâ ibni Bûstân(ile) müsemmâ olmuştur.” Yukarıda, anlatıcının kimliği kısmında izah edildiği üzere müellif kimi mucizelerin giriş cümlelerinde o mucizeyi rivâyet edenin ismini de zikretmektedir. Bazen de hangi âlimin hangi eserinden aldığını da belirtmektedir:

“**Mu’înü’l-dîn Miskî Me’âric nâm kitâb-ı belâgat**-encâmında derârî-i mu’cizâtı münselik-i silk-i intizâm itdükde bu mu’cizeyi bu gûne dâhil-i erķâm idüp ‘arşagâh-ı rivâyetde bu vechile hırâm itmişdür ki...”(162a)

Bu durumda Gül-i Sad-Berg’in kaynaklarını şöyle tasnif edebiliriz:

- a. Mucizeleri rivâyet eden sahâbeler: Ebû Ubeyde, Enes bin Mâlik, Ebû Hureyre, Sehl bin Sa’îd, Câbir bin Abdullah, Esmâ bintü ‘Umeys, Amr bin Ahtab, Ebû Zer Gıfârî, Selmân-ı Fârisî, Ya’lâ bin Menih, Sa’d bin Vakkas, İbni Abbas, Ebû Katâde, Semret bin Cündeb, Üseyd-i Sâ’idî, İbni Mes’ûd, Süfyân bin Harb, Âkil bin Ebî Tâlib, Ebî Eyyub, Hz. Â’işe, Berâ bin ‘Âzib, Ebî Hamîd, Hanzele
- b. Kaynaklık eden âlimler ve eserleri: İmam Sa’lebî, Kadı İyaz’ın Şifâ adlı eseri, Muiniddin Miskî’nin Me’âric adlı eseri, İmam Nevevî, İmam Kurtubî, İmam Tahavî, Molla Abdurrahman Câmî’nin Şevâhidü’n-Nübüvve adlı eseri, Ebû Nüheyk Yezdî, İbni Mâce, Beyhakî’nin Delâilü’n-Nübüvve adlı eseri, İmam Bagavî’nin Mesâbih adlı eseri, et-Tahrîr fî’lmi’l-Usûl adlı eserin yazarı İmâm ibni Hümâm’ın Feth-i Kâdir isimli eseri, İmâm Kirmânî’nin Şerh-i Buḥârî adlı eseri.

2.3 MUCİZELERİN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

2.3.1 Dil

Osmanlı estetik nesrinde hem kültürel ve sözcüksel zenginlik hem de kafiyeli nesrin müziksel niteliğini artıran uzun ve kısa ünlülerin karşıtlanarak bir araya getirilmesi nedeniyle, kullanılan sözcük dağarcığının yüzde yetmiş beşi Arapça ya da Farsça idi. Türkçe ise büyük ölçüde adılar, bağlaçlar ve sona

gelen çekimli fiiller için kullanılıyordu. Ağır basan dilbilgisel yapı, iyeliği gösteren, sıfat niteliğindeki Farsça izâfetti; bu, sonunda Osmanlıca yazılarda üslupların çoğuna sızan, alışkanlık yaratan bir öge oldu.⁷⁸ Bu hükmün dışında kalmayan Gül-i Sad-Berg'de müellif, varlık isimlerinin neredeyse tamamını Arapça ve Farsça kelimelerden seçmiştir. Türkçe olan isimler: “ad, ağız, akarsu, alın, alt, altın, ara, arka, ay (gezegen), ay (zaman dilimi), aya, ayak, baş, demed, el, gice, gün, ışık(eşik)kul, sene, tolu, var, yok (yoğ),

Yazar sayı isimlerini mutlaka Türkçe kullanmaktadır: onar onar, altı, sekiz, altmış, yetmiş, on iki bin, kırk bin, elli bin, yüz bin.

Sayı sıfatları: ikinci, üçüncü, dördüncü otuzuncu.

Sıfatlar: ol, şol

Zamirler: ana, anlar, bana, ben, biri, birisi, bu, kendü, kim, kimesne, ne, ol, siz.

Zarflar: az, böyle, çok, denlü, içre, olıcak, önce, yine, sonra.

Fiiller: ak-, aç-, açıl-, ağız-, al-, ara-, aş-, at-, atıl-, bas-, başla-, bul-, buyur-, di-, dile-, dön-, eyit, eyle-, geç-, gel-, gör-, it-, kal-, kıl-, ko-, ol-, tur-, tut-.

Edat ve bağlaçlar: gibi, ile, üzere, dahı.

Metinde “ne” kelimesinin kullanımı dikkat çekicidir. “ne...ne” biçimindeki ikili kullanımı biçimce olumlu anlamca olumsuz cümleler kurulmasına yarayan bu bağlacın aynı işlevi tek “ne” biçimiyle de yerine getirdiği görülmektedir:

“Du’âları icabete maḥrûn idügi **ne cāy-ı zûnûndır.**” (30b)

“Benüm zāt-ı sûtûde-şifâtum muḥabbetu’llâha maẓhar olmağla meziyyet aẓherdür ol ḥalîlu’llah ise **ben ḥabîbu’llah olduğım ne cāy-ı iştibâhdur.**”(71b)

“Bende **idüğüm ne cāy-ı kelâmdur**ve muḥarrerdür ki bendeler gibi cülûs u ekl-i ṭa’âm iderem.” (153a)

⁷⁸

Christine Woodhead, “Estetik Nesir”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, C.2, s.318.

Bu kullanımda Farsçada olumsuzluk zarfı olarak kullanılan “ne”nin⁷⁹ etkisi olduğu açıktır.

Metinde Eski Anadolu Türkçesine ait şu ekler geçer:

- *-madın,-medin: itmedin, eylemedin, geçmedin, varmadın, olmadın...
- * -vuz, vüz: olavuz.
- * -sız,-siz: muntazırsız, eyleyesüz, itmezsüz, itmeyesüz, diyesüz, itmişsüz, idersüz...
- * -ayın, -eyin: ideyin, itmeyeyin, virmeyeyin, çekeyin, geçeyin, göstermeyeyin....
- * -sa-ñ, -se-ñ : olursañ, eyleseñ, ister iseñ, eylemezseñ, dilerseñ
- * -sa-ñuz, -se-ñüz: iderseñüz.

“Ṭayyib ü keşir lâkin zevceñe tenbîh-i haṭîr eyle ki **anda varunca** te’ḥîr idüp dîğ-i ta’âmı âteşden bîrûn itmesün ve tennûrdan nânı daḥı çıkarmasun.” (58a)

“Bir vechile zabṭına kâdir **olımadum**.”(147a)

Bu cümlelerdeki “anda varunca” ve “olımadum” kelimeleri de eski Anadolu Türkçesi özelliği göstermektedir.

Türkçe söz varlığının bu kadar kısıtlı olduğu eserde tabii olarak Farsça ve Arapça kelime ve terkipler çok fazladır. Eserde kullanılan toplam Farsça terkip sayısı 10573, Arapça terkip sayısı 1003'tür.

Farsça ve Arapça terkiplerin bu denli yoğun kullanıldığı metinde terkipler iki, üç, dört ve beş unsurdan oluşabilmektedir.

Farsça terkipler:

Kerrâr-ı bî-firâr (2)

aķşâ-yi medâric-ı ḥîleye (3)

âftâb-ı maḥâmid-i cemîle-i nübüvvet (4)

levḥ-ı yakîn-ı ḥazret-ı faḥr-i ‘âlemîn (5)

zaḥm-ı ḥancer-ı ḥûn-pâş-ı çerḥ-i sitîze-kâr (5)

⁷⁹

Mürsel Öztürk, **Farsça Dilbilgisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.146.

Arapça terkipler

miskiyyü'l-ḥitām (2)

rah̄metenlî'l-'âlemîn(3)

'ale'n-nebiyyi'l-müctebā (4)

'aleyhi's-salavâtü'l-itmānü'l-ekmelān (5)

Farsça Arapça karma terkipler

Ḥazret-i ümmü'l-mü'minîn

Ṭaraf-ı qarīnü's-şeref

ḥayret-fezā-yı 'uḳûl-i ulü'n-nühā

hünermendān-ı kāmilü's-şinā'a-ı pīşgāh-ı dirāyet

revāyiḥ-i ṭayyibe-i mu'cizāt-ı ḥazret-i ḥayrū'l-ebrār

Müellif standart inşâ dilinde kullanılmayan Arapça kelimeleri de kullanır:

“Andan semāya 'urûc ve rāh-ı mülākāta **vülûc** idüp heft-āsmānı seyr ü temāşā ve her birinde ḳudret-i Ḥaḳḳ'dan 'acāib eşyā naẓarumda hüveydā oldu.” (17b)

“girme, sokulma” anlamındaki vülûc kelimesini 'urûc ve ḥurûc kelimeleriyle secili olarak kullanır.

“Faḥr-i 'âlemiyān 'aleyhi's-şalātānü ekmelānü'l-itmām kemāl-i mürüvvat ve farṭ-ı **eryehiyyet**den ḳabûl-i in'ikās şüret-i ḥirmān u ḥaybet āyīne-i re'y-i rezīnlerinde şüret bulmayup buyurdılar ki...” (171b)

“Eli açıklık, cömertlik” anlamındaki “eryehiyyet” kelimesi metinde iki yerde geçer.

Müellif dalga dalga akan uzun cümleler kurmaktan da geri kalmaz:

“İlāhī ümem-i sitemkār ve fark-ı küffār-ı bed-kirdār berhem-zen-i ma'reke-i inkār oldıḳça enbiyā-i zevi'l-iḳtidār merkez-i 'âlemde idāre-i pergār-ı mu'cizāt ve ihāṭa-i

dā'ire-i kerāmāt ile der-kār olmak kemāl-i kudretüñi rüy-ı haşmda müşbit ve gülistān-ı kulübda nihāl-i 'azametüñi münbit olmuştur.” (2b)

“Şemşir-i mu'cizāt-ı resül-i müte'āl ile keyfiyet-i istişāl-i küffār-ı şekā-me'āl beyânında baş-ı maḳāl ve tafşıl-i mecārī-i aḥvāl idenlerden ḥazret-i 'Abbās ref-i iltibās ile bünyād-ı rivāyetde bu gūne te'kīd-i esās itmiştir ki ḡazve-i Ḥuneyn'de resül-i şaḳaleyn ile ḥāzır ve kār-ı ḡirūdāra nāzır idüm.”(173a-b)

“Lā-cerem ḳāmet-i a'dāyı ḥam ve gerden ü rüyını āḡište-i ḥāk u ḥūn ve livā-yı nikbet-maḳrūnların ser-nigūn eylemege bir ḥusām-ı zū'l-feḳār-ı intikām lāzım idüğine herkes cāzim olmaḡla livā-yı 'asker-i bā-te'yīd-i seyfu'llāh-i meslūl Ḥalid bin Velīd ḥazretlerinin yed-i taşarrufına tefvīz olunmaḡ şavāb-dīd-i re'y-i sedīd oldu.”(37a)

“Pes ol ḡürūh-ı şadāḳat-rūsūm ḥücūm idüp vi'aların memlū ve inā-i ḥırş u āzı ṭolu idüp cūmlesini işbā' ü iḳnā' itdükden şoñra niçe eyyām u rüzḡār vefā idecek mertebe iddiḡar idüp fazla-i zād beyyin ü bedīdār oldu.”(89b)

“Fenn-i rivāyātde şāḡib-i ka'b-ı şāmiḡ olan efāzıl-ı ruvāt ve meşāyiḡ-i maḡāris-i riyāz-ı taḳrīrde eşcār-ı eḡādiş ü aḡbāra cūybār-ı dāniş ile bu vech üzere perveriş virmişler ve āşār-ı mu'cizāt-ı zāhire ve eşmār-ı eşcār-ı kerāmāt-ı bāhireyi vesā'il-i enāmīl-i deryā-şāmil-i tefahḡuş u tettebbu' ile bu gūne ele getürmüşlerdür ki ol şecere-i naḡlistān-ı nübüvvet ve şemere-i şāḡsār-ı fütüvvet ḥazreti

[Nazm]

Ki naḡl-i ravza-i ḡudseş be-āb-ı luṭf perverde

Dıraḡt-ı hestī ez-ve'y mīve-i bihter neyāverde

(O kudsi bahçenin fidanı ihsan suyuyla sulandığı için varlık ağacı ondan daha iyi bir meyve veremez.)

[Neşr]

Şūret-i mu'cizeyi merreten ba'de uḡrā taḡrīk-i eşcārda daḡı cilvenümā vü hüveydā itmiştir.” (90a)

2.3.1.1 Türkçe Deyimler

Bediî üslûpla yazılan mensur metinlerde Türkçe söz varlığının nicelik olarak çok aşağı seviyelerde olduğunu yukarıda belirtmiştik. Gül-i Sad-Berg'de de durum böyledir. Eserde Türkçe hiçbir atasözü kullanılmamıştır. Aşağıda, metinde geçen birkaç Türkçe deyim gösterilmiştir:

Parmak koymak: Metnin bağlamından hareketle “reddetmek, kabul etmemek” anlamlarını taşıdığını söyleyebiliriz.

“Ne maķûle keşîfdür ki şa’râyı Şî’râdan fark itmeyüp ‘arşa-i sipihride mu’cize-i şakķ-ı kâmere **barmak kıoya.**” (2b)

Göz yummak: Vazgeçmek; **Göz açtırmamak:** Fırsat vermemek

“Küffâr-ı bed-kirdâr bu kârdan **göz yuminca** ‘asker-i İslâm melâ’îne **göz açdurmayup** hücum u iķdâm itdiler.” (22b)

Yüzü suyuna: Onun hatırına, sayesinde

“Sâ’il-i bâṭıl bu ḥâlden ğâfil idi ki ḥâzret-i Mûsâ def’-i mażarrat-ı a’dâda ol âb-rûy-ı dünyâ vü mâfiḥâ **yüzi suyına** baḥrden ‘ubûr u vâdî-i selâmete mürûr itdi.”(72a)

El almak: İzin almak

“Pîşgâh-ı Fir’avn-ı ḍalâlet-penâhda izḥâr-ı yed-i beyzâ ‘âlem-i ḳademde ḥâzret-i nübüvvetden **el almasa** niçe hüveydâ olurdı?”(72a)

Yanıp yakılmak: Acı acı sızlanmak, şikâyet etmek

“Lisân-ı ḥâl ile resûl-i müte’âl ḥâzretlerine keşf-i mâfi’l-bâl idüp ibrâz-ı meknûn u izḥâr-ı derd-i derûn idüp **yandı yakıldı.**” (76a)

Kendi yağı ile kavrulmak: Elinde olanla idare etmek, başkasından istememek anlamındaki deyim, metinde hiçbir şeyi kalmamak anlamında kullanılmıştır.

“Cümle revġan ḳarfı ile mütteḥaf-ı ḥâk-pây-ı resûl-i zû’l-minen olmışdur aşlâ yağımız ḳalmamış cümlemüz **yağımız ile kavrulmak** mertebesine varmışdur.” (120a)

Ayak basmamak: Gitmemek, uğramamak.

”...gurk-i nîk-sîret rāh-ı vefāyı beste ḥabl-i ḥaḳīḳati şikeste itmeyüp kār-ı pāsbanīde bir şûret göstermiş ki çerāgāh-ı aḡnāma bād-ı şabādan ğayrı nesne güzer itmemiş ve gurk-i ḥāfızdan ğayrı maḥlûḳ **ayaḳ başmamış...**” (122b)

Baştan aşmak: Haddinden fazla çoğalmak, artmak.

“Emvāc-ı fiten **başdan aşdı** efvāc-ı miḥen merg ḳapuların açdı.” (99a)

2.3.1.2 Arapça Deyim ve İbareler

Eserde manzûmelerin dışında da Arapça kullanımlar söz konusudur. Bunların bir kısmı duruma uygun kullanılan deyimler, bir kısmı da bir durumu anlatmaktan çok gramatik bir işlevi olan ibârelerdir ki çoğunlukla da zarf olarak kullanılmışlardır.

a. Arapça Deyimler

Deyim ya da vecize özelliği gösteren bu ibâreler duruma uygun olarak cümle içine yerleştirilmiştir:

Ekşeru min en yuḥşā: Sayılamayacak kadar çok. Azherü min en yuḥfā: Saklanamayacak kadar açık

Ma'lûm ola ki vücûh-ı i'cāz-ı Kur'ân “*ekşeru min en yuḥşā* idüğü *azherü min en yuḥfā* dur. (20b)

Rece'a 'alā ḥāfiretiḥ: Geldiği gibi geri döndü.

Rece'a 'alā ḥāfiretiḥ mazmûnını izḥār idüp geldiği yoldan ḡā'ib olup ser-i menziline yitdi. (56b).

Es-sa'ḍe fi'l-vaḥde: Mutluluk birlikte olmaktadır.

“Ḥazret-i Ebû Zer Ġifārī ol mevzî'de ancaḳ bir ḥidmetkārı ve zen-i vefādārı ile ma'āş idüp levḥ-i zāmīrinde *es-sa'ḍe fi'l-vaḥde* resmi intikāş bulmuş idi.” (87b)

Zahare'l-fesād fî'l-berri ve'l-baħri: Denizde ve karada kargaşa çıktı.

“Her biri üftāde-i dām-ı sevdā-yı hām olup *zahare'l-fesād fî'l-berri ve'l-baħri* erbāb-ı dīn müteferriķ ve her birine marāz-ı ğaraz müteṭarriķ olup nüvvābınuñ ekṣerini temkīn itmediler.” (97a)

Ve'l-baġyu yeṣra'u ehlehu: Kin sahibini yerle bir eder.

“Ṭalḥa vü Zübeyr daḥı menkūb olup “*ve'l-baġyu yeṣra'u ehlehu*” güzārişince miyān-ı ma'rekede Ṭalḥa bir tīr-i tīz ile maķtūl...”(101a)

Melekte fescaḥ: İmkanın varsa güzel yap.

“Yā Ebe'l-Ḥasen *melekte fescaḥ* ḥaķķā ki murādum işlāḥ ve ḥaķķı tīzāḥ idi.”(101a)

Lā fetā illā 'Alī lā Seyfe illāzū'l-fekār: Ali'den başka genç, zūlfikardan başka kılıç yoktur.

“Mānend-i evrāķ-ı ḥazān müteferriķ ü perīṣān oldu nice olmasun ki ol ḥamle-i kerrārda *lā fetā illā 'Alī lā Seyfe illā zū'l-fekār* serkūb-ı ḥaşm-ı bed-kirdār idi.”(106a)

Eyne's-ṣerā mine's-şüreyyā: Aralarında yerden göğ'e kadar fark var.

“*Eyne's-ṣerā mine's-şüreyyā* Ol hücūma ṭāķat nice hüveydā olur.”(106a)

Rabbi ḥiyle enfa'u min kabīle: Rabbim, hile kabileden daha yararlıdır.

“ ‘Asker-i Mu'āviye menkūb ve hücūm-ı emīrū'l-mü'minīne maġlūb olup “*ve-seya'lemu'l-lezīne ṣalemū eyye münķalebin yenķalibūn*” (Şu'arā, 26/227.) mażmūn-ı hidāyet-nümūnı zuhūra maķrūn olmaķ 'alā'imi mekmen-i ğaybdan bīrūn olıcaķ “*Rabbi ḥiyle enfa'u min kabīle*” mażmūnını vesīle idüp...” (107a)

Kullu sırrın cāveze'l-işneyni şā ' : İki kişinin bildiği sır değildir.

“Ammā bu sırrı nühüfte idüp nā-güfte gibi olmaķ lāzımdur ki 'āķıl *kullu sırrın cāveze'l-işneyni şā'* mażmūnına cāzımdür.”(113a)

Men keşura kelāmuḥū keşura saḥṭuhū: Çok söz muhatabını kızdırır.

“Bu fakīr-i bī-‘illet keşret-i rivāyet-i eḥādīs-i ḥazret-i risālet ile muvella’ olmağın vuḫū’-ı düllāt ve maṭiyye-i ḥāṭır muzinne-i ‘aṣrāt olmak ihtimālî ile *men keşura kelāmuḥū keşura saḥṭuhū* güzārişince maṭ’an-ı kavm ü mazhar-ı levm olduğım qar’-ı sem’ ider.”(123a)

El-‘avdu aḥmed: Dönmek en güzel şeydir.

“Şalla’llāhü te’ālā ‘aleyhi ve sellem Baṭḥā-yı Mekke’dan ḥasbe’l-iḳtiżā bīrūn olmağa kaşd-ı hümayūn buyurup menzil-i ‘izzet-maḳrūnlarına *el-‘avdu aḥmed* güzārişince ‘avdet idince...” (140b)

b. Deyim Özelliği Göstermeyen Arapça İbâreler

Bunlar metinde çoğunlukla zarf olarak kullanılmaktadır.

Meşyen ‘ale’l-hām: Zorla yürürken

“...dā’imā eziyyet ü cefāda kārı ihtimām ve teşmīr-i sāk-ı ihānet ü ezāda nihāyet-i iḳdām üzere iken *meşyen ‘ale’l-hāmtaḥrīk-i aḳdām* idüp...” (41b)

Li-ḥācetin: İhtiyaç gereği

“Li-ḥācetin ol nūr-ı ‘uyūn u şudūr verā-i ḥicābda mestūr olmak iḳtiżā idüp bir maḥall-i ḥafī istikṣā buyurdılar.”(90b)

Lā-maḥāletihī: İster istemez.

“Bu şūret mir’āt-ı zāmīrümde cilveger oldı ki eger bu ma’nā-yı nübüvvet muḳarrer ise *lā-maḥāletihī* terettüb-i zarar bir vechile müyesser degüldür.” (156a)

Mā dāmeti'l-arzu ve'l-eflāk: Yeryüzü ve felekler var olduğu müddetçe

“Ḥaḳḳā ki *mā dāmeti'l-arzu ve'l-eflāk* bu iḥsānuñ şükkrine inhimāk üzere olsam aḳşā-yı medāric-i şükre dāric olup ‘uhdesinden ḥāric olmak ḥayāl-i ḥām u şemere-i evhāmdur.” (42a)

el-ḥāletü hāzihi: Şimdi

“Ey çerāğ-ı mürüvvat ü cūd ve pertev-efken-i zevāyā-yı ḥāne-i bī-vücūd el-ḥāletü hāzihi mübārek izāruñda bir rahne naẓar-ı kemterümde cilveger oldu.” (67b)

Ke’ş-şemsi fi'l-hevācir: Öğlen güneşi gibi.

“Bir vechile rūşenā baḥş itdi ki naḳş u ferş zāhir-i sūzen degül şuḳbı bile “ke’ş-şemsi fi'l-hevācir” rūşen ü bāhir oldu.” (67b)

Merreten ba'de uḥrā: Birbiri ardınca birkeç kez, defalarca.

“Şūret-i mu’cizeyi *merreten ba'de uḥrā* taḥrīk-i eşcārda daḥı cilvenümā vü hüveydā itmişdür.” (90a)

‘Alā ḥini ğafletin: Habersizce

“Ṭalḥa ve Zübeyr’üñ bī’ati def-i ḥavf maşlahatı için şūret-peżīr olmağla cāygir olmayup ‘*alā ḥini ğafletin* Medīne tarafına firār ve cem’-i ‘asker-i cerrār için der-kār olup ṭālib-i dem-i ‘Osmān ve iḥḳāk-ı ḥaḳḳı cūyān şūretinde cilveger olup fitneler īḳāz itdiler.”(97b)

Bi'l-izṭırār lā bi'l-ḥıyār: Seçme imkānı olmadan zorunlu olarak.

“Eşnā-i mükātebe ve ḥilāl-i mücāvebede *bi'l-izṭırār lā bi'l-ḥıyār* tarafeynden vufūd-ı cünūd-ı nā-ma’dūd tezāhüm itmekle emvāc-ı deryā-yı rezm terāküm idüp nā’ire-i kıtāl iştidād u işti’āl bulup berhem-zen-i hengāme-i ḥuşūmet ve nokṭa-zen-i şaḥīfe-i ‘adāvet oldu.”(99a)

Ke'l-berkı'l-lāmi' ve'l-mā'i's-sāyih: Parlayan bir şimşek ve gürleyen bir su gibi
 “Esedu'llāhi'l-ğālib 'Alī bin Ebī Ṭālib *kerrema'llāhi vechehū* on iki biñ 'asker-i şecā'at-eşer
 intihāb idüp “*ke'l-berkı'l-lāmi' ve'l-mā'i's-sāyih*” bād-ı hücum ile şabr u şekīb-i haşmı
 intihāb kaşdına taḥrīk-i rikāb -ı zafer-intisāb buyurup...” (106a)

Bi-eyyi vechi kân: Her ne şekilde olursa olsun.

“Eşī'a-i lema'āt-i irāde-i Ḥallāk-ı kâ'ināt izāle-i zalam-ı zulümāt ve def'-i münkerāt için
 pertev-endāz-ı kār-ḥāne-i 'ālem ve ṭarāvet-baḥş-ı gülistān-ı ümem olıcaḳ ḥikmet-i
 bālīga ḥasebi ile *bi-eyyi vechi kân*peyveste-i zuhūr u i'lān olur.”(127a)

Ke'l-evvel: Daha önce olduğu gibi

“Kışşa-i 'acībe ve ḥikāyet-i ḡarībe-i şāḫī gülistān-ı taḳrirden nābit ve yine maḥalline
 varup ke'l-evvel sâbit olduğın semīr-i zamīr-i ḥaṭīrleri idüp eyitdüm.” (147b)

Keyfemā erāde: Nasıl isterse.

“Huşuşan emr-i dīn ü i'tikādlarına ḥākim ve şekk ü müdde'aların ḥāsim olup *keyfemā*
erāde kânūn-ı 'aḳīdelerinde ikād-ı nār-ı fesād itmege kâdir şaḫş-ı nâdir idi.”(150b)

Bazı durumlarda da metin Arapça cümleyle devam etmektedir:

“Kāne'nebiyyü şalla'llahü 'aleyhi ve sellem tenāmü 'aynuhu velā yenāmu
 ḳalbhü”(71a) :Peygamber efendimizin gözü uyur kalbi uyumazdı.

Yer yer Hz. Muhammed'in bazı cümleleri Arapça olarak verilir:

Sāḳiyü'l-ḳavmi āḫirihum şurben: Kavmin hepsini bu süt ile suladı.

“Ey resūl-i Ḥudā siz daḫı def'-i āteş-i 'atş buyuruñ!” diyü recā idicek buyurdılar ki:
 “*Sāḳiyü'l-ḳavmi āḫirihum şurben*” (83b)

İnkādī ‘alā bi-izni’llāh: Allah’ın emrine boynum kıldan incedir.

“Ol ̇arafa teveccüh buyurup dest-i mübārekleri ile ğuşn-ı şeceri ̇utdılar. “*İnkādī ‘alā bi-izni’llāh*” didiler.” (90b)

Eleytemā bi-izni’llāh: Keşke Allah’ın izni olaydı.

“Ba’de zālîk buyurdılar ki: “*Eleytemā bi-izni’llāh*” hāzret bu kelime ile mütেকellim olıcak birbirine mülte’im olup bir perde-i metîn veyā hışn-ı hāşîn oldılar.” (91a)

Şu cümlede adlaşmış sıfat olarak bir Arapça ibâre kullanılmıştır:

Ĥamīsü ‘aramram hudātü enām: Askerlerin önderi ve yaratılmışlara hidayet eden

“Ol hengām-ı ‘izzet-fercām u sa’âdet-encāmda ki aşhâb-ı kirām ile te’sîs-i esās-ı dîn-i İslām için kaşd-ı cihād-ı küffâr-ı li’ām idüp “*ĥamīsü ‘aramram hudātü enām*” mânend-i seyl izâle-i ĥāşāk-ı icām iderdi.”(86a)

2.3.1.3 Farsça Deyimler

Eserde Farsça beyit ve mısra çok olmasına karşın bir tane Farsça deyim kullanılmıştır:

Kârd be-üstühân resîd: Bıçak kemiğe dayandı.

“Amr’a eyitdi: ‘Kârd be-üstühân resîd şavâbdîd-i re’y-i sedîd nedür?’ (106a)

2.3.2 İmlâ

Eserde standard imlânın dışında farklılık gösteren birkaç durum söz konusudur:

Secileri gösterebilmek için bazı çekim ekleri ayrı yazılmıştır:

Ĥilâl-i **kelām** u inkâr-ı kıavm-i **melām**da ده انكار قوم ملام(152a)

“...**müşrikîn**-i bed-âyin neşr-i **kînde**(ده کين)**kemîn** idüp dâ’ima(170a)

“...ġazve-i **Ĥuneyn**’de ده حنين(resûl-i **şakaleyn** ile hâzır ve kâr-ı ġîrüdâra nâzır idüm. (173a-b)

enbiyâ-i **mürselîn**den (مرسلين دن) bir niçe **sinîn** muḳaddem (96b)

Aynı kelimenin iki farklı şekilde yazıldığı da görülebiliyor:

kendi –kendü كندی – كندو

kangı – kankı قنقى - قنقى

2.3.3 Manzûmeler

İlk örneklerini Dede Korkud Hikâyelerinde gördüğümüz mensur metin içinde manzûme kullanma geleneği zamanla kalıplaşmış ve 20. asır başlarına kadar da devam etmiştir. Aslında bütün Doğu edebiyatlarında, eski Mısır masallarında, Bin Bir Gece Hikayeleri'nde karşımıza çıkan bu uygulama, bizim edebiyatımızda tezkirelerde, tarih kitaplarında, menkıbelerde, halk hikayelerinde ve başka pek çok mensur eserde görülmektedir. Nazım-nesir karışık görünen bu eserlerde kuşkusuz asıl unsur nesirdir. Sözü edilen metinlerde nazım, anlatılanı kuvvetlendirip söylenen düşüncelerin sonucu ve değerlendirmesi niteliğindedir.⁸⁰ Gül-i Sad-Berg'de de durum bundan çok farklı değildir. Azımsanmayacak miktardaki manzûmelerin çoğunluğu, Türkçe olanlarının tamamı, müellife aittir. Bostanzâde zaman zaman başka şâirlerden alıntılar yapmış; ancak bunlardan üç tanesinin alıntı olduğunu söylemiştir:

“Didi anuñçün ‘ârif-i müdrîk

Mâ ‘arefnâke Hakk ma‘rifetik”

(Seni hakkıyla, bilmemiz gerektiği gibi bilemedik.) (6b)

Bu beytin ikinci mısraı İbni Sinâ'ya ait bir dörtlükten alınmıştır. Birinci mısrada ârif-i müdrîk diye işaret edilen kişi İbni Sinâ'dır.

Aşağıdaki beyti Mevlânâ'dan aldığını açıkça söylemektedir:

“Hâzret-i Mevlânâ Meşnevî'de bu ma'nâyâ imâ idüp buyurmuşlar:

⁸⁰ Mustafa İsen, “Estetik Nesir”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, C.2, s.83.

[Beyt]

Ḥamdüli'llah şu'meem ez-ḥalk nîst

Ez-ḳanâ'at der-dil-i men 'âlemîst"

(Allah'a şükür halkın bir lokmasını yememişim; benim gönlümde kanaatten başka bir âlem var.) (44b)

Müellif, anlaşıldığı kadarıyla, başkalarından yaptığı alıntılarının kaynağını belirtmek konusunda ketum davranıyor; örneğin aşağıdaki beytin alıntı olduğunu söylemekle birlikte şâirini açıklamıyor:

"Nite ki fuḍalâ-yı ḳâni'inden bir merd-i güzîn dimişdür

[Beyt]

îzâ daḥaltü beytî ve ekeltü raġîfâ

Ve şeribtü 'aleyhi'l-mâ'e fe'ale'd-dünye'l-'afâ

(Evime girdiğim zaman ne var ne yoksa ondan yer, üstüne de su içerim; böylece dünyanın zorluklarını aşarım.) (44a)

[Beyt]

Cerb ü şîrîn-i ḥânçe-i dünyâ

Be-mekes rāndeneş nemî erzed

(Dünya sofrasının lezzeti onun sineğini kovmaya değmez.) (43b)

Bu beytin meşhur Acem şâiri Hâkânî'ye ait olduğunu Ferheng-i Ziyâ'dan tespit ettik.

[Mısrâ']

Nûş-dârû ki pes-ez-merg be-Suhrâb resîd

(O her yarayı iyileştiren ilaç (nûş-dârû) ki Suhrab'a ölümünden sonra ulaştı.) (161b)

Bu mısraın aslı Hamid Kalender'e (İranlı şair, öl.1360) ait şu beyittir: "Ba'd ez-în lutf-ı tu bâ-men be-çi mâned dâni / Nûş-dârû ki pes-ez-merg be –Suhrâb dehend" (Bundan sonra senin bana lutfun neye benzer bilir misin? Öldükten sonra Suhrab'a verilen tiryaka.) Bu örneği de Ferheng-i Ziyâ'dan tespit ettik.

[Mısrâ']

'Îlâc-ı vâkı'a pîş-ez-vukû' bâyed kerd

(İlaç vaka vuku bulmadan verilmelidir.) (166a)

Aynı dönem eserleri olan Sûrnâme⁸¹ ve Nihâlistân'da⁸² da geçen bu mısraın İranlı büyük şair Sâdî'ye ait olduğunu da Lugatnâme-i Dihhudâ'dan tespit edebildik.

2.3.3.1 Manzûmelerin Tür/Şekil Özellikleri

Gül-i Sad-Berg'de manzûmeler "mısrâ, beyt, nazm, 'Arabiyye, Li-Münşî'ihî" başlıklarıyla sunulmaktadır.

Eser bir rubâî ile başlamaktadır:

[Mef'ûlû Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Fâ']

Ey mu'cize-bağış-ı enbiyâ-ikümmel

Ey kām-revâ-yı her nebiyy-i mürsel

Eşyâya ifâza-i kerem sendendür

Ey şun'ına her varak-ı kitâb mücmel (1b)

Daha sonra gelen münâcât, na't ve medhiye âdet olduğu üzere kaside biçiminde değil, mesnevî tarzında yazılmıştır:

Münâcât Be-Cenâb-ı Kâdî'l-Hâcât Li-Münşî'ihî

Ey güşâyende-i hıvâne-i cûd

Hâlîk-ı küll ü şânî'-i mevcûd

Nağş-bend-i nigâr-hâne-i şun'

Kâr-fermâ-yı kâr-hâne-i sun'

⁸¹

Vehbî, **Sûrnâme**, Hzl.Mertol Tulum, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008. s.682.

⁸²

Süleyman Çaldak, **Nergisî ve Nihâlistân'ı**, Kesit Yayınları, İstanbul 2010, s.317

Meş'al-efrûz-ı t̄ārem-i ceberût
Pādişāh-ı serā'ir-i melekût

Yok kemālũnde ihtimāl-i zevāl
Zātuña naķş irmek emr-i muḥāl

Cümle 'ālem eger olursa 'adem
'İzzetũñ zerre deñlü olmaz kem

'Ālemi yokdan eyledũñ mevcūd
İster iseñ olur hemān nā-būd

Tā'at eylerse cümleten eşyā
Var cenābuñda andan istiğnā

Naķş-perdāz-ı şekl-i insānsun
Şāni'-i çār-ṭab' u erkānsun (6a)

Eserde geçen nazm ve kıta kelimeleri her zaman terim olarak işaret ettiği nazım şeklinin başında olmayabiliyor. Meselâ kıta başlıklı aşağıdaki şiir, kıta nazım biçiminin özelliklerini taşıdığı için kıta kelimesi doğru kullanılmıştır:

[Kıt'a]

Bihi ḳad ecāballahü Ādeme iz de'ā
Ve necā fī baṭni's-sefīneti Nūḥ

Ve mā żarreti'n-nārü'l-Ḥalīle li-nūrihī
Ve min eclihī nālī'l-fidā zebīḥ

(Adem Allah'a dua edince Allah onun duasını kabul etti ve Nuh'u gemisinde kurtardı ve ateş Halil'e zarar vermedi ve bu yüzden de kurban kesmeye nail oldu.) (74b)

Ancak şu örnekte kıta kelimesi “dörtlük” anlamında kullanılmış olup “nazm” nazım şeklinin adı olarak verilmiştir:

[Kıt'a]

Ey düşmen-i melik-rā be-ğam küşte çü şem'

Bed-ḥāh-ı tū bād dem-ā-dem çü şem'

Ber-geşte zi-pīş-i tū sipāh-ı düşmen

Yā rīhte yā sūhte yā küşte çü şem'

(Ey düşmanını gamla mum gibi eriterek öldürmüş olan, senin düşmanın sürekli mum gibi olsun, düşman askeri senin önünden dönmüş, mum gibi ya dökülüp saçılmış ya yanmış ya da ölmüştür.) (134b)

Aşağıdaki şiir ise kıta olmasına karşın başına kıta yazılmamıştır:

[Li-Münşi'ihī]

Seyyid-i 'ālem şehenşāh-ı mülūk

Mefḥar-i ḥalk-ı cihān sulṭān-ı dīn

Mazhar-ı ḥulḳ-ı 'azīm ü maḥz-ı luṭf

Zāt-ı pāki rahmeten li'l-'ālemīn (153a)

Nazm kelimesi de kıta gibi iki farklı şekilde kullanılmıştır;

a. Genel olarak kafiye, vezinli söz anlamında ki, aşağıdaki örnek mesnevî biçimindedir:

[Nazm]

Tāzeterīn sūnbül-i şahrā-yı nāz

Ḥāşterīn gevher-i deryā-yı rāz

(Naz sahrasının en taze sünbülü, sır deryasının en has incisi)

Aḥmed-i mürsel ki ḥired ḥāk-i ūst

Her dü-cihān beste-i fitrāk-i ūst

(Ahmed-i mürsel ki akıl onun toprağıdır, her iki cihan onun atının terkisine bağlıdır.)

(2b)

Burada da daha birçok örnekte olduğu üzere beyit, nazım olarak adlandırılmıştır.

[Nazm]

Bā-heme hem-rāh-ı devlet lā-cerem

Her kocāyī rū nihī rū mī nihed

(Şüphesiz mutluluk herkesle yoldaş, sen her nereye yüz sürsen, o da yüz sürer.) (145b)

b. aa xa biçiminde kafiyeleyen “nazm” nazım şekli anlamında kullanılmıştır:

[Nazm]

Çün leb-i ū tu‘me-i büzgāle-kerd

Loḳmai zīr-i leb-i ū nāle-kerd

(Oğlağın etinden bir lokma aldı ve lokma onun ağzında inledi.)

Guft ki ālūde-i zehrem me-ḥor

Gerçi bured telḥī-i zehr īn şeker

(Dedi ki “Zehre bulanmışım yeme! Gerçi zehrin acılığını bu şeker götürür.”) (156b)

2.3.3.2 Manzûmelerin İşlevleri

Mensur eserlerde yer alan nazım parçaları, nesir kısmında ifade edilen düşünceleri özetlemek, sonuç çıkarmak, yazarın belli bir amaca dayanan niyetini gösterip duygularını bedii bir ifadeye büründürmek için kullanılmıştır. Mensur eserlerde nazım, nesirde ileri sürülen düşüncenin devamı niteliğinde, bazen de somut bir malzeme mahiyetindedir. Bunlar metinden çıkarıldığı takdirde, metinde bir anlam eksilmesi olmaz. Yer yer de yazar metnini süslemek, duygularını daha güzel ifade etmek için bu yola başvurur.⁸³ Manzum-mensur karışık bir eser olan

⁸³ İsen, agm., s.83.

Gül-i Sad-Berg bu cümlelerde dile getirilen yargıyı örneklemektedir. Gül-i Sad-Berg'de manzûmelerin önemli bir kısmı olay anlatımını özetlemekte, mensur kısımlarda anlatılanlar hemen peşinden manzûmelerle pekiştirilmektedir:

Mu'cize-i Mi'râc-ı Cismânî ve Reften Der-Hacle-Hâne-i Âsmânî

..... Kadem-zed-i resûl-i mümecced olmağa aţlas-ı sipihr-güsterde ve le'âlî-i encüm-feşânde melâ'ike-i kirâm *hasbü mâ emerahümü'l-'allâm* merâsim-i hıdmete kıyâm göstermişler idi.

[Mışra']

Havrâ be-nezâre-i cemâleş şafzed

(Huriler onun cemalini seyretmek için saf tuttular.)

[Neşr]

Zihî şeb ki ol bedr-i şârık-ı sipihr-i müfârık-ı halâyık meclâ-yı cemâl-i Hallâk olmağa lâyık idi.

[Mışra']

Ân şeb-i kadrî ki mî-güyend güyâ imşebest

(O, dedikleri Kadir gecesi sanki bu gecedir.)

Henüz âsûde ve pister-i hâbda günûde olmuş idi ki âftâb-ı elţâf-ı ilâhî sâye-endâz-ı ser-i risâlet-penâhî olup nâ-gâh peyk-i ilâh kadem-ber-âverde-i 'arşa-i 'âlem-i vücûd u 'adem

[Beyt]

Kâşidî ez-kışver-i nûrâniyân

Pâk ez-âlâyiş-i zulmâniyân

(Nûrânî olanların ülkesinden bir haberci, karanlık ehlinin bulaşıklarından arınmış.)

Manzûmeler yer yer öyle bir kullanılır ki aradaki mensur kısımlar kaldırılrsa bile olay akışı manzûmelerle devam eder. Adeta aynı konuyu işleyen manzum ve mensur iki eser paralel olarak ilerlemektedir:

[Nazm]

Āmed ü āverd burākī çü berķ

Peykerī ez-nūr ķadem tā-be-farķ

(Baştan ayağa nurdan bir yüz geldi ve şimşek gibi bir burak getirdi.)

.....

[Nazm]

Be-guft ey bülbul-i bāğ-ı nīkūyī

Çü baht-ı 'ālemī hāb ez çi cūyī

(Dedi “ Ey güzellik bağının bülbulü, sen âlemin bahtı gibisin uykuda ne arıyorsun?)

Zemānī nergis-i maḥmūr bu'gşāy

Çü gül ez-ğonce-i hestī birūn āy11b

(Birazcık aç şu mahmur gözünü, varlık goncasından gül gibi çıkıver.)

.....

[Nazm]

Zi-behr-i tu sükkān-ı heft-āsmān

Be-bendend ber-resm-i ḥalkā-miyān

(Yedi semanın sakinleri senin için kulluk kemerini kuşanmışlardır.)

Yekī bāz ber-ḥīz u bīrūn ḥīrām

Ki ḥonek āmed istāde ber-der gulām

Zi-kerrūbiyān u zi-rūḥāniyān

Büzürgān u sükkān-ı heft-āsmān

Beyā pāy-ber-farķ-ı āfāk nih

Zi-ruḥ tāc ber-farķ-ı 'uşşāk nih

(Bir daha ayağa kalk ve dışarı çık. Ne bahtlısın ki dört büyük melek, ruhaniler, büyükler ve yedi semanın sakinleri köle gibi beklemekteler. Gel ayağını ufukların başına ko, yanağından aşıklarının başına taç koy.)

.....

[Nazm]

Çü seyyid zi-rūḥü'l-emīn īn ūenīd

Diger cāy-ı ārām-kerden nedīd

(Hz. Peygamber Cebrail'den bunu duyunca bir daha durup dinlenecek yer bulamadı.)

.....

[Mıṣrā']

Ez-düst yek-iṣāret ü zi-mā be-ser devīden

(Dosttan bir iṣaret, can ve başla koṣmak bizden.)

.....

[Nazm]

Be-pīṣeṣ resūl //HSA 12a// ender āverd pāy

Tu guftī be-cünbīd 'ālem zi-cāy

(Resul onun önüne adımını attığında, sanki alem yerinden oynadı, dersin.)

Hz. Muhammed göğ'e yükseliyor:

[Beyt]

Ve z'ān miḥrābgeh-i peygamber-i pāk

Cebīnet rāned ber nüh-ṭāḳ-ı eflāk

(O temiz peygamberin mihrabgahı olan dokuz feleğ'e alnını sür.)

.....

[Nazm]

Yekī pāye ez-sīm ü dīger zi-zer

Mücevher be-yāḳūt u dürr ü güher

(Merdivenin)Basamaklarından biri gümüş diğeri altın, mücevher, yakut ve incidendir.)

[Mıṣra']

Der-i āsmān-rā be-zed Cebre'l

(Cebrail göğün kapısını vurdu.)

.....

[Nazm]

Bedân ki menem Cebre'îl-i emîn

Şudem hem-reh-i seyyidü'l-evvelîn

(Bil ki ben Cebrail-i eminim, seyyidü'l-evvelinin yoldaşım.)

.....

[Beyt]

Şud be-der-i hâne-i mâh âftâb

Yâft be-yek halka-zeden fetḥ-i bâb

(Ayın evine güneş oldu, kapı halkasını bir vuruşuyla kapı açılıverdi.)

.....

[Li-münşi'ihî]

Didi kim merḥabâ ni'me'l-mecâ

.....

[Nazm]

Âmedî vü âmedenet bes hûşest

Dîden-i rûy-ı tu 'aceb dil-keş est

(Geldin ve senin gelişin ne güzeldir; senin yüzünü görmek ne kadar gönül alıcıdır.)

.....

[Mışra']

Be-pürsîd seyyid-i zi-rûḥü'l-emîn

(Hz. Peygamber Cebrail'e sordu:)

[Neşr]

Bu felekde bu melek-i hoş-enîn nedür?

[Mışra']

Be-guft in nighbân-ı in âsmānest

(Bu göklerin koruyucusudur, dedi.)

.....

[Mıṣra‘]

Naẓar-kerd ü ber-vey be-dāde selām
(Baktı ve ona selam verdi.)

.....

[Mıṣra‘]

Selāmeṣ be-dād u be-kerdeṣ nüvāz
(Ona selam verdi ve onu okşadı.)

.....

[Naẓm]

Ez- ān āsmān çün be-perdaḥt bāz
Sūy-ı āsmān-ı devvum şud firāz
(O felekten ayrıldığında ikinci feleğe yükseldi.)

.....

[Beyt]

Be-perdāḥt ez-āsmān-ı devvum
Güzer-kerd ber-āsmān-ı sevvum
(İkinci felekten ayrılınca üçüncü feleğe geçti.)

.....

[Mıṣra‘]

Yekī rūy çün māh-ı tābān bedīd
(Dolunay gibi bir yüz göründü.)

.....

[Beyt]

Dıraḥşān-ı ruḥeṣ der-melāik çünān
Ki bāşed meh-i bedr der-aḥterān
(Melekler içinde onun yanağının parlaklığı, yıldızlar içinde dolunay gibiydi.)

.....

[Beyt]

Çü şud menzilgeheş eyvân-ı çārüm

Münevvergeşt ān ferhunde-tārem

(Menzili dördüncü feleğe erişince o kutlu kubbe aydınlandı.)

.....

[Naẓm]

Güzeştend ez-ān āsmān nīz hem

Nihādend ber-çerh-i pencüm kadem

(O felekten de geçtiler, beşinci feleğe ayak bastılar.)

.....

[Naẓm]

Melā'ik devān pīş-bāz āmedend

Bā-girām u 'izzet firāz āmedend

(Melekler koşarak karşılamaya geldiler, izzet ve ikram ile huzuruna çıktılar.)

.....

[Naẓm]

Devīdend bā-şad-hezār ihtirām

Be-kerdend ber-seyyid-i mā selām

(Sonsuz bir saygıyla koşuştular ve efendimize selam verdiler.)

.....

[Mısrā']

Ez-ancā be-çerh-i şeşüm ber-güzeşt

(Oradan altıncı feleğe geçti.)

Cebrail sidretü'l-müntehâyı geçemiyor:

[Naẓm]

Vez'ān şeb çün nesīm-i şubh ber-dāşt

Revān ez-müntehā-yı sidre büg'zāşt

.....

[Nazm]

Reyāhīn-baḥş-ı bāğ-ı şubḥgāhī //RE 15b//

Kilīd-i maḥzen-i genc-i ilāhī

(Sabah bahçesine kokular saçan, ilahi hazinelerin kapısını açan)

[Nazm]

Be-şud menzilī çend tā ber-firāz

Zi-nā-gāh rūḥü'l-emīn mānd bāz

(Menzili o kadar yükseldi ki Cebrail ansızın geride kaldı.)

[Mısrā']

Zi-esbeş 'inān-ı reviş der-keşīd

(Atının dizginini çekti.)

[Mısrā']

Çerā bāz-māndī zi-men nā-gehān

(Niçin ansızın benden geri kaldın?)

[Mısrā']

Maḳāmīst ma'lūm-ı mā-rā bedīd

(Bizim bilinen ve görülen bir makamımız vardır.)

[Beyt]

Be-goft ez-ser-i mūy berter perem

Fürūğ-ı tecellī be-sūzed perem

(Dedi ki, bir kıl ucu kadar yukarı uçsam tecelli ışığı kanadımı yakar.)

[Beyt]

Be-men âteş üfted zi-ķahr-ı îlāh

Be-sūzem be-yek laḥza īn cāygāh

(Bana kahr-ı îlahi'den ateş düşer, buracıkta bir anda yaniveririm.)

.....

[Nazm]

Bisāṭ-ı şeş-cihet kerdend çün ṭayy

Be-mānd āncā digeṛ Cibrīl ez-pey

(Altı cihetin örtüsünü dürdüklerinde Cebrail oracıkta kalakaldı.)

.....

[Beyt]

Ū müteḥayyir çü ğarībān-ı rāh

Ḥalka-zede ber-der-i ān bārgāh

(O, garip yolcular gibi şaşkın bir şekilde o Padişah'ın kapısını çaldı.)

.....

[Nazm]

Reft bedān rāh ki hem-reh ne-būd

İn ḳademeş ez-ḳadem āgeh ne-būd

(Yoldaşı olmayan yola gitti, bu ayağı o ayağından habersizdi.)

.....

[Nazm]

Zi-hem-rāhī çü hem-rāheş fūrūmānd

Ez-ān menzil be-tenhāyī birūn rānd

(Onun yoldaşı gibi bir yoldaş geride kaldığı zaman, o menzilden yalnızlığa yol buldu.)

Zi-ḥayl-i rūḥ mī dārend şaf şaf

Çünīn ta-bāḥt-ı merkeb nezd-i Refref

(Ruhlar topluluğu saf tutuyordu, refrefin etrafını binitler çevirmiş gibiydi.)

.....

[Meşnevi]

Zi-refref zed kıadem ber-‘arş-ı vālā

Keşān dāmen zi-sāk-ı ‘arş-ı bālā

(Refrefle yüce arşta yürüdü, eteğini toplayarak yüce arşa ilerledi.)

Pes ān ki pādişāh-ı pādişāhān

Ĥatā-pūş-ı ĥatā-yı ‘özr-ĥāhān

Derūn-ı bārgāh-ı ĥāş ĥāndeş

Be-şadr-ı luţf u iĥsāneş nişāndeş

(Padişahlar padişahı ve tövbe edenlerin hatasını örten, has dergahına çağırdığında onu, lütuf ve ihsan tahtına oturttu.)

.....

[Nazm li-münşi’ihī]

Muĥaşşal ān ki sultān-ı risālet

Der-ān şeb yāft kıurb-i Rabb-i ‘izzet

(Nihayet o risalet sultanı o gece Allah’a yaklaşma imkanı buldu.)

Şenīd ez-vey kelām-ı nā-şenīde

Cemālī dīde hīç dīde ne-dīde

(Ondan, hiç duyulmamış sözler duydu, hiçbir gözün görmediği bir güzellik gördü.)

.....

[Beyt]

Çü tīr-i ān server ü serdār-ı kevneyn

Be-peyvest ān zamān bā-kābe kıavseyn

(O iki cihanın serdari ve serveri bir ok gibi, kâ’be kavseyne kavuştu.)

.....

[Nazm]

Ḥalīlī be-ḥalvet be-ḥāndeş celīl // RE 17 a//

Çe bāyed füzūden derū ḳal ü ḳīl

(Bu konuda sözü uzatmaya gerek yok (çünkü) Celil (Allah) halvetde onu “Dostum!” diye çağırırdı.)

.....

[‘Arabiyye]

İle’l-‘arş ve’l-kürsī ḳad denā

(Arş ve kürsiye yaklaştı.)

.....

[Mısrā’]

Heme ḥācet ü kām-ı ū-rā bidār

(Onun bütün ihtiyaç ve isteklerini yerine getir.)

.....

[Mısrā’]

Bā-ān her çi maḳşūd būdeş resīd

(O, her maksadına ulaştı.)

.....

[Nazm]

Nigeh kerd seyyid ten-i ḥīş dīd

Kez ancā be-Beytü’l-Muḳaddes resīd

(Seyyid baktı ve kendi tenini gördü, oradan Beytü’l-Mukaddes’e ulaştı.)

.....

[Mısrā’]

Ḳadem ber-rikāb-ı Burākeş nihād

(Burak’ın üzengisine ayağını koydu.)

.....

[Mıṣrā']

Sūy-ı ḥāne-i Ümmühānī resīd

(Amcasının kızı Ümmühani'nin evine ulaştı.)

.....

[Naẓm]

Āverd zi-ḥazret-i Ḥudāvend

Menşūr-ı necāt-ı 'āṣī-i çend // RE 17b//

(Efendimiz birçok asinin kurtuluş beratını getirdi.)

.....

[Naẓm]

Āmede nezdīk-i ḥarem-i pistereş

Germ henūz ez-ten-i cān pervereş

(Hz. Peygamber yatağına geldiğinde onu henüz teninden aldığı sıcaklıkta buldu.)

.....

[Naẓm]

Cüdā şud hem-çü tīr ez-ķābe ķavseyn

Şud ān āmed-şuden yek ʔarfetü'l-'ayn

(Kabe kavseynden bir ok gibi ayrıldı, bu gidiş geliş bir göz yumup açma kadar oldu.)

Hz. Muhammed Mirac mucizesini Ebû Cehil'e anlatıyor

[Mıṣrā']

Çü imşeb me-rā būd hengām-ı ḥāb

(Bu gece uykudayken bana oldu.)

.....

[Naẓm]

Beyāmed be-men Cibrīl ez-hevā //A2 17b//

Burākī beyāverd be-emr-i Ḥudā

(Cebrail bana havadan geldi ve Allah'ın emriyle bir burak getirdi.)

.....

[Mıṣrā']

Be-beytü'l-muḳaddes şudem bā-Burāk
(Burakla Beytü'l-Muḳaddes'e vardım.)

.....

[Mıṣrā']

Be-geştem be-heft-āsmān ser-be-ser
(Yedi feleği baştan başa geçtim.)

.....

[Naẓm]

Heme enbiyā-rā be-dīdem tamām
Be-pīş-i heme īstādem imām
(Bütün peygamberleri gördüm, hepsinin başına imam oldum.)

.....

[Naẓm]

Ve'z-āncāy bāz āmedem bī-ta'ab
Sū-yı ḥāne-i ḥīş nā-refte şeb
(Oradan hiç yorulmadan döndüm, gece, evime, hiç gitmemiş gibi geri döndüm.)

Ebû Cehil çevresindekilerle konuşuyor:

[Mıṣrā']

Miyānişān yekī sūziş āmed bedīd
(Aralarında bir tartışma alevlendi.)

.....

[Mıṣrā']

Zi-ḥasret be-zed saḥt desteş be-dest
(Hasretle elini sertçe eline vurdu.)

.....

[Nazm]

Hemî tâ künün kışşa goft ez-zemîn

Ki mî güyed ez-âsmân dâstân

(Şimdiye kadar yeryüzünden hikayeler anlattı, şimde de gökten destanlar mı anlatıyor?)

Bazı yerlerde manzûmeler özetlemek veya tekrarlamaktan çok olay anlatımının bir parçası olarak da karşımıza çıkabiliyor:

“[Beyt]

Ey keremet çâre-i bî-çâregân

Feyz-dih-i fırka-i üftâdegân

(Ey keremi çaresizlerin çaresi olan, düşmüşlere bolluk bereket veren!)

[Neşr]

Feryâd-reslige himmet ve ol bed-fıtratdan mâlumı taḥlîşe ‘inâyet eyle.

[Li-münşi’ihî]

Didi kim ey resûl-i her dü-serâ

Baḥa zulm itdi Bû Cehl ḥaḳḳâ

Nâḳamı aldı virmedi mâlum

‘Arzımı yıkdı nice olur ḥâlüm

Ḥarem-i Ka’be’de olan nübelâ

Ḥidmetüñi delâlet itdi baḥa

Didiler ḥâk-i râh-ı Aḥmed’e var

İder ol zâlîme anuñ sözi kâr

Luṭf idüp mâlumı ḥalâş eyle

Baḥa in’âm-ı ‘âmı ḥâş eyle “(41a)

“Eyitdi: “Ey çerāğ-ı mürüvvet ü cūd ve pertev-efken-i zevāyā-yı hāne-i bī-vücūd el-hāletü hāzihî mübārek izāruñda bir raḥne naẓar-ı kemterümde cilveger oldu. Süheylîyye-i enşāriyyeden bir sūzen isti‘āre itmişidüm ki ıslāhına bir çāre idem **nā-gāh** [Li-münşi’ihī Mısrā’]

Elümden düşdi sūzen hāne içre

[Neşr]

Her çend ki cüst ü cū itdüm ve her ıarafa tek ü pū itdüm cidd-i bī-ḥesāb ile ẓafer-yāb olmadum hāne teng ü tārik ve sūzen //RE 66b// ğayet bārīk olmağla me’yūs ve hüzn ü ğama me’nūs olmuş idüm.” (67b)

“Kümün-ı künāmundan ıaşd-ı şikār ile der-kār olup mutaraşşid-ı şudūr-ı sākīnān-ı bīşezār iken nā-gāh deryā-yı ḥayretde dā’ir-i sefīne-i şikeste-i Sefīne pīşgāh-i baḥr-i ıalebde ẓāhir ü bāhir oldu.

[Mısrā’]

Be bu kendi ayağıyla ele gelmiş şikār ancak

[Neşr]

diyü sefīne ıarafına ḥamle-künān hırş u āz ile hırāmān oldu.” (67b)

“... deryā-yı ḥayretde lenger-i ẓucret üzere ıarār ve ne cānibe ‘azīmet ve ne vechile itmām-ı kār ideceginden ḥaberdār degül idi.

[Mısrā’]

Olmaz mı bir laṭīfe-i ğaybiyye āşkār

[Neşr]

diyü şayd-ı merāmı iktināşda elṭāf-ı ilāhiyyeye ilticā ve ihtişāş u şaşt-ı recāyı baḥr-ı ḥulūşda ğavvāş eyledi.” (69a)

Bazen beyit ya da mısraların cümle şeklinde arka arkaya okunması sırasında bunun âdatâ bediî üslûpla yazılmış bir nesir cümlesinden farksız olduğuna da tanık olmak mümkündür⁸⁴:

⁸⁴ İ.Hakkı Aksoyak, “Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler”, **Nesrin İnşâsı**, , Turkuaz Yayınları, İstanbul 2010, s.60.

[Li-münşi'ihī]

Her seng-i Bedaḥṣān olamaz la'l-i dıraḥṣān

Her dāne-i şehvār olamaz gevher-i 'ummān (67a)

Her seng-i Bedaḥṣān olamaz la'l-i dıraḥṣān her dāne-i şehvār olamaz gevher-i 'ummān

Beyti nesir cümlesi gibi okuduğumuzda âdeta Tazarrunâme'den bir cümle okuyormuş izlenimi oluşmaktadır. Şu mısralar da nesir cümlesi gibi okununca aynı havayı yaratmaktadır:

[Li-münşi'ihī]

Cemāl-i bā-kemāl-i Muṣṭafā'yı

Bize eyle müyesser yā ilāhī

Egerçi yokdurur bizde liyāḳat

Velī iḥsānuña olmaz tenāhī (68a)

Cemāl-i bā-kemāl-i Muṣṭafā'yı bize eyle müyesser yā ilāhī egerçi yokdurur bizde liyāḳat velī iḥsānuña olmaz tenāhī

Bazen de müellifin değişik bir tasarrufuna rastlamak mümkün olabiliyor. Aşağıdaki örnekte müellif, Arapça bir beytin iki mısraı arasına bir nesir cümlesi sokmuş ve beyti iki ayrı mısra gibi sunmuş:

[Mıṣrā']

Unzur ileyye bi-'aynin minke merḥameten

(Bana merhamet gözüyle bak!)

Nağmesiyle terāne-perdāz ve 'andelīb-i emeli

[Mıṣrā']

Ven'im 'aleyye bi-luṭfin minke mukrimeten

(Ve beni cömertliğinin lutfuyla nimetlendir.) (40b)

2.3.3.3 Manzûmelerin Kullanım Sıklığı

Yukarıda da belirtildiği üzere eserde değişik işlevlerde kullanılmakta, bunun yanı sıra da ehemmiyetli bir yekûn teşkil etmektedir. Biz bunu somutlaştırmak için metindeki manzûmelerin bölümlere ve nazım birimlerine göre sayısal bir dökümünü çıkararak aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak gösterdik:

BÖLÜMLER	TÜRKÇE			ARAPÇA			FARSÇA			MÜLEMMÂ
	Msr	B	Mnz	Msr	B	Mnz	Msr	B	Mnz	
DİBACE	2	171	1 Rubai	2	3	-	1	26	-	6 Beyit (1 nazm, 4 beyit)
1. MUCİZE	2	15	-	3	1	-	21	54	-	-
2. MUCİZE	-	7	-	-	-	-	-	3	-	-
3. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
4. MUCİZE	2	37	-	-	4	-	2	29	-	-
5. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-
6. MUCİZE	-	9	-	-	-	-	1	2	-	-
7. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	5	-	-
8. MUCİZE	-	6	-	-	4	-	1	21	-	1
9. MUCİZE	-	10	-	2	-	-	1	2	-	-
10. MUCİZE	1	-	-	-	8	-	3	4	-	-
11. MUCİZE	-	12	-	-	-	-	-	5	-	-
12. MUCİZE	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-
13. MUCİZE	-	6	-	-	1	-	-	6	-	1
14. MUCİZE	-	3	-	-	1	-	-	1	-	-
15. MUCİZE	-	5	-	-	1	-	2	8	-	-
16. MUCİZE	-	1	-	-	-	-	1	2	-	-
17. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	2	3	-	-
18. MUCİZE	-	-	-	1	2	-	1	3	-	-
19. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
20. MUCİZE	-	4	-	1	1	-	6	22	-	-
21. MUCİZE	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
22. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
23. MUCİZE	-	7	-	-	-	-	1	1	-	-
24. MUCİZE	1	4	-	-	-	-	-	7	-	1
25. MUCİZE	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-
26. MUCİZE	1	9	-	-	-	-	-	-	-	-
27. MUCİZE	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-
28. MUCİZE	-	13	-	-	1	Kıta(2 beyit)	2	16	-	-
29. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-
30. MUCİZE	-	6	-	-	-	-	-	3	-	-
31. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	2	-	-
32. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-
33. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
35. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	-	3	-	-
36. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	1	3	-	-
37. MUCİZE	-	9	-	-	1	-	-	1	-	-
38. MUCİZE	1	2	-	1	-	Kıta(2 beyit)	1	1	-	-
39. MUCİZE	-	2	-	2	-	-	-	1	-	-
40. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
41. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
42. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	2	6	-	-
43. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
44. MUCİZE	1	2	-	-	-	Kıta(2 beyit)	2	6	-	-

						beyit)				
45. MUCİZE	-	8	-	-	1	-	-	1	-	1
46. MUCİZE	-	13	-	-	1	-	-	4	-	-
47. MUCİZE	1	12	-	-	-	-	-	12	-	-
48. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	-	3	-	-
49. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	1	1	-	-
50. MUCİZE	-	4	-	-	1	-	2	2	-	-
51. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	2	4	-	-
52. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	3	1	-	-
53. MUCİZE	-	7	-	-	-	-	-	1	-	-
54. MUCİZE	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
55. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	-	7	-	-
56. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
57. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
58. MUCİZE	-	7	-	1	-	-	-	1	-	-
59. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-
60. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	2	2	-	-
61. MUCİZE	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-
62. MUCİZE	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
63. MUCİZE	-	8	-	-	1	Kıta(2 beyit)	1	8	-	-
64. MUCİZE	-	4	-	-	1	-	-	1	-	-
65. MUCİZE	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-
66. MUCİZE	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
67. MUCİZE	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-
68. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-
69. MUCİZE	-	-	-	-	1	-	-	7	-	-
70. MUCİZE	-	4	-	1	1	-	2	3	-	-
71. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	3	-	-
72. MUCİZE	-	9	-	1	-	-	-	1	-	-
73. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-
74. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
75. MUCİZE	-	8	-	1	-	-	1	4	-	-
76. MUCİZE	-	1	-	-	-	-	2	3	-	-
77. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-
78. MUCİZE	-	1	-	-	-	-	1	2	-	-
79. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
80. MUCİZE	-	7	-	-	-	-	-	2	-	-
81. MUCİZE	-	5	-	-	-	-	-	3	-	-
82. MUCİZE	-	10	-	-	-	-	-	1	-	-
83. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	-	4	-	-
84. MUCİZE	-	9	-	-	-	-	1	3	-	-
85. MUCİZE	-	8	-	-	-	-	-	3	-	-
86. MUCİZE	-	6	-	-	1	-	1	1	-	-
87. MUCİZE	-	3	-	-	-	-	1	3	-	-
88. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
89. MUCİZE	-	13	-	-	1	-	2	3	-	-
90. MUCİZE	1	2	-	-	-	-	-	2	-	-
91. MUCİZE	-	2	-	1	-	-	2	3	-	-
92. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
93. MUCİZE	-	-	-	-	-	-	2	10	-	-
94. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
95. MUCİZE	-	7	-	-	-	-	2	2	-	-
96. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
97. MUCİZE	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-
98. MUCİZE	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
99. MUCİZE	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-
100. MUCİZE	-	1	-	-	-	Kıta(2 beyit)	2	-	-	-
HATİME	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	16	659	1	17	39	5(10 Beyit)	84	377	-	10 beyit

2.3.4 Ayet ve Hadisler

Osmanlı estetik nesrinde metinler, İslamiyet'e özgü klasik göndermeler, anıştırmalar, mısralar ve Kur'an'dan bol bol yapılan alıntılarla süsleniyordu.⁸⁵ Osmanlı nesir geleneğinin önemli bir özelliğini ortaya koyan bu tespit Gül-i Sad-Berg için de geçerlidir. Din dışı metinlerde bile sık sık âyet ve hadislere göndermeler yapıldığı göz önüne alınırsa Gül-i Sad-Berg gibi Hz. Muhammed'in mucizelerini anlatan dini bir metinde konuyla ilgili olarak ne kadar çok âyet ve hadise telmihte bulunulacağı ya da iktibas yapılacağı tahmin edilebilir. Biz metin içindeki âyet ve hadisleri Lâtin harfleriyle tespit edip anlamlarını ve hangi sûrede ya da hangi hadis kaynağında geçtiğini (tespit edebildiğimiz kadarıyla) dipnotlarda gösterdik.

2.3.5 Edebi Sanatlar

Bedîî üslupla kaleme alınmış mensur örnekleri, güzel benzetme ve istiareler ve manzum parçalarla süslü estetik metinler olarak algılamak mümkündür. Bu metinlerde dil göstergeleri ilk anlamdan çok yan anlam üzerine odaklanır. Sözü edilen metinler içinde kelimelerin işlevi, öğretmekten çok sezdirmeye yöneliktir.⁸⁶ Gül-i Sad-Berg'de metin boyunca metni çekici ve akıcı kılmaya yarayan çeşitli edebî sanatlardan söz etmek mümkündür. Bu bağlamda sık sık karşılaşılan edebî sanatlar şunlardır: bera'at-i istihlâl, teşbih, teşbih-i belîğ, teşhis, istiâre, telmih ve seci.

2.3.5.1 Berâ'at-i İstihlâl

Bir edebî sanat ve anlatım özelliği olarak bir edebî esere konusuna uygun olarak başlangıç yapma anlamına gelen⁸⁷ berâ'at-i istihlal metin boyunca anlatılan birçok mucizenin girişinde okuru bir öncü gibi konuya hazırlamaktadır. Aşağıda verdiğimiz birkaç örnek bu durumu açıklamaktadır:

Şîrân-ı bîşe-i rivâyet ü âşnâyân-ı deryâ-yı hikâyet baħr-i taħrîrde bu vechile şînâver ü şayd-ı murğ-i taħrîrde bu gûne hünerver olmışlardır ki(68b)

⁸⁵ Woodhead, age., s.318.

⁸⁶ İsen, age., s.84.

⁸⁷ Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.17.

H. Muhammed'in Yemen'e gönderdiği Mihran adlı "Sefine" lakaplı sahâbenin gemisinin batarak kendisinin karaya çıkması ve karada ağaçlıkların arasından çıkan bir aslanın kendisine yol göstermesi olayının anlatıldığı 25. mucizenin giriş cümlesi olan bu cümledeki "Şîrân-ı bîşe-i rivāyet(rivayet ormanının aslanı)" "âşnâyân-ı deryâ-yı hikāyet(hikaye etme denizinin dalgıcı)" "baḥr-i taḥrîrde(anlatım denizinde)" "şînâver(dalgıç)" kelimeleri biraz sonra anlatılacak olaydaki anahtar kelimeler olarak okuyucuyu bu olaya hazırlamaktadır.

Mesela Ebû Cehil'in H. Muhammed'i kazdığı kuyuya düşürme planının anlatıldığı 70. mucizenin girişi şöyledir:

"Ḥabl-i rivāyet ile delv-i mu'cizātı çāh-ı kûmûndan bîrûn iden ruvât-ı şikât-ı şadâkat-maḥrûn bu mu'cize-i bâhireyi bu vechile şebt-i şaḥâ'if-i şihḥat-merhûn itmişlerdür ki..."(135b)

Bu cümledeki "habl (ip)", "delv(kova)", "çāh(kuyu)" ve "bîrûn it-(çıkarmak)" kelimeleri metnin ilerleyen bölümünde gerçekleşek, Ebû Cehil'in bir hile tertib ederek H. Muhammed'i, kendi evinin önüne kazdırdığı kuyuya düşürme planının ters teperek o kuyuya kendisinin düşmesini ve uzatılan ipin ona ulaşamaması sonucu onu o kuyudan H. Muhammed'in çıkarması olayının ip uçları olarak değerlendirilebilir.

H. Muhammed'in Hudeybiye'de mücahitlerin susuzluğunu gidermek için duasıyla suyu tükenen kuyunun suyunu çoğaltması mucizesinin anlatılacağı 88. mucizenin girişinde koyu yazılan kelimelerle anlatılacak olayın içeriğine delâlet edilerek berâ'at-i istihlâl yapılmaktadır:

"Cûybār-ı rivāyet-i mu'cizāt-ı ḥazret-i nübüvvet-intisāb ile gülistān-ı mesāmi'-i 'ālemiyānı sîrāb iden naḳale-i aşḥābdan Berā bin 'Āzib raḏiya 'anhü Rabbü'l-vāhib ḡavvāş-ı baḥr-i rivāyet ü şînâver-i deryâ-yı hikāyet olup dimişdür ki ...(164a)

Şu örnekte de olayın içeriğiyle değil alıntı yapılan eserin yazarının lakâbı ile ilgili bir giriş yapılmaktadır:

“**Meşām**-ı ‘ālemi āşār u seyr ile mānend-i **müşg-ezfer-i hoş-bü vü mu’atţariden** Mu‘īnū’d-dīn **Miskī** Me‘āric nām kitāb-ı hikmet-encāmda...”(164b)

2.3.5.2 Teşbih

Gül-i Sad-Berg’de en çok karşılaşılan söz sanatı teşbihtir. Kişi, mekân ve durum tasvirlerinde sıkça başvurulan teşbihler metni kuru bir anlatımdan uzaklaştırarak renklendirmektedir.

“Güyā ki bedr-i münevver idi ki melekler eţrāfında sitāre olmuşlar.” (13b)

“Çünkü ol māh-ı münîr derûn-ı ğārda cāy-gîr oldu. Güyā kamer burca duĥûl ya tulû dan üfûl ile ser-ĥadd-i ğurûba vuşûl buldı.”(25b)

Müellifin hayal dünyasında gökyüzü tasavvuru geniş yer tutmaktadır. Eserin sonuna kadar gökyüzü ile ilgili benzetmeler oldukça fazladır. Yukarıdaki ilk cümlede Hz. Muhammed aya, çevresindeki melekler de yıldızlara teşbih ediliyor. İkinci cümlede de Hz. Muhammed yine aya benzetilirken mağaraya girişi ayın gözden kayboluşuna benzetiliyor.

Müellifin hoşlandığı benzetmeliklerden birisi de gonca-gül-gülistan-gülzâr ya da gülbündür. Gülün Hz. Muhammed’in sembolü olarak kabul edilmesi de bu benzetmenin temelini oluşturuyor:

“Ol gülbün-i gülzâr-ı kıuds ü naĥl-i berûmend-i bâĝ-ı üns ğonçe-i gülistân-ı nübüvvet ü la’l-i dıraĥşân-ı risâlet olan dehân-ı mübârekleri yâri ile cerâĥat-i yâri mesh idüp fi’l-hâl şifâ hüveydâ oldu.” (25b)

Bir savaş manzarasının anlatıldığı aşağıdaki parçada her bir savaş aleti farklı bir varlığa benzetilerek okuyucunun âdeta görsel efektleri çok iyi hazırlanmış bir sinema filminde olduğu gibi kendisini savaşın içinde hissetmesi temin edilmiştir:

“Düşmenân-ı bed-nihâd şevket ü kuvvetlerine i’timâd ile ĥamleye âheng ĥazret-i Ĥâlid nîrû-yı bâzû-yı himmet-i resûl ile neberd ü ceng iderdi. Tîr-i bârân-ı kemândan seylâb-ı ĥûn revân ve seĥâb-ı ma’rekeden berķ-i tîĝ nümâyân olup mâhî-i ĥancer miyân-ı âb u ĥûnda ĥepîde ve tîr-i bürrân âşyân-ı kemândan remîde

olmağla murğ-ı hadeng lâne-i zırhda qarâr ve kûpâl gûyâ ma'den-i cevâhir idi ki kaçarât-ı hûndan la'l ü yâkût bedîdâr eylerdi.”(37b-38a)

Bu parçada;

1. Okların havadaki hareketi çokluğu yönünden yağmura, (teşbih-i belîğ)
2. Kanın çok akması sele (teşbih-i belîğ, mübalağa)
3. Kılıçların kıvılcımları şimşeğe, (teşbih-i belîğ)
4. Hançer çırpınan bir balığa, (teşbih-i belîğ)
5. Ok, yuvasında bekleyen ürkek bir kuşa, (kapalı istiâre)
6. Mızrak, bir kuşa, (teşbih-i belîğ)
7. Zırh, kuş yuvasına, (teşbih-i belîğ)
8. Gürz, cevher madenine, (teşbih-i belîğ)
9. Kan damlaları (renginden dolayı) yakut ve la'l taşına (teşbih-i belîğ)

benzetilerek savaş meydanı bir tabiat manzarası olarak canlandırılmıştır.

Aşağıda, eserde geçen benzetmelerden bir kısmı sıralanmış olup benzetme unsuru olan kelimeler koyu gösterilmiştir:

“Gûyâ bir şîr idi ki reme-i **vuḥūṣa** ḥamle eyledi ve bi'l-cümle ol neberdde ḥazret-i Ḥayder-i şecā'at-güsterden mināṣṣa-i zuhûrda cilveger olan eşer ü meşhûd-ı aşḥâb-naẓar olan celâdet ü hüner kâbil-i sebt-i şaḥâ'if ü defter degüldür.”(50a)

Mazmûn-ı nâme-i hidâyet-nümûn gûş-zed-i Pervîz olıcaḳ bir mertebe müteğayyir ü bir vechile mütekeddir oldu ki **deryâ gibi cûş u mânend-i Nîl ü Aras ḥurûş idüp** (60b)

“Bir peyk-i perrende kemâl-i isti'câl ile ḥuzûr-ı Bādân'a rûy-mâl idüp cânib-i İrân'dan irsâl olunduğı inbâ vü haber-i merg-i Pervîz'i sem'ine ilḳâ idüp nâme-i Şîrûye-i fîrû-mâyeyi **gonçe-i ser-beste gibi** ibrâz u keşf-i râz eyledi.”(64a)

“Çünkü **zer-i kelâmsikke-i şıḥḥat** ile meskûk u ḳâleb-i sedâdda mesbûk u minvâl-i selâmet üzeremeḥûk idüğü zâhir ü nümâyân oldu.”(64a)

“**Nâle-i zenbûr-ı 'asel gibi gûş u hûşî pür-ṭanîn itdi** heme aḥibbâ vü aşḥâb-ı şafâ ol ṭanîni işgâ itdiler.”(66b)

“Niçe demdür ki iştîyāk-ı cemāl-i bā-kemāl ile **dīde-i ter mānend-i aḥter rehīn-i seher idi** ve eşk-i firāvān çeşme-i çeşmümden nihānhāne-i ḥāke revān olmuş idi. Efvāc-ı ḡam mütelāṭım ve mekmen-i dimāḡda şüreyyā gibi müctemi’ ü müzāḥım olup **sürūr u selvet mānend-i benātü’n-na’ş tefriḡaya ‘azīmet itmiş** idi. Sipīhr-i ḥasret ve çāh-ı

[Nazm]

Dem-i men berḡ u nāle-i men ra’d

Çeşm-i men ebr ü eşk-i men maṭarest

(Nefesim şimşek, iniltilim gök gürültüsü, gözüm bulut, gözyaşım yağmurdur.)” (77b)

“Ammā bu ‘azīmet bī-vaḡt-i sefer olmaḡla heme-i ‘asker kılllet-i zāddan mükedder ve ḥarr-i hācīre-i āftāb nihāyet iştī’āl ü tābda olup germiyyet-i hevādan **mihr-i cihān-tāb kefi felekde mūhre-i sīm-āb gibi lertzān gūyā zerrelere rīzān** idi. Nesīm-i şabā bāḡda āteş üzere ṭurur gibi **ḡarār idüp deşt ü kūhsār nūmūdār-ı kānūn idüğü bedīdār ve seḡāb feyz-i reşehāt-ı emṭār itdükçe ḡubbe-i germābe ‘arāḡ-rīz olmuş gibi āb-ı germ āşkār olurdu.**” (86a-b)

“Kimi bir avuc ḡurmā kimi bir avuc dūrre ilḡā idüp **rūy-ı naṭ’da müctemi’ olan eşyā ‘izār-ı şāhidde ḡāl gibi hüveydā olup** nūmāyende-i naḡar-ı kebīr ü şaḡīr olan şey’-i ḡalīl ü ḡaḡīr idi.” (89a-b)

“Ey nūr-ı dīde-i aşḡāb **bu’arşa-i pehnā dil-i erbāb-ı vefā gibi sevdā-yı ‘alāyıkdan müberrādur.**” (90b)

“Her biri gūyā perverde-i dest-i resūl-i kibriyā olup **ḡāmet-i ḡübān-ı dil-ārā gibi neşv ü nemā ile keşīde-bālā olup** bi-iznihī Sūbhānehu ve te’ālā içlerinde biri ḡaṭā itmedi.” (119a-b)

“Eyyām-ı şitāda ābı müstevfā olmaḡla cümlemüze vefā ider. Ammā **eyyām-ı tābistānda ‘aṭā-yı nā-merdān gibi az olmaḡla** sedd-i derīçe-i ḡırş u āz itmeyüp devābb u mevāşī bī-āblıktan mütelāşī olup ḡayrı çāhdan ṭaleb-i āb bu ḡavme bir belā vü naşb olmuşdur.” (117a)

“Pes her biri “*Kāne’l-ḡarbu ledeyhī libsü’l-mevt ‘indehū ‘urs* (Harp gelin elbisesi gibi ölüm elbisesi giymektir.)” kelāmın izḡār ve pīşvā-yı kār idüp **peleng-i bīşe-i dil-āverī ve neheng-i deryā-yı hūnerverī olup mānend-i şīr-i şecā’at-kirdār** hamle-i

şufûf-ı a'dâ-yı tebeh-rûzgâr idüp na'ra-i merdâneleri gûyâ **rîh-i 'âşif** idi ki **kımme-i pervîne** ve **şadâ-yı şîrâneleri ra'd-ı hâţif** idi ki **çerh-i berrîne** irişdi. **Ebhîre-i hûndan** nümâyân zalâm-ı kıyr-nişân ve şehâb u katâm-ı harbden 'ayân olan duhân hicâb-ı eşi'a-i âftâb olup **murğ-ı âcâl-i hadîdü'l-minķâr** iltikâţ-ı hayât-ı eyyâm-ı a'mâr-ı evķât-ı rûzgâr itdi.(173b- 174a)

Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin sık sık yaptığı teşbihler yukarıdaki örneklerde olduğu gibi tek katmanlı yani bire bir benzetme olduğu gibi bir kısmı da aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere çok katmanlı, yani bir varlığın aynı cümlede birkaç değişik varlıkla benzerlik ilişkisi içinde olduğu benzetmeler de olabiliyor:

“Gûyâ bir gönçe idi ki nesîm-i şabâ ile tâze vü ter **veyâ** şeb-nem-i şubh ile şafâ-güster oldı.” (25b)

Hiz. Ebû Bekir'in ayağındaki yaranın goncanın açılışı gibi bir anda iyileşmesinin anlatıldığı bu cümlede goncanın 1. sabah rûzgârıyla açılması, 2.sabah şebnemiyle açılması benzetmelik olarak kullanılmıştır.

“Gûyâ tîr-i zer-endüd şa'sa" a-i hûşîde siper idi.... Gûyâ çetr-i şâh-ı nübüvvet idi **yâhud** şeb-i mi'râcda pây-endâz olmuş bir bisât-ı ser-efrâz idi **yâhud** da'vet-i nübüvvet bir hân-ı pür-ni'met idi **yâhud** perr-i peyk-i Rabb-i celîl hâzret-i Cebrâ'il idi.” (35b)

Hiz. Muhammed'e gölgelik yapan bir bulut yukarıdaki cümlede;

1. Altın kaplamalı bir oka
2. Peygamberlik çadırına
3. Miraç gecesi verilen döşeğe
4. Nimetlerle dolu bir sofraya
5. Cebrâil'in kanadına benzetilmiştir.

“Âb-ı nâb ile mel'ân ve nazar-ı hümâyûnlarında 'iyân idicek rûy-ı âbda bir niçe mû pîç ü tâb üzere nümâyân oldı. Gûyâ çihre-i mâhda görinen siyâh **yâ** ruhsâr-ı hûbân-ı dil-ârâda zülf-i dü-tâ idi.” (59a)

Su üstünde görülen bir siyah kıl;

1. Ay yüzünde görülen siyahlığa
2. Güzellerin yüzündeki kıvrılmış saça;

bu durumda kılın üstünde durduğu su da,

1. Ayın yüzüne
2. Güzellerin yüzüne teşbih edilmiştir.

“Ne nāme-i nāmī kef-i kâşıdda engüşt-i hidāyet-nümā **ya** ‘aşā-yı Mūsā idi ki ol Fir’avn-ı mışr-ı gurūra ejderhā **ya** gonca-i gülşen-i risālet idi ki rāyiha-i ‘ıtrsa ile ta’tir-i meşām-ı ehl-i şafā iderdi.” (60b)

Kisrâ’ya verilen mektup elçinin elinde;

1. Doğru yolu gösteren bir parmağa
2. Âsâ-yı Mûsâ’ya
3. Peygamberliğin gül bahçesindeki goncaya benzetilmiştir.

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere bu çok katmanlı benzetmeler cümle içinde “ya, veya, yahud” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanıyor.

“Güyā ki ‘uşāt-ı ümmeti zulümāt-ı ‘işyāndan bīrūn **veyā** Yūsuf-baht ümmeti ka’r-ı çāh-ı günāhdan hālāşa maḵrūn eylediler.” (165a)

“Ey düşmen-i melik-rā be-ğam küşte çü şem’

Bed-hāh-ı tū bād dem-ā-dem çü şem’

Ber-geşte zi-pīş-i tū sipāh-ı düşmen

Yā rīhte **yā** sūhte **yā** küşte çü şem’

(Ey düşmanını gamla mum gibi eriterek öldürmüş olan, senin düşmanın sürekli mum gibi olsun, düşman askeri senin önünden dönmüş, mum gibi ya dökülüp saçılmış ya yanmış ya da ölmüştür.)” (134b)

“Zebānı gūyā bir tīr-i cān-şikār idi ki hedef-i sīnede zaḥmlar āşkār **yāḥūd** derūn-ı dūzaḥda zebānī idi ki āteşler bedīdār ve ḥānmān-ı a’rāz-ı ehl-i īmānı yaḳar tār u mār iderdi, **ya** bir ḥayye-i ḥayye idi ki sūrāḥdan bürüz idüp şoḳardı.” (152b)

Şu örnekte ise yukarıda sözünü ettiğimiz bağlaçlar kullanılmadan çok katmanlı benzetmeler yapılıyor:

“Rivāyet olunur ki ol ḥīn-i icābet-ḳarīnde rūy-ı sipīhrde ḳur’a-i sehāb hüveydā olmayup ebr-i tīre güm-kerde-i rāḥ iken fezā-yı ‘ālem-i ‘ulūvve keşende-i perde-i siyāḥ olup bād-ı vezān gūyā rūy-ı deryā-yı aḥzarda niçe emvāc-ı kūh-peyker zāḥir ü cilveger eyledi. Miyān-ı ebr-i tīreden berḳ-i raḥşān ḳārūre-i neffāṭ gibi şu’lezen-i āteş olup gūyā şem’ler sūzān ve mānend-i zengiyān deḥānından āteşler nümāyān eyledi.

Birūn āmed zi-ebr-i tīre berḳī

Besān-ı gevher-i raḥşān-ı deryā

(Karanlık bulutun içinden çıkan şimşek, denizden çıkan parlak inci gibiydi.)

Hemī ḡırrīd ra’d u būd mest-i ū

Çü pīl-i mest ender şaff-ı hīcā

(Şimşek öyle bir gürlledi ki onu duyanlar savaş saflarının içinde kendinden geçmiş bir fil gibi kendini kaybetti.) 46b

Hız. Muhammed’in dua ederek yağmur yağdırmasının anlatıldığı yukarıdaki parçada bir tabiat olayı bir başka tabiat olayına benzetilerek tabiat unsurların arasında nitelik aktarması yapılmıştır:

1. Rüzgarın yağmur bulutlarını getirmesi, denizde dev dalgalar oluşturmaya
2. Bulutlar,
 - a. Petrol kuyusuna
 - b. Hokkabaz zencilere
 - c. Muma
3. Şimşek
 - a. Ateşe,

b. Parlak inciye

c. Çılgın bir savaş filine teşbih edilmiştir

Gül-i Sad-Berg'de yukarıda birkaçını zikrettiğimiz yüzlerce teşbihe bağlı olarak yer yer teşhis ve istiâre sanatlarına da rastlanabiliyor:

Ve **dîde-i âsmâna keḥḥâl-i ebr** kuḥl çekmek ile çeşm-i mîğden kaṭerât-ı eşk gibi bārân revân olup rûy-ı murğzâra lû'lü'-i şehvâr nişâr eyledi. (47a)

Gökyüzünün gözü ve sürmeci bulut sözleriyle teşhise başvurulmuştur.

“Çünkü ol **mâh-ı münîr** derûn-ı gârda cây-gîr oldu.”(25b)

“Ol **dür-i pâki** bağına almış

Bir şadef olmuş ol şehir gūyâ” (30b)

“Fî'l-ḥaḳîka ḥazret şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem merkez-i dâ'ire-i da'vet olup sipîhr-i da'vetde **hurşîd** mâh-ı mâhiyyet olup ḥalk ḥalka-i nûn ve ol zât-ı sa'âdet-maḳrûn içinde nokṭa-i nûn gibi olmuş idi.”(85a)

Bu örneklerdeki “mâh-ı münîr”, “dür-i pâk” ve “hurşîd” sözleriyle Hz. Muhammed'e işaret edilerek benzeyen söylenmediği için açık istiâreye başvurulmuştur.

2.3.5.3 Telmih

Geçmişteki bir olay, ya da kişiye işaret etme olarak tanımlayabileceğimiz telmih sanatına Gül-i Sad-Berg'de değişik vesilelerle başvurulur. En çok telmih edilenler de Hz. Muhammed'en önce gelen peygamberler ve onların bazı kıssa ve mucizeleridir. Yazar özellikle Hz. Muhammed'in önceki peygamberlerden üstünlüğünü ispatlamak için mucizelerini karşılaştırır:

“Eger ḥazret-i **İsâ** 'aleyhi's-selâm **dîr-sâle-i emvâtı** neş'e-i şahbâ-yı ḥayâtla ref ü **gūyâ itdi** ise sulṭân-ı enbiyâ bir çüb-ı ḥuşki sāğar-ı iltifâtı ile ol bezm-i ḥâşda pür-şadâ itdi. Eger ḥazret-i **Mūsâ** rûy-ı 'aşâdan mu'cize ibdâ' itdi ise bu server-i Hüdâ sütûn-ı bālâdan ḥanîn peydâ eyledi.” (33a-b)

“Ol fırka-i 'aliyyeden ḥazret-i **İbrâhim-i Ḥalîlsa'âdet-i ḥullet** ile mümtâz 'izzet-i kerâmet ile ser-efrâzdur. Zât-ı şadâḳat-şî'arda daḥı bu maḳûle ḥâl var mıdır?” (71b)

“Buyurdılar ki: “**Ḥazret-i Mūsātecellī-i cemāl ile Tūr’da** muḥaṣṣılu’l-āmāl oldu ise benüm zāt-ı sa’adet-āyātum ferṣ-i ‘arṣda meclā-yı cemāl-i Ḥudā-yı zı’l-celāl oldu.” Sā’il-i bāṭıl bu ḥālden ġāfil idi ki ḥazret-i **Mūsā** def-i mażarrat-ı a’dāda ol āb-rūy-ı dünyā vü māfihā yüzi şuyına **baḥrden ‘ubūr** u vādī-i selāmete mürūr itdi.” (72a)

“**Ḳāle’n-nebiyyü şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem** “*Küntü nebiyyen ve Ādemu beyne’l-ma’i ve’t-tıyni*(Peygamber dedi ki: Adem toprak ve su iken ben peygamberdim.)” şadaḳa resūlullah **Ḥazret-i Ādem**’den daḫı evvel idügi mütebeyyindür.” (74a)

“**Cerā’im-i Ādem** mebde’-i vücūd-ı faḥr-i ‘ālem olmağla maḥv-kerde-i raḳam-ı ‘afüvv ü kerem olmuştur. Hengām-ı **tūfānda** necāt-ı **Nūḥ-ı neciyy** ol ḥazretüñ yüzi şuyına olduğı bedīhīdür.” (74a)

“Bihi ḳad ecāballahü **Ādeme** iz de’ā

Ve necā fī baṭni’s-sefīneti **Nūḥ**

Ve mā żarreti’n-nārü’l-**Ḥalīle** li-nūrihī

Ve min eclihī nālī’l-fidā zebīḥ

(Adem Allah’a dua edince Allah onun duasını kabul etti ve Nuh’u gemisinde kurtardı ve ateş Halil’e zarar vermedi ve bu yüzden de kurban kesmeye nail oldu.)

[Neşr]

Ḥazret-i Süleymānbād ile evc-i hevāya ‘āric oldu ise ḥazret-i faḥr-i ‘ālemiyān burāḳ-ı bād-peymā ile aḳşā-yı medāric-i semāya dāric oldu.

[Li-münşi’ihī]

Yūsuf ile Zebīḥ ey Yaḥyā

Ḳulı ḳurbānı oldılar ḥaḳḳā

Ḥazret-i Dāvūd’da **āhen mūm** oldu ise niçe ḳavm-i mezmūm ki her birinüñ dil-i sengīni şaḥre-i şammā gibi olduğı hüveydā idi bezm-i da’veti germ olıcaḳ mānend-i şem’ nerm oldılar. Şa’şa’a-i cemāl-i fūrüzānī tābān u bedraḳa-i dermāndegān olmasa ḥazret-i **Hızır** na’il-i sa’adet-i rāḥ-ı āb-ı ḥayāt olmayup verā-i zulümātda güm-kerde-i ṭarīḳ-i necāt olmaḳ muḳarrer mānend-i **Skender** dāmen-i maḳşūda dest-res-i müyesser olmazidi. **Ḥazret-i İdrīs** esās-ı binā-i ḥulūşı te’sīs idüp ārzūmend-i cemāl olmağın gūyā şeb-i mi’rācda mülākī olmağıçün sipihre müte’ālī oldu. **Ḥazret-i Mūsā** infilāk-ı baḥr ile mübāḥāt iderse ḥazret-i sultān-ı enbiyā inşīḳāḳ-ı ḳamer ile rüçḥānı işbāt ider deryā rūy-ı ḥākde ammā māh-ı cihān

eflâkdedür. Hazret-i Mūsā hacerden ihrâc-ı mâ itdi ise hazret-i nebiyy-i Hüdâ eşâbi'-i müteberrikelerinden inficâr-ı âbı hüveydâ itdiler. Hazret-i Mūsâ Kelîm ser-i Tûr'da mazhar-ı iltifât-ı 'Allâm u 'Alîm oldu ise hazret-i nebiyy-i kerîm maķâm-ı Kâbe Kavsey'n'de 'ârif-i sırr-ı 'azîm oldu.(74b)

Rivâyet olunur ki bir gün hazret-i **Süleymân** 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm halvetde ârâm ve guft u şenîd-i halkdan keff-i lisân u kelâm itmiş idi. (29a)

bir gün hazret-i Süleymân bir hezâr-ı gülzâr-ı hezâr-destân gördi ki kemâl-i ıtarab ile tahrîk-i re's ü zenb idüp terennüm gūyâ ki tekellüm iderdi. Aşhâbına hitâb idüp eyitdi: "Bilür misiz ne cevâb ider?" didiler: "Bilmezüz." Buyurdılar ki: "*Ekeltü nışfu temratin fe'ale'd-dünyel-'afâ* (Yarım hurma yedim, dünyanın zorluklarını aştım.)"mazmûnını gūyâ gūyâ hüsn-i kanâ'ati îmâ ider. Evâmir-i nefsi şûm ile mü'temerr olmayan merd-i ferdüñ kadri zâhirdür." (44a)

Peygamberlerin dışında başka tarihî kişilikler ve topluluklar da söz konusu edilmektedir:

"Âgâz-ı i'câz-ı mesîhâ eylese hayât-bahş-ı emvât-ı cihân olur. İbrâz-ı yed-i beyzâ ile ibdâ'-ı kâr-ı Mūsâ itse //RE 78b// mubtıl-ı sihr-i hezâr-ı **Fir'avn u Hâmân** olur." (79b)

(Hz. Muhammed)Gūyâ **bâd** idi ki **ķavm-i 'Âd** üzerine vezân oldu.(174b)

Padişahı ya da savaş kahramanını övmek amacıyla Fars esâtirine de telmih yapılır:

"Tâc- berkende-i ser-i a'dâ

Tâc-bahşende-i **Cem ü Dârâ**" (9b)

"Nedîde kes çünîn rezm-i müsellemler

Ne **Behmen** kerde in ne **Zâl ü Rüstem**

(Hiçbir göz böyle bir savaş görmedi, ne Behmen ne Zal ne de Rüstem böyle bir savaşa girdi.)" (38a)

On iki biñ merd-i kâr ile ki fenn-i gîrüdârda mânend-i **Rüstem** //A2 126b// ü **İsfendiyâr** idiler. (127a)

“Zuhûra gelen cesâreti dâstân-ı **Rüstem-i destâna** nisyân virüp maḥv-kerde-i **kışsa-i Heft-ḥân u Mazenderân** olmışdur.” (128a)

“Mu‘cizât-ı bâhire ve kerâmât-ı zâhirelerindendir ki yelân-ı ‘Arab’dan bir merd-i **Tehemten-ten ü Rüstem-sitem** ü şaf-şiken var idi ki bâzû-yı saḥtî maḡbûṭ-ı **Gīv ü Bījen** ve nîrû-yı baḥtî maḥsûd-ı dilîrân-ı ḥaşm-efken idi.” (133a)

2.3.5.4. Seci

Osmanlı inşası, bilinçli olarak estetikleştirilmiş bir üsluptu. Karmakarışıklık açısından konuya ve okuyucusuna göre çeşitlilik gösterse de genelde Osmanlı nesriyle yazılan çoğu yazıdan dikkat çekecek ölçüde daha giriftti. Niteliği “seci” diye bilinen kafiyeli, ritmik sözcük öbeklerinden oluşan uzun cümlelerle belirlenen bu üslup, aliterasyon, eş anlamlı ve eşsesli, eş yazımlı sözcüklerden ve başka türde sözcük oyunlarından sıkça yararlanıyordu.⁸⁸ Gül-i Sad-Berg’de bu yargıyı destekleyecek örneklerle rastlamak mümkündür. Meselâ;

“Ne maḡûle keşîfdür ki **şa‘râ** (شعرا)yı **şî‘râ** (شعرا) dan fark itmeyüp ‘arşa-i sipîhrde mu‘cize-i şakḡ-ı kâmere barmak kıoya. Ne maḡûle saḡîfdür ki **Süreyyâ**’ (ثريا)yı **serâ** (ثرى)dan faşl itmeyüp derecât-ı mu‘cizâtda burûc-ı ‘inâda ‘urûc idenlere uya.” (2b-3a)

cümlesinde eş yazımlı (homograf) شعرا kelimesi ilk kullanımında it sineği, ikinci kullanımında ise Prosyon ve Siryus adlı iki yıldızın adı olarak kullanılmıştır. “Serâ” ve “Süreyyâ” kelimeleri de hem yakın homograf olma hem de karşıt anlam taşıma özellikleriyle anlam ve ses yönünden metni zenginleştiriyor.

“Ġazve-i **Mûte**’de (موته) niçe e’imme-i dîn şehâdet ile

mevte (موته) karîn olmuş.” (35b)

Bu cümlede ise anlam bakımından hiçbir ilişkisi olmayan “Mûte” ve “mevte” homograf kelimeleri eş yazımlıdır.

“Ḥulefâ-i râşidîn razîya ‘anhüm rabbû’l-‘âlemîn ol seng-rîzeler şeref-i dest-bûsa karîn olmağla **aya** (آیه) **müşâbih aya** (آیه)larına aldılar,” (66b)

Bu cümlede de cinas benzeri yazılışı ve okunuşu aynı, anlamları farklı “aya” kelimeleri ile söz oyunu yapılmıştır.

“Bir gün **zabt**(ضبط) u **rabt**-ı (ربط) memālik **mesālikine sālīk** olup **retk** (رتق) u **fetk**-i (فتق) umūr-ı devlet kārına mübāşeret üzere iken...” (63b)

Bu cümlede de yakın homograf ve yakın anlamlı “zabt u rabt”(düzene sokmak) ve “retk ü fetk”(iyi idare etmek) kelime grupları ikileme gibi kullanılmış; “mesālik” ve “sālīk” kelimeleri Arapça “slk” kökünden türediği için hem anlam bakımından hem de ses bakımından metne zenginlik katmıştır.

Bediî üslupla yazılan Türk nesri zamanla gelişmiş, birinci sınıf yazarlar, nesir dilini değiştirmiş ve yerel ifadeler, halk diline yakın kolay anlaşılır bir üslup ve daha anlaşılır bir Türkçe yerine bedii üsluba yaslanan secili anlatımlara, sistematik bir ifade biçimine yer vermeye başlamışlardır.⁸⁹ Bu tür metinlere de “müseccâ” denmiştir. İncelememize konu olan Gül-i Sad-Berg de müseccâ bir metindir. Sözlük anlamı “kumru, güvercin gibi kuşların aynı sesleri tekrarlayarak ötmeleri” olan seci bir edebiyat terimi olarak nesir içinde cümle, cümlecik veya tamlamaların sonlarında bulunan kelimler arasında bir tür iç kafiye oluşturma sanatıdır.⁹⁰ Müseccâ bir metin olan Gül-i Sad-Berg’de mucize başlıklarının tamamına yakını secilidir. Örneğin:

Mu’cize-i İnhidām-ı **Ṭāk** Be-Du’ā-yı Seyyid-i **Āfāk**

Mu’cize-i Ḥazret-i Resūl-i **Zi’l**-Minen Der-İşlāḥ-ı Zen-i Müstehcen

Mu’cize-i Redd-i Ḥacer ü Şecer Selām-ı Ḥazret-i Peyğamber Bā-Ḥaber- Ḥazret-i Ḥayder

Seciler şimdiye değin üç değişik şekilde tasnif edilmiştir: Yapılarına göre , yer ve işlevine göre, redif alışına göre seci.⁹¹ Aşağıda Gül-i Sad-Berg’de bulunan seciler bu üç değişik tasnife göre örneklendirilmiştir.

2.3.5.4. 1 Yapılarına Göre Seciler

Gül-i Sad-Berg yukarıda da ifade edildiği üzere müseccâ bir metindir. Secinin varlık nedeni nesre âhenk katmak ve nesri süslemek⁹² olduğu için

⁸⁹ İsen, age, s.83.

⁹⁰ Mermer, Koç Keskin, age., s.90.

⁹¹ Cihan Okuyucu, Ahmet Kartal, M.Fatih Köksal, **Klasik Dönem Osmanlı Nesir Metinleri**, Kriter Yayınları, İstanbul Ekim 2009, s.21.

fasıla sonlarındaki ses benzerliklerini esas alan yapılarına göre seci tasnifine uygun seci örnekleri metnin neredeyse tamamını oluşturmakla birlikte biz metinden yaptığımız derlemeleri örnek olarak aşağıda verdik.

a. Mutarraf Seci

Fasıla sonlarındaki revî harfleri aynı olan secilerdir.⁹³Gül-i Sad-Berg'de en çok karşılaşılan seci türüdür.

Şehsüvâr-ı 'arşa-i vücûd
ve vâsıta-i kılâde-i cûd (2b)

ğâyet-i hüsn ü behâ
ve nihâyet-i luţf-ı şafâ dan (12b)

şol vakt ki
perde-nişîn-i halvet-serâ-yı lî-ma'allâh
ve sultân-ı serâ-perde-i innî resûlullah (22b)

...bulmağla hasbe'l-işâre cemme-i ehl-i îmân u sedâd ref'-i bisât-ı qarâr
idüp Mekke-i Mükerreme'den Medîne-i Mu'ażzamaya hicret ihtiyâr
eylediler. (23a)

Pes zaleme-i küffâr
ve cehele-i bed-kirdâr (27b)

olıcağ hamâmeler pervâza
âğâz itdiler. (27b)

⁹² Okuyucu, Kartal, Köksal, age., s.24.

⁹³ Ayşe Yıldız, "Eski Türk Edebiyatında Seci", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, s.28.

ol fırķa-i li'ā**m**
 bu 'inādda müttefikü'l-kelā**m**
 olup bir kāfir
 ziyāde tecessüse mübāşir
 olmayup ḥā'ib ü ḥasir (27b)

ehl ü 'ayālden 'ārī
 ve taḥşīl-i kūt-ı yevmiyyeden berī (43a)

fāi'z-i şerā'if-i ḥıṣāl
 ḥā'iz-i derece-i kemāl ü ikmāl 2b

teheddümü'l-binā' ve ğarku'l-māl
 ümmet-i perīşān-ḥāl
 deryūze-i luṭf u nevāl
 iderler (47b)

tīr-i du'ā-yı icābet-güster-i peygamber
 müşādif-i hedef-i ḳabül-i Hudā-yı dādger (47b)

bu mu'cize-i bāhiredü'ş-şān
 ile mündefi' ü perīşān
 oldılar (22b)

eşvāk-ı āftāb işrāk u tāb ile 'arz-ı cemāl
 ve sūziş-i ḥurşīd zevāl-i resīde-i tārik-i ahālī-i Medīne-i 'adīmetü'l-mişāl
 oldu (47b)

Bīmārān-ı ümmete devā-sāzlıkda bāliş-i merḥameti nihāde
 ve pister-i şefḳati āmāde
 olan ṭabīb-i ḳulüb-ı ehl-i niyāz

ḥazretlerinüñ ḥak-pāy-i bāhirü'l-i'zāz
 larına vaż'-ı cebhe-i niyāz
 idüp (49b)

āftāb-ı īmān sipihr-i dil ü cānda raḥṣān
 olup ḥidmet-i resül-i Mennān'ı cūyān (64a)
 ḥāne-i cānda olan
 eşnām-ı şirk ü küfri berder
 ü esās-ı binā-yı āṣām u ḍalāli zīr ü zeber
 idüp (64a)

mānend-i dürr-i şāhvār
 muntazam u tābdār
 ve meclā-yı pertev-i şu'ūr u vuḳūf da bedīdār (90b)

Rikāb-ı 'izzet-intisābları ki aṭlas-ı çerḥ-i pāy-endāz
 ve perniyān-ı āsmān-güsterde olmağla serefrāz
 olmışdur (93b)

Ṭā'ife-i Yehūd'da
 bir şaḥş-ı merdūd
 var idi ki livā-i 'adāvet-i seyyid-i enbiyāyı berdāşte
 ve āyāt-ı ḥuṣūmet-i sultān-ı aşfiyāyı şaḥīfe-i 'āleme nigāşte
 itmiş idi (115a)

esfār-ı müntecü'l-āṣārdanbir sefer-i zafer-şikār da
 bir şaḥrā-yı vāsi'adan güzār
 idüp aşḥāb u ebrār ile ṭayy-ı deşt ü kūhsār
 ıderler idi. (90b)

Az kaldı ki kabîlemüz perîşān
ve büyüüt u kurā harāb u vîrān
ola (117b)

rāyed-i da'veti her cānibe revān
ve a'lām-ı imānı i'lān (118b)

Şikestegān-ı dālālete tabīb-i 'ināyeti çāre-sāz
ve bâliş-i merḥamet ü pister-i mürüvveti bâz dur (121b)

Ḥilāl-i cevāhir-i naşâyıḥda
neşr-i aḥbār-ı âtiye lâyiḥ
olup
ḥayl-i mu'cizāt 'arşa-i zuhūr-ı ḥafāyā-yı umūrda terk ü tāz
ile i'lām u i'lān-ı umūr-ı müstaḳbeleye āgāz
idüp (124a)

Bu ḥuşûşda ser-endāḥte-i zānū-yı ḥayret
olup mübtelā-yı zucret
idiler (136a)

b. Mütevâzi Seci

Fâsıla sonlarındaki harflerin yanı sıra, kelimelerin vezinlerinin de aynı olması şartıyla sağlanan seciye denir.⁹⁴ Mütevâzi seci de müellifin sık başvurduğu bir seci türüdür.

Her biri dāğ-ı derd ile **rencūr**
dīdeleri dilleri gibi kūr
ve lezzet-i dīdārdan **mehcūr**
oldılar (22b)

Kimi tu'me-i şemşîr-i **intikâm**
ve kimi esîr-i dām-ı **inhizâm**
olup (22b)

olup seḥāb **mūndefi'**
 ve zulümāt u idrār **mūnkaşı'**
 olup (47b)

Çünkü zer-i kelām sikke-i şıḥḥat ile **meskūk**
 u kāleb-i sedādda **mesbūk** (64a)

az kalmışdur ki şarşar-ı cefā -i cū' ile bünye-i vücūdları **inhidām**
 ve şahrā-yı ḥayātdan **in'idām**
 bula (89a)

Ol cümleden silk-i rivāyet-i ḥazret-i **Cābir**
 de rāziye 'anhü rabbihi'l-**Ḳādir** (90b)

olan mu'cize-i **bāhire**
 ve kerāmet-i **fāhire**
 budur ki (90b)

Ol mel'ün-ı bī-**tevfīk**
 Rāfi' İbni **Ḥakīk**
 dimekle **meşhūr**
 ve miyān-ı Yehūdiyānda **mezkūr**
 idi (115a)

Ol ḥazretüñ himmet-i '**aliyye**
 ve kuşārā-yı **emniyyeleri** (118b)

ve rāyet-i küfr ü ḍalāl her ne cānibde **manşüb**
 ise maṭmūs u **menkūb**
 itmek idi (118b)

Huṣūṣan Ebū Cehl ser-defter-i erbāb-ı **nifāk**
 olmağla hem-vāre zehr-ābe-feṣān-ı **şikāk**
 olup (136a)

c. Murassa Seci

Tarsi adı da verilen bu seci çeşidinde, iki fâsıladaki her bir kelimenin diğer fâsıladaki karşılığı ile hem vezin hem de kafiye açısından denk olması gerekir.⁹⁵ Aşağıda verdiğimiz örneklerde murassa secinin daha iyi görülebilmesi için tablolar oluşturduk. Böylece kelimeler arasındaki vezin ve ses benzerliğinin yanı sıra yer yer anlam yakınlıkları ve ilgileri de dikkate sunulmaktadır.

Vücūdı	semt-i	bidāyetden	münezzeh	ü	müberrā
ve cūdı	menkaşet-i	nihāyetden	muḳaddes	ü	mu'arrā

(1b)

	dīde-i	dikkat	envār-ı	dīdār-ı	cemālinde	hıire
ve	naẓar-ı	başıret	müşāhede-i	āṣār-ı	kemālinde	tīre dūr

(1b)

İlāhī ümem-i sitemkār
 ve fark-ı küffār-ı bed-kirdār
 berhem-zen-i ma'reke-i inkār
 oldıkça enbiyā-i zevi'l-iḳtidār merkez-i 'ālemde

	idāre-i	pergār-ı	mu'cizāt
ve	iḥāṭa-i	dā'ire-i	kerāmāt

⁹⁵

Yıldız, agt, s.28.

ile der-kār olmak	kemāl-i kudretüñi	rūy-ı haşmda	müşbit
Ve	gülistān-ı kulūbda	nihāl-i ‘azametüñi	münbit

olmuşdur.(2a)

Bu örnek diğerlerinden farklı olarak çapraz bir anlam ilişkisi ile âdetâ bir “leff ü neşr-i müşevveş” örneği olarak kendini gösteriyor.

Üstādān-ı	perde-güşā-yı	bārgāh-ı	rivāyet
ve	hünermendān-ı	kāmilü’ş-şınā’a-i	pīşgāh-ı

cemme-i mu‘cizāt-ı seyyid-i kā’inātdan bu mu‘cize-i şihhat-simātı bu vechile rivāyet (22b)

maẓhar-ı	füyūzāt-ı	Ḥālīqu’l-kāināt
muẓhir-i	mu‘cizāt-ı	bāhiretü’l-āyāt

(2b)

	gürūh-ı	aşhāb-ı	zūlm	Ü	‘inād
Ve	fırқа-i	erbāb-ı	ḍalāl	Ü	fesād

(23a)

Ey	sultān-ı	memālik-i	risālet
Ve	ḥākim-i	kişver-i	velāyet

(45b)

	ğavvāş-ı	baḥr-i	rivāyet
ü	şināver-i	deryā-yı	ḥikāyet

olup dimişdür (164a)

Bu örneklerdeki ses ve kelime sayısı bakımından ortaya çıkan simetrik dizilişin yanı sıra simetrik olan kelimelerin birbirinin müterâdifi olması da dikkati çeken bir özelliktir.

	şa'sa'-i	mehce-i	mu'cizâtı	dîde-i	münkirânı	hîre
ve	şu'le-i	şukka-i	kerâmâtı	derûn-ı	düşmenânı	tîre

kılmış (42a)

Önceki örneklerde görülen anlamdaşlık simetrisi kısmen bu örnekte de karşımıza çıkıyor.

Hırş	u	ṭama'	mezmûm
ḥarîş	ü	ṭâmi'	meş'ûm dur

(44b)

Bu murassa seci örneğinde de hırş ve tama' kelimeleri ism-i fâilleriyle simetrik olarak dizilmiş ki ses, anlam ve ıstikak bakımından oldukça ilginç bir tenâzur oluşturmuştur.

	maḥcübât-ı	esrâr	naẓar-ı	hümâyûnlarına	cilveger
ve	meknûnât-ı	estâr	şahîfe-i	ḥâṭırlarında	muşavver dūr

(47b)

Bu cümledeki “maḥcübât – meknûnât / esrâr – estâr” kelimeleri arasında yakın anlamlılık ilişki kurulmuştur.

Zülâl-i	kelâmuñ	ḥâşılı	şıdk	u	şafâ	olmak	fevâyiḥi	cân-ı sūzânı	sîr-âb	u	reyyân
ve bu	maḳâlüñ	ma'deni	luṭf	u	vefâ	olmak	revâyiḥi	dimâğ-ı	câna		'ıtr-feşân

oldı (63b)

Bu örnekteki ikinci fâsılada bir atıf vavı eksik olsa da simetrik kelimeler arasındaki ses ve anlam ilişkisi çok kuvvetlidir.

	Elṭāf-ı	‘aliyye-i	‘amīme
Ve	a‘ṭāf-ı	behiyye-i	cesīme den

...(117b)

Aynı vezinli kelimelerin simetrisiyle kuvvetli bir âhenk elde edilmiştir.

Ne maḳūle	keṣīfdür	ki	şa‘rāyı	Şi‘rādan	farḳ itmeyüp	‘arşa-i sipihride	mu‘cize-i şakḳ-ı kamere	bar maḳ koya
Ne maḳūle	saḥīfdür	ki	Şüreyyā’yı	şerādan	faşl itmeyüp	derecāt-ı mu‘cizâtıda	burūc-ı ‘ināda ‘urūc idenlere	uya

3a

	na‘ra-i merdāneleri	gūyā	rīḥ-i ‘āşif	idi ki	ḳimme-i pervīne	
ve	şadā-yı şīrāneleri	-	ra‘d-ı ḥāṭif	idi ki	çerḥ-i berrīne	irişdi

173b

2.3.5.4.2 Yer ve İşlevlerine Göre Seciler

Recâizâde Mahmud Ekrem’in “Talim-i Edebiyat”ta klasik seci tasnifine alternatif olarak önerdiği bu tasnif de “mutlak, mukayyed ve sec-ender-sec” olmak üzere üç tür seci vardır.

a. Mutlak Seci

Mutlak, “kayıtsız, şartsız, bağırsız, yalın, tek” anlamlarına gelir. Bu anlamına uygun olarak, secii oluşturan kelimelerin birbiriyle gramer veya anlam bakımından irtibatlarının / denkliklerinin bulunmadığı türden secilere

sec'-i mutlak denir.⁹⁶ Aşağıda, Gül-i Sad-Berg'deki mutlak secilerden birkaç örnek sıralanmıştır.

“Hudāyā Perverdgārā Şamedā Kirdgārā nazm-ı umūr-ı müteşettite-i kâ'ināt ve kâr-ı nübüvvet ü mu'cizāt bedāyi'-i şanāyi'-i kudretüñden maṭla'ı nūr-ı Muḥammed ile muraşşa' bir қаşıde-i ğarrādur ki "Evvelü mā-ḥalaḳallahü min-nūrı" aña **işāretdür** ve maḳṭa'ı zīver-i ḥātem-i Aḥmedī ile muşanna'dur ki "velākin resūlu'llahi ve ḥāteme'n-nebiyyīne" andan **kināyetdür.**"(1b)

Bu örnekte “işāret” ve “kināyet” kelimeleri secilidir, ancak her ikisi de ayrı ayrı ek fiilin geniş zaman tekil 3.şahıs eki “-dür” ü alarak “ve” bağlacıyla bağlanan iki ayrı cümlemin yüklemi oldukları ve aralarında anlamca ve gramatikal olarak herhangi bir bağ bulunmadığı için mutlak secidir.

b. Mukayyed (Rabtî) Seci

Mukayyed seci, seci'i oluşturan kelimelerin birbirine gramer ve anlam bakımından bağlı olduğu ve söz öbeklerinin sonunda bulunan seci türüdür.

“Ḥālīkā Rāzīkā 'aẓamet ü kudretüñi ta'rīf ü tavşīfde zebān-ı 'ālemiyān 'āciz ü **ķāşır** ve kemāl-i kudretüñe mevcūdāt şevāhid-i **zewāhirdür.**"(1b)

Bu cümlede “ķāşır” ve “zewāhir” kelimeleri birbirleriyle secili olup ek fiilin geniş zaman tekil 3.şahıs eki “-dür” ile anlam ve gramer bakımından birbirine bağlıdır.

“Murğ-ı dil ü cān hevā-i iṭā'atda **pervāz** u şāḥ-ı muḥabbetde **āşyānsāz olup** muṭrib-i cism-i nā-tüvān nağme-i inḳıyādda terāne-perdāzdur.” (48a)

Yukarıdaki cümlede secili olan “pervāz” ve “āşyānsāz” kelimeleri “olup” zarf-fiiline bağlandığı için mukayyed seci oluşturmuşlardır.

⁹⁶ Okuyucu, Kartal, Köksal, age., s.23.

“A’rābī ketm-i esrāra nām-ı Perverdgār’ı tekrār idüp bu emr **tamām** ve māl-ı ümīd mübtelā-yı muḥākk-ı **ḥamām olmayınca** keşf olunmamağ üzere ‘uhūd u īmān eyledi.” (113b)

“tamām” ve “ḥamām” kelimeleri birbirlerine anlamca “olmayınca” zarf-fiiliyle balanarak yan cümlecik olmuşlar ve mukayyed seci oluşturmuşlardır.

“Pes eşnā-i **ḥarb** ü ḥilāl-i **ḍarbde** ḥiṣāvend-i aṣḥāb-ı kirāmdan ba’zı e’izze-i fiḥām aḳāribine def-i mazarrat-ı cū’ için ba’zı eşyā ihdā iderler idi.” (135a)

“ḥarb” ve “ḍarb” kelimeleri “-de” bulunma hal eki ile birbirine bağlanmıştır.

2.3.5.4.3 Redif Alışlarına Göre Seciler

a. Mefrûk Seci (Sec’-i Müreddef)

Müseccâ kelimelerin redif aldığı seci türüdür.⁹⁷

“Her nāḳış-‘aql u kem-‘ayār ki ḳaşd-ı mu’āraza izhār eyleye livā-yı ‘aczleri efrāḥte ve siper-i mu’āzadetleri endāḥte olmağ **muḳarrerdür**. Huşūşan beyān-ı bīm ü ümīdde ebter ve benān-ı i’lālī mükesser olacağı **aḳherdür**.” (21a)

“muḳarrer” ve “aḳher” kelimeleri ek fiilin geniş zaman tekil 3. şahıs eki “-dür” ü redif olarak aldıkları için mefrûk seci oluşturmuşlardır.

“Ol hādī-i rāh-ı sedād ol gürūh-ı fesād ṭarafına bi’esāmihimnidā buyurup işhād itdi lākin ḍalāl ü **‘inādda** her biri ṣaḥre-i pūlād olup cehl ü ḡafletleri **iştidādda** oldı.” (34b)

“inād” ve “iştidād” kelimelerinde aynı anlam ve görevde bulunun bulunma hal eki “-da” olduğu için sec-i mefrûk oluşmuştur.

“Herkes ṣarfını **mālī** olan **zādı** ile mālī eyleye.” (89b)

Bu cümledeki malı ve zādı kelimeleri tekil 3. şahıs iyelik eki aldığı için sec-i mefrû oluşmuştur.

⁹⁷

Okuyucu, Kartal, Köksal, age., s.25.

b. Seci-i Gayr-ı Mefrûk

Birbirine redif ile bağlanmayan müsecca kelimelerin oluşturduğu secidir.Örneğin:

“mānend-i dürr-i şāhvār

muntazam u tābdār

ve meclā-yı pertev-i şu‘ūr u vuķūf da bedīdār” (90b)

Bu fâsılalarda müseccâ kelimeler revî harfi olan “r” ile tescî’ edilmiş, aynı görev ve anlamda bir ek ya da kelime bulunmadığı için seci-i gayr-ı mefrûk ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Türk edebiyatındaki dinî eserler ve Gül-i Sad-Berg üzerinde durduğumuz ve başka eserlerden çeşitli örneklerle karşılaştırarak açıkladığımız, tezimizin Giriş bölümünde şu sonuca ulaştık: Türk edebiyatında dinî, özellikle de Hz. Muhammed’le ilgili konular büyük yer tutmaktadır. Hz. Muhammed’in hayatı (siyer, mevlid), kişisel özellikleri (hilye), hadisleri (kırk ve yüz hadisler) çeşitli eserlerde konu edilmiştir. Ancak onun mucizelerini münhasır olarak konu edinen iki eser kaleme alınmıştır; biri Edirneli Abdullah Ubeydî’nin “Evsâf u Mucizât-ı Nebî”si, diğeri ise çalışma konumuzu olan Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin “Gül-i Sad-Berg” adlı eseridir.

Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin hayatı, kişiliği ve eserleri üzerinde durduğumuz ikinci bölümde, müellifin biyografisi ve eserlerinden hareketle onun meslekî açıdan iyi yetişmiş, yetkin ve çağının sorunlarına duyarlı bir Osmanlı aydını olduğunu tespit ettik. Ahlâkî, tarihî ve sosyal konuları işlediği üç eserinden (Mir’atü’l-Ahlâk, Tuhfetü’l-Ahbâb, Fî Beyânî Vak’a-i Sultan Osman) farklı olarak kaleme aldığı Gül-i Sad-Berg isimli eserinden onun peygamber sevgisini en üst noktalarda yaşayan samimî bir Müslüman olduğu sonucuna ulaştık. Çünkü müellif, Hz. Muhammed’in düşmanlarını bile ona karşı saygı dolu ifadelerle konuşturmuştur.

Gül-i Sad-Berg’i muhtevâ ve dil-anlatım özellikleri yönünden incelediğimiz üçüncü bölümde eserin, klasik Osmanlı nesrinin özelliklerini üzerinde taşıdığını gördük. Başka mensur eserlerde olduğu gibi bu eserde de manzumelerin sıkça kullanıldığını ve çoğunlukla mensur kısımlarda anlatılanları destekleyici ya da özetleyici bir işlev gördüğünü tespit ettik. Mecaz ve teşbihin yanı sıra her türlü secinin de layıkıyla kullanıldığını örnekleriyle belirledik. Bu secilerin büyük bir kısmı mutarraf ve mütevâzin olup az sayıda murassa seciye de rastlanmaktadır. Metinde Türkçe söz varlığının daha çok fiillerle sınırlı kaldığı, varlık isimleri ve sıfatların çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelerden seçildiği sonucuna ulaştık. Türkçe

deyim ve atasözü kullanımı da çok sınırlıdır. Eserin dilinde Eski Anadolu Türkçesine ait kullanımlar da görülmektedir.

Adından da anlaşılacağı üzere yüz mucizenin anlatıldığı eserde kimi mucizeler (Mirac gibi 9vr) çok uzun kimileri de (Hz. Muhammed'in duasıyla yağmur yağması gibi 1 sayfa) çok kısa sürmektedir. Anlatılan mucizelerin birçoğu amacı bakımından yardım mucizesi, oluşu bakımından hissî mucizedir. Sayı bakımından haberî mucizeler ikinci sırada, helak mucizeleri de üçüncü sırada yer almaktadır.

Mucizelerin bir kısmının hangi kaynaktan alındığı belirtilirken birçoğunun kaynağı belli değildir. Eserde mekân konu gereği Arabistan'dır. Kişilerin çoğu sahabeler ve müşriklerin önde gelenleridir. Ancak zaman zaman "A'râbî, bir şahs-ı ..." gibi belirsiz ifâdeler de kullanılmıştır.

Eski Türk edebiyatı ürünlerinde şâir/yazarların bireysel üsluplarının tespiti önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü şâir/yazar geleneğin içine doğmuş, onunla yetişmiş ve kendi ürettiğini de geleneğe katarken, modern zaman yazarlarının aksine, kendi damgasını vurmayı ihmal etmiştir. Geleneğin o üretimi kabul edip etmediği de çoğu zaman belli olmamaktadır. Dolayısıyla bir Osmanlı şâir/yazarının bireysel üslûbunun belirlenmesi hayli müşkil bir durumdur. Bunun için önce yazarın kendi eserlerinin çok detaylı bir mukayeseyle ele alınması, daha sonra da benzeri çağdaş ürünlerle mukayesesi gerekmektedir.⁹⁸ Bu cümleden olmak üzere Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin bireysel üslûbunun ortaya konması da ileride yapılacak mukayeseli çalışmalarla mümkün olabilecektir.

⁹⁸ Menderes Coşkun, "Üslûp Çalışmaları Üzerine" **Nesrin İnşâsı** Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2010, s. 76-77.

KAYNAKÇA

AKSOYAK, İ.Hakkı; “Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler”, **Nesrin İnşâsı**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2010, s.57 – 71.

AKTAŞ, Şerif; **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1991.

ALGÜL, Hüseyin, APAYDIN, Yunus, BARDAKOĞLU Ali vd.; **İlmihal** 2 cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.I., İstanbul tarihsiz.

BULUT, Halil İbrahim; “Mucize”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 350 – 352.

Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C.I, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.

C. ZİLFİ, Madeline; **Osmanlı Ulemâsı Klasik Dönem Sonrası (1600-1800) Dindarlık Siyaseti**, Çev. M.Faruk Özçınar, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008.

COŞKUN, Menderes; “Üslûp Çalışmaları Üzerine” **Nesrin İnşâsı** Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2010, s. 73 – 83.

ÇAĞRICI, Mustafa; “Bostanzâde Yahya Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. VI, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul 1992, s.311.

ÇALDAK, Süleyman; **Nergisî ve Nihâlistân’ı**, Kesit Yayınları, İstanbul 2010.

ÇELEBİ, İlyas; “Muhammed”(Mucizeleri), **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 446 – 448.

ÇELEBİOĞLU, Âmil; **Muhammediye**, C. II, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998.

DERDİYOK, İ. Çetin; “Gül-i Sad-Berg”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XIV., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s.225 – 226.

FAYDA, Mustafa; “Siyer ve Megâzî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 319 – 324.

GÖKYAY, Orhan Şâik; “II.Sultan Osman’ın Şehâdeti”, **Atsız Armağanı**, Hzl. E Güngör, M.N. Hacıeminoğlu, M.Kafalı, O.F.Sertkaya, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1976, s. 187 – 256.

İNCE, Adnan; **Tezkiretü’ş-Şu’ara** Salim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005.

İnehanzâde Nâil Tuman; **Tuhfe-i Nâilî**, C.II Bizim Büro Basımevi, Ankara 2011,

İPŞİRLİ, Mehmet; “Bostanzâde Mehmed Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. VI, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul 1992, s.311-313.

İSEN, Mustafa; “Estetik Nesir”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.II, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s.1 – 90..

KARATAY, Fehmi Edhem; **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, C.I, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, nr.11, İstanbul 1961.

Katip Çelebi; **Fezleke**, C. II, Cerîde-i Havâdis Matbaası, 1287.

KAVRUK, Hasan; “Klasik Türk Nesir Geleneğinde Tahkiye Dili”, **Nesrin İnşâsı** Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2010, s. 177- 187.

KAVRUK, Hasan; **Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Hzl. Hayrettin Karaman vd. Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

KURNAZ, Cemal; “Gül”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s.219 – 222.

Mehmed Süreyyâ; **Sicill-i Osmânî**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları – Kültür Bakanlığı Ortak Yayını, Hzl.Nuri Akbayan-S.Ali Kahraman,VI Cilt, İstanbul Mayıs 1996.

MENGİ, Mine; Şâirin Bilinmeyen Seslenicisi Hâtif ya da Gâipten Gelen Ses, **Divan Şiirinin Arka Bahçesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

MERMER, Ahmet, KOÇ KESKİN, Neslihan; **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

Mürşit, Turan Yazılım, Ankara.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin; **Mecelletü'n-Nisâb**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tıpkıbasım, Ankara 2000.

OKUYUCU, Cihan, KARTAL, Ahmet, KÖKSAL, M.Fatih; **Klasik Dönem Osmanlı Nesir Metinleri**, Kriter Yayınları, İstanbul Ekim 2009.

ÖZTÜRK, Mürsel; **Farsça Dilbilgisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

SAKAOĞLU, Necdet; Bostanzâde Yahya Efendi, **Duru Tarih (Târih-i Sâf – Tuhfetü'l-Ahbâb)**, Milliyet Yayınları, İstanbul Ocak 1978.

SCHİMMEL, Annemarie; **Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri**, Çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004.

SURUÇ, Salih; **Kâinâtın Efendisi Peygamberimizin Hayatı**, II cilt, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1983.

Süleyman Çelebi; **Mevlid (Vesîletü'n-Necât)**, Hzl. Faruk Kadri Timurtaş, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990.

Şeyhî Mehmed Efendi; **Vekâyü'l-Fudalâ**, C. I, Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri, Hzl.Abdulkâdir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.

ŞÜKÛN, Ziyâ; **Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ**, C. II, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

Taberî Muhammed bin Cerîr; **Taberî-i Kebîr Tercümesi**, C.II, Tarihsiz.

UĞUR, Müctebâ, SOFUOĞLU, M.Cemâl; **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi Kılavuzu**, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara tarihsiz.

Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhim Hasib; **Şakâiku'n-Nu'mâniyye Zeyli**, Kayseri Raşit Efendi Ktb. nr:949.

UZUN, Mustafa “Muhammed” (Türk Edebiyatı), **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, , s.457 – 459.

UZUN, Mustafa; “Siyer ve Megâzî” (Türkçe Siyer Kitapları), **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 324 – 326.

Vehbî, **Sûrnâme**, Hzl.Mertol Tulum, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008.

WOODHEAD, Christine; “Estetik Nesir”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.2, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s.317 - 326.

Yayın Kurulu, “Yahya (Bostanzâde)” **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. VIII, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, s.542.

YAZICI, Tahsin; “Hamîd Kalender”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s.461.

YILDIZ, Ayşe; **Eski Türk Edebiyatında Seci**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

YURDAYDIN, Hüseyin Gâzi; “Bostan’ın Süleymannâme”i”, **Belleten**, C.XIX, S. 74, 1955.

Zeynü'd-dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdî'l-Latîfî'z-Zebîdî; **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi**, XII C. Çev. Ahmed Naim, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara 1982.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜL-İ SAD-BERG

3.1. NÜSHALARIN TAVSİFİ

1. A1: Ayasofya, Süleymaniye nr:3386 1b-161b Talik, 19 satır. Kitabın zahriyesinde ““Kitâbu beyânı mu’cizâtü’n-nebî bâ Türkî. Kütüb-i ehâdisde ber-vech-i icmâl mestûr olan mu’cizât-ı bâhiretü’l-âyâtdan yüz mu’cize-i nebevî es-salâtü ve’t-tahiyye intihâb ve tafsîl ü terceme ile bir kitâb-ı müstetâb olup Gül-i Sad-Berg-i Yahyâ ibni Bûstân(ile) müsemmâ olmuştur.” yazılıdır. Yine zahriyede Şeyhzâde Ahmed tarafından Sultan Mahmud adına yazılmış bir vakıf kaydı ve Sultan Mahmud tuğralı bir mühür ile “Yâ Rab zi-tu temennâ kuned Ahmed (Ey Allah’ım Ahmed senden yardım bekler)” yazılı bir mühür vardır. Eserin 161a varâğında teliftten ferâğ kaydı vardır. Bu kayda göre müellif eseri 5 Zilhicce 1030 (21 Ekim 1621) tarihinde İstanbul kadılığından ayrıldığında tamamladığını söylüyor. Müellif hattı olan bu nüshada 99 mucize vardır. Serlevhası müzehhep olup başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır, cedvelleri yaldızlıdır. Şemseli deri cildi vardır.

Başı: Ey mu’cize-bağış-ı enbiyâ-i kirâm
Ey mücid-i ma’dûm Halıku’l-enâm
Sensin iden eşyâya feyz-i cûd
Hep sañadur kamu rûkû’yla sücûd

Sonu: Yahyâ bilürin kârumı ben cümle hañadur
Her kim ki anı setr ide ihsân u ‘ağadur
Ey nâzır-ı âşarum olan vâkıf-ı esrâr
İtme nazarı ‘aybuma bî-‘ayb Hudâ’dur

2. HSA: Hacı Selim Ağa, nr: 842 1b-181a. Nestalik, 21 satır. Kitabın zahriyesinde eserin ismi ve 2,5 varak boyunca, eserde anlatılan mucizelerin varak numaralarını gösteren bir fihrist yer alıyor.1b’de

Selim Ağa'nın mührü var. Kitabın boyutları 220x110 – 180x75 mm. İstinsah kaydı yok Cetveller yaldızlı, serlevha Türk işi güzel tezhipli, kafes şemseli, zencirekli, miklepli, vişne çürüğü renkli deri cilt. Kağıdı şeker rengi ve ince. 181a'da da Selim Ağa mührü ve 181b'den 187b'ye kadar Farsça bazı manzumeler vardır

Başı: Bi'smillahi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Ey mu'cize-baḥş-ı enbiyā-i kümmel
Ey kām-revā-yı her nebiyy-i mürsel
Eşyāya ifāza-i kerem sendendür
Ey şun'ıña her varak-ı kitāb mücmel

Sonu: Yaḥyā bilürin kārımı ben cümle ḥaṭādur
Her kim ki anı setr ide iḥsān u 'aṭādur
Ey nāzır-ı āşārum olan vāḳıf-ı esrār
İtme nazarı 'aybuma bī-'ayb Ḥudā'dur

3. A2: Ayasofya, Süleymaniye, nr: 3390. 1b-179a. Talik. 19 satır. Eser başlamadan önce 3 varak var. Bunlardan ilkinde "Gül-i Sad-Berg-i Yahyâ bâ-hatt-ı Yekçeşm Süleymân Efendi" ibâresi ile müstensihi bildiriliyor. Sonraki varakta eserde anlatılan mucizelerin varak numaralarını gösteren bir fihrist yer alıyor. 1a'da Sultan Mahmud adına yazılmış bir vakıf kaydı ve Sultan Mahmud tuğralı bir mühür ile "Hâk-i pâ-yi Muhammed Mustafa " yazılı bir mühür vardır. Boyutları: 250x150 – 180x80 mm. Kağıdı sarı olup altın tezhipli kahverengi meşin, şemseli cildi vardır. Müzehhep serlevhası vardır, başlıkları yaldızlı mürekkeple yazılmıştır.

Başı: Ey mu'cize-baḥş-ı enbiyā-i kümmel
Ey kām-revā-yı her nebiyy-i mürsel
Eşyāya ifāza-i kerem sendendür
Ey şun'ıña her varak-ı kitāb mücmel

Sonu: Yaḥyā bilürin kārımı ben cümle ḥaṭādur
 Her kim ki anı setr ide iḥsān u ‘aṭādur
 Ey nāẓır-ı āṣārum olan vāḳıf-ı esrār
 İtme nazarı ‘aybuma bī-‘ayb Ḥudā’dur

4. RE: Râşit Efendi, nr:114, 1b – 178a. Talik. 19 satır. 1b’de sayfa kenarında ve 178a’da Raşit Efendi’nin vakıf mührü var. Boyutları: 245x140 – 170x80 mm. Şemsesi, zencireği yaldızlı miklebli kahverengi deri cildi var.

Başı: Gül-i Sad-Berg-i Yaḥyā Bin Būstān
 Ey mu‘cize-baḥş-ı enbiyā-i kümmel
 Ey kām-revā-yı her nebiyy-i mürsel
 Eşyāya ifāza-i kerem sendendür
 Ey şun’ıña her varak-ı kitāb mücmel

Sonu: Yaḥyā bilürin kārımı ben cümle ḥaṭādur
 Her kim ki anı setr ide iḥsān u ‘aṭādur
 Ey nāẓır-ı āṣārum olan vāḳıf-ı esrār
 İtme nazarı ‘aybuma bī-‘ayb Ḥudā’dur

5. AE:Ali Emiri Millet Kütüphanesi nr: 360, 1b–199b. 21 satır. Talik. Boyutları: 210x100 – 165x60mm. Serlevhası müzehheb. Başlıklar, ayetler, hadisler ve cedvellerde kırmızı mürekkep kullanılmış. Cildi tam meşin kaplı, şirazeli. Eser başlamadan önceki 5 varaktan ilkinde “Seyyid-i Kâinât efendimizin tafsîl-i mu‘cizâtı hakkında Şeyhülislâm Yahyâ Efendi merhûmun manzum mensur ‘Gül-i Sad-Berg- i Yahyâ İbni Bostân’ nâmında bir kitabıdır.” cümlesi vardır. Müstensihin dışında

birisi tarafından yazılan bu kayıta isim benzerliğinden ötürü müellif Şeyhülislam Yahyâ ile karıştırılmıştır. Daha sonraki 2,5 varak Türkçe bir ön söz gibidir. Bu önsözden bu nüshayı Tezkireci Mirzazâde Sâlim Efendi'nin, Şabanzâde Mehmed Muhteşem'in eserin müsveddesinden tebyiz ettiği nüshasından 1115'te istinsah ettiğini anlıyoruz. Benzeri bilgiler eserin sonunda 200a'da bu kez Arapça olarak kaydedilmiştir. 1b'de 'Gül-i Sad-Berg- i Yahyâ İbni Bostân' ibâresi ve "Ez-kitâbihâ Muhammed Tefvîk 1265" ibâresi ve altında "Tefvîk" yazılı bir mühür vardır.

Başı: Bi'smillahi'r-raḥmāni'r-raḥīm
 Ey mu'cize-baḥş-ı enbiyâ-i kümmel
 Ey kām-revâ-yı her nebiyy-i mürsel
 Eşyâya ifâza-i kerem sendendür
 Ey şun'ıña her varak-ı kitâb mücmel

Sonu: Yaḥyâ bilürin kârumı ben cümle ḥaṭâdur
 Her kim ki anı setr ide iḥsân u 'aṭâdur
 Ey nâzır-ı âşârum olan vâkıf-ı esrâr
 İtme nazarı 'aybuma bî-'ayb Ḥudâ'dur

6. Lİ: Lala İsmail Süleymaniye Kütüphanesi nr: 368. 1b-147a. 19 satır. Talik. Serlevha müzehheb. Cedveller yaldızlı, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış. Zahriyede, 1b'de ve 147b'de Hz. Muhammed'le ve Hz. Ali'nin evlenmesiyle vs. ilgili bilgiler yazılmış. Yine 1b'de Sultan Abdulhamid isminin okunabildiği muhtemelen bir vakıf mührü ve Ebu'l-Hayr... adlı bir kişiye ait istishab kaydı ve Gül-i Sad-Berg ibaresi vardır.

Başı: "Ḥudâyâ Perverdgarâ Şamedâ Kirdgarâ naẓm-ı umûr-ı müteşettite-i kâ'inât ve kâr-ı nübüvvet ü mu'cizât bedâyi'-i şanâyi'-i kudretüñden maṭla'ı nûr-ı Muḥammed ile muraşşa' bir kaşide-i ğarrâdur ki..."

Sonu: Yaḥyâ bilürin kârumı ben cümle ḥaṭâdur
Her kim ki anı setr ide iḥsân u 'aṭâdur
Ey nâzır-ı âşârum olan vâkıf-ı esrâr
İtme nazarı 'aybuma bî-'ayb Ḥudâ'dur

7. TK: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emânet Hazinesi Kitapları nr: 1207. 1b- 133a. 23 satır. Talik. Serlevha müzehheb. Cedveller yaldızlı, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış. Boyutları: 205x132 mm. Miklepli kahverengi deri ve ebru cildi var. Zahriyesindeki sayfalardan birinde "Hazâ Kitâbu Gül-i Sad-Berg-i Yahyâ" ve Sâlih bin İsmâil adına istishab kaydı ve "Hâk-i kadem-i âl-i Muhammed Sâlih" yazılı bir mühür vardır. Sonraki sayfada "min kütübi'l-'abdi'l-âciz İbrâhim Nâşid" yazılı bir temellük kaydı yer alır. 1a'da "Mu'cizât-ı bâhirü'l-berekâtı câmi'merhûm Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nün cennet-mekân Sultân Murâd mağfurun lehe ihdâ itdigi 'Gül-i Sad-Berg' nâm te'lîf-i dil-ârâ ve inşâ-yı letâfet-efzâdur." kaydı vardır. Bu müstensih de isim benzerliğinden dolayı müellifi Şeyhülislam Yahya ile karıştırmıştır. 1175 (1762)'te istinsah edilen hüshanın müstensihi ismini kaydetmemiştir.

Başı: Bi'smillahi'r-raḥmâni'r-raḥîm
Ey mu'cize-baḥş-ı enbiyâ-i kümmel
Ey kâ-m-revâ-yı her nebiyy-i mürsel
Eşyâya ifâza-i kerem sendendür
Ey şun'ıña her varak-ı kitâb mücmel

Sonu: Kâtibine her kim eylerse du'â
İde mahşerde şefâ'at Mustafâ

3.2 NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TENKİTLİ METİN KURULMASINDA İZLENEN YOL

Gül-i Sad-Berg'in Türkiye kütüphanelerinde yukarıda tanıttığımız yedi adet el yazması nüshasının bulunduğunu tespit ettik

Bu nüshalardan İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü nr:3386'da kayıtlı olanın (A1) sonunda (vr 161a-b) aşağıya aldığımız telifden ferâğ kaydı bulunmakta ve bu kayıttan bu nüshanın müellif hattı olduğunu ve eserin 5 Zilhicce 1030 (21 Ekim 1621) tarihinde müellif İstanbul kadılığından ayrıldığında tamamlandığını öğreniyoruz:

انتهى التاليف و التلقيق بيد مؤلف الفقير الى الطاف هادى الطريق و لى التوفيق يحيى ابن شيخ الاسلام محمد بن شيخ الاسلام مصطفى جعلهم ربهم من الفايزين الى الغفران والعطا. بحرمة سيد سند شيد الاركان محمد محمد نيران الضلالتة والطغيان صلى الله عليه وعلى اله و اصخالعزالكريم الشان. **لمنشيه الفقير:**

يا رب على سيدنا خير عبادك صلى بصلوة يتكافى بودادك

واجعله شفيعى و شفيقى بمراد واجعل املى فى عملى محض نصايك

نشر: **بدارالسلطنة** السنيته ومدارالخلافة العليته العثمانية قسطنطينية الفالقه على ما يماثلها من البلاد بمكان ساطاننا الحامى حوزةالدين و الدنيا غن الفاد. فى اليوم الخامس من شهر ذى الحجة الحرام من شهر سنه ثلثين و الف. وكنت حينئذ منفصلا عن قضا دارالسلطنة العلية دامت محروسته و محميته فى حراسته واليها. اللهم اجعله مؤبدا و مؤيدا و فى سلطنته العزيز محلد ابهرته النبى المختار و اله الاطهار و صحبه الاخيار صلى الله تعالى عليه و على اله و اصحابه ما دارالملك الدوار. تم

Eserin diğer altı nüshası ile bu nüsha arasında büyük farklarla karşılaşıyoruz. Aşağıda müellif hattı ile diğer nüshalardan aynı konuyu anlatan bölümler alınmıştır:

Müellif Hattı (Ayasofya 3386)

Der Beyân-ı Mi'râc-ı Cismânî ve Teşrîf-i
Hacle-hâne-i Âsmânî

Püşide-ârâ-i 'uḳalâ ve setîr-i zamîr-i
nübelâ degildür ki evvel ḥazret-i bā-
'izzetüñ şallallahü 'aleyhi vessellem
a'zam-ı mu'cizâtı mi'râc-ı bâhîretü'l-
âyâtıdır

Beyt

Ân şeb ki mîzed ez-ḥarem tâ mescid-i
aḳşâ 'alem

Mîrâned tâ mülk-i ḳadem-i yekrân
himmet zîr rân

Neşr

Taḫşîl-i mi'râc kütüb-i mu'tedde de bu
güne idrâc olunmuşdur ki ol ḥazret
Medîne-i mü kerremeden ḥurûc ve râh-ı
hicrete vülûcdan bir sene muḳaddem
şehr-i rebîü'l-evvel-i mükerrerimde

Beyt

Rânde bālâ zi himmet-i vālâ

Raḥşî- isrâ bi'abdihi leylâ

Neşr

Ol ṭāvus-ı gülzâr-ı cennet ve
'andelîb-i gülistân-ı da'vet "Sübḥânellezi
isrâ bi'abdihi leylen mine'l-mescide'l-
ḥarâm ile'l-mescide'l-aḳşâ ellezî
bâreknâ ḥavle" maẓmûn-ı 'izzet-
maḳrûnı üzere rûḥ-ı şerîf ve cesed-i laṭîf
ile mütetayyîzen ḥıṭṭa-i ḥarem-i
ḥarâmdan Mescid-i Aḳşâ'ya vülûc ve
andan ṭabaḳât-ı semâvât-ı seb'a 'urûc
buyurup

Diğer Nüshalar

Mu'cize-i Mi'râc-ı Cismânî ve Reften-i Der-
Hacle-hâne-i Âsmânî

Debîr-i rivâyet ḥâne-zen-i şaḥîfe-i ḥikâyet
olmuşdur ki şefâ'at-kün-iümmethimâyet-
dih-i erbâb-ı ma'şîyyet sulṭân-ı serîr-i
risâlet ḥazretlerinüñ bihterîn mu'cizâtı
mi'râc-ı bâhirü'l-âyâtıdır. Fârisân-ı 'arşa-i
taḳrîr ve ğârisân-ı nihâl-i bülend-taḥrîr bu
güne cevelân-künân-ı bîdâ'-ı taḳrîr ü beyân
olmuşlardur ki ol server-i sûtûde-seyr şehr-i
rebî'ü'l-evvel-i muḥteremde ba'z-ı eimme
şehr-i rebî'ü'l-âḥirde İmâm Nevevî ve İmâm
Ḳurtubî şehr-i recebde olmağa zâhib
olmuşlardur. Hengâm-ı hicretten bir sene
muḳaddem bir şeb ki ṭaleb-kerde-i ref-
kerd-i ta'b dağdağa-i Ḳureyş nâ-sâz idiler.
Mihman-ḥâne-i ümmühânî olup zât-ı nûr-
efşânî ile reşk-endâz-ı ḥurşîd-i cihânî
eyledi. Âyâ ol şeb ne şeb idi ki güyâ pertev-i
ṭal'at-ı nûr-ı resûl-i Ḳureyşî-neseb ile
mânend-i şubḥ-ı enver rûşen ü münevver
oldı. Ḳadem-zed-i resûl-i mümecced olmağa
aṭlas-ı sipihr-güsterde ve le'âlî-i encüm-
füşurde olup melâike-i kirâm ḥasebü mā
emrû hemü'l-'allām merâsim-i ḥıdmete
ḳıyâm göstermişler idi.

Müellif Hattı (Ayasofya 3386)

Li-münşi'ihī
 Gör ne pāye durur bu mertebe kim
 Oldı ol gice ol ḥabībe naşīb
 Şeref-i ḳurb-i Ḥaḳḳ'a nā'il olup
 Ḳabe ḳavseyne vardı oldı ḳarīb

Neşr
 Pes bālā-yı şaḥrādan medāric-i semāya
 dāric ve evc-i āsmāna 'āric oldı.

Beyt

Ve z'ān ki peygamber-i pāk
 Cebīnet rāned ber nüh ṭāḳ-ı eflāk

Neşr
 Bir süllem-i müsellemler ile ki yümettidü
 ileyh a'nāḳu'l-ümemvaşfı ile mu'allem idi
 ya'ni ba'z-ı kütübde muḥarrardür ki ervāḥ-ı
 beşer ol zamān ki muḥtażır ola ol süllem
 manzūr-ı nażar olup ḡāyet hüsn ü bahā ve
 nihāyet luṭf u şafādan nażarlarında
 teveccüh bāhir olup ilā ḥīnū'l-ḳabz ol
 ṭarafa nāżır olurlar.

Li-münşi'ihī

Yā ilāhī o demde luṭf ile
 Eyle āsān şedāyid-i fevti
 Şu'b olan emri sehl eyle baña
 İt vesīle vuşūliñe mevti

Ba'z-ı ḥaber gūş-güzār-ı aşḥāb olmışdur ki
 ol süllemiñ bir cānibi yāḳūt-ı ḥamrā ve
 ṭaraf-ı āḥeri zeberced-i ḥaḍrādur. Derecātı
 hep sīm ü zeheb ile müzehheb ve derārī ile
 mükellel bir süllem-i mübecceldür. Pes ol
 dem ki ne dem ḥaḳıḳaten 'ıyd-ı mükerrem
 ne 'ıyd belki yevm-i cedīd-i ḥayāt-ı 'ālem
 idi.

Diğer Nüshalar

Li-münşi'ihī nazm
 Gör ne pāye durur bu mertebe kim
 Oldı bir şeb içinde aña naşīb
 Şeref-i ḳurb-i Ḥaḳḳ'a nā'il olup
 Ḳabe ḳavseyne irdi vardı ḥabīb

Neşr
 Ser-i şaḥreden āsmāna 'āric ve medāric-i
 felek-i raḥşāna dāric oldı.

Beyt

Ve z'ān miḥrābgeh-i peygamber-i pāk
 Cebīnet rāned ber nüh-ṭāḳ-ı eflāk

Neşr
 'Urūc-ı zāt-ı müfahḥamları bir süllem-i
 müsellemler ile vāḳı' oldı ki yümettidü ileyh
 a'nāfu'l-ümemanuñ şānunda zebān-āver-i
 ḳalem olmışdur. Erbāb-ı semer nezdik-i
 rivāyet-i şihḥat-eşer itmişlerdür ki ervāḥ-ı
 beşer dem-i merg ki muḥtażır ola ol süllem-
 i mu'teber cilveger-i fezā-yı nażar olup
 ḡāyet-i hüsn ü behā ve nihāyet-i luṭf-ı
 şafādan ol cānibe teveccüh nümāyān olup
 ilā ḥīnū'l-ḳabz ḥande-künān-ı nigerān
 olurlar.

Li-münşi'ihī

Temennā eylerüz luṭfiñ Hudāyā
 Bize ol kār-ı düşvār ola āsān
 Çü nezdik ola menzil eyleme dūr
 Ḡarīb-i rāhuz ammā luṭf-cūyān

Neşr
 Ol süllem-i mübeccel cevāhir ile mükellel
 bir cānibi yāḳūt-ı aḥmer ü bir cānibi
 zeberced-i aḥzār derecātı heb sīm ü zeheb
 ile muraşşa' müzehhebdür.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi müellif hattı ve diğer nüshalar arasında ciddi farklar görmekteyiz.

Müellif hattı (A1) vr 10a'da

Ya'ni 'Osmān bin Aḥmed Ḥān

Ḥusrev-i dehr server-i zī-ṣān

ve

Bī'ahdi Ḥān 'Osmān bin Aḥmed

Livā-i neṣr-ra kerdem serāmed

beyitlerinden ve teliften ferâğ kaydındaki 5 Zilhicce 1030 (21 Ekim 1621) tarihinden anlaşılacağı üzere müellif, bu eseri ilk olarak Sultan II. Osman (Genç)'a ithafen kaleme almıştır. Ayrıca aynı sayfada ilk beytin hizasında “Sultan Osman Han” mührü vurulmuştur. Ancak aynı beyitler diğer nüshalarda;

Şeh Murād Ḥān ibni Aḥmed Ḥān

Ḥusrev-i dehr server-i zī-ṣān

ve

Bī'ahdi şeh Murād Ḥān 'ibni Aḥmed

Livā-i neṣr-ra kerdem serāmed

şekillerine girmiştir.

Bu tür farklılıkların yanı sıra eserin tertibinde de önemli farklılıklar görülmektedir. Aşağıdaki tablolarda da görüleceği üzere ilk on mucizeden sonra sıralama değişmektedir.

NO	MUCIZE ADI	A1	HSA	A2	RE	A.EMİRL	TK	LALA İ
1.	Mu'cize-i Mî'râc-ı Cismânî ve Reften-i Der-ı Hacle-ı Hâne-i Âsmânî	10b	10b	10b	10b	14b	8b	10a
2.	Mu'cize-i Hazret-i Kur'ân-ı 'Azîmü's-şân	16a	19a	19a	19a	23b	14a	17a
3.	Mu'cize-i Def-i Gîrûh-ı Mekrûh Bî-Âyetü'l-Kerîme-i Şâhite'l-Vücûh	19a	22a	21b	22a	26b	16a	19b
4.	Mu'cize-i Def-i Şer-i Ateş-i Hücum-ı Eşîrâ-i Küffâr Der-ı Gar Bâ Yar-ı Şadaâkatkâr	19b	22b	22a	22b	27a	16b	20b
	Nükte-i Latîfe-i Der-Medîne-i Mûnevvere ve Mekke-i Şerîfe	26b	29b	29a	29b	34b	21b	26b
5.	Mu'cize-i Enn-i Hamâne Der-ıftîrâk-ı Zât-ı Yegâne	28a	31b	31a	31b	36b	22b	28a
6.	Mu'cize-i Şakk-ı Kamer Be-İşâret-i Ân Zât-ı Muftahhar	30a	33b	33a	33a	38b	24a	29b
7.	Mu'cize-i Vukûf-ı Şehâb Der-Fark-ı Ân Sultân-ı Âlî- Cenâb	32a	35a	34b	34b	40a	25b	31a
8.	Mu'cize-i Ta'yîn-i Şehâdet-i Bâ'z-ı Aşhâb Der-Teslîm-i Livâ-i Nuşret-İntisâb	32b	35b	35a	35b	41a	26a	32a
9.	Mu'cize-i Tahlûş-i Esmân-ı Cemmâl Ez-Ebü Cehl-i Kabiñû'l-Efâl	43b	39b	39a	39a	45a	28b	35b
10.	Mu'cize-i İsbâ'-i Resûl-i Muîâ	102b	43a	42b	42a	49a	31a	38b
11.	Mu'cize-i Zuhûr-ı Bârân Be-Du'â-yı Hazret-i Fahr-ı Cihân (SAS)	87a	45b	45a	44b	52a	33a	40b
12.	Mu'cize-i Redd-i Hacer ü Şecer Selâm-i Hazret-i Peygamber Bâ-Haber- Hazret-i Hayder	115a	47b	47a	46b	54b	34b	42b
13.	Mu'cize-i Bâhire-i Hazret-i Nübüvvet-me'âb Der-Def-i Ebü Turâb	81b	49a	48a	47b	56a	35a	43b
14.	Mu'cize-i İntâk-ı Alhras-ı Gâbi ve Güftâr-ı Şabî	84a	51a	50a	49b	58a	36b	45b
15.	Mu'cize-i İzdiyâd-ı Hurmâ-yı Medyûn Be-Du'â-yı Hazret-i Nübüvvet-Makrûn	85a	52a	51a	50b	59b	37a	46a
16.	Mu'cize-i Güftâr-ı Gurk-ı Merdüm-hâr Bâ-Hazret-i Resûl-i Muhtâr	149a	54b	54a	53b	62b	39b	49a
17.	Mu'cize-i Tulû'-ı Şems Pes Ez-Gurûb Be-İltimâs-ı Ân Hazret-i Dâfi'ü'l-Kürûb	147b	56a	55b	54b	64a	40a	50a
18.	Mu'cize-i Hazret-i Resûl-i 'Arş Cenâb Der-İslâm-ı İbnî Hâris Zübâb	139b	57b	56b	56a	65b	41a	51a
19.	Mu'cize-i Hazret-i Resûl-i Kureyşî-Neseb Der- Mûy-ı Riş-i 'Ömer Bin Ahfâb	139a	58b	58a	57a	67a	42a	52b
20.	Mu'cize-i Küşte-Şuden-i Pervîz-i Bed-râ Be-du'â-yı Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ Şalla'l-lahi 'Aleyhi ve 'Alâ Âlihî ve Aşhâbih'l-Bürretü'l-Atkıyâ	125b	59a	58b	58a	67b	42b	53a
21.	Mu'cize-i İnhidâm-ı Tâk Be-Du'â-yı Seyyid-i Âfâk	131a	64a	64a	63a	73b	46a	57a
22.	Mu'cize-i Bereket-i Ta'âm Bâ-Vaz'-ı dest-i Resûl-i 'Allâm (ASM)	131b	64b	64b	63a	73b	46b	57b
23.	Mu'cize-i Tesbîh-i Haşşâ Der-Dest-i Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ	36b	65b	65b	64a	75a	47a	58b
24.	Mu'cize-Yaften-i 'Âişe Süzen-i Hîş-râ Be-Rûşenâyî-Rüy-i Pâk-i Resûl-i Hudâ	74a	67a	67a	65b	76b	48b	59b
25.	Mu'cize-i Delâlet-i Şîr-i Sefîne-râ Ki Bende-i Ân Zât-ı Hatîrest	39b	68b	68b	67a	78a	49b	60b
26.	Mu'cize-i Bâhire Der- Ta'yîn-i Helâk-i Münâfîk Be-Veziden-i Bâd-ı Nâ-Muvâfîk	71a	69b	70a	68b	79b	50b	62a
27.	Mu'cize-i Râh-Dâden-i Şecer Der-Şeb-i Târikter Be-Cenâb-ı Peygamber (AS)	94b	70b	70b	69a	80a	51a	62b
28.	Mu'cize-i Zîsten-i Yekî Ez-Mürdegân Der-Inkâr-ı Kür-Dilân	95b	71a	71a	70a	80b	51b	63a
29.	Mu'cize-i Şikâyet-i Ba'îr Der-Meclis-i Hatîr-i Nebiy-i 'Arş-Mesîr	146a	76a	76a	74b	86a	55a	67a
30.	Mu'cize-i Hareket-i Şecer Der-Müşâhede-i Rüy-i Pâk-i Hazret-i Hayrû'l-Beşer	92a	76b	77a	75b	87a	55b	68a
31.	Mu'cize-i Def-i Zarr-ı Şar'-ı Püser Der-Hâlet-i Zar' Be-İltimâs-ı Mâder	63b	78a	78b	77a	88b	57a	69a
32.	Mu'cize-i İnhizâm-ı Küffâr Be-Du'â-yı Seyyidü'l-Ebrâr ve Ta'yîn-i Mevâzî-i Helâk-i Bâ'z-ı Eşrâr	66b	79b	79b	78b	90a	57b	69b
33.	Mu'cize-i Diger Der-Ân Neberd-i Rustahîz-kerd	68b	81a	81b	80a	92a	59a	71b
34.	Mu'cize-i Kîlâl-i Melâ'ike-i Kirâm Bâ-Küffâr-ı Li'âm	68b	81b	81b	80b	92a	59a	71b
35.	Mu'cize-i Şifâ-Yaften-i Seleme İbnî El-Ekva' Be-Dest-i Hazret	70a	82a	82a	81a	92b	59b	72a
36.	Mu'cize-i Cereyân-ı Şîr Der- Hâne-i Ümmü Ma'bed Ez-Güsfeşeş Bâ-Darr-ı Resûl-i Mûmecced	40b	82b	83a	81b	93b	60a	72b
37.	Mu'cize-i Güftâr-ı Süsmâr Be-Emr-i Resûl-i Muhtâr	41b	84b	85a	83b	95b	61b	74a
38.	Mu'cize-i Resûl-i Muftahhar Der-Ta'yîn-i Mâl-i Hâl-i Ebû Zer	121b	86a	86a	85a	97a	62b	75b
39.	Mu'cize-i Bârân Be-Du'â-yı Hazret-i Resûl-i Mennân	123a	88a	88b	87a	99b	64a	77a

NO	MUCIZE ADI	A1	HSA	A2	RE	A.EMİRL	TK	LALA İ
40.	Mu'cize-i Bereket-i Zâd-ı Ecnâd Be-Du'â-yı Hazret-i Şefî'ü'l-'İbâd (SAS)	124a	88b	89a	87b	100a	64b	77b
41.	Mu'cize-Yâftên-i Cemel Be-İşâret-i Hazret-i Resûl-i Mübeccel ü Mükemmel	124b	89b	90a	88b	101a	65a	78b
42.	Mu'cize-i Bed'atü'l-'Aşâr Der-Hareket ü Güftâr-ı Kulîsâr	50a	90a	90b	89a	101b	65a	78b
43.	Mu'cize-i Kefâlet-i Hazret-i 'İnâyet-Mu'tâd Be-Âhüt-yi Peççedâr Bâ-Taleb-i Sayyâd	51b	91b	92a	91a	103a	66b	80a
44.	Mu'cize-i Ber-âverden-i Şâh-ı Hûşk-ı Hurnâ-râ Be-Du'â-yı Hazret-i Resûl-i Hüdâ	80a	93b	93b	92b	105a	67b	81a
45.	Mu'cize-i Hazret-i Nübüvvet-İntisâbî Der-İhbar-ı Nihüfte-Zîr-i 'Abâ-i A'râbî	77a	95a	95b	94a	106b	68b	82b
46.	Mu'cize-i Zühûr-ı Kelâm-ı Seyyidî'l-Enâm Der-Muhârebe-i 'Alî Bâ-Zübeyir İbnî 'Avvâm	53a	96b	96b	95b	108a	69b	83b
47.	Mu'cize-i Resûl-i Muşaddak Der-Ta'yîn-i Vakt-i Şehâdet-i 'Ammâr Der-Gazve-i Hendek	57b	101b	101a	100a	113a	73a	87a
48.	Mu'cize-i Cüdâ-Şuden-i Şâh Ez-Şecer Be-Emr-i Hüdâ-yı Dâğder	91a	108a	107b	106b	120a	77a	92a
49.	Mu'cize-i Hareket-i Şecer Be-İşâret-i Cibrîl-i Peyâm-âver Der-Tesliyyet-i Hâtır-ı Hazret-i Seyyidü'l-Beşer	92a	109a	109a	107b	121b	77b	93a
50.	Mu'cize-i Tekellüm-i Ya'fûr Der- Huzûr-ı Hazret Bî-Emr-i Rabb-ı Gafûr	93a	110b	110a	109a	123a	78b	94a
51.	Mu'cize-i Ağah-Şuden-i Resûlullâh Ez-Mekr-i A'râbî-i Rû-Siyâh	112b	111b	112a	110a	124b	79b	95a
52.	Mu'cize-i Şifâ-Yâftên-i Sâk-ı 'Abdullah Be-Du'â-yı Risâlet-Penâh	68b	115a	114b	113a	127b	81b	97b
53.	Mu'cize-i İzdiyâd-ı Âb-ı Çâh Be-İrâde-i Resûl-i İlâh (SAS)	116a	116b	116a	114b	129b	82b	98b
54.	Mu'cize-i Seyyidî'l-Enâm Der-Tezâyüd-i Ta'âm	119b	118a	117a	115b	131a	83b	99a
55.	Mu'cize-i Nişânden-i Şâh-ı Hürmâ ve Kifâyet-i Zer-i Endek Der-Bahâ-i Selmân-ı Bâ-Vefâ	117a	118a	117b	116a	131a	83b	99b
56.	Mu'cize-i Resûl-i Zî'l-Minen Der-İzdiyâd-ı Revğan	118b	119b	119a	117b	133a	84b	100b
57.	Mu'cize-i Ulurâ Şebîh-i Mu'cize-i Ülä	119a	120b	120a	119b	134a	85a	101a
58.	Mu'cize-i İslâm-ı Râ'î A'gânâm Bâ-Suñan-ı Gurk Der-İkrâr-ı Nübüvvet-i Seyyidü'l-Enâm	120a	121a	120a	119b	134a	85b	101b
59.	Mu'cize-i La'fîte Der-Hîfz-ı Ehâdis-i Şerife	125a	122b	122a	120b	136a	86b	103a
60.	Mu'cize-i İşâret-i Şulh-ı Hâsan-ı 'Âlişân Bâ Mu'aviye Bin Ebâ Süfyan	100a	123b	122b	121a	137b	87b	103b
61.	Mu'cize-i Şikesten-i Seng-i Râh Be-Dest-i Hazret-i Risâlet-Penâh	102a	125b	125a	123a	139a	88b	105a
62.	Mu'cize-i İzdiyâd-ı Hürmâ Be-Du'â-yı Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ	105a	126a	125b	123b	140a	89a	105b
63.	Zühûr-ı Mu'cize-i Seyyidî'l-Enâm Der-Ta'yîn-i Hâl-i Merd-i Sakar-Makâm	105b	126b	126a	124b	140b	89b	106a
64.	Mu'cize-i Nebiyy-i Kerîm Der-Kurş-ı Cevn-ı Ümmü Süleym	107b	128b	128a	12a	142b	91a	107b
65.	Mu'cize-Te'min-i Hâ'it ü Bâb Be-Du'â-yı Hazret-i Risâlet İntisâb	109a	130b	129b	128a	144b	92a	108b
66.	Mu'cize-i Zîsten-i Buzgâle Be-Du'â-yı Hazret-i Hâtemü'r-risâle	110a	131b	131a	129a	145b	93a	109b
67.	Mu'cize-i Âgâhî-i Nebiyy-i Hâtîr Ez-Hîle-i Merd-i Küştegir	111a	132b	132a	130a	147a	93b	110b
68.	Mu'cize-i İntâk-ı Hubel Be-Tasdik-i Risâlet-i Nebiyy-i Mübeccel (AS)	112a	133b	132b	131a	148a	94b	111a
69.	Mu'cize-i Kifâyet-i Endek-i Hürmâ Be-Heme-i 'Asker-i Sultân-ı Verâ	134b	134b	133b	132a	149a	95a	112a
70.	Mu'cize-i Âgâhî-i Hazret Ez-Hîle-i Ebû Cehl-i Dalâlet-Fitrat	135a	135b	134b	133a	150a	96a	112b
71.	Mu'cize-i Redd-i Fesâd-ı Ebâ Cehl-i Nâdân Bâ-Melâike-i Âsmân	137a	137b	137a	135a	152b	97b	114a
72.	Mu'cize-i Hazret-i Risâlet-Penâh Der-Sepîd-Kerden-i Rüy-ı Gulâm-ı Siyâh	75b	138b	138a	136a	153b	98b	115a
73.	Mu'cize-i Vukûf-ı Hazret-i Nübüvvet-Meâb Be-Kelâm-ı Ba'z Der-Hâb	140b	140a	139b	137b	155b	99b	116b
74.	Mu'cize-i Şehâdet-i Feres Be-Risâlet-i Hazret-i Nebiyy-i Mukaddes	141b	141b	140b	139a	156b	100b	117b
75.	Mu'cize-i Ma'hy-ı Su'ûr-ı 'Uhiüd Taife-i Kureys-i Ma'hud	142b	142b	141b	139b	157b	101b	118a
76.	Mu'cize-i Vukûf-ı Fahr-ı 'Âlemyân Bâ-Sûlhan-ı Nihüfte-i Ebâ Süfyan	144b	145a	144b	142b	160b	103b	120a
77.	Mu'cize-i Tekellüm-i Cemel Bâ-Hazret-i Nebiyy-i Mübeccel	146a	146b	146a	144a	162b	105a	121b
78.	Mu'cize-i İzdiyâd-ı Ta'âm-ı Ebâ Eyyûb Bâ-Du'â-yı Resûl-i 'Allâmü'l-Guyûb	147a	147b	147a	145a	163b	106a	122b
79.	Mu'cize-i Âgâhî-i Hazret-i Risâlet Zi-Sihr-i A'qâ-yı Dalâlet-Menkabet	132a	148a	147b	145b	164b	106a	123a
80.	Mu'cize Der-Kelâm u Su'âl-i 'Abdullah Bin Selâm	78a	150b	149a	147b	166b	108a	124a

NO	MUCIZE ADI	A1	HSA	A2	RE	A.EMİRİ	TK	LALA İ
81.	Mu'cize-i Hazret-i Resul-i Zî'l-Minen Der-İşlah-ı Zen-i Müstehten	133a	152a	151a	149b	168b	109b	125b
82.	Mu'cize-i Kerâmet-i Tenevvür-i 'Aşâ Be-Nezâk-i Meclis-i Vâlâ	137b	153b	152b	150b	170a	110b	126b
83.	Mu'cize-i Güftâr-i Buzgâle-i Pîr-Semm Bâ-Nebiyy-i Mükerrrem	38a	154b	153b	152a	170b	111b	127a
84.	Mu'cize-i Resul-i Kırdğâr Der-İksâr-ı Ta'âm-ı Câbir-i Ensâr (RA)	46b	156b	155a	153b	172a	112b	128b
85.	Mu'cize-i Cereyân-ı Âb Ez- Fîrce-i Engüşt-i Ân Seyyîd-i 'Âlî-Cenâb	49a	158b	157b	155b	174b	114b	130b
86.	Mu'cize-i Zinde-Şüden-i Duhter Be-İltimâs-ı Peder Ez-Hazret-i Peyğamber (SAS)	152b	160b	159a	157a	176b	116a	131b
87.	Mu'cize-i Güftâr-ı Püser ve İslâm-ı Mâder Der- Huizûr-ı Hazret-i Seyyidü'l-Beşer(SAS)	151a	162a	160b	159a	178b	117a	133a
88.	Mu'cize-i Bisyâr-Şüden-i Âb-ı Câh-ı Hudeybiye Bâ-Teveccüh-i Hayrül-Beriyye 'Aleyhi's-Şalâtü ve't-Tahiyye		163b	162a	160b	180a	118b	134b
89.	Diürüst-i Dest-i A'râbî -i Nâdân Be-Dest-i Mu'cize-i An Sulţân-ı 'Alemiyân	71b	164b	163a	161a	181a	119a	134b
90.	Mu'cize-i Libâs-ı Hazret-i Zehrâ (RA)	150a	167a	165b	164a	184a	121b	137a
91.	Mu'cize-i Resul-i Mübeccel Der-Ta'yîn-i Mâl-i Harb-i Dümetü'l-Cendel	157b	168a	166b	165a	185a	122a	137b
92.	Mu'cize-i Güzm Der-Mürden-i Münâfîkîn	159a	170a	168b	167a	187a	124a	139a
93.	Mu'cize-i İslâm-ı Mâder-i Ebû Hureyre-i Şâhib-Rivâyet Bâ-Du'â-yı Sulţân-ı Risâlet (SAS)	128a	171a	169a	167b	188a	124a	139b
94.	Mu'cize-i Ta'yîn-i Hengâm-ı Vezîden-i Bâd ve Ta'dâd-ı Temr-i Hadîka-i Zen-i Hüb-Nihâd	83a	172a	170a	168b	189a	125a	140b
95.	Mu'cize-i İnhizâm-ı Küffâr Be-Du'â-yı Teveccüh-i Seyyidü'l-Ebrâr Pes Ez-Şahir-Şüden Nev'-i İnkisâr	89a	173a	171b	170a	190b	126a	141a
96.	Mu'cize-i Güftâr-ı Şütr-i A'râbî Der-Pişgâh-ı Dergâh-ı Nebiyyi- 'Arabî...	153b	175a	173b	172a	193a	127b	143a-48b-
97.	Mu'cize-i Te'essür-i Eser-i Dest-i Resul-i Hudâ 'Aleyhi Mine's-Şalâti Ezkâhâ	154b	176b	174b	173a	194a	128b	143b
98.	Mu'cize-i Vukûf-ı Hazret-i Nebiyy-i Mükerrrem Ez-Haber-Dâden-i Şanem	155a	177a	175a	173b	194b	129a	144a
99.	Mu'cize-i Bâd Der-Def'-i Erbâb-ı Küfr ü Fesâd	156a	178a	176b	175a	196a	129b	145a
100.	Mu'cize-i Şifâ-Yaften-i 'Ayn-ı Katâde Bin Nu'mân der-Dest-i Fahr-i 'Alemiyân (SAS)	159b	179b	177b	176a	197b	131a	146a

İki grup arasında sıralama farklarıyla birlikte bazı mucizelerde de farklılıklar vardır. “Mu’cize-i Bisyar-Şuden-i Āb-ı Çāh-ı Hudeybiye Bā-Teveccüh-i Hayru’l-Beriyye ‘Aleyhi’s-Şalātü ve’t-Tahiyye” başlığıyla anlatılan mucize, müellif hattı olan A1 nüshasında yoktur. “Mu’cize-i Şikāyet-i Ba’ir Der-Meclis-i Haṭīr-i Nebiyy-i ‘Arş-Mesīr, Mu’cize-i Hareket-i Şecer Der-Müşāhede-i Rūy-ı Pāk-i Ḥazret-i Hayru’l-Beşer, Mu’cize-i Def’-i Żarr-ı Şar’-ı Püser Der-Ḥālet-i Żar’ Be-İltimās-ı Māder” başlıklı üç mucize A1 nüshasında “Mu’cizāt-ı Ba’ir u Şecer ve Def’-i Şarr-ı Şar’-ı Püser Der-Ḥālet-i Żar’ Bi-İltimās-ı Peder” başlığı altında bir mucize gibi anlatılmıştır. Yine A1 nüshasında mucize sayısı ancak “Nükte-i Laṭīfe-i Der-Medīne-i Münevvere ve Mekke-i Şerīfe” bölümüyle yüzü bulmaktadır, oysaki diğer nüshalarda bu bölüm dışında yüz tane mucize anlatılmaktadır.

Bir müellif tabii olarak aynı eserini farklı zamanlarda farklı padişahlara ithaf edebilir. Ancak nüshalar arasındaki büyük farklılıklar bizi müellifin eserini ikinci kez telif ettiği sonucuna götürmektedir, yani müellif eserini Sultan IV. Murad’a sunarken önemli değişiklikler yaparak epeyce geliştirmiştir. Fakat diğer nüshalar arasında müellifin hatt-ı desti olan bir nüsha yani diğer nüshalara esas olan müellif hattı nüsha yoktur. Nüsha farklarından da anlaşılacağı üzere ikinci telif birinciden daha geliştirilmiştir.

Diğer nüshalara gelince, bunların üç tanesinin müstensihisi bellidir:

AE nüshanın başındaki Türkçe sonundaki Arapça takrizden müstensihinin Şeyhülislam Mirza Mustafa Efendi’nin oğlu Muhammed Sâlim olduğunu anlıyoruz. Söz konusu takrizlerde bu nüshanın Şıkk-ı Sani Defterdarı Şabanzade Mehmed Muhteşem’in eserin müsveddesinin aslından tebyiz ettiği nüshadan istinsah edildiği şu sözlerle dile getiriliyor: “...fuṣālā-i kirāmuñ bülendi merḥūm u mağfūrun leh **Müftī Yahyā Efendi** ḥazretleridür ki bu te’lif-i nā-yāb eşer-i kilik-i felek-cenāblarıdur ve bu kitāb-ı müsteṭāb **aşl-ı müsvedde-i şerīflerinden** sene biñ yüz on beş ḥilālinde devlet-i Osmāniyye’den şıkk-ı şānī defterdārı olan beyne’l-aḫrān mu’azzez ü muḥterem **Şa’bān-zāde Muhteşem Efendi merḥūmuñ tebyīz eylediği nüshadan dest-res-i vuşul ve bu dā’i-i**

ḥālīşü'l-bālūñ silk-i mülkine duḥūl eylemişdür.....ḥarrerehu'd-dā'ıyyü'l-ḳadīm
Muḥammed Sālīm bin Şeyhü'l-İslām Mirzā Muştafā ...”

Tezkire yazarı Mirzazade Salim Efendi Gül-i Sad-Berg'i istinsah etmekle kalmayıp 1134 (1722)'te tamamladığı tezkiresinde de ondan alıntılar yapar. Tezkirenin başındaki manzum salve bölümünde Gül-i Sad-Berg'de işlenen yüz mucize anlatılır, hatta eserde “Mu'cize-i GüzİN Der-Mürden-i MünāfiḳİN” başlığıyla verilen mucizeyi anlatırken

“Ne güzel nuṭḳ-ı pākdir bu edā

Gül-i Sad-berg'de demiş Yahyā”

beytiyle Gül-i Sad-Berg'e başvurmuş ve devamında aşağıdaki beyitleri alıntılanmıştır:

Nūr-ı çeşm-i cihān durur o ḥabīb

Bed-naẓar eyleyen olur a'mā

Pāyına sürmeyen yüzün ey dil

Başdan ayağa cürm olur ḥaḳḳā

N'ola elden çıkup olursa helāk

Da'vetinden ibā iden cühelā

Her ki olmaz muṭī'-i emri anuñ

Mazḥar-ı ḳahr ider anı o Hudā⁹⁹

Burada bir yanlış da tashih etmek gerekmektedir. Salim Tezkiresi'nin Adnan İnce tarafından neşredilen metninde bu beyitlerden sonra verilen dipnotta Osmanlı Müellifleri'ne dayanarak sözü edilen Gül-i Sad-Berg'in Taşlıcalı Yahya'ya ait olduğu zikredilmiştir.¹⁰⁰ Hatanın kaynağı Osmanlı Müellifleri'nde Dukaginzade (Taşlıcalı) Yahya Bey bahsindeki şu cümledir: “Āşārının en meşhūru aḥlāk ve taşavvufdan bâḥiş meşnevī tarzında olan ‘Gencine-i

⁹⁹

Gül-i Sad-Berg, HSAvr. 170b

¹⁰⁰

Adnan İnce, **Tezkiretü's-Şu'ara** Salim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s.109.

Râz'dır. 'Şâh u Gedâ, Gülşen-i Envâr, Yûsuf u Züleyhâ, Nâz u Niyâz, Uşûlnâme' 'unvânlarını müştamil olan manzûmeleriyle 'Gül-i Şad-Berg Der-Mu'cizât-ı Sulţân-ı Enbiyâ' kuvve-i şâ'irânesine dâldir."¹⁰¹

Osmanlı Müellifleri'ndeki bu yanlış bir başka eserde de karşımıza çıkmaktadır. Fehmi Edhem Karatay'ın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu'nda da Topkapı Sarayı Kütüphanesi envanterine EH 1207 numarayla kayıtlı "Gül-i Sad-Berg" isimli eser Dukaginzade Yahya Bey'e ait gösteriliyor. Halbuki katalogda eserin ilk beyti olarak Bostanzade Yahya Efendi'nin Gül-i Sad-Berg'inin ilk beyti olan:

Ey mu'cize-bağış-ı enbiyâ-i kümmel
Ey kâm-revâ-yı her nebiyy-i mürsel

verilmiştir.¹⁰² Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin 14. cildinde yer alan "Gül-i Sad-Berg" maddesinde ve yine aynı ansiklopedi'nin 30. cildindeki "Muhammed" maddesinde de bu yanlış tekrarlanmıştır.¹⁰³ Kaldı ki yukarıda sözü edilenlerin dışında hiçbir kaynakta Dukaginzade Yahya Bey'in Gül-i Sad-Berg adlı bir eserinden söz edilmemektedir. Bursalı Mehmed Tahir Bey, zuhul eseri olarak "Yahya" isminden hareketle yanlış yapmış olabilir.

Salim Efendi'nin Tezkire'sinde tespit edebildiğimiz kadarıyla Gül-i Sad-Berg'de geçen şu dört Farsça beyit de yer almaktadır:

Heme râzî heme marzî reftend
Kurb-i Hâk-râ müteķâzî reftend

Geşte der-kurb-i Hudâ eknûn güm
Rażiyallahü te'âlâ 'anhüm¹⁰⁴

¹⁰¹ Tahir, age., C.2, s.497

¹⁰² Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, nu.11, İst.1961.

¹⁰³ İ. Çetin Derdiyok, "Gül-i Sad-Berg", TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.XIV, s.225- 22; Mustafa Uzun, "Muhammed" (Türk Edebiyatı), TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, C.XXX, s.458.

¹⁰⁴ Gül-i Sad-Berg, HSA vr. 3a

Ey zi-şeb-i hicr-i girân-sâyeter
Ve'z-nefes-i 'ömr-i tehî mâye ter

Sāye-şifat çend tevān huft çend
Hîz ki hûrşîd ber-âmed bülend¹⁰⁵

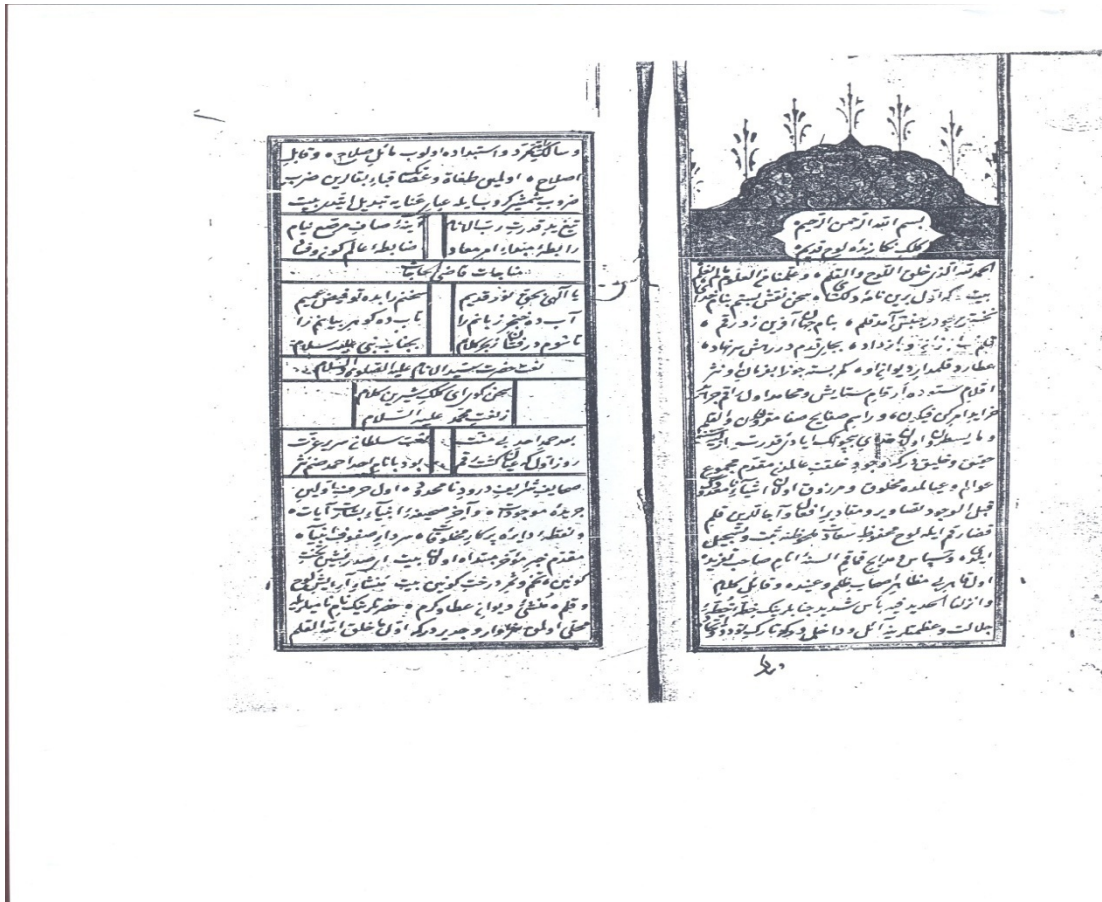
Bu beyitlerin başka bir Farsça eserden iki müellif tarafından alınmış olması da muhtemel olmakla birlikte Salim Efendi'nin yukarıda gösterdiğimiz alıntıları ve etkilenmeleri, eserini daha sonra telif etmiş olması da bu beyitleri –başka bir şaire ait olsa da- Yahyâ Efendi'den alıntılar olduğunu göstermektedir.

Yukarıda izah edildiği üzere Gül-i Sad-Berg, müellifi tarafından iki kere telif edilmiş olup ilk telifine ait müellif hattı nüsha elimizdedir; ancak eserin genişletilmiş ikinci telifine ilişkin müellif hattı nüsha henüz ele geçirilememiştir. Elimizdeki diğer altı nüsha da ikinci telifine aittir. Mirzazâde Salim Efendi istinsah ettiği nüshayı Şabanzâde Mehmed Muhteşem'in tebyiz ettiği nüshaya, onu da eserin aslına yani ikinci telifin elde olmayan müellif hattına dayandırmaktadır ki bu da Şabanzade nüshasının müellif hattına en yakın nüsha olduğunu göstermektedir.

HSA nüshasında herhangi bir istinsah kaydı bulunmamaktadır; ancak biz yüksek lisan tezi olarak hazırladığımız “Şabanzade Mehmed Muhteşem ve Münazara-i Tiğ u Kalem” adlı çalışmamızda metni, müellifin yani Şabanzade Mehmed Muhteşem'in kendi hattıyla yazılmış iki nüshaya dayanarak hazırladığımız için Şabanzâde'nin hattı ile HSA nüshasındaki hattı mukayese ederek bu nüshanın Şabanzâde Mehmed Muhteşem tarafından istinsah edildiği sonucuna ulaştık. Bu durumda HSA nüshası, müellif hattına en yakın nüsha olması hasebiyle, tenkitli metne esas olabilecek nüshadır. Aşağıda Şabanzade'nin Münazara-i Tiğ u Kalem adlı eserinin müellif hattı nüshasının ilk sayfaları ve Gül-i Sad-Berg'in HSA nüshasının ilk sayfaları karşılaştırma amacıyla verilmiştir.

Gül-i Sad-Berg'in Şabanzâde Mehmed Muhteşem tarafından istinsah edilen HSA nüshasının 1b - 2a sayfaları

Şabanzade Mehmed Muhteşem'in Münazara-i Tiğ u Kalem adlı eserinin müellif hattı nüshasının 1b – 2a sayfaları

İstinsah kaydı olmayıp eserin başındaki “Gül-i Sad-Berg-i Yahyā Bā-Haṭṭ-ı Yek-çeşm Süleymān Efendi “ ibaresinden, müstensihinin Yekçeşm Süleyman Efendi olduğunu öğrendiğimiz A2 nüshasının hangi nüshadan istinsah edildiği ve istinsah tarihi belli olmamakla birlikte müstensihi olan aynı zamanda müderrislik ve Yenişehir mollalığı görevlerinde de bulunan Yekçeşm Süleyman Efendi 1110 Saferinde (Ağustos 1698) vefat ettiğine göre ¹⁰⁶ bu nüsha 1110’dan önceki bir tarihte yani AE nüshasının istinsah tarihi olan 1115’ten en az 5-6 yıl önce istinsah edilmiş olabilir. Biz, bazı küçük farklılıklardan ötürü onun HSA’dan istinsah edildiğini kabul ediyoruz.

Lİ nüshası HSA’dan istinsah edilmiş olmakla birlikte oldukça özensiz ve dağınık olarak istinsah edilmiş bir nüshadır. Sürekli çıkmalarla düzeltmeler yapılmıştır. Bu sebeple nüsha karşılaştırmasına dahil edilmemiştir.

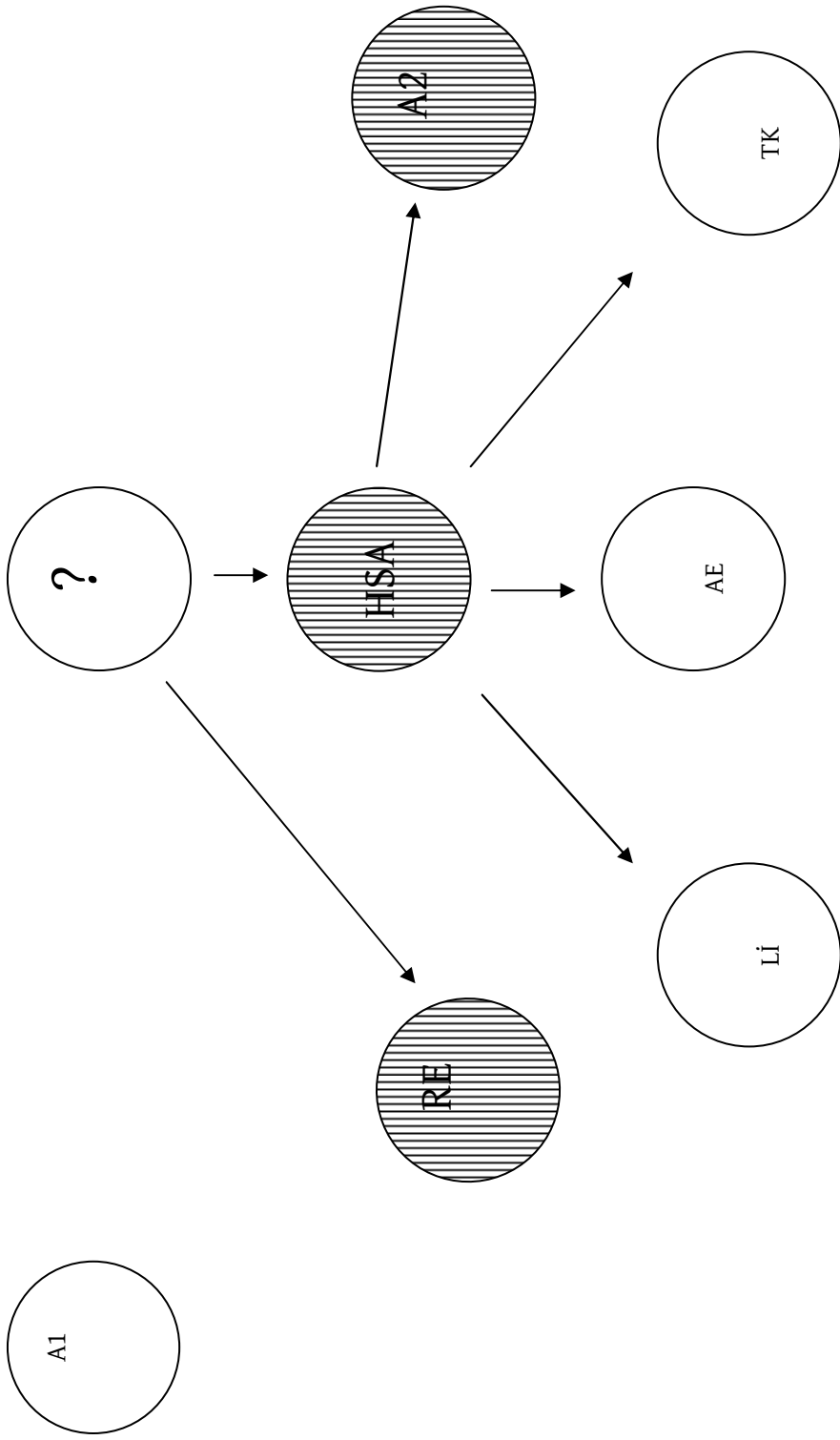
TK nüshası da HSA’nın bire bir aynı olan 1175 tarihinde istinsah edilmiş muahhar bir nüshadır. Bu sebeple nüsha karşılaştırmasına dahil edilmemiştir.

RE nüshasında nüshanın istinsahına ilişkin herhangi bir kayıt mevcut değildir. Ancak bu nüsha ile HSA arasında bazı farklılıklar olduğu için bu nüsha metin karşılaştırmasına dahil edilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalarımızı özetleyecek olursak; müellif eseri iki kere telif edip ikinci telifi birinciden oldukça farklı olduğu için A1 nüshası karşılaştırmaya dahil edilmemiştir. İkinci telifte ait müellif müsveddeleri elde olmadığı için ve AE nüshasındaki takrize istinaden HSA nüshasını müellif müsveddesine en yakın nüsha kabul ettiğimiz için HSA nüshası metin tenkidinde esas nüsha olarak kabul edilmiştir. A2 nüshası HSA’ya çok yakın olmakla birlikte bazı farklılıklar taşıdığı için nüsha karşılaştırmasına dahil edilmiştir. RE nüshası da HSA ile aynı tertip üzere olmakla birlikte yer yer cümle düzeyinde farklılıklar gösterdiği için nüsha karşılaştırmasına dahil edilmiştir.

Sonuç olarak metin karşılaştırması HSA – A2 – RE nüşhaları arasında yapılmıştır. Bu üç nüsha arasındaki farklılıklarda çoğunlukla HSA esas alınmakla birlikte zaman zaman metnin akışına uygunsa RE de tercih edilmiş, farklılıklar dipnotlarla gösterilmiştir.

Aşağıda nüshalar arasında ilişkiyi gösteren bir şema oluşturulmuştur.

Gül-i Sad-Berg'in Nüsha Ailesi. Tenkitli metinde taralı olan nüshalar esas alınmıştır.

3.3 METİN HAZIRLANIRKEN UYGULANAN YÖNTEM

1. Tenkitli basımı yapılan bilimsel eserlerde kullanılagelen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Vâv-ı madûleler italik yapılarak gösterildi: ĥâb, ĥân
2. Metinde nesir bölümünde geçen Arapça, Farsça ibâre ve cümleler transkripsiyon alfabesiyle ve italik olarak dizildi. Ayet ve hadislerin anlamları ve kaynakları dipnotta verildi.
3. Nüsha farkları gösterilirken, iki ibârenin arasına köşeli ayraç () yerleştirildi.
4. Okunuşunda tereddüde düşülen kelimelerin yanına soru işareti (?) kondu.
5. Mucizeler metindeki sırasına göre sıralanarak bir tablo halinde verildi. İnceleme bölümünde verilen mucize numaraları söz konusu mucizenin metindeki yerini gösterir. Metin bölümünde de aynı numaralar mucize başlığının başına köşeli ayraç [] içinde yazıldı.
6. Metinde manzumelerin başındaki terimler köşeli ayraç [] içinde yazıldı.
7. Arapça ve Farsça mısra ve beyitler yeni yazı ile yazıldı, tercümeleri ise hemen altında yay ayraçz () içinde verildi.
8. Metnin çeviri yazısında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinde belirttiği hususlara uyuldu.

//HSA - A2 – RE 1b//

[Gül-i Sad-Berg-i Yahyā Bin Būstān]¹⁰⁷

Bi'smillahi'r-raḥmāni'r-raḥīm¹⁰⁸

Ey mu'cize-baḥş-ı enbiyā-i kümmel

Ey kām-revā-yı her nebiyy-i mürsel

Eşyāya ifāza-i kerem sendendür

Ey şun'ın her varak-ı kitāb mücmel

[Neşr]

Ḥudāyā Perverdgarā Şamedā Kirdgarā nazm-ı umūr-ı müteşettite-i kā'ināt ve kār-ı nübüvvet ü mu'cizāt bedāyi'-i şanāyi'-i kudretünden maṭla'ı nūr-ı Muḥammed ile muraşşa' bir kaşide-i garrādur ki "Evvelü mā-ḥalaḳallahü min-nūr"¹⁰⁹ aña işāretdür ve maḳṭa'ı zīver-i ḥātem-i Aḥmedī ile muşanna'dur ki "velākin resūlu'llahi ve ḥāteme'n-nebiyyīne"¹¹⁰ andan kināyetdür.

[Li-münşi'ihī]

Hezār şükr ü şenā ber-Ḥudā-yı bī-hemtā

Kerīm ü lem-yezel ü zü'l-celāl 'azze ve cel

(O eşsiz, kerim, zevali olmayan yüce Allah'a binlerce şükür olsun)

Münakkaş ez-keremeş levḥ-i mu'cizāt-ı rüsül

Müzeyyen ez-ḳalemeş şafḥa-i şevāb u 'amel

(Peygamberlerin mucizeler levhası keremiyle nakışlı; sevap ve amel sayfası kalemiyle süslüdür.)

¹⁰⁷ Gül-i Sad-Berg-i Yahyā Bin Bostān] – HSA, A2

¹⁰⁸ Bi'smillahi'r-raḥmāni'r-raḥīm] – A2, RE

¹⁰⁹ Allah'ın ilk yarattığı benim nurumdandır.

¹¹⁰ "(Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir.) Fakat o, Allah'ın resûlü ve nebilerin sonuncusudur." Kur'ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33/40.

[Nesr]

Vücūdı semt-i bidāyetden münezzeh ü müberrā ve cūdı menkaşet-i nihāyetden muḳaddes ü mu‘arrā

[Beyt]

Fesübḥāne Rabbü 'l- 'arşi leyse li-mülkiḥi

Tenāhu ve ḥaddü mebde' ve ḥitām

(Mülkü nihayetsiz, başlangıcına ve sonuna sınır olmayan arşın rabbini tesbih ederiz.)

[Nesr]

Dīde-i diḳḳat envār-ı dīdār-ı cemāl-i eḥadiyyetünde¹¹¹ ḥıre ve nazar-ı başiret müşāhede-i āşār-ı kemālünde tıredür.

[Beyt]

Hîç dil-râ be-künh-i ü reh nîst

'Aḳl u cān ez-kemāleş āgeh nîst

(Hiçbir gönül için onun künhüne yol yoktur; akıl ve can onun kemalinden haberdâr değildir)

[Nesr]

Hâlikā Rāzıkā 'azamet ü ḳudretüni //A2 - RE 2a// ta'rîf ü tavşîfde zebân-ı 'ālemiyân 'âciz¹¹² ü ḳaşır ve kemāl-i ḳudretüne mevcūdāt şevāhid-i zevāhirdür. //HSA 2a// Ḳaṭarāt-ı emtār-ı feyz ü iḥsānıyla¹¹³ inbāt-ı nebāt-ı ma'dūm ve nesīmāt-ı bād-ı ḥazānla¹¹⁴ izhāk-ı evrāk ve ezhāb-ı nazret-i āfāk müşbit-i imāte vü iḥyā idügi ma'lūm u mefhūmdur. [Ḳavluhu te'ālā] “*Ve tera 'l-arzu ḥāmideten fe-iḫzā enzelnā 'aleyhe 'l-mā'i ehtezzet ve rabet ve enbetet min külli zevcin behîc*”¹¹⁵. Envār-ı cemāl ü celāl çihre-pîrā-yı ḥāl-i i'dām u icād naḳş-perdāz-ı şaḥîfe-i teferrüd idügi ne maḥall-i istib'āddur.

[Mışra']

Sübḥāne men taḥayyere fî zātihî sivāh

(Kendinden başkası, zâtı hususunda hayrete düşeni tesbih ederiz)

¹¹¹ envār-ı dīdār-ı cemālinde] envār-ı dīdār-ı cemāl-i eḥadiyyetünde HSA, A2

¹¹² 'âciz] künk RE

¹¹³ iḥsānıyla] iḥsānla A2, RE

¹¹⁴ ḥazānla] ḥazān ile RE

¹¹⁵ “Yeri de kupkuru görürsün, ama oraya Biz su indirince çok geçmeden kıpırdanır, kabarır da gözü gönlü açan her güzel çiftten nice nebat bitirir.” Kur’ân-ı Kerîm, Hacc, 22/5

[Beyt]

Dil zi-kocā v'īn per ü bāl ez-kocā

Men ki vü ta 'zīm-i celāl ez-kocā

(Gönül nerede ve bu kol kanat nerede? Ben kim, onun celalini övmek nerede?)

[Neşr]

Hakka ki hāme-i mu'ciz-beyān şafha-i evrākda her ne kadar cüst ü cū itse maḥmidet ü sipāsda k̄aşır olup şarīrlar peydā ve kümeýt-i münṭaliku'l-'inān¹¹⁶ ne deñlü tek ü pū itse zūd-res-i menzilgāh-ı taḥkīk olmak hüveydā olmaz.

[Li-münşi'ihī]

İ'tirāf 'acz-ı evvelīdür şükr

Dā'imā der-i 'acz başıdur şükr

[Neşr]

İlāhī ümem-i sitemkār ve fark-ı küffār-ı bed-kirdār¹¹⁷ berhem-zen-i ma'reke-i inkār oldıkça enbiyā-i zevi'l-iḳtidār merkez-i 'ālemde idāre-i pergār-ı mu'cizāt ve ihāta-i dā'ire-i kerāmāt ile der-kār olmak kemāl-i ḳudretüñi rüy-ı ḥaşmda müşbit ve gülistān-ı ḳulūbda nihāl-i 'azametüñi münbit olmuşdur.

[‘Arabiyye]

Sübḥāneke rabbenā 'azze şānuhū

Ve 'amme 'ale'l-ḥalāyıkī sulṭānuhū

(Şanı yüce ve saltanatı bütün yaratılmışları kuşatan Rabbimiz, seni tesbīh ederiz.)

[Neşr]

Ve cūybār-ı şalāt u peyām gülistān-ı ervāḥ-ı //RE 2b// gürüh-ı enbiyā ḥazerātına ḥuşūsan ser-efrāz-ı fırka-i aşfiyā mu'ciz-nümā-yı 'arşa-i Baṭḥā sulṭān-ı serīr-i ıştıfā //A2 2b//

¹¹⁶

kümeýt-i münṭaliku'l-'inān] kümeýt-i münṭaku'l-'inān HSA

¹¹⁷

ümem-i sitemkār ve fark-ı küffār-ı bed-kirdār] fırka-i müteferriḳa-i bed-kirdār RE] ümem-i sitemkār ve fark-ı bed-kirdār HSA

[Li-münşi'ihī]

'Ālim-i sırr-ı 'alleme'l-esmā¹¹⁸

Nükte-perdāz-ı sırr-ı mā-evhā¹¹⁹ //HSA 2b//

Feyz-bahşende-i gürūh-ı ümem

Kāşif-i sırr-ı leyletü'l-isrā

[Neşr]

Şehsüvār-ı 'arşa-i vücūd ve vāsıta-i kılāde-i cūd fāi'z-i şerā'if-i hışāl hā'iz-i derece-i kemāl ü ikmāl

[Beyt]

Resül-i 'Arab şāh-ı Yeşrib Harem

Tufeyl-i reheş hem 'Arab hem 'Acem

(Arap olan resül, Mekke ve Medine'nin şâhıdır; Arap ve Acemler onun yolunun müntesibidir.)

[Neşr]

Nebıyy-i Hüdā resül-i Hüdā hātem-i aşfiyā sırdār-ı sübhānellezi isrā serdār-ı şufūf-ı enbiyā mahrem-i harem-i risālet bālā-nişin-i bārgāh-ı nübüvvet mazhar-ı füyūzāt-ı Hālīku'l-kā'ināt muzhir-i mu'cizāt-ı bāhiretü'l-āyāt¹²⁰

[Nazm]

Tāzeterin sünbül-i şahrā-yı nāz

Hāşterin gevher-i deryā-yı rāz

(Naz sahrasının en taze sünbülü, sır deryasının en has incisi)

Ahmed-i mürsel ki hıred hāk-i üst

Her dü-cihān beste-i fitrāk-i üst

(Ahmed-i mürsel ki akıl onun toprağıdır, her iki cihan onun atının terkisine bağlıdır.)

[Neşr]

Hāzret-i Muḥammed Muştafā şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi'n-nücebā ve şahbihi'l-bürreti'l-etkiyā¹²¹ hāzretlerinüñ ravza-i rażiyye vü Taybe-i¹²² tayyibelerine

¹¹⁸ “Ve (Âdem'e) bütün isimleri öğretti...”Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/31 ayetinden iktibas edilmiştir.

¹¹⁹ “Ne vahyolundu?” Kur’ân’da birçok surede geçen bu ibare için bk. Kur’ân-ı Kerîm, En’âm, 6/106.

¹²⁰ bāhiretü'l-āyāt] bāhirü'l-āyāt HSA

ki bād-ı mu‘cizātınıñ mehebbi fezā-yı ‘ālem-i ğayb ve maḳarr-ı hıyām-ı¹²³ kerāmātı şahrā-yı lā-raybdur¹²⁴.

[Nazm]

Ey ki tūyī bedreḳa-i rāh-ı Hāḳ

Mā zahare’l-fecru ve ğābe’l-ġasaḳ

(Ey, gece gündüz Hak yolunun kılavuzu olan sen! Güneş doğunca gecenin karanlığı kayboldu.)

Bād be-her laḫza be-rūḫeş selām

Mā enese’l-‘aynu li-ṭībi’l-menām

(Göz tatlı bir uykuya dalıncaya kadar her an onun rûhuna selâm olsun!)

[Neşr]

Zihī sulṭān-ı muşaddıḳ ve resūl-i muḫaḳḳıḳ ki cemme-i aşdıḳā deryūze-i nigāh-ı şefā‘at idüp ferāḫūr-ı naḫar-ı ‘ināyet olmak temennā iderler. Zihī nebiyy-i muṭlaḳ ki ‘āmme-i ‘uşāt āmāde-i pīşgāh-ı zarā‘et olup ḫāstḳār-ı merḫamet olurlar. //RE 3a// Ne maḳūle keşīfdür ki şa‘rāyı Şi‘rādan fark itmeyüp //A2 3a//‘arşa-i sipihride mu‘cize-i şaḳḳ-ı ḳamere barmaḳ ḳoya. Ne maḳūle saḫīfdür ki //HSA 3a// Şüreyyā’yı şerādan faşl itmeyüp derecāt-ı mu‘cizātı burūc-ı ‘ināda ‘urūc idenlere uya. Ne maḳūle bātıldur ki kār-ı ğārda ḫarem-i inkāra dāḫil ve mu‘cize-i tenvīr-i ‘aşāda şaḳḳ-ı ‘aşā ile pertev-i taḫḳıḳden nā-bīnā ve ṭarīḳ-i ihtidādan zāhil ola. Her mütekebbir-i bed-fercām ki semend-i tünd-inkārlarıyla¹²⁵ terk ü tāz ve ḳişver-i ḳalāletde¹²⁶ taḫrīk-i rikāba āġāz eyledi. Kār-kerde-i nādir-i cā ve figende-i ser-i semend-i hevā olup şemşīr-i mu‘cizāt istinzā‘-ı küfr ü ‘inād ve tīr-i seng-düz-ı kerāmāt ḳal‘-ı ḳılā‘-ı baġy ü fesād eyledi. Her münkir-i sitīze-kām ki ḫarem-i inkāra vaż‘-ı iḳdām itdi küstāh u melām ve āzürde-i senglāḫ-ı ilzām oldı. Zihī mu‘cize-ger-i sūtūde-eşer ki mānend-i kibrīt-i aḫmer ve¹²⁷ her mu‘cize-i vesīmesi bir sebīke-i sīme beñzer ki mebdē’i pūte-i

¹²¹ şahbihi’l- bürreti’l-etḳiyā] şahbihi’l-etḳiyā RE

¹²² ṭaybe-i] - A2

¹²³ hıyām-ı] - A2

¹²⁴ şahrā-yı blā-raybdur] şahrā-yı bī-‘aybdur RE

¹²⁵ tünd-inkārlarıyla] tünd-inkār ile RE

¹²⁶ ḳalāletde] ḳalāletle RE

¹²⁷ mānend-i kibrīt-i aḫmer ve] - A2, RE

ķudret ve me'adı sikke-i ĥikmetdür. ĖlĖbün-i mu'cizâtı bād-ı berg-rîzden maşûn ve ĖlĖşen-i kerāmâtı Ėl-i cennet gibi zübûl-i fenâdan maĥrûs u me'mündür. Şa'sa'a-i mu'cizâtı çeşm-i â'dâyı ĥîre ve lem'a-i şukķa-i kerāmâtı derûn-ı münkirîni tîre ķılmışdır.

[‘Arabiyye]

Şallā ‘aleyhi ilāhi’l-‘arşı mā-ṭala‘at

Şemsun vemā lāḥa necmun fî-duce ‘z-zulemi

(Karanlıkların karanlığında Ėneşin doğduğu ve yıldızın parladığı arşın ilahı ona salât etti.)

[Nesr]

Ve âl-i kirām ve aşĥâb-ı fîḥāmına ki her biri¹²⁸ şeref-i şoĥbet-i ḥayrû’l-beşer ile sa’âdet-i dâreyne maḥzar ve ṭarîk-i hidâyete reh-ber olmışlardır.

[Nazm]

Heme rāzî heme marzî reftend

Ėurb-i Ḥaķ-rā müteķāzî reftend

(Bütün razı olanlar ve kendisinden razı olunanlar gittiler, Hakk’a, çok arzulayanlar da gittiler.)

Geşte der-ķurb-i Ḥudā eknûn Ėüm //RE 3b//

Raẓiyallahü te‘ālā ‘anhüm

(Hepsi Hakk’a yakınlaşma yolunda fenâ buldular, Allah onlardan râzı olsun.)

Ammā ba’d bu kitāb-ı ĥurşîd-tāb ve ebvāb-ı //A2 3b//müşkîn-niķāb //HSA 3b// ki ĖlĖşen-i şaĥā’îfi serv-i mevzûn-kerāmât ile şaf-be-şaf ârâste ve evrāķ-ı leṭā’îfi ezhār-ı mu’cizât-ı seyyidü’l-kāināt ile pîrâstedür. Cüybār-ı ḥāme-i miskiyyü’l-ĥitāme ile ser-ĥadd-i itmāma irüp ḥāme-i müşkîn ĥihre-pîrā-yı tertîb ü tezyîn olmağa bā’iş bu emr ḥādiş olmışdır ki bir şeb ki şem’-i ḥayāt zîr-i¹²⁹ dāmen-i¹³⁰ ‘ināyât-ı Ḥudā-yı fāi’zü’l-berekātta tünd-bād-ı nikāyātdan¹³¹ maşûn idi. Zevāyā-yı ma’ārif ü me‘ābid-i leṭā’îf-i infikāk-ı meşā’il-i meşāĖil-i ḥāṭır u idrāk ile rûşen ü tâbnāk olup hemîşe¹³² müṭāla’a-i kütüb-i belāĖat-maķrûn ve muṭāraĥa-i nesh-i feşāĥat-maĥzûn pîş-nihād-ı

¹²⁸ her biri] – A2, RE

¹²⁹ zîr-i] – A2, RE

¹³⁰ dāmen-i] - A2

¹³¹ nikāyātdan] intifādan A2

¹³² hemîşe] - RE

ṭab'-ı kelīl ü maḥzūn olmağla ḥuṣṣe-çin-i ḥırmən-i āṣār-ı efāzıl olup deryūze-i dāne-i fevāzıl sermāye-i kār u pīrāye-i rūzgār olmuş idi. Nāgehān miṣkevet-i ilhām-ı ğaybīden pertev-i füyūzāt-ı ilāhiyye vü fütühāt-ı behiyye pertev-sāz-ı ḥāne-i dil-i tārik olup kuvvet-i muḥayyile bu maḥūle fikr-i bārik peydā ve ṣaḥīfe-i ḥātıra imlā ve ğuṣ-ı cāna inbā itdi ki

[Meşnevī]

Ey zi-şeb-i hicr-i girān-sāyeter

Ve'z-nefes-i 'ömr-i tehī māye ter

(Ey şiddetli ayrılık gecesinden daha gölgeli gecede uyuyup kalan ve ömrünün her nefesini boş geçiren kişi!)

Sāye-şıfat çend tevān ḥuṣṭ çend

Ḥiz ki ḥurşīd ber-āmed bülend

(Gölge gibi daha ne kadar yatacaksın? Uyan ki güneş yükseldi.)

[Neşr]

Ey güm-geşte-i feyāfī-i hidāyet ve rāh-yāfte-i bevādī-i ğavāyet

[Li-münşi'ihī]

Hezār-ı ğülsitān-ı şī'r ü inşā

Faḳīr-i raḥmet-i Bārī te'ālā

Ṭalebkār-ı şefā'at 'abd-i 'āṣī //HSA - RE 4a//

Ġarīḳ-i baḥr-i 'iṣyān ya'ni Yaḥyā

[Neşr]

Tāb-ı¹³³ ğafleti dilden dūr ve ḥāb-ı miḥneti dīdeden mehcūr idüp //A2 4a// mir'āt-i aḥvāle nāzır ve şūret-i 'avākıbı müstaḥzır ol ki me'āl-i māl-i dünyā-yı pūr-melāl-i āl ve ḥurşīd-i 'ömr mā'il-i zevāl idüğü cilveger-i mülāḥaza vü ḥayāldür.¹³⁴

¹³³

tāb-ı] niḳāb-ı RE

¹³⁴

cilveger-i mülāḥaza vü ḥayāldür] bedīhī ḥāldür RE

[Nazm]

Cihān-ı sifle eger bā-kesī vefā kerdī

Zi-Keykubād kocā müntakıl şudī be-Ḳubād

(Alçak dünyâ, eğer birine vefâ etmiş olsaydı Keykûbâd'dan Kubâd'a intikal eden nerede?)

Be-pîre-zāl-i cihān dil me-dih ki der-heme 'ömr

Nebûde-est demī pūr-i Zāl ez ū dil-şād

(İhtiyâr koca cihâna gönül verme ki ömrü boyunca Zaloğlu bir an bile onda mutlu olmamıştır.)

[Neşr]

Sipîhr-i ğadr¹³⁵ ü cevride hem-pervâz-ı hümâ-yı imhâl olmayup dem-sâz-nevâ-yı ihmâl olmuştur.

[Li-münşi'ihî]

Âh ez ĩn kâh-ı münhedim-bünyād

Âdemîzāde nîst der-vey şād

(Bu temeli yıkılmış kasrdan âh ki insanoğlu onda mutlu değildir.)

Şekkereş pür-meges güleş bā-ḥār

Ehl-i 'irfān be-cevr ü kahreş zār

(Onun şekeri sinekle doludur, gülü ise dikenlidir; irfan ehli onun kahır ve cevriyle inlemektedir.)

Sünbüleş çĭn ü gonceeş derhem

Halk der-ġam der-ū vü derhem hem

(Sünbülü kırışmış ve goncası karmakarışık; halk onda kaygılı ve muztarıptır.)

[Neşr]

Merr-i eyyām u kerr-i a'vām ile 'ākıbet āftāb-ı ḥayāt resīde-i kūşe-i bām-ı memāt olup murğ-ı 'ıyş u şafā esīr-i kayd-ı bend-i ḥādīmü'l-lezzāt olacağı ma'lûm-ı heme-i maḥlûkâtudur. Rif'at ile kevkeb-i bahtı şüreyyāya çıkarsa zillet ile taht-ı şerāya nāzil ideceği meşhûd-ı nazar-ı 'ākıldür.

[Li-münşi'ihī]

*Çıkarsa mihr-i iḳbālūñ ne deñlü evc-i a'lāya
Zamān āḥir senüñ bir gün yirüñ zīr-i zemīn eyler*

[Neşr]

Ḳaṅḡi 'andelīb-i ḥoş-nevā āḥir¹³⁶ sükūt ile bī-nevā olmadı ḡaṅḡi gül¹³⁷ pejmürde ve
ḡaṅḡi göñül mürde olmadı.

[Li-münşi'ihī]

*Semend-i devletidür tünd ü ser-keş
Ḳabā-yı zer-keşi olmışdur āteş //HSA 4b//*

*Ḥabāb-ı cāmdur dehrüñ ḡıbābı
Ḡurāb u būma me'vā ṭāḡ u bābı*

*Olur dīnārı nār ile mu'ādil¹³⁸
Olupdur¹³⁹ dirhemi hemmle muḡābil¹⁴⁰*

*Çemende lāledür çetr-i Sikender//RE 4b//
Ki olmuş bād ile ḡāke ber-ā-ber //A2 4b//*

*Ḳanı dārāt-ı Dārā ḡaşr-ı Ḳayşer
Ḳanı ferr-i Ferīdun-ı muḡaffer*

*Meger seng-i felāḡandur nücūmı
Ki başdan ādeme eyler hücūmı*

*Yāḡud nāḡūn durur dehrüñ hilāli
Ḥırāş eyler dil-i erbāb-ı ḡālī*

¹³⁶ āḥir] - RE
¹³⁷ gül] göñül RE
¹³⁸ mu'ādil] ber-ā-ber RE
¹³⁹ Olupdur] Olur her RE
¹⁴⁰ muḡābil] müyesser RE

*Bir iki gün güşād olsa gül-i ter
İder bād-ı fenā hāke ber-ā-ber*

*Gözin açmağa nergis olmaz imkân
Ġubār ile pür eyler anı ol ān¹⁴¹*

*Ruḥ-ı āl ile lāle oldı peydā
Derūnunda ne var eyle temāşā¹⁴²*

*Kime mihr itdi bu çerḥ-i sitemger
Kimiñle oldı yāḥud yār u yāver*

*Çıkarsa rif'at ile āsmāna
Yire urmağa arar bir bahāne*

*Benī ādem olur mı bunda rāḥat
Degüldür kimseye cāy-ı iḳāmet¹⁴³*

[Neşr]

Ne merhem-i bihbūd ile zaḥm-ı kār-ı kardına¹⁴⁴ dermān ve ne teskīn-i ālām-ı sikkīne¹⁴⁵ imkân vardır. Bir köhne ribāṭdur ki memerr-i şeyḥ ü şāb ve maḥall-i 'acele vü şitābdur.

[Mısrā Li-münşi'ihī]

Bu ḥarābāt-ı cihān olmaz saña cāy-ı nişest¹⁴⁶

Bir güzergāh-ı fenādur ki muḥayyem-i¹⁴⁷ şebāt olmaduğı bī-irtiyābdur.

¹⁴¹ ol ān] devrān A2, RE

¹⁴² ne var eyle temāşā] siyeh dāğı hüveydā RE

¹⁴³ iḳāmet] emānet A2

¹⁴⁴ kardına] cevrine A2, RE

¹⁴⁵ sikkīne] sikkīn-i kīne A2, RE

¹⁴⁶ Bu ḥarābāt-ı cihān olmaz saña cāy-ı nişest] – HSA, A2

¹⁴⁷ muḥayyem-i] muḍrib-i ḥıyām-ı RE

[Beyt]

Kesī rā cihān efser-i zer nekerd

Ki der āhireş hāk-ber-ser nekerd

(Cihan kimsenin başına altın taç koymamıştır ki sonunda başına toprak saçmamış olsun.)

[Neşr]

Pes ḥabb-i ḥubb-ı dünyā kiştzār-ı dil-i bī-riyādan terk-i sivā ile¹⁴⁸ perākende ve meyl-i şehevāt¹⁴⁹ ü hevā ki şecere-i bī-şemere idügi hüveydādur berkende olup ḥurşid-i zindegāniden istifāza-i envār-ı ḥayāt ve çeşme-sār-ı ‘ömr-i bī-şebātdan āb-ı lezzāt ile cism-i bī-tāb //HSA 5a//reyyān u sīrāb iken şaḥīfe-i ‘ālemde bir eşer mināşsa-i zuhūrda cilveger eyle ki mütezammın-ı semer ü müş’ir-i seyr ve muḥabbir-i aḥbār-ı //RE 5a// ḥayrū’l-beşer olup şafaḥāt-ı suṭūrunda mu’cizāt-ı sultān-ı enbiyā müntakiş¹⁵⁰ ve vecenāt-ı erḳāmında //A2 5a// kerāmāt-ı ḥātemü’l-aşfiyā mürtekiş¹⁵¹ ola. Bu ḥiṭāb-ı bā-şavāb pesendide-i uli’l-elbāb bir bāb belki bir kitāb-ı müsteṭāb olmağla dībāce-i cerā’id-i efkār ve dībāce vü ḥarā’id-i ebkār gibi maḳbūl-i dil-fiğār¹⁵² ve mesmū’-ı izz-i’tibār oldu. Ḥaḳḳā niçe zamān idi ki aḥbār-ı ezhār-ı mu’cizāt-ı seyyid-i kā’ināt büstān-ı dilde hüveydā vü fāyiḥ ve esmār u āşār-ı kerāmāt-ı server-i maḥlūkāt gülistān-ı ḥāṭırda büyā vü lāyiḥ idi. ‘Andelīb-i dil ol çemende terennüm ve tūṭī-i ḳalb-i bī-ğıll ol encümende tekellüm hevāsında ve kümeit-i ṭab’ ṭayy-ı mesāfe-i efkār u fūhūm ve ḳaṭ’-ı mesāḥā-i aḳṭār-ı ‘ulūm sevdāsında irḥā’-i ‘inān ile pūyā¹⁵³ idi. Ammā şūret-i intihāb cilveger-i mir’āt-i dil-i bī-tāb ve taṭvīl-i mümillden daḥı¹⁵⁴ ictināb melḥūz-ı ḥāṭır-ı ma’ārif-iktisāb idi. Pes cemme-i mu’cizātı silk-i taḥrīre nazm daḥı bā’iş-i eşḥāb ve umūr-ı şa’ābdan olmağın yüz mu’cize-i bāhiredü’ş-şān beyānı ile taḥrīk-i ḥāme-i benāna mübāşeret olınup Gül-i Şad-berg-i Gülistān-ı Risālet veya Risāle-i Şad-varaḳ-ı Şaḥḥaf-ı Nübüvvet olup edhem-i ḳalem encām-yāfte-i şaḥrā-yı raḳam //HSA 5b// oldukda lā-cerem bu kitāb-ı muḥterem

¹⁴⁸ terk-i sivā ile] – A2, RE

¹⁴⁹ şehevāt] şehvet A2

¹⁵⁰ müntakiş] münakkaş A2, mezkūr RE

¹⁵¹ mürtekiş] mezbūr RE

¹⁵² maḳbūl-i dil-fiğār] maḳbūl-i dil-i bülēgā-yı rüzgār RE

¹⁵³ pūyā] pūyān A2

¹⁵⁴ daḥı] – HSA, A2

[Mısrā‘ Li-münşi’ihī]

Gül-i Şad-berg-i Yahyā ibni Būstān

nāmı ile mu‘anven olup ser-i sūhan-ı her-kelām müstaḥsen olmuştur.

[Li-münşi’ihī]

Murādım ‘arz-ı ihlāş oldu ey dil

Degül yazmak murādım üzre kābil

Ne şāf oldu kederden levh-i ḥātır

Ne mihr-i şādmānī oldu zāhir//RE 5b//

Ġarez zikr eylemekdür nām-ı pāki

O nūrı nice ḥākī ola ḥāki //A2 5b//

Anı kim medḥ ide Ḥallāḳ-ı ‘ālem

Aña kādir olur mı hīç ādem

İlāhī lutfiñ ile kıl muvaffāḳ

Ola tā bu muḥayyeller muḥakḳāḳ

Zebānum eyle ol na’t ile gūyā

Nesīm-i mu‘cizātı eyle pūyā

[Neşr]

Ḥaḳḳā ki kuvvet-i muḥayyile bu ma’nāya mecāl bulmak muḥāl ve semt-i taḥrīre çekilmek maḥz-ı ḥayāldür ve pertev-i şu‘ūr u ‘uḳūl ve eşi‘‘a-i idrāk-i fuḥūl şu‘le-endāz-ı taḥḳīḳ ve ziyā-sāz-ı tedḳīḳ olmak şemere-i evhām idügi cāy-ı kelām degüldür.

[Beyt]

Vaşf-ı ḥurşīd çün kuned ḥuffāş

Şekl-i ‘anḳā çe sān kuned nakḳāş

(Yarasa güneşi nasıl vafsetsin, ankanın resmini nakkaş nasıl yapsın?)

[Neşr]

Kümeýt-i hāme tayy-ı beyābān-ı beyānda ne deñlü fersūde ve kaç’-ı mesāha-i bī-pāyānda ne mertebe nā-āsūde ola ki bu leṭā’if ü ma’ārif güncīde-i evrāk u şaḥā’if ola. Huşuşan ekdār-ı ḥatır-ı fātır dāhil-i havşala-i defātir olmayup şikāyet-i pür-nikāyet-i devrān u¹⁵⁵ ḥikāyet-i fazāhet-i enbiyā-yı zamān¹⁵⁶ rişte-i dilde olan ‘uḳde-i ğama ol deñlü istiḥkām virmemiş idi ki dendān-ı şabr u şekīb ile inḥilāl ü infişām bula ve lākin

[Mışra’]

Ve lestü bâ’istün min fażli Rabbī

(Rabbimin fazlından hiç yoksun kalmadım.)

[Neşr]

Ümīd-i şādık u recā’-i vāşık budur ki feyeżān-ı ‘aynū’l-ḥayāt-ı //HSA6a// hidāyet ve cereyān-ı çeşme-sār-ı ‘ināyet muḥammir-i nīrān-ı dālālet olup kıl-k-i füsün-sāz-ı neşr-i le’ālī-i kelāma āġāz eyleye.

[Mışrā’]

Der-zıyāfet-ḥāne-i cūd u nevāleş nīst men’

(Onun ikram ziyafethanesinde yasak yoktur.)

Bu daḥı emr-i muḳarrerdür ki maṭıyye-i te’līfāt mazanne-i ‘uşerātdur. Lāyık budur ki sāha-i evrākı mesāha-i¹⁵⁷ müsāmahaya şāyeste ve esās-ı ḥatāsı hencār-ı ‘afva bāyeste //RE 6a// ola. *Vallahü’l-müste’ān* //A2 6a// ve *‘aleyhi’t-tekelnān*¹⁵⁸

[Li-münşi’ihī]

Yā İlāhī baña lutf eyle ‘ināyet eyle

Kerem ü maġfiretüñ ile hidāyet eyle

Dīde-i ḳalbümi lutfuñ ile bīnā eyle

Göñlümi pertev-i iḥsānuña meclā eyle

¹⁵⁵ şikāyet-i pür-nikāyet-i devrān u] şikāyet ü A2, RE

¹⁵⁶ fazāhet-i enbiyā-yı zamān] rüzgār-ı pür-ālām RE

¹⁵⁷ mesāha-i] mesāfe-i A2

¹⁵⁸ En büyük yardımcı ve güvenilip tevekkül edilecek Allah’tır.

Beni evşâf-ı habîbüñ ile gūyā eyle
Gūlbūn-i dilde muḥabbet ile būyā eyle

Münācāt Be-Cenāb-ı Kādī'l-Hācāt Li-Münşî'ihī

Ey gūşāyende-i hıẓāne-i cūd
Hāl-ı küll ü şāni '-i mevcūd

Naḳş-bend-i nigār-hāne-i şun'
Kār-fermā-yı kār-hāne-i sun'

Pādişāh-ı serīr-i lem-yezelī
Nükte-perdāz-ı lā-menāzi' lī

Meş'al-efrūz-ı tārem-i ceberūt
Pādişāh-ı serā'ir-i melekūt

Yok kemālūñde ihtimāl-i zevāl
Zātuña naḳş irmek emr-i muḥāl

Cümle 'ālem eger olursa 'adem
'İzzetüñ zerre deñlü olmaz kem

'Ālemi yokdan eyledüñ mevcūd
İster iseñ olur hemān nā-būd

Ṭā'at eylerse cümleten eşyā
Var cenābuñda andan istiğnā

Naḳş-perdāz-ı şekl-i insānsun
Şāni '-i çār-ṭab' u erkānsun

Eyledüñ rûz ile şebi merkeb

Birisi edhem ü biri eşheb

Çeker anlar müdām gerdūnı

Böyle oldu bu devr kânūnı //HSA 6b//

İremez künh-i zātuña idrāk

Şıfatuñ bilmede 'aқıllar çāk

Didi anuñçün 'ārif-i müdrik

Mā 'arefnāke Hāḳḳ ma 'rifetik¹⁵⁹

(Seni hakkıyla, bilmemiz gerektiği gibi bilemedik.)

Murg-ı cān ol hevāda bī-per ü bāl

'Uḳālānuñ lisānı olmuş lāl

Yirde vü gökde pādişāh oldur

Cümle biz ḳullaruz Hudā oldur //RE – A2 6b//

Hāki itdükde tıynet-i Ādem

İtdi ḳalbinde 'aşḳını müdgām

Oldı eşyā şevāhid-i zātı

İtdi aña delālet āyātı

İtdi eşyāya feyz-i lutf ile cūd

Yoğiken itdi cümlesin mevcūd

*Bād itdükçe 'aşkını ilķā
Cūş ider derd ile dil-i deryā*

*Rūy-ı Leylā' da gösterüp dīdār
Kays' ı dīvāne eyledi nāçār*

*Yūsuf oldu bahāne Ya 'kūb' a
Düşdi bu deñlü 'aşk u āşūba*

*Şekl-i 'Azrā' da hüsñ idüp izhār
Vāmık' ı itdi añā 'āşık-ı zār*

*İtdi lutf ile gülşeni handān
Oldı mānend-i ravza-i rıdvān*

*Virdi peyk-i nesīme tāb u tüvān
Oldı her semte emri ile revān*

*Şāhid-i şubḥa zīb ü fer virdi
Husrev-i şāha tāc-ı zer virdi*

*İtdi ol pādişāh-ı her dü-serā
Sebzeye fistikī kabā i 'tā*

*Kıldı insānı lutfila i 'zāz
Nuṭṭ u 'akl ile eyledi mümtāz*

*Kulların ğark itdi ni 'metine
İremez kimseler nihāyetine*

*Eylesem haşre deñlü medh ü senā
İdemem zerresin anuñ imlā*

*Çünkü ızhār-ı 'acz itdi resül
Hîç kâdir olur mı aña 'ukûl*

*İdeyin ey Hudā-yı bî-hemtā
Hālūmi 'arz saña ser-tā-pā*

*Nefs ile hālimüz harāb oldu
Âteş-i gamla dil kebāb oldu //HSA 7a//*

*Teb-i zenb ile cism olup bīmār
Mihr-veş ditrer oldu zār u nizār*

*Ebruvānum olup durur gūyā
Ser-nüvişt-i umūr-ı zenb ü hevā //RE – A2 7a//*

*Dāğ-ı sermāye-i sefāhetdür
Mūy-ı jülīde tāt-ı nekbetdür*

*Mübtelā-yı belā-yı 'ișyānam
Hasteyem derdmend ü bî-cānam*

*Ṭā'ate mūr-ı haste-ser gibiyem
Lîk 'ișyānda şîr-i ner gibiyem*

*Her ne deñlü k'esîr-i ma'şiyetem
Yine ümmîdvār-ı mağfiretem*

Ḥaste oldım ise ¹⁶⁰ devā senden

Ben fakīre yine 'aṭā senden

Kārımız gerçi cürm ü tuğyāndur

Bize kārūñ hemīşe iḥsāndur

Neyleyin āh kim bu nef̄s-i denī

Yaramaz yola iltür oldu beni

Guşsa vü gam beni tebāh itdi

Kārımı cümle āh u vāh itdi

Ne kadar var ise cihānda günāh

Baṇa sevḳ eyler anı ol güm-rāh

Ḥayretümden yitürmüşem özümü

İdemem fark gice gündüzimi

Bir gün olmaz ki ey 'afüvv-i ḡafūr

Saṇa lāyık bir işim ide zuhūr

Cümle dünyā günāh iderse ne bāk

Baḥr-i 'afvuñda olımaz ḥāṣāk

Yā İlāhī 'ināyet eyle baṇa

Lutfiñ ile hidāyet eyle baṇa

Şol zamān kim irişe baṇa ecel

Vire ḳaşr-ı vüçūda merg ḥalel

¹⁶⁰ Ḥaste oldım ise] N'ola bīmār isem RE

*Şeb-i zulmetde kıomayup cānum
Keremüñ meş'al eyle sulţānum*

*Dem-i āhırde kim kalam tenhā
Luţfiñi mūnis eyle anda baña*

*Gülşen-i cānum eyle tāze vü ter
Āb-ı ihsānuñ ile vir aña fer*

*Cān-ı bīmāra eyleyüp tīmār
Ĥāb-ı ġafletden it anı¹⁶¹ bīdār*

*Bārver kıl nihāl-i āmālüm
Kıl rızāña muvāfık a'mālüm //HSA - RE – A2 7b//*

*Eyleyüp şem'-i luţfi baña delīl
Vādi-i zulmet içre kıoma zelīl*

*Keremüñ çāre-sāz eyle baña
Raĥmetüñ dil-nüvāz eyle baña*

*Luţf idüp ĥāl-i zārum itme tebāh
Nāmemi kıl sepīd itme siyāh*

*Dīdemi nūriñ ile rüşen kıl
Kālbümi luţfiñ ile gülşen kıl*

*Cānumu ĥikmetüñden it āġeh
Cehlile kıoma eyleme ebleh*

Yā semī'ü'n-nidā'i fī'l-ḥācāt
Ḳurbūñ ile 'ibāda vir derecāt

Cümle aḥvālimüz saña ma'lūm
Beni lutfuñdan eyleme maḥrūm

Gerçi bizde¹⁶² günāha 'add yokdur
Kerem ü lutfuña da ḥadd yokdur

Aḥmed'i kıl şefī' rūz-ı kıyām
Ola bī-ḥadd aña şalāt u selām

Na't-ı Ḥāzret-i Seyyidü'l-Beşer ve Vaşf-ı Mi'rāc-ı Ān Zāt-ı Muṭahhar Şallallahü
 'Aleyhi ve Sellem Mā-dāme'l-Ḳamer Fī-Felekü'l-Ezher¹⁶³ Li-Münşi'ihī'l-Aḥḳar

Ey ber-ārende-i evāmir-i Ḥaḳ
Seyyidü'l-kevn hādi-i muṭlaḳ

Şem'-i cem'-i rüsül imām-ı Hüdā
Sālik-i şāh-rāh-ı ev ednā¹⁶⁴

Ḥātem-i enbiyā vü ḥayr-ı rüsül
Şāfi'-i ḥalk u pīşvā-yı sübül

Şeref-efzā-yı ḥāne-i eflāk
Mazhar-ı lutf-ı ḥil'at-i levlāk

¹⁶² bizde] bende RE

¹⁶³ fī-felekü'l-ezher] ve'l- felekü'l-ezher A2, RE

¹⁶⁴ ev ednā] erselnā RE

Maḥrem-i rāz-ı āsmānīsin
Maḥrem-i Ka'be-i emānīsin

Ḥākim-i kişver-i risāletsin
Hāmī-i ḥıṭṭa-i velāyetsin

Ḳurretü'l-'ayn-ı ins ü cānsın sen
Dürretü't-tāc-ı kün fekānsın sen

'Araḳ-ı rüyiñ oldı mā-i mu'īn
Tār-ı zülfinüñ oldı ḥabl-i metīn //RE – A2 8a//

Oldı ya ḳaṭre-i zülāl-i vişāl ¹⁶⁵
Tār-ı zülfiñ kemend-i 'izz ü celāl

Oldı ya ḥod iki siyeh ejder
Dā'imā genc-i cismüñi bekler //HSA 8a//

Ezberüñdür çü sırr-ı levḥ ü ḳalem
Ṭutmaz iseñ ḳalem eger ki ne ğam

Sāyebān oldı başuñ üzre seḥāb
Bārekallah zihī 'ulüvv-i cenāb

Virdi tīḡuñ ḥasūd-ı dīne şikest
Lāt u 'Uzzā'nuñ itdi ḳadrini pest

Sen resūl idüñ ey ḥabīb-i Vedūd
Ḥazret-i Ādem olmadın mevcūd

¹⁶⁵ vişāl] cemāl RE

*Hāk-pāyüñ kılup felek ber-ser
Başına itdi anı zer¹⁶⁶ efser*

*Cilvegāhuñ sipihr-i aḥzardur
Süm-i rahşuñ meh-i münevverdür*

*Haremüñdür meṭāf-ı fevc-i melek
'Alemüñ āfitāb-ı burc-ı felek*

*Şu 'le-i mihr şem'-i cāhuñdur
Aṭlas-ı çerḥ hāk-i rāhuñdur*

*Her melek pāsbān-ı bārgēhüñ
Māh meş'al-fürüz-ı ḥānḳāhuñ*

*Qaşr-ı qadriñ 'aceb mu'allādur
Zātuñ iki cihāndan a'lādur*

*Kürsi-i çerḥ hāk-i rāh oldı
Şeb-i mi'rāc aña güvāh oldı*

*Bārekallāh zihī şeb-i isrā
Levḥaşallāh leyl-i müşgīn-sā*

*K'eylemişdür anı o bedr-i dücī
Nūr-ı rüyıyla leyle-i kameri¹⁶⁷*

166

zer] ḥūb HSA, A2

167

k'eylemişdür anı o bedr-i dücī / nūr-ı rüyıyla leyle-i kameri] k'itdi anı o māh-ı bedr-i dücā / nūr-ı rüyıyla leyle-i isrā A2, RE

*Diñle icmāl-i ḥāl-i mi'rācı
Niçe olmışdur ümmetin rācī*

*Āsmāna 'urūc idüp ol şeb
Eyledi anda kaçd-ı vuşlat-ı Rab*

*Ol gice ol meh-i sipihr-i kerem
Ümmühānī evinde idi o dem*

*İrdi Cibrīl-i āsmān-peymā
Bir Burāk ile nūr idi gūyā //RE – A2 8b//*

*Ḥaḳ kelāmını eyleyüp iṣāl
Eyledi müjde-i şafā-yı vişāl*

*İtdi ol şeb Burāk ile sefer¹⁶⁸
Berg-i gül ile şanki bād-ı seher¹⁶⁹*

*İtdi çün 'azm-i 'ālem-i bālā
Döşenüp aṭlas oldu rüy-ı semā*

*Eyleyüp 'azm dergeh-i kuddüs
Māh-ı nev tutdı öñce¹⁷⁰ zer fānūs //HSA 8b//*

*Açdı gīsūların o mihr-i münīr
Misk ile dehri eyledi ta'ṭīr*

¹⁶⁸ itdi ol raḥş ile o gice sefer] itdi ol şeb Burāk ile sefer A2, RE
¹⁶⁹ berg-i gül ile şanki bād-ı seher] berg-i gül gibi uçurdu bād-ı seher RE
¹⁷⁰ öñce] öñince RE

Virdi eflāke rūyı pīrāye
Kaşr-ı kadrine eyledi pāye

Şukka-i 'azmi olıcaķ zāhir
Oldı encüm gözin açup nāzır

Melekūt ehline düşüp yine cūş
İtdiler her birisi cūş u hurūş

Şevke geldi felekde cümle melek
Zevk u şevkile¹⁷¹ tıldı cevfi felek

Her taraf tırdı yolına niçe hūr
Ellerinde tabaķ ile pūr-nūr

İtdiler ayağına anda nişār
Eylediler niçe sürūr izhār

'İzz ü devlet ile o şāh-ı kerem
İtdi refref maķāmını maķdem

'Özr idüp kaldı anda Cibre'ıl
Ķudreti pāyı oldı çünki kelıl

Şerm ile geçdi niçe niçe hicāb
Oldı tā mahrem-i 'atā-yı hiķāb

Ķarem-i 'izzete çü başdı ķadem
Ol Ķaremde vücūdın itdi 'adem

¹⁷¹ zevk u şevkile] zevk-ı şevkile A2, RE

Yār idi ğayrı yoğ idi aġyār
*Leyse fi 'd-dāri ğayruhū deyyār*¹⁷²

Ka 'be kavseyne olıcaķ vāşıl
Oldı maķşūdı ser-be-ser hāşıl

Çünki yoğ idi arada hā 'il
Oldı cümle murādına nā 'il

Her ne kim itdi ise anda recā
Virdi andan ziyāde aña Hudā //RE – A2 9a//

Diledi ümmetini pes o hümām
Eyledi maṭlab-ı mühimm ü merām

Bārekallah ne luṭf u şefkatdür
Ümmet-i 'āşiye ne devletdür

Levhaşallah zihī 'aṭā-yı cemīl
K'eyledi ol ḥabībe Rabb-i cemīl

Hāce-i kā 'ināt-ı 'arş-cenāb
Cūy-ı vuşlatdan olıcaķ sīr-āb

*'Arz idüp anda niçe niçe*¹⁷³ *ḥuşū'*
Eyledi yine hem-rehine rücū'

¹⁷² Evde ev sahibinden başka kimse yoktur.

¹⁷³ 'arz idüp anda niçe niçe] itdi ādāb ile anda niçe A2

*Yā İlāhī o gice hürmetine
Lāyık eyle beni şefā'atine //HSA 9a//*

*Mücrimem bir za'îf-i rû-siyehem
Başdan ayağa cümleten günehem*

*Behremend eyleyüp himāyet ile
Nazar eyle baña 'ināyet ile*

*Ḳoma ben bende-i za'îfî garîb
Ḳıl şefā'at 'a'āsın aña naşîb*

*Ḳoma hayret içinde rûz-ı cezā
Eyle ihsānuña ne ise sezā*

*Yevm-i maḥşerde görmesün zillet
'Alemüñ sāyesinde kıl rāḥat*

*Sālikān-ı tarîk-i şıdk u şafā
Pādişāhān-ı milket-i taḳvā*

*Çār-yāre selām ola her ān
Dīn-i İslām'a oldılar erkān*

*Cūy-ı şıdk u hulūş ile Ḥaḳḳā
Virdiler gülsitān-ı dīne şafā*

*Birisi ol veliyy-i şıdk-āşār
Şāniye şneyni iz-hümā fi'l-ğār¹⁷⁴*

¹⁷⁴ “...Mağarada iken iki kişiden ikincisi...” Kur’ân-ı Kerîm, Tevbe, 9/40.

Cā-niṣṣīn nebi-yi 'ale't-taḥḳīk
Baḥr-i 'irfān-ı ḥazret-i ṣiddīk

Biri ol server-i ḥuceste-eṣer
Menba'-ı 'adl u cūd ya'ni 'Ömer

Birisi daḥı cāmi'-i Kur'ān
İbni 'Affān ḥazret-i 'Oṣmān

Biri daḥı cenāb-ı şīr-i Hudā
İbni 'amm-ı resūl-i her dü-serā //RE – A2 9b//

Rūz-ı ḥaṣr içre sāḳī-i kevşer
Āftāb-ı sipihr-i dīn Ḥayder

Cümle aşḥāb u āline her ān
Ola Ḥaḳ'dan dūrūd-ı bī-pāyān

Bunlaruñ ḥürmetine yā Allah
Rūyımı rūz-ı maḥşer itme siyāh

Eyle Yahyā'ya raḥmetüñ mebzūl
Olmasun ol kuşūr ile mes'ul

Gerçi çokdur günāhı gayet ile
Lutfuñuñ ḥaddi yok nihāyet ile

Yā İlāhī be'izz-i nām-ı Ġafūr
Beni lutfuñdan eyleme mehcūr

Der-Meḥāmid-i Ḥalīfe-i Eyyām¹⁷⁵ ve Pādişāh-ı İslām¹⁷⁶ //HSA 9b//

Ba'd-ı medh-i resūl ü ḥamd-i Ḥudā

Pādişāh-ı cihāna eyle du'ā

Şehryār-ı serīr-i feth ü zafer

Pādişāh-ı livā-yı naşr u hüner

Āsmān-ı fütüvvet ü 'izzet

Felek-i millet ü meh-i devlet

Ḥāmi-i beyza-i Müselmānī

Māhi-i resm ü zulm ü¹⁷⁷ tuğyānī

'Ālemüñ şehryārı ḥāḳānı¹⁷⁸

Pādişāh-ı serīr-i 'Oşmānī

Tāc-berkende-i ser-i a'dā

Tāc-baḥşende-i Cem ü Dārā

[Neşr]

Bir sultān-ı 'azamet-penāh ve bir ḥāḳān-ı gītī-cāhdur ki

[Meşnevī]

Felek bende vü āfitābeş gulām

Zamāne muṭī' vü cihāneş be-kām

(Felek kölesi, güneş hizmetçisidir; zamāne halkı ona itâat etmiş ve cihân onunla murâdına ermiştir.)

Ḥudā-yı cihān-āferīn yāvereş

Heme ḥusrevān-ı cihān çākereş

(Cihânı yaratan Tanrı onun yardımcısı ve bütün dünyâ pâdişahları kölesidir.)

¹⁷⁵ eyyām] imām A2

¹⁷⁶ der-meḥāmid-i ḥalīfe-i imām ve pādişāh-ı islām] der-meḥāmid-i ḥazret-i zıllu'llāhü'l-'allām ḥalīfe-i enām ve pādişāh-ı islām RE

¹⁷⁷ resm ü zulm ü] zulm ü resm-i RE

¹⁷⁸ 'ālemüñ şehriyārı ḥāḳānı] mazhar-ı kavlı-i zıll-i Yezdānī RE

[Neşr]

Zihī pādīşāh-ı felek-raḥş u memleket-baḥş ki ednā bendesi Mısr’a sulṭān ve kemīne-i kemteri deşt-i Kıpçağa ḥan şemşīr-i ziyā-baḥşı //A2 10a// rūşenāyīde-i //RE 10a// Ḥabeş ü Karaman tīr-i zer-endūdı dıraḥş-baḥş-ı Bedeḥşān¹⁷⁹ siper-i zer-ālūdı mānend-i mihr-i dıraḥşān bīm-i tīrinden dīde-i zerre ḥūn-feşān ve mihr-i āsmān ‘acele ile girīzāndur.

[Nazm]

Zi-bāl-i ferīşte ber-i tīr-i ū

Hizebr-i felek şayd-ı naḥcīr-i ū

(Melek kanadı okunun ucundadır; feleğin aslanı (aslan burcu) onun avıdır.)

[Neşr]

Bir şehenşāh-ı perī-sīret ve melik-i melek-şūretdür ki ṭaṭana-i ‘adl u dādı ile kıbāb-ı¹⁸⁰ felek memlū ve nesīm-i ḥulḳ-ı Ḥudā-dādī ile gülşen-i ‘ālem hoş-būdur¹⁸¹ yümn-i devlet-i ḥümāyūnunda ḥalḳ-ı ‘ālem her-sū āsūde ve taḥt-ı baḥt-ı taşarrufunda¹⁸² memālik sūtūdedür. Tāc-ı ‘āzāmeti¹⁸³ ḥurşīde hem-ser ü çetr-i ḥaşmeti semā-yı sipihre¹⁸⁴ sāye-güster sūmm-i semendi tāc-ı ser-i serverān-ı zamān ḥāk-i rāhı sürme-i //HSA 10a// dīde-i mülūk-ı Şıfāḥān’dur.

[Beyt]

Ey kabā-yı pādīşāhī rāst ber bālā-yı tū

Tāc-ı şāhī-rā fūrūg ez-gevher-i vālā-yı tū

(Ey pādīşāhlık elbisesi üzerine yakışmış olan, pādīşāhlık tâcının parıltısı senin yüce cevherindendir.)

[Neşr]

Rāfī’-i livā-yı vālā-yı İslām ḥıdīv-i ḥuceste-iḥtişām şeh-süvār-ı meydān-ı ‘arşa-i ḥāk fāris-i yekrān-ı sipihri-i çālāk penāh-ı dīn ü devlet pādīşāh-ı āsmān-rif‘at ālā ve ḥüve’s-sulṭānū’l-a‘zam ve’l-ḥākānū’l-mu‘azzam el-māḥiyyü āsārū’z-zulmü ve’l-

¹⁷⁹ dıraḥş-baḥş-ı Bedeḥşān] dıraḥş-ı Bedeḥşān HSA

¹⁸⁰ kıbāb-ı] – HSA, RE

¹⁸¹ hoş-būdur] hoş-bū ve RE

¹⁸² taḥt-ı baḥt-ı taşarrufunda]- RE

¹⁸³ tāc-ı ‘āzāmeti] tārik-i tāc-ı devleti RE

¹⁸⁴ semā-yı sipihre] ḥümā-yı sipihre HSA, ‘āleme RE

‘inād e’l-hāmiyyü havzatü’d-dīn ‘an taṭarruku’l-fesād ḥādimü’l-haremeyni’ş-
şerifeyni’l¹⁸⁵-muḥteremeyn

[Li-münşi’ihī]

Dāver-i ‘ālem şehenşāh-ı mufahḥam Ḥān Murād

Sāye-i Yezdān mu‘izz-i salṭanat Sulṭān Murād¹⁸⁶

[Neşr]

El-‘ādil el-kāmil el-ğāzī şāhibü’l-fütühāt ve’l-mağāzī es-sulṭān ibni’s-sulṭān es-sulṭān
Murād bin Aḥmed Ḥān

[Li-münşi’ihī] //RE 10b//

Şeh Murād Ḥān ibni Aḥmed Ḥan

Husrev-i dehr server-i zī-şān

İbni sulṭān Muhammed ibni¹⁸⁷ Murād

İbni sulṭān Selīm-i pāk-nijād

[Neşr] //A2 10b//

*Ḥalledallahü te‘ālā eyyāme salṭanatıhi’l-ḳahire ve eyyede a‘vāme ḥilāfetıhi’l-bāhire
ve ḥafāza bi‘aynihi’lletī lā-tenām ve eyyede bi-melāiketihī naşrihi’l-kirām bi-
ḥürmeti’n-nebiyyi’l-hümām ve ālihi’l-fihām ve şahbihi’l-‘izām şallallahü aleyhi ve
raziyallahü ‘anhüm¹⁸⁸ ma ṭarabe’l-hezār ve nāḥe’l-ḥamām¹⁸⁹*

[Naẓm li- münşi’ihī]

İlāhī devlet ü ‘ömrin müdām it

Serīr-i salṭanatda müstedām it

Açılsun gül gibi gülşende dā’im

Şafā vü ‘işret üzre ber-devām it

¹⁸⁵ şerifeyni’l] – HSA, A2

¹⁸⁶ dāver-i ‘ālem şehenşāh-ı mufahḥam Ḥan Murād / sāye-i Yezdān mu‘izz-i salṭanat Sulṭān Murād] – HSA, A2

¹⁸⁷ ibni] bin HSA, A2

¹⁸⁸ ve şahbihi’l-‘izām şallallahü te‘ālā aleyhi ve raziyallahü ‘anhüm] - RE

¹⁸⁹ Allah yüce peygamberinin ve onun ailesinin ashabının hürmetine bülbüller şakıdıkça ve güvercinler öttükçe onun saltanat günlerini ve hilafeti yıllarını ebedi kılsın ve asla uyumayan gözleriyle korusun ve ona olan yardımını melekleriyle desteklesin.

*'Adūsını hemîşe eyle maḵhūr*¹⁹⁰

Sürūr-ı nuşret ile şād-kām it

Der-i 'izzet-penāhını o şāhuñ

*Selāmet ehline dārü's-selām it*¹⁹¹

*Naẓar itsün kulu Yahyā'ya dā'im*¹⁹²

İşigünde anı kemter gulām it //HSA 10b//

[Li-münşi'ihī]

Be-'ahd-i şeh Murād Han 'ibni Aḥmed

Livā-i neşr-rā kerdem ser-āmed

(Ahmed oğlu Şah Murad devrinde nesir sancağını yücelttim)

Refîkeş bād tevfiḳet Hudāyā

Müyesser kun zi-lutfet 'ömr-i sermed

(Ey Allah'ım tevfiğin ona yoldaş olsun; lutfundan ona uzun bir ömür bahşet.)

[Neşr]

*Ve hāzā evānu's-şurū' fî'l-maḵşūd mütevekkilen 'ale'l-meliki'l-ma'būd innehū müfeyyizü'l-hayri ve'l-cūd ve minallahi'l-ināyeti ve't-tevfîḳ ve es'elühū sivāe't-tarîḳ*¹⁹³

[Kıt'a Li-münşi'ihī]

Nüktehā-yı pāk-i Yahyā gūş kun

Bādeī ez-feyz-i bezmem nūş kun

(Yahyâ'nın parlak nüktelerin dinle, meclisimin feyzinden bir kadeh iç.)

Hemcü deryā bā-ma'ārif cūş kun

Hāṭıret şād u zi-guşşa hūş kun

¹⁹⁰ 'adūsını hemîşe eyle maḵhūr] 'adū-yı devletini eyle maḵhūr RE

¹⁹¹ der-i 'izzet-penāhını o şāhuñ / selāmet ehlüne dārü's-selām it] der-i 'izzet-penāh-ı şehryarı / ḥarīm-i ravza-i dārü's-selām it RE

¹⁹² naẓar itsün kulu Yahyā'ya dā'im] hemîşe eylesün Yahyā'ya iḥsān RE

¹⁹³ Bu asıl maksada başlangıçtır kullarının melikine tevekkül ederek O hayır ve ikrama feyiz verendir. Tevfik ve inayet Allah'tandır. Bana yeni bir yol açmasını diliyorum.

(Maarifle deniz gibi coş, gönlünü sıkıntıdan kurtar ve mutlu ol.)

[1]Mu‘cize-i Mi‘râc-ı Cismânî ve Reften Der-Ḥacle-Ḥâne-i Âsmânî

Debîr-i rivāyet ḥâne-zen-i şahîfe-i ḥikāyet olmuşdur ki şefâ‘at-kün-i//RE 11a//
ümmeṭ ḥimāyet-dih-i erbāb-ı ma‘şiyet sulṭān-ı serîr-i risālet ḥazretlerinüñ bihterîn
mu‘cizâtı mi‘râc-ı bâhirü’l-âyâtıdır. Fârisân-ı ‘arşa-i takrîr ve gârişân-ı //A2 11a//
nihâl-i bülend-tahrîr bu gûne cevelân-künân-ı bîdâ’-ı takrîr ü beyân olmuşlardır ki ol
serv-i¹⁹⁴ sûtûde-seyr şehr-i rebî‘ü’l-evvel-i muḥteremde ba‘zı eimme şehr-i rebî‘ü’l-
âḥirde İmām Nevevî¹⁹⁵ ve İmām Kurtubî şehr-i recebde olmağa zāhib olmuşlardır.
Hengām-ı hicretten bir sene muḥaddem bir şeb ki ṭaleb-kerde-i ref kerd-i ta‘b-ı
dağdağa-i Kureyş-i nā-sāz idiler. Mihman-ı ḥâne-i Ümmühānî olup zāt-ı nūr-efşānî
ile reşk-endāz-ı ḥurşîd-i cihānî eyledi. Âyā ol şeb ne şeb idi ki gūyā pertev-i ṭal‘at-ı
nūr-ı resûl-i Kureyşî-neseb ile mānend-i //HSA 11a// şubḥ-ı enver rûşen ü münevver
oldı. Kadem-zed-i resûl-i mümecced olmağa atlas-ı sipihr-güsterde ve le‘ālî-i encüm-
feşānde¹⁹⁶ melā’ike-i kirām ḥasbū mā emerahümü’l-‘allām¹⁹⁷ merāsım-i ḥidmete
kıyām göstermişler idi.

[Mışra‘]

Ḥavrā be-nezāre-i cemāleş şafzed

(Huriler onun cemalini seyretmek için saf tuttular.)

[Neşr]

Zihî şeb ki ol bedr-i şārık-ı¹⁹⁸ sipihr-i müfārık-ı ḥalāyık meclā-yı cemāl-i Ḥallāk
olmağa lāyık idi¹⁹⁹.

[Mışra‘]

Ân şeb-i ḳadrî ki mî-güyend gūyā imşebest

(O, dedikleri Kadir gecesi sanki bu gecedir.)

¹⁹⁴ serv-i] server-i RE

¹⁹⁵ Nevevî] Nūdî RE

¹⁹⁶ encüm-feşānda] encüm-füşurde olup RE

¹⁹⁷ Her şeyi en iyi bilen (Allah’ın) emri gereğince.

¹⁹⁸ şārık-ı] bārık-i RE

¹⁹⁹ idi] oldu RE

Henüz āsūde ve pister-i hābda günūde olmuş idi ki āftāb-ı elṭāf-ı İlāhī sāye-endāz-ı ser-i risālet-penāhī olup nā-gāh peyk-i İlāh ḳadem-ber-āverde-i ‘arṣa-i ‘ālem-i vücūd u ‘adem

[Beyt]

Ḳāşıdī ez-kişver-i nūrāniyān

Pāk ez-ālāyiş-i ḳulmāniyān

(Nūrānī olanların ülkesinden bir haberci, karanlık ehlinin bulaşıklarından arınmış.)

[Neşr]

Muḳarreb-i dergāh-ı Rabb-i Celīl²⁰⁰ maḥrem-ı sūrādiḳāt-ı //RE 11b// nebiyy-i Cemīl²⁰¹ ḥazret-i Cebre’īl elli biñ melek ile nezīl olup tesbīḥ ü tehlīl ile ser-zede-i ḥāk-i reh-i nebiyy-i Celīl oldılar.

[Nazm]

Āmed ü āverd burākī çü berḳ

Peykerī ez-nūr ḳadem tā-be-farḳ

(Baştan ayağa nurdan bir yüz geldi ve şimşek gibi bir burak getirdi.)

[Neşr]

Melā’ike-i kirām saḳf-ı beytden dāḥil ve mebt-i ḥazrete andan vāşıl oldukları //A2 11b// delīl-i cevāz-ı²⁰² ḥarḳ u iltiyāmdur ki mülzem-i mu’telizile-i şaḥīfū’l-kelāmdur. Ba’zı nāḳil şebt-i şaḥf-ı delā’īl idüp ḥazret-i Mikā’īl bile nezīl oldu dirler²⁰³. Çünkü ḥazret-i Cebre’īl peygām-āver-i fersūde-cebīn-i pīşgāh-ı ḥazret-i peygamber oldu.

[Nazm]

Be-guḳt ey bülbul-i bāğ-ı nīkūyī

Çü baḥt-ı ‘ālemī ḥāb ez çi cūyī

(Dedi “ Ey güzellik bağının bülbulü, sen âlemin bahtı gibisin uykuda ne arıyorsun?)

Zemānī nergis-i maḥmūr bu ‘gşāy

Çü gül //HSA 11b// ez-ğonce-i hestī bīrūn āy

(Birazcık aç şu mahmur gözünü, varlık goncasından gül gibi çıkıver.)

200 cemīl] celīl A2, RE
201 celīl] cemīl A2, RE
202 cevāz-ı] civār-ı RE
203 dirler] dimişdür RE

[Neşr]

Eyitdi “Ey çāre-sāz-ı bī-çāregān ve feryād-res-i dermāndegān müjde-i hayāt-bahş u ebed-naş ki hergiz evrāk-ı āsmānda bu şūret nümāyān ve ebeden kār-ḥāne-i cihānda²⁰⁴ ilā elān ne bir nebiyy-i kerīmü’ş-şān ve ne bir mürsel-i bāhirü’l-‘unvān ḥaqqında cilveger-i ezhān olmışdur ki ḥazret-i Ḥallāk-‘aliyyü’l-ıtlāk celle şānühü ve ‘azam-i burhānühü ārzū-yı telāk ile beni firistāde-i nebiyy-i āfāk itmişdür. Cenāb-ı kerīmine da‘vet ve ḥān-ı in‘āmı ile ziyāfet ider. Sükkān-ı semā²⁰⁵ şağab-nāk-i şeref-likā olmışdur.”

[Nazm]

Zi-behr-i tu sükkān-ı heft-āsmān

Be-bendend ber-resm-i ḥalqa-miyān

(Yedi semanın sakinleri senin için kulluk kemerini kuşanmışlardır.)

Yekī bāz ber-ḥīz u bīrūn ḥırām

Ki ḥonek āmed istāde ber-der ḡulām

Zi-kerrūbiyān u zi-rūḥāniyān // RE 12a//

Büzürgān u sükkān-ı heft-āsmān

Beyā pāy-ber-farq-ı āfāk nih

Zi-ruḥ tāk ber-farq-ı ‘uşşāk nih

(Bir daha ayağa kalk ve dışarı çık. Ne bahtlısın ki dört büyük melek, ruhaniler, büyükler ve yedi semanın sakinleri köle gibi beklemekteler. Gel ayağını ufukların başına ko, yanağından aşıklarının başına taç koy.)

[Neşr]

Nüvīd-i ḥuceste-te’yīd resīde-i ḡuş-ı resūl-i mecīd olıcaḡ tāk-ı sürürı peyveste-i fark-ı Ferḡadān ve tārik-i ḥubūrı bāyeste-i ittişāl-i āsmān oldu.

²⁰⁴ kār-ḥāne-i cihānda] kār-ḥāne-i cihānda A2, RE

²⁰⁵ semā] semavāt-ı ‘alā RE

[Nazm]

Çü seyyid zi-rūhū 'l-emīn īn şenīd

Diger cāy-ı ārām-kerden nedīd

(Hz. Peygamber Cebrail'den bunu duyunca bir daha durup dinlenecek yer bulamadı.)

[Neşr]

Şitāb-künān-ı imtişāl-ı fermān-ı 'ālī-şān //A2 12a// idüp eyitdi “Merhabā ey birāder-i peygām-āver niçe demlerdür ki murğ-ı dil-i şikeste-per bu fezāda cilveger olmak ārzū ider.

[Mısrā']

Ez-dūst yek-işāret ü zi-mā be-ser devīden

(Dosttan bir işaret, can ve başla koşmak bizden.)

[Neşr]

Vesīle-i telāk olan berīd-i hoş-nüvīd ihzār-ı Burāk idüp maşhūb-ı şeref-i rükūb buyurdılar.

[Nazm]

Be-pīşeş resūl //HSA 12a// ender āverd pāy

Tu guftī be-cünbīd 'ālem zi-cāy

(Resul onun önüne adımını attığında, sanki alem yerinden oynadı, dersin.)

[Neşr]

“Sübḥānellezi esrā bi-'abdihi leylen mine'l-mescidi'l-ḥarām ile'l-mescidi'l-aḳşāllezī bāreknā ḥavlehu”²⁰⁶ mażmūnı üzere cesed-i laṭīfī ile müteyakḳızēn hıṭṭa-i ḥarem-i ḥarāmdan ḥurūc ve andan ṭabaḳāt-ı semavāta 'urūc buyurdılar.²⁰⁷ Delālet-i ḥazret-i müteḥammil kār-ı vesātet ile esra'-ı vaḳitde pāy-nih-i ḥarem-i beytü'l-muḳaddes olup ervāḥ-ı enbiyā nūr-ı kerīmünden muḳtebes oldılar. Ol imām-ı miḥrāb-ı aşḥāb-ı niyāz Mescid-i Aḳsā'da iki rek'at namāz kılup emr-i Ḥudā ile gürūh-ı enbiyā ol ḥazrete iḳtidā itdiler.

[Nazm]

²⁰⁶ “Bir gece kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harām'dan, çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.” Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ 17/1.

²⁰⁷ “Sübḥānellezi esrā bi-'abdihi leylen mine'l-mescidi'l-ḥarām ile'l-mescidi'l-aḳşāllezī bāreknā ḥavlehu” mażmūnı üzere cesed-i laṭīfī ile müteyakḳızēn hıṭṭa-i ḥarem-i ḥarāmdan ḥurūc ve andan ṭabaḳāt-ı semavāta 'urūc buyurdılar] – A2

Heme enbiyā-rā bedīd u tamām

Be-pīş-i heme īstāde imām

(O bütün peygamberleri gördü ve hepsine imam oldu.)

[Neşr]

Ol dem-i ‘izzet-tev’emde muḳtedā-yı enbiyā-i kirām mübtedā-i mu’aḥḥar oldukların a’lāmdur. Şüretā mu’aḥḥar ammā //RE 12b//hilḳatde muḳaddem idükleri eşaḥḥ-ı ḥaberdür. “*Küntü nebiyyen ve Ādeme beyne ‘l-mā’i ve ‘t-tıyn*”²⁰⁸

[Mışra’]

Gāh olur mübtedā mu’aḥḥar olur

Şalla’llāhü ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve şaḥbihi. Pes ez-kār-ı namāz ol zāt-ı ser-efrāz serīr-efrüz-ı ‘izz ü nāz²⁰⁹ şaḥre-i müteberrikeye pāy-endāz olup andan ‘āzim-i dergāh-ı Ḥudā-yı bī-niyāz oldu. Zihī şeref ü ‘izzet ve zihī devlet.

[Li-münşi’ihī nazm]

Gör ne pāye durur bu mertebe kim

Oldı bir şeb içinde aña naşīb

Şeref-i kurb-i Hakk’a nā’il olup

Ka’be kavseyne irdi vardı ḥabīb

[Neşr]

Ser-i şaḥreden āsmāna ‘āric ve medāric-i felek-i raḥşāna dāric oldu.

[Beyt]

Ve z’ān miḥrābgeh-i peygamber-i pāk

Cebīnet rāned ber nüh-ṭāḳ-ı eflāk //A2 12b//

(O temiz peygamberin mihrabgahı olan dokuz feleğe alnını sür.)

[Neşr]

‘Urūc-ı zāt-ı müfahḥamları bir süllem-i müsellemler ile vāḳı’ oldu ki *temteddü ileyhi a’nāḳa’l-ümem*²¹⁰ anuñ şānunda zebān-āver-i ḳalem olmuşdur. Erbāb-ı semer nezdīk-i rivāyet-i şihḥat-eşer itmişlerdür ki ervāḥ-ı beşer dem-i merg ki muḥtażır ola ol süllem-i mu’teber //HSA 12b//cilveger-i fezā-yı nazar olup gāyet-i ḥüsn ü behā ve

²⁰⁸ “Âdem henüz su ile çamur arasında iken ben peygamberdim.” Hadis-i şerif.

²⁰⁹ serīr-efrüz-ı ‘izz ü nāz] -RE

²¹⁰ Ümmetler ona boyun büklerler.

nihāyet-i luṭf-ı şafādan ol cānibe teveccüh nümāyān olup ilā hīnū'l-ḳabẓ ḥande-künān-ı nigerān olurlar.

[Li-münşi'ihī]

*Temennā eylerüz lutfiñ Hudāyā
Bize ol kār-ı düşvār ola āsān*

*Çü nezdīk ola menzil eyleme dūr
Ġarīb-i rāhuz ammā luṭf-cūyān*

[Neşr]

Ol süllem-i mübeccel cevāhir ile mükellel bir cānibi yāḳūt-ı aḥmer ü bir cānibi zeberced-i aḥẓar derecātı hep sīm ü zehab ile muraşsa' u müzehhebdür.

[Nazm]

*Yekī pāye ez-sīm ü dīger zi-zer
Mücevher be-yāḳūt u dürr ü güher²¹¹*

(Basamaklarından biri gümüş diğeri altın, mücevher, yakut ve incidendir.)

[Neşr]

Āyā ol dem ne dem-i 'izzet-tev'em idi ki bā'ış-i ḥayāt-ı 'ālem oldı ²¹² //RE 13a//
Siyyemā zāviye-nişīnān-ı 'ālem-i ²¹³ zulmet-i 'işyān olan ümmet-i nā-tüvān muḥtāc-ı
ifāza-i envār ve pertev-i şa'sa'a-i sipihr-i eltāf-ı perverdigār olmağla ol şeb-i dāc içre
ol şāhib-mi'rāc ḥazretleri²¹⁴ gūyā ki sirāc-ı vehhāc oldı.

[Mışra']

Ḥabībullahü nūrun yüstezā'u bih

(Peygamber nurdur onunla aydınlanılır.)

[Neşr]

Yāḥud zāt-ı cemīlleri ṭāḳ-ı miḥrāb-ı²¹⁵ āsmānda nūrdan bir ḳandīl idi.

[Li-münşi'ihī]

²¹¹ dürr ü güher] dürr-i güher HSA, A2

²¹² bā'ış-i ḥayāt-ı 'ālem oldı] müjde-dih-i ḳabūl-i şefā'at ve vuşūl-i mağfıret oldı RE

²¹³ 'ālem-i] şeb-i dāc-ı RE

²¹⁴ ümmet-i nā-tüvān muḥtāc-ı ifāza-i envār ve pertev-i şa'sa'a-i sipihr-i eltāf-ı perverdigār olmağla ol şeb-i dāc içre ol şāhib- mi'rāc ḥazretleri] ümmet-i talebkārān pertev-i āftāb-ı eltāf-ı perverdigāra ol şeb-i dāc içre ol emīn-i vahy ve şāhib-sırr-ı mi'rāc ḥazretleri A2, nā-tüvānlara şāhib-mi'rāc RE

²¹⁵ miḥrāb-ı] – A2, RE

*Ṭarf-ı 'ayn içre şehsüvār-ı Burāk
Ġāyet-i çerhi eyledi me'vā*

*Döndi bir şīşeye ki gül koyalar
Ruḥ-ı āliyle kubb-e-i mīnā*

*Āb-ı rahmetle şüy-kerde olup
Āftāb oldı taşt-ı zer gūyā*

*Mihr-i rūyın görince kalmadı şabr
Oldı sergeşte t̄arem-i 'ulyā //A2 13a//*

[Neşr]

Çünkü ol reh-rev-i bevādī-i eflāk mazhar-ı ḳavl-i kerīm-i Levlāk vāşıl-ı sırr-ı münzel mübeccel-i felek-i evvel oldı.

[Mışra']

Der-i āsmān-rā be-zed Cebre'ıl

(Cebrail göğün kapısını vurdu.)

[Neşr]

Żābıt-ı felek-i evvel //HSA 13a//İsma'ıl nām bir melek-i celīl idi. Çünkü şavt-ı²¹⁶ ḳar'-ı bāb resīde-i gūş-ı ḥāfız-ı felek-seḥāb oldı.²¹⁷ Cesāret-kün-i pürsiş olup eyitdi: “Ḥalka-küb-ı der ne maḳūle zāt-ı 'izzet-menişdür” Ḥāzret-i peyk-i celil-i cemīl²¹⁸ eyitdi:

[Nazm]

*Bedān ki menem Cebre'ıl-i emīn
Şudem²¹⁹ hem-reh-i seyyidü'l-evvelīn*

(Bil ki ben Cebrail-i eminim, seyyidü'l-evvelinin yoldaşımı.)

[Neşr]

²¹⁶ şavt-ı]şüret-i RE

²¹⁷ oldı] - HSA

²¹⁸ ḥāzret-i peyk-i celīl-i cemīl] – HSA, A2

²¹⁹ şudem] şude HSA

İsma‘îl habîr-i maḳdem-i resûl-i ḥaṭîr olup²²⁰ der-i felegi güşāde idüp hıdmete âmāde oldu.

[Beyt]

Şud be-der-i ḥāne-i māh āftāb

Yāft be-yek ḥalka-zeden feth-i bāb

(Ayın evine güneş oldu, kapı halkasını bir vuruşuyla kapı açılıverdi.)

[Neşr]

Mişāl-i rūḥ-ı muşavver ḥulûl idüp māh-ı münevver gibi cilveger ve çün ḥurşid-i enver²²¹ derûn-ı felekde yir eyledi. İsma‘îl ser-zede-i ḥāk-i pāk-i pāy-ı misāfir-i eflāk olup

[Li-münşî'ihî]

Didi kim merḥabā ni 'me 'l-mecā

[Neşr]

Ḥayr-ı maḳdem ey resûl-i muḥterem²²² //RE 13b//

[Nazm]

Āmedî vü āmedenet bes ḥūşest

Dīden-i rûy-ı tu 'aceb dil-keş est

(Geldin ve senin gelişin ne güzeldir; senin yüzünü görmek ne kadar gönül alıcıdır.)

[Neşr]

Resûl-i Mennān pürsiş-künān itdi

[Mışra‘]

Be-pürsīd seyyid-i zi-rūḥü 'l-emīn

(Hz.Peygamber Cebrail’e sordu:)

[Neşr]

Bu felekde bu melek-i ḥoş-enīn²²³ nedür?

[Mışra‘]

Be-guft īn nigeḥbān-ı īn āsmānest

(Bu göklerin koruyucusudur, dedi.)

²²⁰ olup] olıcak RE

²²¹ çün ḥurşid-i enver] ḥurşid-i enver gibi A2, RE

²²² resûl-i muḥterem] resûl-i mükerrerem A2, RE

²²³ ḥoş-enīn] ḥoş-āyīn RE

[Neşr]

Eyitdi: "Ey nebiyy-i mübeccel bu melek zābı-ı felek-i evveldür. Nāmı İsmā'ıl bir melek-i celîldür.²²⁴ Hâzret her cânibe nigerân ü dîde-i 'ibretle seyerân iderken cilveger-i 'arsa-i nazarları oldu ki bir zāt-ı sûtude-seyr her sûde tefriķā-i esvide idüp nazar-kerde-i²²⁵ te'emmül idicek gâh dıhk u gâh bükâ yemîn ü yesârda bu mu'âmeleyi //A2 13b// hüveydâ ider.

[Mışra']

Nazar-kerd ü ber-vey be-dāde selām

(Baktı ve ona selam verdi.)

[Neşr]

Hâzret-i nebiyy-i enām itmām-ı merāsım-i selām buyurıcak

[Mışra']

Selāmeş be-dād u be-kerdeş nüvāz

(Ona selam verdi ve onu okşadı.)

[Neşr]

Eyitdi: "Merhabā yā ibni's-şālih ve'n-nebiyyü's-şālih" //HSA 13b// peyk-i peyām-āver-i mennān gevher-feşān olup eyitdi: "Ey nebiyy-i müfahham cedd-i büzürgvāruñ hâzret-i Ādem'dür. Yemîn ü yesârda imrār-ı enzār ile ahvāl-i ebnāya vākıf ve ehl-i cinān u nīrāna 'ārif olup aşhāb-ı yemîn ehl-i cinān olmağla handān olur erbāb-ı yesār ehl-i nīrān olmağla giryān olur. Andan sipihr-i düvvüme irtikā rüy-nümā oldu.

[Nazm]

Ez- ān āsmān çün be-perdaht bāz

Süy-ı āsmān-ı devvum şud firāz

(O felekten ayrıldığında ikinci feleğe yükseldi.)

[Neşr]

Nāmūs-ı felek-i düvvüm pāsbānı Kaydum nām bir melek-i 'azīmü's-şān idi. Ol sipihr-i mu'allāda hâzret-i Yahyā 'aleyhi ve 'alā nebiyyinā ve 'alā sā'irihümemü's-senā ile mülākāt ve tafşıl-i mücib-i vuķū'-ı kelimāt sebt-i suhūf-ı hikāyāt olınmışdur

²²⁴ nāmı İsmā'ıl bir melek-i celîldür.] - RE

²²⁵ nazar-kerde-i] nazar-dih-i RE

ve Һazret-i ‘İsā dahı ol //RE 14a//sirāc-ı ümmetden muhtebe-i envār-ı hayāt olup niçe guft u şinīd beyyin ü bedīd oldı.

[Beyt]

Be-perdāht ez-āsmān-ı devvum

Güzer-kerd ber-āsmān-ı sevvum

(İkinci felekten ayrılınca üçüncü feleğe geçti.)

[Neşr]

Ol yekke-süvār-ı sipihr-i ‘izz ü nāz dürr-i şehvār-ı deryā-yı niyāz sipihr-i devvumdan güzer idüp sipihr-i sevvumda cilveger oldı. Ol maķām-ı mübeccel zabtı müfevvez-i yed-i Nevfel idi. Hezār i’zāz u ikrām ile taḥiyyet ü selām merāsimin itmām eyledi. Nā-gāh resūl-i İlāh nigeristen-i çep ü rāstda bir hüsn-i cemāl²²⁶ gördi ki bī-kem ü kāst [Mışra’]

Yekī rüy çün māh-ı tābān bedīd

(Dolunay gibi bir yüz göründü.)

[Neşr]

Güyā ki bedr-i münevver idi ki melekler etrafında sitāre olmuşlar.

[Beyt] //A2 14a//

Dıraşān-ı ruḥeş der-melāik çünān

Ki bāşed meh-i bedr der-aḥterān

(Melekler içinde onun yanağının parlaklığı, yıldızlar içinde dolunay gibiydi.)

[Neşr]

Seyyid-i ‘arş cenāb-ı Һazretlerin bu hüsn-i bī-mıṣal i’cāb //HSA 14a// idüp pürsiş-künān-ı hem-reh-i ḫalīl²²⁷ olup eyitdi: “Ey Cebre’ıl bu ne hüsn ü behā vü maḥlūk-ı bī-hemtādur?” Eyitdi: “Ey maḥbūb-ı kulūb Yūsuf bin Ya’ķūb’dur ki şa’şa’a-i cemāli tīrecāhları rüşenā ve bīgāneleri āşnā itmişdür.” Andan ‘azīmet-kün-i sefer olup sipihr-i çārūme güzer itdiler.

[Beyt]

Çü şud menzilgeheş eyvān-ı çārūm

Münevvergeşt ān ferḫunde-tārem

²²⁶ hüsn-i cemāl] hüsn ü kemāl A2, RE

²²⁷ ḫalīl] celīl RE

(Menzili dördüncü feleğe erişince o kutlu kubbe aydınlandı.)

[Neşr]

Bir rivāyetde ḥazret-i 'İsā ile mülākāt bu felekde olmak üzere işbāt itmişler²²⁸ ve anda²²⁹ ḥazret-i Mūsā ile mükāleme ve cilveger-i envā'-ı mu'āmele oldılar. Ḥazret-i Mūsā nümāyende-i rāh-ı temennā olup eyitdi:

[Nazm] //RE 14b//

Be-guft ey resūl-i Ḥudā-yı enām

Be-kun imşebī kār-ı ümmet tamām

(Dedi ki: Ey Allah'ın resulü, bu gece ümmetin işini tamamla.)

[Neşr]

Gerçi raḡam-ı recā nigāşte-i zamīr-i sultān-ı enbiyā idi. Ehemm-i²³⁰ umūri itmām-ı ḥāl-i ümmet-i pür-kušūrı idi velākin

[Beyt]

Ra'eytü's-seyfe min ba'di sellihī

İle'l-hezzi muhtācen ve in kāne māziyā

(Çekildikten sonra kılıcın, her ne kadar keskin de olsa, sallanmaya ihtiyacı vardır.)

[Neşr]

Ḥazret-i Mūsā yed-i beyza ile taḥrīk-i silsile-i 'azīmet-i sultān-ı serīr-i risālet buyurdılar 'aleyhümü's-şalātü's-şenā

[Nazm]

Güzeştend ez-ān āsmān nīz hem

Nihādend ber-çerḡ-i pencüm ḡadem

(O felekten de geçtiler, beşinci feleğe ayak bastılar.)

[Neşr]

Sipīhr-i pencümde daḡı sālīk-i mesālīk olup āşnāyī-i melā'ik def'-kerde-i vahşet olup nümāyende-i hezār-ı i'zāz u ikrām oldılar.

[Nazm]

Melā'ik devān pīş-bāz āmedend

Bā-girām u 'izzet firāz āmedend

²²⁸ itmişler] itmişlerdür RE

²²⁹ anda] - RE

²³⁰ Ehemm-i] Etemm-i RE

(Melekler koşarak karşılamaya geldiler, izzet ve ikram ile huzuruna çıktılar.)

[Neşr]

Ol maḳām-ı cezilde dest-res-i vişāl-i ḥazret-i Ḥalīl olup İshāk ve Ya'ḳūb ve İsmā'īl
//A2 14b// ḥazerātı²³¹ dahı

[Nazm] //HSA 14b//

Devīdend bā-şad-hezār ihtirām

Be-kerdend ber-seyyid-i mā selām

(Sonsuz bir saygıyla koşuştular ve efendimize selam verdiler.)

[Neşr]

Her biri ile baş-ı bisāt-ı āšnāyī idüp çeşm-i dil ü cān²³² ḳavm-i zī-şān²³³ taḥşīl-i
rūşenāyī itdiler.

[Mısrā']

Ez-ancā be-çerḫ-i şeşüm ber-güzeşt

(Oradan altıncı feleğe geçti.)

[Neşr]

Anda dahı melā'ike-i kirām istiḳbāl ü ikrām itdiler.²³⁴ Egerçi²³⁵ ba'zı kütüb-i
müte'addidede semāvāt-ı 'alāda maḳarr-ı enbiyā bu vechile²³⁶ inbā olunmuşdur ammā
İmām Suyūtī rahmetu'llahi 'aleyh Camiü's-Şağīr nām kitāb-ı ḥaṭīrinde bu ḥadīs-i
şerīfī zıkr ve tertībi bu vechile ḥaşr itmişdür. “*Ādeme fi's-semāi'd-dünyā ta'rużü*
'aleyhi a'mālū zürriyetihī ve Yūsufu fi's-semāi's-şāniyeti ve Yahyā ve 'İsā fi's-
semāi's-şālīseti ve İdrīsu //RE 15a// fi's-semāi'r-rābi'ati ve Hārūnu fi's-semāi'l-
ḥāmiseti ve Mūsā fi's-semāi's-sādiseti ve İbrāhīmu fi's-semāi's-sābi'ati”²³⁷ çünkü
ervāḫ-ı kirām-ı enbiyā-i 'izām ile mülākī olup sürür-ı telākī cā-nişīn-i endūh ve

²³¹ ḥazerātı] ḥazretleri A2, RE

²³² cān] cāna RE

²³³ ḳavm-i zī-şān] - RE

²³⁴ itdiler] eylediler RE

²³⁵ egerçi] gerçi A2, RE

²³⁶ bu vechile] vech-i mezbūr üzere RE

²³⁷ Adem dünya semasındadır, soyunun amelleri ona arz edilir. Yusuf ikinci semada, Yahya ve İsa üçüncü semada, İdris dördüncü semada, Harun beşinci semada, Musa altıncı semada ve İbrahim yedinci semadadır.

müşṭākı olup²³⁸ *ḥasbū mā teyessere*²³⁹ her biri ile kelimāt itdi. Seyr-i eflāk u semavāt ve ṭayy-ı mesāfāt²⁴⁰ iderek müntehā-yı semavāt-ı ‘alāda vāşıl-ı sidretü’l-müntehā oldu.

[Nazm]

Vez’ān şeb çün nesīm-i şubḥ ber-dāşt

Revān ez-müntehā-yı sidre büg’zāşt

(O gece sabah yeli gibi kalktı yürüyerek Sidretü’l-münteha’yı geçti.)

[Neşr]

Sidre bir şecer-i bālā idi ne sidre bir sidre-i müntehā idi ki evrāk-ı şeceri ḥoş-nümā semā-i sābi’de nābite bir şecer-i şābite idi²⁴¹ ki müntehā-yı felek-i sābi’de vākı’ olmağla sidretü’l-müntehā ile müsem mā olmuş idi. Bir süvār-ı berḳ-seyr ne deñlü şitāb-kerde-i ḳaṭ’-ı mesāfe-i //HSA 15a// sāye olsa yetmiş yılda ancak resīde-i encām-ı dıraḥt-ı bülend-pāye olurdu. Bāṭın-ı kelām-ı Settār’da mezkūr olan enhār andan nābi’ bir dıraḥt-ı //A2 15a// keşīrū’l-menāfi’ idi. Andan beyt-i ma’mūr cilve-nümā-yı mināşsa-i zuhūr olup manzūr-ı Resūl-i gayūr oldu ki beyt-i ma’mūr Mekke-i Mükerre-me-i lāmi’atū’n-nūr muḥāzīsinde vākı’ idüğü işrāk-ı āftāb gibi ‘ulūm-ı fuṣalāda lāmi’dür. Her rüz mihr-i ‘ālem-tāb zuhūr u bürüz itdükçe melā’ike-i kirāmdan yetmiş biñ ecille-i fiḥām tavāf u duḥūl ile zafer-kerde-i merām olup amma rücū’ u ‘avdet nümāyende-i şūret olmaz idi. Ṭayy-ı mesāfe vü geşt iderek ol seyyid-i evvel ü āḥir dānende-i ‘ulūm-ı bāṭın u zāhir

[Nazm]

Reyāḥīn-baḥş-ı bāğ-ı şubḥgāhī //RE 15b//

Kilīd-i maḥzen-i genc-i ilāhī

(Sabah bahçesine kokular saçan, İlahi hazinelerin kapısını açan)

[Neşr]

Ḥazretleri pīşgāh-ı ḥicābda ḥāzır oldılar verā-i ḥicābdan bir melek-i ‘acīb-peyker²⁴² cilveger-i nazar²⁴³ olıcak resūl-i ‘ālemīn su’āl-kün-i Cebrā’il-i emīn olup buyurdılar

238

olup] oldı RE

239

Mümkün olabildiğince

240

ve ṭayy-ı mesāfāt] - RE

241

ne sidre bir sidre-i müntehā idi ki evrāk-ı şeceri ḥoş-nümā semā-i seb’ada nābite bir şecer-i şābite idi] – A2, RE

242

melek-i ‘acīb-peyker] melek-i ‘acībū’l-peyker RE

ki: “Bu ne maķūle melekdür?” eyitdi: ” Bu felek halk olalı bu melek şimdi meşhūd-ı nażar olmışdur.”

[Nażm]

Be-şud menzilī çend tā ber-firāz

Zi-nā-gāh rūḥü’l-emīn mānd bāz

(Menzili o kadar yükseldi ki Cebrail ansızın geride kaldı.)

[Neşr]

Ḥazret-i Cebre’il ‘aleyhi’s-selām küşende-i kadem-i iķdām olup ol maḥalde hücūmdan iḥcām eyledi.

[Mışrā’]

Zi-esbeş ‘inān-ı reviş der-keşīd

(Atının dizginini çekti.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “*Taķaddūm enteyā Cibrīl*”²⁴⁴ delīl-i sebīlsūn pīşvā-yı maķşad-ı cān u dil iken keşīde-i ‘inān olmaķ çespān mıdır?”

[Mışrā’]

Çerā bāz-māndī zi-men nā-gehān

(Niçin ansızın benden geri kaldın?)

[Neşr]

Ol //HSA 15b//berārende-i vaḥy-i Rabbānī eyitdi: “*Yā Muḥammed ente ekremū minnī ‘ale’llahi te’ālā*.”²⁴⁵ Eyitdi : ”Ey bāz-kerde-i der-i āşnāyī niçūn bu maḥalde beni endaḥte-i verā-yı tenḥāyī idersūn?” eyitdi: “Ey Resūl-i Ḥudā *vemā minnā illā lehu maķāmūn ma’lūm*”²⁴⁶

[Mışrā’] //A2 15b//

Maķāmīst ma’lūm-ı mā-rā bedīd

(Bizim bilinen ve görülen bir makamımız vardır.)

[Neşr]

²⁴³ cilveger-i nażar] cilveger HSA

²⁴⁴ Sen buyur ya Cebrāil

²⁴⁵ Ya Muhammed sen Allah katında benden daha üstünsün.

²⁴⁶ Ya Resulullah bizim ancak belli bir makamımız vardır.

Bu makāma ve bu maḥall-i ihtirāma vuşul-i ihtirāmuñ ile peyveste-i huşul olmuştur
 “lev-denevtü enmiletten le-iḥteraḳtū”²⁴⁷

[Beyt]

Be-goft ez-ser-i mūy berter perem

Fürūğ-ı tecellī be-sūzed perem

(Dedi ki, bir kıl ucu kadar yukarı uçsam tecelli ışığı kanadımı yakar.)

[Neşr]

Ārāmgāhum ve ‘arşa-i sipihrde cilvegāhum sidretü’l-müntehāda bir makām-ı a’lādur.
 Bir kadem ki rānde-i verā-yı ḥadd-i m‘alūm olam heybet-i celāl-i Ḥudā-yı müte‘āl
 āteş-zen-i ten-i nā-tüvān olup mānend-i heyzüm-i sūzān oluram.

[Beyt]

Be-men āteş üfted zi-ḳahr-ı İlāh

Be-sūzem be-yek lahza īn cāygāh

(Bana kahr-ı İlāhi’den ateş düşer, buracıkta bir anda yanıveririm.)

[Neşr]

Yohsa ḥidmet-i mürāfaḳat ve ni‘met-i vuşlat //RE 16a// zāyi‘-kerde-i ‘āḳil-i pür-
 fiṭnat olur mı?” Resūl-i mükerrrem eyitdi: “Ey Cebre’l-i hoş-dem şöyle ki bir kadem
 ‘avdet eyleyem ihtimāl-i iftirāk ile bār-ı ḡam tākātüm tāk ider.”

[Nazm]

Bisāṭ-ı şeş-cihet kerdend çün tayy

Be-mānd āncā diger Cibrīl ez-pey

(Altı cihetin örtüsünü dürdüklerinde Cebrail oracıkta kalakaldı.)

[Neşr]

Pes ol dem-i sa‘ādet-tev’emde bir ḥicāb-ı müzehheb nümāyān olup peyk-i peygām-
 intisāb taḥrīk-i ḥicāb itdi.

[Beyt]

Ū müteḥayyir çü ḡarībān-ı rāh

Ḥalka-zede ber-der-i ān bārgāh

(O, garip yolcular gibi şaşkın bir şekilde o Padişah’ın kapısını çaldı.

²⁴⁷

Bir parmak yaklaşıydim yanardım.

[Neşr]

Pes-i hicābda bir melek-i şāhib-ihticāb hūb-edā²⁴⁸ ile ibdā-i şadā itdi ki mine'l-kādim
hazret-i Cebre'l eyitdi ki : //HSA 16a//

[Nazm]

Bülbül-i gülistān-ı mā evhā²⁴⁹

Şemse-i çerh-i vellezī esrā²⁵⁰

[Neşr]

Hazret-i seyyid-i 'ālem dergeh-i da'vet-i icābet-i Rabb-i 'izzet itmişdür. Ol melek
eyitdi: "Allāhu Ekber Allāhu Ekber" Verā-i hicābdan bir şadā geldi ki "*Şadaķa 'abdi*
ene ekber ene ekber"²⁵¹ yine ol melek şadā-yı ğam-zidā-yı "Eşhedü en-lā-ilāhe
illallāh" ile pür-şadā oldu. //A2 16a// Yine verā-i hicābdan "*Şadaķa 'abdi lā ilāhe illā*
ene"²⁵² buyurıldı. Melek "*Eşhedü enne Muhammeden Resülullāh*" didi. Şadā-yı
"*Şadaķa 'abdi ene erseltü Muhammeden*"²⁵³ geldi. Melek "Ḥayy'ale's-şalātü
ḥayy'ale'l-felāḥ" didi. "*Şadaķa 'abdi da'a ileyye 'abdi*"²⁵⁴ buyurıldı. Ol serv-i
revān-ı²⁵⁵ gülistān-ı nübüvvet ve gülbün-i cinān-ı risālet tek ü tenhā sālīk-i rāh-ı
maķşad-ı aķşā oldu.

[Nazm]

Reft bedān rāh ki hem-reh ne-būd

İn ķademeş ez-ķadem āgeh ne-būd

(Yoldaşı olmayan yola gitti, bu ayağı o ayağından habersizdi.)

[Neşr]

Yetmiş biñ hicābdan güzır itdi ki her birinüñ //RE 16b// beş yüz yıllık rāh-ı seferi var
idi.

²⁴⁸ hūb-edā] ādāb RE

²⁴⁹ Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ, 17/39; Necm, 53/10.

²⁵⁰ Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ, 17/1.

²⁵¹ Kulum doğru söyledi, ben en büyüğüm ben en büyüğüm.

²⁵² Kulum doğru söyledi, benden başka ilah yoktur.

²⁵³ Kulum doğru söyledi, Muhammed'i ben gönderdim.

²⁵⁴ Kulum doğru söyledi, kulum bana çağırıdı.

²⁵⁵ serv-i revān-ı] server-i HSA

[Nazm]

Zi-hem-rāhī çü hem-rāheş fūrūmānd

Ez-ān menzil be-tenhāyī birūn rānd

(Onun yoldaşı gibi bir yoldaş geride kaldığı zaman, o menzilden yalnızlığa yol buldu.)

Zi-ḥayl-i rūḥ mī dārend şaf şaf

Çünīn ta-bāht-ı merkeb nezd-i Refref

(Ruhlar topluluğu saf tutuyordu, refrefin etrafını binitler çevirmiş gibiydi.)

[Neşr]

Vaktā ki ol sultān-ı ‘ālī-cenāb güzer-kerde-i ḥicāb oldu refref nümāyān ve anuñla ferş-i ‘arşa revān oldu.

[Meşnevi]

Zi-refref zed ḳadem ber- ‘arş-ı vālā

Keşān dāmen zi-sāk-ı ‘arş-ı bālā

(Refrefle yüce arşta yürüdü, eteğini toplayarak yüce arşa ilerledi.)

Pes ān ki pādişāh-ı pādişāhān

Ḥaṭā-pūş-ı ḥaṭa-yı ‘özr-ḥāhān

Derūn-ı bārgāh-ı ḥāş ḥāndeş

Be-şadr-ı lutf u iḥsāneş nişāndeş

(Padişahlar padişahı ve tövbe edenlerin hatasını örten, has dergahına çağırdığında onu, lütuf ve ihsan tahtına oturttu.)

[Neşr]

Ol ḥīn-i sa‘ādet-ḳarīnde maşlahat-ı muvāneset içün taraf-ı Rabb-i Şamed’den celle şānühü //HSA 16b/“*Udnü minnī yā Muḥammed udnü minnī yā Muḥammed*”²⁵⁶ şadāsı gūş-ı hūş-ı sultān-ı serīr-i ‘izz ü nāzda gūlgule-sāz oldu. Her mertebe-i nidāda bir mertebeye²⁵⁷ teraḳḳī ve her nevbette²⁵⁸ bir ‘izzete telaḳḳī itdi.

²⁵⁶ Bana yaklaş ya Muhammed, bana yaklaş ya Muhammed.
²⁵⁷ bir mertebeye] bir mertebe RE

[Naẓm li-münşi'ihī]

Muḥaṣṣal ān ki sulṭān-ı risālet

Der-ān ṣeb yāft kurb-i Rabb-i 'izzet

(Nihayet o risalet sultanı o gece Allah'a yaklaşma imkanı buldu.)

Şenīd ez-vey kelām-ı nā-şenīde

*Cemālī dīde hīç dīde ne-dīde*²⁵⁹ //A2 16b//

(Ondan, hiç duyulmamış sözler duydu, hiçbir gözün görmediği bir güzellik gördü.)

[Neşr]

Tā āftāb-ı vuşlat-ı *şümme denā*²⁶⁰ pertev-endāz-ı pīşgāh-ı rāh-ı risālet-penāh olup ol
mertebe bālādan pāye-i 'ulyā-yı *fetedellā*²⁶¹ maḳāmına irtikā eyledi. Ol maḳāmdan
maḳām-ı *ḳābe ḳavseyni ev ednā*²⁶² ile bāhirü'l-i'tilā oldu.

[Beyt]

Çü tīr-i ān server ü serdār-ı kevneyn

Be-peyvest ān zamān bā-ḳābe ḳavseyn

(O iki cihanın serdarı ve serveri bir ok gibi, kâ'be kavseyne kavuştu.)

[Neşr]

“*Şümme denā fe-tedellā fe-kāne ḳābe ḳavseyni ev ednā*”²⁶³ resīde-i dergāh-ı re'fet-
penāh-ı kibriyā ve bārgāh-ı Hūdā oldu.

[Naẓm]

Halīlī be-ḥalvet be-ḥāndeş celīl // RE 17 a//

Çe bāyed füzūden derū ḳal ü ḳīl

(Bu konuda sözü uzatmaya gerek yok (çünkü) Celil (Allah) halvetde onu “Dostum!”
diye çağırdı.)

²⁵⁸ nevbetde] mertebede RE

²⁵⁹ cemālī dīde hīç dīde ne-dīde] cemālī dīde dīde hīç ne-dīde RE

²⁶⁰ “Şümme denā fetedellā”(Sonra yaklaştı ve iyice sarktı). Kur'ân-ı Kerīm, Necm, 53/8.

²⁶¹ “Şümme denā fetedellā”(Sonra yaklaştı ve iyice sarktı). Kur'ân-ı Kerīm, Necm, 53/8.

²⁶² “Araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı. “ Kur'ân-ı Kerīm, Necm, 53/9.

²⁶³ Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Kur'ân-ı Kerīm, Necm, 53/ 8-9.

[Neşr]

Ol rütbe-i celîle ve mertebe-i cemîleden “*fe-evhā ilā ‘abdihi mā evhā*” ²⁶⁴
maẓmūnına maẓhar olmağla ol sultān-ı cinn ü beşer tāc-ı mübāhātî ber-ser eyledi

[‘Arabiyye]

İle ‘l-‘arş ve ‘l-kürsî kad denā

(Arş ve kürsiye yaklaştı.)

[Neşr]

Her ne maḳūle recā ki ol sultān-ı enbiyādan fersūde-cebîn-i pīşgāh-ı dergāh-ı Hūdā
oldı. Ḳarîn-i ḳabūl-i Rabbānî olup rübūde-i elṭāf-ı Sübhānî oldı.

[Mısrā’]

Heme ḥācet ü kām-ı ū-rā bidār

(Onun bütün ihtiyaç ve isteklerini yerine getir.)

[Neşr]

Pes müşāhede vü münācāt u ‘arz-ı ḥācāt evāmîr ü zevācîr-i bâṭın u zāhîr ve recā-yı
ümmeṭ-i ‘āşî-i keşîrû’l-me‘āşî ‘urza-i ‘arşa-i elṭāf u temennā oldı ²⁶⁵ encām-yāfte ve
ḥāme-i recā sūzen-i ḳabūl ile dūḥte oldı. //HSA 17a//

[Mısrā’]

Bā-ān her çî maḳşūd būdeş resîd

(O, her maksadına ulaştı.)

[Neşr]

Çünkü hengām-ı rücū’-ı maḳām geldi

[Nazm]

Nigeh kerd seyyid ten-i ḥîş dîd

Kez ancā be-Beytü ‘l-Muḳaddes resîd

(Seyyid baktı ve kendi tenini gördü, oradan Beytü’l-Mukaddes’e ulaştı.)

[Neşr]

Ol maḥalldür ki cāy-ı evveldür ²⁶⁶ Burāk ḥāzır ve ḥidmete nāzır idi. Cilveger-i
naẓar-ı resūl-i muṭahhar olıcak

²⁶⁴ “Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi.” Kur’ân-ı Kerîm, Necm, 53/10.

²⁶⁵ oldı] olup RE

²⁶⁶ ol maḥalldür ki cāy-ı evveldür] fi’l-hāl zāt-ı mübeccellerin maḥall-i evvelde münzel buldılar RE

[Mısrā']

Ḳadem ber-rikāb-ı Burākeş nihād

(Burak'ın üzengisine ayağını koydu.)

[Neşr]

Fî'l-hāl süvār u 'azīmet-i diyār idüp²⁶⁷//A2 17a//ol merküb-ı şeref-maşhūb evvel-i şeb maḳarr-ı resūl-i sübhānī olan ḥāne-i Ümmühānī'de bedīd oldı.

[Mısrā']

Sūy-ı ḥāne-i Ümmühānī resīd

(Amcasının kızı Ümmühani'nin evine ulaştı.)

[Neşr]

Ḥazret-i maḥmūdū'l-ḥaşā'il pūşt-i Burāk'dan nāzil olup ḥāl-i perīşān-ı ümmetine nizām ḥāşıl olduğından aḳşā-yı merātib-i sūrūra vāşıl olmışlarıdı.

[Nazm]

Āverd zi-ḥazret-i Ḥudāvend

Menşūr-ı necāt-ı 'āşī-i çend // RE 17b//

(Efendimiz birçok asinin kurtuluş beratını getirdi.)

[Neşr]

Vaḳtā ki resīde-i pister-i 'izzet-güsterleri oldılar henüz tāb-ı cism-i mükerrerlerinden germ buldılar.

[Nazm]

Āmede nezdik-i ḥarem-i pistereş

Germ henüz ez-ten-i cān pervereş

(Hz.Peygamber yatağına geldiğinde onu henüz teninden aldığı sıcaklıkta buldu.)

[Neşr]

Şaḥīḥterīn aḥbār-ı iḥbārdur ki 'urūc u nüzül-ı Resūl vaḳt-i ḳalīlde mevsūl-i ḥuşūl olmuştur. Eşāḥḥ-ı rivāyet ol vaḳt-i 'izzet-i mevhibet üç yāḥūd dört sā'atdür.

[Nazm]

Cüdā şud hem-çü tīr ez-ḳābe ḳavseyn

Şud ān āmed-şuden yek ṭarfetü'l-'ayn

(Kabe kavseynden bir ok gibi ayrıldı, bu gidiş geliş bir göz yumup açma kadar oldu.)

²⁶⁷

fî'l-hāl süvār u 'azīmet-i diyār idüp] fî'l-hāl süvār u 'azīmet der-kār olup RE

[Neşr]

Ol şehir ki mānend-i hürşīd-i enver maṭla‘-ı ‘izz ü sa‘ādetden ṭālī‘ ve şa‘şa‘a-i cemāl ü ²⁶⁸ bā-kemālī²⁶⁹ berīk ü lāmi‘ oldı. Ol māh-ı münevverī muḥaḳḳ-ı ğam ihāta ve dest-i elem gevher-i sürürü rāh-ı neşātdan imāte itmişidi ‘adem-i taşdıḳ-i ḳavm-i müsteḥaḳḳu‘l-levmī²⁷⁰ taḥḳīḳile güm-kerde-i ferāğ-ı ḥātır olup tīh-i ḥayretde dā‘ir-ı²⁷¹ gūşe-gīr-i //HSA 17b//ḥarem olup bī-mūnis ü hem-dem keyfīyet-i taḳrīr-i mecārī-i umūrda fīkr-i dūr-ā-dūrda idi. Nā-gāh Ebū Cehl-i mağrūr ol maḥalden mūrūr idüp eyitdi: “Ey Muḥammed bir emr-i mücedded var mıdur?” Buyurdılar ki: “Na‘am bu şeb ḥāne-i Ümmühānī‘ye vāz‘-ı ḳadem itmiş idüm.”

[Mısrā‘]

Çü imşeb me-rā būd hengām-ı ḥāb

(Bu gece uykudayken bana oldu.)

[Neşr]

Nā-gāh peyk-i Rabbü‘l-‘ālemīn Cebre‘īl-i emīn geldi bir Burāk getürüp anuñla seyr-i āfāk eyledüm.

[Nazm]

Beyāmed be-men Cibrīl ez-hevā //A2 17b//

Burākī beyāverd be-emr-i Ḥudā

(Cebrail bana havadan geldi ve Allah’ın emriyle bir burak getirdi.)

[Neşr]

Cümle melekūtı sā‘ir olup āsmānda müsāfir oldum.” Ol kāfir eyitdi: “Toğrı ne mekāna müteveccih ü revāne oldıñ?” Buyurdılar ki : “Beytü‘l-muḳaddes’e varup ‘ibādetde bezl-i //RE 18a// ṭāḳāt itdüm.

[Mısrā‘]

Be-beytü‘l-muḳaddes şudem bā-Burāk

(Burakla Beytü‘l-Mukaddes’e vardım.)

²⁶⁸ cemāl ü] cemāl-i RE
²⁶⁹ bā-kemālī] kemālī HSA
²⁷⁰ levmi] levmi RE
²⁷¹ dā‘ir-i] dā‘ire-i HSA

[Neşr]

Andan semāya ‘urūc ve rāh-ı mülākāta vülūc idüp heft-āsmānı seyr ü temāşā ve her birinde kudret-i Hakk’dan ‘acāib eşyā nazarumda hüveydā oldu.

[Mısrā’]

Be-geştem be-heft-āsmān ser-be-ser

(Yedi feleği baştan başa geçtim.)

[Neşr]

Ve nā’ire-i iştiyākı itfā idüp ervāh-ı enbiyā-yı kirām ‘aleyhümü’s-selāma ²⁷² mülākī oldum.

[Nazm]

Heme enbiyā-rā be-dīdem tamām

Be-pīş-i heme istādem imām

(Bütün peygamberleri gördüm, hepsinin başına imam oldum.)

[Neşr]

Vekāyi’ mine’l-meālī ile’l-meķāti’ her ne ise şahīfe-i takrīrde taşvīr buyurup

[Nazm]

Ve’z-āncāy bāz āmedem bī-ta’ab

Sū-yı hāne-i hīş nā-refte şeb

(Oradan hiç yorulmadan döndüm, gece, evime, hiç gitmemiş gibi geri döndüm.)

[Neşr]

Diyü hatm-ı kelām ile miskiyyü’l-hitām buyurdılar. Ebū Cehil eyitdi: ”Bu maķālāt mecma’-ı Kureyş-i şikātda ķarīn-i rivāyāt olur mı?” Buyurdılar ki : “Na’am takrīr ü tefhīmi emr-i mülzemdür²⁷³.” Pes nidā idüp eyitdi: “ *Yā ma’şera Benī //HSA 18a// Ka’b ve Benī Lūey helümmü*”²⁷⁴ Pes Kureyş-i tayş hāle-vār ol māl-ı çerh-iķtidār etrāfını devr idüp istifsār-ı mes’ele-i ba’īdetü’l-gavr eylediler. Hāzret-i Nebiyy-i ḥaṭīr tekrīr-i takrīr buyurıcak

[Mısrā’]

Miyānışān yekī sūziş āmed bedīd

(Aralarında bir tartışma alevlendi.)

²⁷² ervāh-ı enbiyā-yı kirām ‘aleyhümü’s-selāma] ervāh-ı enbiyā-yı kirāma RE

²⁷³ mülzemdür] elzemdür RE

²⁷⁴ Ey Kab ve Luey oğulları çabuk gelin.

[Neşr]

Siyyemā Ebū Cehl-i kerīhū'l-likā rū-yı ārāmı nāhun-ı ḥased ile ḥırāşīde idüp ḡayet rencīde oldı.

[Mışrā']

Zi-ḥasret be-zed saḥt desteş be-dest

(Hasretle elini sertçe eline vurdu.)

[Neşr]

Eyitdi: “İblāğ-ı ahvāl-i zemīnden ferāğ idüp āsmāna ‘urūc ve ḥāşā bu maḳūle ekāzībe²⁷⁵ vülūc itdün //A2 18a//

[Nazm]

Hemī tā künūn kışşa goft ez-zemīn

Ki mī gūyed ez-āsmān dāstān

(Şimdiye kadar yeryüzünden hikayeler anlattı, şimde de gökten destanlar mı anlatıyor?)

[Neşr]

Cümle ol ḳavm-i bī-şerm taḥḳīḳ-i ‘anīḳlerin ḥalīḳ-i taşdıḳ itmeyüp ṭayy-ı mesāḥa-i mesāfe müddet-i medīde izāfe olunmağa muḥtācdur, diyü münkir-i emr-i mi‘rāc ve bir iki sā‘ātde //RE 18b// inzāl ü idrāc u iḥrāc vuḳū’un istiḡrāb idüp “*İnne ḥazā le-şey’un ‘acāib*”²⁷⁶ didiler. Derecāt-ı İslām’a dāric olanlardan daḥı ba‘zı ḥāric olup aḳşā-yı medāric-i inkāra ‘āric oldılar.²⁷⁷ İllā refīḳ-i şefīḳ ḥazret-i Ebā Bekr-i şıddīḳ her ne mertebe tafşīl ve tedḳīḳ-i ‘anīḳ buyurdılarsa taşdıḳ itdiler “*velizā sümmiye şıddīḳan*”²⁷⁸ Pes ol ḳavm-i müsteḥaḳḳu’l-levm-i bī-ḥayā vü şerm kelleleri germ olup nu‘ūt-ı Mescid-i Aḳşā’yı istikşā idicek cemī‘-i nu‘ūtdan inbā buyurdılar. Ol ḳavm eyitdiler : ”Bu işābet mu‘cizātdan ‘add olunmağa ḳābiliyyet vardur ammā istiḥāle olmaduḡı bedīdārdur ṭarfetü’l-‘ayn ‘arş-ı Belḳıs daḥı iḥzār olunmuşdur ammā bundan aḳdem bir ḳāfilemüz ‘azm-i Şām idüp rāh-ı sefere vaz‘-ı ḳadem-i iḳdām //HSA 18b// itmişleridi.

²⁷⁵ ekāzībe] ekāzībeyi RE

²⁷⁶ Muhakkak ki çok acayip bir şey bu.

²⁷⁷ derecāt-ı İslām’a dāric olanlardan daḥı ba‘zı ḥāric olup aḳşā-yı medāric-i inkāra ‘āric oldılar.]- HSA, RE

²⁷⁸ Bu yüzden sıddık diye adlandırıldı.

[Nazm]

Eger dīdī ān kārvān-rā be-rāh

Niṣānī deh ez-merd ü ez-cāy-gāh

(Eğer o kervanı yolda gördüysen insanlardan ve bulundukları yer hakkında bir bilgi ver.)

[Neşr]

Ol kâfilemüzden haber vir ki ne mekânda meşhûd-ı nazar olmuştur ve ne zamân dâhil ve bize vâsıl olur?” Sultân-ı memâlik-i risâlet tuğrâ-yı şahîfe-i celâlet ser-küb-ı muhâlifân-ı ebter ten-püş-ı²⁷⁹ bürehnegân-ı maḥşer ‘udde vü ihmâl²⁸⁰ ü cemâl her ne ise ‘ale’t-tafşîl lâ- ‘alâ тариқи’l-icmâl nazm-ı rişte-i takrîr ve sebt-i şahîfe-i tahrîr buyurup “Muḳaddeme-i ‘îr bir cemeldür ki ḥamli gırâr-ı nân-ı muḥaṭṭıṭândur. Tulû‘-ı ḥurşîdde evâ’il-i kâfile bedîd olur.” Çünkü sultân-ı nehâr izhâr-ı //A2 18b// talâyi‘-i ‘asker-i envâr eyledi, münkirân-ı bed-kâr müteraḳkīb-ı kâr-ı inkâr olup ol şubḥ u şâm intizâr-kün-i kâfile-i Şâm oldılar. Bir şahs-ı bed-kirdâr eyitdi: “Âṣār-ı şubḥ bedîdâr ammâ henüz esmâr-ı kâfile ile muḳaddeme-i ‘îr qar‘-ı sem‘-i ihbâr itmedi.” Biri dahı eyitdi: “*Hāzihî ‘l-‘îru ḳad uḳbilet ‘aleynā* // RE 19a// *ve ‘l-ḥāşilü ‘ayrun ve cimālun ve ba ‘îrun*”²⁸¹ talî‘a-i şubḥ-ı ‘âlem-gîrde ki hengâm-ı ta‘yîn-i resûl-i ḥaṭîrdür şüret-peżîr oldu. Bir vechile ḳadem-zed-i sāḥa-i ḥarem-i muḥterem²⁸² oldılar, ki güyâ ki şubḥ-ı tâbân ve resîden-i kârbân-ı tev‘emân idiler²⁸³.

[Nazm]

Tu goftî ki ḥurşîd bā-ḳāfile

Be-hem ber-giriftend ez-merḥale

(Sen dedin ki kâfile güneşle beraber yol alacaklar.)

Ki bā-hem muvāfıḳ çünân âmedend

Çü dü-tîr ez-yek kemân âmedend

(Bir yaydan çıkan iki ok gibi birbiriyle uyumludurlar.)

²⁷⁹ ten-püş-ı] püş-dih-i RE

²⁸⁰ ihmâl] icmâl RE

²⁸¹ İşte kervan karşımızda, eşekler ve erkek develerden oluşuyor.

²⁸² muḥterem] muḥarrem HSA, A2

²⁸³ idiler] oldılar HSA

[Neşr]

Çünkü işbât-ı müdde'ada ikâmet-i şuhûd u berâhîn idüp tekrâr-ı mu'cize-i güzîn ibrâz u izzâr buyurdılar.

[Mısrâ']

Ne-bûd ez-ğacâlet ruḥānişân siyâh

(Utançtan yüzleri kararmadı.)

[Neşr]

Ol şirzime-i şirâr gerçi bu maḳûle ḥâl-i qar'-ı izân//HSA 19a// aşḥâb-ı maḳâl itmemişdür. Ammâ ne cā-yı ta'accübdür ki sihr ile bu maḳûle umûr şimdi şudûr itmedi kâr-ı sihr idügi mütebeyyindür.²⁸⁴ “*Mā ḥazā*²⁸⁵ *illā sihrun mübîn.*”²⁸⁶ diyü ol ḳavm-i pür-kîn ü müşrikîn sâlik-i bevādî-i gavāyet ve ḳatî'-ı rāh-ı ḳalâlet²⁸⁷ oldılar. “*fe-men yuḍlillillahi fe-mā lehū min ḥād*”²⁸⁸ [el-âyetühi]

[Nazm Li münşi'ihî]

Emr-i mi 'rāca her ki münkir olur

Naşş-ı Ḳur'ân ḥaḳḳı sâtir olur

Ḳudret-i Ḥaḳḳ'ı eyleme inkâr

Her ne eylerse fâ'il-i muḥtâr

Naşşile oldı çünki bu müşbet

*Var mı inkāra kimsede ḳudret*²⁸⁹

Yâ İlāhî bileyleti isrâ

Yâ İlāhî biḥürmeti Tâ hâ // A2 19a//

²⁸⁴ mütebeyyindür] mübeyyendür HSA

²⁸⁵ ḥazā] lā HSA

²⁸⁶ Bu açık bir sihirden başka bir şey değildir.

²⁸⁷ ḳatî'-ı rāh-ı ḳalâlet] mütehâlik-i rāh-ı ḳalâlet RE

²⁸⁸ ...Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur. Kur'ân-ı Kerîm, Ra'd, 13/33. Âyetin özgün şekli “ve men” kelimesi ile başlamaktadır, burada “fe-men” yazımı sehiv eseri olsa gerek.

²⁸⁹ ḳudret-i Ḥaḳḳ'ı eyleme inkâr / her ne eylerse fâ'il-i muḥtâr // naşşile oldı çünki bu müşbet / var mı inkāra kimsede ḳudret] naşşile oldı çünki bu müşbet / var mı inkāra kimsede cür'et // ḳudret-i Ḥaḳḳ'ı eyleme inkâr / her ne eylerse fâ'il-i muḥtâr RE

Der-i ihsānuñi güşād eyle
Ƙullaruñ vāşıl-ı murād eyle

Lāyık eyle bizi şefā'atüne
Sāyık²⁹⁰ eyle dili hidāyetüne²⁹¹

Ve ƙınā min suhṭike yā Rabbenā²⁹²
 (Ya Rabbi bizi gazabından koru.)

[2] Mu'cize-i Hāzret-i Ƙur'ān-ı 'Azīmü's-şān
 Ziyinet-baḥş-ı şudūr-ı suṭūr-ı²⁹³ şahā'if olan ma'ārif ü leṭā'ifdendür ki ol hāzret-i 'ālī-
 menḳabetüñ edvem-i mu'cizātı ve a'zam-ı kerāmātı // RE 19b// hāzret-i Ƙur'ān-ı
 'azīm ve Furḳān-ı kerīmdür.

[Beyt]

Ƙur'ān ki bā āy u suver dāred zi-i'cāzeş eşer
Ez-meyl-i ān 'aciz şumur fıkri heme ehl-i beyān

(Kur'an ayet ve sureleriyle icaza sahiptir, beyan ehli olanların fikrini ona yaklaşmakta aciz say.)

[Neşr]

Hüs-n-i te'lîf ü melāhati ve iltiyām-ı kelām u belāğati ve vüçüh-ı icāz u feşāhati ve
 hāriḳ-i 'āde-i leṭāfeti üslüb-ı ağreb ile muḫālif-i ḳā'ide-i 'Arab olduğu huşuşan Ƙureyş
 fuşehā-yı enām ve fursān-ı kelām olup sâ'ir ümemden belāğat u hikemde müsellemler
 zerābe-i lisān ve faşlul-ḫitāb ile //HSA 19b//bāhirü's-şān olup bedīhe-güylıkda
 müşārün ileyhi bi'l-benān ve beyne'l-aḳrān ḫā'iz-i ḳaşabü's-şabaḳ-ı belāğat ve fāris-i
 meydān-ı feşāhat olup ta'n u medḫ ve ḍarb u ḳadhde mānend-i siḫr-i helāl niçe
 maḳāl-i şahīṭü'l-me'āl ile tegazzül iderler idi ki her biri *ecmelün min sımṭi'l-le'āl*²⁹⁴

²⁹⁰ sāyık] sālīk AE

²⁹¹ yā İlāhī bileyleti isrā / yā İlāhī biḫürmeti Tā hā // der-i ihsānuñi küşād eyle / Ƙullaruñ vāşıl-ı murād eyle // lāyık eyle bizi şefā'atüne / sayık eyle dili hidāyetüne] - RE

²⁹² ve ƙınā min suhṭike yā Rabbenā] – HSA, A2

²⁹³ suṭūr-ı] - HSA

²⁹⁴ Bir inci dizisinden daha güzel.

dinse sezā idi. Bu cümleden t̤ā'ife-i bedeviyye lafz-ı cezl ü qavl-i faşl ile mümtāz t̤āife-i h̤ızriyye dahı belāğāt-ı bārī'a ve elfāz-ı bāziğā ile ser-efrāz idiler. Gūyā feşāhat tav'-ı murād ve belāğāt mülk-i kıyādları idi. Her bār ki Kur'ān-ı kerīme tanzīr ü temşīle müteşaddī vü müteḥaddī oldılar bir vecile tanzīre mühtedī olmadılar. Eger nazm u secī' vü neşr eger recez ü şī'r²⁹⁵//A2 19b// baḥr-i mişālde mütebahḥir oldıkça muḫtarib ü müteḥayyir olup [Kavluhu te'ālā] “*Ve in küntüm fī raybin mimmā nezzelnā 'alā-'abdinā fe'tū bi-sūratin min mişlih*”²⁹⁶ [ilā-ahiri'l-ayetihī] āyet-i cāmi'atū'l-ḥikemi ile sākit ü mülzem olurlar idi. Rivāyet olunur ki birgün İbni Muğīre Velīd kelām-ı bā-te'yīd-i Rabb-i mecīd'den qavl-i sedīd [ilā-ahiri'l-ayetihī] “*Innallahe ye'muru bi'l-'adli ve'l-iḥsāni ve itāi zi'l-ḫurbā ve yenhā* //RE 20a// ‘*ani'l-faḫṣāi ve'l-münkeri ve'l-bağy*”²⁹⁷ naşs-ı kerīmini gūş itdi. Cān u dilden ḫurūş idüp eyitdi: “Bu kelām-ı beşer olmaduğı muḫarrerdir ki ḫalāveti ezān-ı cānı teşnīf ve ṭilāveti dil-i nā-tüvānı teşrīf ü talṭīf itdi.” Ve Ebū 'Ubeyde rivāyet ider ki : “A'rābdan bir ebter istimā' itdi ki bir mü'min “*Feşda'* //HSA 20a// *bimā tü'merū*”²⁹⁸ [ilā-ahiri'l-ayetihī] āyet-i kerīmesini ṭilāvet ider idi²⁹⁹. Fi'l-ḫāl secdeye vaż'-ı cebīn-i ibtihāl eyledi. Sebebini su'āl itdiler. “*Secedtü li-feşāḫatihī*”³⁰⁰ didi. Rivāyet olunur ki bir cāriye var idi ki mīzāb-ı feşāḫatde mānend-i āb-ı cāriye idi. Birgün asma'ı feşāḫatini istimā' ü istiḥsān eyledi. Cāriye eyitdi: “Ey zī-şān Kur'ān-ı mümecced'de bu āyet-i kerīmeden soñra bu maḳūleler feşāḫat 'addolınmaz. [Kavluḥü te'ālā] “*Ve evḫaynā ilā ümmi*”³⁰¹ *Mūsā en arzi'thi fe-iẓā ḫıfti 'aleyhi fe-elḫīhi fī'l-yemmi velā teḫāfi velā taḫzenī innā rāddūhu ileyki ve cā 'ilūhu mine'l-mürselīn*”³⁰² Ḥaḫḫā ki bu naşs-ı kerīimde pertev-sāz-ı ezhān olan āftāb-ı i'cāzda zāt-ı münferid-i Ḥudā-yı bī-niyāz³⁰³ mümtāzdur ki āyet-i vāhidede iki emre ve iki nehye işāret³⁰⁴ ve iki ḫaber³⁰⁵

²⁹⁵ ü şī'r] – HSA, A2

²⁹⁶ “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir süre getirin...” Kur'ān-ı Kerīm, Bakara 2/23.

²⁹⁷ Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. ..Kur'ān-ı Kerīm, Nahl 90/16.

²⁹⁸ “Sana emrolunanı açıkça söyle ...” Kur'ān-ı Kerīm, Hicr 15/94.

²⁹⁹ idi] -RE

³⁰⁰ Fesahatine secde ettim.

³⁰¹ ümmi] - RE

³⁰² “Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil Nehri'ne) bırakıver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye bildirdik.” Kur'ān-ı Kerīm, Kasas 28/7.

³⁰³ da zāt-ı münferid-i Ḥudā-yı bī-niyāz] - RE

ve iki beşâret ictimâ'ı i'câb-ı ehl-i³⁰⁶ feşâhat itmişdür gâyet-i feşâhat ve nihâyet-i belâgatdadur. Hakkâ ki Kur'an-ı 'azîm ve Furkân-ı kerîm³⁰⁷ ıtnâb-ı mümillden //A2 20a// berî ve icâz-ı muhillden 'arî ve izdiyâd u nakşdan şahîfe-i hâli hâlîdür. Hakkâ ki Kur'an-ı 'azîm ve Furkân-ı kerîm³⁰⁸ beyân-ı âşâr-ı ümem-i sâlîfe ve siyer-i enbiyâ vü rüsûl ve hâl ü mâzî vü müstaḳbel ve'l-hâşıl cüz' ü küll ile mālîdür. Kütüb-i münzelede mündemic olan nuḳûd-ı hikem ve 'uḳûd-ı müstaḳkem //RE 20b// dürc-i laṭîfînde mündericdür. Ve feyz-i sermed-i Rabb-i 'izzet ile sürâdîkât-ı ḥaşmeti münzel dünyâda ıtnâb-ı hülûd ile mü'eyyed ve binâ-yı hıfzı ḥümâ-yı ḥimâyet [ḳavluḥü] “*Innâ naḥnü nezzelne'z-zikra ve innâ lehü le-ḥâfîzün*”³⁰⁹ kelâm-ı mü'eyyedi ile //HSA 20b// müşeyyed olmışdur. Gird-i taḥrîf ü taḡyîr dâmen-i iclâlünde bi-fazl-i Rabb-i ḳadîr cây-gîr olmamışdur. Ma'lûm ola ki vücûh-ı i'câz-ı Kur'an “*ekşeru min en yuḥşâ*”³¹⁰ idügi “*aḫherü min en yuḥfâ*”³¹¹dur. Tâlib-i feyz-i feyyâz Ḳadî İbni'l-fazl 'Iyâz dört vech-i i'câz beyân itmişdür. Evveli ḥüsn-i te'lîf ü iltiyâm; ikinci sûret-i³¹² nazm-ı 'acîb ve üslûb-ı ḡarîb muḫalifü li'l-esâlib³¹³ ve câmi'-i menâhic-i nazm u maḳâtı'-ı kelm olduğudur. Üçünci muḡayyebâtıdan ihbâr, dördüncü ḳurûn-ı sâlîfe ve ümem-i bâyide ve şerâyi'-i dâşireden beyân-ı âşâra her kelimede bir sır-ı ezeli mündemic ve her ḫarf-ı belâgat-zarfında bir râz-ı celî mündericdür.

[Beyt]

Her ḫarf ez-ân ḫoş-zemzeme şud behr-i telḳîn heme

Sırr-ı ezal-râ terceme râz-ı ebed-râ tercemân

(Her harf (söz) onunla ahenk bulur, herkese telkin olmuştur; ezeli sırrın tercümesi ve ebedi sırrın tercümanı.)

³⁰⁴ işâret] işâretdür RE

³⁰⁵ ḫaber] ḫayr HSA, A2

³⁰⁶ ehl-i] aşḫâb-ı RE

³⁰⁷ ḫakkâ ki kur'an-ı 'azîm ve furkân-ı kerîm] – HSA, A2

³⁰⁸ ḫakkâ ki kur'an-ı 'azîm ve furkân-ı kerîm] - RE

³⁰⁹ “Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.” Kur'an-ı Kerîm, Hicr 15/9.

³¹⁰ Sayılamayacak kadar çok.

³¹¹ Saklanamayacak kadar açık.

³¹² sûret-i] - RE

³¹³ muḫalifü lilesâlib] - RE

[Neşr]

“*Lā yuğādiru şağīreten velā kebīreten illā aḥşāhā*”³¹⁴ ḥaşā’iş-i kemālīsidür³¹⁵ ve vaşf-ı müte’ālī³¹⁶ ”*Lā ye’tīhi ’l-bāṭlu min beyni yedeyhi velā min ḥalfihī*”³¹⁷ lāzım-ı kadr-i ‘ālīsidür³¹⁸. [Kavluhū]“ *velā raṭbin velā yābisin illā fī-kitābin mübīn*”³¹⁹ [ilā-ahiri’l-ayetihī] cāmi’ü’l-küll olduğın muşaddak ve kavlı-i kerīm-i “ *velākin taşdīkallezī //A2 20b// beyne yedeyhi ve taḫṣīle külli şey’in*”³²⁰ kelām-ı sâbıkı muḥakḫakdur. Şāḥib-i sırr-ı “*lev kuşife ’l-ğīṭāu mezdedtü yakīnen*”³²¹ İmām ‘Alī Murtaẓā’dan raẓiyyallahü ‘anhü menkûldür ki “Eger keşf-i esrār-ı bâ-i³²² bismillah muḥârin-i irâdet-i izid-i bî-iştibâh olaydı //RE 21a// ‘âlem niçe esfâr u defter ve niçe evrâk u tûmâr ile māl-â-mâl olurdu.” buyurmışlar.

[Li münşi’ihī]

Rev dīde be-dest âr ki her ḥarf ki hest

Cāmīst cihân-nümāy //HSA 21a// tā der nigerī

(Git, gör, ele al ki var olan her harf, bakarsan cihanı gösteren kadehtir.)

[Neşr]

Muḥakḫakdur ki³²³ Kur’ân-ı kerīm bâṭn-ı ‘ilm-i kadīmden mine’l-ezel ile’l-ebed eger nîk u eger bed ḥakîr ü celîl zuhûr iden eşyâyı temyîz ü taḫṣîl ider. Zâhir-i mefhûmı mutâbık-ı vâki’ ve sırr-ı mektûmı “*küllü müyesserin limā ḥulīḳa*”³²⁴ güzârişince bi-ḥasebi’l-isti’dād müstefād ü şâyî’dür. Her nâkış-’aḳl u kem-’ayâr ki kaşd-ı mu’âraza izhâr eyleye livâ-yı ‘aczleri efrâḫte ve siper-i mu’âzadetleri endâḫte olmak muḥarrerdür. Huşûşan beyân-ı bîm ü ümîdde ebter ve benân-ı i’lâli mükesser olacağı azherdür. Niteki şekâ-me’âb Müseyleme-i kezzâb mu’âmele-i muḥâbele ile

³¹⁴ "Eyvah bize! Bu deftere de ne oluyor? Ne küçük komuş, ne büyük; yazılmadık şey bırakmamış!" Kur’ân-ı Kerîm, Kehf, 18/49.

³¹⁵ kemālīsidür] kemālī RE

³¹⁶ ve vaşf-ı müte’ālī] - RE

³¹⁷ “Öyle bir kitaptır ki batıl ona ne önünden, ne ardından, hiç bir taraftan yol bulamaz.” Kur’ân-ı Kerîm, Fussilet, 41/42.

³¹⁸ lāzım-ı kadr-i ‘ālīsidür] vaşf-ı ‘ālīsidür RE

³¹⁹ “Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.” Kur’ân-ı Kerîm, En’am 6/59.

³²⁰ “Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır)” Kur’ân-ı Kerîm, Yûsuf 12/111.

³²¹ Perdeler kalksa da yakınim artmaz.

³²² bâ-i] - RE

³²³ muḥakḫakdur ki] - RE

³²⁴ “Herkes ne için yaratılmışsa o kendisine kolaylaştırılacaktır.” Hadis, Sahih-i Buhari Muhtasarı, C.12, s.223.

cevelân ve bir iki hezeyân ile telvîs-i ezhân eyledi ki biri budır: “*El-fîlû me’l-fîl ve mâ edrâke*³²⁵ *me’l-fîl lehu zenebün venîl ve hortûm ve enne zâlike men halekâ rabbene’l-kalîl.*”³²⁶ ‘Âkıbet ğarķa-i deryâ-yı fezâhet ve mübtelâ-yı rüsvâyî vü³²⁷ şemâtet oldı. İbni Muķnî’ daķı medâric-i tanzîr ü mu’arâzaya tederrüc ve deryâ-yı dili³²⁸ âheng-i tesâvî ve ber-â-berî³²⁹ ile temevvüc eyledi. Vaktâ ki [el-âyetihî] “*Ve ķîle yâ arzu’bla’i mâeki ve yâ semâü aķli’*”³³⁰ ķavl-i kerîmini ğuş itdi her ne ki dest-i mu’arâza ile raķam-kerde idi. Ferâmüş ile³³¹ mahv idüp evrâķ-ı feşâhat³³² berbâd-ı nedâmet oldı. Hîn-i nüzûlden ilâ elân miknet-i ityân-ı mişal-i Kur’ân-ı perverdegân-ı //A2 21a// ‘âlem-i kün fe-kân //RE 21b//vus’-ı tākāt u tüvânlarında olmaduķı meķân-ı ğümân degüldür. [el-âyetihî] “*Velev kâne ba’zuhüm liba’zin zahiran*”³³³ beyyinât-ı i’câz-ı Kur’ân-ı bâhiretü’l-âyât³³⁴ dâķil-i ta’dâd u rivâyât//HSA 21b// olmaduķı zâhir ve müteteb’în-i esmâr bu mażmûnı müstaķzirdur. Vücûh-ı beyyinât-ı i’câzdan biri³³⁵ bu âyet-i zâhîretü’l-imtiyâzdur ki ķavm-i Yehûd temennî-i mevt eylemeyecekleri³³⁶ ğüyâ meşhûd idi. [İlâ âyetihî] “*Ķul in kânet lekümü’d-dârü’l-âķiratü ’indallâhi ķâlîşaten min dūni’n-nâsi fe-temennevu’l-mevt*”³³⁷ Bu âyet-i kerîme celâ’il-i ĥucec-i³³⁸ bâhire ve delâ’il-i vâzıķa-i zâhiredendür. Zîrâ temennî-i mevt itmeyecekleri hüveydâ olmaĝla temennî teklîf olunmuşdur. Ol ķavm-i keşifden bir ĥabîs temennî-i mevt itmemişdür. Rabb-i mecîd “*fa’âlün li-mâ yurîd*”³³⁹ idüķi bedîddür. Şarf-ı ķulûb-ı ķâsiyye itmekle i’câz-ı müte’ayyin ve ĥuccet-i vâzıķa olduķı mütebeyyin oldı.

325 edrâke] edrîke HSA, A2

326 Fil. Fil nedir? Sen filin ne olduķunu nereden bileceksin? Onun (uzun)bir hortumu ve kuyruķu vardır. Muhakkak ki Rabbimiz onu eksik yarattı.

327 rüsvâyî vü] - RE

328 dili] fikri RE

329 ve ber-â-berî] - RE

330 (Nihayet) “ Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!” denildi. Kur’ân-ı Kerîm, Hüd, 11/44.

331 ferâmüş ile] şaķîfe-i ĥâtırdan RE

332 feşâhat] fazâhat RE

333 “De ki: Andolsun, bu Kur’ân’ın bir benzerini ortaya koymak üzere ins ü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.” Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ 17/88.

334 bâhiretü’l-âyât] bâhirü’l-âyât RE

335 biri] -RE

336 eylemeyecekleri] itmeyecekleri RE

337 “(Ey Muhammed, onlara:) Şayet (iddia ettiĝiniz gibi) ahiret yurdu Allah katında diĝer insanlara deĝil de yalnızca size aitse ve bu iddianızda doĝru iseniz haydi ölümü temenni edin (bakalım), de.” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara 2/94.

338 ĥucec-i] ĥacc-ı RE

339 “Dilediĝi şeyleri mutlaka yapandır.” Kur’ân-ı Kerîm, Bürûc 85/16.

[Li-münşi'ihī]

Ne 'aceb mu'cize olur Kur'ân

İder iskāt-ı kavm-i bî-iz'ân

[Neşr]

Gerçi kelām-ı kadīm-i³⁴⁰ kadīr ser-ā-ser mu'cize idügi semīr-i zamīr-i şağīr ü kebīrdür. Ol cümleden akşer-i şuver ki sūre-i innā a'taynake'l-kevser'³⁴¹dür. Bir mu'cize-i feşāhat-güsterdür ki muhayyer-i füşehā-i belāgat-perverdür. Biri daḥı hīn-i tilāvet-i nazm-ı kerīmde ters ü bīm ki dil-i kārī vü sāmi'de vākı' olur. Ve biri daḥı kārī 'ibārāt-ı şekker-āmīzden hergiz melālet-engīz olmaz. Biri daḥı tā'ife-i 'Arab vāşıl olmaduḡı 'ulūm u ma'ārifi şāmil olduḡıdur.

[Li-münşi'ihī]

Dürc-i Kur'ân içindedür zāhir

Ey gönül 'ilm-i evvel ü āḥir

Bu feşāhat ki var durur anda

Kimdür aña nazīreye kadīr³⁴²

Oldı nazm-ı kerīm-i Rabb-i kadīm

Cāmi'-i 'ilm-i evvel ü āḥir³⁴³

Nazm-ı āyāt ile bu sırr-ı 'acīb

Hīç mümkin midir ola bāhir // A2 21b – RE 22a//

Oldı ḥākī umūr-ı māzīyeyi

Cümle aḥvālī oldı müstaḥzır //HSA 22a//

³⁴⁰ kadīm-i] rabb-i RE

³⁴¹ “Resūlüm, kuşkusuz sana Kevser'i verdik.” Kur'ân-ı Kerīm, Kevser 108/1.

³⁴² dürc-i Kur'ân içindedür zāhir / ey gönül 'ilm-i evvel ü āḥir // bu feşāhat ki vardurur anda / kimdür aña nazīreye kadīr] - RE

³⁴³ Oldı nazm-ı kerīm-i Rabb-i kadīm / Cāmi'-i 'ilm-i evvel ü āḥir] – HSA, A2

Dil-i kārīye vehm ider ilkā

Vaşfını eyleyen olur kāsır

[3] Mu‘cize-i Def‘-i Gürūh-ı Mekrūh Be-Āyet-i Kerīme-i Şāhite’l-Vücūh
Hāmiyān-ı harem-i dīn ve hāfızān-ı şağr-ı mübīn olan aşhāb-ı kirām u e’imme-i
‘izām razıya ‘anhūm rabbena’s-selām ki her-seng-i rāh-ı şekā olan erbāb-ı küfr (ü)
dālālet-intimāyı dārebāt-ı şemşīr-i gāzā ile nā-būd u nā-peydā iderleridi. Gazve-i
Huneyn’de fırka-i aşhāb-ı ‘inād u şekā-nijād ile kār-ı darb imtidād ve nā’ire-i āteş-i
harb iştidād bulup meydān-ı kıtāl ve bīda’-i ma‘ārik ü cidāl mevāṭi-i ikdām-ı ‘asākīr-i
küfr ü İslām olup nūr u zālām hemçü leyāl³⁴⁴ ü eyyām muhteliṭ olup kesret-i a‘dā
fırka-i eviddāyı silk-i idbāra münselik itmek şūreti nümāyān ü āşkār ve karār-ı
mübeddel firār olmak ihtimālleri bedīdār olıcaḳ imdād-ı İlāhī der-kār olup
[Mısrā’]

Nā-geh āmed ‘ināyet-i Sübhān

(Sübhān olan Allah’ın inayeti ansızın geldi.)

[Neşr]

Nesīm-i tevfiḳ-i hidāyet āvīze-i gūş-ı hūş-ı ḥazret-i risālet itdi ki āyet-i kerīme-i
şāhite’l-vücūh ile def‘-i fırka-i mekrūh buyurdılar. Pes ol muḥāṭab-ı ḥiṭāb-ı Levlāk
mağbūt-ı ḥurşīd-i tābnāk olan dest-i³⁴⁵ mübāreklerine bir muşt ḥāk alup [ilā āyetihī]
“*şāhite’l-vücūh*”³⁴⁶ āyet-i kerīmesini kırā’et idüp mu‘asker-i küffāra nişār gūyā ki bir
tiğ-i cevherdār idi ki cevherini iṣār eyledi ol ḥāk-i pāk ol ‘asker-i bī-idrāk üzerine
mededkārī-i bād-ı vezān ile fi’l-hāl //A2 22a – RE 22b// devān olup fırka-i //HSA
22b//dālennūn başlarına saçıldı. Melā’in-i ḥāsīrīnūn gözleri açıldı. Bir kāfir-i bed-liḳā
kalmadı ki nā-bīnā olmaya. Her biri dāğ-ı derd ile rencūr dīdeleri dilleri gibi kūr ve
lezzet-i dīdārdan mehcūr oldılar. Maẓmūn-ı sırr-ı ser-beste-i “*vemā rameyte iz
rameyte velākinnallāhe remā*”³⁴⁷ zāhir ü hüveydā oldu.

³⁴⁴ leyāl] leyālī RE

³⁴⁵ dest-i] keff-i RE

³⁴⁶ Yüzleri kara olsun

³⁴⁷ “...Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu).” Kur’ân-ı Kerīm, Enfāl 8/17.

[Mıṣrāʿ]

K'ān tīr-i dīde-dūz bud ez-tīr-i mā-rameyt

(O göz oyan ok ki bizim fırlattığımız okandır.)

[Neṣr]

Küffār-ı bed-kirdār bu kârdan göz yumınca 'asker-i İslām melā'īne göz açdurmayup hücum u ikdām itdiler. Kimi tu'me-i şemşīr-i intikām ve kimi esīr-i dām-ı inhizām olup bu mu'cize-i bāhiredü'ş-şān ile mündefi' ü perīşān oldılar.

[4] Mu'cize-i Def-i Şerer-i Āteş-i Hücüm-ı Eşirrā-i Küffār Der-Ġār Bā-Yār-ı Şadākatkār

Üstādān-ı perde-güşā-yı bārgāh-ı rivāyet ve hünermendān-ı kāmīlū'ş-şīnā'a-i pīşgāh-ı dirāyet cemme-i mu'cizāt-ı seyyid-i kā'inātdan bu mu'cize-i şīḥḥat-simātı bu vechile rivāyet itmişlerdür ki şol vakt ki perde-nişīn-i ḥalvet-serā-yı *lī-ma 'allāh*³⁴⁸ ve sultān-ı serā-perde-i *innī resūlullah*³⁴⁹

[Beyt – Naẓm-ı 'Arabiyye]

Ḳāidū'l-ḥalk bi'l-hüdā ve'l-'avn

Şāhu levlāke mā ḥalaḳtü'l-kevn

(Yaratılmışlara yardım ve yol göstermede önder, “Sen olmasaydın kainatı yaratmazdım” hitabına mazhar olan şah.)

Naḳd-i Yesrīb sülāle-i Baṭḥā

*Ümmī-i levḥ-ḥān-ı mā evḥā*³⁵⁰

(Medine'nin en değerlisi, Mekke'nin özü; ümmi(fakat) *mā evḥā* levhasının okuyucusudur.)

[Neṣr]

Şallallahü te'ālā 'aleyhi ve ālihi ve 'alā aşḥābihi ve 'ayālihi ḥazretlerinüñ āftāb-ı hidāyeti sāye-endāz-ı şağīr ü kebīr oldu. Ahālī-i Mekke vü Medīne ve sā'ir büldān u

³⁴⁸ Benim Allah'la öyle bir vaktim olur ki hadisine telmih yapılmıştır.

³⁴⁹ “Muhakkak ki ben Allah'ın resulüyüm.” Birçok ayette geçen bu ibare için bk. Kur'ân-ı Kerîm, A'râf, 7/158.

³⁵⁰ “Ne vahyolundu?” Kur'ân'da birçok surede geçen bu ibare için bk. Kur'ân-ı Kerîm, En'âm, 6/106.

emkineden cemm-i gafîr ü cem'-i keşîr şeref-i vuşûle fâ'iz olup //RE 23a// sa'âdet-i İslâm'ı hâ'iz oldılar. Huşûşan ahālî-i Medîne-i Münevvere 'alâ sâkinihâ //HSA 23a - A2 22b// taḥiyyâtı mükerrere nûr-ı hidâyet ile münevver olup az kimesne kaldı ki bu devlete mazhar olmaya.

[Li-münşi'ihî]

Livâ-yı 'asker-i da'vet keşîde

Şarâb-ı telḥ ber-düşmen çeşîde

(Askere davet sancağı çekildi, düşmana acı şarap tattırıldı.)

[Neşr]

Gürûh-ı aşḥâb-ı zulm³⁵¹ ü 'inâd ve fırka-i erbâb-ı dâlâl ü fesâd ise rûz-be-rûz istîlâları iştîdâd ve ısrâr u ızrârları imtidâd bulmağla ḥasbe'l-işâre cemme-i ehl-i îmân u sedâd ref'-i bisât-ı qarâr idüp Mekke-i Mükerrreme'den Medîne-i Mu'azzamaya hicret ihtiyâr eylediler.

[Beyt]

Sultân-ı iklîm-i vefâ şâh-ı serîr-i ıstîfâ

Ser-defter-i şıdk u şafâ sermâye-i emn ü emân

(Vefa ülkesinin sultanı, seçkinlik tahtının şahı; doğruluk ve saflık defterinin başı, güvenilirliğin kaynağı.)

[Neşr]

Ḥazret-i sultân-ı enbiyâ ile ancak ḥazret-i Şiddîk ve 'Aliyyü Murtażâ hem-nişîn-serâ vü zarrâ' oldılar. Çünkü müşrikîn ictimâ'-ı mü'minîn ile taḥavvî-i dîn-i mübîn zâhir olduğına nâzır oldılar. Ol bed-güherler nâr-ı ḥased ile pür-şerer olup Ebû Cehl-i la'în eyitdi: “Ey şanâdîd-i dîn eger ol ḥazret dahı bu rāha sülûke cezm-i niyyet idüp Medîne'ye 'azîmet iderse râyet-i isti'lâ ve âyet-i istîlâ mümâşîl-i felek-i a'lâ olup debdebe-i şevket-i dîn ü zemzeme-i ümmet-i Muḥammedî ile³⁵² 'âlemi³⁵³ pür-ṭanîn eyler.

[Beyt]

³⁵¹ zulm] şirk RE
³⁵² ile] – HSA, RE
³⁵³ 'âlemi] – HSA, A2

Velvele ber- 'ālem-i bālā resed

Gulgule ber-günbed-i mīnā resed

(Velvele alemin en üst noktasına ulaştı; gulgule mavi gökyüzüne ulaştı.)

[Neşr]

Pes³⁵⁴ ol kavm-i müsteḥakku'l-levm cümle taḥkīk-i Ebū Cehl'i taşdıḳ idüp bi'l-āhire³⁵⁵ bu kārı def̣ ü ḥāşā ol ḥazreti ref̣ için bir gice bi'l-ittifāḳ Dārü'n-Nedve'de müşāvereye 'aḳd ü 'ahd-i mīşāk³⁵⁶ idüp vaḳt-i ma'hūdda ictimā' eylediler. Ebū Cehl merkez-i dā'ire-i tezvīr olup //RE 23b// İblīs daḫı bir pīr şüretine duḫūl idüp //A2 23a// ol cem'iyete vuşūl buldı. Āyet-i kerīme-i³⁵⁷ “*Ve kezālike //HSA 23b// ce'alnā li-küllü nebiyyin 'aduvven şeyāṭine'l-insi ve'l-cinni yūhī ba'zūhum ilā ba'zin zuḥrufe'l-ḳavli*”³⁵⁸ maẓmūn-ı hidāyet-nümūnı zuḥūra maḳrūn oldı.³⁵⁹ Ol kavm-i müsteḥakku'l-levm itdikleri ārā-yı kāsıde vü efkār-ı fāsıde şudūrlarından bu resme şudūr ve meknūnları bu gūne bürüz u zuḥūr bulup müte'ayyin oldı ki pīşvāyān-ı Ḳureyş'den dört nefer-i bed-ḫılḳat ol ḥazret ḥaḳḳında cesāret idüp ḥāşā ḳatline³⁶⁰ mübāşeret eyleyeler heyhāt heyhāt!

[Mısrā']

Zihī taşavvur-ı bāṭıl zihī ḥayāl-i muḥāl

[Li-münşi'ihī]

Neye ḳādir olur o kavm-i ḍalīl

Ki ide ol ḥabībe ḳaşd-ı helāk

Ol ḥabībūn³⁶¹ ki Ḥaḳ ider ḫıfzın

Keyd-i düşmenden olmaya aña bāk

[Neşr]

³⁵⁴ Pes] - RE

³⁵⁵ ol kavm-i müsteḥakku'l-levm cümle taḥkīk-i Ebū Cehl'i taşdıḳ idüp bi'l-āhire] – HSA, A2

³⁵⁶ 'aḳd ü 'ahd-i mīşāk] 'aḳd –i 'ahd ü mīşāk RE

³⁵⁷ āyet-i kerīme-i]- RE

³⁵⁸ “Böylece biz her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onlardan kimi kimine, aldatmak için birtakım yaldızlı sözler fısıldayıp telkin ederler.” Kur'ân-ı Kerīm, En'am 6/112.

³⁵⁹ maẓmūn-ı hidāyet-nümūnı zuḥūra maḳrūn oldı.] - RE

³⁶⁰ ḳatline] ḳatle HSA, A2

³⁶¹ ḥabībūn] nebīnūn A2, RE

Çünkü re'yleri bu kârda qarâr-dâde oldu ol şeb-i siyâh içre müşrikîn der-i hücre-i Nebî'de kemîn idüp muntazır-ı şubh-ı berrîn oldılar ki murâdları hâşıl olup ve bu emr-i bâtıl dört şahş-ı câhilden şâdır olduğu mütebeyyin ü hâşıl ola. Ammâ bu şüretten gâfil idiler ki

[Li münşi'ihî]

Qadr-i kaşrî ki be-dest-i kudret-i Hâk şud bülend

Key resed ez-tîşe-i mekr-i kesân ân-râ gezend

(Bir köşkün değeri Hakk'ın kudret eliyle yükseldi; o hilekarların kazmasından ona nasıl zarar ulaşabilir!)

[Neşr]

Ol hinde bu hayâlât telkîn-i Rûhu'l-emîn ile levh-i yakîn-i hazret-i fâhr-i 'âleminde irtisâma qarîn olmuşidi.

[Li münşi'ihî]

İrdi ol dem resûle peyk-i emîn

Didi ey pîşvâ-yı ümmet-i dîn

Saňa hicret buyurdu Rabb-i kerîm

Olasın pes Medîne içre mekîn

Kaşd-ı bed eyledi gürûh-ı Kureyş

Eylediler bu şeb içinde kemîn //A2 23b – RE 24a//

Eyle bu şeb hırâm-ı bâğ-ı³⁶² sefer

Hâfızuñ Hâk durur //HSA 24a// yesâr u yemîn

[Neşr]

Hazret-i fâhrü'l-'âlemîn buyurdılar ki: “Ey Cebre’îl-i emîn hazret-i Rabb-i ‘izzet kimûñle muhâceret fermân idüp ³⁶³ refîk-i şefîk ³⁶⁴ olmağa kimi halîk buyurmuşlardur?” Cebre’îl eyitdi: “Hazret-i Ebâ Bekr-i Şiddîk yâr-ı tarîkdür.” Ve ol gice evvel-i sûre-i Yâsîn nâzil olmağa kulüb-ı ehl-i dîne meserretler hâşıl oldu.

³⁶²

bâğ-ı] taraf-ı RE

³⁶³

idüp] eyledi HSA

³⁶⁴

refîk-i şefîk] refîk RE

Çünkü küffār-ı Kureyş bu emri peydā ve bu ‘azīmeti imzā idüp niṭāḳ-ı ittifāḳ miyān-bend-i erbāb-ı şikāḳ oldu. Hāne-i māh-ı risāleti mānend-i hāle ihāṭa ve rāh-ı karābetden dest-i feẓāḥat ile seng-i şefḳati imāṭa eylediler. Hāzret-i resūl-i her-dü-cihān ‘Aliyyü murtaẓā ḥāzretlerine fermān ıṣḍār buyurdılar ki ol şeb cāygāh-ı devletlerinde qarār eyleye.

[Li münşi’ihī]

Der-ān şeb der-firāş-ı şāh-ı Levāk

‘Alī mānde velī bī-vehm ü bī-bāk

(Ali, o gece şāh-ı Levāk’ın yatağında evhamsız ve korkusuzca kaldı.)

[Neşr]

Ve hīn-i nevmde isti’māl buyurdıkları perde-i ḥaḍrā ile mestūr olmağla me’mūr itdiler ki ol ḥāzreti kıyās idüp dīde-i a’dādan şekk ü şübhe dūr ola. Pes sa’ādet ile ḥaremden ḥurūc ve rāh-ı ğurbete vülūc buyuracak meşhūd-ı naẓar-ı ḥayru’l-mevcūd oldu ki eṭrāf-ı ḥāne ol fırka ile ṭolu ve tīre-derūnları mekr ü ğadr ile memlū olmuş

[Mıṣrā’]

Be-bīn ey dil ki peyember zi-ḥasūdān çe keşīd

(Ey gönül gör ki peygamber, hasetçilerin elinden ne çekti!)

[Neşr]

Fi’l-hāl ol gice nüzūle maḳrūn olan sūre-i Yāsīn “*fehum lā yubşirūn*”³⁶⁵ ḳavl-i ḥikmet-nümūnına degin³⁶⁶ ḳırā’at buyurup ol muḥāṭab-ı ḥiṭāb-ı³⁶⁷ *levāk*³⁶⁸ zemīnden bir müşt ḥāk alup ol ḥāksāraruñ tārik-i //RE 24b// nā-mübāreklerine // A2 24a// ṭoğrı saçdılar.

[Beyt]

Ḳabẓa-i ḥākī ki feşāndī zi-kef//HSA 24b//

Şud başar-ı bī-başarāneş hedef

(Eline bir avuç toprak alıp bakarkörlerin gözüne saçtın.)

[Neşr]

³⁶⁵ artık hiç göremezler onlar... Kur’ān-ı Kerīm, Yāsīn 36/9.

³⁶⁶ degin] deñlü RE

³⁶⁷ ḥiṭāb-ı] – HSA, A2

³⁶⁸ Habibim sen olmasaydın felekleri yaratmazdım, hadis-i kudsisine telmih yapılmıştır.

Ve bî-bîm ü bî-bâk ol dört seg-i bî-idrâk aralarından güzâr idüp müteveccih-i gâr oldılar ki

[Nazm]

Ân-râ ki Hudâ nigejbānest

Ez-fitne-i dehr der-i âmānest

(Allah onun gözeticisi ve dünya fitnesinden sığınacağı kapıdır.)

[Neşr]

Ġâr-ı mezbûr a'lâ-yı cebel-i Şevr'de³⁶⁹ me'vâ-yı mûziyât olmağla meşhûr bir ġâr-ı teng ü târ idi. Hengâm-ı şeb idi ki ol ġâr³⁷⁰ maḥall-i ârām-ı seyyidü'l-enām 'aleyhi's-şalâtü ve's-selām³⁷¹ oldu. Bir ġâr-ı dıyķu'l-ercâ ve bir dâr-ı miḥnet-efzâ idi ki derûnı bâṭn-ı müşrikîn gibi siyâh u târ ve ef'âl-i münâfıkîn gibi nâ-hem-vâr idi. Ammâ mevṭı-i ikdām-ı ḥâtem-i rûsul-i kirâm olmağla mehbiṭ-i envâr oldu. Niçe tâb-dâr olmasun ki sâye-endâz olan ser-efrâz-ı âftâb-ı kevneyn ve nûr-baḥş-ı kevâkib ü³⁷² neyyireyn idi. Bir mâh idi ki burc-ı 'akrebi penâh³⁷³ idendi ol burca duḥûl ile seferden ḥazer idüp derûn-ı ġârı maḳarr itdi.

[Mısrâ']

Sefer câ'iz degül mâhuñ olıcaḳ menzili 'akreb

[Neşr]

Niçe sinîn ü eyyâm idi ki bu ḥidmete âmâde devlet-i vişâl recâsiyle derîçe-i ġuşı cānib-i ümmîde nihâde ve revzene-i dîdeyi rāh-ı intizâre ġuşâde itmiş idi. Ḥazret-i yâr-ı ġâr ġâra³⁷⁴ duḥûlde taḳaddüm idüp der-kâr oldu ki mûziyât-ı gezende derûn-ı ġârda her ḳanda bir sūrâḥ peydâ itmişler ise dūşlarında olan cāmeyi pâre pâre idüp sedd itmege bu ġüne çâre itdiler. Pes resûl-i muḥtâr derûn-ı ġârda ḳarar buyurup // RE 25a//ol ḥalîfe-i şadâḳat-elîfe istinâd ile //A2 24b// nevme-i ḥafîfe buyurdılar.

[Nazm]

³⁶⁹ Şevr'de] Nûr'da RE

³⁷⁰ ol ġâr] - RE

³⁷¹ 'aleyhi's-şalâtü ve's-selām] - A2, RE

³⁷² kevâkib ü] - RE

³⁷³ penâh] ârāmġâh RE

³⁷⁴ ġâra] - RE

Der-ân gār-ı siyāh u tār-ı //HSA 25a//muḫlim

Şud ân nūr-ı Hüdā yek-lahza nā'im

(O kapkaranlık mağarada o Allah'ın nuru (Hz.Peygamber) bir lahza uyudu.)

[Neşr]

Hazret-i Şiddîk eṭrāf-ı ġāra nigerān iken nāgehān derūn-ı ġārda³⁷⁵ bir sūrāḥ nümāyān u peydā oldı ki dehen-güşā olup ṭurur.³⁷⁶ Fi'l-ḥāl ḳadem-i mübāreki ile ol sūrāḥ-ı tārîki sedd buyurdı. Bir mār-ı bed-reftār 'urūc ve sūrāḥdan ḳaşd-ı ḥurūc itdi.³⁷⁷ Hazret-i yār-ı ġār-ı mükerrem ḳadem-i sa'ādet-tev'emleriyle ol rahneyi sedd ve mārı ḥurūcdan şadd idicek pāy-ı mübāreklerin bī-muḥābā ledġ ile eziyyet ü cefā itdi. Gerçi ḥıfz-ı ḥāb-ı resūl-i kirdġār idüp taḥammül-i eziyyet-i mār eyledi. Ammā ol zaḥm-ı cān-güdāz bir vechile cefāya āġāz eyledi ki mürġ-ı şabr-ı Şiddîk ruḥşat-yāfte-i pervāz olup bī-iḥtiyār ḳatarāt-ı eşk-i çeşmi mānend-i seyl-i revān³⁷⁸ vādī-i bī-şabr u şekībāyīye³⁷⁹ cereyān eyledi. Çünkü āftāb-ı sipihr-i nübüvvet maġrib-i ḥābdan ṭālī' ve bedr-i münīr-āsā barīk ü lāmi' oldı. Şeh-bāz-ı naẓar-ı hümāyūnı güşāde-bāl olup ārāmgehi cemāl-i şiddîk-ı şaḥīḥü'l-maḳāl olıcak gül-i ruḥsārını bād-ı elem ile pejmürde ve efser-i sürürını efsürde müşāhede buyurup su'āl-i sebeb-i taġayyür ü infi'āl ile istikşāf-ı ḥāl buyurdılar. Şiddîk-i vefādār ve ol yār-ı ġār³⁸⁰ emr-i mār-ı mārri'z-zikri 'arşa-i taḳrīrde cilvedār eyledi. Buyurdılar: "Ey yār-ı şadāḳat-şi'ār niçün beni ḥābdan bīdār ve bu zaḥm-ı dil-düzdan ḥaberdār itmedüñ?" Eyitdi: "Ey māh-ı maṭla'-ı levlāk ve ey serv-i gülşen-i eflāk //RE 25b// mā'il-i ḥāb-ı //HSA 25b// istirāḥat olup ve def'-i //A2 25a// küft-i rāh-ı meşāḳḳat itmedin mir'āt-i ḥāṭır-ı muṭahhar gerd-i keder ile mükedder olmaġı revā görmek niçe müyesserdür?"

[Beyt]

Miḥneti k'ân berāy-ı düst keşem

Rāḥat-ı cān-ı mübtelā-yı menest

³⁷⁵ derūn-ı ġārda] derūn-ı ġāra HSA

³⁷⁶ nümāyān u peydā oldı ki dehen-küşā olup ṭurur] dehen-küşā nümāyān u hüveydā oldı RE

³⁷⁷ bir mār-ı bed-reftār 'urūc ve sūrāḥdan ḳaşd-ı ḥurūc itdi.] bir mār-ı bed-reftār anda ḳarār itmiş idi bālāya 'urūc ile sūrāḥdan ḳaşd-ı ḥurūc itdi. RE

³⁷⁸ çeşmi mānend-i seyl-i revān] - RE

³⁷⁹ şekībāyīye] şekībāyīde RE

³⁸⁰ şiddîk-i vefādār ve ol yār-ı ġār] ḥazret-i yār-ı ġār RE

(Dost için birçok mihnet çekerim; bu benim düşkün canımın rahatı bundadır.)

[Neşr]

Ol gülbün-i gülzâr-ı kuds ü naḥl-i berûmend-i bâğ-ı üns gonçe-i gülîstân-ı nübüvvet ü la'l-i dıraḥşân-ı³⁸¹ risâlet olan dehân-ı mübârekleri yârî ile cerâḥat-i yârî mesh idüp fi'l-ḥâl şifâ hüveydâ oldu. Güyâ bir gonçe idi ki nesîm-i şabâ ile tâze vü ter veyâ şebnem-i şubḥ ile şafâ-güster oldu. Ve müşâhede-i nazar-ı taḥkîk buyurdılar ki cism-i Şiddîk-i 'Atîk libâs-ı 'âriyyetden³⁸² 'ârî. Buyurdılar ki “Ya niçün libâsdan 'uryân oldıñ ?” Eyitdi: “Ey faḥr-i cihân câme-i delḡ ü kühen ile sedd-i suḡbe-i gâra himmet idüp pâre pâre eyledüm tâ ki müziyât u gezendeden ol zât-ı müstemende zarâr olmak müyesser olmaya.” Ḥazret-i faḥr-i cihân u seyyid-i 'âlemiyân bî-iḥtiyâr du'âya lebcünbân olup “*Allahümme 'c'al Ebâ Bekr ma'î fî derecetî yevmi'l-kıyâmeti*”³⁸³ diyü mazhar-ı du'â buyurıcak cevâb-ı miskiyyü'l-ḥitâma “*Ḳad istecâballahu leke*”³⁸⁴ vahy olıcak³⁸⁵ server-i şiddîk vâsıl-ı evc-i felek oldu. Çünkü ol mâh-ı münîr derûn-ı gârdâ cây-gîr oldu. Güyâ kamer burca duḡûl ya tûlû'dan üfûl ile ser-ḥadd-i gurûba vuşûl buldı. Ḥazret-i Ḥudâ-yı Mennân ümmü gaylân dimek ile ma'rûf dıraḡta ıṣdâr-ı³⁸⁶ fermân buyurdı ki gelüp der-i gârdâ nâbit ve hücûm-ı müşrikîni şadda şâbit //RE 26a// ola //A2 25b//

[Beyt]

Beyâ müdebbir-i der-i gâreş dıraḡtî

Şude güyâ der-i pûlâd-ı saḡtî

(Gel ey mağarasının kapısının bekçisi olan ağaç, sert çelikten bir kapı gibi ol.)

Fi'l-ḥâl emr-i Ḥudâ-yı dâdger ile //HSA 26a//dehân-ı gârdâ bir dıraḡt-ı bâlâ-ser zâhir olup mîve-i ḥimâyeti derber eyledi. Ol ḥarem-i iḥtifâda zemzeme-i³⁸⁷ maḥlûḡâtđan âyâ kanğı merd kâr-ı ḥidmete çespân olmağla perdedâr ola diyü dîde-i gâr nâzır-ı rāh-ı intizâr iken nâ-gāh bisât-ı 'âzametde ḡur'a-i devlet nām-ı 'ankebûtđa ḡarār

³⁸¹ dıraḡşân-ı] raḡşân-ı RE

³⁸² 'âriyyetden] 'âriden

³⁸³ Allah'ım Ebû Bekr'i kıyâmet gününde benimle birlikte ve aynı derecede kıl.

³⁸⁴ Allah senin duana icabet etsin.

³⁸⁵ olıcak] olmağla RE

³⁸⁶ ıṣdâr-ı] – HSA, A2

³⁸⁷ zemzeme-i] zümre-i RE

eyledi. Ol çābük-dest ü³⁸⁸ tīz-bāf ve der-kār-ı mūy-şikāf mānend-i āteş ü āb cānib-i ġāra zehābda şitāb idüp

[Li münşi'ihī]

Bir aķarşu gibi revān oldı

Bād gibi yā ħod devān oldı

[Neşr]

Der-i ġārda tār u pūd ħulūş ile bir nesc-i³⁸⁹ maḥşūş peydā itdi ki ol pīç ü tāb-ı merşūş ol şeklde nümāyān olmaķ tūl-i zamān iktizā itdügi 'ayān idi. Bir perde-i zībā ihtirā vü ibdā' itdi ki 'arūs-ı murāda niķāb ve ol zāt-ı muṭahhar ile 'adū-yı bed-güher beyninde tamām-ı ħicāb oldı.

[Li münşi'ihī]

Ū dīde-i 'ālemest z'ān şud

Der-perde-i 'ankebūt cāyeş

(O, örümceğin ağında yer tutan âlemin gözüdür.)

Ḥaķķā ne dām u kayd idi ki ol murğ-ı lāne-i ħudsi şayd idüp çengāl-i 'adū-yı bed-sikālden ħimāyet ve ne çeşm-bend idi ki cemāl-i bā-kemālını verā-yı perde-i ihtifāda şıyānet eyledi. Egerçi der ü divārunda “*İnne evhene 'l-büyüti le-beytü 'l- 'ankebūt*”³⁹⁰ rahnesi bedīdār olmağla bir ħişār-ı nā-üstüvār idi. Ammā “*innī ħafīzun 'alīm*”³⁹¹ istīlāsı āşķār olmağla bir sūr-ı sedīdü'l-aķtār ve bir sedd-i ħadīd //A2 26a//ü'l-āşār olmuş idi.

[Li münşi'ihī] //RE 26b//

Ḥişārī būd der-ġāyet metānet

Nedīde mişl-i ū kes der-reşānet

(Son derece sağlam bir kale idi, sağlamlıkta onun benzerini kimse görmemişti.)

[Neşr]

³⁸⁸ çābük-dest ü] çābük-dest-i HSA

³⁸⁹ nesc-i] nesīc-i RE

³⁹⁰ “Halbuki en çürük yuva, örümcek ağıdır.” Kur’ân-ı Kerîm, Ankebut 29/41.

³⁹¹ “Çünkü ben (malları) iyi korur, (işletme ve yönetimi) iyi bilirim.” Kur’ân-ı Kerîm, Yûsuf 12/55.

Ne perde vü hışār bir tılsım //HSA 26b// idi ki hāfız-ı genc-i Hüdā ve ‘ankebūtı dīde-i ‘adūya bir ejderhā idi.

[Li münşi’ihī]

Bir tılsım idi genc şaklar idi

Mār idi ‘ankebūt bekler idi

[Neşr]

Def‘-i gezend-i müşrikīn-i pür-kīne bir hışn-ı haşīn ve tūr-i kaşd-ı ‘adū-yı kemīne zırh-ı Dāvūd gibi metīn ve men‘-i Ye‘cūc-ı fitne-i eşirrāya bir sedd-i Sikender menzelesine mekīn idi ve iki kebūter dahı emr-i Hūdā-yı kār-sāz ile murahhāş-ı pervāz olup cānib-i gāra āgāz idüp āşyān-sāz oldılar. Ve tesvīd-i vücūh-ı küffār-ı bed-likā içün ser-i dırahtda olan lāneye iki beyze ilkā eylediler.

[Li münşi’ihī]

Keyd-i a‘dādan ey gōñül ne zarar

Hıfz-ı Hakk her kime ki yāver olur

Beyzeler findık āşyānesi top

‘Ankebūt u kebūter ‘asker olur

[Neşr]

Çünkü ol şeb-hengāmda müşrikīn etrāf-ı hāne-i Resūl-i emīnde ictimā‘ ile kemīn itmişleridi. Ne tarīk ile itmām-ı kār idelüm diyü bezm-i fesādda idāre-i akdāh-ı efkār u isāle-i şarāb-ı esrār iderken bir şahs-ı tūz-refār ol demde bedīdār olup eyitdi³⁹²: “Ey kavm-i mütesettir ne kāra müterakķıb u muntazırsız maṭlūb olan zāt-ı ‘ālī-menķabet bu şeb rāh-ı ğurbet ihtiyār idüp Medīne-i Münevvere cānibine ‘azīmet buyurup ser-i bī-sa‘ādet-i fırķa-i ‘adū-yı pür-nikbete neşr-i tūrāb idüp zehāb buyurmuşlardır. Hāne-i ‘izzet-intisābları şemşīrden³⁹³ tehī kırāb u şīrden hālī gāba dönmişdür //A2 26b// Ebū Cehl-i bī-iz‘ān kelām-ı muḥbirden// RE 27a// perīşān olup derūn-ı hāneye hücūm u zūr idicek Hazret-i ‘Alī’yi perde-i hażrā ile //HSA 27a// mestūr gördi. Ol nūr-ı ‘uyūn u şudūr hażretlerini zānn idicek hażret-i Murtażā firāşdan dūr oldı. Ebū Cehl-

³⁹² eyitdi] – HSA, A2

³⁹³ şemşīrden] - HSA

i mütekebbir eyitdi: “*Şadağa zalike’l-muḥbir*.³⁹⁴ çünkü ol tārīk-dillere ḥānede āsūde olan ḥazret-i³⁹⁵ Murtaẓā idügi rūşen oldu fī’l-ḥāl bir niçe kâ’if ki eşer-i ḥāline ‘ārif idiler. Ol maḥalle ihzār idüp pey-der-pey sāḥa-i mesāḥa-i tecessüsi tayy içün her tarafa irsāl ile va’d-i māl eylediler. Ve kendüler daḥı bir kâ’if-i vākıf³⁹⁶ ile revān ve bādiye-i talebde pūyān oldılar. Kabīle-i Benī Müdlic ki kıyāfetde meşhūr u mevşūf ve işre kemāl-i vuḫūf ile ma’rūfdur. Ol tārīfeden bir kâ’if-i ‘ārif ile aḫtar-ı tārīfi tārīf iken işr-i ḫadem-i ḥazret-i nebīye mühtedī olup³⁹⁷ cebel-i Şevr’e müntehī oldu. Ol bed-kār iktifā-yı eşer-i işr ile tā der-i gārda ḫarār idüp eyitdi: “Ey eşrāf-ı kibār maṭlūb bu maḥalden ḥā’iz olmamışdur be-her-ḥāl bu gārda murāda fā’iz olursuz.” Derūn-ı gārda kelām-ı tebeh-rūzgār gūş-gūzār-ı ḥazret-i Şiddīk-i ḫaḫīḫat-şi‘ār olıcak beşere-i mübārekesinde ‘alā’im-i ḥüzn bedīdār oldu. Ol ḥazret-i sultān-ı enbiyā eyitdiler: “*Lā-taḥzen innallahe ma’anā*”³⁹⁸ Şiddīk eyitdi: “İşr-i ḫademe nazar-ı kâ’if ta’alluḫ itdi lā-cerem bize maẓarrat taṭarruḫ ider.” Ḥazret-i ‘ālim-i ‘alleme’l-esmā buyurdılar ki //A2 27a// “*Yā Ebā Bekri mā ḫanneke bi-işneynillahu ḡālīḡūḡmā*”³⁹⁹ ıztırāb-ı Ebū Bekr-i şadāḫat-maḫrūn //RE 27b//kelām-ı ḡumāyūn ile sūkūt u sūkūn buldı. Pes ḫaleme-i küffār //HSA 27b// ve cehele-i bed-kirdār kelām-ı kâ’if ile etrāf-ı ḡarı tārīf olıcak ḡamāmeler pervāza āḡāz itdiler. Ümeyye eyitdi: “Ey kâ’if-i ser-efrāz bu ḡara cesed-i insān duḡūl itse ḡamāmeler ṭayerān ve nesc-i ‘ankebūta ḡalel ṭareyān iderdi ḡuşūşān bu dıraḡt-ı bālā duḡūl ü ḡurūca māni’ idügi ḡüveydādur.

[Beyt]

Ḥannu’l-ḡamāme ve ḫannu’l-‘ankebūt

‘Alā ḡayri’l-beriyye lem tenessec ve lem taḡḡam

(Güvercin, yaratılmışların en hayırlısı için yumurtlamadı ve örümcek onun için ağ örmedi zannettiler.)

[Neşr]

Kâ’if eyitdi: “Ol faḡr-i cihān gārda degül ise ya zemīn⁴⁰⁰ ü ya āsmāndadır.”

³⁹⁴ Haber veren doğruyu söyledi.

³⁹⁵ ḥazret-i] ‘Aliyyü

³⁹⁶ kâif-i vākıf] kâif HSA, A2

³⁹⁷ olup] oldu ki RE

³⁹⁸ “Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir.” Kur’ân-ı Kerîm, Tevbe, 9/40.

³⁹⁹ “Ey Ebū Bekr, iki kişinin üçüncüsü Allah olursa, sen akıbetin ne olacağını zannediyorsun?”

⁴⁰⁰ zemīn] zemīnde RE

[Li münşi'ihī]

Gerçi bundan hamāmeler uçdı

Lîk ol dūrri bu şadef koçdı

[Neşr]

El-hāşıl ol kör diller⁴⁰¹ kâ'ife i'timād itmeyüp bu ġāra bu şüretde kimesne dāhil olmamışdur⁴⁰² diyü 'inād itdiler ve bi'l-cümle⁴⁰³ ol fırka-i li'ām bu 'inādda müttefikü'l-kelām olup bir kâfir ziyāde tecessüse mübāşir olmayup hā'ib ü ḥasir olup rec'ü'l-kaḥḳarī mazmūnını hüveydā idüp şehirde olduğına cāzim ve geldikleri cānibe 'āzim oldılar.

[Limünşi'ihī]

İlāhī eyledüñ ol ġarī pūr-nūr

Cemāl-i Aḥmed ile oldu ma'mūr

Bu tîre ḥātırımı eyle rüşen

Miyāh-ı luṭfiñ ile eyle ma'mūr

'Adū-yı nefse bizi ġālib eyle

İlāhī itme cismi aña maḳhūr

[Neşr]

Çünkü⁴⁰⁴ ḥıfz-ı Perverdgār şāmil-i aḥvāl-i resūl-i muḥtār oldu. Derūn-ı ġār-ı tārda⁴⁰⁵ dīde-i küffār-ı bed-kirdārdan maḥfūz ve 'ināyet-i bī-ġāye-i ezeliyye-i //A2 27b// ilāhiyye ile maḥfūz oldu. Üç gün derūn-ı ġārda kümün idüp ol māh mübtelā-yı⁴⁰⁶ maḥāk-ı ġār-ı siyāh oldu.

[Beyt] //HSA - RE 28a//

İḥāṭa-kerde ān meh-rā maḥākī

Neşud bā-dīde-i a'dā mülākī

⁴⁰¹ el-hāşıl ol kör diller] ol ṭā'ife-i ḥā'ife RE

⁴⁰² kimesne dāhil olmamışdur] duḥūl mümkin degüldür RE

⁴⁰³ ve bi'l-cümle] - RE

⁴⁰⁴ çünkü] - HSA

⁴⁰⁵ derūn-ı ġār-ı tārda] derūn-ı tār-ı ġārda RE] derūn-ı ġār-ı dīde-i... HSA

⁴⁰⁶ mübtelā-yı] qarīn-i RE

(Ayın son üç gecesı o ay gibi olan peygamberi kuşattı ve düşmanın gözünü perdeledi.)

[Neşr]

Ğurre-i rebî'ü'l-evvelde ol sultân-ı çerh-maḥal mánend-i ḥurşid-i tābān maḡrib-i ḡārdan ṭulū' idüp nümāyān oldı. Şehr-i mezbūruñ on ikinci günü ki rüz-ı cum'a idi dāḥil-i Medīne-i münevvere oldılar⁴⁰⁷. 'Alā sākinihā taḥiyyātı mükerrere ol belde-i ṭayyibe 'ıtr-ı ḡisū-yı mu'anber ile mu'atṭarā olup ser-i ibtihācı kımm-e-i ḳubbe-i keyvāna hem-ser ve ḥil'at-i müsāvāt-ı Mekke-i Mükerreme'yi der-ber eyledi.

[Beyt]

Ya Rab Medīnest īn ḥarem k'ez ḥākeş āmed bū-yı cān

Ya şāḥat-ı bāḡ-ı irem ya ravza-i⁴⁰⁸ ravz-ı cinān

(Ya Rab bu muhterem mekan, toprağından can kokusu gelen Medine'dir; ya İrem bağından bir parçadır ya da cennet bahçelerinden bir bahçedir.)

[Neşr]

Ḥaḳḳā ol belde-i mu'tebere bir medīne-i münevveredür ki gülistānınuñ gülleri bū-yı cān⁴⁰⁹ u cinān ile sirişte ve būstānınuñ bülbülleri *ravzaten min riyāzi'l-cenne*⁴¹⁰ naḡmesine bestedür.

[Beyt]

Ez-ḥāk-i cān-fezāyeş cüz bū-yı cān neyābī⁴¹¹

Hemçün ḥarīm-i kūyeş ender-cihān neyābī

(Onun cana can katan toprağında can kokusundan başka bir şey bulamazsın, onun hareminin bir benzerini dünyada bulamazsın.)

[Neşr]

Gūyā ḳaşr-ı behiştür ki 'arşa-i dünyāya ḥulūl yā beyt-i ma'mūrdur ki bālādan nüzūl itmişdür.

[Limünşi'ihī]

Āyā ne ḥāk-i pāk olur bu ki her zamān

Olur meşām-ı cān u dile müşk-i ter feşān⁴¹²

⁴⁰⁷ oldılar] oldı A2, RE

⁴⁰⁸ ravza-i] 'arşa-i RE

⁴⁰⁹ cān] cānān RE

⁴¹⁰ Cennet bahçelerindenbir bahçe

⁴¹¹ neyābī] nedāī A2

Her hasteye türābı şifādur bu ravzanuñ

Bulur ziyāretiyle dil-i mürde tāze cān

[Neşr]

Bādı şifā-yı dil ü cāna bādī hevāsı cānib-i cināna münādī

[Beyt]

Bādeş nesīm-i müşk-sā ābeş zülāl-i cān-fezā

Hākeş buved kuhl-i cilā der dīde-i ehl-i 'ayān

(Rüzgarı misk kokan nesim gibi, suyu can veren zülal gibidir; toprağı gönül gözü açık olanların gözüne ısıltı veren sürmedir.)

[Neşr]

Zā'irān-ı hāffeyn-i havlü'l-'arş ārzūmend-i tavāfı maḥremān-ı ḥarem-i evliyāyı taht-ı kıbābı zevāyāsınuñ //A2 28a// müştāk-ı i'tikāfidur.

[Beyt]

Sāḥa-i ravzaeş // RE 28b// ki Ka'be-nümāst

Ḥarem-i 'işmet ü ḥarīm-i şafāst

(Bahçesinin meydanı Kabe'yi gösterir; saflık, temizlik ve namus haremidir.)

[Neşr]//HSA 28b//

Nesīm-i gülzārundan nefḥa-i ve hüve bi'l-ufuḳi'l-a'lā⁴¹³ dimāg-ı dil ü cānı būyā ve şemīm-i naḥlistānundan būy-ı 'inde sidreti'l-müntehā⁴¹⁴ 'indehā cennetü'l-me'vā⁴¹⁵ meşām-ı cenānı müşk-āsā ider.

[Nazm]

Menzil-i cānān u kān-ı luṭfu iḥsānest ü

Āb-ı ü hoş ḥāk-i ü dil-keş hevāyeş cān-fezā

⁴¹² müşk-i ter feşān] müşk-feşān RE

⁴¹³ “Melek kendi aslî sûretine girip doğruldu. İşte o zaman kendisi en yüce ufukta idi.” Kur’ân-ı Kerîm, Necm 53/7.

⁴¹⁴ “Sidretü'l-Müntehanın yanında.” Kur’ân-ı Kerîm, Necm 53/14.

⁴¹⁵ “Cennetü'l-Me’vâ da onun yanındadır.” Kur’ân-ı Kerîm, Necm 53/15.

(O, sevgilinin menzili, lütuf ve ihsan kaynağıdır. Onun suyu hoştur, toprağı gönül çeker ve havası da cana can katar.)

Lāle-i şahrā-yı ū ber-çihre-i gül dāğ nih

Sebze-i aṭlāl-i ū ber-ca'd-ı sünbül müşk sâ

(Onun sahrasındaki lale gülün çihresinde yara açar; onun bedenindeki yeşillik sünbülün saçına misk sürer.)

[Li-münşi'ihī]

El-haḡ ne ravzadur ki anuñ ḡaşruna göre

Olmuş ḡuşūr-ı cennet –i firdevs pür-ḡuşūr

Envār-ı şem' ü meş'alidür eyleyen müdām

Her şubḡ āftāb-ı ziyā-baḡşa feyz-i nūr

Gerd-i ḡubārdan anı pāk itmege olur

Cārüb-keş melāik ü cārüb zülf-i ḡūr

[Neṣr]

Şeref-i Taybe-i tayyibeye cel'āil-i delā'ildendür ki ceyb-i ḡazret-i Ḥallāk u Ğaffār nedīm-i ḡalvet-i Dāzār⁴¹⁶ ḡazretlerinüñ şallallahü 'aleyhi vesellem medfen-i zāt-ı 'aliyyeleri olup türbe-i 'āliyyeleri ol ḡāk-i pākdedür. Bu taḡdīr üzere mebdē'-i ḡilḡat levlāke levlāk lemā ḡalaktü'l-eḡlāk⁴¹⁷ olmaḡla livā-i müfāḡaret ve a'lā-i mübāḡāti ḡımme-i ḡubbe-i nīlī semāvātdan berter eylese 'aceb degül ve ḡubār-ı ḡākini ki kuḡlū'l-cevāḡir-i ḡaḡḡḡatdūr ehl-i taḡḡḡḡ dīde-i başīretlerine çekse müstaḡreb degüldür.

[Beyt]

Her ki aldı ḡāk-i kūyın virdi aña naḡd-i cān

Ol metā'-ı bī-beḡāyı ḡayli aldı rāyḡān

⁴¹⁶

Dāzār Ḥudā ma'nāsınadır. Ni'metullah (Der-kenār A2 28a, RE28b)

⁴¹⁷

“Sen olmasaydın yaratmazdım yerleri, gökleri.” Kudsi hadis.

[Neşr]

Zîrâ bu ma'nâ semîr-i zamîr-i üli'n-nühâdur ki kiştâr-ı cihândan hilkat-i insân için bir kabza hâk ki alınur güyâ bir tohumdur ki yine ol zemîne şalınur. Rivâyet olunur ki bir gün hâzret-i Süleymân 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm halvetde ârâm //A2 28b// ve guft u şenîd-i halkdan //RE 29a// keff-i lisân u kelâm itmiş idi. Melâ'ike-i kirâmdan hâzret-i 'Azrâ'il //HSA 29a// emr-i Rabb-i celîl ile ol nebiyy-i cemîl huzûruna nezîl oldu. Bir şahş-ı nâ-tüvân ser-zede-i hâk-pây-i hâzret-i Süleymân oldu.⁴¹⁸ Melekü'l-mevt şahş-ı mezbûra nigerân olup nazarda im'ân itdi ve 'urûc-ı âsmân idüp gitdi ol şahş heybet-i nazardan lertzân olup eyitdi: "Ey nebiyy-i zî-şân bu şahş-ı kavîyyü'l-cenân kimdür ki hiddet-i nazarla hâne-i kalbüm⁴¹⁹ zîr ü zeber itdi?" Eyitdi:⁴²⁰ "Ey miskîn ü kemter kâbîz-ı ervâh-ı beşerdür." Derdmende bu haber ziyâde eşer idüp eyitdi: "Ey hâkim-i mahkeme-i *Rabbi heb lî mülken lâ yenbağî li aḥadin min ba'dî*⁴²¹ v'ey mazhar-i kelime-i mahkeme-i ve *saḥḥarnâ Süleymâne'r-rîḥa 'aşıfeten tecrî bi-emrihî ile'l-arḍi'lletî bâreknâ fîhâ*⁴²² bād-ı hâzân-ı merg-i bî-âmân gül-berg-i⁴²³ vücûdı rîzân itmedin nesîm-i şubḥ-ı iḥsân ile varak-ı ten-i nâ-tüvânı cānib-i Hindüstân'a revân eyle ki cism ü cānda tâb ü tüvân kalmayup yakîn oldu ki naḳd-i girân-māye-i cānı teslîm ile terk-i şeş-der-i fānî eyleyem."

[Nazm]

Bir nigāh ile dil-i ma'mûrımı kıldı harāb

Az kaldı mesken-i cān ola pes zîr-i türāb

[Neşr]

Hâzret-i nebiyy-i kerîmü'l-hışāl fi'l-hāl bād-ı şimāl-iştîmāl ile diyâr-ı Hind'e îşāl eyledi. Mürûr-ı zamân ile bir gün hâzret-i⁴²⁴ 'Azrâil ziyâret-kerde-i hâzret-i

⁴¹⁸ oldu] idi RE

⁴¹⁹ hâne-i kalbim] vücûdum RE

⁴²⁰ Eyitdi] Buyurdılar ki RE

⁴²¹ Hz. Süleyman'ın duası olarak bilinen bu ayet Sa'd suresi'nin 35. âyeti olup tam metni şöyledir: "Kâle Rabbi'ğfirli ve heb lî mülken lâ yenbağî li aḥadin min ba'dî inneke ente'l-Vehhâb", "Ya Rabbî!" dedi, "Affet beni ve bana, benden sonra hiç kimseye nasib olmayacak bir hâkimiyet lutfet. Çünkü Sen, lütufları son derece bol olan Vehhâbsın!"

⁴²² "Süleyman'a da şiddetli rüzgârı âmade kıldık. Rüzgâr, onun emriyle kutlu beldeye doğru eserdir. Çünkü herşeyin gerçek mahiyetini Biz biliriz." Kur'ân-ı Kerîm, Enbiya 21/81. Bu iktibastaki "saḥḥarnâ" ibaresi aslında Sa'd suresinde geçmektedir, müellif bu iki ayeti birlikte düşünmüştür.

⁴²³ gül-berg-i] berg-i HSA, A2

⁴²⁴ bir gün hâzret-i] – HSA, A2

⁴²⁵Süleymân oldu. Ol hînde haķâret-peyker ile⁴²⁶ ol şahşâ imrâr-ı nazardan su'âl ile keşf-i⁴²⁷ mâfî'l-bâl buyurdılar. Eyitdi: “Ey âmir-i vuḥūṣ u ṭuyūr //A2 29a// şahş-ı mezbûr Hind'de olmaķ gümân iderdüm zîrâ ol sâ'at içre Hind'de ḳabẓ-ı rūḥuna⁴²⁸ //RE 29b// me'mûr idüm. Ḥuzûr-ı //HSA 29b// lâmi'ü'n-nûrlarında müşâhid ü manzûr olıcaķ ḥilâf-ı emr-i Rabb-i Cebbâr bir⁴²⁹ kâr bedîdâr olmaķ müstağreb gelmiş idi. Ḥasbe'l-emr diyâr-ı Hind'e mürûr eyledüm vaḳt-i ma'hûd 'ubûr itmedin şahş-ı mezbûr⁴³⁰ Hind'de mevcûd bulıcaķ ḥidmet-i me'mûreye⁴³¹ müsâra'at ve ḳabẓ-ı rūḥına⁴³² mübâderet itdüm.

[Li-münşî'ihî]

Olmaz ey dil ḥilâf-ı emr-i Ḥudâ

Her ne var emr ile olur haḳḳâ

Hîç ferd emrine ḥilâf idemez

Baḥr-i nehyinde iğtirâf⁴³³ idemez

Nûkte-i Laṭîfe Der-Medîne-i Münevvere⁴³⁴ ve Mekke-i Şerîfe

Pes zemîn-i Yeşrib ki ḥurşîd-i nübüvvete⁴³⁵ mağribdür.

[Mışrâ']

Mânend-i Ka'be kıble-i erbâb-ı ḥâcettest

(Kabe gibi hacet sahiplerinin kıblesidir.)

[Neşr]

Ve sâḥa-i sîne-i ehl-i dile sefinedür.

[Mışrâ']

Hemçün ḥarem ḥarîm-i dil-i ehl-i ḥurmettest

⁴²⁵ ḥazret-i] – HSA, A2

⁴²⁶ haķâret-peyker ile] - RE

⁴²⁷ keşf-i] istikşâf-ı RE

⁴²⁸ rūḥına] rūḥa HSA, A2

⁴²⁹ Cebbâr bir] –HSA, A2

⁴³⁰ şahş-ı mezbûr] – HSA, A2

⁴³¹ ḥidmet-i me'mûreye] ḥidmet RE

⁴³² rūḥına] rūḥa HSA, RE

⁴³³ iğtirâf] i'tirâf A2, RE

⁴³⁴ Medîne-i Münevvere] Medîne ve RE

⁴³⁵ nübüvvete] nübüvvet A2

(Harem yani Kabe gibi hürmet ehlinin gönlünün mahremidir.)

Ka'be-i mu'azzama nice mükerreme ise Medīne-i müfahhime dahı muhteremedür.

[Beyt]

Ka'be ez-sengest ü her sengi ki der-bünyād-ı üst

Ka'be-āsā muḳbilān-rā kıblegāh-ı dīgerest

(Kabe taştandır ve onun temelindeki her bir taş mübarek kişiler için Kabe gibi ayrı bir kıbledir.)

[Nesr]

Ka'be-i mükerreme menba'-ı Merve vü Şafā'dur Medīne-i mu'azzama ma'den-i mürüvvet ü vefādur.

[Beyt]

Hāk-i Yeşrib ki bā-gilet āmīht

Āb-rū-yı zemīn-i ravza berīht

(Senin toprağınla karışık Yesrib toprağı, ravzanın zeminin yüzü suyunu saçtı.)

[Nesr]

Anuñ ser-sebz olduğu reşehāt-ı nem-i zemzemdendür bunuñ surḥ-rūlığı hūn-āb-ı çeşmhā-yı dem-be-demdendür. Mekke-i mükerremeye iḥrām farz ise Medīne-i mu'azzamaya ihtirām lāzım u vācibdür⁴³⁶. Eger tavāf-ı ḥaremde na'ra-i “*Allāhümme lebbeyk*” var ise taḥiyyat-ı ḳabr-i muhteremde ḡulḡul-i “*Eş-şalātü ve's-selāmü 'aleyke*” peyveste-i āsmān idüğü ne maḥall-i ḡümāndur. //A2 29b// ol meş'arü'l-ḥarāmdur bu meş'ar-i kirāmdur. Ol ma'müre-i āb u ḡil ise bu dārü'l-mülk-i cān u dildür. // HSA - RE 30a//Anuñ fezā-yı hevāsunda kebüterān perrān ise bunda mürḡān-ı ulı ecniḥa ṭayerāndur.

[Nazm]

Şeref-i Ka'be buved kūy-ı tu-rā

Zādehullahu te'ālā şerefā

Zāir-i kūy-ı tū ez-Ka'be ḡüzeşt

Ser-i kūy-ı tu kocā Ka'be kocā

(Kabe'nin şerefi senin mekanının şerefi olur, Allah şerefini artırsın, senin mekanını ziyaret eden Kabe'den geçer, senin mekanın nerede, Kabe nerede?)

[Nazm li-münşi'ihī]

Biri cism oldı bunlaruñ biri cān

Ki ziyāret tavāf olur her ān

[Neşr]

Her birinüñ faẓileti zāhir *ke'ş-şemsi fī evkāti'l-hevācir*⁴³⁷ rüşen ü bāhirdür püşde degüldür ki bu iki maḳām-ı cennetāsā ve belde-i 'ıtrāsā beynünde e'imme-i Hüdā'dan 'aleyhüm rızvanüllahü te'ālā pertev-i ihtilāf-ı mihrārā ziyā-dih-i süveydā-yı erbāb-ı nehıy olmışdur. Bi'l-ictimā' ikisi daḥı efdāl-i buḳā' idügi ḳavl-i metā'dur. Ḳādi 'Iyāz şub 'aleyhi emtār sicālū'l-feyyāz Medīne-i münevvere der-āgūşken türbe-i muṭahhara olmaḡla taşrīh-i tercīh itmişdür.

[Nazm]

Cezmü'l-cemī' bi-enne ḡayra'l-arzi mā

Ḳad ḡaṭa zātü'l-Muştafā ve ḡavāḡhā

(Yeryüzünde hayırlı olan ne varsa hepsi Mustafa'nın bizzat kendisi ve maneviyatı tarafından sarılmıştır.)

[Neşr]

Ammā İmām-ı A'zam ve ecellü ve İmām-ı Şāfi' ve Aḡmed bin Ḥanbel Mekke-i mükerreme efdaliyyetine zāhib olmuşlardur⁴³⁸ Ve e'imme-i şelāse aşḡābı daḥı bu ḳavle rāḡıb olmuşlardur. Bu ḡadīs-i şaḡīḡ⁴³⁹ ile istidlāl ü taşḡīḡ-i müdde'ā ve maḳāl iderler ki İbni Zübeyr 'Abdullah raẓiya 'anhü *illā lehü ve evşalehü ilā mināḡ fī āḡirāhu*⁴⁴⁰ ḡazret-i risālet-penāḡ şalla'llahü 'aleyhi ve sellemden⁴⁴¹ rivāyet ile ref'-i

⁴³⁷ Günün en sıcak olduğu vakitlerdeki güneş gibi.

⁴³⁸ olmuşlardur] - RE

⁴³⁹ şaḡīḡ] şerīf RE

⁴⁴⁰ ilā lehü ve evşalehü ilā mināḡ fī āḡirāhu] – RE “Her ne var ise onun içindir ve sonunda da her şey ona döndürülecektir.”

⁴⁴¹ şalla'llahü 'aleyhi ve sellem] – A2, RE

iştibâh itmişdür ki “*Şalâtün fî mescidî hazā efḍalū min şalâtin fîmā sivāhū ille’l-mescidi’l-ḥarām ve şalâtün fî’l-mescidi’l-ḥarām efḍalu min mi’eti şalâtin fî mescidî*”⁴⁴²//A2 30a// fezā’il-i Mekke-i mükerrermede irtiyāb reh-yāb-ı hāṭır-ı zevî’l-elbāb olmaz. Maḳām-ı //HSA 30b// beyt-i mu’azzam ve meṭāf-ı benī Ādem ṭavāfı sebeb-i ḥaṭṭ-ı evzar ve ḳabūl-i⁴⁴³ maḥv-kerde-i cerā’im-i kibār u şığār ve ser-nihāde-i ḥazret-i resūl-i⁴⁴⁴ // RE 30b//nebiyy-i muṭahhar ve cāygāh-ı şefî’-i rûz-ı maḥşer olmaḳda taḳaddümi aẓherdür me’vā-yı Ḥalīl ve meşvā-yı İsmā’īl mehbıṭ-ı vahy u maẓhar-ı bidāyet-i İslām ve maḥall-i⁴⁴⁵ kelām-ı ‘allām u maḳarr-ı hacar ü zemzem-i muṭahhardur. Ammā İmām Mālik tercīḥ-i Medīne-i münevvereye sālīk olup rivayet ider ki ḥazret-i mesned-nişīn-i serīr-i risālet Mekke-i mükerrermeden ḥurūc ve rāh-ı Medīne’ye vülūc buyurdıklarında “*Allahümme inneke ta’lemu ennehum aḥracūnī min aḥabbi’l-bilādi innī fe’skunu aḥabbe’l-bilādi ileyke*”⁴⁴⁶ buyurmuşlardır. Du‘āları icabete maḳrūn idüğü ne cāy-ı zūnündür. Pes zāt-ı hümāyūnlarına Medīne-i münevvere⁴⁴⁷ meskūn olıcaḳ “*Aḥabbe bilād Rabbe ‘ibād*”⁴⁴⁸ olup efḍaliyyetde şākk-ı verrād olmaz dimişdür. Vallahü a’lemü biḥaḳṭıḳati’l-ḥāl.

[Li-münşî’ihî’l-faḳīr]

Birisi beyt-i ḥazret-i Mevlā

Süddesi muḳbil-i ‘ibād-ı Hudā

Birisi menzil-i nebiyy-i kerīm

Merḳadi ḥākini idinmiş cā

Ol dūr-i pāki bağrına almış

Bir şadef olmuş ol şehir gūyā

⁴⁴² Benim mescidimde kılınan namaz Mescid-i Haram dışındaki diğer mescidlerde kılınan namazlardan daha faziletlidir. Mescid-i Haram’da kılınan namaz da benim mescidimde kılınan namazdan yüz defa daha faziletlidir.

⁴⁴³ ve ḳabūl-i] - RE

⁴⁴⁴ resūl-i] - A2

⁴⁴⁵ maḥall-i] -HSA, A2

⁴⁴⁶ Allahım, muhakkak ki sen bilirsin beni beldelerin en güzelinden çıkardılar, şüphesiz ben senin en sevimli gördüğün beldelerde ikamet ederim.

⁴⁴⁷ Medīne-i münevvere] Medīne A2, RE

⁴⁴⁸ Beldelerin en sevimlisi kulların rabbinindir.

İkisinüñ de kadri zāhirdür

Biri birinden oldılar a'lā

Birisi ile 'afv olur āṣām

Birisi merḳad-i ṣeḳī'-i verā⁴⁴⁹

Yā İlāhī bi-ḥurmeti Ka'be

K'eylemişdür Ḥalīlūñ anı binā

Yā İlāhī bi-ḥurmeti ravza

K'oldı cāy-ı ṣeḳī'-i rūz-ı cezā

'Afv idüp cümle zenbini anuñ⁴⁵⁰

Eyle Yahyā 'ya mağfiret i'tā //A2 30b//

Aña lutf eyleyüp kerem eyle

Her ḥaṭasına çek resīd-i 'atā //HSA 31a//

[Neşr]

Bu emr-i mu'teber daḥı āyīne-i mülāḥazada cilvegerdür ki merḳad-i muḳaddesüñ zümre-i ṭā'ifanı mişkāt-ı tenevvür ü teberrükden iktibās-ı envār-ı mükāṣefe vü 'ayān //RE 31a// ve iltimās-ı āṣār-ı 'ilm ü 'irfān⁴⁵¹ ve in'ikās-ı eṣi'a-i faẓl u itḳān içün⁴⁵² her ān iştigāle şarf-ı tāb u tüvān ider. Ḥaber-i mu'teber “inne'l-melā'ikete leyeḍa'a ecniḥatehā li-ṭalebeti'l-'ilm”⁴⁵³ güzārişince ḳudsiyān-ı savāmi'-i melekūt ve rühāniyān-ı ḥaṭā'ir-i ceberrūt ki her biri mürğ-āşiyān-ı ḳuds ü ṭā'ir-i āsmān-ı insdür. Cenāh-ı lāzımu'n-necāḥların ol fırḳa-i 'aliyye ve zümre-i celiyyenüñ meṭāf-ı mücibü'l-elṭāflarına ferş itdükleri maḥall-i ḥilāf degüldür.

[Nazm]

⁴⁴⁹ birisi ile 'afv olur āṣām / birisi merḳad-i ṣeḳī'-i verā] - RE

⁴⁵⁰ anuñ] yā Rab RE

⁴⁵¹ ve iltimās-ı āṣār-ı 'ilm ü 'irfān] - RE

⁴⁵² içün] ümīdine RE

⁴⁵³ “Şüphesiz ki melekler ilim isteyenlere, bu davranışlarından hoşlandıkları için kanatlarını gererler.”

Cānhā ḳadem-kerde zi-ser behr-i ṭavāfeş reh-siper

Ferş-i meṭāfeş kerde per mürḡān-ı ḳudsī-āşyān

(Canlar onu tavaf etmek için yolcu olmak ister, tavaf edilen yerin yaygısı meleklerin kanadındandır.)

[Neşr]

Ve kelām-ı şıdk-ḳarīn “Şerefü’l-mekān bi’l-mekān”⁴⁵⁴ güzārişince maḳarr-ı ḥatemü’n-nebiyyīn olmaḡla Ṭaybe-i ṭayyibe atlāl u erbā’ı eşref-i menāzil ü bıḳā’ ve ercā vü eṭrāfi aḥsen-i nevāḥī vü eknāfdur.

[Beyt]

İmrüz māverā-yı felek-rif’at-ı mekān

Maḥşüş-ı mevzī’ıst ki āncāst medfeneş

(Bugün mekânın felek gibi yüceliğinin ötesi onun kabrine mahsustur.)

[Neşr]

Ṭübā ve hoşā! Ol merd-i Ḥudāya ki rüz u şeb dīde-i cānı ḡubār-ı ḥāk-i Ṭaybe-i ṭayyibe ile münevver ve türāb-ı ‘anber-āşāmından bir şemāmeye dest-res müyesser ola.

[Nazm]

Ve mā lī lā-esīru ‘ale’l-mesāft

İlā şehri resūlu’llāhi fīhi

(Resulullahın bulunduğu şehre olan mesafeyi yürümek neden zor gelsin bana?)

[Nazm]

Ḥabbezā Yeşrib ki tā yek-dem kunem āncā vaṭan

‘Ömrhā terk-i iḳāmet der-vaṭan kerden ez-ān

(Yesrib öyle güzel bir yerdir ki orada bir an vatan tutsam bundan dolayı ömrüm boyunca vatanımı terk edebilirim.)

Ḥābgāh-ı ḥazretī āmed ki ger būdī be-farż

454

Bir yer şerefini orada oturandan alır.

Merḳad-i pākeş çü mehd-i 'İsî ender āsmān //HSA 31b//

Farz būdī ber-heme behr-i ziyāret kerdeneş

Şarf-kerden 'ömrhā der cüst u cūy-ı nerdübān //A2 31a//

(Onun yattığı yerin İsa'nın beşiği gibi gökyüzünde olduğunu farz etsek, onu ziyaret etmek isteyen herkes bütün ömrünü merdiven aramakla geçirirdi.)

[Neşr]

Haber-i me'sûrdır ki ḥazret-i şallallahü 'aleyhi vesellem “ilā yevmi'n-nuşûr men zārenī vecebet lehu şefā'atī”⁴⁵⁵ buyurmuşlardır.

[Li-münşî'ihî]

Efdal-i büldān durur şehir-i Medīne bī-gümān

Menzil itmışdür anı çün ḥazret-i ḥayrū'l-beşer //RE 31b//

Sakf-ı çerhe ḥāk-i pākinden çıkar gerd ü gubār

Andan eyler kesb nûrī dā'imā şems ü kamer

[Neşr]

*Allahümme yessir lenā mücāverete beytike'l-kerīm ve ziyārete kabri nebiyyike'l-faḥīm 'aleyhi's-şalātü ve's-selām mā dāreti'l-leyālī ve'l-eyyām ve 'alā şahbihi'l-kirām ve ālihi'l-fiḥām.*⁴⁵⁶

[5] Mu'cize-i Enīn-i Ḥannāne Der-İftirāk-ı Ān Zāt-ı Yegāne

Ḥaṭībān-ı hoş-şadā-yı encümen⁴⁵⁷-i rivāyet ve 'andelibān-ı nağme-serā-yı gülşen-i dirāyet ki pāye-i süḥanı zıkr-i huṭbe-i mu'cizāt ile berter ü ser-efrāz eylemişlerdür. Başt-ı bisāt-ı mu'cize-i Ḥannāne'de bu güne tarḥ-endāz olmuşlardır ki

[Nazm]

⁴⁵⁵ Kıyamet gününe kadar beni kim ziyaret ederse şefaati ona vâcip olur.

⁴⁵⁶ Allahım bana sürekli olarak Kabe'ye komşu olmayı ve yüce resûlünün (salat ve selam onun, ashab-ı kiramının ve yüce ailesinin üzerine olsun) kabrini ziyaret etmeyi kolaylaştır.

⁴⁵⁷ encümen] cevāmi 'RE

Hâ ce-i kevneyn ü hatm-i mürselîn

Fahr-i 'âlem rahmeten li'l-'âlemîn

[Neşr]

Ki kürsî-i nüh-pāye-i felek-i berrîn minber-i qadr ü menziletine pāye-i nuḥustîndür. Cevāhir ü zevāhir-i aḥkāmırları rişte-i takrîre intizām bulup zümre-i qudsiyân-ı ehl-i İslām in'âm-ı elfāz-ı cān-baḥş ile ikrām buyuruldıḳça mescid-i şafā-maḳrûnlarında çüb-ı ḥurmādan bir sûtûn var idi ki serv gibi mevzûn kâmeti gâyet i'tidâlde ve ḥüsn ü nümāyişi ḥadd-i kemâlde idi. Ol şeff'-i 'ibād ol sûtûna istinād güyâ rāstlıḡından i'timād⁴⁵⁸ buyurup ḥuṭbe-i belîḡa ile aşḥāb u aḥbābı irşād buyururlar idi.

[Beyt li-münşî'ihî]

Sûtûnî bûd der-gayet-i leṭāfet

Ḳadeş serv-i çemen der-istikāmet

(O, son derece latif bir sûtundu, boyu doğruluk bakımından bahçedeki servi gibiydi.)

[Neşr] //HSA 32a//

Şol vaḳt ki sirāyet-i sırr-ı āyet-i ḡam-fersā ilā “*Veraeyte'n-nāse yedḥulüne fî-dîni'llāhi efvācā*”⁴⁵⁹ //A2 31b//zāhir ve vefret-i cemā'at-i müslimîn bâhir oldu. Aşḥāb-ı kirām 'arza-dāşt-ı serîr-i server-i enām itdiler ki

[Beyt]

Ey be-şefā'at 'alem efrāhte

Kār-ı za'îfān keremet sâhte //RE 32a//

(Ey şefaāt bayraḡını kaldıran, zayıfların işi senin keremini beklemektir.)

[Neşr]

Hālā serîr-i nübüvvet ḳavā'im-i rif'at ile mele'-i a'lāya vāşıl ve pāye-i da'vet-i 'alā'im devām ile felek-i bālāya nā'il olup mazmûn-ı “*ve rafe'na leke zikrek*”⁴⁶⁰ ḥāşıl olmuştur. Pes izdiyād-ı şevket berhem-zen-i ḥāṭıra-i aşḥāb olur ki yevm-i cum'ada ḥuṭbe-ber-refi'-i rütbeden ola.

[Li-münşî'ihî]

Ḳadrüñ 'ālîdür eyā sulṭān-ı dîn

Minber üzre cilveler eyle hemîn

⁴⁵⁸ güyâ rāstlıḡından i'timād] - RE

⁴⁵⁹ Ve insanların kafîle kafîle Allah'ın dinine girdiklerini gördüḡün zaman. Kur'ân-ı Kerîm, Nasr 110/2.

⁴⁶⁰ Hem senin şanını yüceltmedik mi? Kur'ân-ı Kerîm, İnşirah 94/4.

Çok durur müştāk-ı hüsn-i bā-kemāl

*Lutf idüp 'uṣṣāka it 'arz-ı cemāl*⁴⁶¹

[Neṣr]

Eger şeref-i kabüle qarîn olup muvāfiq-ı re'y-i zerrîn olursa bir maḳām-ı bālā ittiḥāz u peydā idelüm ki vaḳt-i ḥuṭbede aña irtikā buyurup ol ḥurşid-i nübüvvetüñ işrākı cümle ümmet-i müştākı pür-nür ve edā-yı⁴⁶² mücibü's-sürür vāşıl-ı nezdik ü dūr olup āyet-i kerīme-i “*ve rafe'nāhu mekānen 'aliyyā*”⁴⁶³ cilveger-i mināşsa-i zuhūr ola. Bu re'y-i sedīd şavāb-dīd-i resūl-i muḥtār olup şudūr-ı emr-i ḥaṭīr bu vechile şüret-peḫr oldu ki bu ma'nāya münāsib ve maḥal ne ise anuñla 'amel eyleyeler. Aşḥāb-ı kirām-ı şüreyyā-intizām tarḥ-ı muḥāvere vü 'akd-i müşāvere idüp āḥir-i kār ḳur'a-i devlet nām minbere yār u yāver ve tāc-ı devlet anuñ farkına der-ḥūr olup //HSA 32b// sa'ādet aña müyesser oldu.

[Li-münşi'ihī]

Fazl-ı Ḥaḳ'dur sa'ādet ü 'izzet //A2 32a//

Fā'ide eylemez aña himmet

Her kime kim Ḥudā 'ināyet ider

Sevḳ-ı 'izzet ile hidāyet ider

[Neṣr]

Pes birkaç kıt'a çüb-ı mergūbdan üslūb-ı ḥüb ile bir minber-i güzīn tertīb ü⁴⁶⁴ tezyīn idüp maḥallini cānib-i yemīn-i miḥrābda ta'yīnle bir maḳām-ı berterīn eylediler. Çünkü emr-i minber mināşsa-i zuhūrda cilveger oldu // RE 32b// ḥazret-i risālet ser-i minberde edā-i ḥuṭbeye 'azīmet buyurdılar. Rūz-ı cum'a ki irdi aşḥāb u aḥbāb derūn-ı cāmī'e girdi ḥazret-i faḥr-i cihān serv-i ḥurāmān gibi cilve-künān-ı sūtūn-ı ma'hūddan güzār buyurdılar. Ve pāye-i minber-i 'arş-pāyeyi⁴⁶⁵ ferr-i ḳadem-i mübārekleri ile Tūbā'ya hem-ser ve fark-ı ferḳadana ber-ā-ber idüp⁴⁶⁶ ol sulṭān-ı ser-

⁴⁶¹ Lutf idüp 'uṣṣāka it 'arz-ı cemāl] Cümlesine eylemek lāzımdur 'arz-ı cemāl RE

⁴⁶² edā-yı] şadā-yı RE

⁴⁶³ Biz onu üstün bir makama yücelttik. Kur'ân-ı Kerīm, Meryem 19/57.

⁴⁶⁴ tertīb ü] – HSA, A2

⁴⁶⁵ pāyeyi] pāye RE

⁴⁶⁶ idüp] olup RE

efrâz kişver-i kelâma terk ü tâz⁴⁶⁷ ve hıttâ-i huṭbeye âğâz idicek ol sûtûn-ı ser-efrâz ki ḥidmet-i ‘aliyyelerinde niçe zamân dâ’im ü mûṭî-i ḳadem-i⁴⁶⁸ mübârekleri olmaḳda ḳ’âim olmağıçün terk-i bâğ u büstân ve ḳaṭ’-ı temâşâ-yı gülistân itmiş idi. Ol ḥurşid-i ‘âlem-gîr sipihr-i iltifâtıda iltimâ’ itmeyicek ol sa’âdetden müşâhede-i inḳıṭâ’ ve şadâ-yı ğam-zidâların ser-i minberde istimâ’ itmekle tâḳati tâḳ ve niṭâḳ-ı taḥammüli şabr-bend-i müştâḳ olmayup

[Nazm]

Sütûn geşt lerzân çü berg-i dıraḥt

Pes ân ki bi-nâlîd yek-bâr saḥt

(Sütun ağaç yaprağı gibi titredi ve yüksek sesle inledi.)

[Neşr]

Enîn-i ‘uşşâḳ gibi ḥazîn-i derd ü firâḳ olup ḥanîn-i cân-güdâza şadâ-yı bülend ile âğâz eyledi.

[Li-münşi’ihî]

Nice şabr eyleye buña ‘âşık

Olmuş iken vişâline lâyıḳ //A2 32b//

Ola maḥrûm //HSA 33a// bezm-i maṭlûbı

Ġayrlarla görine maḥbûbı

Ola bu mübtelâ-yı derd-i firâḳ

Ayrılık ile ola tâḳati tâḳ

[Neşr]

Şadâ-yı ḥanîn ü fiğân gûş-güzâr-ı ehl-i îmân olıcaḳ cümle yek-zebân u teraḥḥum-künân nâlân u giryân oldılar.⁴⁶⁹

[Li-münşi’ihî]

Ḳıldı ızhâr lutf u cûd u kemâl

Geldi ol server-i ḥuceste-ḥişâl //RE 33a//

⁴⁶⁷ Aslı “tek ü tâz” olan bu terkinin bütün nüshalarda sehven “terk ü tâz” olarak kaydedildiği görülmektedir.

⁴⁶⁸ ḳadem-i] – HSA, A2

⁴⁶⁹ oldılar] oldu HSA

[Neşr]

Kemāl-i mürüvvet⁴⁷⁰ ü şefkat ve nihāyet-i luṭf u merḥametden ol āftāb-ı sipihr-i mekremet evc-i ser-i minberden ufūl ve şahn-ı mescide nüzūl buyurdıklarında pīşgāh-ı ‘ubūduyyetde dā’imā īstāde ve ‘arşa-i muḥabbetde her zamān rū-nihāde⁴⁷¹ olan sūtūn-ı vālānuñ zaḥm-ı dehen-güşāsını merhem-i dest-i nüvāziş ile şifāya maḥrūn ya’ni sīne-i bī-kīneye zamm ile esās-ı şefkati muḥkem buyurdılar. Çünkü ol nūr-ı ‘uyūn ve şudūr-ı ḥazretinden bu maḥūle taṭyīb şudūra maḥrūn oldu ḥanīn ü enīn sūkūn buldı.

[Nazm]

Zi-çeng-i nāle vü efgān ki mīdādī amān-ı cān-rā

Be-dest-i luṭf eger ne-nüvaḥtī cān-ı esīrān-ra

(Eğer esirlerin canı için lutfun eliyle çalınmasaydı feryat ve figān eden çeng canın kurtulmasını sağlamazdı.)

[Neşr]

Bir rivāyetde ḥuzūr-ı ‘izzetlerine da’vet buyurup kendülere zamm idüp nihāl-i luṭf nābit olıcaḳ şākit oldu

[Nazm]

Zihī sulṭān-ı ‘ālem kim şecerden

Firākında şadālar oldu zāhir

[Neşr]

Ol dem-i şafā-tev’emden ol sūtūn-ı vālā beyne’l-aşḥāb Ḥannāne ismi ile müsem mā oldu. Eger⁴⁷² ḥazret-i ‘İsā ‘aleyhi’s-selām dīr-sāle-i emvātı neş’e-i şahbā-yı ḥayātla ref⁴⁷³ ü gūyā itdi ise sulṭān-ı enbiyā bir çüb-ı ḥuşki //HSA 33b//sāgar-ı iltifātı ile ol bezm-i ḥāşda pūr-şadā itdi. Eger ḥazret-i Mūsā rüy-ı ‘aşādan mu’cize ibdā’ //A2 33a//itdi ise bu server-i Hüdā sūtūn-ı bālādan ḥanīn peydā eyledi.

[Beyt]

Ḥannāne āmed der-ḥanīn ez⁴⁷⁴-fīrkat-i ān nāzenīn

Ān-dem ki şud minber-nişīn ber-sāmi ‘ān gevher-feşān

⁴⁷⁰ mürüvvet] eryeḥiyyet A2, RE

⁴⁷¹ rū-nihāde] pā-nihāde RE

⁴⁷² eger] -RE

⁴⁷³ ref⁴⁷³] - RE

⁴⁷⁴ ez] der RE

(Minberde oturanı dinleyenlerin kulaklarına inciler saçtığı o anda hannane o nazlı sevgilinin ayrılığından dolayı inlemeye başladı.)

[6] Mu‘cize-i Şakḳ-ı Kamer Be-işāret-i Ān Zāt-ı Muṭahhar

Muḳtebisān-ı levāmi‘-i envār-ı mu‘cizāt ve mültemisān-ı meṭālī‘-i zuhūr-ı kerāmātdan⁴⁷⁵ şikāt-ı ruvāt mu‘cize-i şakḳ-ı kameri bu vechile işbāt itmişlerdür ki şol vakt ki //RE 33b// āftāb-ı risālet ü mäh-ı nübüvvet

[Beyt]

Ān ki ez-īmā-yı⁴⁷⁶ enguşteş dü-gīsü bend zed

Ez-çi ez-yek-āyine der-sakḳ-ı çerḥ-i çenberī

(O iki saç teli onun parmak işaretiyle bağlandı; ama neden feleğin çenber gibi çatısında bir aynadan görünür.)

[Neşr]

Şallallāhü ‘aleyhi ve sellem maṭla‘-ı nübüvvetden⁴⁷⁷ ṭālī‘ ve ufḳ-ı sa‘ādetden⁴⁷⁸ lāmi‘ oldı gürüh-ı müşrikīn-i pür-kīn cebīnlerin pür-çīn idüp içlerinden bir ṭā‘ife-i bāgiyye ki sākin-i zulmet-ābād-ı gavāyet ve ḳātın-ı bevādī-i ḳalālet idiler. Bir şeb ol şem‘-i bezm-i mekārīm ü elṭāf ve çerāğ-ı düdmān-ı ‘Abd-i Menāf ḥazretlerinin ḥuzūr-ı lāmi‘ü’n-nūrlarına rüy-nihāde olup eyitdiler: “Eger burada saña i‘timādımız ziyāde olmaḳ irāde buyurılırsa⁴⁷⁹ rāyet-efrāz-ı hidāyet ve müteneffīs-i revāyiḥ-i nübüvvet olduḡını şaḥīfe-i ‘ālemde nigāşte idüp sehm-i tīz-eşer ile sipihr-i mähı ḥişār-ı çerḥ-i devvāre üzere şikāfte eyle ki ḥadeng-i murādımız hedef-i ḳabüle vāşıl olup īmān getürmege iṭmīnān ḥāşıl ola.” Ve bu teklīf ü ibrām şol hengām idi ki ḥusrev-i dārü’l-mülk-i şām //HSA 34a// perçem-i müşḳfām-ı zālāmı münevver ve ḥıṭṭa-i iḳlīm-i şeb bedr-i ‘ālī-ḳadre musaḥḥar idi.

[Li-münşi’ihī]

Ayuñ on dördi idi ey dil tamām // A2 33b//

Rūza dönmiş idi güyā kim o şām

[Neşr]

⁴⁷⁵ kerāmātdan] kerāmāt HSA
⁴⁷⁶ ez-īmā-yı] ez-īmān HSA, A2
⁴⁷⁷ nübüvvetden] nübüvvetde RE
⁴⁷⁸ sa‘ādetden] sa‘ādetde RE
⁴⁷⁹ buyurılırsa] iderseñ RE

Çerh-i şu'bede-bâz u lu'bet-sâz ve⁴⁸⁰ felek-i bâz-gün çeşm-i hîdmeti güşâde ve şevâkıb u kevâkıb derîçe-i burûcdan ser bîrûn idüp seyre âmâde olmuşlar idi. Hâzret-i risâlet-penâh ve sultân-ı vakti li-ma'allâh⁴⁸¹

[Mısrâ']

Ki sıyt-ı devlet-i câheş resîd ez-mâh tâ mâhî

(Onun makâmının saadetinin sesi gökten yere ulaştı.)

[Neşr]

Şalla'llahü 'aleyhi ve sellem ve 'alâ şahbihi ve âlihi'l-kirâm ilzâm-ı haşm-ı nâ-fercâm ve ifhâm-ı şanâdîd-i Kureyş-i li'âm için müsebbiha-i mübeccele ile saṭḥ-ı dâ'ire-i mâhı hedef-i sehm-i işâret-i ilâhî buyurup fi'l-hâl kurş-ı kamer tabaḳ-ı sipihr-i müdevverde bir işâret ile// RE 34a // iki nîme olup bir nîmesi cebel-i Ebâ Feykî'ân ve bir nîmesi cebel-i Ebâ Kubeys'de nümâyân oldı. Veyâhud müsteḳarrî-i mekân-ı sâbık ve nişfi cebel-i âher üzere şârık olup maẓmûn-ı âyet-i kerîme-i “*İktarebeti's-sâ'atü ve'nşakḳa'l-kamer*”⁴⁸² minaşsa-i zuhûrda cilveger oldı. Çünkü ol şâh-ı risâlet dîvân-ı nübüvvetde baş-ı ḥân-ı da'vet eylemiş idi. Tabaḳ-ı çerh-i cihânda kurş-ı mâhı iki pâre nân eyledi. Yâ hedef-i mâha tîr-i benân endâḥte eyleyüp⁴⁸³ iki kemân perdâht itdi ki tîr-i mâr-ı meyt ve kemân-ı kâbe kavseynden bir nişân nigâşte-i rû-yı âsmân ola. Yâhud da'vâ-i risâlete iki şâhid ile⁴⁸⁴ bürhân ikâmet idüp işbât-ı da'vâ-i nübüvvet eyledi.

[Beyt]

Felek nisbet be-mihmânî //HSA 34b//dü-kurş âverde mâh u ḥûr

Nümûdî sîr-çeşmî vü yekî-râ zûd bi'skestî

(Felek misafiri için ay ve güneşi iki ekmek gibi getirdi, birini (ay) hemen parçaladı, tok gözlülük göstererek diğerine dokunmadı.)

[Li-münşî'ihî]

İki şâhid gerek çün müdde'âya //A2 34a//

İki şakḳ ol didi anuñçün aya

[Neşr]

⁴⁸⁰ çerh-i şu'bede-bâz u lu'bet-sâz ve] - RE

⁴⁸¹ sultân-ı vakt-i li-ma'allâh] sultân-ı li vakt-i ma'allâh RE

⁴⁸² “Kıyamet saati yaklaştı, ay bölündü.” Kur'ân-ı Kerîm, Kamer 54/1.

⁴⁸³ eyleyüp] idüp RE

⁴⁸⁴ ile] ve RE

Gerçi kamer şikāfte-i benān-ı tūr-eşer oldu ammā ol tūre-diller derūnına kārger olmayup [el-āyetihī] “*Ve in yerav āyeten yu’rizū ve yeķulū siħrun müstemirrun*”⁴⁸⁵ fehvā-yı belāgat-ihtivāsı üzere mir’āt-ı dilde jeng-i zulmet müstemirr olmağın şaykal-i hidāyet ile mütenevvir olmadılar belki “*Hāzā siħru Ebī Kebīşe*”⁴⁸⁶ diyü hezeyān huşuşan Ebū Cehl-i bī-izān kaç’an yakīn-i cānib-i īmān olmadı. Ol hādī-i rāh-ı sedād ol gürūh-ı fesād tarafına bi’esāmihim nidā buyurup işhād itdi lākin dālāl ü ‘inādda her biri şahre-i pülād olup cehl ü ğafletleri iştidādda oldu. [ilā āyetihī] “*Ve men yuḍlilu’llāhu femā lehū min hād*”⁴⁸⁷

[Li-münşī’ihī]

Ne ‘aceb bed-sirişt olur küffār // RE 34b//

İdeler böyle hāleti inkār

Şakḳ ide māhı bir işāretile

Böyle mu‘ciz ide hidāyetile

Rāh-ı Hakk’a o kavmi da‘vet ide

Anlar ‘unf eyledükce şefkat ide

İtmeye birisi yine ikrār

Siħre haml ideler bunı her bār

[Neşr]

Ol bed-gūyān bu mu‘cize-i bāhiredü’ş-şāndan yakīn ü itmīnān hāşıl itmeyüp fesād u inkārı i‘lān idüp “Gerçi siħr ile bu mekānda cirm-i kamer inşikāḳ ile nümāyān oldu. Ammā aḳtār-ı ‘ālemde bu rahne bedīdār olmadığı kār-ı siħr idüğün iş‘ār ider.” didiler. Bir niçe günden sonra eṭrāf-ı bilāddan nezīl olan ebnā-i //HSA 35a// sebīl mes‘ul-i vaḳ‘a-i kamer olıcaḳ her taraftan bi’l-ittifāḳ müşāhede-i inşikāḳdan haber virdiler: “Ol şeb cirm-i kamer ‘ayānen münşakḳ idüğü //A2 34b// meşhūd-ı nazar

⁴⁸⁵ “Ama o müşrikler her ne zaman bir mucize görseler sırtlarını döner: ‘Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdür.’ derler.” Kur’ân-ı Kerîm, Kamer 54/2.

⁴⁸⁶ Bu Ebî Kebîşe sihridir.

⁴⁸⁷ Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz. Kur’ân-ı Kerîm, Zümer 39/23.

oldı.” didiler. Ammā ne fā’ide māh-ı nübüvvet ziyā-güster oldukça ‘ālem-i dālālet tīre-ter olup ‘utüvv ü tuğyānları ebter olmadı.

[Li-münşi’ihī]

*Kime kim olmaya ‘ināyet-i Hāk
Sevķ ider egri yollara muṭlak*

*Ḳābil-i pertev olmasa kāğıd
Kār-ı naķş anda olısar zā’id*

*Leme’ān eylese ne fā’ide nūr
Olur a’mā hemīşe andan dūr*

[7] Mu’cize-i Vuķūf-ı Seḫāb Der Farķ-ı Ān Sulṭān-ı ‘Ālī-cenāb

Sāye-niṣīnān-ı zulmet-ābād-ı cihāna rüşen ü tābāndur ki ol şadr-niṣīn-i mesned-i nübüvvet ve ḫākim-i maḫkeme-i muḫkeme-i risālet şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem⁴⁸⁸

[Nazm]

*Sulṭānī vü ‘arş tekyegāheş
Ḥurşīdī vü ebr sāyebāneş*

(O tahtı arş olan bir sultandır ve buluttan gölgeliği olan bir güneştir.)

[Neşr]

Ḥazretlerinüñ zāt-ı muḫaddes ve muşaddaķı bī-şübhe sāye-i Hāk ve nūr-ı muṭlaķdur.

[Li-münşi’ihī] // RE 35a//

*Ḳāmeti ol servdür kim yokdır anuñ sāyesi
Ruhları ol māhdur irmez aña naķş u zevāl*

[Neşr]

Ammā yine bī-sāye idügi muḫaḫķaķdur.

[Beyt]

*Cismeş ne-dāşt sāye vü el-ḫaķ çünīn bi-zed
Zīrā ki hest cevher-i pākeş zi-nūr-ı Hāk*

(İşin doğrusu budur ki, onun temiz cevheri Hakk'ın nurundan olduğu için bedeninin gölgesi yere düşmez.)

[Li-münşi'ihī]

*'Aceb mi sāyesi olmasa anuñ
Ki nūrıdur o Hallāk-ı cihānuñ*

*Yoğiken sāyesi olurmuş ümmet
Yine ol sāye-i şefkatde rāhat*

*Zihī sulṭān-ı 'alem server-i dīn
Emīn-i vahy u şāh-ı rahmet-āyīn*

[Neşr]

Ammā 'acebterdür ki ol zāt-ı muṭahhar kaşd-ı seyr ü sefer itse //HSA 35b// bir ebr-i sepīd ser-i 'izzet-maḳarrlarında dā'imā sāye-güster olup mülāzemet-i ḥidmet-i ḥurşīd-eşerlerinde olmak emr-i muḳarrer idi.

[Nazm]

*Çetr-i firāzende-i firḳat seḫāb //A2 35a//
Sāye-nişīn çetr-i turā āftāb*

(Bulut senin ayrılığından dolayı uzaklaşmış bir çadırdır, güneş ise senin çadırının gölgesi altında oturmaktadır.)

[Neşr]

Her ne cānibe 'azīmet ü güzer buyursalar fezā-yı sipihr-i müdevver de āsāyiş-i çetrini çeker ve zāt-ı nübüvvet-maḫharlarını ḥarr-ı hācire-i āftābdan şıyānet ider idi⁴⁸⁹.

[Beyt]

*Sāye ne vü 'ālem heme der-sāye-i ū
Kevneyn şud heme be-cān māye-i ū⁴⁹⁰*

(Bu, gölge değildir, bütün alem onun gölgesi altındadır; iki cihan onun mayasından can bulmuştur.)

⁴⁸⁹

idi] - HSA

⁴⁹⁰

sāye ne ve 'ālem heme der-sāye-i ū / kevneyn şud heme be-cān māye-i ū] – HSA, A2

Güyā tîr-i zer-endûd şa‘şa‘a-i hırşîde siper idi.⁴⁹¹ Bir vechile hîdmet-i ‘aliyyelerine mülâzemete müsâra‘at iderdi ki ‘ayne’l-yaķın meşhûd-ı gürûh-ı ümmet olurdı. Güyâ çetr-i şâh-ı nübüvvet idi yâhûd şeb-i mi‘râcda pâ-y-endâz olmuş bir bisât-ı ser-efrâz idi yâhûd da‘vet-i nübüvvete bir hân-ı pür-ni‘met idi yâhûd perr-i peyk-i Rabb-i celîl hâzret-i Cebrâ‘il idi. Hâzret-i İbni ‘Abbas’dan rivâyet olunur ki “*Ra‘aytü gamâmeten tezîllu ‘aleyhi mine’l-ħarri fe izâ vaķafe vaķafet ve izâ sâre sâret*“⁴⁹² buyurmuşlardur⁴⁹³ raziya’llahü ‘anhü

[Nazm]

Sâye nebûde hemçü ħor v’în tırfe ter k’ender sefer //RE 35b//

Ez-tâb-ı ħur bâlâ-yı ser bûd ez-seĥâbeş sâye bân

(Şaşıllacak şeydir ki yürüdüğü zaman güneş gibi gölgesi yoktu; güneşin sıcaklığından korunmak için başının üstünde buluttan bir gölgelik taşırdı.)

[8] Mu‘cize-i Ta‘yîn-i Şehâdet-i Ba‘zı Aşĥâb Der-Teslîm-i Livâ-yı Nuşret-İntisâb ‘Arşa-i rivâyet-i mu‘cizâta sevķ-i ciyâd⁴⁹⁴ iden aşĥâb-ı sedâddan hâzret-i Enes ki nûr-ı rivâyeti şem‘-i bezm-i risâletden muktebesdür, mesâmi‘-i ümmetde hırşîd-i nûr-pâş-ı nakli bu güne lâmi‘ olmuşdur ki Ġazve-i Mûte‘de⁴⁹⁵ niçe e‘imme-i dîn şehâdet ile mevte ķarîn olmuş⁴⁹⁶, ħünkü müşbit-i⁴⁹⁷ şaĥîfe-i dîvân-ı ķader idi, peyveste-i zühûr olmak bu şûretde cilveger olmuşdur ki Heraķl nâm kāfîr-i bed-fercâm //HSA 36a// üzerine tecrîd-i ‘asker-i nuşret-encâm ile i‘lâ-yı i‘lâm-ı dîn-i İslâm fermûde-i kâr-fermâ-yı enâm⁴⁹⁸ olmağla

[Beyt]

Sipîhr-i dîn-râ rahşende mâhî //A2 35b//

Gürûh-ı enbiyâ-râ pâdişâhî

(Din göğünün parlak bir ayısın, nebiler topluluğunun padişahısın.)

⁴⁹¹ güyâ tîr-i zer-endûd şa‘şa‘a-i hırşîde siper idi] - RE

⁴⁹² Onu, sıcaktan koruyan, o durduğunda duran ve yürüdüğünde yürüyen bir bulut gördüm.

⁴⁹³ buyurmuşlardur] -HSA

⁴⁹⁴ Ciyâd cem‘i ceyyid ciyâd yügrüg at ma‘nâsına daĥı gelür (Der-kenâr HSA35b, A2 35a, RE 35b)

⁴⁹⁵ Mûte vilâyet-i Şam’da Balkâ nâm şehir nâhiyelerinden biridir. Balkâ hâlâ ĥarâbdur. Leysehâ diyâru velâ nâfiĥu’n-nâr (Der-kenâr HSA35b, A2 35a, RE 35b)

⁴⁹⁶ Ġazve-i Mûte‘de niçe e‘imme-i dîn şehâdet ile mevte ķarîn olmuş] Ġazve-i Mûte‘de şehâdet ile aşĥâb-ı kirâmdan ba‘z-ı e‘izze-i fiĥâm iĥrâz-ı rûtbe-i vuşûl-i dârü’s-selâm itmek RE

⁴⁹⁷ müşbit-i] şebt-i RE

⁴⁹⁸ kâr-fermâ-yı enâm] Ĥudâ-yı ‘allâm RE

[Neşr]

Nāşır-ı ümmet-i kâşır hâzretleri mefâhîr-i mehâcir ü ekâbir-i enşâr-ı zevi'l-başâ'irden üç yüz merd-i nâmdâr ile Zeyd bin Hârişe'yi emîr-i 'asâkir-i nuşret-me'âşir ve firistâde-i mu'asker-i kâfir-i hâsir idüp bu gûne emr ısdâr buyurdılar ki “Mezâk-ı cân-ı serdâr-ı hayl-i cerrâr şehd-i şehâdetle hoş-güvâr oldıkda livâ-yı vâlâ-yı 'asker-i zafer-intimâ müfevviz-i dest-i Ca'fer-i şecâ'at-peymâ ola. Ol dağı bezm-i şehâdetden nûş-ı râha meyl itdükde kabz-kerde-i 'Abdullah bin Revâha ola.” Bu gûne tevzî' vü ta'yîn ile evc-i ⁴⁹⁹ sürûr-ı âftâb-iltimâ'ı kable'l-vuķû nâ'î oldılar ve mübârek gözlerinden kaţarât-ı dumû' seyelân itmekle fıkdân-ı ahbâbda cereyân-ı kaţarât-ı //RE 36a// eşk-i çeşm ki 'aynâni tecriyân⁵⁰⁰ mazharıdur cevâzın i'lân buyurdılar. Çünkü merdân-ı muķâtil şufûf-ı 'adû-yı bâtıl hîzâsına⁵⁰¹ muķâbil oldılar. İki hîzb miyânında bād-ı harb vezîd olup neberd-i saht bedîd oldu.

[Mısrâ']

Hevâ kır-gûn şud zi-gerd-i neberd

(Savaşın kargaşasından çıkan toz topraktan bütün gökyüzü siyaha büründü.)

[Nazm]

Dü leşker be-hem ber-zedend ez-kemîn

Tu guftî zedend âsmân ber-zemîn

(İki ordu pusudan çıkarak birbirine girdi, sanki yeryüzü gökyüzü birbirine karıştı, dersin)

Zi-bārîden-i tîr hemçün tegerg

Be-her gûşe ber-hâst tûfân-ı merg

(Okların dolu gibi yağışından her köşede bir ölüm tufanı peyda oldu.)

[Neşr]

Nâ-gâh âmed-şud-ı rimâh u ⁵⁰²sihâm ve dıraşşiden-i yelmân-ı ⁵⁰³husâmda râfî'-i livâ-yı 'asker-i nuşret-encâm Zeyd bin Hârişe'ye każiyye-i şehâdet //HSA 36b// hadişe

⁴⁹⁹ evc-i] ol HSA

⁵⁰⁰ “ (İkisinde de) akıp giden iki kaynak (vardır.)” Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân, 55/50.

⁵⁰¹ hîzâsına] ile RE

⁵⁰² rimâh u] - RE

⁵⁰³ yelmân-ı] - RE

olup bir yezîd-i pelîd⁵⁰⁴ elinde şehîd oldu. Dirîgâ çerh-i sitûze-kâr ne mekkâr u ğaddârdur ki hümâ-yı gülşen-i cennet giriftâr-ı pençe-i zâğ-ı bed-sûret oldu. //A2 36a// Be-her hâl bir Yezîd-i pelîd berhem-zen-i ‘adâvet-i âl olmağla bedîd olur.⁵⁰⁵

[Li-münşi’ihî]

Düşmen-i ehl-i dil durur devrân

Kaşd-ı beddür iyüye kârı hemân

[Neşr]

Pes Ca‘fer-i hünerver ‘arşa-i celâletde cilveger olup livâ-i zafer-peyker-i ‘askeri ber-girifte-i dest-i hüner itdi.

[Li-münşi’ihî]

Girifte be-desteş livâ-yı peyember

Be-murğ-ı şehâdet şude ân livâ per

(Peygamberin sancağı onun elinde idi ve o sancak şehadet kuşuna kanat olmuştu.)

Be-ân per revân şud be-bâğ-ı behişt

Behiştî ki bud hâkeş ‘anber-sirişt

(O kanatla toprağı anberle karışmış olan cennete uçtu.)

[Neşr]

Ĥakkâ ki⁵⁰⁶ merdâne neberde âgâz idüp ĥadeng-i tîr-i cân-güdâz ile murğ-ı ervâh-ı muĥâlîfânı kafes-i ebdândan pervâz itdürdi. Her âteş-i tîz-ĥamle-i cihân-sûz ki zûr-ı bâzûdan bürüz itdi. Ĥırmen-i ĥayâtı yakup gürûh-ı düşmeni tîre-rûz itdi. Mebde’-i tebâşîr-i şabâĥdan deyâcîr-i revâĥ zâhir olunca ĥıfz-ı livâyâ mübâşîr idi. Âĥîr mest-i⁵⁰⁷ bezm-i şehâdet olup murğ-ı rûĥı ruĥşat-yâfte-i pervâz-ı cennet oldu.

[Nazm]

Her ki vuşlat talebed terk-i sereş bâyed kerd //RE 36b//

Verne inşâf ki kâr-ı digereş bâyed kerd

⁵⁰⁴ yezîd-i pelîd] yezîd HSA

⁵⁰⁵ hümâ-yı gülşen-i cennet giriftâr-ı pençe-i zâğ-ı bed-sûret oldu. Be-her hâl bir yezîd-i pelîd berhemzen-i ‘adâvet-i âl olmağla bedîd olur.] hemîşe ser-i vuĥûş-nümâ-yı bâğ-ı cinân dâs-zed-i bâğbân-ı nâdân olur. RE

⁵⁰⁶ ĥakkâ ki] - RE

⁵⁰⁷ mest-i] dâĥîl-i HSA

(Vuslat arzulayan herkesin canından vazgeçmesi lazım, vuslatın başka türlü olması insafa sığmaz.)

[Neşr]

Çünkü nevbet-i şehadet ve fırsat-ı ihrâz-ı sa'adet-nâm-zed 'Abdullah ibni Revâha oldu. Şabâh u revâha bakmayup şemşîr-zen-i gerden-i düşmen olup hıfz-ı livâda izhâr-ı yed-i beyzâ itdi. Âhîr ol dağı cür'a-nüş-ı bezm-i şehadet olmak muktezâ-yı rızâ-yı Rabb-i 'izzet olmağın hisâr-ı zindegânîden hürûc ve derecât-ı dervâze-i 'ademe 'urûc eyledi.//HSA 37a//

[Şi'r]

*Sebîlü'l-mevti gâyetu külli hayy
Ve dâ'iyye li-ehli'l-arzi dâ'î*

(Ölüm yolu her canlı için yürünecek bir yoldur ve yeryüzünde yaşayan herkese yapılacak bir davettir.)

[Neşr]

Çünkü hürşîd-i işâret-i resûl-i muhtâr sipîhr-i zuhûrda şu'ledâr olup //A2 36b//

[Li-münşi'ihî]

*Oldı bu evc-i vücûd 'âlem-gîr
Bu gazâ içre cāy-gîr-i haķîr*

*Mu'cize nûrı oldı pes zâhîr
Kimdür inkârına olan kâdir*

[Neşr]

Pes livâ'-i 'asker-i zafer-intimâ îcâb u iktizâ itdi ki⁵⁰⁸ Berîl-nâmdâr ve merd-i İsfendiyâr-kâr ve tîg-zen ü Rûyin-ten ve düşmen-keş ü şaf-şiken yed-i bâ-ıktidârına teslîm ile levâzım-ı galebe vü istîlâyı taķdîm eyleyeler. Lâ-cerem kâmet-i a'dâyı ham ve gerden ü rûyını âğişte-i hâk u hûn ve livâ-yı nikbet-maķrûnların ser-nigûn eylemege bir husâm-ı zû'l-feķâr-ı intikâm lâzım idüğine herkes câzim olmağla livâ-yı 'asker-i bâ-te'yîd-i seyfu'llâh-i meslûl Hâlid bin Velîd hâzretlerinüñ yed-i

508

pes livâ'-i 'asker-i zafer-intimâ îcâb u iktizâ itdi ki] îcâb u iktizâ itdi ki ba'dezâ livâ'-i 'asker-i zafer-initmâRE

taşarrufına⁵⁰⁹ tefvîz olunmak şavâb-dîd-i re'y-i sedîd oldu. Hâzret-i Hâlid bir server-i mücâhid idi her ne yirde ki şukka-i rāyet-i zafer-peykeri tâbân olsa mebâsim-i suğrâ nüvîd-i “*Innâ fetahnâ leke fetḥan mübînâ*”⁵¹⁰ ile ḥandân ve her ne tarafa bād-ı ḥamlesi vezân olsa meşâm-ı enām nesīm-i firûzîden //RE 37a// ġāliyye-fām olurdu. Ol gice hâzret-i Hâlid-i mücâhid âsâyiş-i efkârı mü’ekked oldu çünkü muḳaddeme-i ceyš-i şubḥ ‘arz-ı dîdâr ve hezîmet-i ‘asker-i şeb-i târ bedîdâr oldu.⁵¹¹

[Nazm]

*Tîğ keşîd asker-i*⁵¹² *ġūtî-firûz*

Leşker-i şeb kerd hezîmet zi-rûz

(Dünyayı aydınlatan güneşin askerleri kılıç çekti, gecenin askerleri gündüze mağlup oldu.)

[Neşr]

Âḥir taġyîr-i eṭvâr-ı ‘asâkir ile üslûb-ı âḥer zâhir idüp taḳlîb-i şufûf ile nümâyende-i şunûf-ı vukûf oldu. Kâr-ı imdâd için vürûd-ı aḥbâr //HSA 37b// ihtimâlin izzâr idüp ḳalb-i düşmene iltibâs ile ilkâ-i bîm ü hirâs eyledi //A2 37a// Ne keşret-i a’dâdan ihtirâz u ḥazer ne ḳillet-i enşârdan derûnına bîm ü bâk güzêr ve siḥâm-ı ḳazâdan girîz ve ne sitîz-i a’dâdan ḥavfnâk olup keff-i şemşîr-i tîz itdi.

[Meşnevî]

Çün ecel geşt der-ezel maḥtûm

Defter-i ‘ömr şud bedû maḥtûm

(Ecel, ezelde takdir edilmiş ve ömür defteri onunla kapanmıştır.)

Ne mużirrest iftiḥâm-ı ḥaṭar

Ne müfîdest bed-dilî vü ḥazer

(Korkunun hücum etmesi zarar vermedi, korkaklık da fayda etmedi.)

[Neşr]

Mażmûnını hüveydâ ve pîşġâḥ-ı umûrına rāḥ-nümâ idüp mânend-i berḳ-i ḥaṭîf ‘inân-ı tekâvûri cānib-i a’dâya münşarîf ḳılıp şademât-ı merdâne ve ḳarebât-ı şîrâne ile

⁵⁰⁹ taşarrufına] mü’eyyedine RE

⁵¹⁰ “Biz sana âşikâr bir fetih ve zafer ihsan ettik.” Kur’ân-ı Kerîm, Fetih 48/1.

⁵¹¹ oldu] eyledi RE

⁵¹² ‘asker-i] aḥter-i HSA, A2

hark-ı şufûf-ı suyûf idüp 'arşa-i zemîn-i pehnâyı çeşm-i düşmene teng ü bārik ve gubār-ı ma'reke ile āyine-i sipihri pür-jeng ü tārık eyledi.

[Şi'r li-münşi'ihī]

Nedāde kes çünîn rezm-i müsellem

Ne Behmen kerde īn ne Zāl ü Rüstem

(Hiçbir göz böyle bir savaş görmedi, ne Behmen ne Zal ne de Rüstem böyle bir savaşa girdi.)

[Nazm]

Gırīv ü na'reeş çün ra'd-ı hāṭif⁵¹³

Güzāred hamleeş çün bād-ı 'āşif

(Savaştaki çılgılık ve naraları gök gürlemesi gibiydi, hamle ve hücumları sert esen rüzgarlara benzerdi.)

[Neşr]

Mebde'-i tebāşir-i şabāh müftetiḥ-i kār-ı ḥarb deyācīr-i revāḥ muḥtetim-i kār-ı ḍarb olup bāzār-ı ḥarāret ü 'adāvet ol deñlü germ oldu ki şafḥa-i tīgden gevher-i şemşir //RE 37b//ü mīg-i sipendāsā āteşler hüveydā ve zebān-ı ḥancer lisān-ı ef'ī gibi niyāmından peydā oldu.

[Li-münşi'ihī]

Her ki gördi rezimde şemşirīn

Şandı kim nehre irdi keff-i baḥr

[Neşr]

Düşmenān-ı bed-nihād şevket ü kuvvetlerine i'timād ile hamleye āheng ḥazret-i Ḥālid nīrū-yı bāzū-yı himmet-i resūl ile neberd ü ceng iderdi. Tīr-i bārān-ı kemāndan Seyl-āb-ı ḥūn revān ve seḥāb-ı ma'rekeden //HSA 38a// berḳ-i tīg nümāyān olup māhī-i ḥancer miyān-ı āb //A2 37b// u ḥūnda ṭepīde ve tīr-i bürrān āşyān-ı kemāndan remīde olmağla murğ-ı ḥadeng lāne-i zırhda ḳarār ve kūpāl güyā ma'den-i cevāhir idi ki ḳaṭarāt-ı ḥūndan la'l ü yāḳūt bedīdār eylerdi⁵¹⁴.

[Nazm]

⁵¹³ hāṭif ü ḥaṭīf bi-ma'nā serī' (HSA, A2 der-kenār)
⁵¹⁴ eylerdi] iderdi RE

Zi-nīze neysitān şude rûy-i hāk

Zi-kûpālhā kūh geşte meğāk

(Yeryüzü mızraklardan kamışlığa döndü; gürz darbelerinden dağlar çukura döndü.)

[Neşr]

Lā-cerem rāh-nümünü tedbîr-i şavāb ile sülûk-ı cādde-i ikdām muntec-i merām olup

[Beyt]

Zi-şad dilîr yekî başed ān ki tevfiķeş

Hüsām-ı nāşır u bāzû-yı kāmķār dihed

(Yüzlerce kahramandan birisi onun yardımıyla muzaffer bir kılıca ve güçlü bir kola sahip oldu.)

[Neşr]

Şemşîr-i şecā'at nîrû-yı re'y-i müstaķîm ile kâmet-i karâr-ı düşmeni dü-nîm eyledi. Tağayyûr-i etvâr-ı 'askerden düşmen-i cān-perver vürûd-ı cünûd-ı imdād ihtimālin pîş-âmed-i nazar ve tilâvet-i “eyne'l-meFerr”⁵¹⁵ ile rāh-ı firāra güzer eyledi. Bir şadme ile ol şîr-i ner ü hizebr-i hüner şeml-i düşmenānı tefrîķ ve cem'-i sitemgerānı temzîķ idüp pervîn-i ictimā'-ı küffār-ı dūzaķ-mekān benātü'n-na'ş gibi perîşān olup nā'ire-i zindegānî-i düşmen āb-ı şemşîr-i cihān-güşā ile munţafî ve vücûd-ı ḥabāset-ālûdları şehristān-ı ḥayātdan münteḫî oldu.

[Li-münşi'ihî]

Didiler sākinān-ı arz u felek // RE 38a//

Li'llāhi'l-ḥamd ki en-nuşratü lek

(Allah'a hamdolsun ki yardım sanadır.)

[Neşr]

Mazmûn-ı sirāyet-i hidāyet-nümûn-ı şadāķat-maķrûn kim “min fi'etin ķalîletin ğalebet fîhi keşîraten”⁵¹⁶ vādî-i kümûndan ser birûn idüp

[Nazm]

*Dil ez-cāy-şud leşker-i Rûm-rā*⁵¹⁷

Çü ez-kûre-i āteşîn mûm-rā

⁵¹⁵ “Var mı kaçacak mekân?” Kur'ân-ı Kerîm, Kıyâme 75/10.

⁵¹⁶ “Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir.” Kur'ân-ı Kerîm, Bakara 2/249.

⁵¹⁷ Rûm-rā] şûm-rā HSA, RE

(Rum askerinin aklı başından gitti, ateş ocağının içindeki muma döndü.)

[Neşr]

İkbāl-i idbār ile ‘asker-i küffār //HSA 38b// rūy-ı⁵¹⁸ ‘arşa-i heycā’dan firār idicek
 “seyühzemü ’l-cem ’u ve yuvellūne ’d-dubur”⁵¹⁹ mazmūnı bedīdār olup zümre-i mele’-i
 ‘illiyyīnden //A2 38a// şadā-yı tahsīn ‘ālemi pūr-ṭanīn ve cev̄v-i şehāb ra’d gibi pūr-
 enīn oldu.

[Li-münşî’ihī]

Oldı rūzī o seyf ḥaḳḳa zafer
Kim ola tīḡa ḳarşu sīne gerer

Çıksa şemşīr-i Ḥaḳ niyāmundan
Ḳaçā murḡ-ı ’adū kūnāmundan

[Neşr]

Nice manşūr u muẓaffer olmasun ki imdād-ı perverdigār der-kār ve du‘ā-yı seyf-i
 resūl-i muhtār ḍarb-ı rīḳāb-ı a’dā-yı tebeh–rūzgār idüp hışn-ı ḥaşīn-i himmet ü
 himāyet ‘ilāve-i recā-yı feth ü nuşret idi.

[Beyt]

Hudāyet be-dīn kār yārī dehed
Zi- çeşm-i bedān restgārī dehed

(Allah bu işle sana dostluk verir, kötülerin gözlerinden kurtarır.)

[Neşr]

Egerçi ol evc-i sürūr ya’ni ‘Abdullah ve Zeyd ve Ca’fer rāfi’-i livā-yı direfş-peyker
 iken cinān-ı ‘Adn’i maḳarr idüp terk-i muḳārenet-i ‘asker ve müfāraḳat-ı cān u ser
 itmekle ḳulūb-ı ehl-i İslām’a keder eşer itmiş idi. Her çend ki mūhre-i ḥarb mūhre-i

⁵¹⁸ rū-yı] - RE

⁵¹⁹ “İyi bilsinler: Onların toplu kuvvetleri bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.”
 Kur’ân-ı Kerīm, Kamer 54/45.

ihitimāmı bend itdiler güşād olup sūdmend olmamış idi. Lākin zebān-ı hāl taṣrīḥ ü kināyet ile ma'nā-yı beyte işāret ve ḥuṣūl-i nuṣret ü fetḥe beṣāret iderdi.⁵²⁰

[Nazm]

Rūzī se çār ger be-zarūret müşevveşest
Aḥvāl-ı rūzgār ne ber-vefḳ-i ihtiyār

Çendān buved velīk zamīr-i mübāreket //RE 38b//
Hāşıl kuned ferāğat küllī zi-gīr ü dār

(Eğer üç dört gün zarurettten bir karışıklık olmasaydı ve zamanın durumu uygun olsaydı çok şey olurdu; fakat onun mübarek gönlü savaştan çekinmeyi arzuladı.)

Gerded zi-düşmenān şikem-i ḥāk mümtelī
Gīred zemīn zi-ḥūn-ı 'adū reng-i lālezār

(Düşman cesedinden toprağın karnı doydu ve onların kanından yeryüzü lale bahçesine döndü.)

[Nazm]

İmīn⁵²¹ şeved zamāne zi-bed-baḥt şūr-bāḥt
Hālī şeved zemīn zi-bed-endīş-i rūzgār

(Çağ bedbahttan kurtuldu, dünya devrin kötü düşüncesinden azad oldu.)

[Neşr]

Gerçi vehle-i ūlāda 'adūya mühlet nümāyende-i //HSA 39a//şüret-i meserret oldu ammā 'aḳīb-i imhālde çihre-i istīşāl //A2 38b//ihmāl itmeyecegi mübeyyin-i hāl idi.

[Şi'r]

E'ādīhi en nālu mine'd-dehri mühleten
Fefī zālīke'l-emhālī nev'un mine'l-kesri

(Feleğin onlara vermiş olduğu bu mühlet aslında onların helaki için verilen mühletten başka bir şey değil.)

⁵²⁰ ma'nā-yı beyte işāret ve ḥuṣūl-i nuṣret ü fetḥe beṣāret iderdi] vūṣūl-i zafere işāret ve ḥuṣūl-i fetḥe beṣāret iderdi RE

⁵²¹ imīn] eyemen A2

Fekem ni 'metin te'ti 'alā hīni gāfletin

Fekem ni 'metin te'ti 'alā mūhleti'd-dehri

(Çünkü nice nimetler vardır ki gaflet anında ve nice nimetler vardır ki feleğin onlara bir bağışı olarak gelir.)

[Neşr]

Muḥaşşıl ol seyf-i Hudā gürūh-ı küffār-ı bed-likāyı varṭāt-ı düzaḥa ilkā ile i'mār-ı 'asker-i eşīrrāyı yağma ve naqd-i ḥayātların hebā idüp tu'me-i şemşīr olan gürūh-ı kerīhū'l-milkā lā-yu'add ve lā-yuḥşā dinse sezā ve ḥazret-i Ḥālid'e⁵²² bu beyt ile muḥāṭab olmak revā olmuş idi.

[Şi'r]

Nehebet mine'l-a'māri mā lev ḥavīyetehū

Nehiyetü'd-dünyā bi-enneke Ḥālid

(Bütün canlıların ömürleri bir gün bitecek; dünya sona erecek, sadece sen bakisin.)

[Neşr]

Çihre-i feth ü zafer bu vechile cilveger⁵²³ oldu ki takaddüm iden ḥalet *ke'en lem yekün şey'en mezkūren*⁵²⁴ endāḥte-i verā-yı nisyān olup gūyā ki nigāşte-i şaḥā'if-i ezḥān olmamış idi.

[Li-münşi'ihī]

Der-zımn-i inkisārī müdrec-i şafā vü şādī

Bād-ı cefā şeved çün ber-mihr ü luṭf bādī

(Gönlü kırınglığı içinde mutluluk ve sevinç vardı; cefa rüzgarı sevgi ve lutfu sebep oldu.)

[Neşr]

Gerçi ol ḡazā-i ḡarrāda ḡurre-i⁵²⁵ sa'ādet ü şafā rüy-ı 'asker-i İslām'da nümāyān ve nuşret ü fütūḥ süvār-ı sâ'id-i ehl-i İslām u imān oldu. Ammā ḥazret-i Ḥālid bin Velīd ser-ā-pā zaḥm-ḥurde-i şemşīr-i a'dā olup bir mertebe mecrūḥ u ḥūn-ālūd oldu ki zāt-ı //RE 39a// bihbūdı gūyā bir zırh-ı Dāvūdī idi yāḥud nigerān-ı aḥvāl-i düşmenān olmağa ser-ā-pā dīde-i ḥun-feşān oldu. Şikātdan rivāyete maḡrūn olmuşdur ki bir

⁵²² Ḥālid'e] Ḥālid HSA, A2

⁵²³ cilveger] cilvenümā RE

⁵²⁴ “Dehri akışı içinde öyle zaman geçti ki, o dönemde, insanın adı bile anılmazdı.” Kur'ân-ı Kerîm, İnsan, 76/1.

⁵²⁵ ḡurre-i] – HSA, A2

kūze-i ābı fark-ı serinden ser-nigūn itseler zemīne nāzil olmak qābil degül idi. Hakkā ki⁵²⁶ hergiz //HSA 39b// rüy-ı harbde dīde-i a'dā⁵²⁷ arkasın görmemiş.

[Beyt] //A2 39a//

*Ne-dīdest der-ceng kes püşt-i ū*⁵²⁸

Bih ez-şadme-i gürz yek-müş-i ū

(Savaşta kimse onun sırtını görmedi, onun bir yumruğu gürz darbesinden daha tesirliydi.)

[Nesr]

Ve hamle-i şīrānesinden āhū-yı 'ömr-i düşmen kurtulmamış idi *raziyallahü te'ālā* 'anhü ve 'an sâ'iri 'l-aşhāb mā- 'āşe 'l-halāyık ve tābe⁵²⁹

[9] Mu'cize-i Tahlīş-i Esmān-ı Cemmāl Ez-Ebū Cehl-i Qabīhü'l-Ef'āl

Peyk-i sebük-bār-ı hāme-i rivāyet bu güne nokta-zen-i 'arşa-i hikāyet olmuştur ki a'lām-ı küffār-ı li'āmdan Ebū Cehl bin Hişām ol seyyid-i enām hāzretlerine 'adū-yı hod-kām olup ol seg-i haq-nā-şinās⁵³⁰ āteş-i 'adāveti kânūn-ı dāru'n-nedveden iktibās idüp bir vechle zebāne-zen ve deryā-yı huşūmeti bir tarīk ile mevc-efken olmuş idi ki eger havf-ı himāyet-i a'mām-ı kirām istibkā-yı şabr u ārām itmese ol kāfir-i menfūr her mertebeye cesūr olmak hayyiz-i hafādan dūr idi. Bir gün bir merd-i ğarīb şehre dāhil olup Ebū Cehl'e qarīb bir menzile nāzil oldu. Bir iki nāqa-i şabā-reftār getürmüş idi. 'Arza-i 'arşa-i bāzār eyledi. Ebū Cehl-i bed-kār naḳalara harīdār olup aldı bahāsını edāda ol derdmende cefā irāde idüp maṭl u tesvīf ile taḥkīr ü taḥfīf ider idi. //RE 39b// Şa've-i cān-zār-ı faḳīr ser-pençe-i 'uqāb-ı cefāda esīr oldu. Āhīr feryād-künān-ı mecma'-ı şanādīd-i Kureyş'e devān⁵³¹ olup eyitdi: "Ey 'ākifān-ı zāviye-i sa'ādet ve vākıfān-ı bādiye-i 'izzet //A2 39b// hemīşe //HSA 40a// raḳam-zede-i şahīfe-i 'ālem kıbāle-i ikbālīñūze şebt-i ḥaṭṭ-ı devām idüp esās-ı qadriñūzi muḥkem eyleye "İnne mine 'l-ma'rūf istimā'u kelāmi 'l-melḥūf"⁵³² muktezāsınca recā iderem

⁵²⁶ hakkā ki] - RE

⁵²⁷ a'dā] 'adū RE

⁵²⁸ ne-dīdest der-ceng kes püşt-i ū] ne-dīdest kes der-ceng püşt-i ū HSA

⁵²⁹ Allah ondan, ashabından ve onunla yaşayan yaratılmışlardan razı olsun.

⁵³⁰ haq-nā-şinās] nā-haq-şinās RE

⁵³¹ devān] revān RE

⁵³² Kederli bir kişinin sözünü dinlemek de iyiliktir.

ki feryād u fiğānuma derīçe-i ıŝğāyı güşāde ve bu arada ittifāk-ı ārā ile benüm zaħmuma vaż'-ı merhem irāde eyleyesiz.” Eyitdiler: “ Ey merd-i ser-efrāz tā'ife-i Kureyş ğarīb-nüvāzlardur ‘arz-ı niyāz eyle ki dehān-ı imdādımızı bāz itmişüzdür.” Merd-i ğarīb eyitdi: “ Ebū Cehl-i bed-kār baña cevri-i bī-şümār idüp bir iki nāķamı iştirā ve edā-i semenini ta'līķ-i ferdā itmiş idi. Niçe eyyām mürür ve niçe hefte ‘ubūr itdi ta'allül ü tesvīf kāh tehdīd ü taħvīf ider henüz şüret-i edā mir'āt-ı hayālünde cilve-nümā olmamışdur.

[Li-münşi'ihī]

Virmedi haķķımı cefā itdi

Bir niçe vechile ezā itdi

[Neşr]

Şimdi şiddet-i intizār cānumdan bīzār idüp hergiz şabr u taħammüle mecāl kalmadı cānib-i vaţana şedd-i riħāl itmek isterem istiħlāş-ı semende her biriñüzden istimdād ve bu bīdāddan dād eylerem. Ümīddür ki çāh-ı recādan Yūsuf-ı emel hüveydā olmağıçün kemend-endāz-ı himmet olmağa ‘ināyet eyleyesiz.”

[Mısrā’]

Ki be-çāh-ı ğamī endaħte şud Yūsuf-ı dil

(Gönül Yusufu bir gam çukuruna atıldı.)

[Neşr]

Ol şırzime-i bāĝiyye ve tā'ife-i tāĝiyye ki kânün-ı derūnları ol ħazrete āteş-i kaşd-ı eziyyet ile meşhūn olup kemāl-i iştī‘alde ve dā'imā bu kār-ı nā-ma'ķüle iştīgālde idiler lākin Ebū Cehl-i pür-ďalālet //HSA 40b - RE – A2 40a// ziyāde ‘adāvet üzere idüĝi meşhūd u ma'lūmları ve ol ħazretüñ murādına müsā'adeden mübā'ade ideceĝi ma'hūd u meczümları olmağla ‘alā tarīķi'l-istihzā taħlīş-i māl-ı müdde'ī içün ħidmet-i ħazrete imā idüp eyitdiler: “Ey merd-i bā-şafā Ebū Cehl merd-i ħasīb ü kibr ü ceberütdan bā-naşībdür bu ħuşuşı aña zıkr itmege tāb u tāķat ve bir ferdde yārā-yı kudret yokdur ve bi'l-cümle keyd-i kemend-i Bū Cehl'den gerden-i mālī taħlīş şemşīr-i himmet-i ħazret-i Muħammed'e muhtāc ve cenāb-ı kerīmüne mürāca'at bu derde ‘ilācdur.” Ol ğürüh-ı mekrūhuñ murādı ol ħazrete eziyyet izdiyādı idi ki müceddeden mürāca'at-ı berhem-zen-i hengāme-i ħuşūmet olup redd ü muţālebe germ-sāz-ı bāzār-ı ‘adāvet olmağla şāyed ki ħişār-ı istirāħat-ı ħazret tūr-i meţā'ın

a'dā-yı bed-kirdār ile raḥnedār ola. Heyhāt heyhāt mā kaşadet heyhāt ol zaḥm-ḥurde-
i Gurg-ı bed-kīş ol zālimleri ḥayr-endīş-i gümān idüp taleb-kār-ı ḥıdmet-i resūl-i
Mennān oldı. Çünki ol şerefe vuşul buldı pīşgāh-ı dergāh-ı hümāyunlarına duḥūl
idüp muṭrıb-ı dili

[Mışrā']

Unzur ileyye bi-'aynin minke merḥameten

(Bana merhamet gözüyle bak!)

Nağmesiyle terāne-perdāz ve 'andelīb-i emeli

[Mışrā']

Ven'im 'aleyye bi-luṭfin minke mukrimeten

(Ve beni cömertliğinin lutfuyla nimetlendir.)

sürüdü ile nağmesāz olup kār-ı Ebū Cehl-i nā-sāzı rivāyet ve Kureyş-i bī-ḥamiyyet
ḥıdmet-i ḥurşīd-ḥāşıyyetlerine delālet itdüklerin takrır ü ḥikāyet ve deryūze-i luṭf u
'ināyet idüp

[Beyt] //A2 40b//

Ey keremet çāre-i //HSA 41a// bī-çāregān

Feyz-dih-i fırka-i üftādegān

(Ey keremi çaresizlerin çaresi olan, düşmüşlere bolluk bereket veren!)

[Neşr]

Feryād-reslige himmet ve ol bed-fiṭratdan mālumi⁵³³ taḥlīşe 'ināyet eyle. //RE 40b//

[Li-münşi'ihī]

Didi kim ey resūl-i her dü-serā

Baṇa zulm itdi Bū Cehl ḥaḳḳā

Nāḳamı aldı virmedi mālum

'Arzımı yıkdı nice olur ḥālüm

Harem-i Ka'be'de olan nübelâ⁵³⁴

Hidmetüñi⁵³⁵ delâlet itdi baña

Didiler hâk-i rāh-ı Aḥmed'e var

İder ol zālîme anuñ sözi kār

Luṭf idüp mālumi ḥalāş eyle

Baña in'ām-ı 'āmı ḥāş eyle

[Neşr]

Hazret-i resül-i Rabbü'l-‘âlemîn şalla'llāhü ‘aleyhive sellem⁵³⁶ müşâhede buyurdılar ki feryād u⁵³⁷ enîn-i merd-i ḥazîn peyveste-i çerḥ-i berîn olup ve “*terā a'yünehüm tefîzu mine'd-dem'i*”⁵³⁸ maзмün-ı şu'ledârı lem' idüp katarât-ı hünîn ile rûy u ruḥsârın rengîn eylemiş çünkü feryād u ḥanîn güş-güzâr-ı ḥazret-i⁵³⁹ nebiyy-i emîn oldu. Tâ'ir-i merḥamet ü 'inâyet ruḥşat-yâfte-i pervâz olup ol server-i ser-efrâz mihter-i nişestegân-ı ḥacle-i nâz qabûl-i niyâz idüp mânend-i ḥurşîd-i cihân maṭla'-ı 'izzetden nümâyân ve ḥâne-i zulmet-âbâd-ı Ebü Cehl-i bed-nihâda pertev-endâz olup ziyâ-nihâde oldu. Gûyâ bir bedr-i münîr⁵⁴⁰ idi ki şeb-i târiki mânend-i seḥer nûr-ı rûşenâyîye mazhar eyledi. Zihî ḥulḳ-ı ḥasen ve kerem-i müstahsen ki maḳarr-ı 'izzet ü müstaḳarr-ı devletden kıyâm idüp ol ḥalk-ı müstehcen ḥâne vü meskeni tarafına bir derdmend ü müstehâm mehâmmını itmâm için 'azîmete //HSA 41b// iḳdâmdan ihcâm buyurmaya ḥuşuşan ol zâlim ü gâşim mâ'ide-i //A2 41a// da'vâ-yı risâleti zu'mınca zehr ile âlûde itmege 'âzim oldıḳca mezâḳ-ı⁵⁴¹ ḥazretde tâb u ḥarâret ve ol ḥabîş-i pür-ḍalâletde kânûn-ı ḥased ile ne mertebe âteş ü merâret varidi. // RE 41a// Çünkü şahn-ı ḥâne-i Ebü Cehl-i ḍalâlet-penâh ḥazret-i nübüvvet-destgâh 'aleyhi şalâṭun illâ lehu⁵⁴² pây-ı mübârekine qarârgâh oldu. Ebü Cehl-i türe-dil bir mertebe

⁵³⁴ nübelâ] 'uḳalâ HSA

⁵³⁵ ḥidmetüñi] ḥidmetüñe HSA

⁵³⁶ şalla'llāhü 'aleyhive sellem] –A2, RE

⁵³⁷ u] – HSA, A2

⁵³⁸ “...gözlerinin yaşla dolup taşıḳım görürsün” Kur'ân-ı Kerîm, Mâide 5/83.

⁵³⁹ ḥazret-i] – A2, RE

⁵⁴⁰ münîr] münevver RE

⁵⁴¹ mezâḳ-ı] – HSA, A2

⁵⁴² Allāh'ın selâmı sadece onun üzerine olsun

münfa‘il oldu ki lâ-ya‘kil muzmaḥil oldu dā‘imā eziyyet ü cefāda kārı ihtimām ve teşmīr-i sāk-ı ihānet ü ezāda nihāyet-i iḳdām üzere iken *meşyen ‘ale’l-hām*⁵⁴³ taḥrīk-i aḳdām idüp merāsım-i ikrām ü istiḳbālde bezl-i mecāl ü ḳudret ve fevḳa’l-me’mül żarā‘et ü meskenet ile⁵⁴⁴ isti‘lām-ı ḥale cesārete mübāderet eyledi. Ol tūṭı-i şīrīn-maḳāl-i şekeristān-ḥışāl ve ‘andelīb-i nağme-serā-yı gülistān-ı *ve-mā yenṭıḳu ‘ani’l-hevā*⁵⁴⁵

[Beyt]

Nedānem küdāmīn süḥan-güyemet

Ki bālāterī z’ānçi men güyemet

(Sana hangi sözü söyleyeceğimi, söylediğimden daha iyi bir söz olup olamayacağını bilemiyorum.)

[Neşr]

Sulṭān-ı enbiyā ‘aleyhi şalātu’llāhi te‘ālā ḥazretleri ḳudüm-ı ‘izzet-rüsūmları def‘-i zulm ü eziyyet ve ol faḳīre merḥametden neş‘et idüp maḳşūd-ı hümayūnları teslīm-i eşmān-ı cemmāl⁵⁴⁶ olduğına başt-ı maḳāl buyurdıklarında ol ḥabīs-i pür-dalāl ü bed-lehce bir sā‘at ve bir lemḥa tevakkufa mecāl bulmayup fi’l-ḥāl bilā-imḥāl velā-ihmāl teslīm-i şemen ile tebriye-i zimmet-i nekbet-me‘āl idüp ne ‘inād u inkār⁵⁴⁷ //HSA 42a// ve ne maḳām-ı ısrārda ḳarār idebildi ve ḥazret-i metbū‘-ı maṭbū‘ maḳarr-ı sa‘ādetlerine rücū‘ buyurdıklarında⁵⁴⁸ hezār i‘zāz u iclāl ile //A2 41b// teşyī‘ ü irsāl eyledi. Bāyi‘-i cimāl sürür u bāl ve behcet-i cemāl ile feraḥ u faḥūr mecma‘-ı Ḳureyş‘den mürür idüp eyitdi: “Ey eşrāf u şudūr Rabb-i şekūr-ı vedūd sizden rāzī vü ḥoşnūd ola ki bu faḳīri bir cenāb-ı //RE 41b// ‘azīzü’l-vücūd ḥazretine delālet itdiñüz ki şa‘şa‘a-i mehce-i mu‘cizātı dīde-i münkirānı ḥīre ve şu‘le-i şukḳa-i kerāmātı derūn-ı düşmenānı tīre ḳılmış bezm-i behişt-şebīhe da‘vetine duḥūl mübteḡā-yı fu‘ād u ni‘met-i ḥidmet-i ‘izzet-mevhibetine vuşūl müntehā-yı murād idi ve ol devlete nā‘il olan gürūh-ı emāşil maḡbūṭ-ı dil-i bī-ḡıll olup “*yā leytenī küntü ma‘ahüm ve*⁵⁴⁹ *efūze*

⁵⁴³ zorla yürürken

⁵⁴⁴ ile] ve A2

⁵⁴⁵ “ O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor.” Kur‘ân-ı Kerīm, Necm 53/3.

⁵⁴⁶ cemmāl] - RE

⁵⁴⁷ ne ‘inād u inkār] ne inkār u ‘inād RE

⁵⁴⁸ buyurdıklarında] buyurdıkda A2

⁵⁴⁹ Metinde geçen “ve” kelimesi Kur‘ân‘da “fe” olarak yer almaktadır.

fevzen 'azîmā'"⁵⁵⁰ diyü dā'imā mülâhaza vü recâda idüm çünki devha-i 'inâyetlerine ilticâ' ve zılâl-i re'fetlerine intimâ eyledüm. Zerre-i vücûd-ı nâ-tüvân pertev-i ihsânı ile rakş-künân olup Ebû Cehl-i le'imden mālumi tahlîş ve baña teslim ü edâ eyledi. Ol zâlim-i hâsir⁵⁵¹ ašlâ ol hâzrete muhâlefete kâdir olmayup niçe güne tekrîm ü i'zâz-ı takdîm eyledi. Hakkâ ki *mâ dâmeti 'l-arzu ve 'l-eflāk*⁵⁵² bu ihsânun şükrine inhimâk üzere olsam akşâ-yı medâric-i şükre dâric olup 'uhdesinden hâric olmak hayâl-i hām u semere-i evhâmdur." Çünki ol //HSA 42b// tã'ife-i bîhüş inkiyâd-ı Ebâ Cehl'i güş itdiler hayret ile dem-beste vü hāmüş oldılar. Ol hînde ol zâlim-i hod-bîn dahı ol fırka-i dâlleye yakın geldi eyitdiler: "Ey eşref-i ehibbâ vü akreb-i Lât u 'Uzzâ Muhammed'ün kelâmını //A2 42a// işgâ vü sem'-i kabûle ne 'aceb ilkâ eylemişün yohsa zeyl-i da'vetine neyle meyl mi eyledün?" Ebû Cehl eyitdi: "Hâşâ benüm rişte-i 'adâvetüm vâ-beste-i muqaddeme-i *le'nfişâme lehâ*⁵⁵³ ve 'uqde-i huşûmetüm benân-ı rızâ ile inhilâl bulup mir'ât-ı 'âlemde şüret-nümâ olmak mahz-ı hayâl ü hevâ idügi hüveydâdur.//RE 42a// Ammâ ol dem ki ol rûh-ı mükerrem ve luţf-ı mücessem der-i hâneye vaz'-ı kadem itdi bālâ-yı ser-i 'izzet-efserinde bir mâr-ı 'acîb-peyker cilveger oldı ki güyâ bir ejder-i heft-ser yâ gurrende bir şîr-i ner idi. Emrüne itâ'ate imâ idüp eylemezseñ vâdî-i helâke ilkâ iderem diyü güyâ güyâ idi⁵⁵⁴ bir vechile ra'b u hirâs zevk u ihsâs itdüm ki a'zâm bend bend münkesir ve âyine-i hayâtum mütekedder oldı muhâlefete mecâl-i mahâl ve imtişâlden gayrı bir hâl mülâhaza vü hayâl itmeyüp zebânum küng ü lâl ve teslim-i mâlda isti'câl ehemmi-âml-i dil-i bā-belbāl oldı bilmezem bu hâl ne hâldür?" Ol kavm-i dâll fehmi-âşduka-i maqâl idicek şudür iden umûrdan hergiz mu'teber ü müte'gayyer olmayup ke'l-evveli hâzâ "*sihrun müstemirrun*"⁵⁵⁵ didiler kelâm-ı nâ-ma'kül ile sihre mahmûl eylediler.

⁵⁵⁰ "(Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse -sanki sizinle onun arasında (zahîrî) bir dostluk yokmuş gibi-) 'Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım!' der." Kur'ân-ı Kerîm, Nîsâ, 4/73.

⁵⁵¹ zâlim-i hâsir] zâlim ü hâsir RE

⁵⁵² Yeryüzü ve felekler var olduğu müddetçe

⁵⁵³ "(Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâgutu reddedip Allah'a inanırsa,) kopmayan(sağlam kulpa) yapışmıştır.(Allah işitir ve bilir.)" Kur'ân-ı Kerîm, Bakara,2/256.

⁵⁵⁴ güyâ güyâ idi] güyâ A2

⁵⁵⁵ "Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür." Kur'ân-ı Kerîm, Kamer, 54/2.

[Li-münşi'ihī]

*Ne 'aceb kavm imiş bu kavm-i habīs
Göz göre Haqq'ı ideler //HSA 43a// ibtāl*

*Mūcizāt-ı resūl-i Haqq'ı görüp
Siḥre ḥaml ile ideler ihmāl*

*Dīn-i İslām'a girmeye birisi
Ne 'aceb ḥāl olur ne bed-ef'āl*

*Mazhar-ı kahr idüp Hudā kılmış
Müstehakk-ı 'azāb u ḥizy ü nekāl //A2 42b//*

[10] Mu'cize-i İşbā'-ı Resūl-i Muṭā'

Baştı rivāyet-i ḥān-ı mu'cizāt ve ḥikāyet-i ni'met-i kerāmet-i ḥazret-i seyyid-i kā'ināt iden ruvātdan Ebū Hureyre raziya'llāhü 'anhü⁵⁵⁶ mevā'id-i fevā'id-i resūl-i 'allām ile ziyāfet-i ḥāş u 'ām idüp ol cümleden bu dürr-i pāke bu vechile intizām virmişdür ki bir gün mülk-i vücūdıma sultān-ı cū' bir mertebe istilā vü kuvvet-i za'f bir mertebe isti'lā itdi ki //RE 42b// ne şikeme⁵⁵⁷ rabt-ı hacar def'-i keder ve ne şedd-i nıṭāk-ı şabr kārger oldı. İcmālen ma'lūm ola ki ḥazret-i Ebū Hureyre raziye 'anhü Rabbü'l-vedūd bir mertebe faqr-ālūd idi ki ehl ü 'ayālden 'ārī ve taḥşīl-i kūt-ı yevmiyyeden berī olup erbāb-ı şuffe ile şafāda mānend-i şem' ḥidmet-i māh-ı risāletde sitāde idi. Ehl-i şuffe pūşış-i būriyā-yı faqr ile pūr-şafā vü bī-riyā ve kūşış-i emr-i ma'aşdan müberrā idiler. Ḥabā'il-i elṭāf-ı İlāhiyyeye tevessül ü ḥulūs-ı ṭaviyye⁵⁵⁸ ile tevekkül itmişleridi.

⁵⁵⁶ Ebū Hureyre raziya'llāhü 'anhü aşhāb-ı şuffadandur. Fuḫahā-i aşhāb ve meşāyih-i ümmet-i sa'ādet-iktisābdandur. Hudemā-i ḥāşsa-i ḥazretlendür. Beş biñ üç yüz ḥadīş rivāyet itmişdür. Şāhiheynde altı biñ tokuz yüzi mezkūrdır. Müslim'de tokşan, üç yüz tokşan ḥadīş de müteferriddür. Bākisi müttefaḫun 'aleyhdür. Minhu (Der-kenār RE 42a)

⁵⁵⁷ şikeme] şikemde RE

⁵⁵⁸ ḥulūs-ı ṭaviyye] ḥulūs u ṭaviyyet HSA

[Beyt]

Cüz zi-Haḫ rūzī taleb-kerden nişān-ı müşrikīst

İlticā ber-ğayr-kerden ez-kebā'ir bed-terest

(Allah'tan başkasından rızık istemek müşriklik alametidir; Allah'tan başkasına sığınmak da en büyük günahlardan daha kötüdür.)

[Neşr]

maẓmūnına imtişāl-künān⁵⁵⁹ dā'imā mihmānān-ı ehl-i imān u mizbānları sulṭān-ı 'ālemiyān idi. Ol ḳavm-i kirāmı it'ām u in'ām ile ikrām ve terfih-i ḥavātır-ı pür-ālām buyurup aḳṭār-ı bilāddan //HSA 43b//her ne ki irād olınsa ol hediye anlara zād i'dād olunur idi. Şedā'id-i fakra şābır u cū' ile nefse cābir idiler. Her ne dāne ki ḥırmen-i naşibden işābet eyleye ṭayyib-i ḥātır ile⁵⁶⁰ ḳanā'at idüp⁵⁶¹ //A2 43a// ziyāde talebine cesāret itmezleridi.

[Şi'r]

İn şī'te 'ayşen ṭayyiben şaffū bilā munāzi'

Fa'ḳna' bimā ūtitehu fe'l-'ayşi 'ayşi'l-ḳāni'

(Güzel bir hayat yaşamak istiyorsan sıkıntı ve kederden uzak dur; sana verilene kanaat et, çünkü ancak kanaatkarlar güzel yaşayabilir.)

[Neşr]

Ḥaḳḳā ki tekye-i 'ālemde zāviye-i ḳanā'at gibi künc-i istirāḥat olmaz.

[Mısrā']

Ḳanā'at tevānger kuned merd-rā

(Kanaat insanı güçlendirir.)

[Neşr]

'Ākifān-ı zevāyā-yı ḳanā'at ve vāḳıfān-ı mezāyā-yı ferāḡat sulṭān-ı çār-bāliš-i rāḥat ve pādişāh-ı serā-perde-i sa'ādetdür.

⁵⁵⁹ maẓmūnına imtişāl-künān] - RE

⁵⁶⁰ her ne dāne ki ḥırmen-i naşibden işābet eyleye ṭayyib-i ḥātır ile] her ne olsa A2, RE

⁵⁶¹ idüp] - HSA

[Şi'r]

*Huḡ mine 'l- 'ayṣi mā keḡā fe-hüve in zāde itlefā**Ke-sirācin münevverin in taḡā ve dehnuhu inṡekā*

(Yaḡı kendisini aydınlatmaya yetecek olan bir kandil gibi, eḡer imkanın varsa sana yetecek olan yaşamı seç.)

[Neṣr]

Merkeb-i nefis-i serī'ü's-sīre irḡā-yı 'inān-ı bā'ış-i geṡt-i //RE 43a//feyāfi-i ṡuḡyāndur.

[Beyt]

*En-nefsü ke 'ṡ-ṡıflı in tehmelehu ṡebbe 'alā**Ḥubbi 'r-rızā' ve in teṡamehu yenṡeṡimu*

(Nefis çocuk gibidir, eḡer onu süttten kesersen kesilir; eḡer kesmessen emmeye devam eder.)

[Neṣr]

Lākin insān-ı cehül kūṡış-i zeḡārif-i dünyāya mecbūldür. Dāmen-i 'avā'ide dest-i dırāz u hemīṡe rāh-ı emele derīṡe-i hırṡ u āzı bāz ider. Her ne deṡlü kerem görse yine recāyı muḡkem ider.

[Mıṡrā']

Ḥendān ki kerem bīṡ ṡama' bīṡ kuned

(Kerem arttıkça tamah da artar.)

[Neṣr]

Daḡdaḡa-i cū' raḡīf-i yābis ile medfū' iken taḡṡıl-i kūt u zādda ḡall ü ḡurmetden nefisini ib'ād itmeyüp eṡ'ime-i ḡün-ā-ḡün ile mi'de vū ṡikemini māli idüp elbise-i būḡālemün ile zāhirini mānend-i ṡāvus tezyīn itmedin ḡālī olmaz.

[Beyt]

*Cerb ü ṡīrīn-i ḡānṡe-i dünyā**Be-mekes rāndeneṡ nemī erzed*

(Dünya sofrasının lezzeti onun sineḡini kovmaya deḡmez.)⁵⁶²

[Neṣr]

Ḥakkā ki ebnā-i dünyānuḡ ḡāṡṡa-i //HSA 44a// aṡḡāb-ı 'izz ü 'alānuḡ me'kül ü meṡāribi ḡarām ile meṡūb ve āṡām ile maṡḡūbdır.

[Beyt]

El-cū'u yedfe'u bi'r-raġīfi'l-yābis

Fe'alāme yekşirü bi'l-humūmi vesāvis

(Açlık kuru ve yaşın verdiği zararları giderir; çok yemek de kederi ve vesveseyi artırır.)

[Neşr]

Bu daḥı muḳarrerdür ki ol mertebeyi taḥşilde niçe gūne meşakḳatler çekerler ve 'izzet //A2 43b// itdükleri nefse niçe dürlü zilletler iderler.

[Mışrā']

Behr-i in murdār çendet gāh zūr u gāh zār

(Bu murdar(dünya) için bazen kuvvet bazen de feryat lazımdır.)

[Neşr]

Żiyāfet-hāne-i 'ālemde bedel-i māyetehāllel ile binā-yı cisme ḥalel vormeyicek mertebe-i ḳanā'at idüp gūşe-i ferāġatda

[Mışrā']

Sünbül gibi geçinmek olur bir piyāz ile

[Neşr]

maẓmūnı hevāsında murġ-ı himmeti pervāz itdüren merd-i ser-efrāzdur. Nite ki fuḍalā-yı ḳāni'inden bir merd-i güzīn dimişdür

[Beyt]

İzā daḥaltü beytī ve ekeltü raġīfā

Ve şeribtü 'aleyhi'l-mā'e fe'ale'd-dünye'l-'afā

(Evime girdiğim zaman ne var ne yoksa ondan yer, üstüne de su içerim; böylece dünyanın zorluklarını aşarım.)

[Neşr]

İmām Şa'lebī tefsīr-i sūre-i Neml'de zıkr ider ki bir gün ḥazret-i Süleymān bir hezār-ı gülzār-ı //RE 43b//hezār-destān⁵⁶³ gördi ki kemāl-i ṭarab ile taḥrīk-i re's ü zenb idüp terennüm gūyā ki tekellüm iderdi. Aşḫābına ḥiṭāb idüp eyitdi⁵⁶⁴: "Bilür misiz ne cevāb ider?" didiler: "Bilmezüz." Buyurdılar ki: "*Ekeltü nışfu temratin fe'ale'd-*

⁵⁶³ hezār-ı gülzār-ı hezār-destān] bir gülzārda hezār-destān HSA
⁵⁶⁴ eyitdi] buyurdılar HSA

*dünyel- 'afā'*⁵⁶⁵ mazmūnını gūyā gūyā ḥüsn-i ḳanā'atī īmā ider. Evāmir-i nefsi-şūm ile mü'temerr olmayan merd-i ferdūñ ḳadri zāhirdür."

[Beyt]

Ḥademtü meṭāmi 'ī festa 'bedenī

Velev ennī ḳana 'tū leküntü ḥurran

(Arzularıma hizmet ettim beni köle yaptı; eğer kanaat etseydim şimdi hür olurdum.)

[Neşr]

Cerr-i ezyāl-i istiḡnā iden evliyā vü berere vü⁵⁶⁶ etḳiyā ḥaḳḳā ki ḳanā'at diyārınıñ şāhı ve rāḥat memālikinüñ pādīşāhıdır. Hırş u ṭama' mezmūm ḥarīş //HSA 44b// ü ṭāmi' meş'ūmdur. Ḥazret-i Mevlānā Meşnevī'de bu ma'nāya īmā idüp buyurmışlar:

[Beyt]

Ḥamdüli 'llah ṭu 'meem ez-ḥaḳ nīst

Ez-ḳanā'at der-dil-i men 'ālemīst

(Allah'a şükür halkın bir lokmasını yememişim; benim gönlümde kanaatten başka bir ālem var.)

[Neşr]

Ba'zı fuḍalā-i kirām bu maḳāmda taḥrīk-i iḳdām-ı aḳlām idüp ma'nā-yı bedī' ü rengin ile şaḥīfe-i varakı bu vechile tezyīn itmişlerdür. El-ḥaḳ kelām-ı feşāḥat-intisāb ve bu bābda //A2 44a// faşlu'l-ḥiṭābdur.

[Şi'r]

İzā ḳana 'at nefsi bi-eyseri belaḡahu

Mine 'l-māli tekfīnī ilā yevmin tekfīnī

(Eğer nefsim kanaat etseydi kendime yetecek mala ve kıyamet gününe kolayca erişecekti.)

Ve in hiye lem taḳna' fetleke muşībetun

Eşabet biḥā fi 'l- 'aḳli ve 'd-dīn

(Fakat o kanaat etmezse hem aklına hem de dinine isabet edecek bir musibete düşecektir.)

⁵⁶⁵ Yarım hurma yedim, dünyanın zorluklarını aştım.
⁵⁶⁶ berere vü] - RE

[Nesr]

Çünkü Ebū Hüreyre ḥazretlerinin⁵⁶⁷ tākati tāk oldu temennā-yı eşfāk ile reh-güzer-i aşḥāb-ı resūl⁵⁶⁸ üzere maḳām itdi ki ol fırḳa-i kirāmdan bir merd-i benām ihtimāldür ki mizbānlık idüp it'ām ile ikrām eyleye. Nā-gāh server-i 'ālī-tebār ḥazret-i yār-ı ğār ol maḥalden güzār buyurdılar. Ebā Hüreyre bir āyet-i kerīme maẓmūnından istiḥbār eyledi. Ḥazret-i şiddīk sū'āle ḥalīk //RE 44a// cevāb ile taḥkīk buyurup 'izzet-ḥānelerine 'azīmet buyurdılar. Ḥazret-i 'Ömer daḥı mürūr idicek mu'āmele-i şābıka şudūr itdi. Şüret-i murād-ı Ebū Hureyre mir'āt-i 'amelde cilveger olmayıcaḳ nihāyet mertebe müteḥayyir ü muẓtarr oldu . “*Emen yucību'l-muẓtarra izā da'āhū*”⁵⁶⁹ tīr-i iltimās⁵⁷⁰ hedef-i icabete müṣādif olup nā-gāh sultān-ı serīr-i lī ma'allahi vaḳtūn⁵⁷¹ şalla'llahū 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi ve 'ayālihi ḳadem-zed-i⁵⁷² ḳarārgāh-ı Ebū Hureyre-i pūr-intibāh //HSA 45a// oldu. Çihre-i ḥāl-i Ebū Hureyre'de eḡer-i cū'dan zücret semīr-i zāmīr-i münīr-i⁵⁷³ müşterī-fiṭnatları olıcaḳ ḥāne-i 'izzet-āşiyānlarına da'vet ve sa'ādet-i refāḳate işāret buyurdılar. Ebū Hureyre daḥı⁵⁷⁴ müṭāva'at ve emr-i 'ālīlerine muvāfaḳat u murāfaḳat eyledi. Ḥazret-i Resūl şalla'llahū 'aleyhi ve sellem⁵⁷⁵ ümmühāt-ı mü'minīnden birinūn ḥānesine duḡūl buyurup istiḳṣā-yı meşrūb u me'kūl buyurdılar. //A2 44b// Hedıyye-i resmī ile bir miḳdār şīr mutḥef-i ḥāk-pāy-ı ḥaṭīrleri olduḡın taḳrīr buyurdılar⁵⁷⁶. Pes Ebū Hureyre'ye aşḥāb-ı şuffeyi da'vet eyle diyū⁵⁷⁷ emr ü işāret buyurdılar. Zāmīr-i münīr-i Ebā Hureyre'de bu ma'nā cāy-gīr oldu ki bir kāse şīr aşḥāb-ı şuffeyi sīr itmek ḥayyız-i imkānda nümāyān olmaduḡı muḥtāc-ı beyān degüldür. Ammā yalıñuz baña kāfī vū 'illet-i cū'a şāfī idi. Pes ḥasbe'l-emr ihzār ve her biri maḥallinde ḳarār eyledi. Ḥazret-i faḥr-i 'ālem şalla'llahū 'aleyhi ve sellem⁵⁷⁸ kāse-i şīri dest-i hümāyūnlarına alup naẓar-ı Ebū

⁵⁶⁷ Ebū Hüreyre ḥazretlerinin] Ebū Hüreyre'nün A2, RE

⁵⁶⁸ aşḥāb-ı resūl] aşḥāb-ı muṭaḥḥar A2, RE

⁵⁶⁹ “ O nesneler mi üstün yoksa, çaresiz kalıp Kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı?” Kur'ān-ı Kerīm, Neml 27/62.

⁵⁷⁰ iltimās] elmās RE

⁵⁷¹ lī ma'allahi vaḳtūn] lī vaḳtnū ma'allahi RE “Benim Allah'la öyle bir vaktim olur ki.” Hadis

⁵⁷² ḳadem-zed-i] ḳadem-zede-i RE

⁵⁷³ münīr-i] - RE

⁵⁷⁴ daḥı] – A2, RE

⁵⁷⁵ şalla'llahū 'aleyhi ve sellem] – A2, RE

⁵⁷⁶ buyurdılar] itdiler A2, RE

⁵⁷⁷ da'vet eyle diyū] da'vet ile HSA, A2

⁵⁷⁸ ḥazret-i faḥr-i 'ālem şalla'llahū 'aleyhi ve sellem] ḥazret A2, RE

Hureyre’de cilve-nümā ve ehl-i şuffeyi isķāya işāret ü īmā buyurdılar. Hıdmete kıyām ve imtişāl-i emr-i resūl-i ‘allām idüp mānend-i pergār isķā-yı ehl-i şuffede der-kār oldu cümle ol şīrden //RE 44b// nūş ve harāret-i cū’ı ferāmūş idüp dil-hūş oldılar. Hemān sākī-i bākī oldu dest-i Ebū Hureyre’den aldılar bir miķdār keff-i hūmāyūnlarında tutup yine virdiler ve eşrāb-ı şūrb buyurdılar. Rāvī-i mecārī-i umūr Ebū Hureyre //HSA 45b// ražiye ‘anhū Rabbū’ş-⁵⁷⁹ şekūr dimişdür ki : “Def’a-i ūlāda harāret-i cū’ ile bir vechile nūş itdüm ki zann-ı ğālibim zarf boş olmak idi. Yine müşāhede itdüm ki mālīdür. Yine emr-i ‘ālī şadır oldu bu def’a zarf fāriğ ü hālī oldu didüm⁵⁸⁰ yine emr ü īmā buyurıcak gördüm ki zarf yine mālī olmuş . Dört def’a emr-i resūl-i mūte‘ālī zāhir ü şadır oldu nevbet-i pencümde eyitdüm, ey sultān-ı memālik-i risālet ve hākim-i kişver-i velāyet şehr-i vücūdda //A2 45a// sipehsālār-ı cū’ āġāz-ı terk ü tāz itmiş iken hāķķā ki cūlūs-ı şehriyār-ı in‘ām-ı fā’izū’l-berekāt tecdīd-i evāmīr-i hayāt idüp tamām-ı işbā’ u iķnā’ eyledi. Şaydgāh-ı ķalbde bir lāne ķalmadı ki şīr hamle-i şīrāne eylemeye. Hāzret kāseyi elūmden alup baķiyyeyi nūş ve hātīr-ı maḥzūnımı hoş eylediler. Ol dem ki kāse-i şīri yine elūme virdiler müşāhede itdüm gūyā bir ķatresi zāyi’ olmamış idi. Zihī fażl-ı lāmi’ zihī mu‘cize-i zāhire vū zihī kerāmet-i bāhire⁵⁸¹

[Li-münşī’ihī]

Ṭurfe ḥālist ki dāred eşer-i feyż-i beķā

Kāse-i şīr ki nūşed heme erbāb-ı şafā

(Şaşılacak şeydir ki, bütün safa erbabının içtiği o süt kasesinde sonsuzluk bereketinden bir eser vardır.)

[11] Mu‘cize-i Zuhūr-ı Bārān Be-Du‘ā-yı Hāzret-i Faḥr-i Cihān Şalla’llahū ‘Aleyhi ve Sellem

Kilk-i ‘anber-nişār-ı ruvāt-ı aḥbār revāyiḥ-i ṭayyibe-i mu‘cizāt-i ḥāzret-i ḥayrū’l-ebrār ile meşām-ı ‘ālemi mu‘anber idüp ḥāzret-i Enes’den ḥaber-i şaḥīḥū’l-eşer ziyinet-dih-i //RE 45a// şahf u defter olmuşdur ki ‘ahd-i hūmāyūn-ı ḥāzret-i Resūl-i Hūdā’da bir sene-i şu‘ūbet-nümā peydā oldu ki istīlā-yı ķaḥt u ğalā ile şiddet-i

⁵⁷⁹ Rabbū’ş-] – HSA, A2

⁵⁸⁰ didüm] – RE

⁵⁸¹ zihī fażl-ı lāmi’ zihī mu‘cize-i zāhire ve zihī kerāmet-i bāhire] - RE

kıllet⁵⁸² hüveydā olup //HSA 46a// inkıṭā'-ı bārān ile kiştzār-ı 'āleme yübüset țareyān idüp āb⁵⁸³ mānend-i şabr-ı 'āşık-ı nā-yāb ve şahārī vü berārī haste-diller sīnesi gibi pūr-tef ü tāb ve sūziş-i firāk ile her biri gūya mühre-i sīm-āb idi. Tāb-ı 'atşdan⁵⁸⁴ sīne-i zemīn çāk çāk olup ṭabṭb-i ebr bir kaṭre şu ile 'ilāc-ı derdnāk eylemedi.

[Li-münşi'ihī]

Yandı yakıldı derd ile 'ālem

Bir içim şuya olmadı hem-dem //A2 45b//

[Neşr]

Ol hengām-ı pūr-ālām içre mazmūn-ı *hūlike'l-ḥarṣ*⁵⁸⁵ nümāyān olmağla ahvāl-i ḥalk perīşān oldu. Bir rüz-ı cum'a ki 'ıyd-ı aşhāb-ı dīn-i sedīddür⁵⁸⁶ ḥazret-i resūl-i Mecīd şalla'llahü 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi ve 'ayālihi

[Naẓm]

*Dārende-i*⁵⁸⁷ *ḥuccet-i İlāhī*

Dānende-i rāz-ı şubḥgāhī

(İlahi delili elinde tutan ve sabahın sırrını bilen)

[Neşr]

'Urve-i vüṣṣā-yı naşṭhate irtikā ve ḥıṭṭa-i ḥuṭbeye istilā buyurup evāmīr ü zevācīr ile nāhī vü āmīr oldılar.⁵⁸⁸ Bir A'rābī ki dest-i gürisnegī yağmager-i metā'-ı şabr u şekībāyī olmağla şikemi kīse-i müflis gibi ḥālī ammā derūnı ḳalaḳ u kerb ile mālī idi. Miyān-ı meclisden kıyām idüp eyitdi: "Ey Seyyidü'l-enām *hūlike'l-māl* ve cā'i'l-'ayāl dest-i recāyı ref'-i dergāh-ı Ḥudā eyle ki idrār-ı emṭār ile teskīn-i leb-i kiştzār zāhir ü bedīdār ola ve illā in'idām-ı inbāt-ı nebāt ile zād u aḳvāt ḳalmayup şevret-i cū' u kıllet īrās-ı hūlk ü zücret itmişdür." Pes ḥazret-i sulṭān-ı risālet //RE 45b//ve serīr-efrüz-ı memālik-i velāyet⁵⁸⁹

⁵⁸² şiddet-i kıllet] şiddet ü kıllet HSA

⁵⁸³ āb] - RE

⁵⁸⁴ tāb-ı 'atşdan] tāb-ı 'āteşden HSA

⁵⁸⁵ "(O, dönüp gitti mi -yahut bir iş başına geçti mi- yeryüzünde ortalığı fesada vermek,) ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. (Allah bozgunculuğu sevmez.)" Kur'ân-ı Kerīm, Bakara, 2/205. Bu ibare Kur'ân-ı Kerīm'de "yūhlike'l-ḥarṣ" şeklinde geçmektedir.

⁵⁸⁶ ki 'ıyd-ı aşhāb-ı dīn-i sedīddür] - RE

⁵⁸⁷ dārende-i] ārende-i HSA, A2

⁵⁸⁸ oldılar] idiler RE

⁵⁸⁹ velāyet] risālet A2

[Beyt]

Çerāğ-efrūz-ı çeşm-i ehl-i bîniş

Ṭırāz-ı kârgāh-ı āferiniş

(Basiret ehlinin gözünü aydınlatan, yaratılış alemine düzen veren.)

[Neşr]

‘Aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām mā-nāhati’l-ḥümām dest-i recā vü temennāyı //HSA 46b// ber-dāşte-i dergāh-ı Ḥudā idüp ıslāh-ı aḥvāl-i ümmet için nüzül-i bārān-ı rahmet ümīdine cenāb-ı celīlū’l-iḥsān-ı sübhāne teveccüh-künān oldu. Rivāyet olunur ki ol ḥīn-i icābet-ḳarīnde rüy-ı sipihrde ḳur’a-i sehāb hüveydā olmayup ebr-i tīre güm-kerde-i rāh iken fezā-yı ‘ālem-i ‘ulüvve keşende-i perde-i siyāh olup bād-ı vezān gūyā rüy-ı deryā-yı aḥzarda //A2 46a// niçe emvāc-ı kūh-peyker zāhir ü cilveger eyledi.

[Nazm]

Hevā zi-ebr bi-pūşīd cūbbe vü ḥaftān

Zi- ‘aks-i ḥīş gümān kerd mihr-i rūşen-tāb

(Gökyüzü buluttan cūbbe kaftan giydi, aydınlık veren güneş ise kendi aksinden şüpheyeye düştü.)

[Neşr]

Miyān-ı ebr-i tīreden berḳ-i raḥşān ḳārüre-i neffāṭ gibi şu’le-zen-i āteş olup gūyā şem’ler sūzān ve mānend-i zengiyan dehānından āteşler nümāyān eyledi.

[Beyt]

Çü berḳ ez-mīğ bi’draḥşed tū pendārī eger bīnī

Zi-ḥargāhī be-ḥargāhī devāned pāre-i aḥker

(Eğer görseydin sisin içinden çıkıp parlayan şimşegi felekten feleğe atlayan bir kor parçası zannederdin.)

[Neşr]

Şadā-yı berḳ ‘ālemi pür-ṭanīn ve nidā-yı ra’d zemzeme-sāz-ı rü-yı zemīn oldu. Gūyā şadā-yı yelān-ı dīn-i mübīn idi ki şımāḥ-ı muḥālifini ker yā ḳal’-ı bāb-ı ḳa’la-i Ḥayber’de na’ra-i Ḥayder idi ki def’-i erbāb-ı küfr ü şer ider idi.

[Şi'r]

Birūn āmed zi-ebr-i tīre berkī

Besān-ı gevher-i raḥşān-ı deryā

(Karanlık bulutun içinden çıkan şimşek, denizden çıkan parlak inci gibiydi.)

Hemī ğırrīd ra'd u būd mest-i ū

Çü pīl-i mest ender şaff-ı hīcā

(Şimşek öyle bir gürledi ki onu duyanlar savaş saflarının içinde kendinden geçmiş bir fil gibi kendini kaybetti.)

[Nesr]

‘Acebdür ki berk-i raḥşān mānend-i tīg-i bedahşān dīraḥşān olmağla çeşm-i cihān hıyreter ve gūş-ı keyvān ker oldı. Ve dīde-i āsmāna keḥḥāl-i ebr kuḥl çekmek ile //RE 46a// çeşm-i mīğden kaṭerāt-ı eşk gibi bārān revān olup rūy-ı //HSA 47a// murğ-āra lū’lū’-i şehvār nişār eyledi. Gūş-ı lu’betān-ı bāğ u būstān ve gerden-i sīm-berān-ı gülistān zīver-i dürer-i maṭar ile müzeyyen yāḥud ḥokḳa-i mīnā-yı gerdūndan bisāt-ı sebz sebzeyle nişār-ı güher ile ziynet-baḥş-ı encūmen-i çemen oldı. Tevātūr ü tevārūd-ı emṭār def’-i ḥuşkī vū ekdār-ı gubār idüp nem yemm-i ḥayātda gülzār olup ‘arşa-i ‘ālemi reşk-āver-i faşl-ı bahār eyledi. //A2 46b// “ ve enzelnā⁵⁹⁰ mine’s-semā’i mā’a feāḥrecnā bihi ezvācen min nebātin şettā”⁵⁹¹ mażmūnı hüveydā ve “keyfe yuḥyi’l-’arza ba’de mevtiḥā”⁵⁹² ma’nā-yı ğarrāsı cilve-nümā oldı. Henüz mübārek ellerin maḥāsın-ı şerīfelerine vaż’ eylemedin kaṭarāt-ı emṭār u süyül her taraftan nüzül idüp kiştzār-ı şehri pūr-āb ve ḥuşk-dilleri sīr-āb u teskīn-i tāb ile def’-i ıztırāb eyledi. Bir hefte kāmīl bārān nāzil olup ni’am-ı münbite-i İlāhiyye şāmil-i aḥvāl-i mevrū’āt-ı kevniyye oldu. Çünkü cum’a-i şāniyyede ol tāvūs-ı risālet behişt-i minberde cilveger-i enzar-ı ümmet oldı. A’rābī yine yirinden kıyām idüp eyitdi: “Ey ḥātem-i⁵⁹³ rūsūl-i kirām ve çāre-sāz-ı ḥāş u ‘ām in‘ām-ı şāmilü’l-enām ihāṭa-i aḥvāl-i ‘ibād-ı müstehām idüp naḳd-i icābet ki kesb-i yed-i du‘ā-yı ḥazret-i ‘ulyā ile der-kīse olmuş idi. Maşrūf-ı muşālīh-i ümmet ü mebzūl-i ümmīdgāh-ı ra’iyyet olup maṭar bir vechile nüzül itdi

⁵⁹⁰ Metinde “enzelnā” yazımı sehven olsa gerektir, Kur’ān-ı Kerīm’de “enzele” şeklindedir.

⁵⁹¹ “Gökten de size yağmur indirdi. İşte o su ile türlü türlü bitkilerden çiftler çıkardık.” Kur’ān-ı Kerīm, Tāhā 20/53.

⁵⁹² “Ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor!” Kur’ān-ı Kerīm, Rūm 30/50.

⁵⁹³ ḥātem-i] ḥatm-i A2, RE

ki kazā'-i vaṭar muḥaṣṣal u müyesser oldu. Şimden soñra zarar idügi muḳarrerdür teheddümü'l-binā' //HSA 47b// ve ğarḳu'l-māl ümmet-i perīṣān-ḫāl deryūze-i luṭf u nevāl iderler ki //RE 46b// vefret-i maṭar mezzū'āt u ḫubūbāta⁵⁹⁴ zarar itmedin inḳıṭā' rişte-i perīṣānī-aḫvāle girih-bend-i ictimā' ola.

[Li-münşi'ihī]

'İllet-i ümmetün şifā-sāzı

Enbiyā ḫaylinün ser-efrāzı

Feyz-baḫş-ı gürūh-ı ḫayl-i ümem

Mihr-i raḫşān-ı āsmān-ı kerem

[Neşr]

Şallallahü 'aleyhi ve sellem ḫazretleri //A2 47a// müteveccih-i bârgāh-ı 'Allām olup buyurdılar ki : “*Allahümme ḫavvil ileynā velā 'aleynā Allāhümme 'ale'l-ekām ve't-turāb ve buṭūni'l-edviye ve menābeti's-şecer fi'l-ḫāl'*”⁵⁹⁵ tır-i du'ā-yı icābet-güster-i peygamber⁵⁹⁶ müşādif-i hedef-i ḳabūl-i Hudā-yı dādger olup seḫāb mündefi'⁵⁹⁷ ve zulümāt u idrār münḳaşı'⁵⁹⁸ olup eşvāk-ı āftāb işrāk u tāb ile 'arz-ı cemāl ve süziş-i ḫurşīd zevāl-i⁵⁹⁹ resīde-i tārik-i ahālī-i Medīne-i 'adīmetü'l-miṣāl oldu.⁶⁰⁰

[Li-münşi'ihī]

Mu'cize nūrıdır bu eyle nazar

'Ālemi gör nice münevver ider

Ola rūḫ-ı şerīfine şalavāt

*Nice i'zāz ile mesā vü seḫer*⁶⁰¹

⁵⁹⁴ mezzū'āt u ḫubūbāta] mezzū'āta RE

⁵⁹⁵ Allah'ım bize nimetlerinden ver bizi mahrum etme, Allah'ım ağaçlardan, ilaçlardanve topraktan bize şifalar ver her zaman.

⁵⁹⁶ peygamber] - RE

⁵⁹⁷ mündefi'] mürtefi' RE

⁵⁹⁸ münḳaşı'] mündefi' RE

⁵⁹⁹ zevāl-i] - RE

⁶⁰⁰ medīne-i 'adīmetü'l-miṣāl oldu] medīne olduğu bedīd oldu RE

⁶⁰¹ mu'cize-i nūrıdır bu eyle nazar/'ālemi gör nice münevver ider//ola rūḫ-ı şerīfine şalavāt/nice i'zāz ile mesā vü seḫer] - RE

[12] Mu‘cize-i Redd-i Hacer ü Şecer Selām-ı Hāzret-i Peygamber Bā-Ḥaber-i Hāzret-i Hayder

Ġāris-i eşcār-ı ihbār-ı resūl-i perverdgār u fāris-i ‘arşa-i esmār olan mehere-i ahyār u nuḳala-i aḥbār ḳarīn-i rivāyet ü peyveste-i şihhat itmişlerdür ki ḥāzret-i risālet-i mihr-i sipihr-i velāyet ki maḥcūbāt-ı esrār naẓar-ı hümāyūnlarına cilveger ve meknūnāt-ı estār şaḥīfe-i ḥātırlarında muşavverdür zamīr-i münīrlerinde bu naḳş-ı ḥayāl cilveger oldu ki kemend-i bī‘at ile gerden-i ehl-i Yemen muḳayyed olup //HSA 48a// emr-i Rabbū’l-‘ibāda inḳıyād idüp ser-nihāde olalar⁶⁰² temşiyet-i maşlahat için süvār-ı sālīd-i ferzānegī ve süvār-ı mızzmār-ı yegānegī ḥāzret-i ‘Alīyy-i sāmī-mekān irsālī hem-ḥābe-i zamīr-i ḥaḳā’ıḳ-nişānları olup mir‘at-i mülāḥazada nümāyān olan şūret //A2 47b// ‘Alīyy-i velī ḥuzūrında taḳrīr ü rivāyet buyurılıcaḳ // RE 47a// eyitdi:

[Li-münşi’ihī’l-faḳīr]

Tābi’-i emrūñ ḳulñ ḳurbānuñam

Cān u dilden bende-i fermānuñam

Şıdk u iḥlās ile itdüm ittişāf

Yüzümi döndürmezem yokdur ḥilāf

[Neşr]

Her ne emr-i rezīn ki zāt-ı ‘izzet-ḳarīnlerinden şudūra maḳrūn ve her ne mişāl-i hümāyūn⁶⁰³ ki zuhūr ile⁶⁰⁴ meşḥūn ola. Fermān-berdār u itmāmına cānile hevādāruz. Murğ-ı dil ü cān hevā-i itā‘atda pervāz u şāḥ-ı muḥabbetde āşyānsāz olup muṭrib-i cism-i nā-tüvān nağme-i inḳıyādda terāne-perdāzdur. Hāzret iẓhār-ı beşāşet buyurup sa‘ādetle kendüler süvār oldukları nāḳa-i şabā-reftār iḥzār buyurılıp mehārını müsellemler-i dest-i ‘Alīyy-i şecā‘at-kirdār idüp ebu’l-Ḥasan me’mūr-ı dā‘vet-i bī‘at-i ehl-i Yemen olup buyurdılar ki: “Yā Hayder Yemen’e ḳarīb olup bir ‘aḳabeden güzer itdükde cümle ehl-i diyār maşlahat-ı istiḳbāl için bedīdār olacaḳlardır ol maḥalle vuşul bulıcaḳ cümle aḥcār u eşcāra iṣāl-i selām-ı Resūl idüp⁶⁰⁵ diyesün ki Resūl-i ‘Allām cümleñüze selām ider⁶⁰⁶ anlar daḥı kelām ile redd-i

⁶⁰² olalar] ola A2

⁶⁰³ mişāl-i hümāyūn] mazmūn RE

⁶⁰⁴ ki zuhūr ile] – A2, anuñ ile RE

⁶⁰⁵ idüp] eyleyesün RE

selām iderler ilzām-ı huşūm-ı⁶⁰⁷ li’ām için bu mertebeler yeter.” buyurdılar. //HSA 48b// Pes hāzret-i ‘Alī ḥasbe’l-emri’l-‘ālī şehir-i Yemen’e müteveccih ü revāne olup kaṭ’-ı menāzil ü tayy-ı merāhil ile pīşgāh-ı hıttā-i Yemen’e vāşıl olıcaḳ ‘aḳabe-i ma’hūdeye dāric oldı. Ahālī-i şehir hāric olup emr-i istiḳbālde sür‘at ü isti‘cāl eylediler. //A2 48a// ‘Aliyy-i velāyet-penāh eyitdi.”Şadaḳa Resūlu’llah!” pes çünki cümle-i nās geldiler hāzret-i ‘Alī bī-şek ü hirās eyitdi ki⁶⁰⁸: “Ey ḥacer ü şecer hāzret-i resūl-i muṭahhar şefī’-i rüz-ı maḥşer şallallahü ‘aleyhi ve sellem ve ‘alā ālihi ve şahbihi’l-kirām cümleñüze iblāğ-ı peyām ider.” //RE 47b// Çünki şadā-yı Ḥayder resīde-i gūş-ı ḥacer ü meder oldı Allāhü Ekber rüy-ı zemīnden bir ḡulgule peydā vü bir taṇtana hüveydā oldı ve bir cūş u ḥurūş nümāyān oldı ki velvele-resān-ı vuḥūş u tūyūr olup ḥayret-efzā-yı benī ādem ve ‘ibret-nümā-yı ‘āme-i ‘ālem oldı.

[Li-münşi’ihī’l-faḳīr]

Allah Allah ne cūş u ḡulguledür

Bu ne gūne ḥurūş u velveledür

Ditredi ‘arşa-i zemīn yir yir

Zelzele ise bu ne zelzeledür

[Neşr]

Ol diyārda olan aḥcār u eşcār cümlesi zebān-ı ḥūb u feşāhat-kirdār ile ḡüftār idüp eyitdiler: “Es-selāmü ‘aleyke yā Resūlu’llah es-selāmü ‘aleyke yā nebiyyu’llah!”

[Li-münşi’ihī]

Es-selām ey server-i pākīze-tıynet es-selām

Es-selām ey muḳtedā-yı dīn ü millet es-selām

Es-selām ey şāfi’-i rüz-ı kıyāmet es-selām

Es-selām ey ḥāmi-i dīn ü şerī‘at es-selām

[Neşr]

Çünki ḡürūh-ı selāmet-encām⁶⁰⁹ müşāhede-i mu‘amele-i kelām u selām-ı //HSA 49a// imām itdiler bi’t-tav’ ve’r-rızā ḳabūl-i dīn-i İslām idüp iḳrār-ı nübüvvet-i resūl-i

⁶⁰⁶ diyesin ki Resūl-i ‘Allām cümleñüze selām ider] - RE

⁶⁰⁷ huşūm-ı] ḥaşm-ı RE

⁶⁰⁸ pes çünki cümle-i nās geldiler hāzret-i ‘Alī bī-şek ü hirās eyitdi ki] - RE, ki] - A2

⁶⁰⁹ ḡürūh-ı selāmet-encām] - RE

‘Allām eylediler. Hāzret-i ‘Alī kerrema’llāhü vechehu⁶¹⁰ her ne taqrīr ü tahkīk itdi ise semīr-i zāmīr idinüp⁶¹¹ taşdıķ itdiler.

[Li-münşi’ihī]

Bir nübüvvet k’ide hācer ikrār

Anı insān ider mi hīç inkār

[13] Mu‘cize-i Bāhire-i Hāzret-i Nübüvvet-Me’āb Der-Def‘-i Remed-i Hāzret-i⁶¹² Ebū Tūrāb //A2 48b//

İ‘lā-yı livā’-i vālā-yı mu‘cizāt ve inbā-i binā-i nebiyy-i kā’ināt iden e’imme-i dīn-i mübīn-i sedīdden Sehl bin Sa‘īd mızrāb-hāne-i şīrīn-hareket ile ǧarb-zen-i evtār-ı rivāyet olmışdur ki

[Li-münşi’ihī]

Resūl-i Yeşrib ü şāh-ı mükerrrem //RE 48a//

Yetīm-i Mekke vü sulţān-ı ‘ālem

Mu‘īn-i dīn-i İslām u şerī‘at

Mehīn-i kāfirān-ı bī-mürüvvet

[Neşr]

Hāzret-i fāhr-i ‘ālem şallallahü ‘aleyhi ve sellem mādāretü’l-eyyāmü ve’l-leyālī bi’s-şubḥi ve’z-zulmi ǧazve-i Ḥayber’de mecma‘-ı aşḥāb-ı muṭahharda dūrer-i kelām-ı ḥikmet-encām ile silk-i taqrīre bu gūne intizām virdiler ki: “Ey gürūh-ı aḥibbā yārın livā-yı zafer-intimā-yı dīn-i Hūdā’yı bir server-i müctebā ḳabza-i himmetine teslīm ideyin ki feth-i Ḥayber dest-i şecā‘at-gūsterinde cilveger ola zāmīrinde ḥubb-i Hūdā vü resūl mektūb olup ol zāt-ı mergūb daḫı Hūdā vü resūlüne maṭlūb ola.

[Li-münşi’ihī]

Ne sa‘ādet olur o servere kim

Seve anı resūl-i Rabb-i kerīm

⁶¹⁰ kerrema’llāhü vechehu] – A2, RE

⁶¹¹ semīr-i zāmīr idinüp] - RE

⁶¹² hāzret-i] – HSA, A2

Ḥubb-i yār-i Ḥudā'yı nāṭıq ola

Muştafā gibi bir nebiyy-i faḥīm

[Neṣr]

Benī ādem ne şerefe maẓhar olmuştur ki maẓhar-ı muḥabbet-i Ḥallāk-ı 'ālem ola

[Li-münşi'ihī]

Sipās u şükr-i firāvān cenāb-ı Sübhān'a //HSA 49b//

Ki maẓhar itdi kılın mihr ü lutf u ihsāna

[Neṣr]

Vaktā ki ṭlāyi'-i şubḥ ṭulū' u 'asker-i zengī-i şeb rücū' eyledi ol mihr-i sipihr-i nübüvvet ü ser-efrāz-ı serīr-i risālet 'aleyhi's-şalātü ve'l-ezkār müteveccih-i cānib-i gīrūdār oldılar 'uyūn-ı a'yān-ı aşḥāb-ı 'ālī-şān mānend-i nergis güşāde "Āyā sa'ādet-i 'aṭiyye-i livāya amāde kaṅgī zāt-ı 'izzet-āyāt u sa'ādet-ğāyātdur?" diyü muntazır ammā bir ferd bir kadem ilerüye //A2 49a// mütecāsir degül idi. Nā-gāh ḥazret-i resūlu'llah istiḥbār-ı 'Aliyy-i velāyet-penāh buyurup "“Alī kādatur ki dīdeme nümāyende degül?" diyü⁶¹³ buyurdılar.

[Li-münşi'ihī]

Kādatur Murtaẓā o şīr-i Ḥudā // RE 48b//

Niçün olmaz nazarda cılve-nümā

[Neṣr]

Eyitdiler: "Bir niçe demdür ḥazret-i 'Alī 'arīza-i remedden teşekkī üzeredür ġālibā izdiyādı māni'-i nādī-i fā'izü'l-eyādī olmuştur." Fermān-ı 'ālī şadır oldı ki meclis-i maḥfūf-ı bi'l-me'ālīye ḥazır ola. Ḥazret-i Murtaẓā'nuñ gubār-ı 'atebe-i vālālarından dūr-i zarūrīsi çeşm-i cāna 'ilāve-i bī-nūrı olaldan dīde-i ḥālī kuḥl-ı şafādan ḥālī olup vufūd-ı cünūd-ı elem ü bīmārī yaǧmager-i metā'-ı şabr u qarārı olmuştı idi. Bīmārān-ı ümmete devā-sāzlıkda bāliş-i merḥameti nihāde ve pister-i şefkati āmāde olan ṭabīb-i kulūb-ı ehl-i niyāz ḥazretlerinüñ ḥak-pāy-i bāhirü'l-i'zāzlarına vaẓ'-ı cebhe-i niyāz idüp

[Beyt]

Zi-çeşm egerçi fūrū bestegīst der-kārem

Be-yek nazar keremet z'īn hezār bū 'gşāyed

(Ben her ne kadar yaptığım işleri gözüm kapalı yapıyorsam da sen kereminle bir bakarsan binlerce kez açılır.)

[Neşr]

diyü ibrāz-ı rāz u 'arz-ı efkendeğī ile sūz u güdāz itdikde yār-i 'avn-i //HSA 50a// Bārī ile dārū'ş-şifā-yı gayb güşāde vü dārū-yı 'ināyet āmāde olmağla yār-ı dehān-ı şifākār ile mesh-i 'ayn-ı 'Aliyy-i şecā'at-kirdār buyurdılar ve dest-berdāšte-i du'ā vü recā-fersā-yı dergāh-ı Hudā olup talebmend-i şifā-yı 'Aliyy-i ercemend oldılar. Nesīm-i şihhat şemīm-i recā derrende-i perde-i eskām-ı verā olup devha-i berūmend-i⁶¹⁴ cism-i Hayder-i celālet-maḳrūn bād-ı⁶¹⁵ şarşar-ı remedden sālīm ü maşūn olup //A2 49b// 'ayn-ı a'yān-ı 'ālem olan dīde-i cihān-nümāsında şihhat u şifā cilveger ve fi'l-hāl müteheyyī-i ḥarb-i 'adū-yı saḳar-maḳarr oldı. Pes rāyet-i dīn-i mübīn merfū'-ı 'Aliyy-i şecā'at-ḳarīn olmaḳ //RE 49a// fermān-ı hādī-i şirāt mütebeyyin olıcak 'Aliyy-i şāhib-velāyet ref'-i livā-i vālāya mübāderet idüp

[Şi'r]

Ve inni le-meymūni'n-naḳī mūneccec

Ve in kāne maṭlūbi mine 'ş-şemsi fi 'l-bu'd

(Şayet ben uzaktan uzağa güneşten bir şey istesem şüphesiz ondan bana temiz şeyler gelirdi.)

[Neşr]

diyü müteveccih-i ḳitāl-i küffār-ı bed-kār olup āheng-i ceng ü peykār eyledi. Güyā bir şīr idi ki reme-i vuḥūşa ḥamle eyledi ve bi'l-cümle ol neberdde ḥazret-i Hayder-i şecā'at-güsterden mināşsa-i zuhūrda cilveger olan eşer ü meşhūd-ı aşhāb-nazar olan celādet ü hūner ḳābil-i sebt-i şahā'if ü defter degüldür.

⁶¹⁴ devha-i berūmend-i] nihāl-i RE

⁶¹⁵ bād-ı] – HSA, A2

[Li-münşi'ihī]

Ḳalem-rā ān zebān ne'bved ki şerḥ-i rezm-i ū gūyed

Verā-yı ḥadd-i taḥrīrest⁶¹⁶ ān rezmī ki ū kerde

(Kalem onun yaptığı savaşı şerh edemez; bu savaş yazılamaz.)

[Neşr]

Ol yel-i bī-miṣāl ḍarb-ı şemşīr ü kūpāl ile ser-kūb-ı a'dā-yı bed-fi'āl olup naḥvet ü gurūr ile baş çeken ebterler bīm-i gürz-i girānından ser-i ceyb-i tefekküre çekdiler ve cām-ı pesīn-i //HSA 50b// zindegānīyi dest-i sākī-i Kevşerden içdiler. Her murğ-ı tīr-i⁶¹⁷ cān-sitān ki āşyān-ı kemāndan perrān ola ūmāc-ı cān-ı 'adū-yı dūzaḥ-ḳarārda mekān ve her şemşīr-i 'uryān ki şalardı gāretger-i ḥil'at-i vücūd-ı sitemgerān olup cāme-i āl-i ḥūn-ābe-i a'dā ile ḥil'at-pūş olup dem-ā-dem ḥūn-ı 'adū-yı dīni nūş iderdi.

[Li-münşi'ihī]

Çünān rezmī nekerde Zāl ü Behmen

Çünīn merdī nekerde Gīv ü Bījen

(Zal ve Behmen böyle bir savaş yapamaz; Giv ve Bijen böyle bir kahramanlık gösteremez.)

Be-iḫhār-ı kerāmet kerde īn rezm//A2 50a//

Nedīde dīde-i 'ālem çünīn rezm

(Bu savaşta bir keramet gösterdi ve dünya böyle bir savaş görmedi.)

[Neşr]

Ḍarb-ı şemşīr-i pūr-ḥūndan pāy-nişest-i ḥıyṭa-i zabṭ-ı 'adūdan bīrūn olup vecenāt-ı rāyāt-ı hümayūnda “*va'adekūmullahi meḡānime keşīraten*”⁶¹⁸ nüvīdinden envā'-ı feth ü nuşret nümāyān olup emārāt-ı firūzī vü delālāt-ı //RE 49b//bihrūzī⁶¹⁹ vāzıḥ u 'ayān olup mübeşşir-i iḳbāl mevhibet-i ḥoş-māl ile istiḳbāl eyledi.

⁶¹⁶ ḥadd-i taḥrīrest] ḥadd ü taḥrīrest HSA, A2

⁶¹⁷ tīr-i] – A2

⁶¹⁸ “Allah size daha başka birçok ganimet vād etti.” Kur'ân-ı Kerīm, Fetih 48/20.

⁶¹⁹ Bihrūzī] pīrūzī RE

[Beyt]

Nuşret tılāye-i haşem-i āstān-ı tust

Devlet kināye-i⁶²⁰ 'alem-i āstān-ı tust

(Nusret senin eşiğindeki maiyetten bir askerdir; devlet de senin eşiğindeki sancaktan kinayedir.)

Âhir şadme-i na'ra-i Allahü Ekber ile şımāh-ı cān-ı küffārı ker idüp ol yel-i zūr-āver
kal'-ı der-i kal'-ā-i Hayber eyledi. Çünkü pīşgāh-ı 'asker-i hidāyet-perverde⁶²¹ talī'a-i
feth ü zafer bedīd ve bād-ı zafer⁶²² vezīd oldu. Heme-i 'asker hücūm idüp ref'-i
huşūm-ı şūm itdiler.

[Li-münşi'ihī]

Zi-ferr-i şavlet-i⁶²³ Hayder be-yümn-i himmet-i ū

Diyār-ı küfr ü dalālet şude behişt-āyin

(Onun himmetinin uğuruyla Haydar'ın saldırı gücü, küfür ve sapkınlık ülkesini cennete çevirir.)

Hazret-i 'Alī ile olan mu'āmele-i sırrī zāhir ve āftāb gibi lāmi' vü bāhir oldu.

[Li-münşi'ihī'l-fakīr]

Zāhir oldu mu'cizāt-ı hazret-i sulṭān-ı dīn //HSA 51a//

İc'ali'llahümme yevme'l-ḥaşr 'avne'l-müznibīn

(Allah'ım haşır gününde günahkârlara yardım eyle.)

[14] Mu'cize-i İntāk-ı Ah̄ras-ı Ğabī vü Güftār-ı Şabī

Cemme-i mu'cizāt-ı behiyyeden Vekī' fehdīn-i 'aṭiyyeden Fehd⁶²⁴ hazret-i sulṭān-ı
'ālemīnden mu'cize-i mezbūre zuhūrın bu vechile rivāyete qarīn itmişlerdür⁶²⁵ ki
Nebiiyy-i muṭā' hazretleri Mekke-i Mükerrremetü'l-bikā içre ḥaccü'l-vedā'da iken
pīşgāh-ı dergāh-ı nebiiyy-i 'ālemīnde⁶²⁶ bir şahş-ı hazīn fersūde-cebīn olup bir şābb-ı
//A2 50b// kāmīlū'l-ḥalekā ihzār idüp eyitdi: “Ey seyyid-i ebrār u sulṭān-ı nübüvvet-

⁶²⁰ kināye-i] kitābe-i A2

⁶²¹ perverde] perverde-i HSA, A2

⁶²² zafer] nuşret RE

⁶²³ ferr-i şavlet-i] ferr ü şavlet-i RE

⁶²⁴ fehd] – HSA, A2

⁶²⁵ İtmişlerdür] itmişdür RE

⁶²⁶ nebiiyy-i 'ālemīnde] berīnde RE

me'āb bu derdmendūñ ḥālī ḥarāb ve *innehu şey'un 'uccāb ve nesiyye istiğrāb*⁶²⁷ olunmaz şahrā-yı 'ademden menzil-i 'ālem cāy-ı iḳāmet olup tarḥ-endāz-ı bisāṭ-ı müsāferet olaldan gönçe gibi ebkem ü beste-dem olup ḥāme-i zebānı ḥarf-zen-i şaḥīfe-i raḳam olmayup cem'-i şefeteyn ile izḥār-ı⁶²⁸ binti şefe itdügi ḳar'-ı sem'-i benī ādem // RE 50a// itmişdür.

[Li-münşi'ihī]

*Söylemez gönçeves durur*⁶²⁹ ebkem

*Şeb-nem-i luṭfiñi umar her dem*⁶³⁰

[Neşr]

Egerçi şābb-ı kāmīlū'l-'azādur ammā kuvve-i nāṭıka ḥil'atünden mu'arrādur ḥurūf-ı kelāmdan⁶³¹ dehānı 'ārī ve āb-ı lafẓī nāvdān-ı zebānundan cārī olmamışdur. Kīse-i eyyām u sālī sūkūt ile mālī ve me'āl-i ḥālī tekellümden ḥālī olmaḳdur. Ḥazret-i maẓhar-ı ḳavl-i “*vemā yenṭıku 'ani 'l-hevā*”⁶³² mantıḳ-ı cemādāt u mevṭā

[Li-münşi'ihī]

Bā'is-i āferīniş-i 'ālem

Sebeb-i ḥılḳat-i benī ādem

(Dünyanın ve insanoğlunun yaratılışının sebebi)

'Aleyhi mine'ş-şalavāti ezḳāhā

Ve mine't-taḥıyyāti enmāhā

(Bütün selāmlar, güzel övgüler ve en yüce dualar onun üzerine olsun.)

[Neşr]

Tevcīh-i ḥiṭāb-ı müsteṭāb ile buyurdılar ki: “Eyyühe'ş-şāb //HSA 51b// ḳā'il ü sā'il kimdür?”⁶³³ redd-i cevāb ile müddet-i 'ömrinde cevāba ḳādir olmayan aḥras kelām-ı nebiyy-i muḳaddes ile tekellüme heves idüp nūr-ı ḳudret-i sīrāc-ı ümmet

⁶²⁷ O ne acayip bir şeydir, ama acayip olduğunun farkında değil.

⁶²⁸ izḥār-ı] – HSA, A2

⁶²⁹ durur] dili HSA

⁶³⁰ söylemez gönçeves durur ebkem / şeb-nem-i luṭfiñi umar her dem] şeb-nem-i luṭfiñi umar her dem / söylemez gönçeves durur ebkem RE

⁶³¹ ḥurūf-ı kelāmdan] ḥurūf u kelāmdan RE

⁶³² “O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor.” Kur'ân-ı Kerîm, Necm 53/3.

⁶³³ “eyyühe'ş-şāb ḳā'il ü sā'il kimdür?”] “eyyühe'ş-şāb beni bilür misin?” RE

h azretlerinden mu tebis olup b -teredd d   tela's m ta r k-i leb ile tekell m id p eyitdi: "Ne c y-ı i tib hdur ki res l-i  l hsun e hed  enneke res lu'llah"

[Li-m n  i'ih ]

Lis nınca ider her ki i i r r

Res l-i H k'sun ey sult n-ı ebr r

[Ne r]

H zret-i n b vvet-destg h u ris let-pen h te r f-i  it b ile redd-i cev b id p buyurdılar ki: //A2 51a// " ada ta b rekallah ba'de z yinih   a  kih ",⁶³⁴ deh m  m hr-i s k t ile memh r olup eyy m-ı ' mri m r r itdi nez l-i menzilg h-ı  uz r-ı  ub r olunca bir kelime  ud r itmedi. Riv yet-i   her de menhel-i 'azb-i nebiyy-i m beccel h zretine v r d iden m btehil  r d-ı  abiyy-i m stehill itmi  idi. H l k-i ta d k olan s  an-ı 'an k ile n b vveti ta    den  o ra yine l z me-i  ab  olan s k ta iltic  eyledi. Zam n-ı  amt  ul l ve va t-i nu k du  l idicek s  an-perd zlı  // RE 50b// hev sına      eyledi. H bbez  ne mu'cize-i b hired r ki  ecere-i s k tdan  emere-i s  an z hire ola ne n dire-i b dired r ki a ras-ı  aras-ı     atden kelime-i m sta sene   dır ola

[Li-m n  i'ih ]

 ki cih na anu  bir kel m-ı p ki yeter

Dilerse c mle-i emv ta feyz-i c n eyler

[Ne r]

Mu'cize-i a ireyi m beyyine olan  ad       ta dimekle ma'r f ve      ' y   ef zi 'aleyhi sic l n rahmeti Rabb 'l-feyy    abiyy-i mezb r n  m b rek 'l-yem me ile mevs m u ma'r f⁶³⁵ oldu un  if  n m kit b-ı bel  at-enc mda //HSA 52a// ra am-zede-i   me-i 'anber n-f m itmi d r.  allallah  te' l  'ale'n-nebiyy 'l-hum m ve ' l   lihi'l-kir m ve     bihi'l-fi  am ve ' l  s 'ir 'l-enbiy 'l-'   m.⁶³⁶

⁶³⁴ Do ru s yledin, hakk n  verdikten sonra Allah senden raz  olsun.

⁶³⁵ ma'r f] mevs f RE

⁶³⁶ Salat ve selam y ce peygamberin  zerine, onun m barek ailesine de erli arkada larına ve b y k nebilerin  zerine olsun.

[15] Mu‘cize-i İzdiyād-ı Hürmā-yı Medyūn Be-Du‘ā-yı Hāzret-i Nübüvvet-Maḫrūn Nefḥa-i mu‘cizāt u nesme-i kerāmāt iḥbārı ile gülistān-ı rivāyeti tāze vü ter ve büstān-ı ḥikāyeti ser-sebz ü aḥzār iden naḫale-i şikāt mu‘cizāt-ı seyyid-i kā’inātdan ‘aleyhi şalātü’l-ālihi Cābir bin ‘Abdullah //A2 51b// naḫl itmişdür ki bir zamānda Taybe-i tayyibe ‘alā sākinhā efḍalü’t-taḥiyye etrāfında olan baḡlardan bir Yehūd-ı ‘anūddan ki eşedd-i buḡātdan bir merd-i merdūd idi bir miḡdār ḥurmā nisye ile iştirā itmiş idüm. Bu ümīd ile ki ziyāde ḥurmā olup düyünümü edā mir’āt-ı āmālde cilve-nümā ola

[Mısrā’]

Mihnet-zede-rā zi-her tarāf seng āyed

(Mihnet çeken adama her taraftan taş gelir.)

[Neşr]

İttifāḫ ol sene naḫlistān-ı Medīne Şās‘atü’l-ercāda ḥuşkī peydā olup ḥurmā az hüveydā oldu. Derīçe-i hırş u āz //RE 51a// güşāde vü bāz olup efkār-ı edā-i deyn emr-i ma‘āşa daḡdaḡa-endāz u hümūm-ı nafaḡa-i ‘ıyāl zemzeme-sāz oldu. Metā‘-ı tazarru‘ı pāy-endāz-ı Yehūd-ı bed-aşl idüp taleb-i izdiyād-ı mehl itdüm. Her ne deñlü tennūr-ı recāyı pür-tāb idüp tāzarru-ı bī-hisāb itdüm hergiz merkez-i ḡabūle duḡl ü ḡayyiz-i ḡuşūle vuşul bulmadı. Ḡāyet münfa‘il ü güm-kerde-i āram-ı dil olup ḡam u ıztırāb saḡḡ-ı müstevā-yı sīnede mānend-i mūhre-i sīm-āb lerzān u pür-tāb idi. Mecmū‘a-i perīşān-ı recā zūlf-i ḡübān-ı dil-ārā //HSA 52b// gibi ḡam-ender ḡam ve çihre-i tazarru‘ u temennā berhem ü derhem oldu. Bu eşnāda ḡidmet-i resūl-i Mennān şeref-baḡş-ı cān-ı nā-tüvān olıcak hem derhem ile esbāb-ı rāḡatum ferāhem olmayup dest-i ‘azīm-i mütekāzī-i girift-giribān-ı ḡāl itmek ile teslīm-i naḡd-i cān bedel-i teslīm-i naḡd-i māl olmak mertebeleri pīşvā-yı kār olacaḡı bedīdār olup kemend-i teḡāza-i ḡarż-ḡāḡ ile ḡāmet-i ḡāḡat zebūn ve merkez-i dā‘ire-i düyūn olmaḡla şeşder-i dehr-i ḡaddārda //A2 52a//nāçār⁶³⁷ u zār olduḡım ‘urza-i ‘arşa-i dergāḡ-ı resūl-i muḡtār idüp

[Mısrāʿ]

Bīnem ki Hūdāvend-i cihān⁶³⁸ bende nūvāzest

(Görüyorum ki cihanın efendisi kullarını hoş tutar.)

[Neşr]

Sāye-i 'ināyetlerine ilticā ile keşf-i derīçe-i recā idüp her gün bu derd ü elem ile dūd-ı dilüm saķf-ı dehri tīre ve her şeb bu miḥnet ü ğam ile ğubār-ı derūnum dīde-i nūcūmı ḥıyre ider. Bu 'ayş-ı mūnaķķaş ol ķadar keder virmişdür ki muraḥḥaş olsam du'ā-yı cān-rübā-yı memāt dībāce-i şaḥā'if-i ḥayāt olmak iclā-yı bedīhiyyātdan idi .

[Beyt]

İllā mevtun yubā'u fe'şterīhi

Fe hāza'l-'ayşu me'l-aḥiru fīhi

(Bu dünyada her şey alınır satılır, bu hayatın sonu ölümden başka nedir?)

[Neşr] // RE 51b//

diyü tazarru' u niyāz itdüm nā-gāḥ şāḥ-bāz-ı ḥayret dest-i bāz-dār-ı 'ināyetlerin ārāmgāḥ idüp şūret-i merḥamet-i ḥazret-i risālet-penāḥ cilveger-i meclā-yı dil-i güm-rāḥ oldı. Ḥazret-i şadr-nişīn-i şuffe-i nübüvvet ve mekīn-i mesned-i risālet mazlūm-nūvāz ü zālīm-ġudāz serīr-efrūz-ı 'izz ü nāz⁶³⁹ resūl-i mümtāz u nebiyy-i ser-efrāz

[Beyt]

Zi-bāġ-ı ruḥeş hest gülşen gülī

Der-ān bāġ Rūḥü'l-Emīn bülbülī //HSA 53a//

(Onun yanağının bahçesindeki bir gül, gül bahçesine bedeldir; Cebrail o bahçenin bülbülüdür.)

[Neşr]

Ḥazretleri⁶⁴⁰ āstīn-i luṭf u keremden ibrāz-ı dest-i mürüvvet ü himem buyurup ol mihr-i sipihr-i cūd rūşenī-baḥş zevāyā-yı ḥāne-i Yehūd olup der-ḥāst itdiler ki edā-i deyn⁶⁴¹ içün medd-i rişte-i imhāl eyleye ol bed-şikālden hergiz müsā'adeye mecāl olmayup ol māḥ-ı nübüvvet eṭrāf-ı naḥlistānı berz-i devr idüp yine ḥāne-i Yehūd'a 'avdet ile nümāyende-i ṭaleb-i mühlet oldılar yine müsā'adeden imtinā' vü mübā'ade

⁶³⁸ cihān] men RE

⁶³⁹ serīr-efrūz-ı 'izz ü nāz] - RE

⁶⁴⁰ ḥazretleri] – A2, RE

⁶⁴¹ deyn] māl A2, RE

eyledi. Kālā-yı recā pesendīde-i dīde-i //A2 52b// müşteri-i bed-nümā olmayup bāzār-ı kabūlde girān-bahā-yı mi'yār-ı Yehūd-ı bü'l-fuḍūl oldu. Pes yine naḥlistāna 'avdet ile ol sāḥayı maḡbūt-ı 'arşa-i cennet eylediler. Bir miḡdār tāze ḥurma nihāde-i pīṣgāh-ı resūl-i Ḥudā itdüm idi ⁶⁴² buyurdılar ki: “Yā Cabir bin 'Abdullah bu naḥlistāna geldükçe saña ḡanḡı kūṣe cāygāh olur?” Ḥasbe'l-emr sāḥa-i rāḡat olan kūṣeye delālet eyledüm. Tarḡ-endāz-ı bisāt-ı rāḡat u naḡṣ-perdāz-ı tırāz-ı iḡāmet olup bir miḡdār ḡāb ile def'-i ıztırāb buyurdılar. Ḥaḡḡā ki tekerrür-i 'inād-ı Yehūd-ı münāfiḡ-ı berhem-zen hengāme-i //RE 52a//nizā'-ı sābıḡ olmaḡla 'ilāve-i telḡ-kāmī-i mezāḡ olup ḡūn-ı recā lezzet-resān-ı zā'ikā-i müṣṡāk olmamaḡ āteṣ-zen-i ṣaḡīfe-i ṣabr u evrāḡ olup bu ālām u ekdār ile tāḡatüm tāḡ olmuş idi.

[Li-münṣi'ihī'l-faḡīr]

Nār-ı ḡam ile ḡam itdi kāmetüm

Ḳalmadı bu derd ile ḡiḡ tāḡatüm //HSA 53b//

[Neṣr]

Nā-gāḡ ol ḡazret ü mürüvvet-nihād ⁶⁴³ u ṣefḡat-mu'tād niṣīmengāḡ dāyına pā-nihād olup yine re'y-i pūr-iṣābetleri tālebkār-ı mühlet olmaḡa nümāyende-i ruḡṣat oldu. Yehūd-ı merdūd yekke-süvār-ı 'arşa-i ḡırṣ u āz olmaḡda ser-efrāz idi. *Aṡma'u min Eṣ'ab* ⁶⁴⁴ meṣeline māṣadaḡ idüḡi muḡaḡḡaḡ belki Eṣ'ab piyāde-rev-i rikāb-ı ṡam'ı olmaḡ mevḡūf-ı kesb-i istiḡḡāḡ idüḡi *ke'n-nīrīni fi'l-āfāḡ* ⁶⁴⁵ zāḡir olup iṣrāḡ iderdī. Yine dīden-i mu'tād u ṡavr-ı nā-sedād üzere inkār //A2 53a// u 'inād ile pīḡide-rūy u fu'ād olup ol tevsen-i ḡām-ligām ibrām ile rām u müsā'id-kām olmadı ḡünki mir'āt-i ḡālde ṣūret-i ye's 'arz-ı cemāl eyledi. Dergāḡ-ı Ḥudā'ya berdāṣte-i dest-i recā olup eyitdüm.

[Nazm]

Ez-ḡāfile māndīm ü be-maḡṣad neresīdīm

Ey bār-ı Ḥudā tū mededī-sāz pesānrā

(Kafileden geri kaldık ve maksada ulaşamadık. Ey Allah'ım, arkada kalanlara sen yardım et!)

⁶⁴² idi] - RE

⁶⁴³ ḡazret ü mürüvvet-nihād] ḡazret-i mürüvvet-nihād RE

⁶⁴⁴ Eṣ'ab'dan daha tamahkar.

⁶⁴⁵ Ufuklardaki parlaklık gibi.

[Neşr]

Çünkü ‘inād-ı Yehūd-ı ‘anūd iştidād buldı çāpük-süvār-ı ‘arşa-i velāyet ü fermān-fermā-yı vilāyet-i risālet

[Li-münşi’ihī]

Çerāğ-ı cihān hāşıl-ı mümkünāt

Resūl-i Hudā server-i kā’ināt

[Neşr]

hazretleri tekrār teşrīf-i hıttā-i nahlistān idüp meded-resān-ı dil-i nā-tüvān olup buyurdılar ki “Yā Cābir cümle hūrmāyı //RE 52b//şāhından cūdā idüp Yehūdīye ve sâ’ire deynüni edā eyle.” Kıllet-i hūrmā meczūm-ı dil-i bī-riyā idi kemāl-i infī‘āl tārī oldı kelām-ı şerīfleri hikmetden ‘ārī olmaduğın dağı bilürdüm⁶⁴⁶. Dās-ı ye’s ile kaṭ’-ı kiştzār-ı ümīd idüp nā-çār cem’ ü kaṭ’-ı hūrmāda der-kār olup

[Mısrā’]

Ger dest-i mā //HSA 54a// tehīst dil ü⁶⁴⁷ çeşm-i mā pürest

(Elimiz boş olsa da gözümüz gönlümüz doludur)

[Neşr]

diyü izhār-ı kuvvet-i dil ile hasbe’l-me’mūr müştāgil oldum. Ba’de’l-cem’ Yehūd-ı merdūdı teşnī’-i beşī’ ile cümle dāyinlerime tevzī’ itdüm. Ben hūrmāyı perīşān itdükçe hūrmāda izdiyād nümāyān olurdu bi’t-tamām deynümi ihāta idüp seng-i gāmı şāhrāh-ı dilden imāta eyledi. Gerden-i zimmetümi kemend-i kayd-bend-i deynden⁶⁴⁸ rehā idüp bir miqdār hūrmā dağı //A2 53b// ziyāde gelüp hāne-i miḥnet-ābādda bir niçe eyyām zād u zevāde olup esbāb-ıistirāhat āmāde vü der-i sa’at-i ma’īšet güşāde oldı.

[Li-münşi’ihī]

Bi-ḥamdil’llah zi-dām-ı vām-ı nā-dān

Ḥalāşem-rā müyesser-kerde Sübhān

(Allah’a şükür ki Allah cahillere olan borç tuzağından kurtulmayı müyesser etti.)

⁶⁴⁶ bilürdüm] bilürüm RE

⁶⁴⁷ dil ü] velī HSA, dil-i RE

⁶⁴⁸ zimmetümi kemend-i kayd-bend-i deynden] zimmetümi kemend-i kayd-bendden A2, zimmeti kemend-i kayd-ı deynden RE

Be-‘icāz-ı⁶⁴⁹ nebiyy-i her dü-‘ālem

Be-şūret āmede maḫşūdem ey cān

(Ey can, iki alemin nebisinin gösterdiği mucize ile maksadım hasıl oldu.)

[Neşr]

Pes çihre-i ğam-fersūd u fevd-i veche-i cünūd olan ḥāk-pāy-i ‘izzet-ālūdlarına mālīde idüp bād-ı ‘ināyetleri çemenzār-ı ümīde vezīde olduğın takrīr ü işāret ve beşāret ü beşātet ile⁶⁵⁰ mecārī-i umūrı taşvīr itdüm buyurdılar ki “ Yā ‘Abdullah eşhedü ennā resūlullah”

[Nazm]

Mürsel-i Ḥaḫ’sın sen ey sulṭān-ı dīn

Şek iden kāfīrdurur ‘ayne’l-yakīn

Āftāb-ı mekremetsün māh-tāb-ı merḥamet

Neyyir-i çerḫ-i risālet māh-ı burc-ı ma‘delet

[Neşr]

Ey sipehsālār-ı nezdikān-ı dergāh u çerāğ-ı bezmgāh-ı li-ma‘allah şāh-ı serīr-i āferīneş ü māh-ı sipihr-i bīneş

[Nazm]

Āftāb-ı dīn ü deryā-yı yakīn

Nūr-ı ‘ālem raḫmetenli’l-‘ālemīn

[Neşr]

‘Aleyke mine’s-salāti ezkāhā ve ‘alā şaḫbike ve ālike ilā yevmil-ḫaşr ve’n-neşr ve’l-cezā.⁶⁵¹ Ne ḫavmdür ol ḫavm ki mütāba‘at-ı emrūnde der-kār //HSA 54b// olmadı.⁶⁵² ve ne müsteḫakkū’l-levmdür anlar⁶⁵³ ki kār-ı inkārı āşkār itdi⁶⁵⁴. “Ġazība’llahü ‘aleyhim ve la’anehum ve e’addelehüm cehennem ve sâ’et maşīra”⁶⁵⁵ el-āyetü⁶⁵⁶

⁶⁴⁹ be-‘icāz-ı] be-‘izāz-ı HSA

⁶⁵⁰ işāret ü beşāret ü beşātet ile] - RE

⁶⁵¹ Ceza ve diriliş gününe kadar selam senin, arkadaşlarının ve ailenin üzerine olsun.

⁶⁵² olmadı] olmadılar RE

⁶⁵³ müsteḫakkū’l-levmdür anlar] müsteḫakkū’l-levm ṭā’ife-i bed-kirdārdur RE

⁶⁵⁴ itdi] itdiler RE

⁶⁵⁵ “Allah, onlara gazap etmiş, lānetlemiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü yerdir orası!”

Kur’ân-ı Kerīm, Fetih 48/6.

⁶⁵⁶ el-āyetü] - HSA

sübḥāne'l-müte'āl. Ne ḍalāldür ki şa'sa'a-i envār-ı hidāyet ile 'ālem tābān iken
 zulmet-i cehlde⁶⁵⁷ mazḥar-ı⁶⁵⁸ ḥüsrān olalar. Perverdgārā çāre-sāzā bī-niyāzā ālūde-i
 ḥāk-i günāh olan bendegān-ı rū-siyāh ki cādde-i 'ubūdiyyetde ṡābit-ḳādem //A2
 54a// ü rāsiḥ-dem olmışlardur ümīddür ki mazḥar-ı nüvāziş-i nesīm-i maḡfīret
 olmaḡla nezīl-i dār-ı merḥamet olmaḡ cilveger-i mināşsa-i zuḥūr olup sāḥa-i nā-
 ümīdīden dūr olalar.

[Li-münşī'ihī]

Ḥudāyā İlāhā Kerīmā Raḥīmā

Füzūn şud günāhem zi-ḥadd u zi-taḳrīr

(Ey Allah'ım günahım haddi aştı.)

Bi-baḥşā za 'ıfem ḳavīy-yi nā-tüvānem

Der ān dem ki uftem be-deryā-yı teşvīr

(Affet, günah deryasın düştüğüm den beri zayıfım, çok güçsüzüm.)

[Neşr]

Tāb-ı nāza tāb u tāḳat ve ḡazāba istiṡā'at yok. Ferāḥūr-ı merḥamet olmaḡa deryūze-i
 'ināyet iderüz.

[Beyt]

İlāhā çāresāzā bī-niyāzā⁶⁵⁹

Ḥudāvendā kerīmā çāre-sāzā

Cirmimiz ḳalīl ü⁶⁶⁰ ḥaḳīr ammā cürmimiz celīl ü⁶⁶¹ ḥaṡīr gerçi va'īd-i “inne baṡşe
 rabbike le-şedīd”⁶⁶² [ilā ayetihī] cism-i zārı hadīd olsa izābe ider ammā göñül bu
 ḥiṡāba dīde-güşā olur ki //RE 53b//ve ”lā taḳneṡū min raḥmeti'llah”⁶⁶³ naşs-ı
 maḡfīret-nümādur. Ḥāşā ki ḥāşāk-i cism-i⁶⁶⁴ derd-nāk pīşḡāh-ı iḥsānuñdan cārüb-ı

⁶⁵⁷ cehlde] cehle RE

⁶⁵⁸ mazḥar-ı] HSA

⁶⁵⁹ bī-niyāzā] pādşāhā HSA

⁶⁶⁰ ḳalīl ü] - RE

⁶⁶¹ celīl ü] - RE

⁶⁶² “Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir.” Kur'ân-ı Kerîm, Burûc 85/12.

⁶⁶³ “Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!” Kur'ân-ı Kerîm, Zümer 39/53.

⁶⁶⁴ cism-i] - RE

redd ile ālūde-i reft ü rüb olup ‘ummān-ı bī-gerān⁶⁶⁵ feyż-resān-ı ḥaṭā-i günehkārān olmaya.

[16] Mu‘cize-i Güftār-ı Gürg-i Merdüm-ḥār Bā-Ḥazret-i Resūl-i Muḥtār
Gürg-i bīşe-i rivāyet⁶⁶⁶ olan şikāt-ı ruvāt rüy-ı mu‘cizātdan keşf-i kınā-ı rivāyāt idüp
bu mu‘cize-i bāhiretü’l-āyātı⁶⁶⁷ bu vechile sebt-i şaḥf-ı ḥikāyāt itmişlerdür ki
[Li-münşi’ihī]

Resūl-i Ḥaḳ ṣāḥir-i dīn-i İslām //HSA 55A//

Serīr-efrūz-ı taḥt-ı⁶⁶⁸ ‘izz ü ikrām

[Nesr]

Perde-güşā-yı der-i iḥsān u şıḥne-i gāvḡā-yı ‘iṣyān tedbīrkun-ı şikestegān ḥazretleri
‘aleyhi’ş-şalātani’l-itmāmü’l-ekmelān⁶⁶⁹ bir gün ‘arşa-i bedī’a-i ḡurfe-i baḳī’aya
defn-i cenāze maşlahatı için tarḥ-ı himmet-i bī-endāze buyurmuşlaridi. Nā-gāḥ bir
gürg gelüp //A2 54b// mānend-i şīr-i ‘arīn pāy-ı pesīn ile ku‘ūd ve muntazır-ı
kelām-ı ḥikmet-vürüdları⁶⁷⁰ oldu. Ḥazret şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem⁶⁷¹ buyurdılar
ki: “Gürg-i derrende ki cānib-i şahrādan āyendedür şübhe yokdur ki iktizā-yı
maşlahat-ı risālet için⁶⁷² ḥāzır olmuşdur.” Çünki mübāşir oldukları kār āḥir oldu
metā’-ı niyāzı pāy-endāz-ı resūl-i mümtāz idüp zebān-ı faşīḥ ü dırāz ile ibrāz-ı rāz
itdi ki: “Ey server-i velāyet-perver ü mihter-i risālet-maḥzar ḡurūh-ı gürgān mānend-i
sipāh-ı sebā’ bir maḥall-i karībde ictimā’ idüp ḥurşīd-i nübüvvetleri iltimā’ itmekle⁶⁷³
muḥālefet-i emrden dā’imā⁶⁷⁴ imtinā’ üzere dirler. Ḥālā deryūze-i ‘ināyet iderler ki
//RE 54a// ümmet-i ser-efrāz devābb u mevāşiden ḥişşe ifrāz itmekle daḡdaḡa-i
muḥālefetden bī-niyāz olup derīçe-i hırş u āzı bāz eylemeyeler. Farḳ-ı ḡaṣṣ u semīn
ve ferbīh⁶⁷⁵ ü semīn itmeyüp her ne ki ihtiyār iderlerse ḳabūle ḳarīn olur. Zīrā⁶⁷⁶ dest-

⁶⁶⁵ bī-gerān] iḥsān A2

⁶⁶⁶ rivāyet] dirāyet HSA, A2

⁶⁶⁷ bāhiretü’l-āyātı] bāhirü’l-āyātı A2

⁶⁶⁸ taḥt-ı] baḥt-ı RE

⁶⁶⁹ ‘aleyhi’ş-şalātani’l-itmāmü’l-ekmelān] ‘aleyhi’ş-şalāti ve’s-selām HSA

⁶⁷⁰ ḥikmet-vürüdları] ḥikmet-vürūd RE

⁶⁷¹ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem] –A2, RE

⁶⁷² iktizā-yı maşlahat-ı risālet için] iktizā-yı maşlahat ile risālet için RE

⁶⁷³ itmekle] idelden berü RE

⁶⁷⁴ dā’imā] - RE

⁶⁷⁵ ferbīh] lāḡār RE

i ta'arruż u ta'addīyi⁶⁷⁷ dıraz itmedin gāyet ihtirāz ve mānend-i berg-i bīd ihtizāz iderüz.

[Li-münşi'ihīhī]

Ḳanā'at mīkunīm ber her çi āyed

Zi-mā sū'-i edeb hergiz neyāyed

(Başa gelen her şeye kanaat ederiz, bizden asla edepsizlik çıkmaz.)

Muṭī'-i emr-i Yezdān u resūlīm

Velī ez-ḳayd-ı loḳme bes melūlīm

(Allah'ın ve resūlünün emrine itaat ederiz; fakat geçim derdini çekmekten de üzgünüz.)

[Neşr]

Kelām-ı firistāde-i sūḥanver resīde-i gūş-ı ḥazret-i peyember⁶⁷⁸ //HSA 55b//olıcak perde-i iştibāhı gūşāde vü merāmını mesāmi'-i aşḥāb-ı kirāma ifāde buyurdılar. Aşḥāb-ı 'izām baş-ı bisāt-ı kelām ile eyitdiler: “Ey seyyid-i enām devābb u en'ām içün zekāt in'ām u i'lām olınmışdur ḥavāşş u 'avām bu ma'nā ile ikrām buyurılaldan Bijen-i zekāt fūrū-mānde-i //A2 55a// çāh-ı ihmāl olmayup nīrū-yı bāzū-yı Rüstem-i isti'cāl ile maḥalline işāl olunur bu taḳdīr üzere tekrīr kār-ı 'asīrdür. Buyurdılar ki: “Ey gürg-i sefīr dest-i kelām-ı ümmet çihre-gūşā-yı 'arūs-ı risālet oldı mı ve maşdüḳa-i maḳāl gūş-ı hūşa irdi mi?” Gürg eyitdi: “Dürer-i kelām-ı resūl-i enām şāyeste-i rişte-i ḳabūl ü intizām olur miyānımızda sā'ir ile kūş-ı mükāleme dā'ir olmaz.” Buyurdılar ki: “Her ne kelām-ı şīrīn⁶⁷⁹ ki aşḥāb-ı güzīnden bu maḥalde⁶⁸⁰ şudūra ḳarīn oldı benüm daḥı kelāmum hemīn ol ḳāleba meskūk olur bu re'y-i zerrīn gayr-ı metrūkdur.” Gürg eyitdi: “Ey 'arşa-i zemīnün şāh-bāzı ve mülk-i velāyetün ser-efrāzı gürūh-ı gürgün //RE 54b//ser-bāzı ve bezm-i ḥīlenün daḡal-bāzı olanlar gūstāḥī ve ḥasārete cesāret itmek vehmi ile mütārik⁶⁸¹ olanlar nefrīn-i ümmetden

⁶⁷⁶ zīrā] – HSA, A2

⁶⁷⁷ ta'addīyi] ta'addī-i RE

⁶⁷⁸ peyember] peygamber RE

⁶⁷⁹ şīrīn] bihterīn RE

⁶⁸⁰ maḥalde] maḥalle A2

⁶⁸¹ mütārik] mütēdārik A2, RE

kendülerin şıyānet itmek⁶⁸² isterler ve illā kār-ı infāk için erzāk-ı hıızāne-i ğayb-ı Hallāk-ı ‘ale’l-ıtlākdan vārid olacağı bu dağdağayı tāriddür. Ğaraž hıızāne-i fu’ada maḥşüş olan cevāhir-i ḥulūş ma’rūz-ı pīşgāh-ı dergāh-ı risālet-penāh olmağdur ve illā ḥayr du‘āları pīş-rev-i kāfile-i a’ māl ü reh-ber-i //HSA 56a// ‘asīr-efāl olmağ kāfi ve ‘ilel-i murādātumuza şāfidür.

[Mısrā’]

Ān bih ki ihtitām-ı sūḥan ber-du ‘ā kunem

(Sözü dua ile bitirmem güzeldir.)

[Neşr]

1.1.1 diyü i’tizār-ı zenb iderek taḥrīk-i zeneb ile cānib-i şahrāyı taleb idüp gitdi.
*“Rece’a ‘alā ḥāfiretiḥ”*⁶⁸³ //A2 55b// mażmūnını izḥār idüp geldügi yoldan ğā’ib olup ser-i⁶⁸⁴ menziline yitdi.

[17] Mu’cize-i Tulū’-ı Şems Pes Ez-Ġurūb Be-İltimās-ı Ān Ḥazret-i Dāfi’ü’l-Kürūb Zāmīr-i münīr-i mübeşşirān-ı şubḥ-ı aḥbār u ḥātır-ı müstenīr-i leme’āt-ı envār-ı āşāra rūşen ü bedīdār ola ki feṭānet ü keys ile meşhūre Esmā bintü ‘Umeys raḍiya’llahü ‘anhā rāviye ve bu mu’cize-i bāhireyi bu gūne ḥākiye olmışdur ki şahrā-yı Ḥayber muḥayyim-i sürādikāt-ı ḥazret-i nübüvvet ü maşrık-ı ḥurşīd-i serīr-i risālet oldıḳda pertev-i eşi‘a-i vahy-i rabbānī şubḥ-cebīn-i ḥazret-i sulṭān-ı zemīn ü zamānı dıraḥşān idüp sipihr-i vücūdı қатарāt-ı ‘araḳdan gūyā kevākib-feşān oldı. Çünki maḥall-i nüzūl-i vahy u ilhām ve hengām-ı vuşūl-i taḥiyyet ü peygām idügi semīr-i zāmīr-i münīr-i resūl-i ‘allām oldı. Ḥazret-i Ḥayder //RE 55a// nażar-ı mübāreklerinde cilveger olmağla ser-i mübāreklerin kenārına koyup ol mażhar-ı sūre-i *hel etā*⁶⁸⁵ pāye-i ḳadr u rif’atini berter ü mu’allā eyledi.

[Mısrā’]

Serī be-zānū-yı ‘āşık nihāde

(Başını âşığın dizine koydu)

⁶⁸² itmek] eylemek RE

⁶⁸³ Geldiği gibi geri döndü.

⁶⁸⁴ ser-i] – HSA, A2

⁶⁸⁵ ‘İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? “ Kur’ân-ı Kerīm, İnsan 76/1.

Hāb-zede bir gevher idi ki temevvüc-i baħr-i feyzden kenāra düşdi. ‘Alī bir aħter idi ki tehyīc-i şevkden dāmen-i āsmān-ı vālāya irişdi çünki bāṭın-ı seyyidü’l-enām ma‘ārif ü esrār ile leb-ā-leb ve telāṭum-ı emvāc-ı deryā-yı peygām ile pür-şūr u şegab oldu.

[Mısrā’]

*Çün māh //HSA 56b// ser ez-ceyb-i teveccüh bedr āmed*⁶⁸⁶

(Ay gibi teveccüh yakasından başını çıkarıp dolundu.)

[Neşr]

Ser-i ‘izzet-efserlerin gūyā bir dūr idi ki ⁶⁸⁷ kenār-ı deryā-yı ⁶⁸⁸ Ḥayder’dan kaldurdılar //A2 56a// veyā ⁶⁸⁹ mihr-i münevver ⁶⁹⁰ sipihr-i velāyetden der-ber oldu meşhūd-ı nazar-ı hümāyūn-ı maḥbūb-ı ‘allāmu’l-‘uyūb ⁶⁹¹ oldu ki āftāb-ı ‘ālem-tāb gūrūb idüp işrākdan nāzil ve verā-yı hicāba dāḥil olmağla namāz-ı ‘aşr hengāmı zā’il olmuş ḥazret-i ‘Alī’nüñ gerçi derūnı maḥām-ı niyāz u bīrūnı ‘ayn-ı namāzda idi ammā erkāna kıyām hengāmı fevt olduğundan tamām-ı maḥzūn u müstehām olup ol rüz-ı ‘ayş-āḥiri şām-ı gumām-ı gam belki ol sügvārī vü elemnden ḥaṭīb-i minber-i sipihr-i münevver ṭaylesān-ı siyāh-ı mātemi der-ber eyledi. Kāzā-yı mā-fāt içün felek rükū’ ve āftāb sücūd u ḥuṣū’ itmiş idi. Pes ḥazret-i peygamber şalla’l-lahu ‘aleyhü mā dārū’l-kamer bürd-i Yemānīden şefkat ü mihrībānī ile dest-i hümāyūn-ı ‘izzet-maḥrūnların bīrūn idüp müteveccih-i bārgāh-ı Ḥudā-yı bīçūn olup eyitdi: “İlāhī ‘Alī dil-i //RE 55b// bī-ğış u ğillī ile cenāb-ı kibriyāya meşğul ü cismi ile ḥıdmet-i resūlde idi. İlāhā Perverdgārā Şamedā Kirdgārā recā iderem ki ⁶⁹² mihr-i münīri gūrūbdan rehā eyle ki ‘Alī namāz-ı ‘aşrı edā idüp mir’āt-ı ḥāṭırı jeng-i gamdan incilā bula çünki temennā-yı sulṭān-ı hüdā vāşıl-ı dergāh-ı Ḥudā oldu “*hüvellezī enzele ‘alā ‘abdihi āyātın beyyinātin liyuḥricekum mine’z-ḫulümāti ile ‘n-nūr*”⁶⁹³ [ilā-ahiri’l-aye] mażmūnı peyveste-i zuhūr olup muḫīmān-ı çerḥ-i aḫṣar ve müvekkilān-ı mihr-i

⁶⁸⁶ āmed] āyed RE

⁶⁸⁷ gūyā bir dūr idi ki] mānend-i şadef-i le’ālī RE

⁶⁸⁸ deryā-yı] - RE

⁶⁸⁹ veyā] gūyā RE

⁶⁹⁰ mihr-i münevver] mihr HSA

⁶⁹¹ ‘allāmu’l-‘uyūb] sātirü’l-‘uyūb RE

⁶⁹² ricā iderem ki] - RE

⁶⁹³ “Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık āyetler indiren O’dur. “ Kur’ân-ı Kerîm, Hadîd 57/9.

enver delv-i zerrîn-i //HSA 57a// âftâbı çâh-ı mağribden çıkardılar ve itnâb-ı envâr ile bālāya çekdiler. “*Ve ’ş-şemse ve ’l-ķamere ve ’n-nücūme musahharātin bi-emrihī illā lehū ’l-halku ve ’l-emr tebārekallahū rabbū ’l-’ālemīn*”⁶⁹⁴ [ilā-ahiri’l-aye] ve mücāvirân-ı dārū’l-’ibāde-i eyyām cārūb-ı hūrşid-i enver //A2 56b// ile künc-i ğarbı mescid-i ’ālemi rüft ü rûba iķdām idüp ğubār-ı zālāmdan perdāhte ve tāk-ı mihrāba muşallā-yı nūr u seccāde-i kâfūr endāhte itdiler. Tā ki ħazret-i Ħayder namāz-ı fātiyeyi ħuzū’ ü ħuşū’ ile edā vü itmām-ı sücūd u rükū’ ile firistāde-i bārgāh-ı Ħudā eyleye.

[Nazm]

Kesī ki kerd be-cān bendegī-i īn dergāh

Kemīne bende-i ū āftāb āmed ū māh

(Bu dergāha can ve başla kulluk eden kişinin en değersiz kulu ay ve güneş olur.)

[Neşr]

Ħafī olmaya ki şemsün ba’de’l-ğurūb tūlū’ı ħazretün recā vü temennā vü ħuşū’ı ile peyveste-i zuhūr olduğu müşkilāt-ı ħadīşde Esmā bintü ’Umeys’den naql ile mestürdür. İmām Taĥavī ve hāzā ħadīş-i şābit ruvāt-ı şikāt didikden soñra “Ehl-i ’ilme bu ħadīş-i şerīfī ħıfz //RE 56a// lāzımdır. Zīrā ’alāmāt-ı nübüvvetden olduğına herkes cāzimdür.” demişdür. Bu tedķikden taĥķik olunur ki mu’terizini redd ve mevzū’ātdandur diyenleri sadd itmiş ola.

[Li-münşi’ihī]

Pīşvā-yı reh-i muĥabbet ū ’aşķ

Nāzım-ı nazm u nāme-i nāmī

Cāmī-i bāde-nūş-ı bezm-i vişāl

Ķaddesallahū sırrahu’s-sāmī

[Neşr]

Molla ’Abdu’r-raĥmān Cāmī ħadīş-i şāĥiĥ idüğün taĥķik itmişdür⁶⁹⁵ ve bir kaşīde-i nazīdesinde İmām Taĥavī’yi taşdıķ itmişdür.

⁶⁹⁴ “...Güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah’tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O’na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!” Kur’ân-ı Kerîm, A’raf 7/54.

⁶⁹⁵ ħadīş-i şāĥiĥ idüğün taĥķik itmişdür] vuķū’un taĥķik RE

[Nazm] //HSA 57b//

Çün fevt şud 'aşr ez- 'Alī

N'ez-behr-i v 'ey n 'ez-kāhilī

(Ali'nin ikinci vaktini geçirmesi tembelliğinden veya ihmalden kaynaklanmıyordu.)

Geşt ez-du 'āyeş müncelī

Ber-ğarb şāh-ı hāverān⁶⁹⁶

(Duası kabul oldu ve güneş batıdan doğdu.)

[Neşr]

Şalla'llahū 'aleyhi ve ālihi ve 'alā şahbihi ve 'ayālihi mā tale'ati'ş-şemsu ve behere'l-ķamer bi-emri Hālīķi 'l-ķaviyyi ve 'l-ķadri.⁶⁹⁷

[18] Mu'cize-i Hāzret-i Resūl-i 'Arş-Cenāb Der-İslām-ı İbni Hāriş Zübāb //A2 57a//
Nūr-ı mu'cizātı güm-geşteğāmı feyāfi-i dālāleti tarīķ-i hidāyete sâ'ik ü delīl olan
hāzret-i resūl-i celīl ü cemīl ki

[Beyt]

Müşķ vey ez-nāfe-i 'Abdi Menāf

'Arş be-gerd-i hāremeş der-tavāf

(O Abdi Menaf oğullarının karnından çıkan bir misk gibidir ve arş onun haremını tavaf etmektedir.)

[Neşr]

Mu'cizāt-ı zāhiredü'l-āyātlarından bu mu'cizeyi bu gūne ķarīn-i rivāyāt itmişlerdür ki
İbni Hāriş Zübāb eyyām-ı dālālde bir şaneme intisāb idüp perestiş-i eşnāmda ḥabl-i
ihtimāmı infişām bulmayup nihāyet-i i'timād u i'tikād ile ḥāric-i rüşd ü sedād idi ve
teshīr-i cinnī ile iḥbār-ı benī ādemden müstāgnī olup ol merd-i benām anları keyfe
māyeşā istihdām itmekle eṭrāf-ı cihāndan her ān Zübāb'a ḥaber-resān olup //RE 56b//
niṭāķ-ı muḥabbet ü iḥlāş miyān-bend ve rişte-i muḥabbet ü iḥtişāş ile peyvend
itmişler idi. Bir gün yine ṭavr-ı ma'hūd üzere pīşgāh-ı şanemde sücūd ve merāsım-i

⁶⁹⁶ şāh-ı hāverān] şāh-ı hāvān A2

⁶⁹⁷ Salat ve selam onun ailesi, arkadaşları ve kendisi üzerine olsun; güneş o yüce Yaratıcının ve kudret sahibinin emriyle doğar, ay onun emriyle parlak.

ṭā'atde bezl-i ṭākat iderken bāzār-ı muḥabbetde der-kār olan cinnīlerden biri ki muḥbir-i iḥbār-ı rūzgār idi ḥuzūr-ı Zübāb'a gelüp eyitdi: “*Yā Zübāb isma' 'acā'ibe'l-'acā'ib bu'ṣe Muhammed bi'l-kitāb yed'ū bi-Mekketi felāyücāb ve hüve ṣādıḳun ḡayru kezzāb*”⁶⁹⁸ Zübāb bu kelām-ı bā-sevābı istimā' ile ṭarabnāk olup küffār-ı Kureyş-i bī-idrāk sem'ine ḥaber-i bi'şeti //HSA 58a// inhā ve ṭaraf-ı meb'ūşa teveccüh lüzūmın ilḳā idüp dest-i inşāf ile şanemi şikeste vü ṭaraf-ı Ḥaḳḳ'a dil-beste olup vufūd-ı veche-i cünūd⁶⁹⁹ olan meclis-i 'azīzü'l-vürūdlarına⁷⁰⁰ müteveccih ü revāne oldı.

1.1.2 [Li-münşi'ihī]

Bā-dil-i teşne bā-ten-i sūzān //A2 57b//

Rū-nihāde be-sū-yı ān sulṭān

(Susamış bir gönül ve yanmış bir bedenle o sultanın önünde yüzünü yere koydu.)

[Neşr]

Çünkü ḳarīn-i ḥuzūr-ı me'ālī-i mevḫurları oldı. İn'ikās-ı nūr-ı İslām ziyā-baḥş-ı dil-i pūr-zalām olup dīde-i başīret ile bir cemāl-i ḥüb-ṭal'at ve bir peyker-i māh-ı māhiyyet müşāhede itdi ki şa'şā'a-i nūrı maḥv-kerde-i zalām-ı cehl-i⁷⁰¹ şūrī olup tecelliyāt-ı cemāl-i ḥaḳīḳat ihāṭa-i cevāriḥ-i cism-i bī-'illet itdi⁷⁰² hātif-i teyakḳūz u intibāh-ı hādī-i rāh olup

[Mısrā']

Ālāmü irtikābik ḡayru 'ş-şavāb

(Çektiğin acıları hak etmedin.)

[Neşr]

Şimdengirü bāri dīn-i Ḥaḳḳ'ıñ hevādārı olup ḳāfile-i cān u dili sāḥa-i necātuñ nāzil-i ser-menzili eyle diyü nidā ve şımāḥ-ı cāna inbā eyledi. Fi'l-ḥāl dā'iyye-i İslām peydā ve süveydā-yı ḳalbünden bu sevdā vü hevā hüveydā oldı çünkü nazar-ı ḥümāyūnları Zübāb //RE 57a// ibni Ḥāriş'e maḳrūn oldı. İsti'lām-ı sebeb-i vürūd buyurdılar eyitdi: “Ey sulṭān-ı 'azīzü'l-vücūd südde-i seniyyeñüze intisāb ümīdine ḥidmet-i 'aliyyeye

⁶⁹⁸ Ey Zübāb, şimdi çok garip şeyler dinle: Muhammed bir kitapla gönderildi, Mekke'de bu kitabın buyruklarına çağırıldığı halde kimse ona uymadı, oysa o, yalancı değil en doğru söyleyendi.

⁶⁹⁹ cünūd] cünūd -resen RE

⁷⁰⁰ 'azīzü'l-vürūdlarına] 'azīzü'l-kesenlerine RE

⁷⁰¹ cehl-i] - RE

⁷⁰² tecelliyāt-ı cemāl-i ḥaḳīḳat ihāṭa-i cevāriḥ-i cism-i bī-'illet itdi] - RE

şitâb ile fersûde-rûy-ı hâk-pây-ı tûtiyâ-nişâb oldım.” Buyurdılar ki: “Yâ Zübâb ol şanem-i bî-rûh u tâb hizmetinde kaçd-ı iktisâb-ı şevâb iderken haber-i cinn ile reh-yâb-ı menzil-i şavâb olduğın haber-i rûz-ı fülân ve dem-i fülânda gûş-zed⁷⁰³ olup bu cânibe şitâbân olduğın ma’lûm⁷⁰⁴ ve ne kâr için //HSA 58b//geldüğün meczûm u mefhûmdır.⁷⁰⁵” Çünki hitâb-ı resûl-i ‘arş-cenâb gûş-güzâr-ı Zübâb oldı. Âb-ı nedâmet ile levş-i şirkden pāk ve şaykal-ı nûr-ı İslâm ile jeng-i mir’ât-ı cânı //A2 58a// tâbnâk idüp eyitdi: “Ey sulţân-ı enbiyâ hâl-i zârum saña hüveydâ [Mısrâ’]

Zamîr-i pāk-i tû dāned ki hâl-i mâ çünest

(Senin temiz kalbine halimizin ne olduğu malumdur.)

[Neşr]

Niçe zamândur ki levş-i şirk ile âlûdeyem hâlâ pîşgâh-ı dergâha rûy-fersûde oldım ki emr-i da’vete mütâba’at u dînüñe duhûle müsâra’at eyleyem.

[Nazm]

Bügşâ leb ü z’ân hadîs-i şîrîn

Kâm-ı dil-i mâ pür ez-şeker kun

(Ağzını aç ve o tatlı hadisle gönlümüzün ağzını şekerle doldur.)

[Neşr]

Beni lûtf u ihsānuña qarîn eyleyüp kelime-i şehâdeti telkîn eyle.” Hâzret-i resûl-i ‘allâm telkîn-i kelime-i İslâm idüp Zübâb “Eşhedü en lâ ilâhe illâallah ve eşhedü enneke resulu’llah” didi cân u dilden Müslimân olup kabûl-i dîn ü îmân eyledi bu kıt’a-i enîka-i qarîha-i Zübâb olmak üzere dâhil-i suţûr-ı ba’zı kitâb olmışdur.

[Şi’r]

Ve lemmâ ra’eytullahe ezhara dînehu

Ecibtu resûla’llahi hîne de’ânî

(Allah’ı görünce, onun dinini kabul ettim; peygamber beni çağırınca hemen koştum.)

⁷⁰³ olduğın haber-i rûz-ı fülân ve dem-i fülânda gûş-zed] - RE

⁷⁰⁴ şitâbân olduğın ma’lûm] şitâb itdügün semîr-i zamîr RE

⁷⁰⁵ meczûm u mefhûmdır] hafî ve setîr degüldir RE

Tebi'tu resūla'llah iz cā'e bi'l-Hüdā

Ve haleytu aşnāmī bi-dāri hevān

(Allah'ın resūlü Kur'ân'ı getirdiği zaman ben ona uydum ve putlarımı o günah evinde bıraktım.)

[19] Mu'cize-i Hâzret-i Resūl-i Kureyşî-Neseb // RE 57b// Der-Müy-ı Rîş-i 'Amr Bin Aḥṭab

'Arşa-i rivāyetüñ merdi Ebū Nüheyk Yezdi 'Amr bin Aḥṭab'dan rivāyet ile qarīn-i hikāyet itmiş ki: "Bir gün

[Beyt]

Şem'-i fūrūzende-i eyvān-ı nāz

Serv-i hırāmende-i būstān-ı rāz

[Neşr]

hâzret-i resūl-i 'allām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām pîşgāh-ı hümāyūnlarında āram itmiş idüm. Bu bendeye hitāb ve def'-i āteş-i 'aṭş için āb ihzār itmek işrāb buyurdılar. Cilveger-i nazar-ı enverleri olan rükūh //HSA 59a//benüm daḥı nazarumda cilve eyledi. Āb-ı nāb⁷⁰⁶ ile mel'ān ve nazar-ı hümāyūnlarında 'ıyān idicek rüy-ı ābda bir niçe mū pîç ü tāb //A2 58b//üzere nümāyān oldu. Güyā çihre-i māhda görinen siyāh yā ruḥsār-ı hūbān-ı dil-ārāda zūlf-i dü-tā idi fī'l-hāl ruy-ı ābdan ref'-i müy ve dil-i erbāb-ı vefā gibi pāk u muşaffā idüp kāse ile dest-i seyyid-i nāsa virdüm. Hâzret-i nübüvvet-menzelet ü risālet-menḳabet şafā ile nūş idüp dil-hūş oldılar. Bu ḥidmet-i ḥamīde ol hâzrete pesendīde gelüp buyurdılar ki: 'Ḥudāyā perverdgārā 'Amr bin Aḥṭab'ı dā'imā tāze vü ter ve gülistān-ı vücūdını muḥaẓẓar idüp āb-ı şebāb ile nihāl-i 'ömrini sīr-āb ve qarīn-i kuvvet ü tāb eyle.' Bu du'ā-yı müsteṭāb maḳbūl-i dergāh-ı Rabbü'l-erbāb olup müddet-i 'ömrimde dest-i za'f u pīrī binā-yı kuvvetüme ḥalel ü tezelzül-i⁷⁰⁷ şeyḥūḥet ḳaşr-ı tāb u ṭāḳate zeledir virmedi." Rivāyet olunur ki 'Amr'ın sinīn-i 'ömrü ṭokṣandan güzere itmiş idi. Mizācında keder olmaduğundan ḡayri //RE 58a// müy-ı ser ü maḥāsiniinde bir ḳılı ağarmamış idi.

⁷⁰⁶

āb-ı nāb] āb u tāb HSA

⁷⁰⁷

tezelzül-i] zelzele-i RE

[Meşnevî]

Söylenür mi maḥāsin-i nebevî

Yā ḥıṣāl-i kerīm-i Muştafavî

Her sözi mu'cize du'āsı kabûl

İstedügi bulur ḥuṣûle vuşûl

[20] Mu'cize-i Küşte-Şuden-i Pervîz-i Bed-râ Be-Du'â-yı Hâzret-i Sultân-ı Enbiyâ Şalla'llahi 'aleyhi⁷⁰⁸ ve 'Alâ Âlihi ve Aşḥābihi'l-Bürretü'l-Atkıyâ

Ṭanṭana-i mu'cizât u debdebe-i kerāmât ile mesâmi'-i 'âlemiyâna velvele-resân ve izhâr-ı envâr-ı dîn-i İslâm ile ehl-i küfr ü ḍalâle //A2 59a//nûr-baḥş-ı⁷⁰⁹ imân //HSA 59b// iden sultân-ı cihân u resûl-i fermân-fermâ-yı ins ü cân

[Meşnevî]

Muḥammed K'izid ez-ḥalkêş güzîdest

Zebāneş kufl-i 'âlem-râ kilîdest

(Muhammed Allah'ın yarattıklarının seçkinidir, dili alemin kilidinin anahtarıdır.)

Be-mu'ciz gûşmäled aḥterân-ra

Be-dîn ḥâtem buved peygamberân-râ

(Mucizesiyle yıldızların kulağını çekti ve bununla peygamberlerin sonuncusu oldu.) şallallahü te'ālâ 'aleyhi ve sellem ve 'alâ âlihi ve şaḥbihi ve 'ayâlihi. Çünkü livâ'-i vālâ-yı İslâm'ı i'lâ vü iḥbâr-ı evāmîr ü zevâcîri heme-i kese inbâ buyurdılar. 'Aşr-ı hümayûnlarında fermân-revâ-yı 'Acem ü şehensâh-ı Kürd ü Deylem olan kâfir-i ḥâsir-i nâ-çîz ya'ni Husrev-i Pervîz elṭâf-ı 'aliyye-i İlâhiyyeye ol deñlü mazhar olmuş idi ki ecdâd u eslâfından birine müyesser olmamış idi. Şükûh u şevketi nihâyetde ve enbûh u ḥaşmeti gâyetde idi. 'Askeri bî-ḥadd ve sîm ü zeri lâ-yu'add⁷¹⁰ mülûk-ı akṭâr ḥidmetinde der-kâr rû'esâ-yı deyyâr muṭî'-i fermânı her biri gûyâ bir bende-i nâ-tüvânı idi.

708

şalla'llahi 'aleyhi] - HSA

709

nûr-baḥş-ı] baḥş-ı nûr-ı RE

710

askeri bî-ḥadd ve sîm ü zeri lâ-yu'add] - RE

[Li-münşi'ihī]

Zihī bārgāhī ki çün āftāb

Zi-maşrık be-mağrib resāned tınāb

(Bu nasıl bir çadır ki halatları güneş gibi doğudan batıya uzanır.)

[Neşr]

Otuz sekiz sene kār-fermā-yı hıttā-i 'Acem olup cümle 'ālem emrine tābi' vü⁷¹¹
müsellem idi. Āhır

[Mısrā']

Ve eyyu na'imin lā yükeddiruhu'd-dehr

(Feleğin keder vermediği hiçbir iyilik sahibi yoktur.)

[Neşr]

Naḥvet ü gurūr ile⁷¹² ol kelbi 'aḳūr //RE 58b// idüp

[Mısrā']

Gurūr-ı pādişāhī bördeş ez-rāh

(Padişahlık gururu onu yoldan çıkardı.)

[Neşr]

Bu devlet-i fānīyi bākī gümān idüp kümeýt-i hırş u zulme irḥā-yı 'inān itdi. 'Ādet-i
rūzgār-ı zūr-kārdan gāfil ü finā-i fenā-i dehrden zāhil⁷¹³ oldu ki şehristān-ı vücūda
gelen be-her-ḥāl dervāze-i //A2 59b// 'ademden bīrūn olur ve libās-ı ḥayāt-ı müste'ārı
kīn-i inzā'-ı żarūrī ile maḥzūn olur.⁷¹⁴ Bir ferdūñ şaḥīfe-i ḥālüne raḳam-ı //HSA 60a//
ḥulūd çekilmemiş ve nāme-i 'ömrine tuğrā-yı ġarrā-yı⁷¹⁵ beḳā yazılmamışdur.

[Beyt]

Cihān u kār-ı cihān cümle hīç-ber-hīçest

Hezār-bār men īn nükte kerdeem taḥḳīḳ

(Dünya ve dünyanın işi baştan başa boştur; ben bu inceliği binlerce kere tecrübe
ettim.)

⁷¹¹ tābi' ve] - RE

⁷¹² ile] - RE

⁷¹³ zāhil] zā'il RE

⁷¹⁴ ve libās-ı ḥayāt-ı müste'ārı kīn-i inzā'-ı żarūrī ile maḥzūn olur] - HSA, A2

⁷¹⁵ ġarrā-yı] - A2, RE

[Neşr]

Ol zālīm-i gāşim dest-i ta‘addīyi dırāz ve pençe-i hırş u āzı bāz idüp memālik pā-zede-i esb-i sitemi eşrāf-ı diyār maḥrūm-ı luṭf u keremi olup rü‘esā-yı ‘asker giriftār-ı ḳayd-ı ḥabs ve ekşeri mübtelā-yı muzīḳ-res olmuş⁷¹⁶ idi.

[Li-münşi’ihī]

Şude āyin-i ‘adl u dādeş ez-yād

Zi-bīdādī memālik refte berbād

(Onun adaleti ve cömlertliği unutuldu; adaletsizlikten dolayı ülke berbad olmaya başladı.)

Sipāhī vü ra‘iyyet her dü nā-şād

Ne ān in‘ām-ı şeh dīd ü ne īn dād

(Hem askerler hem halk mutsuz oldu; ne onlar padişahın nimetlerini ne de bunlar adaletini gördüler.)

[Neşr]

Mazlumlaruñ dād-ḥāhlıkları mevḳūf-ı dīvān-ı maḥşer olup u sitem-dīdeleruñ tebāhlıkları mināşsa-i ‘ālemde cilveger idi. Çünki mel‘ūnıñ zulm ü küfri efzūn oldu lā-cerem murğ-ı rūḥ-ı ḥabīşī āşyāne-i tenden bīrūn olacağı meşhūd-ı ‘uyūn idi. Pes ḥazret-i sultān-ı enbiyā vü şāh-ı serīr-i ıştıfā sırdār-ı sübhāne‘l-lezī isrā⁷¹⁷ şalla‘llahü ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve şaḥbihi’n-nücebā

[Li-münşi’ihī]

Ḥarāc-āvereş ḥākim-i Rūm u Rey

Ḥarāceş fīristāde keyḥān⁷¹⁸ u key //RE 59a//

(Anadolu ve Rey hükümdarları ona haraç verdiler; padişahlar ona haraçlarını gönderdiler.)

[Neşr]

Pertev-i eşi‘‘a-i mu‘cizātı vü⁷¹⁹ lem‘a-i şukḳa-i rāyāt-ı kerāmātı her merzübūma şāmil olmağla kürsī-bend-i Pervīz’e daḥı vāşıl olup

⁷¹⁶ olmuş] – HSA, A2

⁷¹⁷ “Bir gece kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harām’dan, çevresini mübārek kıldığımız Mescid-i Aksā’ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.” Kur’ân-ı Kerīm, İsrâ 17/1.

⁷¹⁸ keyḥān] keyḥusrev RE

[Li-münşi'ihî]

Der-ân devrân zi-mu'cizhâ-yı muhtâr

Besî 'ibret çünîn âmed bedîdâr

(O devirde Hz.Muhammed'in bunun gibi birçok ibretli mucizesi görülmüştü.)

[Neşr]

ve bi'l-cümle şavlet-i bād-ı İslâm'dan //A2 60a// gülşen-i eyyâm-ı Pervîz-i bed-fercâm pejmürde vü cism-i devleti şademât-ı şemşîr-i mu'cizât ile efsürde olup müte'âkib ol hengâmda bir niçe mu'cize bedîdâr //HSA 60b// u hâşşa ol bed-kirdâr hakkında âşkâr olmuştur ki esâs-ı devletini münhedim ü binâ-yı şevketini mün'adim itmişdür.

[Li-münşi'ihî]

Zi-mu'cizhâ-yı şer'-i Muştâfâyî

Ber-û âşüfte geşte pâdişâhî

(Hz.Muhammed'in şeriatının mucizelerinden biri onun padişahlığının dağılmasıdır.)

Evvelâ ol hengâm-ı sa'âdet-fercâmdaki esb-i da'vet-i şehriyâr-ı ser-efrâz ve serîr-efrûz-ı 'izz ü nâz 'arşa-i 'âlemde terk ü tâz itmege âgâz itdi. Husrev-i hâsir tarafına i'lâm-ı i'lâ-yı dîn-i Hudâ vü inbâ-i bi'set-i nebiyy-i Hudâ lâzım olduğın kâr-fermâ-yı harem câzim olmağla bir berîd-i sebük-hırâm nâme-i miskiyyü'l-hitâm⁷²⁰ ile irsâl buyurup halka-i da'vete gerdan-ı itâ'atini idhâl için baş-ı ma'kâl buyurdılar ki ser-i nâme nâm-ı Hudâ ile ziynet-fezâ ba'de nâm-ı nâmîleri ile şeref-yâfte vü zîr-i nâm-ı hümâyûnlarında nâm-ı Pervîz nigâşte idi. Çünkü kâşîd-ı nâme-i resûl ile tahtgâh-ı Pervîz'e vuşûl ve harem-i hâşşına duhûl itdi. Ne nâme-i nâmî kefi kâşîdda engüşt-i hidâyet-nümâ ya 'aşâ-yı Mûsâ idi ki ol Fir'avn-ı mîşr-ı gurûra ejderhâ ya gonce-i gülşen-i risâlet idi ki râyiha-i 'itrâ ile ta'tîr-i meşâm-ı ehl-i şafâ iderdi.

[Li-münşi'ihî] //RE 59b//

Çü kâşîd 'arza gerdân nâme-i nev

Bi-cüşîd ez-kabâhat cân-ı Husrev

(Elçi yeni mektubu sunduğunda Husrev'in canı günahkarlıkta coştı.)

719

vü] – HSA, A2

720

miskiyyü'l-hitâm] müşgîn-hitâm RE

[Neşr]

Mazmūn-ı nāme-i hidāyet-nümūn gūş-zed-i Pervīz olıcağ bir mertebe müteğayyir
//A2 60b// ü bir vechile⁷²¹ mütekeddir oldı ki deryā gibi cūş u mānend-i Nīl ü Aras
hurūş idüp

[Beyt]

Besī ān bī-edeb terk-i edeb kerd

Firāvān ta'ne-i halk-ı 'Arab kerd

(O edepsiz, edepsizlikte o kadar ileri gitti ki bütün Arap milletine sayısız hakarete
bulundu.)

[Neşr]

Cümle sühan-ı dürüş-ti //HSA 61a// nā-dürüstden bu gūne kelām-ı süst itdi ki:
“Memālik-i dünyā vü hıttā-i zemīn-i ğabrā kalem-rev-i hükümetüm ve mesālik-i
'arşa-i pehnā pā-zede-i esb-i devletüm iken

[Li-münşi'ihī]

Baṇa kayşer gulām-ı kemterīndür

Kemīn-i bendegān hākān u Çīn'dür

[Neşr]

Ne revādur ki bālā-yı nāmum cāy-ı nām-ı dūnān ola vü ne belādur ki 'unvān-ı
nāmum ser-defter-i şahā'if-i ekvān olmaya.”

[Beyt]

Kirā zehre ki bā īn ihtirām

Nüvīsed nām-ı hod bālā-yı nām

(Kim benim bu saygınlığım karşısında benim ismimin üstüne kendi ismini yazma
cesaretini gösterebilir?)

[Neşr]

Seyl-i hışm u ğazab vādī-i cism-i Husrev'de bir vechile seyelān eyledi ki kār-fermā-
yı harem-i emr ü nehy itmege imkān olmayup

[Nazm]

Zi-ḥıṣm ān nā-bekār-ı nā-ḥıredmend

Derīd ān nāme pīş-i ḳāşıd efkend

(O akılsız serseri kızgınlığından o mektubu yırtıp elçinin önüne attı.)

[Neşr]

Egerçi ol kāfir-i bed-kīş ü bī-dīn ü ‘ākıbet-nā-endīş bu maḳūle bir fi‘l-i nā-ma‘ḳūl ü kār-ı medḥūl cesāreti ḥasāretine iḳdām itdi. Ammā “*ḥasira ‘d-dünyā ve ‘l-āḥira*”⁷²² maẓmūnına maẓhar ve melām-ı ḥāş u ‘ām oldı. Az zamān içinde⁷²³ nāme-i eyyām-ı ‘ömri pīçide vü murğ-ı ḥayātı remīde olup ḥüsrān-ı Ḥusrev-i tebeh-rūzgār ezḳār-ı zebān-ı ebrār oldı.

[Beyt]

Derīd ān nāme-i gerdūn-şiken-rā

Ne nāme belki nām-ı ḥīşten-rā

(Feleği alt üst eden o mektubu yırttı; aslında mektubu yırtmadı kendi ismini sildi.)

[Neşr]

Çünkü kemāl-i cehl ü nā-dānī //RE 60a// bu kār-ı mūcibü‘l-ḥüsrānı ibdā vü şakḳ-ı nāme-i ḥümāyūnı hüveydā eyledi celiyye-i ḥāl-i nekbet-me‘āl ma‘rūz-ı pīşgāh-ı dergāh-ı//A2 61a// resūlu‘llah olicaḳ zebān-ı pāk-güftār u vahy-güzārlarına “*Mezzaḳallahü mülkehu kemā mezzaḳa kitābi*”⁷²⁴ du‘āsı cārī oldı. Āşyān-ı dehāndan perrān olan⁷²⁵ murğ-ı tīr-i du‘ā muşādif-i hedef-i ḳabūl-i Sübhān olup az zamān geçmedin⁷²⁶ inḳızā-i eyyām-ı //HSA 61b//sürür u şafā rūzgār-ı Pervīz-i nā-bekārda peydā olup dest-i teferruḳ-ı dāmen-i saltānata bir vechile ta‘alluḳ u gird-i fenā bir tarīḳ ile taṭarruḳ itdi ki *ke‘en lem yekūn şey‘en mezkūren*⁷²⁷ mertebesine vardı. Rūz-ı nekbeti bu vechile peyveste-i bürüz oldı ki ol kāfir-i bī-edeb-i şūr u şegab⁷²⁸ bir şeb cām-ı müdām ile leb-ber-leb ve mezāk-ı cānı şehd-i şīrīn ile pür-şeker ve nūş-ı cām-ı

⁷²² “O, dünyasını da, ahiretini de kaybetmiştir. “Kur’ân-ı Kerîm, Hacc 22/11.

⁷²³ içinde] içre RE

⁷²⁴ Benim kitabımı bölümlere ayırdığım gibi Allah da mülkünü bölümlere ayırmıştır.

⁷²⁵ perrān olan] – A2

⁷²⁶ geçmedin] mürür itmedin RE

⁷²⁷ “Dehrin akışı içinde öyle zaman geçti ki, o dönemde, insanın adı bile anılmazdı.” Kur’ân-ı Kerîm, İnsan, 76/1.

⁷²⁸ ol kāfir-i bī-edeb-i şūr u şegab] – HSA, A2

leb-i la'l-fāmı⁷²⁹ ile 'ayş u 'işreti mükerrer idi⁷³⁰. Püseri Şîrûye ki murğ-ı tāmā'ı hevā-yı saltanatla⁷³¹ nağme-perdāz düşmenān-ı devlet-i Pervîz ile hem-pervāz olmuş idi. Ammā şahîfe-i 'ālemden nokta-i vücūd-ı Pervîz-i nā-çîz hakk olmayınca kulüb-i ecnād vehm ü şekden ib'ād olunmayup murād hâşıl olmayacağı meczûm olup⁷³² ol zālīm-i gāşûm ise niçe kār-ı mezmûm ile mezkûr u ma'lûm olup herkes⁷³³ rişte-i huşûmete peyvend idüp mecmû'a-i vücūdını berbād itmege ârzûmend idiler.⁷³⁴ Huşûşan⁷³⁵ rü'esā-yı 'askerinden niçe emîr küşte-i şemşîr-i Pervîz-i nā-çîz olmuş idi. Mihr-i saltanatı rif'at-pezîr oldıkça serîr-i gürürda cāy-gîr olup devā-i dārü's-şifā-i şefkati hastegāne irişmez ve nesîm-i //RE 60b// luţf u merhāmeti tervîh-i dil-şikestegāne esmez idi. //A2 61b// Karîb olmuş idi ki bûm-ı fenā bām-ı sarāyında nağme-serā ola.

[Beyt]

Ve 'ākıbetü 'z-zulmi lā yenām

Ve in te 'ahheret müddetu mine 'l-meded

(Her ne kadar yardım gecikse de zulüm devam etmeyecektir.)

[Mısrā']

E'd-dünyā kurûz u mükāfāt

(Dünya cezaların ve mükafatların yeridir.)

[Nazm]

Derîn künbed be nîkî ber-keş āvāz

Ki künbed her çi gūyî gūyedet bāz

(Bu kubbede iyilik ve güzellik adına konuş; çünkü kubbeye ne söylersen o sana aynı şeyi söyler.)

[Neşr]//HSA 62a//

Pes ser-i erbāb-ı nifāk ya'ni Şîrûye-i bed-ahlāk mih-terān-ı 'asker ile ittifāk idüp Pervîz ümerādan habs itdüğü erbāb-ı şekā vü şirreti ıtlāk idüp hal'-i Pervîz ve bî'at-i

⁷²⁹ ve nûş-ı cām-ı leb-i la'l-fāmı] olup RE

⁷³⁰ idi] itdi RE

⁷³¹ hevā-yı saltanatla] hevā-yı saltanatda RE

⁷³² olup] idi RE

⁷³³ niçe kār-ı mezmûm ile mezkûr u ma'lûm olup herkes] zulm ile mezkûr u ma'lûm olup erkān-ı saltanat ve a'yān-ı devlet RE

⁷³⁴ idiler] idi RE

⁷³⁵ Huşûşan] – HSA, A2

Şîrûye-i nâ-çîz için cümlesi müte'ahhid ü birbirlerine müte'âzîd olmak üzere ol
kavm-i şûm u gürûh-ı mezmûm ser-i vaqt-i Husreve hücum idüp Husrev âlûde-i
şarâb u mest-i hâb iken Şîrûye-i nâ-çîz elinde bir hancer-i ser-tîz ile pister-i Pervîz
kenârına gelüp şikem-i Husreve bir hancer urdı ki tûmâr-ı 'ömrini ebter itdi. Bir yâre
urdu ki⁷³⁶ ahşâ vü em'asın pâre pâre idüp pür-yâre eyledi.⁷³⁷

[Nazm]

Der âmed bî-ḥaber der-pîş-i Pervîz

Nihân der-âstîneş hancer-i tîz

(Habersizce Pervîz'in önüne geldi, yeninin içinde keskin bir hançer gizliydi.)

Çü ân dîvâne-i bed-ḥû maḥal yâft

Keşîd ân hancer ü pehlûş bi 'şkâft

(O soysuz divane fırsat bulduğunda hançeri çekti ve böğrünü yardı.)

[Neşr]

Hancer-i Şîrûye bir mâhî idi ki nâf-ı baḥr-i şikem-i Pervîz'e taldı yâḥûd bir şâh-bâz-ı
cân-şikâr idi ki şayd-ı murğ-ı rûḥ-ı Pervîz'i kâr itdi.⁷³⁸ Ne māl ü menāl dâfi'-i çengâl-
i 'uḳâb-âcâl ne 'asker ü recâl def'-i hücum-ı ḥîzy ü izlâl eyledi.

[Nazm]

Meşev gırre be-ḥayl-i bî-şümārî

Ki der-rûz-ı ecel nâyed bekārî //A2 62a//

(Sayısız askerin olsa da gururlanma; çünkü ecel günü geldiğinde onların hiçbir
faydası olmaz.)

[Neşr]

Ḥaḳḳâ ki vücûd-ı ḥabâşet-âlûdî şevr-i devre bir bār-ı girân ve dest-i cevri //RE 61a//
ğâretger-i metâ' u māl-i cihāniyân idi . *Men fe'ale mâşâ'e lekîye mā şâ'e*⁷³⁹

[Mısrâ']

Çünîn bâşed sezâyî ân ki bâ-ni'met kuned küfrân

(Nimete küfranda bulunanın layıkı budur.)

⁷³⁶ Bir yâre urdu ki] – HSA, A2

⁷³⁷ pâre pâre idüp pür-yâre eyledi] pâre pâre itdi RE

⁷³⁸ itdi] eyledi RE

⁷³⁹ Kim istediğini yaparsa istediğine kavuşur.

[Neşr]

Mu'cize-i hâzret-i resûl-i muṭahhar cilvegâh-ı meclâ-yı şuver olup evvelâ ol yâreden⁷⁴⁰ şikemi pâre pâre olup⁷⁴¹ kâr-ı mülkine temerruk-ı taṭarruk idüp ol günden a'yân-ı 'askerine teferruk ta'alluk idüp //HSA 62b// az zamânda berbâd ve kalem-revi olan bilâd⁷⁴² bi'l-âhire mazbûṭ-ı ecnâd-ı⁷⁴³ ehl-i îmân u sedâd oldu. Cezâ-yı seyyi'ât-ı â'mâli ve sezâ-yı niyyât u⁷⁴⁴ ef'âli zâhir ü şakḳ-ı nâme-i resûl-i ṭâhirde⁷⁴⁵ mütecâsir olduğunun mükâfâtı bâhir oldu.

[Li-münşi'ihî]

Derîd ân nâme-râ çün ân cihân-sûz

Ez-âteş-pâre şud işkem hemân rûz

(O, dünyayı yakan cihangir padişah mektubu yırttı, o gün onun karnı ateşle doldu.)

Besî ân ṭurfe kâr-ı bu 'l- 'aceb bûd

Zi-mu 'cizhâ-yı sulṭân-ı 'Arab bûd

(Bu, o Arap sultanının mucizelerinden şaşılacak, garip bir iştir.)

[Neşr]

Ol dem-i şifâ-tev'em⁷⁴⁶ ki ol kâfir-i hâsir Husrev-i mütecâsir nâme-i dil-güşâ-yı nebîyy-i Hüdâ mazmûnına ıttılâ' hâsıl itmiş idi. Kânûn-ı dilde âteş-i gâzabı müştâ'il olup cānib-i sa'âdet-mütecānibinden vālî-i hıṭṭa-i Yemen olan Bādān⁷⁴⁷ tarafına mānend-i bād-ı vezān bir peyk-i devān revān itdi ki kaṭar-ı 'Arab'da zâhir olan vücūd-ı me'âli-me'âşir ki hırşîd-i da'veti meşâriḳ-i şadâkatde şarîḳ u sipihr-i bî'ati müfâriḳ-ı ḫalâyıḳda bâriḳ olmuştur. Ahz idüp bu tarafa irsâl ve imhâl ü ihmâl itmeyesün çünki bu haber güş-zed-i Bādān-ı hidāyet-güster oldu //A2 62b// nām⁷⁴⁸ iki

⁷⁴⁰ ol yâreden] – HSA, A2

⁷⁴¹ olup] ve HSA, A2

⁷⁴² kalem-revi olan bilâd] – HSA, A2

⁷⁴³ ecnâd-ı] ahyâr-ı A2

⁷⁴⁴ niyyât u] - RE

⁷⁴⁵ ṭâhirde] muṭahhara RE

⁷⁴⁶ şifâ-tev'em] şikâ-tev'em RE

⁷⁴⁷ Badan isim Taberi Tarihi'nde "Bāzān" olarak geçmektedir. Taberî-i Kebîr Tercümesi, cild-i sâni, s.390.

⁷⁴⁸ Bu iki şahsın isimleri yedi nüshanın hiçbirinde yer almamakta ancak bu isimlerin yazılacağı yerde boşluk bırakıldığı görülmektedir. Bu iki şahsın isimlerinin "Babeveyh ve Hurre Husre" olduğu Kainatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı adlı eserde kayıtlıdır. Salih Suruç, Kainatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı, C.2, s.367.

şahşı firistâde-i cânib-i hazret-i resûl-i ‘allâm idüp haber-i Husrev’i i’lâm eyledi ve “Emr-i pâdişâha muhâlefet mücib-i fezâhâtdür //RE 61b// lâzım olan inkıyâd u mütâba‘atdûr ve illâ ‘âkıbeti nedâmetdûr.” didi. Firistâdegân-ı Bâdân ‘acele vü şitâb ile revân olup Medîne-i münevvere’de ‘alâ sâkinihâ tahıyyâtü mükerrere rû-mâlîde-i hâk-pây-i iksîr-i te’sîr-i resûl-i hâfîr oldıkda taleb-i Husrev’i takrîr //HSA 63a// ve imtişâl-i emre terğîb ü imtinâ‘dan tahzîr itdiler. Nazar-ı hümayûnları kâşîd-ı fâside makrûn olıcağ gördiler ki hilye-i lihýeden ‘ârî vü seblet-i sebîl-i sünnetden berî. Buyurdılar ki: “Ey kavm-i pür-me‘âyib kaşş-ı lihýe vü tatvîl-i şevârib emr-i kabîh idügi taşrîh olınmışdur niçün kubhına ıttılâ‘ ile Hakk’a ittibâ‘ vü bu kâr-ı şenî‘den imtinâ‘ itmezsiniz?” Eyitdiler ki: “Hâşâ rabbimiz böyle tatvîl ü kaşr itmek emr itmişdür.” Hazret-i sultân-ı ‘Arabî buyurdılar ki: “*Lâkin Rabbî emeranî bi-i’afâri lihýetî ve kaşşa şâribî*”⁷⁴⁹ Ol iki şahş-ı şekâ-me’âb taleb-i cevâbda ilhâh u şitâb itdiler⁷⁵⁰ ve “Yarın inşa’e’l-mevlâ cevâb-ı faşlu’l-hıttâb ile mücâb olursuz.” diyü⁷⁵¹ buyurdılar. Güyâ ol iki şahşuñ rîşî vü sebleti⁷⁵² terâş olınmağ şemşîr-i cihân-gîr ile ekâlîm-i Husrev feth ü teshîr olınmağa berâ‘at-i istihlâl idi ki memâliki müy-mişâl pîç-â-pîç ve mehl ü tedric ile mazbû‘-ı ‘asker-i nuşret-âyîn oldı. ‘Aceb degüldür ki ol çerâğ-ı bezm-i dîn hazretine kaşd ile karîn olan bed-endîş seblet ü rîşden //A2 63a// ‘ârî ola.

[Li-münşî’ihî’l-fakîr]

*Ol çerâğı kim yağar nâr-ı*⁷⁵³ *Hudâ*

*Kimse itfâ idemez ânı dilâ*⁷⁵⁴

[Neşr]

Çünkü bâmdâd murğ-ı zerrîn-cenâh-ı hurşîd âşyân ufkdan bürüz ile //RE 62a// bedîd oldı firistâdegân⁷⁵⁵ rûy-mâl-kerde-i südde-i gerdûn-nişânları oldı. Ol gice veķâyî‘-i ahvâl semîr-i zamîr-i âyine-mişâlleri olmış idi. Buyurdılar ki: “Taḥḳîḳ-i hazret-i Hallâk-ı cihân u merḥamet-kâr-ı kâffe-i bendegân rabbiñüzi Şîrûye taslîti ile helâk u

⁷⁴⁹ Allah bana sakalımı uzatmamı, bıyığımı kısaltmamı emretti.

⁷⁵⁰ ol iki şahş-ı şekâ-me’âb taleb-i cevâbda ilhâh u şitâb itdiler] – HSA, A2

⁷⁵¹ diyü] – HSA, RE

⁷⁵² vü sebleti] – HSA, A2

⁷⁵³ nâr-ı] luṭf-ı RE

⁷⁵⁴ Kimse itfâ idemez ânı dilâ] Ânı itfâ eylemek mümkün midür ehl-i şekâ RE

⁷⁵⁵ firistâdegân] - HSA

hancer ile şikemin çāk idüp ve Şirüye'yi //HSA 63b// mālīk-i tāk u nigīn eyledi.”
diyü⁷⁵⁶ vaqt-i helāki ta'yīn ü keyfiyyet-i katli tebyīn buyurdılar.

[Nazm]

Derīn fīrūze eyyāmī ber-āfāt

Bedī-rā hem bedī bāşed mükāfāt

(Bu güzel günlere afet erişti; kötülük, kötülükle karşılık buldu.)

[Neşr]

Kağı hākim kārında zālīm olup şademāt-ı mükāfātından sālīm oldu.

[Beyt]

Her ki tīg-i sitem keşed bīrūn

Felekeş hem be-ān bi-rīzed hūn

(Her kim ki zulüm kılıcını çekti, felek onun kanını döktü.)

[Neşr]

Firistādegān eytdiler: “Bu kelām emr-i sehl degüldür Melik Bādān’a i’lām iderüz ammā min ba’d bu maqāmda ārām idemezsun.” buyurdılar ki: “Bu kelām-ı şihhat-encāmı melikiñüze i’lām idüp diyesiz ki tañtana-i şevket-i İslām resīde-i gūş-ı hūş-ı kisrā-yı sağar-maqām olup qalem-rev-i hükümeti olan memālik mazbūt-ı guzāt-ı enām olacağı cāy-ı kelām degüldür eger Bādān ol maqāmda ārām itmek kām olmuş ise qabūl-i dīn-i İslām itsün⁷⁵⁷ ki mülki ber-devām ola.” Firistādegān-ı fermān-fermā-yı Yemen ‘āzim-i cānib-i vañan olup edā-yı merāsīm-i risālet ü itmām-ı hīdmet eylediler. Bādān eytdi //A2 63b//: “Zülāl-i kelāmuñ hāşılı⁷⁵⁸ şıdk u şafā olmak fevāyihi cān-ı sūzānı sīr-āb u reyyān ve bu maqālūñ ma’deni luṭf u vefā olmak revāyihi dimāğ-ı cāna ‘ıtr-feşān oldu eger vākı’a muṭābık olursa //RE 62b// zannımuza muvāfık olur. Hılāfı nümāyān olursa kār-ı āsāndur.” diyü müteraqqib-i haber-i şihhat-resān oldu. Bir gün zabṭ u rabṭ-ı⁷⁵⁹ memālik mesālikine sālīk olup retk u fetk-i umūr-ı devlet kārına mübāşeret üzere iken

⁷⁵⁶ diyü] – HSA, A2

⁷⁵⁷ itsün] eylesün RE

⁷⁵⁸ hāşılı] menba’ı RE

⁷⁵⁹ zabṭ u rabṭ-ı] zabṭ-ı rabṭ-ı A2, RE

[Mıṣrāʿ]

Zi der-āmed binā ki yek revende

(Bir yolcu kapıdan içeri girdi.)

[Neṣr]

Bir peyk-i perrende //HSA 64a// kemāl-i istiʿcāl ile ḥuzūr-ı Bādān'a rūy-māl idüp cānib-i Īrān'dan irsāl olunduğı inbā vü ḥaber-i merg-i Pervīz'i sem'ine ilkā idüp nāme-i Şīrūye-i fūrū-māyeyi gonçe-i ser-beste gibi ibrāz u keşf-i rāz eyledi. Çünkü zer-i kelām sikke-i şıḥḥat ile meskūk u ḳāleb-i sedādda mesbūk u minvāl-i selāmet üzere meḥūk idüğü zāhir ü nümāyān oldu. Bādān def'-i evhām u şükūk idüp

[Mıṣrāʿ]

Ġāfil meşev zi-kār ki furşat ganīmetest

(İşten gafil olma ki ele geçen fırsat ganimettir.)

[Neṣr]

diyü āftāb-ı ĩmān sipihr-i dil ü cānda raḥşān olup ḥidmet-i resūl-i Mennān'ı cūyān ḥāne-i cānda olan eşnām-ı şirk ü küfri berder ü esās-ı binā-yı āşām u ḳalāli zīr ü zeber idüp

[Mıṣrāʿ]

Ḥayf bāşed ki şeved Ka'be bütān-rā menzil

(Yazıklar olsun ki Kabe putların mekanı oldu.)

[Neṣr]

diyü iḥrāz-ı şeref-i İslām ile ikrām-ı resūl-i 'allāmda aḳdām-ı iḳdām üzere kıyām idüp berīd-i şabā-nüvīd ile veḳāyī'-i ḥālī ma'rūz-ı //A2 64a// pīşgāh-ı resūl-i 'ālī kıldı.

[Mıṣrāʿ]

Ger şeved faẓl-ı Ḥudā kār-ı şeved āsānet

(Allah'ın yardımı olursa işler sana kolay gelir.)

[Neşr]

Sükkân-ı zîr-i hükûmeti vü kalem-rev-i devleti olan ebnâ-i Fâris dahı hudûd-ı merâsim-i İslâm'ı harîs “*şümme beddele mekâne's-seyyi'eti'l-ḥasenete*”⁷⁶⁰ maẓmûnına // RE 63a// maẓhar olup 'arşa-i itâ'atde fâris oldılar.

[Li-münşi'ihî'l-fakîr]

Olinca mu'cize böyle nümâyân

Ḳabûl-i dîn-i İslâm itdi Bādân

Yanunca cümle hep ebnâ-i Fâris

Nihâl-i inḳıyâdı oldı gâris

*Va'llahü a'lemü bi's-şavâb*⁷⁶¹

[21] Mu'cize-i İnhidâm-ı Tâḳ Be-Du'â-yı Seyyid-i Âfâḳ

Bu rivâyet dahı ḳarîn-i hikâyet olmuşdur ki ol vaḳt ki faḥr-i cihân ol kāfir-i bed-nişân içün du'âya leb-cünbân oldılar //HSA 64b// emârât-ı idbâr-ı sa'ādât-ı Pervîz'den nümâyân olan evvelâ bu ḥâl idi ki Ḳaşr-ı Zer-nigâr u Ḥavernâk-ı kârda nişeste-i nişîmen-i câh u celâl iken bir tâḳ-ı eyvân-ı gerdün-mişâl şarşar-ı bād-ı ḳahr-ı resûl-i müte'âlden mütezelzil ü tezâhüm-i bād-ı müteselsil olıcaḳ esâsından münhedim olup az ḳaldı ki binâ-yı vücûd-ı Pervîz'i mün'adim eyleye.

[Naẓm]

Ber-âmed nâ-geh ez-gerdün tarâḳî

Zi-eyvâneş fûrû üftâde tâḳî

(Ansızın felekten bir gürültü yükseldi, eyvanındaki bir tak aşağı düştü.)

[Neşr]

İnhidâm-ı tâḳ-ı gerdün-nıṭâḳ-ı binâ-i mülk-i Pervîz dest-i şavlet-i ḥazret ile nâ-bûd u nâ-çîz olmağa işâret ve Ḳaşr-ı Zer-nigârı nişîmen-i aşḫâb-ı dîn ü millet olacağına

⁷⁶⁰ “Sonra kötülüğü (darlığı) değiştirip yerine iyilik (bolluk) getirdi....” Kur’ân-ı Kerîm, A’râf, 7/95. Kur’ân-ı Kerîm’de “beddelü” ibaresi “beddelnâ” olarak geçmektedir.

⁷⁶¹ va’llahü a’lemü bi’s-şavâb] – RE “Doğrusunu Allah bilir.”

berā‘at-i istihlāl ü aqvā-yı delā‘il-i şahīhatü’l-me‘āl idi. Zihī mu‘cize-i bāhiretü’ş-şān ki müsakit-i //A2 64b// huşemā-yı bī-īmāndur.

[Beyt]

‘Aleyhi selāmu’llahi mā nāha tā’ir

Ve mā lāha li’s-sāirīn ft’z-zılamı’l-kamer

(Kuşların ötüşü ve karanlıkta yürüyenlerin yolunu ayın parlattığı kadar selām onun üzerine olsun.)

[22] Mu‘cize-i Bereket-i Ta‘am Bā-Vaz‘-ı Dest-i⁷⁶² Resül-i ‘Allām ‘Aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām

Mesālik-i memālik-i rivāyete sālīk hāzret-i Enes bin Mālik ki bülbül-i gülzār-ı // RE 63b// rivāyāt u tūṭī-i şekeristān-ı hikāyāt-ı mu‘cizātdur. Bu mu‘cize-i ‘ulyā fezā-yı rivāyeti hevāsında bu gūne gūyā olmuştur ki: “Ümmü’l-mü’mīnīn hāzret-i Zeyneb ol dem ki tāc-ı izdivāc-ı sirāc-ı ümmet ile ibtihāc idüp şekl-i ümmīdi bu makūle kaziyyeyi⁷⁶³ intāc itdi. Ve ol sipihr-i ‘izzet-i māh-ı āsmān-ı ‘iffet ile kıran u āftāb-ı evc-i sa‘ādet burc-ı ‘işmetde dirahşān oldı. “*Fezālike yevmün mecmū’un lehü’n-nāsü ve zālike yevmün meşhūd*”⁷⁶⁴ Māderüm //HSA 65a//Ümmü Süleym hays⁷⁶⁵ nām ta‘ām ile beni firistāde-i hāzret-i seyyidü’l-enām idüp eyitdi: “Ey kurretü ‘aynum şeref-yāfte-i rūymāl-i pīşgāh-ı resül-i ‘allām oldıkda bu za‘īfeden naql-i taḥiyyet ü selām idüp diyesün bu şey’-i kalīli māder-i müstehām ithāf-ı südde-i vālā-makām idüp hākāret ü kıllētünden hicāb-ı tām ile taqdīm-i i‘zār ider.” Ben daḥı bād gibi pūyān u ḥāk-i pāk-i pāy-i⁷⁶⁶ nebiyy-i ‘ālī-şān cānibin cūyān olup şol dem ki rū-mālīde-i pīşgāh-ı dergāh-ı resül-i İlāh oldım. Ḥasbe’l-emr itmām-ı merāsım-i risālet

⁷⁶² dest-i] – yed-i A2

⁷⁶³ kaziyyeyi] kaziyye-i RE

⁷⁶⁴ “...Ö gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün (bütün mahlukatın) hazır bulunduğu bir gündür.” Kur’ân-ı Kerîm, Hûd, 11/103. Bu âyetin metne alınan bölümünün ilk kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de “zālike” olarak geçmektedir.

⁷⁶⁵ Hays, ıktı temr ü semen ile ḥalt itdikleri ta‘āma dirler. Ba‘zı temr nevidür ki sevîk ile ḥalt olınmışdur dimişler, kavlı-i evvel şıḥhate akrebdür. Minhu (Der-kenar, A264b, RE63b)

⁷⁶⁶ ḥāk-i pāk-i pāy-i] ḥāk-pāy-i HSA

ve ‘arz-ı selām u taḥiyyet idüp fi’l-fevr ḥaysi tevr⁷⁶⁷ ile //A2 65a// nazār-ı hümāyūnlarında nihāde idüp dīde-i itā’ati gūşāde itdüm. Aşḥāb-ı sāmīden ba’zı kirāmı da’vet buyurmak hem-ḥābe-i zamīr-i müşterī-fiṭnatları olup nām-ı nāmīleri ile ta’yīn buyurdılar ve ḥilāl-i rāhda müsādefe itdüklerim aşḥāb-ı güzīn dahı ḥāzır olmak muvāfıq-ı re’y-i rezīn olup buyurdılar ki: “Ey Enes bin Mālīk //RE 64a// ḥidmet-i rāh-ı da’vete sālīk ol.” Pes ḥasbe’l-emr ḥidmete mübāderet idüp ta’yīn buyurılan aşḥāb-ı hidāyet-rehīn ve rāst geldüğim mü’mīnīn meclis-i resūlu’llaha da’vet olıncak gelmege her biri⁷⁶⁸ müsāra’at idüp ol nādī-i ḥāş aşḥāb-ı ḥavāş⁷⁶⁹ ile mümtelī vü ḡāş oldı. Tahmīnen üç yüz ādem ol ḥarem-i muḥterem içre vaz’-ı ḳadem itdiler. Pes ḥazret-i seyyid-i kā’ināt dest-i mübāreklerin ḥays üzre vaz’ buyurup //HSA 65b// ḥufyeten ba’zı kelīmāt eytdiler ve ḥāzır olan aşḥāb-ı hidāyet-mazḥar ser-i ḥāna onar onar cülūs itmek emir buyurdılar.

[Li-münşi’ihī]

Toldı aşḥāb ile o meclis-i ḥāş

Cem’ olup geldi anda cümle ḥavāş

[Neşr]

Pes⁷⁷⁰ ḥasbe’l-emrū’l-muṭahhar ser-i ḥāna⁷⁷¹ onar onar cülūs idüp ol üç yüz ādemden kebīr ü şaḡīr cümle ol⁷⁷² ḥaysden sīr olup ḥişşe-ḡīr oldılar. Ba’dehu ḥazret-i risālet bu faḳīre ref’-i ḥayse işāret buyurdılar. Ḳaçan ki tevri ref’e ‘azīmet itdüm mālī idi fark itmedüm evvelki ḥālī ile nicedür belki ziyāde müşāhede olınurdu.

[Li-münşi’ihī]

Resūlu’llah ki vaz’ ide eyādī //A2 65b//

Terakḳī eylemez mi hīç eyādī

⁷⁶⁷ Tevr künden ağızı büyük bardaḳdur. Bunda murād zarf-ı ta’āmdur. Minhu (Der-kenār HSA65a, A264b,)

⁷⁶⁸ gelmege her biri] her biri ḥidmete RE

⁷⁶⁹ aşḥāb-ı ḥavāş] aşḥāb u ḥavāş RE

⁷⁷⁰ Pes] - RE

⁷⁷¹ ser-i ḥāna] - RE

⁷⁷² ol üç yüz ādemden kebīr ü şaḡīr cümle ol] üç yüz nefer RE

Mu'fîz-i ni'met ü kân-ı 'a'âdur
Habîb-i Hak nebiyy-i müctebâdur

Şeh-i mülk-i risâletdür o server
Olupdur emrine her şey musahhar

[Neşr]

Şalla'llahü 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve şahbihi⁷⁷³ ve 'ayâlihi

[23] Mu'cize-i Tesbîh-i Hasâ Der-Dest-i Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ

Müstahrecân-ı cevâhir-i ma'âdîn-i ehadîş ü ahbâr güher-i mu'cize-i tesbîh-i haşâyî
 //RE 64b// silk-i nuķûle nazm idüp bu güne iħbâr itmişlerdür ki ma'den-i vera' ü
 perhizkârî hazret-i Ebû Zer Gıfârî rivâyet itmişdür ki bir rûz-ı pîrûzda ki serîr-i risâlet
 ol dūr-i şadef-i nübüvvet vücûd-ı pür-cûd⁷⁷⁴ u zât-ı bihbûdı ile iftiħâr u kavâ'im-i
 dest-yârî-i çehâr-yâr-ı büzürgvâr ile müşeyyed ü üstüvâr idi. Seng-i râh-i şekâ vü
 şikâķ ve herseng-i ehl-i küfr ü nifâķ olan kavm-i pür-ittifâķı tarîķ-i dâlâletden dūr u
 nâ-peydâ “fehiye ke'l-ħicâreti ev eşeddü ķasve”⁷⁷⁵ [ilâ âyetihî] mażmûnı mışdaķı olan
 münâfıkñnũ //HSA 66a// elvâh-ı kulûbında ke'n-naķşi fi'l-baħri⁷⁷⁶ menķüş olan
 erkâm-ı küfr ü şirki maħv u i'fâ vü hirâs-ı âteşkede-i “vuķûduha en-nâsü ve'l-
 ħicâre”⁷⁷⁷ mażmûnından ķaşd-ı rehâ ile tarîķ-i Hakk'a ihtidâ içün âstîn-i şefķatden
 bîrûn-kerde-i dest-i mu'ciz-nümâ olup

[Mısrâ']

Seng-râ bâyed şikesten hem be-seng
 (Taşı taşla kırmak lazım.)

[Neşr]

Fırķa-i seng-dilânı nerm idüp iķdâm-ı küffâr-ı li'âmı şikeste-i seng-i ilzâm itmek
 içün muķâbil-i pençe-i ħurşîd olan yed-i bâ-te'yîdlerine yedi ķıķ'a seng-i //A2 66a//

⁷⁷³ ve şahbihi] - HSA

⁷⁷⁴ vücûd-ı pür-cûd] vücûd-ı pür-vücûd RE

⁷⁷⁵ “Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır.” Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/74.

⁷⁷⁶ Denizdeki nakışlar gibi.

⁷⁷⁷ “Bunu yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- cırası insanlarla taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış o ateşten sakının.” Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/24

rîze aldılar ve kefi mübâreklerine vaz' buyurdılar. Fi'l-hâl kıta'ât-ı ahcâr dest-i şerîfleründe meşğul-i tesbîh ü ezkâr⁷⁷⁸ olup “*ve in min şey'in illā yusebbihu bihamdihî*”⁷⁷⁹ maзмünü bedîdâr olup zemzeme-i tesbîhe gûş-ı müsebbihân-ı a'lâda karar virdiler. Güyâ bir niçe lü'lü-i âbdâr idi ki derûn-ı şadefde karar yâ nücûm-ı tâbdâr idi ki kenâr-ı mâhda âşkâr yâ bir niçe nokta idi ki sûre-i Nûr'da mezbûr⁷⁸⁰ veyâ sûre-i Nûn'da veyâ⁷⁸¹ sûre-i Yâsin içre //RE 65a// âyet-i “*ve küllün fî felekin yesbeḥün*”⁷⁸² maзмünü şudûr itmiş idi. *Levḥaşa'llah*⁷⁸³ ne maḳûle seng- rîzeler idi ki reşkten rişte-i sübḥa-i heft-evreng gusîhte vü tesbîh-i süreyyânun dâneleri rîhte olmağa karîb oldu. Âyâ ne le'âlî-i menşûre idi ki şadef-i bahr-ı nübüvvetde ictimâ' veyâ ne cevher-i girân-bahâ⁷⁸⁴ idi ki ma'den-i nübüvvetde iltimâ' itmiş idi. Ebû Zer Ğıfârî razîya ‘anhü'l-bârî buyurmuşlar ki ol seng-i rîzeden şudûr iden âvâz u hanîn ki kâm-ı cân-ı hazîn ü zârî //HSA 66b// şehd-i şehâdet-i nübüvvet ile şîrîn eydürdi. Nâle-i zenbûr-ı ‘asel gibi gûş u hûş⁷⁸⁵ pür-tanîn itdi heme aḥıbbâ vü aşḥâb-ı şafâ ol tanîni işgâ itdiler.

[Li-münşi'ihî]

Göre ol gevher-i nübüvveti kim

Sengi inîâḳ ide kerâmet ile

Dest-i pâkünde eyleye tesbîh

Hakk'ı zikr eyleye ḥalâvet ile

İtmeye seng-dillere te'sîr

Ḳalalar küfr ile ḍalâlet ile

⁷⁷⁸ meşğul-i tesbîh ü ezkâr] meşğul-i tesbîh-i ezkâr A2

⁷⁷⁹ “O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.” Kur'ân-ı Kerîm , İsrâ, 17/44.

⁷⁸⁰ sûre-i Nûr'da mezbûr] sûre-i Nûr HSA, A2

⁷⁸¹ sûre-i Nûn'da veyâ] – A2, RE

⁷⁸² “ Her biri bir yörüngede yüzerler.” Kur'ân-ı Kerîm , Yâsin, 36/40.

⁷⁸³ Allah korkutmasın.

⁷⁸⁴ girân-bahâ] girân RE

⁷⁸⁵ gûş u hûş] gûş-ı hûş HSA

Nūr-ı tahkika olmayup vāşıl

Sihre haml ideler cehālet ile //A2 66b//

[Neşr]

Hulefā-yı rāşidīn razıya ‘anhüm rabbū’l-‘ālemīn ol seng-rīzeler şeref-i dest-būsa karīn olmağla aya müşābih āyalarına aldılar gūyā huşūl-i şeref-i şoḥbet için merḥabā eylediler. Ol ‘andelībān-ı gülistān-ı şafā her birinūñ keffinde nağme-serā olup gūyā ‘imād-ı dīn olan e’imme-i güzīn ḥazerātınūñ miḥrāb-nişīn-i cāmī’-i ḥilāfet oldukların iz‘ān idinüp na’t-ḥān-ı hoş-elḥān oldılar. Mir’āt-i //RE 65b// ḥayāl-i Ebū Z̤er bu şūreti cilveger itdi ki devlet el virüp bu ma’nā aña daḥı müyesser ola bu ümmīd ile şadef-i keff-i Ebū Z̤er ol dūrleri der-kenār itdi. Lāzıme-i zātı olan sūkūtdan ḡayrı nesne āşkār olmadı. Ḥazret-i Ebū Z̤er ḡāyet muḫtarib ü muḫtarr olup eyitdi: “Ey resūl-i dād-güster āyā ḥikmet nedür ki bu aḥcār cūş iderken benüm destümde ḥāmuş oldılar.” Ḥazret-i peygamber şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem⁷⁸⁶ buyurdılar ki: “Yā Ebā Z̤er sen egerçi şoḥbetde anlar ile ber-ā-bersün ve ıtlāḫ-ı ism-i aşḫābda hem-renksün ammā cevher-i ḥilḫatde //HSA 67a// anlar ile hem-seng degülsün.

[Li-münşi’ihī]

Her seng-i Bedaḫşān olamaz la’l-i dıraḫşān

Her dāne-i şehvār olamaz gevher-i ‘ummān

[Neşr]

Anlar baḥr-i velāyet sen ḫatre-i kerāmetsün anlar nezdīkterīn-i şefī’-i ümmet sen daḥı dāḫil-i şoḥbetsün senūñ daḥı ḫadrūñ zāḫir ü āftāb gibi bāhirdür.

[Li-münşi’ihī]

Hulefā mazḫar-ı kerāmet idi

Her biri menba’-ı sa’ādet idi

Dört ‘imād idi ḫaşr-ı İslām’a //A2 67a//

Anlar ile irişdi itmāma

[Neşr]

Her biri mazhar-ı velāyet ü muzhir-i kerāmet müsedded-i dīn-i mübīn ü mü'eyyed-i evāmir-i resūl-i güzīn idi.

[Li-münşi'ihī]

Aḫter-i şer' ü burc-ı imānend

Gevher-i dürc-i şıdḡ u imānend

(Onlar, imanın burcu ve şeriatın yıldızları, doğruluk ve iman kutusundaki incilerdir.)

[Neşr]

Rāziya'llāhü te'ālā 'anhüm ecma'in

[24] Mu'cize-Yāften-i Ḥāzret-i 'Ā'īşe Sūzen-i Ḥīştēn-rā⁷⁸⁷ Be-Rūşenāyī Rūy-ı Pāk-i Resūl-i Ḥudā

Mevālī-i sāmī-mekān-ı faḫr-i cihāndan ḥāzret-i Selmān neheng-i deryā-yı rivāyet ü beyān olup ol baḫr-i nübüvvet ü risāletden zuhūr iden derārī-i //RE 66a// mu'cizāt-ı şafā-şifātdan bu mu'cizeyi bu gūnes şebt-i şaḫīfe-i nesh-i laṭīf itmişdür ki: “Bir rüz-i pīrüzda Ṭaybe-i ṭayyibede ḥāneden bürüz itmişidüm. Nā-gāḫ ḥāzret-i risālet-penāḫ

[Li-münşi'ihī]

Nūr-dih-i ḥāne-i çerḡ-i berīn s

Yekke-süvār-ı felek-i heftümīn

(Yüce feleğin evine nur veren, yedinci göğün eşsiz süvarisi)

[Neşr]

Ṭaraf-ı mescidden ḥırāmān dīdeme nümāyān oldılar. Eşi'a-i nūr-ı risālet ü şa'sa'a-i mihr-i nübüvvet derūn-ı tīremi pūr-nūr ve zulümāt-ı ḡam u endūhı mehcūr eyledi. Buyurdılar ki: “Ey Selmān cūyā-yı ḥāne-i 'Ā'īşe-i şadāḡat-nişānum.” Eyitdüm: “Ben daḡı sa'ādet-i refāḡatı //HSA 67b//cūyānam.” Pes ruḡşat-yāfte-i sa'ādet-i refāḡat olup ol cānibe 'azīmet itdük ol murḡ-i ṭā'ir-i ḡudsī-pervāz ḥāne-i Şiddīḡa'da āşyān-sāz olup āftāb-ı cemālī pertev-endāz olıcak ḥāzret-i Şiddīḡa rāziya'llāhü 'anhā⁷⁸⁸ ḡande-

⁷⁸⁷

Ḥīştēn-rā] Ḥīş-rā RE

⁷⁸⁸

rāziya'llāhü 'anhā] – A2, RE

künān //A2 67b// istiḳbāle hırāmān oldu. Hāzret-i resūl-i müte'āl: “Ḥandeye sebep nedür inḫilāl-i kerh-i in'ikād ne maḳūle sūrūr-ı benānī ile gūṣād olmuştur?” diyü⁷⁸⁹ buyurdılar. Eyitdi: “Ey çerāğ-ı mürüvvet ü cūd ve pertev-efken-i zevāyā-yı ḥāne-i bī-vücūd *el-ḥāletü hāzihī*⁷⁹⁰ mübārek izāruṇda bir raḥne naẓar-ı kemterümde cilveger oldu. Süheyliyye-i enṣāriyyeden bir sūzen isti'āre itmişidüm ki ıslāhına bir çāre idem nā-gāh

[Li-münṣi'ihī Mısrā']

Elümden düşdi sūzen ḥāne içre

[Neşr]

Her çend ki cüst ü cū itdüm ve her taraḫa tek ü pū itdüm cidd-i bī-ḥesāb ile zafer-yāb olmadum ḥāne teng ü tārik ve sūzen //RE 66b// ḡayet bārīk olmaḡla me'yūs ve hüzn ü ḡama me'nūs olmuşt idüm çünkü ḫurşid-i cemāl-i şa'sa'a-endāz ve külbe-i aḫzānuma pertev-sāz oldu. Bir vechile rūṣenā baḫş⁷⁹¹ itdi ki naḫş u ferş zāhir-i sūzen degül şakbı bile “ke's-şemsi fi'l-hevācır”⁷⁹² rūṣen ü bāhir oldu.

[Li-münṣi'ihī]

*'Ālemi pūr-nūr iden şems-i*⁷⁹³ *Hüdā*

Ḥāne-i tārike virmez mi zīyā

[Neşr]

Bu ḫālete şād olup ḫandeye būnyād itmişidüm.”

[Li-münṣi'ihī]

Hāzret-i pādişāh-ı her dü-serā

Şāfi'-i ḫalk-ı rüz-ı ḫaşr u cezā

[Neşr]

Ruḫsār-ı āli üzere ḫatarāt-ı eşk-i çeşmün rīzān gūyā gūlzār-ı //HSA 68a// ḫüsn ü behāyī āb-ı raḫmet ile sīrābı⁷⁹⁴ cūyān oldu. Hāzret-i Şiddīḳa-i rāziya'llāhü 'anhā⁷⁹⁵

⁷⁸⁹ diyü] - RE

⁷⁹⁰ Şimdi.

⁷⁹¹ rūṣenā baḫş] baḫş-ı rūṣenā A2, RE

⁷⁹² Öğlen güneşi gibi.

⁷⁹³ şems-i] nūr-ı RE

⁷⁹⁴ sīrābı] sīrāba RE

⁷⁹⁵ rāziya'llāhü 'anhā] - A2, RE

şahīhatü'l-maḳāl daḥı sebep-i giryeyi su'āl eyledi. Ol dürc-i nübüvvet ü mäh-ı burc-ı risālet

[Beyt]

Żamān-ı dār-ı 'ālem siyeh-tā-sefīd (vezin)

Şefā'at kun-ı rûz-ı bīm ü ümīd

(Ey siyahtan beyaza kadar bütün alem evinin kefilı, korku ve ümit gününde şefaatt et!)

[Neşr]

hazretleri bu güne güher-feşān oldılar ki: “Ey ‘Ā’işe çünki sebebin //A2 68a// pürsān oldıñ āgāh ol ki gürüh-ı ümmet-i pür-‘işyān içün nālān oluram her ki rûz-ı mahşer ü mīzān cemālūme nigerān ola muḳarrer-i⁷⁹⁶ sa‘ādet-i duḥūl-i cinān olup⁷⁹⁷ mesrūrü’l-cenān olur her ki zafer-yāb-ı müşāhede-i cemāl olmaya mazhar-ı ḥızı ü nekāl olacaktadır.”

[Li-münşî’ihī]

Cemāl-i bā-kemāl-i Muştafā’yı

Bize eyle müyesser⁷⁹⁸ yā İlāhī

Egerçi yokdurur bizde liyākat

Velī ihsānuña olmaz tenāhī

[Neşr]

Ḥudāyā Şamedā Kirdgārā Ḥālīkā Ğaffārā ḥāşā ki bu ḥāşāk-ı zünübı deryā-yı rahmetüñ //RE 67a// vāşıl-ı ser-menzil-i merām itmekle muḥaşşılı’l-mehām itmeyüp⁷⁹⁹ müşāhede-i dīdār-ı pāk mazhar-ı Levlake Levlak hazretlerinden dūr u vādī-i hirmānda mehcūr eylesün. Kaṭre-i baḥr-ı kerem şüy-kerde-i çirk-i cürm-i heme-i ‘ālem iken bir zerre-i kem ḥāḳḳında şefā’at-ı resūl ḥāşā ki mebzūl olmaya ve heme-i ümmet ḥāşā ki merāmına vuşul ü ḳaşr-ı mağfirete duḥūl eylemeye yā resūlu’llah müşāhede-i cemāl şerefine mazhar olmayan bende-i kemter sa‘ādet-i

⁷⁹⁶ muḳarrer-i] muḥarrir-i A2, RE

⁷⁹⁷ olup] - HSA

⁷⁹⁸ eyle müyesser] müyesser eyle A2

⁷⁹⁹ itmeyüp] eylemeyüp RE

şefâ'ate nice zafer bulur. Ve âb-ı merhametüñ cereyân itmese nâr-ı günâhı ne söyündürür?⁸⁰⁰

[Li-münşi'ihî'l-fakîr]

Teraḥḥem yâ resûlallah teraḥḥem

Dem-i maḥşer ki mî tersem ez-ân dem //HSA 68b//

(Ey Allah'ın resulü korktuğum mahşer gününde bana merhamet et.)

Egerçi der-güneh mândem ne rüstem

Der-ümmîd-i 'aṭâ ammâ dürüstem

(Her ne kadar günah içinde kalıp korkuyorsam da bağışlanma ümidimde samimiyim.)

Be- 'iṣyân hem-çü yüzem der-cerâ'et

Kunem deryûze-i lutfu 'inâyet

(İsyan konusunda bir kaplan gibi cesaretliyim; fakat lutuf ve inayet konusunda dilenciyim.)

Nedârem ğayr-ı takşîr ü ḥasâret

Ḥatâyem-râ be-kun 'afvet mürüvvet //A2 68b//

(Yoksunluk ve kusurdan başka bir şeyim yok; mürüvvet gösterip hatamı affet.)

Sitâyiş pîşe-i rûz-ı şebân şud

Senâyeş kâr u ez-kâr-ı cinân⁸⁰¹ şud

(Gece gündüz işim övgüdür; onun övgüsü de cennet işlerinden biridir.)

Nemî âyed zi-Yahyâ cüz şefâ'at

Şefâ'at yâ resûlallah şefâ'at

(Yahya şefaatten başka bir şey istemez ey Allah'ın resulü.)

⁸⁰⁰ söyündürür] söndürür RE

⁸⁰¹ cinân] cihân A2

[25] Mu‘cize-i Delālet-i Şîr-i Sefîne-râ Ki Bende-i Ân Zât-ı Hâfîrest

Şîrân-ı bîşe-i rivāyet ü âşnāyân-ı deryā-yı hikāyet baħr-i tahrîrde bu vechile şînāver ü şayd-ı murğ-i takrîrde bu gûne hünerver olmuşlardır ki huddām-ı ‘ālî-makām seyyid-i enbiyā-i kirāmdan Mihrân nām merd-i benām ki Sefîne dimekle şehîr-i hâş u ‘ām idi. Bir emr-i mühim için şehir-i Yemen’de hâkim-i mübeccel Mu‘āz bin Cebel huzûrına taraf-ı hazretten firistāde-i resûl olmuş idi. Bir sefîneye duhûl idüp //RE 67b// kaşd-ı me’ mûl itdi. Nā-gāh emvāc-ı deryā telātum u efvāc-ı baħr tezāhüm idüp teheyyüc-i hevā rişte-i beste-i sefîne-i⁸⁰² Sefîneyi güsiste ve şîşe-i taħammûl ü qarār-ı erbāb-ı keştîyi şikeste idüp şînāver⁸⁰³ olan hünerverler keştî-i vücûd-ı deryāya nâzil itmekle kenār-ı selāmete vâşıl oldılar. Sefîne dahı bu varıdan hālāş u tālîb-i rāh-ı menāş iken imdād-ı bād-ı tevfiķ refiķ ü hādî-i tarîķ olup keştî-i vücûd-ı Sefîneyi bir bîşe kenārına mûlāşık eyledi. Egerçi varıta-i ğavta-i deryādan hālāş müyesser⁸⁰⁴ oldu ammā güm-kerde-i tarîķ ü müfârîķ-ı heme-i refiķ olup //HSA 69a// deryā-yı hayretde lenger-i zücret üzere qarār ve ne cānibe ‘azîmet ve ne vech ile itmām-ı kār ideceginden haberdār degül idi. //A2 69a//

[Mısrā’]

Olmaz mı bir laṭife-i gaybiyye âşkâr

[Neşr]

diyü şayd-ı merāmı iktināşda elṭāf-ı İlāhiyyeye ilticā ve ihtişāş u şaşt-ı recāyı baħr-ı hūlūşda ğavvāş eyledi ve raşadgāh-ı recāda bürüz-ı sitāre-i baht-ı müşterî-naķş u intişār-ı envār-ı feyz-baķş-ı ümîdinde dîde-i intizārı güşāde ve mekmen-i elṭāf-ı hāfiyye-i İlāhiyye’den zuhûr-ı leme‘ān pertev-i ihsāna nāzır u āmāde oldu. Meger ol bîşede bir şerze-şîr mekân idinüp cāy-gîr olmuş idi. Kümûn-ı künāmundan kaşd-ı şikār ile der-kār olup mutaraşşıd-ı şudûr-ı sākinān-ı bîşezār iken nā-gāh deryā-yı hayretde dā’ir-i sefîne-i şikeste-i Sefîne pîşgāh-i baħr-i talebde zāhir ü bāhir oldu.

[Mısrā’]

Be bu kendi ayağıyla ele gelmiş şikār ancak

802

sefîne-i] – HSA, A2

803

şînāver] şînāverān HSA

804

müyesser] – HSA, A2

[Neşr]

diyü sefîne tarafına hamle-künân //RE 68a// hırş u âz ile hırāmān oldu. Sefîneye çünkü hamle-i şîr-i şedîd beyyin ü bedîd oldu. Sefîne⁸⁰⁵ nüvîd-i hayâtdan kaṭ'-ı ümmîd itdi. Ne hiss ü harekete kâdir ve ne mir'ât-ı tedbîrde şûret-i ḥalâş zâhir oldu. Kemâl-i zucret ü nihâyet-i hayretten eyitdi: “Yâ ebâ'l-ḥâriş baña tâ böyle hücûma bâ'is nedür? Ben Sefîne-i şikeste-sefîneym şahrâ-neverd-i ğurbet ü bâdiye-peymâ-yı müsâferet olup mübtelâ-yı emvâc-ı deryâ vü milkâ-yı efvâc-ı belâyam. Gerçi Sefîneym ammâ lenger-i vücûdum şikeste gerçi bu şahrâda âzâdeyem ammâ kayd-ı risâlete besteyem. Cānib-i Medîne'den emr-i mübeccel-i resûl-i mükemmel ile gelürem. //HSA 69b// Bende-i peygamberem //A2 69b// beni nâme-i mübeccel ile firistâde-i Mu'âz bin Cebel eylemişdür ki

[Li-münşi'ihî]

Ḳulı ḳurbānıyam o sulṭānuñ

Şimdi ammâ resûliyam ānuñ

Beni irsāl eyledi Yemen'e

Tā dönem bu haberle aña yine

Bende var nâme-i firistâde

Oldım ammâ bu cāya üftâde

[Neşr]

Çünkü takrîr-i Sefîne-i felâket-pezîr gûş-güzâr-ı şîr oldu ve şemîm-i nâme-i resûl-i kerîm dimâğını ta'tîr itdi. Maḳam-ı 'özü ü niyâzda cāy-gîr olup envâ'-ı temelluḳ ile dāmen-i Sefîne'ye ta'alluḳ idüp lenger-i imdād u mu'āvenet ile ol merd-i ğarîb def'-i kürbeti için tatyîb ile dil-firîb olup baḥr-i⁸⁰⁶ gird-âb-ı hayretten ḥalâşa himmet idüp bir vechile inḳıyād gösterdi ki Sefîne'ye i'timād gelüp imdād-ı şîre istinād u i'tikād itdi. Şîr öñince revān ve bedraḳa-i rāh gibi hırāmān olup meded-kārî-i nesîm-i elṭāf-ı //RE 68b// kirdgārî yārî vü meded-kārî olup⁸⁰⁷ muvâfıḳ-ı ḥāl u kārî olup envâ'-ı

⁸⁰⁵ sefîne] – RE

⁸⁰⁶ ol merd-i ğarîb def'-i kürbeti için tatyîb ile dil-firîb olup baḥr-i] – HSA, A2

⁸⁰⁷ yārî vü meded-kārî olup] – HSA, A2

huşû' vü meskenet ile inkıyād idüp tarîk-i⁸⁰⁸ müstaķime delālet ve rāh-ı rāst nümāyān olunca revān gūyā bir hıdmetkār idi ki hıdmet-i maḥdūmına devān idi. Çünki talī'a-i rāh-ı rāst tulū' itdi ādāb u huşû' ile dāmen-i Sefīne'ye yüz sürüp künāmına rücū' itdi.
[Li-münşi'ihī]

*Göre civān iken dilā şīri
Ḳadr-i peygamberi ider iz'ān*

*Bendesine daḥı ri'āyet ider
Ṭoğrı yola aña delālet ider⁸⁰⁹*

[Neşr]

*Allahümmehdinā tarīka's-savāb ve erine'l-haḳka haḳkan yā men leyse li-elṭāfihī
'addu ve ḥesābe bi-ḥurmeti'n-nebiyyi'l-kerīm ve ālal ve'l-aşḫāb.⁸¹⁰ //A2 70a//*

[26] Mu'cize-i Bāhire Der- Ta'yīn-i Helāk-i Münāfiḳ Be-Vezīden-i Bād-ı Nā-Muvāfiḳ //HSA 70a//

Gülşen-i mu'cizāta nesīm-i rivāyeti vezān u cūybār-ı mu'cizātdan gülistān-ı nuḳūle icrā-yı āb-ı revān iden aşḫāb-ı ma'ālī-nişāndan ḥazret-i Cābir-i sāmī-mekān revāyiḥ-i ezḥār-ı naḳl u rivāyet ile ta'ṭīr-i mesāmī-i ümmet idüp dimişdür ki:

[Beyt]

*İmām-ı rūsūl pīşvā-yı sebīl
Emīn-i Hudā mehbiṭ-i Cebra'ıl*

*Şeft'ü'l-verā ḥāce-i ba's u neşr
İmām-ı Hudā şadr-ı dīvān-ı ḥaşr*

[Neşr]

Ḥazretleri bir hengāmda sefer-i medīd itmişleridi.

⁸⁰⁸ inkıyād idüp tarîk-i] rāh-ı HSA, A2

⁸⁰⁹ ṭoğrı yola aña delālet ider] ṭoğrı yol gösterüp delālet ider RE

⁸¹⁰ Allah'ım bizi doğru yola ilet, hakkı hak olarak göster! Ey sonsuz ve sayısız güzellik sahibi, peygamber ve onun ashabı ile ailesi hürmetine duamı kabul et!

[Mıṣrāʿ]

Bir seher mānend-i ḥurṣīd-i ufuk

[Neṣr]

Rücūʿdan bedīd olup ḳazā-i vaṭar ile maḡrib-i seferden müteveccih-i maṣrık-ı iḳbāl oldu. Şehre ḳarīb olıcaḳ nā-gāh bir rīḥ-i ʿāşif peydā gūyā deryā-yı zemīnde gird-bād hüveydā oldu buyurdılar ki: “Bu rīḥ-i şedīd derūn-ı şehirde merg-i münāfık bedīd olduğına delīl-i sedīddür.

[Li-münşiʾihī]

Olsa bād-ı şedīd eger ki vezān //RE 69a//

Bir münāfık helāk ider devrān

Merg-i ehl-i niḡāḳa oldu delīl

Bād-ı ʿāşif o dem ki oldu ʿayān

[Neṣr]

Ol hümā-yı sipihr-i nübüvvet ü kemāl ve nihāl-i būstān-ı ʿizz ü celāl hıṭṭa-i Medīne-i münevvereye vażʿ-ı riḥāl buyurduklarında gūş-zed-i aşḥāb u āl oldu ki kibār-ı münāfıkīnden bir müşrik-i ḡalālet-ḳarīn cāy-gīr-i şefīr-i ḥafīr-i düzaḥ-ḳarīn⁸¹¹ olmuş.

[Li-münşiʾihī]

Her ne söz kim dir idi ḳabl-i vuḳūʾ

Mihr-i ʿālem gibi iderdi ṭulūʾ

Süḥan-ı pāki hep velāyet idi //A2 70b//

Zātı gencīne-i risālet idi

Ġayb-dan-ı ʿulūm u ḥikmet idi

Āfitāb-ı sipihr-i fiṭnat idi

İderüz dāʾimā ṣalāt u şenā

Rūḥ-ı pāk-i resūle ey Yahyā //HSA 70b//

⁸¹¹ düzaḥ-ḳarīn] düzaḥ-zemīn A2, RE

Umaruz devlet-i şefâ'atini

Yolı azmışlara hidâyetini

[27] Mu'cize-i Râh-Dâden-i Şecer Der- Şeb-i Târikter Be-Cenâb-ı Peygamber
'Aleyhi's-şalâtü ve's-selâm

Bedrağa-i 'inâyeti sâ'ik-i râh Hüdâ vü hürşid-i bedrağa-i⁸¹² kerâmeti⁸¹³ nûr-pâş-ı
leyle-i zalmâ olan sultân-ı enbiyâ hazretlerinin şalla'llahü te'âlâ 'aleyhi mâ dârü's-
semâ mu'cizât-ı bâhîretü'l- i'tilâlarundan⁸¹⁴ bu mu'cize-i 'ızamı bu güne rivâyet ü
inbâ⁸¹⁵ olunmuşdur ki Ğazve-i Tâ'if'de ol vâkıf-ı esrâr-ı ma'ârif ü tâ'if-i⁸¹⁶ harem-i
mermûzât-ı le'tâ'if nükte-rübâ-yı sırr-ı *mâ evhâ* dâric-i medâric-i semavât-ı 'ulâ bir
şeb-i târik-i⁸¹⁷ zalmâda ki kevâkib hüveydâ olmayup

[Li-münşi'ihî'l-fakîr]

Degüldi şeb meger bir zişt-i zengî

Żiyâ-yı şubha şaldı hayl-i rengi

Hücûm itmişdi Rûm'a 'asker-i Şâm //RE 69b//

Siyeh hayme kurulmuşdı ol aḥşam

[Neşr]

Ebr-i tîre fezâ-yı hevâda serâ-perde-i siyâh-fâmı cilveger çerâğ-ı nücûm bād-ı intifâ
ile bî-fer midâd-ı sevâd ile çihre-i şebde “‘*abûsen kamtarîren*”⁸¹⁸ tahrîr gūyâ kıtarât-
ı kır takṭîr⁸¹⁹ olınmış idi.

[Li-münşi'ihî]

Şeb degül kūh-ı kır idi gūyâ

Kıplamışdı cihânı ser-tâ-pâ

⁸¹² bedrağa-i] – A2

⁸¹³ hürşid-i bedrağa-i kerâmeti] şârîka-i kerâmeti HSA

⁸¹⁴ i'tilâlarundan] i'tidâlarundan A2

⁸¹⁵ rivâyet ü inbâ] inbâ vü rivâyet RE

⁸¹⁶ tâ'if-i] le'tâ'if-i HSA

⁸¹⁷ târik-i] - RE

⁸¹⁸ “ Çünkü biz, **asık suratlı**, çetin bir günden (o günün azabından dolayı) Rabbimizden korkarız.”
Kur'ân-ı Kerîm, İnsan. 76/10.

⁸¹⁹ takṭîr] ta'ṭîr RE

[Nesr]

Bir şütr-i rāhvār üzre süvār u rû-be-rāh olup giderken nā-gāh nerkis-i ra'nā-yı bā'ış-i āferīneş ü vücūd püşt-i merkûbda hâb-âlûd oldu. Gerçi muḳteżā-yı beşeriyetle //A2 71a// hâb-ı istirāḫat itdi ammā dîde-i dil ü cānı güşāde vü 'ālem-i istigrākda āmāde idi. “*Kāne 'nebiyyü şalla 'llahü 'aleyhi ve sellem tenāmü 'aynuhu velā yenāmu* //HSA 71a// *ḳalbhü*”⁸²⁰

[Li-münşi'ihî]

Şanmañ⁸²¹ ki gözim merdümi hâb içre nihāndur

Açmazdın (o) aḫvāl-i cihāna nigerāndur

[Nesr]

Hilāl-i rāhda bir şāḫ-ı pür-hār ki hār-ı rāh idügi bî-iştibāh idi muḳābil-i rûy-ı risālet-penāh oldu az ḳaldı ki rûy-ı mübāreklerine vāşıl ve ol ḫāşıl-ı künfekān ḫazretlerine ol vaz'-ı güstāḫiden eziyyet nā'il ola. Pes şecer mānend-i mu'cize-i kamer iki şakḳ oldu tā ki resûl-i muşaddaḳ selāmet ile güzër idüp ruy-ı mübārekine keder irişmeye. Her şakḳı bir cānibe ḳā'im gūyā selāma muntazır iki şaḫş-ı ḳā'im oldu.

[Li-münşi'ihî]

Rāh-ı ḫidmetde ṭurdu ḳā'im idi

Şağ u şolda iki mülāzim idi

[Nesr]

Şafā-yı bāl ü selāmet-i ḫāl ile miyān-ı şakḳkeynden mürûr u maḫall-i zarardan 'ubûr buyurdılar ammā şecer-i mü'temer ol ḫāl üzere müstemirr olup //RE 70a// ḳaldı. Şecere-i nübüvvet ile müsemma olup ilā elān ol şekl üzre nümāyān u hüveydādur.

[Li-münşi'ihî]

Ne 'aceb ḫāk olur benī ādem

Cehlle eylemez aña teslīm

Bād ile āb tābi'-i emri

Ḫacer ile şecer ider ta'zīm

⁸²⁰ Peygamber efendimizin gözü uyur kalbi uyumazdı.
⁸²¹ şanmañ] şanma RE

İtmeyen ol nebîye ikrârı

Âteş-i dūzah içre ola muķīm

“Allahümme ‘c ‘alhu şeft’an lenā vehdinā ṭarīka ‘l-Hüdā”⁸²²

[28] Mu‘cize-i Zīsten-i Yekī Ez-Mürdegān Der-İnkār-ı Kūr-Dilān

Rivāyet-i āb-ı ḥayāt-ı mu‘cizāt ile mevtā-yı kılūbı iḥyā iden ruvāt-ı Hızr-dem ki //A2 71b// enfās-ı nefīsleri mānend-i dem-i ‘İsā’dur. Bu vechile inbā itmişlerdür ki bir vaktde

[Beyt]

Pīş-rev-i kevkebe-i enbiyā

Kevkebeş //HSA 71b// ez-menzelet-i kibriyā

(Nebi yıldızlarının önderidir, onun yıldızı ilahi menzildedir.)

[Neşr]

Ḥazret-i seyyidü’l-verā şallallahü ‘aleyhi ve sellem ḥazretlerine ṭā’ife-i Yehūd’dan üç şahş-ı ‘anūd gelüp bir niçe su’ale cesāret itdiler. Biri eyitdi: “ Ey resūl-i şāhib-da’vet meziyyet-i mertebe-i kurbet-i Rabb-i ‘izzet ile sā’ir enbiyādan faẓīlet da’vāsına cesāret idersün ammā bu müdde’ā muḥtāc-ı delīl-i celīldür. Ol fırka-i ‘aliyyeden ḥazret-i İbrāhim-i Ḥalīl sa’ādet-i ḥullet ile mümtāz ‘izzet-i kerāmet ile ser-efrāzdur. Zāt-ı şadākat-şi’arda daḥı bu maḳūle ḥāl var mıdur?”

[Meşnevī]

Vez’ān bī-ḥaber bud ki Perverdigār

Çi gūne ve-rā pervered vakt-i kār

(Ondan habersizdi ki, Allah o anda nasıl da ona yol gösterdi.)

Çi gūne kerāmet be-ū mīdehed

Çi i’cāzhā der-kenāreş kuned

(Ona nasıl bir keramet veriyor, ne mucizeler bahşediyor.)

[Neşr]

Ḥazret-i ḥayrū'l-beşer buyurdılar ki: “Benüm zāt-ı sūtūde-şifātum muḥabbetu'llāha mazhar olmağla meziyyet aẓherdür ol //RE 70b// ḥalīlu'llah ise ben ḥabību'llah olduğım ne cāy-ı iştibāhdur. Ḥalīl'e āteş gülşen oldu ise benüm ümmetüme dūzah cinān olacağı rüşendür. Ḥalīl-i celīl büt-şiken oldu ise benüm pīşgāh-ı dergāhumda eşnām cebhe-zen olmışdur. Her ne fazīlet ki zāt-ı pākinde müşbitdür ol selef ve ben aña ḥalef ammā ma'nen muḥaddem ve 'ālem-i ḥilḳate evvel vaz'-ı ḳadem itdügüm muhtāc-ı raḳam olmayup ceffe'l-ḳalem ile müşbit ü muḥkemdür.”

[Beyt]

Ḥalīl ez-ḥeyltāşān-ı sipāheş

Kelīm ez-ḳāvuşān-ı bārgāheş //A2 72a//

(Halil onun bayrağı altındaki askerlerden biri idi; Kelim (Musa) ise onun sarayındaki çavuşlardan biri idi.)

[Neşr]

Zihī şahş-ı bātıl ve mecārī-i umūrdan gāfil ü zāhil ki nazret-i gülistān-ı Ḥalīl nesīm-i //HSA 72a// cemāl-i nebiyy-i celīlden idügin bilmeye ve ḥazret-i büstān-ı nübüvvet ḥazret-i mazhar-ı ḥullet imdād-ı emtār-ı 'ināyetden bedīdār idüğünü ańlamaya.

[Nazm]

Z'an ruḥ-ı gülgün ki gülistān şude

Nār-ı Berāhīm gülistān şude

(O gül renkli yanaktan bir gül bahçesi meydana geldi; İbrahim'in ateşinden de gül bahçesi meydana geldi.)

[Neşr]

Biri dahı cerr-i zeyl-i su'āl ile baş-ı maḳāl idüp eyitdi: “Ḥazret-i Mūsā mazhar-ı ḥiṭāb-ı⁸²³ Ḥudā olup niçe gūne mu'āmele āḥir şeref-i mükāleme ile ḥurşīd-i ḳadri müncelī olup⁸²⁴ kūh-ı Tūr'da sa'ādet-i mükāleme⁸²⁵ ile fark-ı Ferḳadān'a vāşıl oldu sizde buña mu'ādil bir şeref ḥāşıl olmuş mıdur?” Ḥazret⁸²⁶

⁸²³ ḥiṭāb-ı] tecellī-i RE

⁸²⁴ olup] - RE

⁸²⁵ mükāleme] tecellī RE

⁸²⁶ ḥazret] – HSA, A2

[Nazm]

Şeh-i⁸²⁷ peygamberân be-taht u be-tâc

Tîğ-i ü şer' ü tâc-ı ü mi'râc

(Taht ve tacı ile peygamberlerin padişahıdır; onun kılıcı şeriati, tacı da miracıdır.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Hâzret-i Mūsâ tecellî-i cemâl ile Tûr'da muhaşşılı'l-âmâl oldu ise benüm zât-ı sa'âdet-âyâtum ferş-i 'arşda meclâ-yı cemâl-i //RE 71a// Hudâ-yı zî'l-celâl oldu.” Sâ'il-i bâtıl bu hâlden gâfil idi ki hâzret-i Mūsâ def'-i mazarrat-ı a'dâda ol âb-rûy-ı dünyâ vü mâfihâ yüzi şuyına bahrden 'ubûr u vâdî-i selâmete mürûr itdi.

[Li-münşi'ihî]

Bahri yüzi şuyına itdi 'ubûr

'Asker-i bî-kerân ile Mūsâ

[Neşr]

Pîşgâh-ı Fir'avn-ı dalâlet-penâhda izhâr-ı yed-i beyzâ 'âlem-i kıdemde hâzret-i nübüvvetden el almasa niçe hüveydâ olurdu?

[Li-münşi'ihî]

Andan almasa el eger Mūsâ

Mu'ciz olmaz idi yed-i beyzâ

[Neşr]

Mezâk-ı cânı tiryâk-ı şehd-i muhabbet-i hâzretiden hişşedâr olmasa zehr-i efâ'î-i //A2 72b// mekr-i Fir'avn'dan hâlâş niçe bedîdâr ve bâdiye-peymâ-yı muhabbeti olmasa kûh-ı Tûr'a hurûcî vü rütbe-i 'aliyye-i //HSA 72b// kelimâta 'izzet-i 'urûcî ol ser-efrâz⁸²⁸ nice ihrâz iderdi? Manzûr-ı enzâr-ı 'inâyeti olmasa “Erinî enzuru ileyke”⁸²⁹ temennâsında nice der-kâr olurdu.

[Beyt]

Mūsâ eger der-reh-i ü nîst peyk

Key erinî gûyed ü enzur ileyk

(Musa eğer onun yolunda bir elçi olmasaydı, “Rabb'im bana kendini göster, sana bakayım.” diyebilir miydi?)

⁸²⁷

şeh-i] şâh-ı RE

⁸²⁸

ser-efrâz] ser-firâz RE

⁸²⁹

“Rabb'im bana kendini göster, sana bakayım.” Kur'an-ı Kerîm, A'raf, 7/143.

[Nesr]

Biri daḥı eyitdi: “Ey resūl-i mümecced esās-ı da‘vāyı dā‘imā müşedded idüp hengāmegīr-i ‘arşa-i takrīr olursın ki nezd-i Hudā-yı bī-çūnda benüm ḳadr ü rif‘atüm ḥazret-i ‘İsā’dan efzūndur. Bu müdde‘ā i‘timāda nice⁸³⁰ maḳrūn olur ki ḥazret-i ‘İsā emvātı iḥyā ile niçe mu‘cize-i bāhire ibdā itdi ammā senūñ rişte-i nübüvvetünde ol maḳūle derārī-i intizām bulduḡı kimesnenūñ manzūr-ı enzārı olmamışdur.” ḥazret-i nübüvvet-menzelet ki

[Beyt-i Fārisī] //RE 71b//

Mürde Mesīheş be-dem-i bendegī

Dem ne-zened pīş-i vey ez-zindegī ⁸³¹

(Mesih, kulluk ederken ölü gibidir, onun(Hz. Muhammed’in) huzurunda dirilikten söz açmaz.)

[Nesr]

Bu sūḥan-ı nā-terāşdan rencīde vü dil-ḥırāş olup siyyemā siyyemā ve⁸³² edā-yı sā’il-i bed-ḥilḳatden sāmī’a vü bāşıralarına nev’-i zücret geldi fi’l-ḥāl ḥazret-i Ḥayder’a nidā vü meclis-i hümāyūnlarına ḥuzūrı lüzūmını inbā buyurdılar. Ḥazret-i Ḥayder İbni Ebā Ṭalib ol ḥīnde ḥuzūr-ı hümāyūndan ḡā’ib idi mābeynde mesāfe-i ba’ide zāhire vü bedīde idi. Sūr’at ü isti‘cāl ile ḥāk-pāy-i ‘amīmü’n-nevāllerine vaz’-ı cebīn-i ibtihāl idüp “Lebbeyk lebbeyk yā resūlü’l-müte‘āl!” didi:

[Beyt]

Rūḥī fidāk ey muhteşem

Lebbeyke lebbeyk ey şanem

(Ey muhteşem, ruhum sana feda olsun, buyur buyur ey sanem!)

Ey re’y-i tū //A2 73a// şems-i duḥā

V’ey rūy-i tū bedr-i zulem

(Ey fikri seher güneşi gibi parlak olan ve ey yüzü karanlıktaki ay gibi ışıltılı olan!)

⁸³⁰ i‘timāda nice] nice i‘timāda RE

⁸³¹ dem-i ne-zened pīş-i vey ez-zindegī] dem zenedeş pīş-i vey ez-zindegī RE

⁸³² siyyemā siyyemā ve] siyyemā HSA

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Bād-ı vezān-ı ‘ālem ḥaber-i peyk-i //HSA 73a// Ḥudāyı dādger

[Mısrā’]

Ḥazret-i Cibrīl emīn-i vahy-i Ḥak

(Hazret-i Cebrail ki, Allah vahyini ona emanet etmiştir.)

[Neşr]

İmdād-i nesīm-i tevfiḳ-i Ḥudā-yı müte‘āl ile şadāyı saña iṣāl eyledi mi?” Eyitdi: “Şavt-ı ‘ālī simāḥ-ı cāna bir vechle vāşıl oldu ki şitāb ile derūnımı mālī itdi bir ān ḳarāra mecāl muḥāl olup rūy-māl-i ḥāk-pāy-i ‘amīmü’n-nevāl itdüm. Hîç bilmem ki bu deñlü rāh-ı ba’īdi ben nice ḳaṭ’ eyledüm. Li’llahi’l-ḥamd ki şeref-i mülākāta fā’iz ü ol sa’ādeti ḥā’iz oldım.

[Mısrā’]

Be-dīn müjde ger cān-feşānem revāst

(Bu müjdeye canımı versem yeridir.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Bu cemā‘at ile seyr ü ḥareket ve şedd-i rahl-i ‘azīmet idüp meşāḥīr-i Yehūd’dan Yūsuf bin Ka‘b medfenine varup⁸³³ vaż-ı Ka‘b idüp benüm ṭarafumdan //RE 72a//emr-i fermān-fermā-yı kārgāḥ-ı ḥilkāt ile ḳabründen ḥurūca me’mūr idüğinden āgāḥ eyle da’vet eyle⁸³⁴ “*bi-iznihi sübhāne cellet ālāuhū ve ‘ammet*”⁸³⁵ da’vetüne icābet ider tā ki iḥyā-i meyyite ḳudret zāḥir ü müşbit ola.” Ḥazret-i Ḥayder pīşgāḥ-ı dergāḥ-ı ḥayrū’l-beşerden rū-be-rāḥ idüp ol gürūḥ-ı mekrūḥ-ı bī-intibāḥ⁸³⁶ ile maḥall-i me’mūr ki medfen-i Yūsuf-ı mezbūrdur. Müntehā-yı seyr ü sefer olıcāḳ tavşiiyet-i ḥazret-i peygamber üzere ismi ile nidā vü emr-i Ḥudā ile ḳabrden ḥurūca īmā buyurdılar. Güyā bir sehm-i tīz ü çālāk idi ki sīne-i ḳabri çāk idüp bir miḳdār şikāf bedīdār itdi. Yine nidā idicek bir miḳdār daḥı hüveydā oldu def‘a-i ḡālīşede ‘Aliyy-i velāyet-mesned bir şadā-yı bülend itdi ki: //A2 73b// “Ey Yūsuf bi-izni’l-melikū’l-‘allām firistāde-i resūl-i enāmum. Ḳabrden ḳıyām itmek i’lām //HSA 73b// buyurulmuşdur.” İzhār-ı inḳıyād-ı emr-i resūl-i ‘allām ile emr-i celīl ile güyā nidā-yı

⁸³³ varup] - RE

⁸³⁴ me’mūr idüğinden āgāḥ eyle da’vet eyle] da’vet eyle me’mūr idüğinden āgāḥ eyle RE

⁸³⁵ Hiçbir eksiği olmayan Allah’ın izniyle ki onun yüceliğine bir sınır yoktur ve her yeri kuşatmıştır.

⁸³⁶ bī-intibāḥ] bī-iştibāḥ HSA

İsrâfil idi ki lahde nezîl olıcağ yâ şavt-ı mâlik idi ki ka‘r-ı çâhda güş-ı Yûsuf’a şadâyı raḥîl urıcağ imtişâl-i emr-i hümâyûn idüp derûn-ı lahdde bîrûn oldı. Ser-i qabrde sitâde vü pîşgâh-ı inkıyâdda ser-nihâde olup eyitdi: “Ey kavm-i füsürde benüm⁸³⁷ Yûsuf İbni Ka‘b-ı mürde⁸³⁸ meşâhîr-i kavm-i Yehûd’dan idügüm ma‘lûm u meşhûr u meczûmdur. Eyyâm-ı hayâtumda kavm-i Tubba‘a⁸³⁹ niçe gûne nuşh u⁸⁴⁰ pend itmiş idüm sûdmend olmadı ve helâk ü maḥâfât ve sefk ü âfâtdan niçe vechile tahzîr itmiş idüm kalblerinde cây-gîr olmadı. //RE 72b// Âḥîr mir’ât-ı ‘amelleri gubâr-ı nedâmet ile mütekedder olup muḥâlefetden mutaẓarrır oldılar. Dest-berd-i ecel cism-i zârı ḥil‘at-i hayâtıdan ‘ârî eyleyeli kâmil⁸⁴¹ üç yüz yıl olmışdur. Hâlâ nidâ-yı Kerrâr-ı emr-i Cebbâr ile güş-güzâr olup me‘mûr oldım ki ḥadengâsâ miyân-ı qabrden⁸⁴² bürüz u şudûr ve taşdıq-i şeft‘-i⁸⁴³ yevm-i ba‘ş ü nüşûr eyleyem ki ḥazret-i risâlet-penâh nebiyyu’llah idüğü maḥall-i iştibâh degüldür. Seyyid-i ins ü cân ve efḍal-i peygamberândur.” Çünki mu‘cize-i ḥazret ol kavm-i mu‘ânnide bu ḥâli müşâhede itdürdi dest-i ta‘accübi dendân-ı hayretde qodılar. İktizâh-ı ḥâl-i Yûsuf’dan ‘alâ zu‘mehûm gayret idüp recâ itdiler ki: “Ey Ḥayder-i velâyet-penâh ve veliyy-i bî-iştibâh yine bu mürde-i füsürde qabre dâḥil //A2 74a// olmağ qâbil ise feth-i bâb-ı mürüvvet ve bezl-i merḥamet ü fütüvvet eyle.” //HSA 74a// Ḥazret-i ‘Alî Yûsuf bin Ka‘b’a ihfâ ile bir iki kelime ismâ‘ idüp yine qabrine ircâ‘ buyurdılar.⁸⁴⁴ Şanduka-i qabre dâḥil olup raḥneler birbirine muttaşıl oldı. Zihî kavm-i bâtıl ki fehmi-i qadr-i ‘âlîlerinden zâhil olalar. Bir günde niçe mürde-i kulûbı hayât-ı İslâm ile hayy idüp ve beyâbân-ı dâlâleti tayy itdürürken bir mürde hayâtında iştibâh ile güm-kerde-i râh olalar. Ḥuşuşan⁸⁴⁵ ḥazret-i ‘İsâ bi’z-zât emr-i ihyâya der-kâr oldı ammâ ḥazret-i seyyidü’l-ebrâr vâşıta ile bu mu‘cizeyi izhâr ve mertebe-i kudretlerün iş‘âr

⁸³⁷ benüm] ben ki RE

⁸³⁸ mürde] mürde ki A2, mürdeyem RE

⁸³⁹ kavm-i Tubba‘a] - RE

⁸⁴⁰ nuşh u] - HSA, A2

⁸⁴¹ kâmil] - HSA

⁸⁴² miyân-ı qabrden] miyân-ı qubûrdan RE

⁸⁴³ şeft‘-i] - RE

⁸⁴⁴ buyurdılar] itdiler RE

⁸⁴⁵ Ḥuşuşan] - HSA

buyurdılar.⁸⁴⁶ Şitābān-ı beyn-i maşrık u mağrib⁸⁴⁷ efḍal-i enbiyā idükleri //RE 73a//
ke 'ş-şemsi ve duḥāhā⁸⁴⁸ rüşen-i hüveydādur.

[Nazm]

Evvel-i gil ki ādemeş bi-füşüird

Şāf ū būd dīgerān heme düird

(Adem'in çamurunu ilk yoğuran oydu, saf ve temiz olan oydu, diğerlerinin hepsi bulanıktı.)

[Neşr]

Şüretā mu'aḥḥar ise dem-i ḥilkatde cümleden muḳaddem idügi aẓher ü rüşenterdür.

[Li-münşi'ihī]

Ḥayl-i rüsül öñince yürir 'askeri durur

Sulṭān odur ki şoñradan açā livāsını

Ḳāle'n-nebiyyü şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem⁸⁴⁹ “*Küntü nebiyyen ve Ādemu beyne'l-ma'i ve't-tıyni*”⁸⁵⁰ şadaḳa resūlullah⁸⁵¹ Ḥazret-i Ādem'den daḥı evvel idügi mütebeyyindür.

[Meşnevī]

Nūr-baḥşeş çü 'alem ber-keşid

Şām-ı 'adem-rā seḥer āmed bedīd

(Onun sancağı çekildiği zaman nur saçtı, yokluğun gecesi üstünden sabahın aydınlığı görünür.)

Yāft nuḥust Ādem ez-ān nūr u tāb

'Aṭse-zed ez-dīden-i ān āfītāb

(O nuru ve ışığı ilk bulan Adem'di ve o güneşi görünce aksırmaya başladı.)

⁸⁴⁶ Terav faḍle kulli'r-rusul mā-faḍli Ahmed / Terav efḍaluhü 'an ba'zihim yeteneyyez (Bütün peygamberlerin faziletinin Ahmed'le tamamlandığını görürsünüz, birbirlerinden üstünlüklerini de görürsünüz.) // Zimāmu'l-ma'ālī fī yedi muğallib / Ve i'lāhü fī devri'l-'arşı merkez (Yükselmenin dizginini galiplerin elindedir; yeryüzündeki en yüksek yer ise onun merkezidir.) (Der-kenār RE 72b)

⁸⁴⁷ Huşuşan ḥazret-i 'İsā bi'z-zāt emr-i iḥyāya der-kār oldı ammā ḥazret-i seyyidü'l-ebrār vāsıta ile bu mu'cizeyi izhār ve mertebe-i kudretlerün iş'ar buyurdılar. Şitābān-ı beyn-i maşrık u mağrib] – A2, Şitābān-ı beyn-i maşrık u mağrib] - HSA

⁸⁴⁸ “Güneş ve kuşluk vaktindeki aydınlık gibi.”

⁸⁴⁹ ḳāle'n-nebiyyü şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem] – RE , şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem] – A2

⁸⁵⁰ Peygamber dedi ki: “Adem toprak ve su iken ben peygamberdim.”

⁸⁵¹ şadaḳa resūlullah] - RE

Der-tutuk-ı bāргеheş vakt-i kār

Mā'ide-keş 'İsī vü Hızr āb-dār

(O anda çadırının örtüsünden bir sofru kurdu; İsa ve Hızır o sofradan su içti.)

Pīş-i çünān çeşme-i deryā-kıyās

Nūh zi-bī-ābī-i ḥod der-hirās

(Onun önünde deniz gibi öyle büyük bir çeşme vardı ki, Nuh kendi susuzluğundan korktu.)

[Neşr]

Cerā'im-i Ādem mebd-e'-i vücūd-ı faḥr-i 'ālem olmağla maḥv-kerde-i raḳam-ı 'afüvv ü kerem olmuştur. Hengām-ı tūfānda necāt-ı Nūh-ı neciyy ol ḥazretüñ yüzi şuyına olduğu bedīhīdür.

[Li-münşi'ihī]

Hızr-ı cān itdi nūrını çün Nūh

Virmedi hīç keder aña tūfān //A2 74b//

[Neşr]

Nūr-ı cemīl nebiyy-i celīl cebīn-i pāk-i ḥalīlde hüveydā olmağla //HSA 74b//“yā nār kūnī berden ve selāmen”⁸⁵² ḥiṭābı mir'āt-i ḥayālde çihre-nümā olmuştur.

[Kıṭ'a]

Bihi ḳad ecāballahū Ādeme iz de'ā

Ve necā fī baṭni's-sefīneti Nūh

Ve mā zararreti'n-nārü'l-Ḥalīle li-nūrihī

Ve min eclihī nāli'l-fidā zebīḥ

(Adem Allah'a dua edince Allah onun duasını kabul etti ve Nuh'u gemisinde kurtardı ve ateş Halil'e zarar vermedi ve bu yüzden de kurban kesmeye nail oldu.)

[Neşr]

Ḥazret-i Süleymān bād ile evc-i hevāya 'āric oldı ise ḥazret-i faḥr-i 'ālemiyān Burāk-ı bād-peymā ile aḳşā-yı medāric-i semāya //RE 73b// dāric oldı.

[Li-münşi'ihî]

Yūsuf ile Zebīh⁸⁵³ ey Yahyā

Ḳulı ḳurbānı oldılar ḥaḳḳā

[Neşr]

Ḥazret-i Dāvūd'da āhen mūm⁸⁵⁴ oldu ise niçe ḳavm-i mezmūm ki her birinūñ dil-i sengīni ṣaḥre-i ṣammā gibi olduḡı hüveydā idi bezm-i da'veti germ olıcaḳ mānend-i ṣem' nerm oldılar. Ṣa'ṣa'a-i cemāl-i fūrūzānī tābān u bedraḳa-i dermāndegān olmasa ḥazret-i Hıẓr na'il-i sa'ādet-i rāh-ı āb-ı ḥayāt olmayup verā-i zulūmātda güm-kerde-i ṭarīḳ-i necāt olmaḳ muḳarrer mānend-i Sikender dāmen-i maḳşūda dest-res-i müyesser olmazidi. Ḥazret-i İdrīs eṣās-ı binā-i ḥulūşı te'sīs idüp ārzūmend-i cemāl olmaḡın gūyā ṣeb-i mi'rācda mülākī olmaḡıçün sipihre müte'ālī oldu. Ḥazret-i Mūsā infilāk-ı baḥr ile mübāhāt iderse ḥazret-i sultān-ı enbiyā⁸⁵⁵ inşikāk-ı ḳamer ile rüchānı işbāt ider deryā rüy-ı ḥāḳde ammā māh-ı cihān eflākdeder. Ḥazret-i Mūsā ḥacerden iḥrāc-ı mā itdi ise ḥazret-i nebiyy-i Hüdā eşābi'-i müteberrikelerinden inficār-ı ābı hüveydā itdiler. Ḥazret-i Mūsā Kelīm ser-i Ṭūr'da //A2 75a// maḫzar-ı iltifāt-ı 'Allām u 'Alīm oldu ise ḥazret-i nebiyy-i kerīm maḳām-ı Ḳābe Ḳavseyn'de 'ārif-i sırr-ı 'aẓīm oldu.

[Li-münşi'ihî]

Bir demde //HSA 75a// geçdi 'ālemi vü māverāsını

Bī-şekk ü şübhe gördi cemāl-i Ḥudā'sını

Fi'l-cümle ḳadrin añlar anuñ gūş u hūş iden

Yā eyyühe'r-rüsül eyle Ḥaḳḳ'ıñ nidāsını

[Neşr]

Ve ba'zı enbiyā-yı kirām 'aleyhimü's-selāmdan ihyā-i mevtī şudūr itdi ise ḥazret-i resül-i müctebā intāk-ı büzgāle-i puḫte ile der-i mu'cizātı süfte idüp //RE 74a// daḡı niçe emvātı ihyā ḥuşūşan ḥanīn-i ciz' gibi mu'cize hüveydā buyurmuşlardır. Şüretā intāk-ı ḥaṣeb emr-i eş'abdur. Heme-i enbiyā-i mükerrem şüretā muḳaddem idükleri müsellemdür ammā muḳaddeme-i vücūd-ı resül-i 'Allām idükleri ne maḡall-i

853

zebīh] mesīh HSA

854

āhen mūm] mūm āhen RE

855

sultān-ı enbiyā] Muşṭafā A2, RE

kelâmdur. Egerçi anlar şüretâ muḳaddeme-i behîcedür ammâ resûl-i kevneyn cümle-i muḳaddemâta netîcedür. Şahîfe-i vücûdda mu'ahḫar idükleri muḳarrer ammâ ḫilḳatde mübtedâ idükleri eşahḫ-ı ḫaberdür.

[Li-münşi'ihî]

Oldur evvel bu kârgaha sebeb

Oldur âḫir bu kâr u bâra me'âl

[Meşnevî]

Bûd derîn künbed-i fîrûze ḫışt

Tâze turuncî zi-sarây-ı behişt

(Bu mavi renkli kubbenin altında cennet saraylarından gelmiş taze bir turunç idi.)

Resm-i turuncîst ki der-rûzgâr

Pîş dehed mîve pes âred bahâr

(Bahardan sonra gelen ilk meyvenin turunç olması tabiidir.)

[Neşr]

Bir pâdişâh-ı bî-naẓîr ü şehenşâh-ı ḫaṭîrdür ki sultân-ı memâlik-i risâletdür. Zihî resûl-i ḫaṭîr-i 'arş-mesîr ki mâh-ı tâb-dâr fermân-ber-dâr olup inşikâḳda der-kâr oldı. Mürde-i şad-sâle bir işâret ile kıyâma müsâra'at itdi. Keff-i cûd u iḫsânı şehâb-ı feyz-resân idi ki icrâ-yı âb ile bir 'askeri sır-âb eyledi. Kerem ü efdâli //A2 75b// vaḫş u ṭayra iştimâl itmekle gazâl talebkâr-ı luṭf u nevâli oldı. Mâh-ı münîr lem'a-i ḫüsn-i bî-mişâli ve encüm zerre-i âftâb-ı //HSA 75b// cemâli ḫurşîd-i tâb-dâr ârzü-yı vişâli ile şeb ü rûz geşt ü güzârda ve sipihr-i münevver⁸⁵⁶ ârzümend-i cemâli olup döner.

[Li-münşi'ihî]

Âsumân bir ḫalkasıdur müyinuñ

Ḫırḳa-pûşı ḫânḳâh-ı küyinuñ

[Neşr]

Dânende-i ḫaḳâ'îḳ-i İlâhî nâḳıd-ı deḳâ'îḳ-i “erinâ illâ şey'en kemâ hiye”⁸⁵⁷ mazḫar-ı pertev-i //RE 74b// 'izzet-istînâs-ı âftâb “ve ce'alnâ lehu nûran yemşî bihi fi'n-

⁸⁵⁶

sipihr-i münevver] felek-i müdevver RE

⁸⁵⁷

Bir şeyi bize sadece olduğu gibi göster.

nāsi”⁸⁵⁸ haqqā ki pertev-i envār-ı hidāyet ve irşādı feyz-resān-ı hāzır u bādīdür. Sipīhr-i berīn na’l-i ğubār-ı merkūb-ı şabā-reftārı şeb-i mi’rāc gīsū-yı tābdārı tāri cilvegāhı bāğ-ı lā-mekān ārāmgāhı serīr-i dil ü cāndur. Sultān-ı tāk-bağş-ı bī-tāk u şehryār-ı mi’rāc u pīşvā-yı mihrāb “*şallū kemā ra’eytemūnī*”⁸⁵⁹ idügi⁸⁶⁰ bī-irtiyābdur⁸⁶¹. “*Ḳul in küntüm tuḥibbūnallahe fe’ttebi’ūnī*”⁸⁶² [ilā āyetihī] zāt-ı muṭahharı mazhar olduğı elṭāf-ı Hudāvendī kaṅı resūle müyesser huşūşan şūret-i mi’rāc kaṅı nebīnūñ mir’āt-i āmālünde cilveger olmuştur. Pāye-i rif’at-baḥtı dūş-ı sidretü’l-müntehāda üstüvār ziynet-i tāk-ı mübāhātı gevher-i levlāk ile tābdār hurşīd-i pesn ü nūr-ı evvel idügi müberhen ü müdelleldür.

[Meşnevī li-münşi’ihī]

Felek meş’al-fürüz-ı hānķāhı
Melekdür pāsbān-ı bārgāhı

*Ḳamer zerrīn-kemend-i tīz-kāmı*⁸⁶³
Zūhal çūbek-zen-i hindū-yı bāmı

Sütūn-ı sāyebānı şāḥ-ı Tūbā //A2 76a//
Fezā-yı dergehi Firdevs-i a’lā

[Neşr]

Nāṭıka-i medīḥ-güsterde ol deñlü kudret yokdur ki deryā-yı menākıb-ı celiyye-i ḥazretten bir kaṭre beyānına ṭākat göstere ve zebān-ı medḥ-serāda ol cūr’et yokdur ki //HSA 76a// āftāb-ı maḥāmid-i cemīle-i nübüvvetten bir zerre imlāsına kudret bula.

[Li-münşi’ihī]

Anı medh eyleyen Hudā olıcaḳ
Nice imlā ider ānı Yahyā

⁸⁵⁸ “... ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceğı bir ışık verdiğimiz kimse...” Kur’ân-ı Kerîm, En’am, 6/122.

⁸⁵⁹ "Benim nasıl namaz kılar olduğumu gördünüzse öylece namaz kılınız." Sahih-i Buhārî Muhtasarı Tecrid-i Sarıh Tercemesi, c.2, s.593.

⁸⁶⁰ idügi] - HSA

⁸⁶¹ idügi bī-irtiyābdur] delīl-i bī-irtiyābdur RE

⁸⁶² “(Resūlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki...” Kur’ân-ı Kerîm , Âl-i İmrân, 3/31.

⁸⁶³ kemend-i tīz-kāmı] semend-i tīz-kāmı RE

[Neşr]

Şalla'llahü 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi ve 'ayālihi

[29] Mu'cize-i Şikāyet-i Ba'îr Der-Meclis-i Hâfîr-i Nebiyy-i 'Arş-Mesîr
Aşhâb-ı kirâmdan Ya'lâ bin Menih⁸⁶⁴

[Beyt]

Re'is-i kârbân-ı rāh-ı tevhîd //RE 75a//

Emîr-i 'asker-i aşhâb-ı tecrîd

[Neşr]

hâzret-i nübüvvet-ülfetlerinden bu mu'cize-i bâhire minâşsa-i vücûdda zâhire olduğın bu gûne rivāyet ü şebt-i şahā'if-i hikāyet itmişdür: “Bir sefer-i qarînü'z-zaferde sa'âdet-i refâkat-i hâzret ile şeref-yâfte olup kemend-i sürûr u ibtihâcî tāk-ı gerdûna endâhte itmiş idüm. Kať-ı feyâfî vü şahrâ ve geşt-i bevâdî üzere iken nâ-gâh hilâl-i rāhda bir ba'îre müşâdif oldılar. Ba'îr ol hâzreti 'ârif olup pîşgâh-ı dergâh-ı resûl-i 'izzet-penâhda vâkıf oldu.

[Li-münşi'ihî]

Göricek hâzret-i resûli ba'îr

Eyledi hâlini hemân takrîr

[Neşr]

Lisân-ı hâl ile resûl-i müte'âl hâzretlerine keşf-i mâfî'l-bâl idüp ibrâz-ı meknûn u izhâr-ı derd-i derûn idüp yandı yakıldı.⁸⁶⁵ Tefâşîl-i ahvâl-ı melâl-me'âli bi't-tamâm semîr-i zamîr-i resûl-i 'Allâm olıcağ aşhâb-ı kirâm hâzretlerine ba'îr şâhibini istikşâ ve ne maķûle //A2 76b// şahs idüğini huzûr-ı şerîflerinde inbâ itmekle işâret ü imâ buyurdılar. Aşhâb-ı izâm dahı cüst ü cûda teşmîr-i sâķ-ı ikdâm idüp nazar-yafte-i maţlûb⁸⁶⁶ olıcağ huzûr-ı 'âlîlerine hâzır itdiler. Hâzret ahvâl-i //HSA 76b//ba'îrden su'âle mübâşir olıcağ ol şahs-ı mütecâsir eyitdi: “Ey fırķa-i günehkârâne nâşır bu ba'îrûñ aşhâbı bir iki kâşır ticâret emrinde hâşır fakîrlerdür ve sermâye-i ma'âş isti'mâl-i ba'îre münhaşırdur meţâ'-ı hayâtı buña tahmîl ve kesb ü ücretine ta'vîl

⁸⁶⁴ Menih isminin doğrusu A1 nüshasında Merre olarak kayıtlıdır.

⁸⁶⁵ idüp yandı yakıldı] eyledi RE

⁸⁶⁶ nazar-yafte-i maţlûb] zafer-yafte-i maţlûb A2, RE

eylemişlerdür. Emr-i ta'îl ⁸⁶⁷ //RE 75b// şudür iderse ğayr-ı kâr-ı maqdürları olmamağla ma'zil-i hayâtdan dūr olup ħurşîd-i zindeġânî-i eyyâmları resîde-i küngüre-i bâm-ı ihtitâm olur.

[Li-münşî'ihî]

Eger ki dūr başed zî'n ticâret

Nebâşed zîsten-râ tâb u tākāt

(Bu ticaretten uzak duran kişinin yaşamaya gücü kuvveti kalmaz.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Ĥidmete kudret âb u dâne ile müyesser olduğı cāy-ı ‘illet degüldür. Ĥidmete kıyām ammā sizden rāzî olmaduğın i‘lām idüp keşret-i ‘amel ile kuvvet-i binā-yı cisme ħalel taṭarrukını rivāyet ve kıllet-i ‘alefden şikāyet idüp her zamān bî-‘alef ü âb olmağla bî-tāb olmuş .

[Mısrā’]

Ža’f kuvvet yāft kuvvet ža’f der terkīb-i mā

(Bizim adetimizde zayıflık güce dönüşebilir, güç de zayıflığa dönebilir.)

[Neşr]

Mazmūnın ħikāyet ider tahmīl-i ḥaml-i şākīl emrini tahfīf ü taḳlīl ve ikşār-ı ‘alef ü âb ile işbā’ vü sīr-âb eyleñ.” Eyitdi: “Ey resūl-i kām-yāb sūḥan-ı bā-şavāb-ı muṭābık vāķi’ idüğü barīḳ ü lāmi’dür min ba’d ikşār-ı ‘alef ü âb ile cevri tahmīlden ictināb eyleyem vāķi’ā bizden bu maḳūle umūr //A2 77a// bürüz u şudür itmişdür.”

[30]Mu’cize-i Ĥareket-i Şecer Der-Müşāhede-i Rūy-ı Pāk-i Ĥazret-i Ĥayrū’l-Beşer Yine Ya’lā ḳarīn ħikāyet idüp rivāyet itmişdür ki: “Ol server-i //HSA 77a// pākize-ḥaşā’il ḳaṭ’-ı menāzil ü ṭayy-ı merāḥil iderek bārān-ı rahmet gibi bir murğzāra nāzil olup ta’b-ı rāhdan istirāḥat içün nüzūl ü ikāmet ma’nāsını kār-fermā-yı ḥazm-ı cezm itmegin dīde-i sulṭān-ı ‘ālī-cenāb bir miḳdār meyl-i ḥāb eyledi. Gerçi zāhiren mekhūl-i kuḥl-i “mā zāġa’l-başar”⁸⁶⁸ olan //RE 76a// çeşm-i nübüvvet-manzarları bu arada nevm irāde itmiş idi. Ammā derīçe-i dīde ihāṭa-i eṭrāfa āmāde ve teyakḳuz u

⁸⁶⁷ emr-i ta'îl] aḥz u ḥabs ile ta’vīḳ RE

⁸⁶⁸ “Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.” Kur’ân-ı Kerīm , Necm, 53/17.

ıttılā' da⁸⁶⁹ güşāde idi. Huşūşan eger dem-i hüşyārī ve eger vaqt-i hāb nāzır-ı cenāb-ı rabbü'l-erbāb idi.

[Beyt]

Heme cemāl-i tū cūyem be-vaqt-i bīdārī

Heme cemāl-i tū bīnem çü bāşem ender-i hāb

(Uyanıkken hep senin cemalini arıyorum, uykudayken hep senin cemalini görüyorum.)

[Nesr]

Ben daḥı eṭrāfa nigerān ve cūyā-yı hıfz-ı zāt-ı sāmī-mekān idüm. Ol şahrā-yı şāsi'ātül-ercāda bir dıraḥt-ı hoş-manzar cilveger-i mir'at-i nazar olup seyr ü temāşā iderken nā-gāh yirinden hareket ve taraf-ı ḥazrete teveccüh ü 'azīmet eyledi. Meger niçe zamān imiş ki ol şecer-i keşīrū'l-evrāk tenhā-rev-i pīşgāh-ı iştīyāk ve bādiye-peymā-yı şahrā-yı firāk olup bād-ı ārzū-yı müşāhede-i cemāl-i resūl-i Mennān gülşen-i āmālinde vezān imiş. Güyā ki hāb-ı resūl-i muşaddık maşlahat-ı müştākı ferāhem kılmak için muḥakkık //A2 77b// olmuş nesīm-i murādı vezīde ve giyāh-ı ümmīd-i fu'ādı demīde göricek 'araḳ-ı arzı şakḳ iderek ḥuddām-ı kirāma mülḥaḳ oldu ve mānend-i sūtūn-ı hıyām sitāde-i pīşgāh-ı seyyidü'l-enām olup müşāhede-i cemāl-i ferruḥ-fāl ile hoş-hāl olup mānend-i tāḳ-ı kavş-i kuzeh⁸⁷⁰ //HSA 77b// ve tavḳ-ı hāle ol māh-ı nübüvveti ihāta eyledi. Güyā' arz-ı hāl ile güyā olup eyitdi:

[Li-münşi'ihī]

Ey nebiyy-i Hūdā ḥabīb-i Hūdā

Server-i enbiyā şeft'-i verā

'İllet-i şıḥḥat-i mizāc-ı saḳīm

Şıḥḥat-i 'illet-i zūnūb-ı ḥaṭā

[Nesr]

Niçe demdür ki iştīyāk-ı cemāl-i bā-kemāl ile dīde-i ter mānend-i aḥter rehīn-i seher idi //RE 76b//ve eşk-i firāvān çeşme-i çeşmümden nihān-hāne-i ḥāke revān olmuş idi. Efvāc-ı ḡam mütelāṭım ve mekmen-i dimāḡda şüreyyā gibi müctemi' ü müzāḥım

⁸⁶⁹ ıttılā' da] ıttılā' la RE

⁸⁷⁰ kavş-i kuzeh] – RE

olup sürür u selvet mænend-i benātü'n-na'ş tefriķaya 'azîmet itmiş idi. Sipîhr-i ḥasret ve çāh-ı fûrķatde

[Nazm]

Dem-i men berķ u nāle-i men ra'd

Çeşm-i men ebr ü eşk-i men maṭarest

(Nefesim şimşek, iniltim gök gürültüsü, gözüm bulut, gözyaşım yağmurdur.)

[Neşr]

maẓmûnı muķarrer idi. Ammā ne çāre ki dest-i himmet bu ārzûya irmez ve ṭā'ir-i murādum bām-ı ḥusûle ķonmaz idi. Şeb ü rûz enîs-i ḥayāl-i vişāl ve ḥarîş-i müşāhede-i cemāl-i bā-kemāl olup ğayrî mülāḥaza vü kârdan müteneffir ü bîzār idüm.

[Beyt]

Eger çü murğ ber-ārem zi-ārzû-yı tû per

Heme be-kûy u serāy-ı tû āşiyāne kunem

(Eğer seni arzulayarak kuş gibi kanat açarsam, senin bulunduğun yere varıp sarayında yuva tutarım.)

[Neşr]

Li'llahi'l-ḥamd ki ḥālā maķşûdum müyesser ve şāhid-i murādum mir'āt-i ḥuşulde cilveger oldı." Çünki şecer //A2 78a// hırş u āz ile bu deñlü niyāz itdi yine maḥalline'avdet idüp ve ilā tamāmü'l-emed ḥidmet-i rāstîye kıyāma 'azîmet eyledi. Vaktā ki ol ḥurşîd-i dîn ve māh-ı evc-i 'illiyîyn kûmûndan bürüz ile ḥābdan ser bîrûn eyledi.

[Li-münşi'ihî]

*Sipîhr-i ḥābdan meh-i nübüvvet*⁸⁷¹

Ṭulû' idüp cihāna virdi ziynet

[Neşr]

Çünki merāsım-i vuzû emri itmām bulup şalāte kıyām resîde-i //HSA 78a//iḥtitām oldı.⁸⁷² Kışsa-i 'acîbe ve ḥikāyet-i ğarîbe-i şāḥî gülistān-ı takırde nābit ve yine

⁸⁷¹ sipîhr-i ḥābdan māh-ı nübüvvet] sipîhr-i ğarbdan mihr-i nübüvvet RE
⁸⁷² oldı] buldı RE

maḥalline varup ke'l-evvel s̱ābit olduḡın semīr-i zāmīr-i ḥaṭīrleri idüp eyitdüm: “Ey mazḥar-ı mevhibet-i⁸⁷³ nübüvvet-i Vehhāb ḥaḳḳā ki bu emr beni ziyāde i'cāb eyledi. Hareket gerçi 'acībterdür ammā bu cümleden bu mertebe //RE 77a// faẓīlete bu şecer mazḥar olup ġayrısına müyesser olmamak daḡı⁸⁷⁴ muḥayyer-i 'aḳl-ı beşerdür. Bir vechile nuḡzet ü kıyām ve ādāb-ı merāsīm-i ḥidmet ü ziyāreti itmām itdi ki bir recül-i kāmīl-i müstaḥzar ancaḳ bu mertebeye ḳādir olur.” Buyurdılar ki: “Ey Ya'lā bu şecer-i 'ālī ḥazret-i Ḥudā'dan 'izz ü şānehū ibdā'-i derḡāst u recā itdi ki sebeb-i ḥilḳat-i Benī⁸⁷⁵ Ādem ve bā'is-i āferīneş-i 'ālem olan resūli⁸⁷⁶ ziyāret idüp bāḡ-ı āmāline āb-ı şeref ile nazret ü ṭarāvet vire ḥazret-i ḳāḍī'l-ḥacāt ve sāmi'ü'l-münacāt tazarru' u niyāzını ḳabūl buyurup noḳṭa-i du'ā merkez-i icabete duḡūl itdi ḡurşīd-i me'mūl resīde-i küngüre-i bām-ı ḡuşūl olup ziyāret-i resūle vuşūl // A2 78b // bulıcak yine meḳānına 'avdet idüp evvelki ḡāline ric'at eyledi.”

[Li-münşi'ihī]

Ne 'aceb zāt olur resūl-i kerīm

Ki şecer bile eyleye tekrīm⁸⁷⁷

Bunı kim gördi kim işitdi meger

Ola müştāḳ-ı rüyı nev-i şecer

Bu ne 'izzet bu ne kerāmet olur

Bu ne devlet bu ne sa'ādet olur

[31] Mu'cize-i Def'-i Żarr-ı Şar'-ı Püser Der-Ḥālet-i Şar' Be-iltimās-ı Māder //HSA 78b//

Yine Ya'lā razıya 'anhū's-selām ol seferde bu mu'cizeyi rivāyet ile bu gūne i'lām itmişdür ki: “Çünkü ol menzilden hengām-ı kıyām gelüp şubḡ-ı āyine-fām cilā-dih-i jeng-i zālām olup āşār-ı ṭalī'a-i seḡer aḳṭār-ı felekde nümāyān ve envār-ı rüz 'arşa-i ḡītīde münteşir ü 'āyān oldı. Ḥurşīd-i sipihr-i celāl maṭla'-ı 'izz ü iḳbālden bürüz

⁸⁷³ mevhibet-i] mevhibe-i RE

⁸⁷⁴ daḡı] – HSA, A2

⁸⁷⁵ benī] – HSA, A2

⁸⁷⁶ resūli] resūlini RE

⁸⁷⁷ ki şecer bile eyleye tekrīm] ki şecer eyleye aña ikrām RE

idüp //RE 77b// neşr-i nūr-ı cihān-fürüz⁸⁷⁸ ile rū-be-rāh buyurdılar. Nā-gāh hilāl-i rāhda bir zen-i bī-çāre tavāfgāh-ı selātīn-i destgāh olan dergāh-ı ʿizzet-penāhları ğubār-ı hūrşīd-i iştibāhına rū-mālīde idüp eyitdi:

[Li-münşi'ihī]

Ey şifā-baḥş-ı 'illet-i ümmet

Ey devā-sāz-ı niḳmet ü zaḥmet

Kār-fermā-yı maḥşer ü 'araşāt

Şāft'-i ḥalk māhiye-i hefevāt

[Neşr]

“Bir niçe demdür ki şaʿve-i rāḥat esīr-i pençe-i şeh-bāz-ı miḥnet olup zaḥm-ı ḥancer-i ḥūn-pāş-ı çerḥ-i sitīze-kār bir mertebe dil-ḥırāşī-i cān-ı bīmār itmişdür ki meger merhem-i bihbūd-ı luṭf u iḥsānları hüveydā ola ki //A2 79a // ol zaḥm-ı cān-rübā vü dehen-güşā süzen-i ʿilāc ile leb-ber-leb olmaḳ meşhūd-ı nazar-ı dil-i pūr-naşīb ola.” İstikşāf-ı aḥvāl ve istiḥbār-ı celiyye-i maḳāl buyurdıklarında eyitdi: “Ey ʿillet-i ʿiśyāna şefīʿ ü ṭabīb⁸⁷⁹ ve ey feyz-dih ü üns-baḥş-ı ğarīb kār-fermā-yı kazā vü kader bu ʿācizeye bir püser-i ḥūb-manzar ʿaṭā vü iḥsān itmekle ḳalb-i maḥzūnımı şādān itdi. Henüz mess-i şarʿ⁸⁸⁰ ider ammā girdbād-ı ʿarūz-ı şarʿ ile suṭūr-ı şıḥḥati sergeşte ve ḥavāle-i şarşar-ı şarʿ birle baḥtı bergeştedür. //HSA 79a//

[Beyt]

Bi-ġīr dest-i dil-i men bi-bīn çi 'aczešt īn

Dem-i 'aṭā vü teraḥḥum şudī çi ḥālest īn

(Benim gönlümün elinden tut ve bunun nasıl bir acizlik olduğunu gör, bu öyle bir haldir ki senin merhamet ve atā göstereceğin bir durumdur.)

[Neşr]

Bu ğam u elem ile niçe demdür ki murġ-ı sürūr u rāḥat esīr-i ḳayd-ı ḳafes-i miḥnet olup ammā şifā-ḥāne-i ğayb-ı bī-ʿaybdan nidā-yı ğam-zidā-yı devā cāna ṭoḳınur.

⁸⁷⁸ cihān-fürüz] cihān-efrüz RE

⁸⁷⁹ vü ṭabīb] – A2

⁸⁸⁰ şarʿ] zar A2

[Li-münşi'ihî]

Ger be-çāh-ı ġamī endāhte şud Yūsuf-ı dil

Ġam me-ħor k'ehl-i meded //RE 78a// mīġüzered ber-çāheş

(Eğer gönül Yusuf'u gam kuyusuna atılırsa üzülmeye; çünkü kuyunun başından yardım edecek birileri geçecektir.)

[Neşr]

İn'ām-ı 'ām resūl-i 'allāmdan deryūze-i ihsān u in'ām⁸⁸¹ iderin ki kiştzār-ı ibtilā āb-ı du'ā ile şādāb u ħurrem olup gedā-yı ħırmən-i 'aṭānuñ ħūşe-i murādı ferāhem ola.” Tazarru'-ı pīrezen dāḫil-i dā'ire-i qabūl-i ḥazret-i resūl olup dest-i şafā-güsteri⁸⁸² ile mess-i menḫir-i püser idüp buyurdılar ki: “Mess-i menḫir iden resūl-i Ḥudā-yı dādgerdür min ba'd ref'-i bisāt-ı qārār eyle ki saña maḳarr olmaz.” Pes zen-i 'afife bu kelām-i şerīfe kemāl-i i'timād ile⁸⁸³ elīfe olup püserin mekânına iletirdi. Ḥazret daḫı//A2 79b// rāh-ı maḳşada gitirdi. Çünki esb-i sefer resīde-i menzil-i qārār ve zūd-res-i 'arşa-i idbār oldı. Ḥazret-i metbū' maḳarr-ı 'izz ü sa'ādetlerine rücū' buyurdılar. Maḫall-i tazarru'-ı pīre-zen ve şifā-yāb-ı püser-i māşsü'l-leben⁸⁸⁴ ol ḥazrete menzil ü mesken oldı. Pīrezen-i nā-tüvān-ı du'ā-künān beyān-ı imtinān ile cebīn-sāy-ı ħuzūr-ı 'ālī-şānları oldı. Mecārī-i aḫvāl-i püser mevātī-i ħuyūl-i⁸⁸⁵ su'āl ve kelām-ı pür-güher olduğda eyitirdi: “Ey resūl-i bī-iştibāh ve şefī'-i ümmet-i rû-siyāh ol dem ki sipihr-i nübüvvetden şudūr iden //HSA 79b// bārān-ı du'ā nāzil-i kiştzār-ı mübtelā oldı toḫm-ı şifā ḥāşıl ve şihḫat-ı kāmile vāşıl olup 'arz-ı marāz qārīn-i zevāl ve qāmet-i mizāc kemāl-i i'tidālde oldı.”

[Li-münşi'ihî]

Aña kim bir naẓar ide o kerīm

Ola maḳbūl-i dergeh-i Mevlā

Niçe marżaya bir du'āsı yiter

İstese mürdeler ider iḫyā

⁸⁸¹ deryūze-i ihsān u in'ām] deryūze-i in'ām u ihsān RE

⁸⁸² şafā-güsteri] şafā-güsterleri RE

⁸⁸³ kemāl-i i'timād ile] - RE

⁸⁸⁴ ve şifāyāb-ı püser-i māşsü'l-leben] - RE

⁸⁸⁵ mevātī-i ħuyūl-i] mevātī-i qabūl-i RE

[Nesr]

Āgāz-ı i'cāz-ı mesīhā eylese hayāt-baḥş-ı emvāt-ı cihān olur. İbrāz-ı yed-i beyzā ile ibdā'-ı kār-ı Mūsā itse //RE 78b// mubtıl-ı sihr-i hezār-ı⁸⁸⁶ Fir'avn u Hāmān olur. Bu muḳarrerdür ki heme-i mu'cizāt-ı enbiyā ve heme-i kerāmāt-ı evliyā ḳatre-i baḥr-i nübüvvet-intimā-yı ḥazret-i Muṣṭafā'dandur. *Şalla'llahü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-cezā*⁸⁸⁷

[32] Mu'cize-i İnhizām-i Küffār Be-Du'ā-yı Seyyidü'l-Ebrār ve Ta'yīn-i Mevāzī-i Helāk-i Ba'zı Eşrār

Rākızān-ı meydān-ı rivāyet ve fārisān-ı bīda-i ḥikāyet mu'cizāt-ı //A2 80a// ḥazret-i risāletden rivāyet-i Enes ile bu mu'cize-i laṭifeyi bu güne mü'esses itmişlerdür ki ol vakt ki ṭā'ife-i muḥālifīn-i bī-intibāḥ en'ām-ı dālālet-penāḥ gibi ser-dāde-i çerāgāḥ olup muḥālefet ü 'inād-ı evāmīr-i resūl-i 'ināyet-mu'tādda niṭāk-ı ittifāk peyvend-i miyān-ı ehl-i şikāk oldu. Re'īs-i erbāb-ı işyān ya'ni Ebā Süfyān ser-'asker-i dālālet-nişān olup müteveccih-i ḥarb-i resūl-i Mennān oldu. “*Yurīdūne liyutḫi'ū nūra'llāhi bi-efvāhihim*”⁸⁸⁸ ve “*ye'ba'llahu illā en yūtimme nūrehu*”⁸⁸⁹ [ilā āyetihī] Ḥazret-i Enes bu güne gevher-feşān-ı kelām-ı mu'ciz-beyān olmuşdur ki: “Ol ḥinde mekīn-i serīr-i 'izz ü temkīn ḥazret-i //HSA 80a// resūl-i emīn ictimā'-ı aşḥāb-ı güzīn ve hüdāt-ı dīn ile ṭarḥ-endāz-ı bisāt-ı müşāvere ve naḳş-perdāz-ı dībā-yı muḥāvere olup maḳşūd-ı ḥümāyūnları şebāt-ı aḥbāb-ı şafā-maḳrūnları beyn-i icma'ü'l-ḳavm⁸⁹⁰ zāḥir ve işrāk-ı āftāb gibi bāḥir olmaḳ idi.” Buyurdılar ki: “Ebā Süfyān kār-ı ḥarbe mutaşaddī olmuşdur. 'Āḳıbeti muḳābeleye mü'eddī olur şavāb-dīd-i //RE 79a// re'y-i sedīd mir'āt-i ārā-i 'uḳālāda ne yüzden bedīd olacaḳdur?” Miyān-ı aşḥāb-ı bā-vefāda Sa'd bin 'Ubāde ḳavl-i āḥerde Miḳdād bin 'Amr ressām-ı şuver-i kelām olup eyitdi: “Ey seyyidü'l-enām me'mūr-ı evāmīr-i 'Allām idügimüz semīr-i zāmīr-i bā-ilhāmdur her ne emr ki şādır ola imtişālde ḥāzırız. Aḳşā-yı arza fermān-ı ḳazā-cereyān şudūr itse

⁸⁸⁶ hezār] – HSA, A2

⁸⁸⁷ ve'l-cezā] ve'l-ḳarār RECeza ve yeniden diriliş gününe kadar salat ve selam ona ve onun ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

⁸⁸⁸ “Onlar ağızlarıyla Allah'ın nûrunu söndürmek istiyorlar.” Kur'ân-ı Kerîm, Saff, 61/8.

⁸⁸⁹ “Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.” Kur'ân-ı Kerîm , Tevbe, 9/32.

⁸⁹⁰ icma'ü'l-ḳavm] mecma'ü'l-ḳavm A2

itā‘at //A2 80b// u inkıyādda yek-zebān u yek-‘inānuz. Hāşā ki kār-ı gāzādan rū-gerdān u ḥabṭ-ı ‘aşvā ile güsiste-mahār-ı rızā-yı ḥazret-i ‘ālī-şān olavuz. Huşūşan kurb-i Bedr mānend-i māh-ı bedr rūşen iken tereddüd yā taḥallūf⁸⁹¹ gāyet müstehcendür.”

[Mısrā‘]

Ez-ḥazretet işāret ü zi-mā be-ser devīden

(Senden işaret geldiğinde biz canla başla koşarız.)

[Li-münşi‘ihī]

Reh-i ‘aşk u muḥabbetde ser ü cān

Fedādur saña⁸⁹² ey sulṭān-ı zī-şān

Buyur fermān-ber-i emr-i şerīfüz

Bugün şıdk u muḥabbetle elīfüz

Başılmışdur dile mühr-i muḥabbet

Yazılmışdur suṭūrında meveddet

[Nesr]

İmtişāl ü ittifāk-ı aşḥāb-ı vifāk ‘ilāve-i ‘azīmet ü eşvāk-ı resūl-i āfāk olup ‘asker-i aşḥāb-ı vefā-intimāya ‘azīmet-i hümāyūnlarını inbā idicek ḥurşīd-i ictimā‘ heme-i aşḥāb-ı iltimā‘ idüp //HSA 80b//ol māh-ı şadr-ı meclis-i enbiyā-yı ‘ālī-ḳadr⁸⁹³ sipihr-i gāzā-yı ḡarrāda bedr olup müteveccih-i Bedr oldılar. Sāḥa-i Bedr’i mesāḥa-i mi‘mār-ı kerāmet buyurup a‘dā-yı tebeh-rūzgār u ḳabāḥat-kirdāruñ şemşīr-i ehl-i İslām ile küşte ve ne maḳūle mevzi‘de maḳtūl ü ber-geşte //RE 79b// olacaḳlarını⁸⁹⁴ ta‘yīn ü işāret buyurdılar. Ḥazret-i Enes rivāyet ider ki: “Ḥaḳḳā ki ta‘yīn-i ḥazret-i resūl-i enām⁸⁹⁵ ‘aleyhi’t-taḥiyyetü ve’s-selām eger esāmī ve eger zemīndür maḥalline işābet idüp birisi taḥallūfde şüret göstermemişdür.” Yine ḥazret-i ‘Abbās yevm-i Bedr’de zāhir olan mu‘cizātdan birine ḥil‘at-i rivāyet ilbās idüp dimişdür ki: “Ol ḥazret-i ‘ālī-ḳadr şalla’llahü ‘aleyhi ve sellem yevm-i Bedr’de dergāh-ı Ḥudā’ya //A2 81a// leb-

⁸⁹¹ tereddüd ya taḥallūf] tereddüd-i bā-taḥallūf A2

⁸⁹² saña] yolıña RE

⁸⁹³ ‘ālī-ḳadr] ‘zī-ḳadr RE

⁸⁹⁴ olacaḳlarını] olacaḳları RE

⁸⁹⁵ ḥazret-i resūl-i enām] ḥazret-i risālet RE

cünbân-ı du‘â olup eyitdi: “*Allahümme enşedeke ‘ahdike ve va’dike Allahümme inşâ’e lâ-ta’bûdu mine’l-yevm*”⁸⁹⁶ ya’nî bu sefer-i zafer-eşerde sûre-i Fetḥ ve Naşr’da nezil olan va’d-i cemîl incâzını recâ buyurup hezîmet-i müslimîn rûy-nümâ olursa istisâle mü’eddî olacağı hüveydâdur. Hazret-i Şiddîk eyitdi: “Ey resûl-i Hudâ her tîr-i du‘â ki kemân-ı recâdan perrân ola hedef-i kabûle müşâdif idügi nümâyândur. *‘Ud’ünâ estecib leküm*”⁸⁹⁷ Bu mertebe yiter şimden girü keff-i yed itmek evvelîterdür. Huşûşan ilhâḥ elbette sebep-i fevz ü necâhdur.” Hakkâ ki meczûm-ı resûl-i muhterem idi ki hürşîd-i elṭâf-ı Hallâk-ı ‘âlem-baḥş leme‘ât-ı kerem ve neşr-i eşi‘a-i ḥasen-şiyem itdükce ziyâ-dih-i sipihr-i murâd-ı ümem olup huşûşan cenâb-ı muṭahharları //HSA 81a// ḥaṭṭ-ı evfer ile behrever olacağı mihr-i enver gibi rüşenterdür. Lâkin mübâlağa vü ilhâḥ teşcî‘-i ‘asker-i müslimîn ve teşbî‘-i kulûb-ı aşḥâb-ı felâḥ için şudûra maḳrûn olmuş idi. Pes lâmmе-i ḥarb u kıtâl ile sür‘at ü isti‘câl idüp taraf-ı küffâr-ı bed-kirdâra //RE 80a// ‘azîmetde der-kâr oldılar. “*Seyühzemü’l-cem’ü ve yuvellune’d-dubur*”⁸⁹⁸ âyet-i bâ-beşâretini tilâvet buyurdılar. Fi’l-vâḳi’ şaşt-ı recâdan rehâ bulan siḥâm-ı du‘â tās-ı sipihr-i vâlâdan güzër ü i’tilâ idüp kabûle qarîn olıcaḳ küffâr-ı bed-âyin münhezim olup ‘arşa-i hecâda ḍarb-ı şemşîr-i⁸⁹⁹ yelân-ı dînden “*Vellev a’lâ edbârihim nufûra*”⁹⁰⁰ mażmûn-ı şerîfi⁹⁰¹ bedîdâr ve ‘âzim-i diyâr-ı //A2 81b// idbâr u firâr olup “*Fe inne*”⁹⁰² cündenâ lehümü’l-ğâlibûn”⁹⁰³ [ilâ âyetihî] mażmûnı âşkâr oldı. Pes şebât-ı guzât-ı İslâm ve inhizâm-ı a’dâ-yı bed-fercâm ile mu‘cize-i seyyidü’l-enâm ‘aleyhi şalât u selâm cilveger-i mir’ât-i şuver-i ḥavâdiş-i eyyâm oldı. “*Fe’eyyednellezîne âmenü ‘alâ*

⁸⁹⁶ “Allah’ım! Bütün peygamberlere tevfiḳ ve inâyet hususundaki ahdini, bana da nusret ve zafer vaadini ifâ etmek zamanı gelmiştir. Allah’ım! Bugünden sonra ebedî anılmamak, ibadet olunmamak istersen...” Sahih-i Buhârî Tercemesi, Tecrid-i Sarih Muhtasarı c.11, s.193.

⁸⁹⁷ Ud’ünâ estecib leküm] – HSA, A2 “Bana dua edin duanızı kabul edeyim.” Kur’ân-ı Kerîm, Mü’min, 40/60.

⁸⁹⁸ “O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.” Kur’ân-ı Kerîm , Kamer, 54/45.

⁸⁹⁹ şemşîr-i] - HSA

⁹⁰⁰ “(Sen, Kur’ân’da Rabbinin birliğini yâdettiğinde onlar), canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler.” Kur’ân-ı Kerîm , İsrâ, 17/46.

⁹⁰¹ mażmûn-ı şerîfi] mażmûnı A2

⁹⁰² A1 dışıdaki altı nüshada yer alan bu ayet Kur’ân-ı Kerîm ‘de” ve inne” şeklinde başlarken nüshalarda “fe’enne” biçiminde başlıyor.

⁹⁰³ “Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.” Kur’ân-ı Kerîm , Sâffât, 37/173.

'aduvvihim fe'eşbehū zāhirīn"⁹⁰⁴ Hāzret-i ibni 'Abbās ref'-i libās-ı şekk ü iltibās idüp dimişdür ki: "Bu hārb-i bu'l-'acebde dest-i Cibrīl kâbız-ı zimām-ı eşheb-i hāzret-i resūl-i Kureyşī-neseb olmuş idi. Ser ü ten-i mübārekleri lāme-i hārb ile müzeyyen idi zāt-ı 'izzet-iştimālleri ile müteveccih-i hārb u kıtāl oldılar.

[Li-münşi'ihī]

Āferīn ol emīr-i 'askere kim

Kā'idi ola hāzret-i Cibrīl

İki peyki ola yemīn ü yesār

Naşr-ı Bārī vü feth-i Rabb-i celīl

[33] Mu'cize-i Diger Der-Ān-Neberd-i Rüste-ḥiz-Kerd⁹⁰⁵ //HSA 81b//

Hāzret-i Sa'd bin Vaḳḳāş murḡ-ı rivāyeti ḳannāş olup dimiş ki: "Yevm-i Uḥud'da yemīn ü yesār-ı seyyidü'l-ebrārda iki şahş-ı 'azīmü'l-miḳdār meşhūd-ı nazar-ı i'tibār oldu ki sepīd cāmeler geymişler ve şufūf-ı küffāra //RE 80b// girmişler idi ki hergiz mir'āt-i nazarda ol maḳūle peykerler cilveger olmamış idi.

[34] Mu'cize-i Kıtāl-i Melā'ike-i Kirām Bā-Küffār-ı Li'ām

Hāzret-i ibni 'Abbās rażiye 'anhū rabbū'n-nās dimişdür ki: "Ol ḡazā-yı ḡarrāda 'asker-i İslām'dan iki merd-i be-nām küffār-ı li'āmdan bir müşrik-i //A2 82a// saḳar-maḳām ardınca dūnbāle-devān-ı ḳāfile-i helāk olup egerçi ol nā-pāk firār ve ammā hārbde daḡı der-kār idi. Nā-gāh bir şadā-yı cānkāh ḡuş-zed-i mü'min-i zafer-penāh oldu ki bālā-yı serden ḡūzer idüp şavt-ı fāris idüḡi ma'lūm oldu ki "*Aḳdim yā Hayzūm!*"⁹⁰⁶ nidāsı ile 'arşa-i zemīn pūr-ṭanṭana vü ṭanīn olmuş idi. Nā-gāh ol müşrik-i ḡalālet-penāh bir ḡarb-ı tiz-eşerden⁹⁰⁷ ser-dāde-i⁹⁰⁸ çerāḡāh-ı saḳar olup bālā-yı zīnden zemīne düşdi ve zenbūr-ı merg başına üşdi. Ne mübāşir-i hārb nümāyān ne ālet-i ḡarb 'ayāndı. Hāzır olan ḡuzāt-ı zevi'l-başa'ır müşāhede kıldılar ki

⁹⁰⁴ "Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler." Kur'ân-ı Kerîm , Sâff, 61/14.

⁹⁰⁵ kerd] - RE

⁹⁰⁶ Yürü ya Hayzum.

⁹⁰⁷ bir ḡarb-ı tiz-eşerden] bu hārb-i tiz-eşerden A2

⁹⁰⁸ ser-dāde-i] - HSA

cīfe-i kāfir darb-ı müştedd ile maḍrüb olup helāk ve çihre-i bī-behresi siyāh ve sīnesi çāk olmuş mecārī-i umūr ma'rūz-ı dergāh-ı resūl-i İlāh olıcaḡ ol bülbul-i būstān-ı hıṣāl⁹⁰⁹ ve tūṭī-i şekeristān-ı maḡāl⁹¹⁰ buyurdılar ki: //HSA 82a// “Bu kelām-ı şarīḡ vāḡı' vü şaḡīḡdūr. Emr-i Bārī ile⁹¹¹ yārī-i melā'ike idüḡi ma'lūm ve bu meded sipihr-i sivvūmdan idüḡi meczūmdır.

[Li-münşi'ihī]

Gör bu üç mu'cizātı ey 'āḡil

Oldı bir dem içinde bu⁹¹² zāhir //RE 81a//

Her biri muḡbir-i risāletdür

Bunı inkār iden olur kāfir

[35] Mu'cize-i Şifā-yafte-i Sāḡ-ı⁹¹³ Seleme İbni Ekva' Be-Dest-i Ḥazret Şalla'llāhü 'Aleyhi⁹¹⁴

Aşḡāb-ı kirāmdan Yezīd bin 'Abīd nām merd-i be-nām Seleme ibni Ekva' ile idāre-i kelām ve isāle-i mīzāb-ı ḡavādiḡ-i eyyām iderken sāḡını //A2 82b// dest-i şurūf-ı dehr ile leked-küb-ı miḡnet-i 'illet görüp eyitdi: “Nüzül-ı nā'ibe-i ḡarc ile hedef-i sāḡa ne makūle tīr müsādefet itdi ki mūrūr-ı dūḡūr u kerr-i 'uṣūr ile eṡeri⁹¹⁵ raḡne-dār-ı dest-i fenā ve ḡalel-peziir-i ḡükm-i tuḡrā-yı bī-beḡā olmamış.” Seleme bin Ekva' ḡaḡḡā ki merd-i eṡḡa' idi. Farṡ-ı ṡecā'at ü kemāl-i zırāmetden cevher-i ṡemṡiri raḡṡān ve heybet ü ṡiddetinden ḡancer-i āftāb niyām-ı zālāmda pinḡān ve nām-ı Behrām ḡümḡeṡte-i zebān-ı enām idi.

[Beyt]

Ber-ārende-i bād āverd kāḡ

Feṡānende-i ḡūn zi-ebr-i siyāḡ

(Rüzḡar saman çöpünü havalandırdı, kara bulutlardan kan saçıldı.)

⁹⁰⁹ hıṡāl] mu'cizāt RE

⁹¹⁰ maḡāl] kerāmāt RE

⁹¹¹ Emr-i Bārī ile] – HSA, A2

⁹¹² bu] pes RE

⁹¹³ sāḡ-ı] - A2

⁹¹⁴ ṡalla'llāhü 'Aleyhi] – A2, RE

⁹¹⁵ eṡeri] – HSA, A2

[Neşr]

Riķāb-ı a'dāyı kırāb-ı hūsām itmekde yegāne-i eyyām idi. Eyitdi: “Yevm-i Hayber'de tezāhüm-i đarabāt-ı tīg ü teber hadden güzer idüp hılāl-i ceng ü peykārda nā-gāh sākum mecrūh-ı şemşīr-i cān-şikār olup kūşe-i hāne-i 'āfiyetde āteş-i fenā şu'le-zen oldu ve tündbād-ı 'illet hānmān-ı cān u tenden dūd-ı siyāh hüveydā eyledi. Te'şīr-i zaḥm-ı cānkāh īrās-ı iştibāh eyledi ki dest-i sākī-i //HSA 82b// ecelden nūş-ı cām-ı merg-i telḥkām itmiş olam ve şadme-i şavlet-i ḥamāmdan binā-i cism ü ten pezīrofte-i inhidām olmuş ola ve şehristān-ı vücūddan dervāze-i //RE 81b// 'ademe ḥurūc u bürüz ile nez'-i libās-ı ḥayāt-ı müste'ār-ı şeb ü rüz kılmış olam. Aḥibbā ve aşdikā destān-serā-yı memātum ve te'essūf-künān-ı pervāz-ı murğ-ı ḥayātum olalar.

[Li-münşi'ihī]

Seyr idenler ayağum üstinde olan yāreyi

Şandılar teslīm-i cān itdi bu ben bī-çāreyi

[Neşr]

Pes bu āh u enīn ile //A2 83a//

[Li-münşi'ihī]

Şadr-ı 'ālem āfitāb-ı şer'-i dīn⁹¹⁶

Ḳadr-i ū-rā 'arş-ı a'zam çün zemīn

(Dünyanın merkezi, dinin güneşi, onun değerinin yanında arş-ı azam toprak gibidir.)

Der-ezel menşūr-ı ū fahrü'l-beşer

Tā-ebed tuğrāş ḥatemü'l-mürselīn

(Onun insanlığın övüncü oluşunun fermanı ezelde yazılmıştır; peygamberlik onun mührüyle ebediyyen mühürlenmiştir.)

[Neşr]

Ḥazretlerinüñ cevāhir-i dīde-i uli'l-ebşār olan gubār-ı pāy-ı kīmyā-'ayārlarını zerver-i dīde-i āmāl ve sürme-i çeşm-i dil-i pūr-melāl itdüm. Rīk-i mübārekleriyle üç def'a ol zaḥm-ı hā'ili mesh ü nefḥ buyurup şekl-i zaḥmı def' ü nesh buyurup şürür şürūra müteḥavvil ve zaḥmet şihḥate mütebeddil olup min ba'd zaḥm-ı ḥün-pāşdan

h n-ı iştik  cerey n ve miy h-ı keder seyel n eylemedi amm  eşeri b k  v 
 st v rdur g y  ki m zekk r-i h r b-ı k ff r vey  mu cize-i res l-i muht rdur.

[Li-m nşi'ih ]

Ol şif -s z-ı  mmet-i ' ş 

Feyz-baş -ı f t deg n-ı g n h

 mmeti derdine 'il c eyler

Eylemez h k-i zillet i re teb h

[Neşr]

şalla'll h  'aleyhi ve 'al   lihi ve ař b hi⁹¹⁷

[36] Mu cize-i C y n-ı ş r Der-H ne-i  mm  Ma bed Ez-G sfendeş B -ş r -ı
Res l-i M mecced⁹¹⁸

Ol dem ki h zret-i ş hib-mak m-ı Ma m d u havz-ı mevr d

[Nazm] //HSA 83a//

M rsele-bend-i⁹¹⁹ g her-i k n-ı c d

Silsile-peyvend-i niş m-ı v c d

[Neşr]

F hr-i ' lem şalla'll h  te  l  'aleyhi ve sellem g r-ı 'ac b 'l-g r-ı cebel-i ş vr den
' zim-i c nib-i h t re-i Med ne-i h t re olup n zil-i m nzil-i ř deyr⁹²⁰ oldılar. Ol
şaryede ' tike bint  H lid 'l-H r 'iyye //RE 82a// n m bir zen-i h b-ferc m⁹²¹ var
idi ki  mm  Ma bed dimekle ma l m-ı h ş u ' m idi. //A2 83b// Ol k tr-ı řaryeyi⁹²²
ma reb-i h y m id p d 'im  ebn -i seb li ziy fet   i   m ile ikr m iderdi. Ger i ol
heng m-ı z l mda⁹²³ ka t u g l  ile n n-p re-i m h mest r ve g şt ancak⁹²⁴ dillerde

⁹¹⁷ şalla'll h  'aleyhi ve 'al   lihi ve aş b hi] - RE

⁹¹⁸ mu cize-i c y n-ı ş r der-H ne-i  mm  ma bed ez-g sfendeş b -ş r -ı res l-i m mecced] mu cize-i
cerey n-ı ş r ez-g sfend-i d rs le-i  mm  ma bed b -ş r -ı res l-i m mecced RE

⁹¹⁹ bend-i] peyvend-i A2

⁹²⁰ Metinde "ş deyr" olan mevkiin adı kaynaklarda "ş deyd" olarak kayıtlıdır.

⁹²¹ zen-i h b-ferc m] zen-i s t de-h ş l RE

⁹²² k tr-ı şaryeyi] k tr  şaryeyi RE

⁹²³ z l mda] z l m HSA, A2

⁹²⁴ ancak] - HSA

mezkûr idi. Ammâ ol zen-i mestûre bezl-i maḳdûre sâ'yye ve merâsim-i mîzbânîyi râ'yye idi. Nâ-gâh mâh-ı nübüvvet ü âftâb-ı risâlet nebiyy-i mümecced sâye-endâz-ı ḥayme-i Ümmü Ma'bed oldılar. Ol miḍyâf-ı ser-efrâz ḥasebü't-tâka⁹²⁵ derîçe-i mîzbânîyi bâz itdi.

[Li-münşi'ihî]

Mîzbânlık derîçesin açdı

Dürr-i maḳdûrı pâyine saçdı

[Neşr]

Hâzret-i ḥâtem-i enbiyâ bahâsı ile iştira içün şîr ü ḥurmâ ihzârına îmâ buyurdılar. Ümmü Ma'bed zebân-ı 'özri güşâde ve ḥân-ı ni'meti âmâde olmaduğundan şerm ü ḥicâbı ziyâde olduğın ifâde idüp eyitdi: "Ey resûl-i perverdigâr niçe rûzgârdur ki sedd-i ramâḳ tedârûküne iḳtidâr olmayup devâbb u mevâşî bî-'alef olmağla ma'rez-i telefdedür gûsfendânuñ pistânı şîrden ḥâlî olmaḳ berhem-zen-i hengâme-i tengî olmuştur.

[Li-münşi'ihî]

Bi-mâned îñ çünîn ger kaḫt u kıllet

Şeved müşkil //HSA 83b// faḳîrân-râ ma'îşet

(Eğer bu kadar kıtlık ve yokluk olsaydı fakirlerin yaşaması zorlaşırdı.)

[Neşr]

Ol ânda nazâr-ı mübâreklerine bir gûsfend-i za'îf nümâyân oldı. Bir köhne ḥayme gûşesinde beste ve mânend-i 'ankebût evhen-i büyütda nişeste "*lâyemûtu fîhâ velâ yahyâ*"⁹²⁶ mazmûn-ı şadâḳat-intimâsına mazḥar //RE 82b// olup ne ḥayât u ne memât müyesser idi. Su'âl buyurdılar ki: //A2 84a// "Bu gûsfend neden böyle müstemenddür? Memerr-i pistândan şîr cereyân itmez mi?" Ümmü Ma'bed eyitdi: "Ey resûl-i ümmî "*fîdâke ebî ve ümmî*"⁹²⁷ kemâl-i hüzâl ile ol maḳûle ḥâl ne ihtimâldür." Buyurdılar ki: "Ḥaleb berekâtı celb ider." Eyitdi:

[Mışrâ']

Peder ü mâderem fedâ-yı tû bād

(Babam ve anam sana fedâ olsun)

⁹²⁵ ḥasebü't-tâka] ḥasebü't-tâkına A2

⁹²⁶ "O ise orada ne ölür ne de yaşar!" Kur'ân-ı Kerîm, A'lâ, 87/13; Tâ hâ, 20/74.

⁹²⁷ Babam anam sana fedâ olsun.

[Neşr]

Emr-i şerîfîñüz münkâddur fi'l-hâl dest-i 'izzet-iştimâllerin zar'-ı gûsfende vaz' buyurdılar:

[Beyt]

Çü seyyid dest ber-pistân nihâdeş

Zi-pistân şîr çün bārân güşâdeş

(Peygamber elini onun memesine koyduğunda süt yağmur gibi akmaya başladı.)

[Neşr]

Fi'l-hâl şîr-i firāvân tekâtur idüp mânend-i bārân cereyân eyledi. Mübârek elleri şîr ile sefid olup gûyâ yed-i beyzâ bedîd oldu. Evvelâ hazret-i yâr-ı gâr zarf ihzâr idüp hazret imlâ idüp Ümmü Ma'bed'i iskā ve ba'duhâ hazret-i Şiddîk'a 'itâ buyurdıklarında: "Ey resûl-i Hudâ siz dağı def'-i âteş-i 'atş buyuruñ!" diyü recâ idicek buyurdılar ki: "*Sâkiyü'l-kavmi âhîrihum şurben*"⁹²⁸ Şikât-ı ruvât ihbâr itmişler ki ol şâh-ı meyâmin-i keff-i kifâyet ve enâmil-i pür-bereketleri ile niçe sinîn ü eyyâm bâkî vü ber-devâm olup ser-çeşme-i pistândan her şubh u şâm büstân-ı âmâl-i Ümmü Ma'bed'e reşehât-ı in'âm yetişür ve civârunda //HSA 84a// olan ecânibe dağı irişür. Her gün bir kavm ziyâfet olınsa kifâyet iderdi.

[Li-münşi'ihî]

Bârekallah zihî resûl-i kerîm

Lutfu ihsânı halka şâmil olur //RE 83a//

Mürde iken hayât-ı tâze bulur

Feyz-i cûdı kime ki vâşıl olur

[Neşr]

Rebî'ü'l-Ebrârda mestûrdır ki //A2 84b// ol dem-i sa'âdet-tev'em ki muhayyem-i Ümmü Ma'bed şeref-i nüzûl-i seyyid-i mümecced ile ser-i ibtihâcı medd itdi. Resûl-i bilâ-meyn âb taleb buyurup gâsl-i ricleyn-i mübârekeyn itdükden soñra mazmaza ve

⁹²⁸

Kavmin hepsini bu süt ile suladı.

taraf-ı haymede şecere-i ‘avsece mecc buyurdılar. Çünkü talāyi‘-i şubh bedīdār⁹²⁹ ve şām-ı zalāmdan tābdār⁹³⁰ oldu.

[Beyt]

Sehergeh ki tāvūs-ı maşrık-hıyām

Birūnzed ser ez-ţāk-ı firūze-fām

(Seher vakti doğuda konaklayan tavus(güneş) firuze renkli taktan başını çıkardı.)

[Neşr]

Ol şecer bir şecer-i büzürgter olup bir şemer virdi ki mānend-i şehd ü şeker ve bûy-ı laţîfi şebîh-i şemīm-i ‘anber idi ki her cāyi‘ ekline kâni‘ olup gayra tama‘dan şib‘ hāşıl olup zām‘ânı ırvā idüp şakīmi şifāya vāşıl iderdi. İsm-i mübārek ile tesmiye olunup kadri hem-ser-i tāt u tārık idi. Mürūr-ı eyyām ile⁹³¹ nā-gāh bir şehir şecer-i pür-şeker⁹³² yābis ü bī-şemer⁹³³ ve evrākı muşaffır oldu. Ehl-i kıyāe dil-teng ü muğberr oldılar. “Āyā mir‘āt-i ‘ālemde ne şüret cilveger oldu ki?” diyü nazar iderken haber-i irtihāl-i hayrū‘l-beşer gūş-ı hūş-ı dehri ker itdi. Ba‘dehu kerr-i dühūr ve merr-i ‘uşūr ile bir şecere-i pür-şevk ü sākıtu‘l-eşmār oldu. Nā-gāh na‘y-ı⁹³⁴ haber-i katl-i hāzret-i ‘Alī intişār //HSA 84b// buldı. Şemerinden müntefi‘ olmak ümīdi münkaţı‘ olıcağ evrākından mütemetti‘ olurlaridi. Ba‘de zamānin evrākı sākıt olup sākından bir dem-i ğabīt cereyān eyledi. Nā-gāh //RE 83b// haber-i şehādet-i seyyid-i şübbān-ı cinān hāzret-i⁹³⁵ Hüseyin-i ‘ālī-şān qar‘-ı sem‘-i ehl-i ĩmān eyledi. Bu meşā‘ib-i pür-dehşet vukū‘ından soñra yübüset //A2 85a// tārī olup hıl‘at-i ‘āriyet-i nazretiden bi‘l-külliyeye ‘ārī ve şafha-i melsā-yı dünyādan nā-būd u nā-peydā oldu.

[Li-münşi‘ihī]

‘Ār idüp ‘āriyet libāsından

Çıkarup düşdi yire esāsından

929 bedīdār] tābdār HSA
 930 tābdār] bedīdār HSA
 931 mürūr-ı eyyām ile] – HSA, A2
 932 pür-şeker] - RE
 933 bī-şemer] – HSA, A2
 934 na‘y-ı] - HSA
 935 hāzret-i] - RE

[37] Mu‘cize-i Güftâr-ı Sûsmâr Be-Emr-i Resûl-i Muhtâr ‘Aleyhi’s-Salâtü Mina’llâhi’l-Ġaffâr

Sevâkin-i bâdiyeden olan tâ’ife-i A‘râb’dan bir şahş-ı ‘ucâb ki dâ’imâ kârı şayd ve fitrâkine habs u kayd idi. Bir gün bir sūsmâr şayd idüp şehre ‘azîmet itdi. Gördi ki derûn-ı şehrd e bir cem‘iyyet ü izdihâm ki hâş u ‘âm ictimâ‘ idüp idâre-i kelâm iderler. Sū’ale cesâret idüp eyitdi: “Bu cem‘iyyet nedür?” didiler: “Ey aḥmak u bed-fitrat bu ḥalka vü cem‘iyyet⁹³⁶ da‘vet-i ḥazret-i risâletdür. Küffâr-ı Kureyş ol mâh-ı nübüvveti mânend-i hâle ihâta itmişler. Ḥazret delâlet-i⁹³⁷ rāh-ı Hüdâ ile tarîk-i cehâletden⁹³⁸ ḥerseng-i ḍalâleti imâta kaşd⁹³⁹ buyurmuşlardur.”

[Li-münşi’ihî]

Resûl-i Ḥaḳ durur şāḥib-kerāmât⁹⁴⁰

Diler tā kim nübüvvet ide işbât⁹⁴¹

Olur taşdıḳ iden İslām’ı fā’iz

‘İnād itmek degüldür bunda ca’iz

Resûl-i Ḥaḳ delîl ü reh-nümâdur

Günehler derdine ḥaḳḳā devâdur

Kelām-ı pāki //HSA 85a//mürde eyler iḥyā

Cemādātı ider lutfıyla gūyā

Şeft’-i müznibîn hādî-i küldür

Nebîler serveri ḥayl-i rüsüldür //RE 84a//

[Neşr]

Fi’l-ḥaḳîḳa ḥazret şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem⁹⁴² merkez-i dâ’ire-i da‘vet olup sipihr-i da‘vetde ḥurşîd mâh-māhiyyet olup ḥalk ḥalka-i nûn⁹⁴³ ve ol zāt-ı sa‘âdet- //A2

⁹³⁶ halka ve cem‘iyyet] halka-i cem‘iyyet RE

⁹³⁷ delâlet-i] delîl-i RE

⁹³⁸ tarîk-i cehâletden] – HSA, A2

⁹³⁹ kaşd] – A2

⁹⁴⁰ şāḥib-kerāmât] şāḥib-kerāmet A2, HSA

⁹⁴¹ diler tā kim nübüvvet ide işbât] ider tırmaz nübüvvet emrin işbât RE

85b// maḳrūn içinde nokṭa-i nūn gibi olmuş idi. A'rābī-i ḥod-bīn şu'le-zen-i kānūn-ı müşrikīn olup eyitdi: "Ey ṭā'ife-i gūzīn hergiz Muḥammed-i emīn bu da'vāda ṣādīḳ ve nūr-ı kelāmı sipihr-i dilde ṣārīḳ degüldür. Bir vechile i'timād ve emrüne inḳıyād mutaṣavver ve 'ālem-i imkānda müyesser olmaz illā bir ḥāl ile." Ba'dehu ḥazret-i risālet-intisāb taraf-ı 'ālīlerine tevciḥ-i ḥiṭāb idüp eyitdi: "Ey da'vā-yı risālet eyleyen zāt-ı 'izzet-intimā sevgend be-Lāt u 'Uzzā ki kelāmuñı taṣdīḳ ve nübüvvetüñi taḥḳīḳ itmezem meger bir mu'cize-i bāhire beyyine ve zāhire ola." Buyurdılar ki: "Ey A'rābī ne maḳūle mu'cize ṭālibisin?" eyitdi.⁹⁴⁴ "İsterem ki fitrākümde olan sūsmār-ı bī-zebān nuṭḳa gelüp nübüvvetüñi beyān eyleye." Pes sūsmārı ḳayd-ı giriftārīden āzād ve īḳād-ı nā'ire-i āteş-i 'inād idüp miyān-ı ma'rekeye perrān eyledi ḥazret⁹⁴⁵

[Li-münşī'ihī]

Resūl-i mu'azzam 'amīmü'l-'aṭāyā

Nebiyy-i mükerrerem ṣefī'ü'l-ḥaṭāyā

[Neşr]

Bülbül-i gülistān-ı "ene emlaḥ"⁹⁴⁶ ṭūṭī-i būstān-ı "ene efṣaḥ"^{947, 948} zebān-ı laṭīf-i vaḥy-güzār ve dehān-ı ṣerīf-i ḥükm-şi'ārların lisān-ı 'Arab ile gūṣāde idüp buyurdılar ki: "Eyyüheḍ'-ḍābb aḳbele ḍabb"⁹⁴⁹ gūyā ḥiṭāba ḳābil bir ḥādīm-i muḳbil idi ki fi'l-ḥāl //HSA 85b// teveccüh ü iḳbāl idüp ḥāk-pāy-i 'izzet-iṣtimāllerine rūymāl itdi.⁹⁵⁰ Buyurdılar ki: "Yā ḍabb!" Ḍabb daḥi⁹⁵¹ zebān-ı faṣīḥ ile eyitdi: "Lebbeyk lebbeyk yā muzīle'l-kerb!"⁹⁵² //RE 84b// Yine⁹⁵³ buyurdılar ki: "Miḥrāb-ı 'ibādetgāh-ı 'ālemde⁹⁵⁴ kime sücūd idersün, maṭlūb u ma'būd kimdür⁹⁵⁵?" Ḍabb eyitdi: "Ma'būd ol vācibü'l-vücūddur ki 'arşı āsmānda ve sūtünü zemīn ü zemāndadur. Cennetde

⁹⁴² ṣalla'llāhü 'aleyhi ve sellem] – A2, RE

⁹⁴³ olup ḥālḳ ḥālḳa-i nūn] olup ḥālḳa-i ḥālḳ nūn RE, yāḥud ḥalā'ik içre HSA

⁹⁴⁴ buyurdılar ki: "Ey A'rābī ne maḳūle mu'cize ṭālibisin?" eyitdi:] – HSA, A2, Lİ

⁹⁴⁵ ḥazret-] - RE

⁹⁴⁶ Ben (Arapların) en güzeliyim.

⁹⁴⁷ Ben (Arapların) en güzel konuşanıyım.

⁹⁴⁸ bülbül-i gülistān-ı "ene emlaḥ" ṭūṭī-i būstān-ı "ene efṣaḥ"] – A2, RE

⁹⁴⁹ Ey yürüyen yürüyen karşıla.

⁹⁵⁰ ḥāk-pāy-i 'izzet-iṣtimāllerine rūymāl itdi] taraf-ı pür-meymenetlerine teveccüh ü 'azīmet eyledi A2, RE

⁹⁵¹ ḍabb daḥi] – A2, Lİ

⁹⁵² Buyur buyur, ey kederi yok eden.

⁹⁵³ Yine] - HSA

⁹⁵⁴ miḥrāb-ı 'ibādetgāh-ı 'ālemde] miḥrāb-ı 'ālemde HSA, A2

⁹⁵⁵ maṭlūb u ma'būd kimdür] – A2, RE

ni‘met ü hıfābı nümāyān⁹⁵⁶ ve dūzahda //A2 86a// niḳmet ü ‘azābı firāvāndur⁹⁵⁷”

Hāzret-i şeft‘-i ümem resūl-i mu‘azzam şalla’lāhü ‘aleyhi ve sellem.

[Beyt]

Ān ki ber-da ‘vīş çün burhān-ı ḳāṭı’ hāstend

Der-zebān-ı sūsmār āverd ḥüccet-güsterī

(Onun davasına açık bir delil istediklerinde, susmarın ağzından bir delil çıktı.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Yā ḍabb ben ne maḳūle ḥāk ve ne⁹⁵⁸ cevher-i pāk idüğim idrāk ider misin?” Eyitdi: “Yā resūla’llāh sen ḥabīb-i raḥmān meb‘ūs-ı ins ü cān ḥātem-i peygamberān resūl-i āḥirü’z-zamān idüğün⁹⁵⁹ ne cāy-ı gümāndur. Nübüvvetüñe melā’ike-i āsmān u kerrübiyān ber-āverde-i imāndur.

[Li-münşi’ihī]

Ol ki iḳrār ider nübüvvetüñe

Ḥālīkuñ raḥmetüne nā’il olur

Seni inkār iden ḥabīs ü ḡavī⁹⁶⁰

Derekāt-ı caḥīme vāşıl olur

[Neşr]

Hādī-i fırça-i ḍalāl-peżīr ve üftāde-i evḥāl ü bāle dest-gīrsün.” Ol maḥfel-i bāhirü’l-irtifā’da ittifāk ile ictimā’ iden ehl-i medīne vü bīḳā’ kelām-ı sūsmārı be-Ḥudā firhā(?) istimā’ itdiler. Ammā mihr-i sipihr-i ‘inādıları iltimā’ idüp kār-ı⁹⁶¹ inkārda ısrār üzere ber-ḳarār oldılar. Ba’zı kütüb-i siyer içre muḥarrer ü meşṭürdur ki ol sūsmār bu beyti //HSA 86a// irād ve zebān-ı fasīḥ ile inşād eyledi.

[Beyt]

⁹⁵⁶ nümāyān] firāvān RE

⁹⁵⁷ firāvāndur] nümāyāndur RE

⁹⁵⁸ ne] – A2

⁹⁵⁹ resūl-i āḥirü’z-zamān idüğün] resūl-i āḥirü’z-zamānsun bu RE

⁹⁶⁰ ḡavī] ḡabī RE

⁹⁶¹ kār-ı] - HSA

Elā yā resūlu 'llāh inneke şādık

Febūrikte mehdiyen ve bārekte hādiyen //RE 85a//

(Ey Allah'ın resulü sen en doğru söyleyensin, sen ta doğuştan kutsandın ve hidayetle mükafatlandırıldın.)

[Beyt]

Zihī sulṭān k'ider sāmītlr ikrār

Gör o nāṭıqları kim eyler inkār

[38] Mu'cize-i Resūl-i Muṭahhar Der-Ta'yīn-i Māl-i Hāl-i Ebū Zer

'Arşa-i zemīnde ḥān-ı da'veti gūşāde ve muḥtācān-ı ümmete ni'am u iḥsānı āmāde iden ḥāzret-i seyyidü'l- ebrār⁹⁶²

[Beyt] //A2 86b//

'Anḳā-yı Kāf-ı kurb ü muḳīm-i maḳām-ı ins

Dānā-yı rāz u 'ārif-i esrār-ı bī-şümār

[Neşr]

Ol hengām-ı 'izzet-fercām u sa'ādet-encāmda ki aşḥāb-ı kirām ile te'sīs-i esās-ı dīn-i İslām için ḳaşd-ı cihād-ı küffār-ı li'ām idüp “ḥamīsü 'aramram hudātü enām”⁹⁶³ mānend-i seyl izāle-i ḥāşāk-ı icām iderdi.

Ḳıṭ'a

Veslu ḥīnān veslu bedren veslu aḥaden

Fuşūlu ḥatf ev hiye yuhimmu mine'l-vaḥam

Māzāle tilḳāhum fī kulli mu'terek

Ḥattā kulū⁹⁶⁴ bi'l-ḳanā laḥmen 'ala vaṭam

(Bir hain ya da hain olmayan veya herhangi birisi geldiğinde, o yiyecekten bir parça alması onu yemesinden daha önemlidir. Her dilenci hala kendiliğinden onun kapısına gelmektedir ki hepsi de verilen eti çiğneyerek yemişlerdir.)

[Neşr]

⁹⁶² seyyidü'l- ebrār] seyyid-i ebrār A2, RE

⁹⁶³ Askerlerin önderi ve yaratılmışlara hidayet eden.

⁹⁶⁴ kulū] ḥakā HSA, RE

Huşuşan gazve-i Tebük'de rāh-ı mücāhide meslūk olup harekāt-ı⁹⁶⁵ küffār-ı Rūm bā'ış-i hücum ve kudūm-i 'asākır-i zafer-mevsūm olmuş idi. Ammā bu 'azīmet bī-vakt-i sefer olmağla heme-i 'asker kılllet-i⁹⁶⁶ zāddan mükedder ve harr-i hācire-i āftāb nihāyet işti'āl ü tābda olup germiyyet-i hevādan mihr-i cihān-tāb kefi felekde mūhre-i sīm-āb gibi lerzān gūyā zerreleri rīzān idi. Nesīm-i şabā bāğda āteş üzere turur gibi karar idüp deşt ü kühsār nümūdār-ı kânūn idüğü bedīdār ve şehāb feyz-i reşehāt-ı emtār itdükçe kubbe-i germābe 'araḡ-rīz olmuş gibi //HSA 86b// āb-ı germ āşkār olurdu. Huşuşan kılllet-i kūt şālib-i kuvvet ve nedret-i āb u 'alef cālib-i za'f u 'illet olup kibār-ı aşhāb-ı pūr-vifāk kendü māllarından //RE 85b// ittifāk ile 'askeri infāk iderleridi. Resūl-i enām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām hazretlerinin hengām-ı 'azīmet ü kıyāmda //A2 87a// maḡşad-ı zāt-ı sa'ādet-irtisāmları mūte'ayyin olmak dīden-i beyne's-sedādları degül iken hilāf-ı mu'tād bu def'a rāh-meslūk-i gazve-i Tebük'dür. "Bu seferde zahmet mukarrer ve meşakk u keder meşhūd-ı nazar gibidür." diyü aşhāb-ı kirām hāzerātına tenbīh ü⁹⁶⁷ i'lām buyurmuşlaridi. Cümle 'asker germiyyet-i hevādan muḡtarr olup bu gazā-yı ḡarrā ceyşü'l-'usr ile müsem mā olmuş idi. Çünkü rāh ba'īd idi. Eyyām-ı sefer medīd olup tavā'if-i 'askerden ba'zı ki meşrepleri mükedder ve hurşīd-i itā'atları bī-fürüg ve şubḡ-ı tab'iyetleri ser-be-ser dürüg idi. Taḡallūf ammā ba'zı daḡı le-'illetihin te'eḡḡürden te'essūf itmişler idi. Vech-i āḡır ile te'ḡır-i mesīr iden cümleden biri Ebū Zer Ḡıfārī raḡiye 'anhū rabbihū'l-bārī idi ki pāy-ı merkebi āzürde-i hār-ı rāh olmağla dest-i ikdāmı vuşul-i dāmen-i menzilde kūtāh olup kuvveti rānde ve meşakkat-i bārdan mānde oldu. Ol yekke-süvār-ı meydān-ı vefā bādiye-peymā-yı şıdḡ u şafā piyāde vü tenhā ḡalup āḡır neyyir-i baḡt lāmi' olup destyār-i tālī' ile ḡarf-i taḡallūfden ḡirizān üftān u ḡizān⁹⁶⁸ piyāde-i 'aḡab-ḡır-i //HSA 87a// 'asker-i zafer-te'sīr oldu. Hazret nāzil-i münzel-iistirāḡat olmuşlaridi ki aşhāb-ı gūzīnden biri eyitdi: "Ey seyyid-i 'ālemīn bir merd-i ferd-i bī-hemtā ḡaḡ'-ı berārī vü şāḡārī //RE 86a// idüp gelür." Hazret-i peyḡamber⁹⁶⁹ buyurdılar ki: "Ol gelen Ebū Zer'dür." Te'emmül ile nazar idicek eyitdiler: "Yā resūlū'llāḡ belī Ebā Zer'dür." Buyurdılar: "*Raḡimallāḡü Ebā Zer yemşī vaḡdehu* //A2

⁹⁶⁵ harekāt-i] hareket-i RE

⁹⁶⁶ kılllet-i] – A2

⁹⁶⁷ tenbīh ü] – A2

⁹⁶⁸ ḡarf-i taḡallūfden ḡirizān üftān u ḡizān] – A2

⁹⁶⁹ hazret-i peyḡamber] hazret şalla'llāḡu 'aleyhi ve sellem HSA

87b// *ve yemūt vaḥdehu ve yeb'us vaḥdehu.*”⁹⁷⁰ Bu kelām-ı pāk-i ḥayrū'l-beşer gūş-güzār-ı şaḥb-ı muṭahhar olup her birine mefhūm u şahīfe-i ḥāṭırlarında mersūm oldu.

Ba'de zamān

[Mıṣrā']

İzācā'el ebāni teciū

(İki baba gelince sen de gelirsin.)

[Neşr]

Āḥir-i kelām Benī Nāşır⁹⁷¹ maḥallinde zāhir⁹⁷² olup⁹⁷³ ol vakt ki ḥazret-i 'Osmān icrā-yı evāmır ve ratk u fetk ile nāhī vū āmir idi. Mu'āviye emāret-i Şām'da ber-ḳarār olup iddiḥār-ı mālda ceḥd-i bī-şümār idüp cem'-i künūzda der-kār oldu. Mülūkāne dād u deheş ḥusrevāne 'atā vū baḥşiş pesendide-i ḥazret-i Ebā Zer olmayup şudūr-ı emr-i münkerde müteḡayyir ü mütekeddir ḥuşuşan taḥşıl-i mālda niçe dürlü ḥāl müşāhede itmekle kıyl ü ḳāl idüp “*ve'l-lezīne yeknizūne'z-zehebe ve'l-fıddate velā yünfikunehā ft sebīli'llāhi febeşşirhum bi-'azābin elīm*”⁹⁷⁴ maẓmūnını⁹⁷⁵ ifāde ve beyne'n-nās işā'a-i irāde iderdi.⁹⁷⁶

[Li-münşi'ihī]

Her ki cem'-i māl ile evḳātını tekdār ider

Ellezīne yeknizūne (hazine bulan kimseler) āyetin tefsīr ider

[Neşr]

Pes Mu'āviye Ebū Zer mānī'-i cem'-māye olduğın //HSA 87b// göricek ḥazret-i 'Osmān'a şikāyet-āmīz mektüb-ı dil-āvīz irsāl idüp Şamdan Ebū Zer'i iclā ma'nāsını temennā idüp niçe ḥile peydā itdi ki

[Mıṣrā' li-münşi'ihī]

Āḥirū'l-emr ānçi ḥāst bi-kerd

(Sonunda istediği oldu.)

⁹⁷⁰ “Allah, Ebā Zer'e merhamet etsin. O, yalnız yaşar, yalnız başına ölür ve yalnız başına haşrolur” Salih Suruç, **Kainātın Efendisi Peygamberimizin Hayatı**, 2 Cilt, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1984, C.2, s.610.

⁹⁷¹ āḥir-i kelām Benī Nāşır] – HSA, A2

⁹⁷² zāhir] cārī HSA

⁹⁷³ olup] oldı RE

⁹⁷⁴ “Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! “Kur'ân-ı Kerīm, Tevbe, 9/34.

⁹⁷⁵ maẓmūnını] maẓmūnın RE

⁹⁷⁶ iderdi] eyledi RE

[Nesr]

Hazret-i 'Osmān-ı nīk-sīret Ebū Zer'i Medīne'ye //RE 86b// da'vet idüp anda sākin olmağa ruḥṣat virdi. Anda daḥı kabāyīḥ-i aḥvāl ü şenāyi'-i i'māl-i 'ammāl def'i lüzümına müte'allik başt-ı maḳāl itdükde yine iltimās-ı Mu'āviye der-kār ve hazret-i //A2 88a// 'Osmān'da daḥı müsā'ade bedīdār olup Medīne'den Zebede⁹⁷⁷ nām maḥalle iḥrāc ile iz'āc itdiler Hazret-i Ebū Zer Ğıfārī ol mevzi'de ancak bir ḥidmetkārı ve zen-i vefādārı ile ma'āş idüp levḥ-i zamīrinde *es-sa'de fi'l-vaḥde*⁹⁷⁸ resmi intikāş bulmuş idi. Çünkü ḥurşid-i ḥayātı mā'il-i ufūl olup zīr-i bām-i ğurūba duḥūl 'alā'imi 'ayān olduğın iz'ān itdi. Vaşıyyet eyledi ki cenāzesin kār'-ı tarīḳde vaş idüp şarīf-i 'ır kar'-ı sem' itdükde Ebā Zerr idüğün haber vireler. Pes temşiyet-i vaşıyyet idüp ḥasbe'l-vaşıyye muntazır-ı nükte-i ḥafıyye oldılar. Meger 'Abdu'llāh bin Mes'ūd 'Irāḳ'dan kādim ve vaṭanına 'āzim idi. Ol maḥalden güzer idüp cenāzeden haber şordı eytdiler: "Ebū Zer'dür ki āftāb-ı ḥayātı resīde-i bām-ı memāt olup şāhbāz-ı ecel şikār-ı şa've-i cāna maḥal buldı." İbni Mes'ūd güş idicek tār-ı şabır //HSA 88a//remīde ve rişte-i kararı bürīde ve eşk-i çeşmi çekīde olup taḥazzün ü taḥannün ile eyitdi: "Ḥaḳḳā ki kelām-ı şadāḳat-encām-ı hazret-i seyyidü'l-enām peyveste-i zuḥūr olacağı ḥayyiz-i⁹⁷⁹ ḥafādan //RE 87a// dūrdur ki buyurmuşlaridi "Raḥimallāhü Ebā Zer yemşā vaḥdehu ve yemūt vaḥdehu ve yeb'uş vaḥdehu." Pes ol merd-i nīkū-ḥaşā'il rüfekā ile nāzil olup techīz ü tekfīn ile ol dürr-i semīni maḥfūz-ı şanduka-i laḥd-i zemīn idüp⁹⁸⁰ eytdiler.

[Mısrā']

Şanduka şaldı ḥāzin-i devrān güher gibi //A2 88b//

[Nesr]

Raḥmetu'llāhi te'ālā ve rażiya 'anhü

[Beyt]

⁹⁷⁷ Metinde "Zebede" olan yerin ismi kaynaklarda "Rebeze" olarak kayıtlıdır.

⁹⁷⁸ Mutluluk birlikte olmaktadır.

⁹⁷⁹ ḥayyiz-i] - HSA

⁹⁸⁰ idüp] - HSA

Bü'gşād bāl-i şıdk u şafā der-fezā-yı kuds

Cevlān-künān be-küngür-i kaşr-ı beķā nişest

(Kuds fezasında sadakat ve mutluluk kanadını açtı ve salınarak sonsuzluk kasrının tepesine kondu.)

[39] Mu'cize-i Bārān Be-Du'ā-yı Hāzret-i Resūl-i Mennān Şalla'llāhi 'Aleyhi ve Sellem Mādāmü'l-Melvān ⁹⁸¹

Ve bu sefer-i meşūb u pür-ḥaṭarda āb nihāyet mertebe 'azīz ve heme-i 'asker muḥtāc u 'avīz olıcaķ aşḥāb-ı kirām pīşgāh-ı maḍreb-ı ḥıyām-ı resūl-i 'Allām'da 'arz-ı ḥāle iķdām idüp hemvāregeh-i ḳubbe-i gerdūn-ı sitīze-kām cünd-i nücūma maḍreb-ı ḥıyām ola. Ḥayme-i mu'cizleri sūtūn-ı te'yīd-i⁹⁸² Ḥālīķu'l-enām ile ḳıyām üzere olup destyārī-i elṭāf-ı Ḳirdgār ile ber-devām merāsım-i ḥidmete ve bezl-i maḳdūr u dīdeden dūr ḥāst-kār-ı ümmet-i şadāķat-kār budur ki⁹⁸³ terfīh-i aḥvāl-i aşḥāb ve tervīc-i bāl-i aḥbāb iltifāt-ı zāt-ı sūtūde-şıfāt ile ḥāşıl olup kām-ı dillerine nā'il olalar. Ḥālā tāb-ı āftāb selb-i esbāb-ı ḥuzūr u ḥāb idüp bī-tāķat ü tāb ve fiķdān-ı āb ile⁹⁸⁴ teşnegī vü tef ü sūz bir mertebe ıztırāb virmişdür ki şahrāda görinen serāb her birine āb u şeker⁹⁸⁵ ü şarāb gibi//HSA 88b// nümāyān olup sīne-i sūzān u dil-i büryān //RE 87b// ile nigerān olurlar idi.⁹⁸⁶

[Beyt]

Teşne-i bādiye-rā hem be-zülālī der-yāb ⁹⁸⁷

Be-ümīdī ki der-īn reh be-Ḥudāyī dārī

(Çölde susuz kalanlar Allah'ı anarak ümitle içimi hoş bir su beklediler.)

[Neşr]

Bunca 'asker içre bir ḳaṭre āb mevcūd olmaķ⁹⁸⁸ maḥall-i irtiyābdur.

[Mışrā' li-münşī'ihī]

⁹⁸¹ şalla'llāhi 'aleyhi ve sellem mādāmü'l-melvān] – HSA, A2

⁹⁸² te'yīd-i] te'bīd-i A2, RE

⁹⁸³ merāsım-i ḥidmete ve bezl-i maḳdūr ve dīdeden dūr ḥāst-kār-ı ümmet-i şadāķat-kār budur ki] ola HSA, A2

⁹⁸⁴ idüp bī-tāķat ü tāb ve fiķdān-ı āb ile] ve A2

⁹⁸⁵ her birine āb u şeker] dīdelerimüzde āb u mā-i şeker ve mā-i şīr RE

⁹⁸⁶ olurlar idi] oluruz RE

⁹⁸⁷ der-yāb] der-tāb A2

⁹⁸⁸ mevcūd olmaķ] bulunmaķ RE

Lenā kalbün yefkaidü 'l-mā'i muhterik

(Bizim bir kalbimiz var, suyu ateşiyle yok ediyor.)

[Neşr]

Derûn-ı dilde bu harâret mezâk-ı cânda bir mertebe merâret peydâ itmişdür ki merâret-i milh-i ücâc gibi korkarın⁹⁸⁹ ki kâbil-i 'ilâc olmaya.

[Mısrâ']

Ve bi'llâhi lâ edrî bimā nahnu dâfi' //A2 89a//

(Allah'a yemin olsun ki neyi savunduğumuzu bilmiyorum.)

Derârî-i kelâm-ı aşhâb⁹⁹⁰ cûş u hurûş-ı âvize-i gûş-ı hûş⁹⁹¹ olıcağ dest-i tazarru' vü recâ ile kar'-ı bâb-ı eltâf-ı Hudâ idüp taraf-ı kıbleye istikbâl ile teveccüh-nümâ oldılar. Rûy-ı semâ kemâl-i şahv ile mücellâ mânend-i şafha-i melsâ ne bād-ı vezân ve ne sehab nümâyân ancak hurşîd-i cihân eşî'a ile zer-düz gibi nûr-efşân iken ebr-i serî'ü's-seyr bu hizmete püyân ve idrâr-ı emtâra bir vechile şitâbân oldu ki bir ânda ol 'asker ki eşahh-ı haber üzere otuz biñ nefer idi cümlesin sır-âb u reyyân ve neyl-i nîl-i murâd ile şādân u⁹⁹² handân eyledi.

[Li-münşi'ihî]

Nâr-ı dūzah şaçunca halka şerer

Âb-ı eltâfi anı mahv eyler

Âteş-i cürmi kim ider itfâ

Reşha-i ebr-i cûdı olmasa ger

[40] Mu'cize-i Bereket-i Zâd-ı Ecnâd Be-Du'â-yı Hazret-i Şefî'ü'l-'İbâd

Yine⁹⁹³ bu sefer-i nuşret-eşerde gerçi 'asker nev'-i ıztırâb ile mükedder oldılar ammâ fezleke-i harbde kažiyye⁹⁹⁴ meşâkkat ü âlâm müntec-i fütühât-ı //HSA 89a// meserret-encâm ve ganâ'im-i ehl-i İslâm olmağla a'dâ müsteḥakk-ı saht-ı Rabbânî ve aḥibbâda e'âlî //RE 88a//vü edânî vâşıl-ı akse'l-emânî olup dâric-i medâric-i sürûr u

⁹⁸⁹ korkarın] korkaruz RE

⁹⁹⁰ derârî-i kelâm-ı aşhâb] - RE

⁹⁹¹ cûş u hurûş-ı âvize-i gûş-ı hûş] cûş u hurûş-ı teşnegân vâşıl-ı gûş-ı hûş RE

⁹⁹² şādân u] - RE

⁹⁹³ yine]- RE

⁹⁹⁴ kažiyye] - HSA

şādmānī oldılar. Huşûş-ı kâziyye bu vechile şudûr ve peyveste-i zuhûr olmışdur ki bidāyet-i emrde zeyd ü ‘amr kılllet-i zād ile muẓtaribü’l-fu’ād olup mīnā-yı şikeste-i çerh-i sitīze-kār⁹⁹⁵ şuver-i şedā’id-i ‘acībe āşkār idüp sultān-ı cū’ müstevlī-i şehir-i beden //A2 89b// olmağla giriftār-ı dest-i miḥen olmuşlaridi. Ḥazret-i ‘Ömer razīya’llāhü ‘anhū⁹⁹⁶ pīrāhen-i cāh u celāllerin fersûde-i leb-i edeb idüp ‘arz-ı ereb itdi ki

[Beyt]

Zāt-ı pāket māye-i ‘ıyş u neşāt

Ümmet ez-ẓāh ez-ẓīn varṭa necāt

(Senin temiz zatın coşku ve afiyet kaynağıdır, ümmetin bu kötü durumdan kurtulmak ister.)

[Neşr]

‘Asker-i İslām kılllet-i zād ile müstehām olup az qalmışdur ki şarşar-ı cefā -i cū⁹⁹⁷ ile bünye-i vücūdları inhidām ve şahrā-yı ḥayātdan in’idām bula. Reh-zen-i cū’ istirā’-ı libās-ı ḥayāt idüp ser-i memāt girībān-ı qaderden necāt bulmaya. ‘Arşa-i ḥalleri tevārüd-i ceys-i fakr u cū’ ile teng ve mir’āt-i bālleri keder-i zānk ile pūr-jeng olup pāy-ı kudretleri leng olmuşdur. Bu gürūh-ı ḥakīkat-intimā için dergāh-ı Ḥudā’ya ref’-i dest-i du‘ā buyurulsa

[Mısrā’]

Hest ümmīd ki kereded be-icābet maḥrūn

(Duanın kabulüne ümit her zaman vardır.)

[Neşr]

Buyurdılar ki ol kavm-i ‘ināyet-mu’tād fazla-i zād her ne ise bir naṭ’ üzere nihāde idüp ḥidmet-i ‘aliyyelerinde sitāde oldılar. Kimi bir avuc ḥurmā kimi //HSA 89b// bir avuc dürre ilkā idüp//RE 88b// rūy-ı naṭ’da müctemi’ olan eşyā ‘izār-ı şāhidde ḥāl gibi hüveydā olup nümāyende-i nazar-ı kebīr ü şağīr olan şey’-i qalīl ü ḥaḳīr idi. Ḥazret-i resūl-i Mennān du‘āya leb-cünbān olup izdiyād-ı ezvāda tazarru’-kūnān olıcaḳ fi’l-ḥāl qarīn-i qabūl-i dergāh-ı Ḥudā-yı Mennān olup gül gibi ḥandān oldılar. Nice qabūl olmasun ki

⁹⁹⁵ mīnā-yı şikeste-i çerh-i sitīze-kār] mīnā-yı çerh-i sitīze-kār RE

⁹⁹⁶ razīya’llāhü ‘anhū] – A2, RE

⁹⁹⁷ şarşar-ı cefā -i cū’] şarşar-ı cefā HSA, A2

[Beyt]

İn du 'āyīst ki ber-evc-i felek nā-refte //A2 90a//

Kunedeş lutf-ı İlāhī be-ķabūl istiķbāl

(Feleğin tepesine ulaşmayan bu duanın Allah tarafından kabulü umulur.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Herkes zarfını mālī olan zādı ile mālī eyleye.” Pes ol gürūh-ı şadākat-rūsūm hücum idüp vi‘āların memlū ve inā-i hırş u āzı tolu idüp cümlesini⁹⁹⁸ işbā‘ ü iknā‘ itdükden soñra niçe eyyām u rüzgār vefā idecek mertebe iddiķār idüp fazla-i zād beyyin ü bedīdār oldu. Pes hāzret şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem buyurdılar ki: “Eşhedü en lā ilāhe illallāh ve ennī resūlu’llāh lā yelķā (Allāhu) bihimā ‘abdun ğayre yeşāke feyaķcibū ‘ani’l-cenneti”⁹⁹⁹ şalla’llāhü ‘aleyhi”¹⁰⁰⁰

[41] Mu‘cize-i Yāften-i Cemel Be-İşāret-i Hāzret-i Resūl-i Mübeccel ü Mükemmel Ve yine bu seferde bu mu‘cize daķı cilveger olmuşdur ki hāzret-i sultān-ı enbiyā dāric-i medāric-i semavāt-ı ‘ulyā¹⁰⁰¹ hāzretlerinin ũ Kuşvā ile müsemmā olan nāķaları güm-kerde-i tarīķ olmağla ba‘zı aşķābı emr-i tefakķkuda ķalīķ ğoriceķ ba‘zı münāfīķ ki āteş-i nifāķı kānūn-ı Dārū’n-nedve’den iķtibās itmişleridi bī-bim ü hirās eyitdiler://RE 89a// “Aķbār-ı ‘ulviyyeye da‘vā-yı ‘irfān ve muğayyebāta vuķūf ile iķāmet-i //HSA 90a// bürhān iden nāķa-i dālle vicdānında mużtarib ü perīşān olmaķ emr-i bedī‘ü’ş-şāndur.” Bu ħurāfāt şāyi‘ ve gūş-güzār-ı nebiyy-i şāfi‘ olıcaķ buyurdılar ki: “Hāzreti ‘Alīm ü ‘Allām resūline i‘lām buyurduķı aķbār erķām-ı levķ-i ķāķır-ı müstehām¹⁰⁰² olur. Lā ğayri

⁹⁹⁸ cümlesini] cümlesi A2

⁹⁹⁹ “Allah’tan baķka hakkıyyla ibadete layık hiçbir ilahın olmadıķına ve benim Allah’ın elķisi olduğuma şehadet ederim ki (kıyamet ğününde) bu iki konuda şüphe etmeden Allah’ın huzuruna çıķsın da onun cennete girmesine engel olunsun

¹⁰⁰⁰ şalla’llāhü ‘aleyhi] şadaķa resūlu’llāh HSA.

¹⁰⁰¹ ‘ulyā] irtikā RE

¹⁰⁰² erķām-ı levķ-i ķāķır-ı müstehām] merkūm-ı levķ-i ķāķır-ı ħaķāyık-şī‘ār RE

Bārḥā gufteem ü bār-ı diger mī-güyem

Ki men-i dil-şude in reh be-sücūd mī-püyem

(Birçok kere söyledim tekrar söylüyorum, bu yolda ben âşık secde ederek koşturmaktayım.)

Der pes-i âyîne tūṭī-şıfatem dāşteend

*Ançı üstād-ı ezel goft begū mī-güyem*¹⁰⁰³

(Aynanın arkasına bırakılmış bir papağan gibiyim, Yaratan bana ne söyle derse ben onu söylüyorum.)

Ammā nāḳa fülān vādīde pūyān iken //A2 90b// bir şecer zimāmından rabṭ u ḥabs itdüğü ḥaber-i peyk-i āsmān ile sāḥa-i zamīrde cilveger olmuştur.” Aşḥāb-ı kirām-ı ‘ālī-cenābdan ba’zı ḥasbe’l-emr vādī-i ma’hūda revān olup nāḳayı ol ḥal ü şān üzere bulup vāşıl-ı ḥidmet-i ḥazret-i sulṭān-ı ‘ālemiyān itdiler. “*Febūhitellezī kefer*”¹⁰⁰⁴

[42] Mu’cize-i Bedī’atü’l-Āşār Der-Ḥareket ü Güftār-ı Eşcār u¹⁰⁰⁵ Kūhsār

Fenn-i rivāyātde şāḥib-i ka’b-ı şāmiḥ olan efāzıl-ı ruvāt ve meşāyih-i maḡāris-i riyāz-ı takrīrde eşcār-ı eḥādiş ü aḥbāra cūybār-ı dāniş ile bu vech üzere perveriş virmişler ve āşār-ı mu’cizāt-ı zāhire ve eṣmār-ı eşcār-ı kerāmāt-ı bāhireyi vesā’il-i enām-il-i deryā-şāmil-i tefahḥuş u tetebbu’ ile bu gūne ele getürmüşlerdür ki ol şecere-i naḥlistān-ı nübüvvet ve şemere-i şāḥsār-ı fütüvvet ḥazreti

[Nazm]

Ki naḥl-i ravza-i kudseş be-āb-ı lutf perverde

Diraḥt-ı hestī ez-v’ey mīve-i bihter neyāverde

(O kudsi bahçenin fidanı ihsan suyuyla sulandığı için varlık ağacı ondan daha iyi bir meyve veremez.)

[Neşr]

Şūret-i mu’cizeyi merreten ba’de uḥrā¹⁰⁰⁶ taḥrīk-i eşcārda daḥı cilve-nümā //RE 89b// vū hüveydā itmişdür. Ol cümleden silk-i rivāyet-i ḥazret-i Cābir de raziye ‘anhū //HSA 90b// rabbiḥi’l-kādir mānend-i dürr-i şāhvār muntaẓam u tābdār ve

¹⁰⁰³ bārḥā gofteem ü bared ger mīkunem / ki men-i dil-şude in reh rencūr mīpüyem / der pes āyīne-ı tūṭī şuftem / ançı üstād-ı ezel goft begū mīkerem] – HSA, A2

¹⁰⁰⁴ “ Bunun üzerine kāfir apışıp kaldı.” Kur’ân-ı Kerīm, Bakara, 2/258.

¹⁰⁰⁵ eşcār u] – A2

¹⁰⁰⁶ Birbiri ardınca birkeç kez, defalarca.

meclā-yı pertev-i şu'ūr u vuķūfda bedīdār olan mu'cize-i bāhire ve kerāmet-i fāhire budur ki esfār-ı mūntecū'l-āşārdan bir sefer-i zafer-şikārda bir şahrā-yı vāsi'adan gūzār idüp aşhāb u ebrār ile tayy-ı deşt ü kūhsār iderler idi. Li-hācetin ol nūr-ı 'uyūn u şudūr verā-i hicābda mestūr olmaķ iķtiza idüp //A2 91a// bir maħall-i ħafī istikşā buyurdılar. Aşhāb-ı vefā-intisāb eyitdiler: “Ey nūr-ı dīde-i aşhāb bu 'arşa-i pehnā dil-i erbāb-ı vefā¹⁰⁰⁷ gibi sevdā-yı 'alāyıkdan müberrādur. Bu yirde perde olmağ ķābil bir ħālī menzil olmayup bu şafha-i melsā levh-i sāde-āsādur. Eşcārı müteferriķ ü perīşān evrāķı leked-kūb-ı bād-ı ħazāndur.” Bu eşnāda nazar-ı hūmāyūnları finā-i şahrāda iki şecere maķrūn oldı. Ol tarafa teveccūh buyurup dest-i mübārekleri ile ğuşn-ı şeceri tūtdılar. “*İnkādī 'alā bi-izni'llāh*”¹⁰⁰⁸ didiler. Fi'l-ħāl ba'ır-i merbūt¹⁰⁰⁹ gibi mūnķād olup ol birine daķı emr-i inkıyād şudūr idicek ol daķı mūnķād olup biri birine istinād itdiler.

[Li-münşi'ihī]

Dırahtān be-fermān-ı dādār-i pāk

Revende şudend enderān¹⁰¹⁰ rūy-ı ħāk

(Ağaçlar yeryüzünde Allah'ın fermanıyla hareket ettiler.)

Nihādend serhā be-yek diğērān

Ki pūşīde şud ħazret ender miyān //RE 90a//

(O hazret aralarında olduğu için hepsi birbirlerine baş eğdiler.)

[Neşr]

Gūyā iki serv-ķad ħidmetķār idi ki pīşgāh-ı ħidmetde sitāde vū ser-nihāde oldılar. Ba'de zālik buyurdılar ki: “*Eleytemā //HSA 91a// bi-izni'llāh*”¹⁰¹¹ ħazret bu kelime ile mütekellim olıcaķ birbirine mülte'im olup bir perde-i metīn veyā ħışn-ı ħaşīn oldılar.

[Mışrā']

Be-hem ber-şude şāķ-ber-şāķ teng

(Ağaçlar dallarını birbiri üstüne eğip kapattı.)

¹⁰⁰⁷ erbāb-ı vefā] erbāb-ı şafā RE

¹⁰⁰⁸ Allah'ın emrine boynum kıldan incedir.

¹⁰⁰⁹ ba'ır-i merbūt] ba'ır-i maħsūs RE

¹⁰¹⁰ revende şudend enderān revende nebūdend RE

¹⁰¹¹ Keşke Allah'ın izni olaydı.

[Neşr]

Ba'de kazâi'l-vaţar her biri işâret ile maķarr-ı aşlîde ķarâr itdiler.

[Beyt]

Çü perdaht ez-kâr-ı ân serfirâz

Dırahtân hemân nîz refrend bâz

(Peygamberin işi bittikten sonra ağaçlar eski hallerine döndü.)

[Neşr]

Rivâyet-i âherde ba'zı eşcârı da'vet buyurdılar. Meyl-i yemîn ü şimâl ile yirinden kopup hak-pây-i 'amîmü'n-nevâl-i resûl-i müte'âl //A2 91b// hâzretüne rûy-mâl idüp "Es-selâmü 'aleyke yâ resûlü'llâh" zemzemesiyle terâne-sâz¹⁰¹² ve hevâ-yı kelâma âğâz eyledi diyü naķl olunmuşdur.

[Beyt]

Câ'et li-da'vetihi'l-eşcâru sâcide

Temşî ileyhi 'alâ sâķin bilâķadem

(Ağaçlar bile onun davetine ayakları üzerinde değil de dizleri üzerinde secde ederek geldi.)

[Neşr]

İbni 'Ömer vech-i âher üzere rivâyet ider ki ba'zı esfâr-ı müntecü'l-âşârda hâzret-i resûl-i muhtâr ile şahrâda sâ'ir idük bir A'râbî hâzır olup seyyid-i evvel ü âhir hârekât-ı A'râbiye nâzır oldu buyurdılar ki: "Ey A'râbî eynetürîd?"¹⁰¹³ eyitdi: "Ey resûl-i mecîd ehl ü 'ayâlüm cânibine revânüm ve cânile anları cüyânüm." Buyurdılar ki: "Taleb-i hayr muķarrerdür ki bu seyr gibi degüldür izhâr-ı taleb itmez misün?" A'râbî eyitdi: "Aceb ol hayr-ı maţlab nedür?" Buyurdılar ki: "Kelime-i şehâdet." Eyitdi: "Bu ķavl-i kerîme şâhid ve da'vâya müsâ'id //RE 90b// ve mu'cizâtı müşâhid olmuş var mıdır?" Ol anda nâzar-ı mübâreklerine bir şecer nümâyân oldu buyurdılar ki: "İşte bu şecer müdde'âmuza şehâdet ider." A'râbî eyitdi: "Niçe müyesserdür?" //HSA 91b// Pes şeceri şeref-i da'vetlerine mazhar buyurdılar. Güyâ sitâde-pây bir çâker idi. Emr-i resûl-i muţahhar hâzretlerine minaşsa-i inķıyâdda cilveger olup bir

¹⁰¹² terâne-sâz] terâne-perdâz RE

¹⁰¹³ Ey Arap nereye gidiyorsun?

hıf̄āb-ı bā-şavāb ile taraf-ı nübüvvet-intisāba pūyān olup hāk-pāy-i ‘amīmū’l-i
ih̄sānlarına rū-be-rāh idüp üç def’a eyitdi: “Eşhedü enneke resūlu’llāh”

[Beyt]

Naḥl ki būdeş be-zemīn saḥt-pāy

Ḥāst zi-fermūde-i emreş zi-cāy

(Yere sağlam bir şekilde sabitlenmiş olan ağaçlar onun emriyle yerinden oynadı.)

[Neşr]

A’rābī eyitdi: “Emr it ki mekānuna kufūl eyleye.” Ḥāzret-i resūl ḥasbe’l-me’mūl
//A2 92a// maḥarr-ı ma’hūdına ircā idicek A’rābī eyitdi: “Ey resūl-i muṭā’ vācibū’l-
ittibā’ recā iderin ki bu ‘abd-i bī-vücūd izz-i şerīfūñle saña sücūd idem.” Buyurdılar
ki: “Secdeye āmir olsam zevceyi zevce secde ile mü’temerr iderdüm.” Şecer niçe
ittā’at-i emr-i peygamber itmeye ki ‘arşa-i zemīnde nihāl-i nübüvveti nābit ve rūy-ı
ḥaşmda şuhūd-ı mu’cizāt ile müdde’ā-yı risāleti şābit olmuştur. Ammā bu işbāt¹⁰¹⁴
‘ilāve-i istiğrāb olmuştur ki eşcār-ı şāmit nāṭık-ı risālet olup eşḥāş u¹⁰¹⁵ eşirrā-yı
küffār nūr-ı nübüvvet sātī’ iken sākıt olalar. Aḥşāb-ı ḥarem mescid-i nübüvvetde
sācid sükkān-ı ḥarem-i mevlidi ser-i inḳıyādı zānū-yı teslīme koymaḡdan //RE 91a//
mütebā’id olup vesāvis-i şeyṭāniyye ikrār-ı nübüvvete müsā’id olmaya

[Mışrā’]

Zihī ḥaṭā vü zihī cehl zihī ḥüsrān¹⁰¹⁶

[43] Mu’cize-i Kefālet-i Ḥāzret-i ‘Ināyet-Mu’tād Be-Āhū-yı Beççedār Bā-Ṭaleb-i
Şayyād¹⁰¹⁷ //HSA 92a//

Şayyād-ı murğ-ı rivāyet ve ḳannād-ı şekeristān-ı ḥikāyet bu mu’cize-i vesīme vü
kerāmāt-ı ‘azīmeyi ḳafes-i ḳāleb-i rivāyete bu gūne ifrāğ ve iz’ān-ı ümmete bu
vechile iblāğ itmişdür ki bir şayyād-ı ḥod-kām bir şahrā-yı pehnāda dām ḳurmuş idi.
Bir āhū-yı tiz-ḥıram ḳazā ile esīr-i dām ve girifte-i cefā-yı eyyām oldı.

¹⁰¹⁴ işbāt] işāret RE

¹⁰¹⁵ eşḥāş u] - RE

¹⁰¹⁶ Zihī ḥaṭā vü zihī cehl zihī ḥüsrān] – HSA, A2

¹⁰¹⁷ mu’cize-i kefālet-i ḥāzret-i ‘ināyet-mu’tād be-āhū-yı peççedār bā-ṭaleb-i şayyād] mu’cize-i kefālet-i
ḥāzret-i ‘ināyet-mu’tād be-āhū-yı beççe der-dām-ı şayyād HSA

[Li-münşi'ihī]

Oldı ol āhū-yı sebük-reftār

Ḳayd-ı şayyād ile za'ıf ü nizār¹⁰¹⁸

[Neşr]

Nā-gāh ol fezā-yı vāsi'ü'l-fütāde ḥazret-i resül-i Hüdā ḥurşid-i 'ālem-ārā gibi hüveydā oldı. Bā'zı mühim iktizāsıyla¹⁰¹⁹ ol ṭarafa 'āzim olmışlar idi.¹⁰²⁰ Āhū-yı miskīn müşāhede kıldı ki ol sulṭān-ı dīn

[Beyt] //A2 92b//

Şeh-i ibtiḥā şem'-i beytü'l-ḥarām

Meh-i burc-ı Yeşrib 'aleyhi's-selām

[Neşr]

Aşḥāb-ı kirām ile ol şahrāda ḥıram iderler¹⁰²¹ feryād idüp eyitdi: “Ey dāver-i dād resül-i 'ināyet-mu'tād bu esīr-i miḥnet olan melhūf tīg-i ḳahr-ı şayyād ile helāke meş'ūf olup dīde-i baḥt-ı nā-bīnā mübtelā-yı sebel ve dest-i ḳudret ü tüvānāyī¹⁰²² esīr-i miḥnet-i şelel olmağla derūn-ı bīşede olan āşyān içre beççelerüm gürisne vü 'atşān ve ḥasret-i māder-i mihribān ile nālān olmışlardır. Necāt-baḥş-ı erbāb-ı 'işyān ve şefā'at-künende-i rüz-ı mizān

[Nazm]

Şehenşāh-ı rüsül ser-ḥayl-i dergāh

Serīr-efrüz-ı mülk-i lī ma'allāh¹⁰²³

[Neşr]

Ḥazretlerinden temennā iderin ki pençe-i bīdād-ı şayyād-ı cefā-nihāddan¹⁰²⁴ //RE 91b// bu za'ıfī āzād buyurup i'timād itmezse //HSA 92b// bu teklīf-i 'anīfüme¹⁰²⁵ taḥammül ü meḳs itmeyüp sür'at ile 'avdet idecegüme tekeffül buyurular. Şöyle ki

¹⁰¹⁸ oldı ol āhū-yı sebük-reftār / ḳayd-ı şayyād ile za'ıf ü nizār] - RE

¹⁰¹⁹ iktizāsıyla] itmek ile A2

¹⁰²⁰ bā'zı mühim iktizā itmek ile ol ṭarafa 'āzim olmışlar idi] - RE

¹⁰²¹ ḥıram iderler] geşt ü güzār iderler RE

¹⁰²² tüvānāyī] nātüvānāyī RE

¹⁰²³ “Benim Allah'la öyle bir vaktim olur ki ...” Hadis.

¹⁰²⁴ pençe-i bīdād-ı şayyād-ı cefā-nihāddan] pençe-i şayyād u bīdād-ı cefā-nihāddan HSA, A2

¹⁰²⁵ 'anīfüme] 'anīfe RE

sākī-i bezm-i gerdūn cām-ı pesīni şunmaya ve şāh-bāz-ı ecel şa‘ve-i cāna konmaya vakt-i mehil mürūr itmedin huzūr-ı fā‘izü’n-nūrlarına cebīn-sā olacağım zamīr-i münīrlerine hāşā ki mestūr ola.” Ol esīr-i derd ü belā murādını edā iderken şayyād ırakdan peydā oldu. Hāzret buyurdılar ki: “Ey şayyād bu āhū gerçi senüñ şayduñ idügi cāy-ı ‘inād degüldür ammā derdmende hücūm-ı seyl-i nīl-i nehīb dām-ı ‘ilāve-i ālām-ı fūrkat-i beççegān olup kaddini lām itmişdür āzād itmekle dil-şād eyleseñ beççelerin görüp irzā’ itse //A2 93a// yine ircā’ mümkün idi.” Şayyād eyitdi: “Bu şayd-ı pūr-kaydı āzād itmek niçe mümkündür ki bir āhū-yı vahşī-nijāddur şahrāya firārı muqarrer yine ircā’ı ne tārīkle müyesserdür meger cenāb-ı hāzret-i nübūvvet taḥammül-i emr-i kefālet buyuralar.” Kefīl-i aḥvāl-i ümmet hāzret-i risālet qabūl-i kefālet buyurdılar. Bu tārīk üzere ki beş sā‘at zehāb u iyābe mühlet virile. Şayyād müteḥayyir olup eyitdi¹⁰²⁶: “Eger mürāca‘at iderse ben daḥı ikrār-ı nübūvvet idüp qabūl-i da‘vet iderin.” Pes tarafeynden ‘ahd ü mişākda bu vech üzere ittifāk olınıcak hāzret dest-i şefkat ile āhūnuñ arkasını şıgādılar. Şayyād //RE 92a// kayd-ı bendden āzād idicek āhū kemāndan perrān u pertāb olmuş tīr gibi şitāb idüp cānib-i şahrāya devān //HSA 93a// gūyā ki bād idi vezān oldu. Hāzret-i resūl-i Mennān kudūmına müterakkīb ü nigerān oldılar. Şayyād ise bu ḥālī istiğrāb ve rucū‘ını istib‘ād iderdi. Dört sā‘at mürūr itdi āhū şitāb-ı tām ile huzūr-ı fā‘izü’n-nūrlarına cebīnsā olup zebān-ı faşīh ile gūyā oldu müddet-i intizār temādīsinden i‘tizār eyledi resūl-i Kirdgār buyurdılar ki: “Ey āhū vakt-ı mühlet beş sā‘atdūr henüz güzer itmedi ne cāy-ı i‘tizārdur?”, “Ey resūl-i şakaleyn bu za‘īf-i ğam-dīde¹⁰²⁷ müşāhede-i beççegān ile qarīrū’l-‘ayn oldıkdā eyitdiler: ‘Ey māder-i mihrībān senden bir rāyiḥa-i ‘anber-feşān dimāğ-ı cāna feyz-resān oldu bu ne gūne şemīm-i rūḥ-efzā //A2 93b // ve ne ğāliye-i müşksādur?’¹⁰²⁸ eyitdüm hāzret-i risālet şayyād-ı nā-kesden ḥalāş buyurdıkdā arkamı mess itmişleridi. Kelāmı¹⁰²⁹ tatvīl eylemeñ zīrā bu esīr ü zelīl ‘avdetine kefīl olmuşlardur eyitdiler: ‘Çünkü ol hāzret kefālet buyurmuşdur isti‘cāl idüp te’ḥīr ü ihmāl eyleme bizi irzā’ ne lāzım şayyādı irzāya ‘āzim ol.’ Bu za‘īfū’l-ḥāl daḥı ḥidmet-i ‘azīzū’l-menāllerine rūymāl idüp isti‘cāl eyledüm.” Şayyād mecārī-i umūra vākıf

¹⁰²⁶ eyitdi] ḥātırından güzer itdi ki HSA, RE

¹⁰²⁷ bu za‘īf-i ğam-dīde] bu dīde-i ğam-dīde RE

¹⁰²⁸ ğāliye-i müşksādur] ğāliye-i misksādur RE

¹⁰²⁹ kelāmı] su‘ālī RE

olıcak ḥaḳīḳat-i ḥāle ‘ārif olup eyitdi: “Eşhedü en lâ ilāhe illa’llāh ve eşhedü enneke resülü’llāh.” Şeref-i İslām’a //RE 92b// nā’il olup fırka-i ehl-i imāna dāḥil oldı āhūyı āzād ve şahrāya istirdād eyledi.//HSA 93b// Ārzū-yı dīdār-ı beççeḡān ile şitāb idüp cānib-i şahrāya revān oldı.

[Li-münşi’ihī]

Kimdür ikrār itmeyen aña

Kim ider böyle mu’cize izhār

Bu ne sihr ü ne şu’bede gibidür

Ehl-i nār eyleye meger inkār¹⁰³⁰

[44] Mu’cize-i Ber-Āverden-i Şāḥ-ı Huşk-ı Hurmā-Rā Be-Du’ā-yı Ḥazret-i Resül-i Hüdā ‘Aleyhi’s-Şalātü Minallahi Te’ālā

Raḳam-zede-i kilik-i naḳale-i mu’cizāt ve ḥāme-zen-i şikāt-ı ruvāt olmışdur ki bürüz-ı pīrüz ḥırmen-süz-ı küfr ü ‘işyān ḥazret-i fahr-i ‘ālemiyān ki

Nazm

Hāk-i reheş cilā-dih-i çeşm-i ḥired buved

An-rā be-naḳd-i cān bi-ḥared her ki be’ḥredest

(Onun ayağının toprağı aklın gözüne cila verirdi, o toprağı aklı olan kişi canını vererek satın alırdı.)

Ez-feyz-i rūḥ-ı üst be-tecdīd-i müsteḡfız

Her kābil-i feyz-i¹⁰³¹ müceddedest

(Yeniden feyz almaya kabiliyeti olan herkes onun ruhunun feyzinden tekrar feyz bulur.)

[Neşr]

Rikāb-ı ‘izzet-intisābları ki atlas-ı çerḥ-i pāy-endāz ve perniyān-ı āsmān-güsterde //A2 94a// olmağla serefrāz olmışdur. Bir gün mānend-i āftāb-ı raḥşān ḥāne-i Ebu’l-

¹⁰³⁰ kimdür ikrār itmeyen aña / kim ider böyle mu’cize izhār // bu ne sihr ü ne şu’bede gibidür / ehl-i nār eyleye meger inkār] - RE

¹⁰³¹ kābil-i feyz] tālib-i feyz RE

Heysem'de nümāyān olup ol tarafa 'azm-i hümāyūnları meded-kārī-i sürüş-ı 'ālem-i fiṭnat ile gūş-zed-i aşhāb-ı ma'ālī-me'āb olıcak ol fırka-i celiyye ve zümre-i 'aliyyeden hāzerāt-ı çār-yār fersūde-i rüy-ı hāk-pāy-i hayrū'l-ebrār oldılar. Hāne-i pāzīne-i Ebu'l-Heysem eşi''a-i cemāl-i hırşīd-i kerem ile mānend-i sipihr-i 'ālem münevver ü rüşen olup kemāl-i şafā ve nihāyet-i sürürdan¹⁰³² muṭrıb-ı dili

[Mısrā']

Hayr maḳdem ey şeft'-i ümmetān-ı pür-günāh

(Ey günahkār ümmetin şefaatchisi hoş geldin!)

[Neşr]

Şadāsı ile zemzemesāz ve bülbul-i bāğçe-i emeli

[Mısrā']

Ey gül-i ter gülsitān-ı kalbi ḥandān eyledüñ //HSA 94a//

[Neşr]

Hevāsı ile nağme-perdāz olup müttekī-i mesned-i en'ām ve ser-nihāde-i bāliş-i i'zāz-ı¹⁰³³ seyyidü'l-enām olmağla mesrūr u feraḥ u faḥūr olup

[Li-münşi'ihī]

Men şafā-yı vaşl dārem müdde't derd-i firāk

Merḥabā yā seyyidī yā seyyidī ni'me't-telāk //RE 93a//

(Ben vuslatı arzuluyorum, dava peşinde koşanlar ayrılık. Ey efendim merhaba ne hoş bir buluşma!)

[Neşr]

Şükr-i Hudā-yı 'Allām ki ḥān-ı ikrāmdan loḳma-i in'ām nevāle-i bende-i müstehām oldu. Niçe eyyām idi ki kemānkeş-i mülāḥaza vü ḥayāl tır-i recāyı hedef-i ümmīd-i teşrīfe pertāb idüp nīrū-yı bāzū-yı himmetle da'vet-i cenāb-ı sultān-ı nübüvvet-intisāb itmege iştıyāk ḥāric-i güncāyiş-i şebt-i evrāk idi.

¹⁰³² sürürdan] sürürından HSA

¹⁰³³ i'zāz-ı] ikrām-ı RE

[Beyt]

Çünân ki teşne be-âb-ı hayât müştâkest

Be-ḥâk-pây-i tû müştâkter ez-ân şudeem

(Ben senin ayağının toprağını, âb-ı hayatı arzulayan susuz kişinin bu arzusundan daha çok arzuluyorum.)

[Neşr]

Li'llâhi'l-ḥamd ki âḥir-i kâr keş-â-keş-i ḳallâb-ı temennâ cezb-i ḳalb-i resûl-i Ḥudâ idüp silsile-cünbân-ı iḥsân //A2 94b//ve sâ'ik-i râyiz-i elṭâf-ı bî-kerân oldu.

[Beyt]

Vaşl eger ḥāhî metâ'-ı şevḳ-râ sermāye sâz

Cezb-i 'āşık mäh-ı Ken'ân-râ be-bāzār āvered

(Eğer vuslatı arzuluyorsan özlemi sermaye yap; çünkü Ken'an ayını (Hz.Yusuf) pazara getiren şey aşğın arzusudur.)

[Neşr]

Bu sa'âdetle gele kûşe-i iftiḥârüm ḥurşide hem-ser ve tâc-ı ibtihâcum iklîl-i âsmâna ber-â-ber olsa 'acebter degüldür.

[Nazm]

Lev 'allemnâ meciyyekum li-neşrinâ

Muhcetü'l-ḳalbi ev sevādü'l-'uyûni

Ve fereşnâ 'ale't-ṭarîḳi ḥudûden

Li-yekûne'l-memerr fevḳa'l-cüfûni

(Eğer bize geleceğini bilseydik üzerinden geçmen için yollarına halı döşer seni tüm kalbimizle ve dört gözle beklerdik.)

[Neşr]

Şehd-i kāmı mezâḳ-ı cānda ve fülk-i dili deryâ-yı iḥsānda müşâhede idüp

[Beyt]

Şükr-i Hudā ki her çi taleb kerdem ez-Hudā

Ber-muktezā-yı himmet-i hod-kāmrān şudem

(Allah’a şükürler olsun ki Allah’tan ne istediysem onun himmeti sayesinde elde ettim.)

[Neşr]

Ammā hayfā ki dest-berd-i //HSA 94b//cefā-yı çerh-i sitīze-kām yağmā-yı nu’mā-yı leyālī vü eyyām idüp istikā-yı¹⁰³⁴ bedel-i mā-yeteḥallel ile meded itmez ki def-i zarar-ı seyl-i cū’ seddi¹⁰³⁵ müyesser ola. Haḳḳā ki bu hengāmda tengī-i ma’āş-ı cān-ḥırāş ‘ilāve-i ekdār-ı rūzgār-ı zūrḳār olup baḥt-ı zebūn kuvvet-i za’fa maḳrūndur. Bā īn heme cāme-i kıllet kāmet-i bende-i bī-‘illetlerine¹⁰³⁶ kūtāh olmağla zamm-pāre-i tefriḳa //RE 93b//ve īşār daḥı ekşer-i evḳātde der-kār olur ya’ni her ne ki berārende-i dest-i ḳaderdür hem-sāyeler daḥı andan ḥişşegerlerdür. Ta’ām-ı şeb-hengāmdan daḥı baḳıyye-i naḳıyye firistāde-i cār lāzımü’l-ikrām olmış idi.

[Mısrā’]

‘Özr-i mā çendān zi-taḳşīrāt-ı mā

(Bizim özrümüz kabahatimizden büyüktür.)

[Neşr]

diyü başt-ı bisāt-ı i’zār ile mezāyık-ı ḥālī iḥbār itdi.

[Beyt]

Hurşīd-i ḥuld ḥāce-i dūnyā vü āḥiret

Sultān-ı şer’-i şāḥib-i kevneyn Muştafā

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Ey Ebu’l-Heysem ikrām-ı cār bir emr-i¹⁰³⁷ lāzımu’l-i’tibār ve meşhūd-ı mir’āt-ı //A2 95a // zevi’l-ebşārdur. Berārende-i vahy-i cemīl ḥazret-i Cebre’il sitāyiş-i ḥuḳūḳ-ı cārda medār-ı merkez-i irāde vü tekrār¹⁰³⁸ olup bir mertebe sipāriş-künān oldu ki ḡalaṭ-baḥş-ı zihn-i ḥikem-nişān olmaḳ maznūn olup kemāne

¹⁰³⁴ istikā-yı] istibkā-yı RE

¹⁰³⁵ seddi] sedd RE

¹⁰³⁶ kāmet-i bende-i bī-‘illetlerine] kāmet-i himmete RE

¹⁰³⁷ bir emr-i] – HSA, A2

¹⁰³⁸ medār-ı merkez-i irāde vü tekrār] medār-ı merkez-i irāde-i tekrār RE

maḳrūn oldu ki hem-sāyeler¹⁰³⁹ derece-i verāšetde hem-pāye ola. Ol h̄inde naẓar-ı mübāreklerinde bir nihāl-i ḥurmā nümāyān u hüveydā oldu. Buyurdılar ki:¹⁰⁴⁰ “Ammā ḥālā¹⁰⁴¹ kūṣe-i ḥadīḳa-i ḥaremde olan eṣcār-ı ḥoş-nümā¹⁰⁴² murād üzere zamānında ḥurma virmez mi?” Ebu’l-Heysem eyitdi: “Ḥayli demdür ki gülzār-ı cismine cūybār-ı ḥayāt ve būstān-ı berg ü bārına çeşmesār-ı inbāt //HSA 95a//feyz-resān olmamağla şecer bī-şemer olup ber-āverde-i mīve-i ter olmamışdur.” Ḥayrū’l-beşer buyurdılar ki: “Dilerseñ¹⁰⁴³ ol şecer-i ḥuşkterden¹⁰⁴⁴ tāze mīveler almaḳ bi-izni Ḥālīḳu’l-ḳavī ve’l-ḳadr mümkün ü müyesser ola¹⁰⁴⁵.” Ebu’l-Heysem eyitdi: “Ey fermān-fermā-yı velāyet ve’y mütteḳiyy-i çār-bāliş-i mesned-i risālet ihtiyār ḳabza-i hümāyūnuñuzda idüğü ne cāy-ı ‘illetdür.” Fi’l-hāl ḥazret-i ‘Alī iḥzār-ı āb-ı vuzū’ ile //RE 94a// me’mūr olup āmāde-i ḥuzūr-ı lāmi’ü’n-nūr eyledi. Ḥazret-i resūl-i perverdgār tevvezzā buyurup faẓla-i dehān-ı dürer-bārların bün-i şāḥsār-ı ḥurmāya nişār buyurdılar. Güyā ten-i mürdeye ḥayāt ve ḳāleb-i efsürdeye necāt virüp tāze-rūḥ ile meşrūḥ oldu. Cā-be-cā tāze ve ḥuşk ḥurmā ḥilāl-i şāḥhā-yı nihālde hüveydā oldu. Ḥasbe’l-murād cem’ idüp ḥazır olanlar dağdağa-i cū’dan¹⁰⁴⁶ rehā ve ekşeri¹⁰⁴⁷ faẓlasını¹⁰⁴⁸ iddiḥāra //A2 95b // intimā eylediler. Ḥazret-i peygamber¹⁰⁴⁹ buyurdılar ki: “Bu ol ni’metdür¹⁰⁵⁰ ki resīde-i rüz-ı maḥşer olur.” Tāc-ı sürūr-ı Ebu’l-Heysem fark-ı felege hem-ser olup hemīşe¹⁰⁵¹ bu sürūr ile sīne gerer idi.

[Beyt li-münşi’ihī]

Bir işāret itdi ol şāh-ı ‘Acem māh-ı ‘Arab

Şāḥ-ı ḥuşki gör nice virdi dilā bunca raṭab

şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem¹⁰⁵²

¹⁰³⁹ hem-sāyeler] hem-sāye-i A2, hem-sāye RE

¹⁰⁴⁰ ol h̄inde naẓar-ı mübāreklerinde bir nihāl-i ḥurmā nümāyān u hüveydā oldu. buyurdılar ki] – HSA, A2

¹⁰⁴¹ ammā ḥālā] - RE

¹⁰⁴² eṣcār-ı ḥoş-nümā] şecer-i ḥoş-nümā RE

¹⁰⁴³ dilerseñ] irāde olunursa RE

¹⁰⁴⁴ şecer-i ḥuşkterden] şecer-i ḥuşkdan ter ü HSA

¹⁰⁴⁵ müyesser ola] müyesserdür RE

¹⁰⁴⁶ dağdağa-i cū’dan] cū’dan A2

¹⁰⁴⁷ ekşeri] - HSA

¹⁰⁴⁸ ekşeri faẓlasını] – A2

¹⁰⁴⁹ ḥazret-i peygamber] ḥazret şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem HSA, ḥazret A2

¹⁰⁵⁰ ni’metdür] ni’metdendür A2, RE

¹⁰⁵¹ hemīşe] – HSA, A2

¹⁰⁵² şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem] – HSA, RE

[45] Mu‘cize-i Hâzret-i Nübüvvet-İntisâbî Der-İhbâr-ı Nühüfte Zîr-i ‘Abâ’-i ‘Arabî
1053

Me‘âric nâm kitâb-ı belâgat-encâmda raķam-zede-i kilk-i sebük-ķırâm olmuŗdur ki bir rûz-ı pîrûzda seyyid-i enâm ‘aleyhi’ŗ-ŗalâti ve’ŗ-selâm¹⁰⁵⁴ //HSA 95b// ser-ķalka-i aŗķâb-ı kirâm olmuŗ idi. Nâ-gâh bir A‘râbî-i bî-intibâh rû-nihâde-i pîŗgâh-ı nâdî-i ‘izzet-destgâhları oldu. Şadâ-yı bülend ile eyitdi: “Mazhar-ı devlet-i risâlet olan sa‘âdetmend ķanġıñuzdur?” Aŗķâb-ı güzîn eyitdiler: “Nûr-ı cebîn delîl-i resûl-i ‘âlemîndür.”

[Beyt]

Fe’hâze’llezî źav’un münîrun ve mürselun

Temûhu kemâ lâhü’ŗ-ŗayķalı’l-muhenned

(Bu gelen kimse parlak bir ıŗık gibidir, aynen cılalı Hint kılıcı gibi parlamaktadır.)

[Neŗ]

A‘rabî em‘ân-ı naŗar idicek

[Li-münŗi’ihî]

Zi-bâġ-ı meclis-i ũ bûy-ı ħuld mî‘âyed

Ķünân ki nûkhet-i ‘anber zi-ķabla-i ‘aġķâr

(Onun meclisinin bahķesinden attarın tablasından anber kokusu geldiġi gibi, cennet kokusu gelir.)

[Neŗ]

Pertev-i eŗi‘a-i mihr-i cemâl-i münevver¹⁰⁵⁵ //RE 94b// derûn-ı tîresini rûŗen eyledi.¹⁰⁵⁶

[Li-münŗi’ihî]

Nûr-ı ruķsârıdur delîl-i Hüdâ

Ŭmmetinüñ ŧeġf’i rûz-ı cezâ¹⁰⁵⁷

[Neŗ]

1053 ‘Arabî] ‘Arab A2

1054 ‘aleyhi’ŗ-ŗalâti ve’ŗ-selâm] – A2, RE

1055 münevver] münevverden A2, RE

1056 derûn-ı tîresini rûŗen eyledi] derûn-ı tîresi rûŗen oldu RE

1057 Ŭmmetinüñ ŧeġf’i rûz-ı cezâ] Baġŗ ider ũmmetine nûr u źiyâ RE

A'rābī eyitdi: "Müdde'ā-yı risālete şāhid ve müdde'ī taleb-i beyyineye müsā'id gerekdür. Şemşīr-i mu'cizāt ile mülk-i inkārı istinzā' ve sipihr-i i'cāzda āftāb-ı şadākat iltimā' itmek gerekdür. Seyl-i deryā nehīb-i 'inād sedd-i sedīd-i ilzām ile in'ikād bulmayınca mülk-i vücūd dest-i düşmenden¹⁰⁵⁸ halāş bulmaz ve rāh-ı menāş ele gelmez. Eger da'vā-yı nübüvvetde şādık iseñ //A2 96a // sipihr-i i'cāzda şārık ol." Ol hāzret-i resūl-i Hüdā buyurdılar ki: "Ey A'rābī ne maķūle i'cāz ile saña ihtidā müyesser olur?" Eyitdi: "Hālā enbānumda nühüfte olan nedür inbā eyle." Buyurdılar ki: "Ol dürr-i nühüfteyi silk-i i'lāna nazm ile i'lām idersem kabūl-i İslām ider misün?" A'rābī eyitdi: "Semīr-i zamīr-i müstehām oldur." Buyurdılar ki: "Seyr ü hareketüñ bir vādīye müntehī oldı ki //HSA 96a// anda bir kebüter bir şecere müntemī olup iki beççe hāşıl itmişidi. Sen ol vādīye dāhil olıcak tama'-ı hām ile ol beççe loķmaların iltikām vādilerine şeh-bāz-ı dili şalduñ āhir āşyāndan kaldırıp alduñ. Kebüter çünki bāl ü per açup uçdı ol vādīye gelüp beççelerin görmeyicek şarāb-ı hicrānı içdi. Cilvegāh-ı nazarda senden gayrı şüret görmeyicek pençe-i hasret dest-i şabrını burdı ve vecd-i firākile kendüyi saña urdı. Hālā 'abāda olanlar beççegān-ı kebüterdür¹⁰⁵⁹." //RE 95a// A'rābī çünki bu taķrīri gūş itdi dest-i sākī-i hidāyetden cām-ı imānı nūş itdi. Kebüter dahı bu hālde enzār-ı aşhāb-ı meclise cilveger oldı. Mānend-i pervāne kendüyi beççegāna perrān idüp inţāk-ı hāzret-i Hüdā-yı Mennān ile¹⁰⁶⁰ taşdıķ-i kelām-ı faħr-i 'ālemiyān eyledi. Aşhāb-ı 'ālī-şān bu hāle ta'accüb-künān olup eyitdiler: "N'aceb māder-i mihribān olur ki müşāhede-i beççegānda bī-tāb u tūvān olup ol cānibe perrān ve kemāl-i şefkatünden tersān olmadı?" Buyurdılar ki: "Ne maħall-i istiğrābdur hāzret-i Rabbü'l-erbāb 'ibād-ı evvāb hāķķında bu kebüterden mihribān //A2 96b//ve şefkat ü merħametde şad-çendāndur

[Li-münşī'ihī]

*ķullarını sever o Rabb-i Kerīm*¹⁰⁶¹

Tevbe idenlere 'ināyet ider

¹⁰⁵⁸ dest-i düşmenden] – HSA, A2

¹⁰⁵⁹ peççegān-ı kebüterdür] kebüter peççegāndur HSA, A2

¹⁰⁶⁰ inţāk-ı hāzret-i hüdā-yı mennān ile] – HSA, A2

¹⁰⁶¹ rabb-i kerīm] rabb-i rahīm RE

Baħr-i raħmet olur o dem mevvāc

Žu 'afāya ġarīb ŧefkat ider

[Neŧr]

buyurdılar. Beççeġānı āzād idüp kebūter-i derdmendi dil-ŧād itdiler. İlāhī ŧol dem ki baħr-i raħmet cūŧān ve zümre-i //HSA 96b// 'iŧyāna feyż-resān ola. Murġ-i dili ҡafes-i cezā-yı¹⁰⁶² āŧāmdan āzād ve 'azāb-ı nār-ı caħīmnden ib'ād ile istis'ād müyesser ve sa'ādet-i müŧāhede-i cemāle mażhar eyle.¹⁰⁶³

[Meŧnevī Li-münŧi'ihī]

Yā İlāhī be-ħaķķ-ı peyġamber

Bizi eyle bu devlete mażhar

Zıll-ı luṭfuñ ile zālil eyle

Kerem ü ŧefkatüñ delil eyle

Dār-ı dünyāda itmeyüp nā-ŧād

Eyle bu ķuŧca cānumı āzād

Ente Rabbī li-men du 'āke mucīb

(Sen benim rabbimsin, kim sana dua ederse onu kabul edersin)

Eyle iħsānuña nesīb ü ķarīb

Gülŧen-i cānı eyle tāze vü ter

Āb-ı luṭfuñ ile ķarāvet ver

Ķoma bend-i ġünāh içinde esir

Ĥān-ı ġufrānuñ ile it bizi sīr

¹⁰⁶²

cezā-yı] - HSA

¹⁰⁶³

eyle] ola HSA, A2

[46] Mu‘cize-i Zuhūr-ı Kelām-ı Seyyidü’l-Enām Der-Muhārebe-i Hāzret-i ‘Alī Bā-Zübeyr Bin ‘Avvām¹⁰⁶⁴

Şemşir-i rivāyāt ile şakḳ-ı şufūf-ı hikāyāt iden merdān-ı meydān-ı ‘irfān ve yelān-ı ‘arşa-i belāḡat u itḳān bu vechile tahrik-i benān-ı beyān itmişlerdür ki Vaḳ‘a-i Cemel ve Şıffīn’de¹⁰⁶⁵ ol mihterīn-i¹⁰⁶⁶ enbiyā-i mürselīnden bir niçe sinīn muḳaddem zuhūr iden kelām-ı i‘cāz-āyinden iki mu‘cize-i vāzihā bedīdār olmuştur ki biri Zübeyr ve biri ‘Ammār ḥaḳkıdadur. Bir niçe //A2 97a// sinīnden muḳaddem ta’yīn olup vaḳtinde mütebeyyin olmuştur. Pes¹⁰⁶⁷ Vaḳ‘a-i Cemel’de Zübeyr ḥaḳḳında zuhūr iden mu‘cize bu vechile meştūrdır ki tāriḥ-i hicret-i ḥāzret-i¹⁰⁶⁸ ḥayrū’l-beşer otuz altıncı seneye gūzer itdükde ol tḩ‘ife-i bāḡiyye ki ḳatl-i ḥāzret-i ‘Osmān’a sā‘iyye oldılar. Emr-i ḥilāfet ü mülk¹⁰⁶⁹ mu‘aṭṭal ve kār-ı müslimīn mühmel¹⁰⁷⁰ ḳalmış idi. Ḥilāfetde ḥilāf sebeb-i¹⁰⁷¹ ‘adem-i i’tilāf //HSA 97a// olup āḫir sā‘iḳ-i taḳdīr sevḳ-i ḥāzret-i Ḥayder ile dimāḡ-ı ‘ālemi ta’tīr itdi. Gerḳi ba’zı ‘anīd zer‘i toḥm-ı keyd-i ekīd itdiler ammā muḥācirīn-i mücāhidīn ü enşār-ı zevi’l-istibşār ḥāzret-i ‘Alī’de iḳdāmdan iḥcām müşāhede idicek ilḩāḩ u ibrām ile def‘-i evḩām u şükūk idüp zer-i ḥilāfeti sikke-i ḳabūl ile meskūk ḳıldılar. ‘Aşere-i mübeşşere ‘aleyhimü taḩiyyātu mükerrere zümre-i bereresinden Zübeyr ve Ṭalḩa daḩı¹⁰⁷² gerḳi evvel tereddūd ammā¹⁰⁷³ bu şūretten şoñra bir laḩza tevaḳḳuf itmeyüp ḳabūl ve merkez-i bī‘ata duḩūl itdiler.

¹⁰⁶⁴ mu‘cize-i zuhūr-ı kelām-ı seyyidü’l- enām der-muhārebe-i Hāzret-i ‘alī bā-zübeyr bin ‘avvām]

¹⁰⁶⁵ mu‘cize-i zuhūr-ı kelām-ı seyyid-i enām der-muhārebe-i ‘alī bā-zübeyr ibnū ‘avvām

¹⁰⁶⁶ Şıffīn kesr-i şād ile siccīn vezni üzere maḩall-i ma‘rekedür. minhu (Der-kenār RE 95b)

¹⁰⁶⁷ mihterīn-i] bihterīn-i RE

¹⁰⁶⁸ Bir niçe sinīnden muḳaddem ta’yīn olup vaḳtinde mütebeyyin olmuştur. Pes] ve RE

¹⁰⁶⁹ ḥāzret-i] - HSA

¹⁰⁷⁰ ü mülk] - HSA, A2

¹⁰⁷¹ mühmel] mücmel RE

¹⁰⁷² sebeb-i] - HSA, A2

¹⁰⁷³ daḩı] - RE

¹⁰⁷³ gerḳi evvel tereddūd ammā] – HSA, A2

[Li-Münşi'ihī] //RE 96a//

*Yirini buldı haqqā kim hilāfet
'Alī'ye gelmiş idi anda nevbet*

*Nesīb idi resūl-i müctebāya
Karīb idi cenāb-ı Muştafā'ya*

*Der-i 'ilm ü fazīlet idi bī-şekk
Rūsūm-ı cehli itmiş idi ol hakk*

*Yıkıldı şadmesinden bāb-ı Hayber
Odur şīr-i Hudā şīhr-ı peyember*

[Neşr]

*Rāziyya 'anhū'l-Vehhāb ve 'an sā'iri'l-aşhāb*¹⁰⁷⁴. Çünki emr-i mūmāileyh mü'essis ü mecma'-ı 'aleyh oldu aqtār-ı bilāda hilāfetini ifāde için mekātib-i bedāyi'atü'l-esālīb gönderüp huşūşan Mısr u Şām u Yemen cānibine //A2 97b// mu'temed ü mü'temen vālī irsālinden hālī olmadı ve eyālet-i Şām'dan Mu'āviye'yi mehcūr itmekle ol dahı hayyiz-i şadākatdan¹⁰⁷⁵ dūr olup da'vā-yı istiqlāl ile iğrā-yı erbāb-ı dālāl eyledi. Her biri üftāde-i dām-ı sevdā-yı hām olup¹⁰⁷⁶ *zahare'l-fesād fī'l-berri ve'l-bahri*¹⁰⁷⁷ erbāb-ı dīn müteferriḳ ve her birine marāz-ı ğaraz müteṭarrıḳ olup nüvvābınuñ ekşerini //HSA 97b// temkīn itmediler. Talḥa ve Zübeyr'ün bī'ati def'-i ḥavf maşlahatı için şüret-pezīr olmağla cāygīr olmayup *'alā ḥīni ğafletin*¹⁰⁷⁸ Medīne tarafına firār ve cem'-i 'asker-i cerrār için der-kār olup tālīb-i dem-i 'Osmān ve ihkāk-ı haqqı cūyān şüretinde cilveger olup fitneler īkāz itdiler. Ḥazret-i 'Ā'īşe-i şiddīka vaḳ'a-i Zī'n-nüreyn taḥkīke iricek eşedd-i inkār ile inkār idüp “Ḳatl-i 'Osmān'a ḥazret-i 'Alī mübāşir olmak taḥkīkine bir ḳavm-i ḥāsir mütecāsir olup Mu'āviye cem'-i mütekāsir ile bu da'vāya //RE 96b// mübāşerete ḥāzırdur.” diyicek dem-i 'Osmān'ı talebde anlara iktidā buyurdılar. Talḥa ve Zübeyr “Ḥalkı bu

¹⁰⁷⁴ Vehhab olan Allah ondan ve diğeri ashabından razı olsun.

¹⁰⁷⁵ şadākatden] itā'atden RE

¹⁰⁷⁶ olup] oldılar RE

¹⁰⁷⁷ Denizde ve karada kargaşa çıktı.

¹⁰⁷⁸ Habersizce.

Mu'aviye iğrā idüp dem-i 'Osmān 'Alī'ye ilticā iden süfehādan taleb olunmak lâzımdur teslīm iderse sālīm ve illā ol daḥı zālīm olur.” didiler. Mu'aviye daḥı irtikā-yı serīr-i ḥilāfete pāye ve ol ticāret-i rābiḥaya sermāyedür diyü pīrāhen-i ḥūn-ālūd-ı 'Osmān'ı āvīze-i minber-i cāmi'-i Ken'ānī idüp “Katele-i 'Osmān ḥacr-i 'Alī'de āmān bulmuşlardur bu kār-ı kāşırda 'Alī¹⁰⁷⁹ daḥı mübāşirdür. Dem-i Zī'n-nüreyne taleb müntehā-yı erebdür.” diyü //A2 98a// zemā'ir-i ḥalkı tefkīk ve ta'yīn-i kātılde teşkīk itdi. Eyālet-i Yemen'den infişāl ile taḥşīl-i infī'āl iden İbni Menīh Ya'lā¹⁰⁸⁰ daḥı “Mübāşir-i kār 'Alī'dür.” diyü ḥazret-i 'Ā'īşe mu'askerine munzam olup māl-i Yemen'i müselleme eyledi ve bi'l-cümle kāmīl otuz biñ 'asker ictimā' idüp qabūl-i bī'at-ı 'Alī'den imtinā' üzere //HSA 98a// Medīne'den ḥurūc ve rāh-ı muḥālefete vülūc eylediler. Talḥa ve Zübeyr ol hengāmda müşāhede-i şūret-i ḥaḳda bī-başar¹⁰⁸¹ olup bu kār için ṭarīḳ-i Başra rāciḥ olmaḡın ol ṭarafa 'azīmet lāyiḥ oldı. Pes ḥazret-i 'Ā'īşe'yi bir hevdece taḥmīl idüp 'asker-i ḍalīle delīl oldılar. Ešnā-i ṭarīḳde bir menzile nezīl¹⁰⁸² oldılar. Ol maḥallūn kilābı nevḥalar gūyā bir muşbet için şayḥalar idüp āḥ ü zārda der-kār oldılar. //RE 97a// Ḥazret-i ümmü'l-mü'minīn *raziyya 'anha'l-cemīl*¹⁰⁸³ baş-ı kelām idüp buyurdılar ki “Bu maḳām beyne'l-enām ne nām ile mezkūr ve ne dimekle meşhūrdur?” Eyitdiler: “Mā'el-Ḥav'eb¹⁰⁸⁴ dimekle ma'lūm-ı kavm-i 'Arab'dur.” Ümmü'l-mü'minīn nüzūlden imtinā' idüp¹⁰⁸⁵ kemāl-i infī'āl ile istircā' idüp eyitdi: “Ey kavm-i müsedded ṭarīḳ-i 'azīmet baña münsedd olmuştur. Benī mekānuma redd eyleñ.” Eyitdiler: “Sebeb-i nedem ne maḳūle emr-i mübremdür?” Eyitdi: “Ḥaḳḳā ki bir gün meclis-i ḥümāyūn-ı ḥazret-i seyyidü'l-ālemīnde cümle ümmehāt-ı mü'minīn ḥāzır ve cemāl-i bā-kemāline nāzır idiler. Ḥilāl-i kelāmda 'Āyā ḳaḡıñuzdur ki kilāb-ı Mā-i Ḥav'eb bir zamānla aña nevḥalar ile ḥücūmda şitāb ideler?” //A2 98b// diyü tevbiḥ-künān-ı kināye ile bu ḥāl 'ayān¹⁰⁸⁶

1079 'Alī] – HSA, A2

1080 İbnü Menīh Ya'lā] Menīh bin Ya'lā RE

1081 bī-başar] bī-başır HSA, A2

1082 menzile nezīl] maḥalle nāzil RE

1083 Cemil olan Allah ondan razı olsun.

1084 Ḥav'eb Mekke ve Başra beyninde bir menzilūn ismidür. Ḥav'eb bin Kelb bin Dīr'e nisbet olunur. Kezā fi'l-ikmāl minhu. (Der-kenār, HSA, A2 98a)

1085 idüp] - HSA

1086 'ayān] - HSA

olacağın inbā vü beyān buyurmuşlar idi. Hākīkten ¹⁰⁸⁷ şimdi aşhāb-ı Mā-i Hav'eb'den olduğum müte'ayyin ve bu kārda haṭā mütebeyyin ¹⁰⁸⁸ oldu. Bāb-ı muḳāteleyi sedd iderem //HSA 98b// elbette beni yine maḳāmuma redd eyleñ.” Zübeyr eyitdi: “Her kelāmı ıṣḡā ne revādur ki saña yañlıṣ inbā itmişler, bu maḳām ol maḳām degül idügi ne cāy-ı kelāmdur.” Hāzret-i Şiddīka be-her-ḥāl ṭālibe-i rücū' olup memnū' olmadı. Zübeyr: “Ṭāli'a-i ceyš-i 'Alī ṭulū' eyledi şükūk merfū' olmak gerek min ba'd kār elden gitmiş ve muḳābele vü ḥarbe inḥişār bulmuşdur.” diyü mu'askere dāḥil ¹⁰⁸⁹ olup Başra cānibine sâ'ik oldu. Vāli-i Başra olan 'Osmān ibni Huneṣf muḳābele ile mu'āmele eyledi. Lākin kırk nefer ādemi //RE 97b// maḳtūl olıcaḳ muḳābeleden ḳufūl eyledi. Pes Başra'ya müstevlī oldılar 'Osmān bin Huneṣf tevelli idüp cānib-i 'Aliyy-i veliye müteveccih ü mütedelli ¹⁰⁹⁰ oldu. Hāzret-i 'Alī dahı dört biñ nefer ile müteveccih-i sefer olup Hādīka nām maḳarlarında vāşıl-ı mu'askerleri oldu ve fi'l-ḥāl Ṭalḥa ve Zübeyr'e nāme ile i'lām-ı ḥāl ve müteveccih-i ilzām oldu. Bu mazmūnda ki: “Siz bu ḥareketde taḥşil-i rızā-yı Rabb-i 'izzet ve ṭaleb-i dem-i 'Osmān'a 'azīmet itmişsizdür. Belki muḳtezā-yı beşeriyet ile kār-ı ḥilāfetde ḥilāfa şūret virdiñüz tārik-i rāh-ı Hüdā ve ṭālib-i dünyā oldiñüz zīrā vereşe-i ḥāzret-i ¹⁰⁹¹ 'Osmān ḥāzır ve siz muḥācirīnden idüğüñüz bāhir iken ve ḥāzret-i Osmān Benī Ümeyye'den ve ḥāzret-i 'Ā'īşe-i 'aliyye Benī Temīm'den iken ¹⁰⁹² emr-i ṭaleb-i dem //A2 99a// size nice müsellemler olur? Huşuşan siz ḥarem-i muḥterem-i ḥāzreti bu mahalle ihzāra iḳdāmdan ihcām itmeyüp hetk-i perde-i ḥayāya miḳdām olasuz. İslām ile i'tilāf //HSA 99a// iden ḥāric-i dā'ire-i inşāf olur mı?” Ba'dehu anlardan ¹⁰⁹³ inşirāf ve cevāblarından inḥirāf idüp bi'z-zāt ¹⁰⁹⁴ ḥāzret-i 'Ā'īşe'ye ḥiṭāb itdi ki: “Yā 'Ā'īşe bu kār saña mı inḥişār buldı? Münāsib budur ki sefk-i dem-i müslimīnden ihtirāz ve ḥavf-ı Hüdā'dan ihtizāz ve bu emrde metbū' olmayup mekân-ı şerīfüne

¹⁰⁸⁷ hākīkten] – HSA, A2

¹⁰⁸⁸ bu kārda haṭā mütebeyyin] bu kār haṭā idügi mütebeyyin RE

¹⁰⁸⁹ dāḥil] lāḥik RE

¹⁰⁹⁰ mütedelli] müstevlī A2

¹⁰⁹¹ ḥāzret-i] – A2, RE

¹⁰⁹² ve ḥāzret-i Osmān Benī Ümeyye'den ve ḥāzret-i 'Ā'īşe-i 'aliyye Benī Temīm'den iken] – A2, HSA

¹⁰⁹³ anlardan] mükātebeden RE

¹⁰⁹⁴ bi'z-zāt] – HSA, A2

rücū' eyleyesün.” Hāzret-i ‘Ā’iše rāziya’llāhu ‘anhā¹⁰⁹⁵ buyurdılar ki: //RE 98a// “Yā ibni ebā Ṭālib *celle’l-emru ‘ani’l-’itāb ve zāḳu’l-vaktu ‘ani’l-cevāb*”¹⁰⁹⁶

[Li-Münşi’ihī]

Ey ‘Alī kalmadı maḥall-i ‘itāb
*Vak̄ti teng itdi şimdi men’-i cevāb*¹⁰⁹⁷

Ḍarb u ḥarb oldı bize lāzım olan
Ḥarb içün geldi bunda ‘āzım olan

Merd iseñ gel berü muḳābeleye
Hāzıruz cümlemüz muḳāteleye

[Neşr]

Esnā-i mükātebe ve ḥilāl-i mücāvebede *bi’l-izṭırār lā bi’l-ḥıyār*¹⁰⁹⁸ tarafeynden vufūd-ı cünūd-ı nā-ma’dūd tezāhüm itmekle emvāc-ı deryā-yı rezm terāküm idüp nā’ire-i kıtāl iştıdād u iştı’āl bulup berhem-zen-i hengāme-i ḥuşūmet ve noḳta-zen-i şaḥīfe-i ‘adāvet oldı.

[Beyt]

Bād-ı ḥışm u ḡazab ile gūyā
İki deryā durur ki çalkandı

[Neşr]

Emvāc-ı fiten başdan aşdı efvāc-ı¹⁰⁹⁹ miḥen merg kapuların açdı.

[Nazm]

Be-cünbiş ber-āmed dü leşker çü kūh
Ez-ān cünbiş āmed zemīn-rā sūtūh

(Dağ gibi iki ordu hareket etti, bu harekettten yeryüzü titredi.)

[Neşr]

Hāzret-i Murtażā bu mücāhede içre müşāhede buyurdılar ki ḍarb-ı tīg ü teber ile //A2 99b// telef-i ‘asker ve sefk-i dimā-i mü’minīn emr-i muḳarrerdir. Pes //HSA 99b// ol

¹⁰⁹⁵ rāziya’llāhu ‘anhā] A2, RE

¹⁰⁹⁶ Emir azarlamaktan daha yüce oldu, cevap vermek için de vakit azaldı.

¹⁰⁹⁷ Vak̄ti teng itdi şimdi men’-i cevāb] Vak̄t teng şimdi men’-i cevāb HSA

¹⁰⁹⁸ Seçme imkānı olmadan zorunlu olarak.

¹⁰⁹⁹ efvāc-ı] emvāc-ı RE

server-i erbāb-ı hüner kālî'-i bāb-ı Hayber kāmî'-i bünyān-ı zarar dāfi'-i şerer-i şer mübārîz-efgen ü düşmen-rübā-yı şîr-şîkār hâzret-i Hayder-i dād-güster¹¹⁰⁰ mânend-i mihr-i münevver 'arşa-i meydānda cilveger olup rûy-ı münîri ile 'arşa-i rezmi müstenîr eyledi. Güyâ zât-ı âftāb-tābı māh-ı gerdün-cenāb etrāfında 'asākîr-i celādet-intisāb hayl-i nücūm-ı sipihr-intisāb idi.

[Li-Münşi'ihî]

Māh idi kendi 'askeri kevkeb

Şıdk u ihlāşla müzeyyen heb //RE 98b//

[Neşr]

Ol aşhāb-ı hırş u āza bāb-ı naşihati bāz idüp gāh “*Yā kavmu innî leküm lemine'n-nāşihîn*”¹¹⁰¹ ile zemzeme-sāz gāh “*Ehāfu 'aleyküm yevme't-tenād*”¹¹⁰² ile nağme-perdāz oldu. Aşlā gūş-zed-i kavm-i dāllūn olmayup “*Lā yekādūne en yefkahūna*”¹¹⁰³ maşdüka-i hāl-i gürūh-ı sāhūn oldu. Pes şadā-yı bülend ile talebmend-i Zübeyr-i ercemend oldılar. Zübeyr da'vete icābet ve taraf-ı hâzret-i 'Alî'ye 'azîmet kaşd¹¹⁰⁴ idicek hâzret-i 'Ā'îşe eyitdi: “Yā Zübeyr harb-i Murtażā'dan ihtirāz eyle ki kimesne anuñla kār-sāz olamaz. Pençe-i şîr-i garrāndan şa've-i nā-tüvān hālāş bulmağa imkân olur mı?”

[Nazm]

Çü şāhin ber-kebūter hamle āverd

Be-cüz bî-çāregî çāre nedāred

(Şahinin güvercin üzerine saldırmasında olduğu gibi çaresizlikten başka çare kalmamıştı.)

[Neşr]

'Alî ile harb hadd-i imtinā'dadur ve hâzret-i nebiyy-i muṭā'dan böyle istimā' itmişümdür ki “*Lā yubārizu aḥadun ' Aliyyen illā ve kad katelehu*”¹¹⁰⁵ buyurmuşlardır.” Bu esnāda //HSA 100a// yine şadā-yı bülend ü bālā ile nidā ve

¹¹⁰⁰ hâzret-i Hayder-idād-güster] – A2, RE

¹¹⁰¹ “Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim.” Kur'ân-ı Kerîm, A'raf, 7/21.

¹¹⁰² “Ben sizin üzerinize o bağrışıp çağrışma gününden korkuyorum.” Kur'ân-ı Kerîm, Mü'min, 40/32. Bu iki ayetin baş kısımları karıştırılmıştır. Mü'min suresinin otuz ikinci ayeti “veyā kavmî” hitabıyla başlarken, metnimizde bu hitab A'raf suresinin yirmi birinci ayetinin başına alınmıştır.

¹¹⁰³ “...bir türlü laf anlamıyorlar...” Kur'ân-ı Kerîm, Nisâ, 4/78.

¹¹⁰⁴ kaşd] – HSA, A2

¹¹⁰⁵ Onu öldürenden başka hiç kimse, Ali'yle başa çıkamadı.

ṭalebmend-i Zübeyr //A2 100a//idüklerini inbā buyurdılar. A‘vān-ı Zübeyr eyitdiler: “Ḥazret-i Murtaẓā rumḥ u seyfden mücerreddür ġālibā kaşd-ı neberd itmez.” Pes Zübeyr izḥār-ı celādet idüp ‘arşa-i neberde rānde-i esb-i himmet oldı. İmām-ı hümām eyitdi: “Ey Zübeyr ibni ‘Avvam dest-i¹¹⁰⁶ mürür-ı eyyām maḥv-ı şaḥīfe-i kelām-ı seyyid-i enām itdi mi?” Zübeyr eyitdi: “Kaḡı kelām-ı ḥikmet-encāmdur?” ‘Alī eyitdi: “Ol dem ki ḥazret-i faḥr-i ‘ālem ile şalli ‘aleyhi ve sellem vādī-i Benī Ğanem’den¹¹⁰⁷ ġüzer ider idük ḥazret-i peygamber benden cānibe nazar idüp¹¹⁰⁸ tebessüm buyurdılar ben daḡı tebessüm ve tekellümde //RE 99a// telā’süm itdüm. Buyurdılar ki: ‘Yā Zübeyr ‘Alī’ye muḥabbet ü ḥulūş üzere misün?’ eyitdün: ‘Yā resulullāḥ nisbet-i qarābet ile maḥşuş olduğımdan ġayri esās-ı meveddetüm qarābetün ile merşuş ve hem deyn-i manşuş olmışızdur ne vechile muḥabbetde kuşūr şüret bulur?’ ḥazret buyurdılar ki : ‘ Yā Zübeyr bir zamānda sen ‘Alī ile muḡābele ve tecrīd-i ‘asker ile muḡātele idersün ‘Alī ol ḥarbde mazlūm u sālīm ve sen zālīm olursın “*letuḡātulennehu ve ente zālīmu lehu*”¹¹⁰⁹ Yā Zübeyr ḥālā zuḥūr iden emr-i münker mu‘cize-i ḥazret-i ḡayrū’l-beşer degül midür?”

[Li-Münşi’ihī]

Her ne söz kim didi resūl-i Ḥudā

‘Ākıbet ġün gibi olur peydā

Ne ‘aceb mu‘ciz’olur bu mu‘cize kim

Oldı ḡayret-fezā-yı //HSA 100b// ḡayl-i hüda

[Neşr]

Zübeyr bin ‘Avvām eyitdi: “Ḥaḡḡā kavlı-i kerīm-i seyyidü’l-enām kerr-i a‘vām ile ḡāḡrumdan zūhūl idüp ḡarem-i nisyāna duḡūl itmiş. Bu aḡbār-ı kelām-ı dürrer-bār-ı nebīyy-i muḡtārı iḡtār itdi //A2 100b// min ba’d berhem-zen-i hengāme-i ceng ü peykār olmaḡdan rücū’ ü istiġfār itdüm.” diyü i’tizār ve ḡaḡarāt-ı nedāmeti çeşmünden çekīde idüp miyān-ı meydāndan ‘inān-pīçīde oldı. Ḥuzūr-ı ümmü’l-mü’mīnīn ḡazretlerini fersūde-cebīn idüp “Ḥaḡḡā ki cümlemüz müznībīnden

¹¹⁰⁶ dest-i] – A2

¹¹⁰⁷ vādī-i Benī Ğanem’den] vādī-i Ğanem’den HSA, vādī-i Benī Ğayem’den RE

¹¹⁰⁸ idüp] buyurup HSA

¹¹⁰⁹ Şüphesiz sen onu öldürdün ve ona zulmettin.

olduğımız bu gün müstebîn oldı.” diyü celiyye-i hâli tebyîn itdi. Buyurdılar ki: “Ey mîve-i dil ü cân suyûf-ı benî Muṭṭalibden tersân olduğunuz nümāyān oldı.” Püseri ‘Abdullah eyitdi: “Yā Ebetāhu //RE 99b// bu ne gūne¹¹¹⁰ ğayretdür ki min ba’d rücū’ sebeb-i fezāhetdür.” ve hemān¹¹¹¹ ‘asker ile miyān-ı meydānda cilveger oldı. Bu mertebeden şoñra karar müyesser olmayup kār-ı harbe inhişār bulup tarafeynden dest-i rimāh u suyûf harḳ-ı züyûl-i şufûf idüp ‘asker-i ‘Alī ibni Ebā Ṭālib haşma¹¹¹² ğālib oldı. Rūbāh-ı bīşe-i mekr ü hiyel hamle-i şīr-i kūh-ı şecā’ate maḥil olur mı? Esedullāh-ı ğālib maġlūb-ı aşḥāb-ı meşālib olup ḥalel bulur mı?

[Nazm]

Çerāġī-rā ki Īzed ber-fürūzed

Her ān kes pūf zened rīşeş bi-sūzed

(Allah’ın yaktığı çıraya üflemek isteyen herkesin sakalı yanar.)

[Neşr]

Çünkü ‘asker-i haşm firār idüp //HSA 101a//maġlūb oldı Ṭalḥa vü Zübeyr dahı menkūb olup “ve’l-baġyu yeşra’u ehlehu”¹¹¹³ güzārişince miyān-ı ma’rekede Ṭalḥa bir tīr-i tīz ile maḳtūl ve Zübeyr ma’rekeden rücū’ ü kufūl idüp Vādī’ü’s-Sibā’ nām maḥalde ḥāb-ı ārām itdükde ‘Amr bin Ḥürmüz kemīnden bürüz idüp bir tīġ ile memāta irişdüirdi ve derece-i şehādete yetişdüirdi.

[Beyt]

Ve ḳad yenza’ ullāhu min ḳavmi ‘uḳūlihīm

Ḥattā yutimmu’l-lezī yekzī ‘ale’r-re’s

(Allah onların kavimlerinin akıllarını alıyor ve sonunda onları başsız bırakıyor.)

[Neşr]

‘Asker-i Mu’āviye münhezim ü perīşān olıcaḳ¹¹¹⁴ ḥazret-i ‘Alī¹¹¹⁵ //A2 101a// ‘Ā’işe-i şiddīḳanuñ cemeli hıfzına birāderi Muḥammed bin Ebā Bekr’i me’mūr idüp maḥall-i muḥārebeden mürūr itdürdi ve kemāl-i i’zāz u iclāl ile bir menzile inzāl idüp

¹¹¹⁰ gūne] maḳūle RE

¹¹¹¹ ve hemān] hemān HSA, diyüp RE

¹¹¹² haşma] hiyel-i Mu’aviye’ye RE

¹¹¹³ Kın sahibini yerle bir eder.

¹¹¹⁴ [Beyt] Ve ḳad nīza’ Allāhu min ḳavmi ‘aḳvālehum / Ḥattā temmū’l-lezī yekazā ‘ale’r-re’su [Neşr]

¹¹¹⁵ ‘Asker-i Mu’āviye münhezim ü perīşān olıcaḳ ‘Aliyy-i ‘ālī-şān] – A2, HSA

ḥazret-i ‘Alī] - ‘Aliyy-i ‘ālī-şān RE

ba'de indifā'u'l-kıtāl¹¹¹⁶ taraf-ı Medīne-i münevvereye irsāl eyledi. Miyān-ı ma'rekede hevdeci umac-ı tır ü kemān olup mānend-i kunfaz idi //RE 100a// ammā derūna menfez bulmamış idi. Hāzret-i 'Alī eyitdi: "Yā 'Ā'īşe bu hareket muvāfık-ı rızā-yı hāzret-i risālet olur mı?" Hāzret-i şıddīka eyitdi: "Yā Ebe'l-Hasen *melekte fescah*¹¹¹⁷ haqqā ki murādum ıslāh ve haqqı tẓāh idi." Bāb-ı buğātda İmām ibni Hümām-ı Tahırır Feth-i Qādīr'de tahırır itmişdür ki hāzret-i 'Ā'īşe-i mükerrreme hāzretleri bu kār-ı mübreme vaz'-ı kadem itdüklerinden kemāl-i nedem-i 'arūzı müsellemdür. Hāzret-i 'Alī Talha'yı maqtül göricek istircā' buyurup katl-i Zübeyr'i istimā' itdükde "*Beşşirū kātīle'bne Şafiyye bi'n-nār*"¹¹¹⁸ hadīs-i şerīfini ilmā'¹¹¹⁹ buyurdılar ve miyān-ı katalāya mürür idüp her birinüñ rûhına du'ā-yı mevfūr eyledi ve cümle cenā'iz üzerine şalātı cā'iz görüp namāzların kıldı ve mübeşşir-i //HSA 101b//nüvīd-i ikbāl münādī-i 'arşa-i celāl hāzret-i Hayder olup nidā-yı [Nazm Li-Münşi'ihī]

Şükr-i Hudā ki gevher-i ikbāl ü dūr-i feth

Der-pāy-ı himmet-i tū sa'ādet nişār kerd

(Allah'a şükür ki ikbal ve fetih incilerini, mutluluk, senin himmetinin ayağından saçtı.)

[Neşr]

Ġam-zidāsı ile pīşgāh-ı feth ü zaferi mübeşşer eyledi. Sa'ādet ile Kūfe'ye 'avdet buyurup emr-i hīlāfete mübāderet buyurdılar.

[Li- Münşi'ihī]

O ta'yīni ki itmiş idi Aḥmed

Zuhūra geldi ol kavlı-i müsedded

Yine bir mu'cize geldi zuhūra

Qarīn oldu zamānında şudūra //A2 100b//

¹¹¹⁶ bir menzile inzāl idüp ba'de indifā'u'l-kıtāl] – A2, HSA

¹¹¹⁷ İmkânın varsa güzel yap.

¹¹¹⁸ Safiye'nin oğlunun katilini ateşle müjdeleyin.

¹¹¹⁹ ilmā'] imā' RE

[47] Mu‘cize-i Bāhire-i Resūl-i Muşaddak Der-Ta’yīn-i Vakt-i Şehādet-i ‘Ammār Der-Ġazve-i Hendek

Ammā vaḳ‘a-i Şıffīn’de ta’yīn buyurılan mu‘cize-i resūl-i mübīn zuhūrı kitāb-ı Meşābih’de ki muḡlakāt-ı eḥādise suṭurı mefātīhdür. Ebū Ḳatāde’dan //RE 100b// bu vechile rivāyet ve ifāde olunmuşdur ki Ġazve-i Hendek’de ḥazret-i resūl-i muşaddak ḳaşd-ı ref‘-i eziyyet-i Yehūd buyurup cümlesin ḥavālī-i Medīne’den iclā ile merdūd buyurmışlar idi. Her biri bir nāhiyede sākin ekşeri bādiyede fāṭin idi¹¹²⁰. İttifāk u ictimā‘ ile Mekke-i mükerrremeye sefer ve mecma‘-ı Ḳureyş’e gūzer idüp tahrīk-i ‘urūḳ-ı ḡayret-i cāhiliyye ve ta‘rīk-i izn-i ḥamiyyet-i bāṭiliyye¹¹²¹ ider kelimāt-ı beşī‘ ü şenī‘ ile ta‘bīr ü teşcī‘ idüp¹¹²² e’l-ḥāşıl ḳavs-i vāḥidden remy-i siḥāma ‘aḳd-i bāṭıl idüp Medīne-i münevvere ve Ṭayyibe-i mu‘aṭṭara üzerine sefer emrin mukarrer eylediler. Bu tedbīr-i mücibü’t-tedmīr gūş-güzār-ı ḥazret-i nebiyy-i ḥaṭīr olıcak eṭrāf-ı şehr ḥafr-ı hendek ile müsevver olmaḳ muvāfiḳ-ı re’y-i //HSA 102b//enverleri oldu. Pes āftāb-ı ictimā‘-ı aşḥāb iltimā‘ idüp bi’z-zāt ḥazret-i seyyid-i kā’ināt ser-i kāra ḥāzır ve ḥidemāt-ı şāyeste-i aşḥāb-ı kirāma nāzır oldılar. Kimi ḥafr-i hendek müştāḡil kimi naḳl-i türāba mütevaḡḡil iken nā-gāḥ nazar-ı ḥümāyūnları ‘Ammar bin Yāsir’e maḳrūn oldu ki naḳl-i türāb ile iktisāb-ı şevāb ve celb-i rızā-yı resūl-i ‘ālī-cenāb içün //A2 102a// mānend-i āftāb ālūde-i ḡubār u türāb olup gūyā ziyā-yı ḥurşīd idi ki ḥāke düşmiş yā rūşenāyī-i māḥ idi ki türāb üzere tāb şalmış idi. Bir vechile edā-yı ḥidmete müsāra‘at ve bir mertebe itmām-ı maşlahata mübāderet ider idi. Bir vech ile edā-i ḥidmete müsāra‘at ve bir mertebe itmām-ı maşlahata mübāderet ider idi. Gūyā bir naḥl idi ki ḳāmeti mīve-i şevāb ile ḥamīde idi. Cidd ü cehdi pesendīde olup ser-i ḡubār-ālūdın dest-i nüvāziş ile fark-ı Ferḳadāna hem-ser idüp ba‘dehu eyitdiler: “Bū’ūs ibni Sūmeyye//RE 101a// biḳatlike elfīyyeti’l-bāḡiyye”¹¹²³ bu kelām-ı ḥikmet-encām ol hengāmda gūş-zed-i heme-i¹¹²⁴ aşḥāb-ı kirām olmuş idi.

¹¹²⁰ idi] idiler A2, RE

¹¹²¹ bāṭiliyye] bāṭıla A2, RE

¹¹²² kelimāt-ı beşī‘ vü şenī‘ ile ta‘bīr ü teşcī‘ idüp] kelimāt-ı şenī‘a ile ta‘bīr ü teşcī‘ idüp RE

¹¹²³ Bū’ūs İbnü Sūmeyye senin ölümünle bütün kin ve nefretler bitecek.

¹¹²⁴ heme-i] – HSA, A2

[Li-Münşi'ihī]

İtmiş idi kelām-ı pāk –i resūl

Gūş-ı aşhāb-ı müctebāya duḥūl

[Neṣr]

Bu süḥan-ı mu'cizeger Vaḳ'a-i Şıffīn'de cilveger olup ḥazret-i ¹¹²⁵ 'Ammar bin Yāsir ¹¹²⁶ ārzū-yı ḥayāt-ı cāvidānī idüp terk-i şeş-der-i fānī eyledi. “*Feravḥun ve reyḥānn ve cennetü na'im*” ¹¹²⁷ maḳāmında muḳīm “*Fehüve fī 'iṣetini rāziye ve*” ¹¹²⁸ *cennetün 'āliye kuṭūnuhā dāniye*” ¹¹²⁹ nesīm-i iḥsānı dimāğ-ı cānı 'anber-şemīm itdi. Sebīke-i ḳaṣiyye-i şehādet ḳāleb-i rivāyete bu vechile ifrāğ olunup naḳala-i mu'cizāt //HSA 102b// gūş-ı ümmete bu gūne iblāğ itmişlerdür ki Vaḳ'a-i Cemel ki 'ale'l-icmāl raḳam-zede-i kilḳ-i şīrīn-maḳāl olmuş idi. Ḥazret-i 'Alī Kūfe'ye 'avdet idüp vülāt-ı eḳālīm dāḥil-i bī'atları olup ancak Mu'aviye ibni Süfyān ḥıṭṭa-i Şām'da rūgerdān oldı. Ḥazret-i 'Aliyy-i velāyet-penāh Cerīr bin 'Abdullāh'ı firistāde-i Mu'aviye idüp dāḥil-i ḥıṭṭa-i bī'at //A2 102b//olmağa işāret buyurdılar. 'Amr bin 'Āş'āş ve Mu'āviye'yi muḥālefet itmege müteḳāzī olup eyitdi: “Bunca eyyāmdur ki vilāyet-i Şām pā-zede-i semend-i naḳş u ibrām iken 'azl-i 'Alī ile in'izāl ve nefsi-nefsi izlāl muḳteżā-yı 'aḳl olmadığı bedīhī-ḥāldür. Da'vā-yı ḥilāfete mānī' olmadığı lāmi'dür münāsib belki vācib budur ki ḳatli-i 'Oṣmān'da 'Alī de iştirāk emrine inhimāk idüp ṭālib-i dem-i 'Oṣmān olmaḳ semtine insilāk eyleyesün. Bu kāra herkes mu'avenet iderek emr-i ḥilāfette ihtilāf nümāyende-i şüret-i //RE 101b//bī'atdür.” diyü bu gūne mekr ü ḥile ile īḳād-ı şerer-i fesād idüp Mu'āviye daḥı ḥilāfete ṭam' u rağbet üzere idi istiṣvāb idüp eyitdi: “‘Alī zümre-i ḳatīlinden idügünde irtiyāb yokdur. Degül ise niçün ḳatele-i 'Oṣmān ḥacr-ı Ḥayder'dedür? Her ki da'vā-yı İslām ider ṭālib-i dem-i 'Oṣmān olmaḳda teşmīr-i sāk-ı aḳdām itmek gerekdür.” diyü ehl-i Şām ve ba'zı aşhāb-ı kirām ile bu emrde ittifāk ve ḥarb-i 'Alī'de müşeddid-i ¹¹³⁰ miyān-bend-i nifāk oldılar. Ammā ittifāk-ı //HSA 103a// 'Amr Mu'āviye'den 'ahd-i

¹¹²⁵ ḥazret-i] – HSA, A2

¹¹²⁶ bin Yāsir] - RE

¹¹²⁷ “Ona rahatlık, güzel rızık ve Naīm cenneti vardır.” Kur'ān-ı Kerīm, Vākıa, 56/89.

¹¹²⁸ Kur'ān-ı Kerīm'de “ve” kelimesi “fī” şeklindedir.

¹¹²⁹ “İmdi o, hoşnut olduğu bir yaşayıştadır; bir yüksek cennet içindedir; toplanacak meyveleri pek yakındır.” Kur'ān-ı Kerīm, Hâkka, 69/21-22-23.

¹¹³⁰ müşeddid-i] – HSA, A2

tevliyyet-i Mısr ile oldı.¹¹³¹ Pes evvel-emrde bu re'y harī görildi ki Cerīr-i cerī cānib-i¹¹³² ehl-i Şām'dan¹¹³³ firistāde-i taraf-ı Hayderī olup eyitdiler: “Biz ‘asker-i ibni Süfyānuz ve taraf-ı haḳda ehl-i Şām'dan¹¹³⁴ ṭālib-i dem-i ‘Oṣmān’uz. ‘Alī ile bu huşūşda mücāvebe olmaz kārımız muḥārebedür. Zīrā Hayder ḳatele-i ‘Oṣmān ile müttefik idügi muḳarrerdür tiḡ ü şemşirimüz sermāye ve emīrimüz Mu‘āviye’dür.” Pes ez firistāde cümlesi āmāde olup //A2 103a// ictimā‘-ı ‘asākir ve ḥarb-i mütekāşir ile müteşaddī-i kārzār-ı Hayder-ikerrār oldılar. Mu‘āviye ḥareketde sür‘at itmeyüp az az gider ammā hilāfete der-i āzı bāz ider¹¹³⁵ idi. Bī-neberd rāh-ı kārda¹¹³⁶ izāle-i gerd mülāḥaza ider idi.¹¹³⁷ Zīrā¹¹³⁸ bīm-i zū'l-feḳār-ı cān-şikār derünına kār itmiş idi. [Beyt]

Ne ‘azmi dūrüst ü ne re’yi şavāb

Dili pūr-nehīb ü seri pūr-şitāb

[Neşr]

‘Azm-i rāh¹¹³⁹ ihtilāf u ihtilāl ile cezm-i ḥarb ü kıtāl eyledi. Çünki Cerīr vāşıl-ı meclis-i¹¹⁴⁰ şir-i dārūḡir ‘Aliyy-i zafer-te’şir oldı. İttifāḳ-ı ‘Amr u Mu‘āviye ma‘rūz-ı pāye-i //RE 102a//serīr-i ‘izzet-māyeleri oldıḳda istiḡrāb u isti‘cāb idüp maşlahat-ı¹¹⁴¹ def-i mażarrat içün Kūfe’den ḥurūc ve cemī‘-i¹¹⁴² mü’miñin berāhine vülūc idüp Şıffīn nām maḥall-i benāmda ictimā‘-ı ‘asākir-i İslām ve ḡālib-i aşḥāb-ı kirām ile muntazır-ı ḳudūm-ı vālī-i Şām oldılar.

[Li-Münşi’ihī]

Geldi meydāna şir-i ḡār-ı veḡā

İbni ‘amm-ı resūl-i her-dü-serā

¹¹³¹ oldı] olup RE

¹¹³² cānib-i] – HSA, A2

¹¹³³ ehl-i Şām’dan] - RE

¹¹³⁴ ehl-i Şām’dan] - RE

¹¹³⁵ ider] itdi A2, RE

¹¹³⁶ rāh-ı kārda] pīşḡāh-ı hilāfetden RE

¹¹³⁷ bī-neberd rāh-ı kārda izāle-i gerd mülāḥaza ider idi] - HSA

¹¹³⁸ zīrā] yine HSA

¹¹³⁹ ‘azm-i rāh] – HSA, A2

¹¹⁴⁰ meclis-i] - RE

¹¹⁴¹ maşlahat-ı] – HSA, A2

¹¹⁴² cemī‘-i] cem‘-i A2, RE

Hel etā'dur müşīr-i kadr-i 'Alī

Lā fetā mazharı durur o velī

[Neşr]

Hakḳā ki Şıffın kār-ı 'aceb ve emr-i ağreb olup “küllü men //HSA 103b//elḳā's-sem'a ve hüve şehīd”¹¹⁴³ muştariḳ olup meşīb-i her şāb idügi beyyin ü bedīddür. İkiḳi daḳı 'asker-i İslām serdārları aşḫāb-ı kirāmdan biri zevce-i Betül biri şeref-i şoḫbet-i resüle duḫūl itmiş biri veliyy-i şeref-penāh biri kātīb-i vaḫy-i İlāh

[Beyt]

Hudā-yı 'azze ve celle be-zımn-ı her çı kuned

Laṭīfe īst ki kes-rā ez-ān ḫaber ne'bved

(Aziz ve celil olan Allah'ın yaptığı her işte kimsenin bilmediği bir latife gizlidir.)

[Neşr]

Pes Mu'āviye daḳı cem'-i keşīr ve 'asker-i vefīr ile gelüp tarafeynden ceng //A2 103b// ü cidāl ve işti'āl-i nā'ire-i iştiğāl-i¹¹⁴⁴ kıtāl berhem-zen-i āteş-i ḫıkd u ḫased olup varduḳca ḫarb müştedd oldu. Aşḫāb-ı 'ālī-şāndan ba'zı 'Alī ve ba'zı ibni Süfyān ile idiler. Ammā gālib-i aşḫāb ḫazret-i 'Aliyy-i 'ālī-cenāb ile müttefik ve nesak-ı ḫaḳ'da müttesik olmuşlar idi. Cümleden 'Ammar bin Yāsir ve 'Abdullah bin 'Abbās hem-ser idiler. Düvelü'l-İslām nām kitāb-ı belāgat-encāmda kibār-ı aşḫāb Mu'āviye ḫarbine lühūḳdan ictināb idüp ancak 'Amr bin 'Āş vezāret ile iktisāb-ı intisāb itmiş idi, dimişdür. Ve bi'l-cümle iki 'asker //RE 102b// tīg u teber ve şemşīr-i zafer-eşer ile āheng-i ceng ü peykār ve bir vechile müteşaddī-i kārzār oldılar ki kārban-ı 'ömre şahrā-yı 'adem menzil ve Şeh-bāz-ı mīzān-ı zindegī fenā cānibine mā'il oldu ve 'uḳāb-ı memāt-ı cān-ı¹¹⁴⁵ çālāk şayd-bend-i fitrāk olup efsünger-i //HSA 104a//nikāyet-i ecel 'aḳd-i lisān-ı 'ömr-i mübeccelde ecel virmeyüp niçe cān-ı ḫaṭīr cāy-gīr-i şefīr-i ḫafīr olup nīze gerçi saḫt-pā degül ammā ol demde dest-i tetāvüli dırāz itmiş idi. Şemşīr gerçi teng-rüy u raḳīkū'l-ḳalb idi ammā ol hengāmede tīz-zebānlığa āgāz

¹¹⁴³ “(Şüphesiz ki bunda) hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.” Kur'ân-ı Kerîm, Kâf, 50/37. Bu iktibasda da ayette “küllü men” ibaresi olmadığı halde metinde yer almıştır.

¹¹⁴⁴ iştiğāl-i] - HSA

¹¹⁴⁵ cān-ı] - HSA, A2

kılımış idi. Siper-i āhenīn serzeniş-i gürz-i girāndan remīde ve kemend-i kemīnde iken keş-ā-keş-i zūr-āver andan pīçīde idi.

[Beyt]

Zi-gürz-i girān-seng ü şemşīr-i tīz

Miyāncı hemī cest ü cān ez-gürīz

(Kalkan, ağır gürz ve keskin kılıçtan kaçarak canını kurtardı.)

[Neşr]

Āhīr darb-ı kūpāl-i qālī'-i bāb-ı Ḥayber ḥazret-i Ḥayder'den ser-i 'asker-i Mu'āviye //A2 104a// ceyb-i inhizāma keşīde ve ihtimāl-i dām-ı şayd ile murğ-ı cānları şahrā-yı peykārdan remīde oldu.

[Beyt]

Be-cünbiş çün der-āmed baḥr-i zehḥār

Be-cünbiş kaṭre çün āyed bedīdār

(Coşkun deniz dalgalanınca damla göze nasıl görünsün.)

[Neşr]

Seyl-āb-ı hücūm-ı 'asker-i cerrār-ı ḥazret-i¹¹⁴⁶ Ḥayder-i kerrār berhem-zen-i diyār-ı şabr u qarār olmak mertebesine varıcaḳ 'Ammār bin Yāsir ki ḥazret-i peygamber şalla'lāhu 'aleyhi ve sellem "Fī'e-i bāgiyye katl idiserlerdür." diyü Ġazve-i Ḥendeḳ'de ḥaber virmişler idi. 'Ömr-i girān-māyesi toḳsana yitmiş bir pīr-i vācibū't-tevkīr¹¹⁴⁷ idi. Miyān-ı //RE 103a//ma'rekede şemşīr-zen-i şaff-ı düşmen iken def'-i¹¹⁴⁸ tef ü tāb içün bir inā ile şayḥa-i leben getürdiler gerçi āb-ı ḥayāt gibi nūş idüp dil-ḥūş oldu. Lākin dürr-i kelām-ı seyyid-i enām ki raḳam-zede-i ḥāne-i 'anber-fām olmuş idi. Silk-i ihtāra intizām virüp eyitdi: "*Şaddeḳa'llāhu ve resūlehu'l-yevm elḳā'l*¹¹⁴⁹ -āḥibbe Muḥammeden ve ḥizbeh"¹¹⁵⁰ Zīrā fī'e-i bāgiyye //HSA 104b// katline sā'iyye olup āhīr-i meşrūb-ı şayḥa-i leben idügi ber-müceb-i ceffe'l-ḳalem mektūb olduğın ḥafr-i ḥendeḳde ḥazret-i resūl-i muşaddaḳ vaktinde zuhūrı muḳarrer ü muḥaḳḳaḳdur." buyurmışlar idi. "Egerçi bir pīrem ümīd-vāram ki teber ü tīrüm her

¹¹⁴⁶ ḥazret-i] – A2, RE

¹¹⁴⁷ vācibū't-tevkīr] – HSA, A2

¹¹⁴⁸ def'-i] ref'-i RE

¹¹⁴⁹ elḳā'] - HSA

¹¹⁵⁰ "Allah ve resulü bugünü doğruladı, Muhammed ve onun taraftarları hariç hepsini yok etti."

harbde te'sîr eyleye huşûşan sa'âdet-i şehâdet ile seyyid-i kâ'inâta mülâkât işâret-i pür-beşâretleri ile ehemm-i murâdâtdur.”

[Beyt]

Egerçi pîrem ü ender keş-â-keş-i ecelem

Velî be-devlet-i vaşl-ı tu pîr-i zinde-dilem

(Gerçi yaşlı ve ölüm kargaşası içindeysem de sana kavuşmanın mutluluğu ile gönlü genç bir yaşlıyım.)

[Nesr]

diyü miyân-ı yelânda kârzâr içre mânend-i pergâr her tarafa şemşîr-i tâbdâr ile kâr iderdi. Nâ-gâh bir bed-baht-ı rû-siyâh darbı ile tebâh olup //A2 104b// mertebe-i şehâdete fâ'iz ve şeref-i vuşûl-i meclis-i hâzrete hâ'iz olup zılâl-i eşcâr dâniyete'l-kuţûf¹¹⁵¹ rûhına câ-yı vukûf oldu.

[Beyt]

Û nîz güzêşt ez-în güzergâh

V'an kîst ki neg'zêred ez-în râh

(O da bu güzergahtan geçti; bu yoldan geçmeyen kimdir ki?)

[Nesr]

İki şahş-ı ebter da'vâ-yı katlde ihtilâf idüp ol bî-inşâflar ser-i 'Ammâr bin Yâsir ile Mu'âviye ve 'Amr huzûrına¹¹⁵² hâzır olup icrâ-yı emrde 'inâyet ü ecr taleb itdiler. 'Amr bin 'Âş şüret-i katl-i 'Ammâr mir'ât-i kârlarında bedîdâr olduğın görüp //RE 103b//anlara eyitdi: “*Innekümâ fi'n-nâr*”¹¹⁵³ Mu'âviye eyitdi: “İkâd-ı nâr-ı murâd içün bezl-i vücûd¹¹⁵⁴ iden ecnâd mazhar-ı 'inâyât-ı ecvâd¹¹⁵⁵ olmak mu'tâd iken kelâm-ı pür-tevbîh ile ser-i cidd ü ictihâdlarına mîh urmağ emr-i kabîh ve kesr-i kuvvet-i 'asker idügi şarîh degül midür?” 'Amr eyitdi: //HSA 105a// “ Hâkkâ didüğüm vâkı' ber-müceb-i ta'yîn-i resûl-i şâfi' ve nûr-ı mu'cize lâmi' olmuştur. Sen dahı bu emre vâkıf ve sırrına 'ârifsün.

¹¹⁵¹ Hâkka Suresi'nin “Toplanacak meyveleri çok yakındır(Kutufühâ dâniye)” mâlindeki yirmi üçüncü ayetine telmih edilmiştir.

¹¹⁵² huzûrına] meclisine RE

¹¹⁵³ Muhakkak ki siz ikiniz ateştesiniz.

¹¹⁵⁴ bezl-i vücûd] bezl-i cûd A2

¹¹⁵⁵ ecvâd] cevâd RE

[Mısrā’]

Haṭā itdüm peşimānum ne çāre

[Neṣr]

Kāşkī bu maḥall-i meşhūd ve kelām-ı ma’hūd vüçüd bulmazdın yigirmi sene evvel muḳārin-i ecel olmuş olaydum yā ḳable’l-vuḳū’ rāh-ı menāş ve fevz-i necātla ḥalāş bulaydum.”

[Li-Münşi’ihī]

Evvel olsaydı kāş yirüm ‘adem

Görmeseydüm bu günleri bir dem

[Neṣr]

Mu’āviye eyitdi: “Sebeb-i nedem ḥālā ne emr-i mübremdür tafşiline vuḳūf emr-i ehemmm oldu.” ‘Amr eyitdi: “Ḥaḳḳā ki ḥazret-i¹¹⁵⁶ ḥayrū’l-beşerden bu vechile gūş-gūzār olmuşdur ki ‘Ammār maḳtūl-i fi’e-i bāgiyye ve mazlūm-ı t̄ā’ife-i t̄āgiyye //A2 105a// olacaḳdur. Bu kelime-i ḥikem-nikāt üzere zümre-i buḡātdan olduğumuz maḥkeme-i ‘ālemde ‘alā vechi’l-ḥaşm isbāt olunmuş olur. “

[Beyt Li- Münşi’ihī]

Dāḥil-i defter-i tuḡāt olduk

Lāḥiḳ-i zümre-i buḡāt olduk

[Neṣr]

diyü te’essüf ve kār-ı neberdden telehhüf eyledi. Mu’āviye eyitdi: “Bu ne maḳūle sūḥan-ı nā-şavābdur ḥaḳīkatde ḳātil-i ‘Ammār ‘Ali idüḡi maḥall-i irtiyāb degöldür ki ‘Ammār’ı bizim ile ḥarbe iḡrā idüp şufūf-ı suyūfa ilkā eyledi.” Bu kelām-ı ebter gūş-zed-i ḥazret-i Ḥayder //RE 104a// olıcaḳ buyurdılar¹¹⁵⁷: “Bu kelām-ı nā-ma’ḳūl ḥāric-i ḥīṭa-i ḳabūldür. Ḥazret-i resūl şalla’lāhu ‘aleyhi ve sellem¹¹⁵⁸ ile Ḥamzā ḥarbe duḡūl idüp ol rezm-i pür-erzemde //HSA 105b//ol veliyy-i mükerrerem ser-menzil-i ‘ademi geḳmiş ve düstgānī-i şehādeti çekmiş idi ve ḳitāle¹¹⁵⁹ duḡūl irsāl-i resūl ile olmuş idi bu taḳdir üzere ḥāşā ḳātil-i Ḥamzā ḥazret-i Muştafā şalla’lāhu ‘aleyhi ve

¹¹⁵⁶ ḥazret-i] – HSA, A2
¹¹⁵⁷ buyurdılar] eyitdi A2, HSA
¹¹⁵⁸ şalla’lāhu ‘aleyhi ve sellem] – A2, RE
¹¹⁵⁹ ve ḳitāle] vaktā ki RE, HSA

sellem¹¹⁶⁰ olmak lâzım gelür mi? *Ne'ûzu bi'llāh min sū'il-kavli ve'l-'amel ve na'teşimu bi-lutfihî mine'ş-şurûri ve'z-zel'el*¹¹⁶¹.” Şerh-i Buḥārî’de İmām Kirmānî ‘aleyhi’r-raḥmeti’l-Bārî raḳam-zede-i ḥāme-i dürer-bārî itmüşdür ki vaḳ’a-i ḳatl-i ‘Ammār’ı Ḥuzeyme rażiyallahü ‘anhü müşāhede idicek kār-ı ḥarbde bir vechile mücāhede itdi ki ‘asker-i Şām’dan niçe biñ ādem ḳatl idüp bir demde vāşıl-ı sermenzil-i ‘adem ve fevz-i mertebe-i şehādet ile muḥterem oldı ve bu ḥarb-i sinnide ḥazret-i Üveys Ḳaranî dahı bāzil-i cān u teni oldı ve mu‘asker-i Şām’dan kırk beş biñ //A2 105b//nefer tu‘me-i şemşir-i ‘asker oldılar. Ḥuşūşan ol şir-i şecā‘at-güster veliyy-i zırāmet-maḫhar

[Beyt]

Kerrār-ı bî-firār u ḥudāvend-i zü'l-feḳār
Dervîş-i mülk-baḫş cihāndār-ı ḥırḳa-puş

[Neşr]

Ḥazretleri ḳatl-i ‘Ammār bin Yāsir’e ber-müceb-i kelime-i ‘aliyye-i *bikātlike elftyyetü'l-bāğiyye*¹¹⁶² mu‘cize-i ḥazret-i peygamber şüretger olduğu meşhūd-ı nazār-ı enverleri olıcak āftāb-ı ictimā’ları ḥaḳ üzerine idügi iltimā’ idüp fırḳa-ı ḥaşm bāḡi idügi zāhir oldı. Pes cemme-i ‘asker ḥarb ü ḥayretde mücāher olup zünün u şükūk miyān-ı aşḫābda metrük //RE 104b// oldı. Herkes ḥaḳḳa dest-res bulmaḡa //HSA 106a// heves üzere olup evvel ḳuvvet-i mücāhedede ḥalel ve kār-ı ḥarbde ihtimāl-i zelel ile mülāyemet ü kesel var idi. ‘Aḳd-i şekk münḥal olıcak “*feyevme’izin vaḳa’ati’l-vāḳı’a*”¹¹⁶³ cümleten seyflerin sell itdiler.

[Li-Münşi’ihî]

Zāhir oldı yine bir mu‘cize-i ḥüb-eşer
Vāḳıf oldı aña hep anda olanlar yer yer

[Neşr]

Ḥuşūşan¹¹⁶⁴

¹¹⁶⁰ şalla’lāhu ‘aleyhi ve sellem]- A2, RE

¹¹⁶¹ Kötü fiil ve sözlerden Allah’a sığınırız, hata ve şerlerden Allah’ın lutfuna sarılırız.

¹¹⁶² Senin ölümünle bütün kin ve nefretler bitecek.

¹¹⁶³ “İşte o günde o kıyamet meydana gelmiş olur.” Kur’ân-ı Kerîm, Hakkâ, 69/15

¹¹⁶⁴ Ḥuşūşan] - RE

[Beyt]

Sipehdār-ı 'Arab mîr-i 'Acem leşker-keş-i İslām

Emîru 'l-mü'minîn sâkî-i Kevser şaḥne-i zemzem

[Neşr]

Esedu'llāhi'l-ğālib 'Alī bin Ebī Ṭālib *kerrema'llāhi vechehū*¹¹⁶⁵ on iki biñ 'asker-i şecā'at-eşer intihāb idüp “*ke'l-berkı'l-lāmi' ve'l-mā'i's-sāyih*”¹¹⁶⁶ bād-ı hücum ile şabr u şekīb-i ḥaşmı intihāb kaşdına taḥrîk-i rikāb –ı zafer-intisāb buyurup

[Beyt]

Gehî bâ-emānîm ü geh der-ḥaṭar

Feyevme nesā'i ve yevme nesar

(Bazen emniyetleyiz bazen tehlikede; bazen dağılmakta bazen toparlanmaktayız.)

[Neşr]

Bir vechile ḥamle itdiler ki 'asker-i ḥaşm¹¹⁶⁷ cümle şakḳ-ı şufûf idüp def'-i ḍarabāt-ı zü'l-feḳāra meş'ûb oldılar //A2 106a// ammā ne fā'ide.

[Li- Münşi'ihî]

Ḥamle-i şîre tura mı āhū

Pençe-i bâza neylesün tîhū

[Neşr]

Her şaff-ı bārız ki maḍrûb-ı şadme-i mübārız oldı. Mānend-i evrāk-ı ḥazān müteferriḳ ü perîşān oldı nice olmasun ki ol ḥamle-i kerrārda *lā fetā illā 'Alī lā Seyfe illā zü'l-feḳār*¹¹⁶⁸ ser-kûb-ı ḥaşm-ı bed-kirdār idi. *Eyne's-serā mine's-süreyyā*¹¹⁶⁹ Ol hücumā ṭākat nice hüveydā olur.

[Li- Münşi'ihî]

Pertev-i mihre dilā zerre muḳābil mi olur

Rezme Şeh-bāz ile güncişk ya ḳābil mi olur

¹¹⁶⁵ Allah ona teveccühü artırsın..

¹¹⁶⁶ Parlayan bir şimşek ve gürleyen bir su gibi

¹¹⁶⁷ 'asker-i ḥaşm] 'asker HSA, A2

¹¹⁶⁸ Ali'den başka genç, zülfikardan başka kılıç yoktur.

¹¹⁶⁹ Aralarında yerden göğe kadar fark var.

[Şi'r]

Feşettān mābeyne 'l-Yezīdeyn //RE 105a//fi 'l-verā

Yezīdeyn Sülmā ve 'l-A 'ser bin Hātem

(Alçakgönüllükte iki Yezid'den biri olan Sülmā ve diğeri A'ser bin Hātem arasında dağlar kadar fark var.)

[Neşr]

Perde-güşā-yı //HSA 106b// bārgāh-ı rivāyet bu vechile ref'-i hicāb-ı hikāyet itmişdür ki ol gice hāzret-i Hayder-i kerrār dört yüz kerre tekbīri tekrār buyurdılar. 'Ādet-i kerīme ve şīme-i vesīmeleri her katıde bir tekbīr idüp her darb te'sīr itdükce gūyā sipihr-i garrāyı tenvīr idi¹¹⁷⁰. “*Fevekahullāhu seyyi 'āti mā mekeru*”¹¹⁷¹ Bir ferd zarar veya bir darb eser itmek müyesser olmayup muhāfız-ı “*vallāhū ya 'şimuke mine 'n-nās*”¹¹⁷² kilā'et-i¹¹⁷³ himāsiyla istīnās idüp 'ayn-ı 'ināyet-i İlāhiyye ile melhūz ve hıfz-ı himāyet-i Sübhāniyye ile mahfūz oldu.

[Beyt]

Ān-rā ki Hudā buved nıgehbān

Z'āfāt-ı zamāneeş çe nokşān

(Koruyucusu Allah olana devranın afetlerinden ne zarar gelir?)

[Neşr]

“*Ve ammā bini 'meti rabbike fe-haddis*”¹¹⁷⁴ güzārişince temeddūh ve bezm-i tafaḍḍulda takaddūh idüp

[Beyt]

Menem ān ki der-şīve-i ṭa 'n u darb

Be-şīrān der-āmūzem ādāb-ı ḥarb

(Ben o kişiyim ki harp konusunda aslanlara bile harp adabını öğretmekteyim.)

[Neşr]

Māzmūn-ı dil-peżīrini tekrār iderdi.

¹¹⁷⁰ idi] ider idi HSA

¹¹⁷¹ “Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu,...” Kur'an-ı Kerim, Mü'min, 40/45.

¹¹⁷² “Allah seni insanlardan koruyacaktır. “Kur'an-ı Kerim, Mā'ide, 5/67.

¹¹⁷³ Kilā'et kesr ü medd ile hıfz ma'nāsınadır. (der-kenār HSA 106b, A2, 106a)

¹¹⁷⁴ “Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an.” Kur'an-ı Kerim, Duhā, 93/11.

[Li-Münşi'ihī]

Her ok kim çıkdı ol çerhī kemāndan

Güzār eyler idi nüh āsmāndan //A2 106b//

[Neṣr]

Pes bu taḳdīr üzere dört yüz nefer tu'me-i şemşīrleri oldı. Ol ser-efrāz-ı cihān ibni 'amm-ı resūl-i kerīmü'-ş-şān 'arşa-i mübārizīnde tenhā cilveger olup Mu'āviye'ye ḥiṭāb buyurdılar ki: “Ey Mu'āviye sefk-i dimā-ı mü'minīn muḥālīf-ı rızā-yı Rabb-i mübīndür. Münāsib belki vācib budur ki āyin-i yelān üzere cilveger-i 'arşa-i meydān ol ki ikimüz muḥārebe ve zebān-ı tīr ü tīg ile mücāvebe eyleyelüm. Ġālib-i ḥayāt ḥaşmı sālīb olup pīşgāh-ı ḥilāfet o ḥāl-i ihtilālden selāmet bula.

[Beyt] //HSA 107a - RE 105b//

Tā key īn fī 'l-i bedī inşāf kun ez-kār-ı ḥod

Tā key āzār-ı müselmān ey müselmān şerm dār

(Ey müslüman utan! Ne zamana kadar süreceksin bu kötü iş, insaf et yaptığın işten ne zamana kadar süreceksin müslümanlara eziyet?)

[Neṣr]

'Amr eyitdi: “Ḥaḳḳā ki kelām-ı 'Alī 'adl ile memzūc tār u pūd-ı maḳāl-i Ḥayder-i velī nesīc-i¹¹⁷⁵ inşāf ile mensūcdur.” Mu'āviye eyitdi: “İnşāf ile ittīşāf iden bu teklīfī itmez. Eslāf ki mübāreze-i Ḥayder ile i'tilāf itdiler mazhar-ı ḳatlı u itlāf oldılar.” 'Amr eyitdi: “Bu emr muḳarrer degül ki süḥan-ı müstaḥsen ola kār-ı mevḥūma ḥükm müstehcendür.” Mu'āviye eyitdi: “Ma'lūm oldı ki ḥilāfete zamīründe ṭaleb ve benden soñra neyle şūr u şegab var imiş kār-ı mergūbdur müstaḡreb degül.

[Mıṣrā']

Çe bāşed ḥāl-i günciškī ki der çengāl-i bāz ufted

(Şahinin pençesine düşen serçenin hali nice olur?)

[Neṣr]

Çün emr-i Ḥaḳḳa re'y-i bāṭıl muḳābil ü mümāşıl olmadığı beyyin ü ḥāşıldur. 'Asker-i Mu'āviye menkūb ve hücum-ı emīrū'l-mü'minīne maḡlūb olup “ve-seya'lemu'l-

*lezîne zalemû eyye müñkalebin yenkalibün*¹¹⁷⁶ mazmûn-ı hidāyet-nümûnı zuhûra maḵrûn olmak ‘alā’imi //A2 107a// mekmen-i ğaybdan bîrûn olıcaḵ “*Rabbi ḥiyle enfa’u min kabîle*”¹¹⁷⁷ mazmûnını vesîle idüp

[Nazm]

Çün be-şemşîr kâr neāyed rāst

Çāre īncā zi-re’y bāyed ḥāst

(İş kılıçla düzelmezse, çareyi düşüncelerde aramak gerek.)

[Nesr]

‘Amr’a eyitdi: “*Kārd be-üstühān resīd*”¹¹⁷⁸ şavāb-dīd re’y-i sedīd nedür?” ‘Amr ref’-i meşāḥif ile emr īmā idüp ‘asker-i muḥālif muḵābele-i ‘asker-i ‘Alī’de ref’-i meşāḥif idüp “Ey şāh-ı velāyet beynimüzde kitābullah ile ḥükümet isterüz.” didiler. ‘Asker-i ‘Alī ‘ale’l-ıtlāḵ ḥuşuşan ehl-i ‘Irāḵ suyūfı kırāblarına ḵarīb //HSA 107b// idüp ‘askeri ta’ḵībden //RE106a// vazgeçdiler. Şulḥ u silme derīçe-i hırş u āz açdılar. Ḥazret-i ‘Alī eyitdi “Kitābullah ile ‘amel itmege biz anlardan evlā vü maḥall idügümüz müberhen ü müdelleldür. Ref’-i meşāḥif sevābıḵ-ı a’māl ile muḥālifdür. Bu vechile”¹¹⁷⁹ ḥud’a vü ḥile ve şemşîr-i zafer-ğirimüzden necāta vesīledür. Mu’āviye ve ‘Amr bin ‘Āş ve Ḍaḥḥāk bin Ḵays ve İbni Ebī Sürḥ ve İbni Ebī Muğbiṭ’den ğayrı bunda olan ḵavm müsteḥāḵḵ-ı levḡ olup lāyık-ı şemşîr ve maḵtûl-i dārügîr olmağa aḥrā”¹¹⁸⁰ oldıḵları semîr-i zamîr olmışdur.” Ehl-i ‘Irāḵ hücûm u ittifāḵ idüp eyitdiler: “Kitābullāḥ ḥükmine da’vet idicek muḥālefet mücib-i şenā’at ü beşā’atdır. Ya rızā yāḥud iḥtilāf-ı ‘asker şüret-i vaḵ’a-i Zî’n-nüreyḡ’i cilveger ider. Bu ḥālde Eşter Neḥā’î ref’-i hücûm-ı ‘asker-i bed-eşerde merdāne ḥareket idüp dest-i ḥûn-rîzî hezîmet-baḥş-ı ‘asker-i muḥālefet-ğüster olmuş idi. Az ḵaldı ki bi’l-küllîye ‘asker-i Şām //A2 107b// şemşîr-i ḥûn-āşām ile in’idām bula. Ümerā-i ‘askerden bir niçe şûm ḥazret-i ‘Alī’ye hücûm idüp eyitdiler: “Niçün Eşter Neḥā’î’yi def’ ve ḥarb ü ḵitālden men’ itmezsün? Ol dil-āverûñ şemşîri neheng-ḥûn ve tîri semender-dem-i āteş-ğün olmışdur.” Ḥazret-i ‘Alī: “Benden aña işāret şādır olmamışdur ammā tevellā itmez.”

¹¹⁷⁶ “Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir. “ Kur’ân-ı Kerîm, Şu’arâ, 26/227.

¹¹⁷⁷ Rabbim, hile kabileden daha yararlıdır.

¹¹⁷⁸ Bıçak kemiğe dayandı.

¹¹⁷⁹ Bu vechile] Bu cümle RE

¹¹⁸⁰ aḥrā] ḥarî RE

didi. Lâkin müşâhede itdi ki nâ'ire-i fesâd iştîdâd bulup //HSA 108a// teferruḡ-ı 'asker şûret-i perîşânî cilveger itdi. Nâ-çâr irsâl-i haber itdi. Eşter Neḡâ'î eyitdi: "Esâs-ı şabr-ı 'askeri zîr ü zeber ve 'adûyî küşte-i tîḡ ü teber idecek maḡalde bu ne haberdür?" Ve bi'l-cümle 'asker yâr u yâver //RE 106b// olmayup " Kitâb-ı Hudâ ile 'azze ve celle lâzım olan 'ameldür." didiler. Hâzret-i Ḥayder mücâvebe-i ceheleden muẓtarr olup keff-i şemşîr ile tayy-ı bisât-ı dârûḡîr itdiler. Âḡîr-i kâr tarafeynden naşb-ı ḡükme incirâr bulup ol daḡı müntec-i âşâr olmadı. Hâzret-i 'Alî Kûfe taḡtḡahında nâşib-ı livâ-i İslâm Mu'âviye ibni Ebî Süfyân ¹¹⁸¹meşḡul-i naḡş u ibrâm-ı eyâlet-i Şâm olup çerḡ-i istiḡlâlde her biri bir bedr-i tamâm oldı. *'Alâ mâ zûkira ft maḡallihâ mufaşşalan* ¹¹⁸²

[48] Mu'cize-i Cüdâ-Şuden-i Şâḡ Ez-Şecer Be-Emr-i Hudâ-yı Dâdger Nesîm-i sünbül-i ¹¹⁸³ mu'cizât ki ḡulistân-ı meşâm-ı enâma müşk-feşân olup nefḡa-i 'ıtr-âmîzi revâyiḡ-i cinân gibi bûyâdur mesâmi'-i enâma bu vechile 'ıtr-sâ olmuşdur ki bir rûz-ı sa'dda ol mihr-i es'ad

[Li-Münşi'ihî]

Perde-ḡüşâ-yı felek-i mu'cizât //A2 108a//

Naḡme-tırâz-ı çemen-i müşkilât

(Mucizeler dünyasının perde çekenî, ḡüçlükler bahçesinin bûlbülü)

Dâḡ-nih-i nâşiye-i münkirân

Tîḡ-zen-i kelle-i gerden-keşân

(İnkarcıların alınlarına yara koyan, asilerin boyunlarına kılıç vuran)

[Neşr]

'Aleyhi's-şalâtü ve't-teslimâti'l-itmânü'l-ekmelân ki ḡonçe-i bâḡçe-i risâlet ü çemenzâr-ı nübüvveddür. Ġazve-i Tâ'if de ḡilâl-i rāhda ¹¹⁸⁴ bir naḡlistân ki reşk-âver-i ḡülzâr-ı cinân idi ḡadem-i 'izzet-tev'emi ile mânend-i bihişt ḡāk-i vaḡşeti 'anber-

¹¹⁸¹ ibni Ebî Süfyân] - HSA

¹¹⁸² ft maḡallihâ mufaşşalan] – HSA, Mahallinde ayrıntılıca zikredildiḡi gibi.

¹¹⁸³ sünbül-i] ḡoş-bûy-ı RE

¹¹⁸⁴ Ġazve-i Tâ'if de ḡilâl-i rāhda] ḡilâl-i rāhda Ġazve-i Tâ'if de RE

sirişt¹¹⁸⁵ oldu. Her şāḥ-ı ḥurmā destini dırāz idüp merḥabāya īmā veyāḥud ḥarr-i ḥācire-i āftābdan fark-ı mübārekinde bir seḥāb //HSA 108b//veyā¹¹⁸⁶ menzil-i ‘ālemdede ol sultān-ı nübüvvete bir tūḡ idi ki sebz ile masbūḡ idi yā bir ḥayme-i ber-pā yā dest-i ḥidmetkārda bir çetr-i ḥoş-nümā idi.

[Li-Münşi’ihī] //RE 107a//

Çetr idi yā seḥāb u tūḡ idi yā

Ḥayme-i sebz idi meger ber-pā

[Neşr]

Bir niçe sinīn ü eyyām her naḥl-i ḥoş-ḥırām ārzū-yı müşāhede-i cemāl-i resūl-i ‘Allām ile dest-i tazarru’ u du‘āyı berdāşte-i dergāh-ı Ḥudā idüp “Āyā ol rüz-ı pīrüz ne vaḳt-i sa’dda bürüz ve müjde-i vişāl-i beşāseti çihre-i ḥālde ne demde peydā ve ḥande-i sürür u āmāl ne hengāmda leb-i emelde hüveydā olur?” diyü reh-güzer-i bāḡ-ı recāda ḥidmete sitāde idi.

[Beyt]

Ū āb-ı zindegānī vü mā nā-şabūr ezū

Müşkil būd ki zinde bemānīm dūr ezū

(O āb-ı hayat, biz ise ona kavuşmak için sabırsızız. Ondan uzak, hayatta kalmamız zor.)

[Neşr]

Şeb-nem-i ḥālī ittişāl-i¹¹⁸⁷ feyz-resān-ı gönçe-i ḥāl olmamaḡla ḥuşk-i dil ve ıztırāb-ı tāb-ı āftāb ile mānend-i meş’al müştā’il idiler.

[Beyt]

Çendān zi-rūzgār merā mūhlet ārzūst

K’ez ḥāk-i āstān-ı tū çeşmem būd qarīr

(Her ne kadar devran bana arzulama mūhleti verse de senin eşiğinin toprağıyla gözüm aydınlandı.)

[Neşr]

Çünkü sa’adet-i¹¹⁸⁸ mülākāta irdiler pīşgāh-ı resūlde şaf olup tırdılar. Pes bir şahs ḥāk-i ‘izzetlerine rü-nihāde //A2 108b// ve naḥl-i ḥurmā gibi sitāde olup eyitdi: “Ey

¹¹⁸⁵ ‘anber-sirişt] ‘abīr-sirişt RE

¹¹⁸⁶ veyā] yā RE

¹¹⁸⁷ şeb-nem-i ḥālī ittişāl-i] şeb-nem-i ittişāl-i HSA, A2

müdde‘î-i risâlet da‘vâ-yı nübüvvet ve terk ü tâz-ı hûnek-i da‘vet ile bu ‘arşa-i pehnâ-yı dünyâyı bize dayyıkü’l-ercâ itdüñ. Güşâyış-i gonçe-i inkâr için mehebb-i mu‘cizâtdan ne maķûle nesîm-i mu‘ciz vezân idersün ki kâr-ı îmân için iţminân-ı resîde-i kalb-i nâ-tüvân ola?” //HSA 109a// Eşi‘a-i mu‘cizât pertev-sâz-ı sipihr-i dil-i zulmet-güdâz olmayınca râh-ı hidâyet-penâh menzil-i iştibâhda cilvegâh olmaz. Hâzret tecerru‘-ı kâsât-ı kelâm-ı dürüş-ti şahş-ı rezîlü’ş-şîfât idüp buyurdılar ki: “Seni ilzâm u iskât için pîşgâh-ı nazarda olan naĥl-i bâ-sîķâtdan //RE 107b// izhâr-ı şevâhid ile müdde‘â-yı nübüvveti işbât mümkindür.” Eyitdi: “Râziyem hemân maĥkeme-i ‘âlemde bu emri ķâzî ol.” Pes bâġbân-ı gülbün-i risâlet ve âb-dih-i gülşen-i nübüvvet niķe eyyâm pâ-beste-i merbaţ-ı bâġ olan eşcâr ve niķe hengâm nişeste-i künc-i karâr olan şâĥsârdan birini mażhar-ı luţf-ı işâret idicek fer‘i aşlından ifrâz buyurdılar. Ya‘ni dıraĥtından¹¹⁸⁹ bir şâĥ-ı ser-efrâz kıopup ĥâk-pây-i vâcibü’l-i‘zâz-ı resûl-i mümtâzda tazarru‘ u niyâz ile derîķe-i icâbeti bâz itdi ve da‘vâ-yı nübüvvete şehâdet idüp ġr ü işâret-i ĥâzret-i şâĥib-da‘vet ile aşlına ric‘at itdi. Şahş-ı mezbûr fi’l-ĥâl râh-ı küfri metrûk ve sikke-i i‘tikâdı naķd-i îmân ile meskûk idüp eyitdi: “*Eşhedü enneke resulu’llâh*¹¹⁹⁰”

[Li-Münşi’ihî]

Yalıñuz şâĥa itmedi eşeri

Seng idi ķalbi eyledi te şîr //A2 109a//

Eyledi seng ü şâĥa gerķi eşer

Dûzah ehlini itmedi taġyîr

[49] Mu‘cize-i Hareket-i Şecer Be-İşâret-i Cebre’il-i Peyâm-Âver Der-Tesliyet-i Ĥâtır-ı Hâzret-i Seyyidü’l-Beşer

Bu mu‘cize-i behiyyeye müdâniye vü şebîhe bu mu‘cize daĥı rivâyet-//HSA 109b//ķârîn-i ĥikâyet olmışdur ki kâfirân-ı sitem-perdâz mânend-i ġürâz dendân-ı âz ile küstâĥlıġa âġâz idüp bir cevır ü eziyyet kıalmadı ki ol ĥâzret ĥaķķında izĥâra şarf-ı

¹¹⁸⁸ sa‘âdet-i] sa‘âdât-ı A2

¹¹⁸⁹ dıraĥtından] dıraĥtdan RE

¹¹⁹⁰ Şahitlik ederim ki sen Allah’ın resulüsün.

ķudret eylemeyeler. Bir¹¹⁹¹ rŭz nŭmāyān itdŭkleri iřķāl kŭllī ğayr-ı mŭtenāhi'l-efrāda miřāl olmişidi. Bir ğŭn ol ķavm-i bāhirŭ'n-nifāk ictimā' u ittifāk idŭp cefā vŭ taķķirde ser-i mŭ taķřir itmeyŭp her mertebede //RE 108a// teķřir ve her řabaķada tevşir idŭp germ-sāz-ı hengāme-i taķķir oldılar. Ħāzret-i sultān-ı kevneyn ve faķr-i 'ālemeyn

[Mıřrā']

Her vaşf ki āyed be-zebānem bih ez ānī

(Sen, dile getirdiĝim her vasıftan daha gŭzelsin.)

[Neşr]

Muķāsāt-ı ředā'id-i umŭr ve tecerru'-ı řunŭf-ı sevārif-i eyyām u řuhŭrda ħamŭl ũ řabŭr iken ol řem'-i řeb-i deycŭr netice-i tekvīn-i dŭhŭr ve muķaddeme-i şuver-āmed-i mŭrŭr *bi'l-iřtırār lā bi'l-iřtiyār*¹¹⁹² kŭře-niřīn-i zevāyā-yı ħŭzn ũ elem ve āzŭrde-i seng-i cefā vŭ sitem-i a'dā-yı mezmŭmŭ'ř-şiyem olup kŭnc-i ğamda meķīn ve envā'-ı aĥzāna ķarīn oldılar fi'l-ĥāl peyk-i Rabb-i mŭte'āl ĥāzret-i Cibril 'aleyhi's-selāmŭ'l-celīl pīřĝāh-ı resŭl-i enāmda ĥāzır olup Ħudā-yı 'allām ĥāzretinden teblīĝ-i selām ile bu vechile peyām-ı meserret-encām taķrīr ũ i'lām itdi ki terfīh //A2 109b// ũ tefrīh ve nŭvāziř ũ tervīh iķŭn iřķār-ı emr-i ĥāriķu'l-'āde maķřŭd u irāde buyurulmışdur. Cenāb-ı 'ālī-řānlarına ķuvvet-i risālet ile 'atıyye olınan mu'cize-i kerāmet mertebesine vuķŭf ile ĥuřŭl-i tesliyet //HSA 110a// iķŭn nażar-ı hŭmāyŭnlarında ĥidmet-i 'aliyyelerinde sitāde vŭ ber-pā-nihāde olan eřcārdan biri ĥużŭr-ı fā'izŭ'l-envārlarına da'vet buyurıla. Ħořā peyām-ı feyż-resān ki meded-baĥř-ı dil ũ cān ĥabbezā kelām-ı Rabb-i mennān ki řifā-sāz-ı 'illet-i cenān levĥařa'llāhi zihī ĥaber-i ĥoř-eřer ki sevād-ı ĥurŭfi leyletŭ'l-ķadr ve netice-i nŭr-pāř-ı řabīĥatŭ'l-'ıyda ber-ā-berdŭr. Bŭyle server-i mu'ciz-eřer vaż'-ı gŭstāĥī -i 'adŭ-yı bed-gŭherden //RE 108b// ne ğam ķeker. Her me'mŭli ĥuřŭle rehīn her mes'ŭli ķabŭle ķarīndŭr. Pes ĥāzret-i serv-i bŭstān-ı da'vet ve nihāl-i bī-miřāl¹¹⁹³ bī'at-i cilvegāh-ı nażar-ı ferĥunde-eřer olan bir şeceri mażhar-ı da'vetleri buyurıcaķ emr-i Ħudā ile maĥallinden cŭdā ve ĥāk-i 'izzet-intimālarına rŭ-fersā olup yine emr-i metbŭ' ile maĥalline rŭcŭ' itdi. Bir vechile ki gŭyā menbit-i aşldan cedden ceddā

¹¹⁹¹ bir] her RE

¹¹⁹² Seķerek deĝil zorlayarak

¹¹⁹³ ĥāzret-i serv-i bostān-ı da'vet ve nihāl-i bī-miřāl] ĥāzret-i serv-i bostān-ı bī-miřāl A2

olmak rū-nümā olmamış idi. Pes hâzret-i risâlet bu maķûle nâdire-i bâdire şudûrına kudret-i huşûlinden nihâyet mertebe meserret ü şâdmânî ve taraf-ı rahmânîden bu derece selvet-i Yezdânî erzânî buyurulduğundan vâsıl-ı akşe'l-emânî olup gönçe-i hâtır-ı 'âtırları¹¹⁹⁴ güşâde ve serv-i büstân-ı kalb-i şafâ-mezâhirleri âzâde şeker-i şükri mükerrer ve niyâz u tazarru'ı ber-ter buyurup ol nebiyy-i 'Arabî //A2 110a// hâzretlerinin zebân-ı vahy-güzârlarına hasbî hasbî kelâm-ı dürer-bârı vârid ü cârî oldu. //HSA 110b//

[Beyt]

Çendân ki yâr mâ-râ der-luţf yâr bâşed

Mâ-râ hezâr çendân bâ-û niyâz bâşed

(Her ne kadar yar bize lutufda bulunsa da yine de bizim ondan binlerce dileğimiz olur.)

[Neşr]

Hakkâ ne mu'cize-i vesîmedür ki şa'sa'ası pertev-endâz-ı zulmet-âbâd-ı cihân ve kâr-perdâz-ı 'âlem-i künfekân olmağla tîre-dilleri münevver idüp tesliyet-bağş-ı hâzret-i peygamber ve bâ'îş-i nazm-ı emr-i müteşebbiş-i sipihr-i sitîzeger oldu.

[Li-Münşi'ihî]

İricek hâtır-ı resûle ğubâr

Geldi âyine-i cihâna keder

Şaykal-i luţf ile cilâ virdi

Gönderüp vahy peyki ile haber

Kudretin aña eyleyüp izhâr

Tâbi'-i emri oldu şâh-ı şecer //RE 109a//

[50] Mu'cize-i Tekellüm-i Ya'fûr Der-Huzûr-ı Hâzret Be-Emr-i Rabb-i Ğafûr

Rakaẓe-i meydân-ı rivâyât ve naķale-i hikâyât-ı mu'cizât 'arşa-i evrâķda bu güne mahv u işbât itmişlerdür ki

¹¹⁹⁴

hâtır-ı 'âtırları] hâtır-ı 'âtırı RE

[Li-Münşi'ihī]

Fātih-i müşkilāt-ı dīn-i Hüdā

Ḳātil-i müşrikān-ı zāt-ı Hudā

Mesned-i zümre-i günehkārān

Ḳāmi'-i fırka-i sitemkārān

[Neşr]

Ḥazret-i ¹¹⁹⁵ resül-i mennān 'aleyhi's-şalātāni'l ¹¹⁹⁶ -itmāni'l-ekmelān mededkār-i elṭāf-ı Kirdgārī ve destyārī-i 'ināyet-i Bārī ile güşāyiş-i gonçe-i āmāl-i gülşen-i cenānda nümāyān olup fetḥ-i hısn-ı Ḥayber ki ehl-i īmāna müyesser oldu yağmā-yı nu'amā-yı ganā'im ile ehl-i İslām ḥāk-i 'izzetlerine sālīm gelüp vāşıl ve mısr-ı recāda neyl-i Nīl-i āmāl ḥāşıl oldu. Ser-dāde-i çerāgāh olan bahā'im-i ḍalālet- //A2 110b//penāhdan bir dırāz-güş-ı siyāh ki ḥissedār-ı yakāza vü intibāh idi. Rū-be-rāh idüp pīşgāh-ı //HSA 111a// dergāhda sitāde olup

[Mısrā']

Demī 'arz-ı ḥālī zi-men gūş kun

(Bir kez de halimi benden dinle.)

[Neşr]

Diyü takrīr-i murāda cesāret ve başt-ı kelāma cür'et itdi. Buyurdılar ki: "İsmüñ nedür?" Bu süḥan-ı hoş gūş-güzār-ı dırāz-güş olıcaḳ eyitdi:

[Beyt]

Ey maḳşad-ı zemīn ü zamān āstān-ı tū

Ve'y merci'-i hemīn ü hemān āstān-ı tū

(Zaman ve zeminin maksadı ve onun da bunun da mercii senin eşiğindir.)

[Neşr]

"Nāmum Yezīd'dür neslimüz merākib-i şuleḥā-yı 'abīd ve ekşeri şeref-i rükūb-ı enbiyā-i kirām ile sa'iddür ve sipihr-i ḥāllerinde ḥurşīd-i 'ināyāt-ı aşfiyā bedīd olagelmişdür. Ḥālā Merḥeb nām bir Yehūd-ı bed-fercām silk-i milkine intizām buldım ki 'adū-yı bed-kām-ı ehl-i īmān u īslām //RE 109b// bir zālīm ü ḡaşūm-ı

¹¹⁹⁵ Ḥazret-i] - RE
¹¹⁹⁶ şalātāni'l] şalātū'l A2, RE

dalâlet-encâmdur ki nâm-ı resûl-i ‘allâm berdâşte-i zebân-ı enâm olsa âgâz-ı düşnâm ve tekzîb-i risâlet-i ‘allâm u a‘lâm güstâhî-i ‘ilâve-i kelâm ider.

[Beyt]

Resûlu ‘llâhi kezzebe ‘l-e ‘ādī

Feveylün şümme veylün li ‘l-mukezzib

(Alçak kişiler peygamberi yalanladı, yazıklar olsun o yalanlayana.)

[Neşr]

Ben dahı her hîn bu maķûle kelimâta karîn olsa püşt-i zeynden hil‘at-i televvün ile hilķat-i mülevveşini naķş-ı zemîn iderem. Huşûşan nedret-i ‘alef ü âb ile bir gün sîrâb itmeyüp her rûz teşne ve her şeb gürisne olmağla mużtarr ve hâlüm mükedderdür. Hem-hābe-i zamîrüm ve cilveger-i mir‘ât-i re‘y-i dil-pezîrüm olurdı ki rikâb-i ‘izzet-intisābuñuza maḥşûş u mensûb ve ğayra ‘alāķa vü huşûşiyetüm meslûb ola sa‘âdet-i rûkûb ile müstes‘id ve ḥidmet-i ‘aliyyelerinde mücidd //HSA 111b// olam.

[Beyt] //A2 111a//

Şad şükr ki āftāb-ı maķşûd

Ez-burc-ı ümîd rûy be-nümûd

(Yüzlerce şükür olsun ki maksat güneşi ümit burcundan yüzünü gösterdi.)

[Neşr]

Egerçi rûze-i şabr u hicrân ile nâ-tüvân idüm. Li‘llâhi‘l-ḥamd ki āḥir meserret-i vişāl-i ‘ıyd ile şādmân oldım.

[Mısrā‘]

Ber-zemistân şabr bâyed tâlib-i nev-ruzrâ

(Bahara talip olanın kışa sabr etmesi gerekir.)

[Neşr]

Hâlâ recâ iderem ki ḥidmet-i ‘izzet-menķabetlerine ķabûl ile dâ‘ire-i şerefe duḥûl peyveste-i huşûl ola.” Fermân-şudûr eyitdi ki dest-i Yehûd-ı ‘anûddan istiḥlâş ve şeref-i rûkûblarına iḥtişâş bula. Ol hînde şeref-i ḥiṭāba karîn olup buyurdılar ki: “Ey dırâz-guş senûñ namuñ Ya‘fûr olmaķ ḥoşdur irāde ider misûn ki izdivāc ile metā‘-ı tenāsüle revāc gele murğzâr-ı dünyāda tek ü tenhâ olmayup bir yâr ile da‘imâ gül-

geşt-i şahrâ eyleyesün.” Eyitdi: “Ey ma‘den-i elţâf u ‘atâ ve ey¹¹⁹⁷ menba‘-ı //RE 110a// a‘ţâf u seḥâ neslimüzden heştâd nefer merākib-i enbiyâ olmışdur. Muḥbir-i ḥavādiş-i sevālîf-i eyyām bu gūne iḥbār u i‘lām itmişlerdür ki neslimüz ‘aḳīm olduğda bir zāt-ı kerīm-i cenāb-ı faḥīmlerine merkūb ola ki ḥātem-i enbiyâ ve muḥtetim-i asfiyâ ola. Ol demde murğ-ı dil ol hevāda pervāz içün deriçe-i recâyı bāz itmişdür. Ümıddür ki ol ḥil‘at-i sa‘âdet bu kem-ḥilḳat ḳāmetine rāst ve bî-kem ü kâst ola.” Pes resûl-i Kirdgār ḥāşşa-i ḥümâyūnları içün iḥtiyār buyurup her-gāḥ sūvār ve anuñla geşt ü güzār buyırırlar idi. Gūyâ āftāb-ı tâbdār burc-ı esedde ḳarār ider idi //HSA 112a// ve peyk-i revende gibi her ḳanda irsāl buyursalar edā-yı ḥidmetde ser-i mū ihmāl şudûrı //A2 111b// iḥtimāl degül idi. Gāḥ aşḫāb-ı kirām menzil ü maḳāmlarına irsāl ve fülân kes ḥuzûrı lâzımdur diyü i‘lām buyırırlar idi. Ḥādim-i ‘āḳıl gibi deḳā‘iḳ-i umūra vāşıl olup maṭlūb olan şahş ḥānesine varur işāret ü imā ile maşlahatı bitürür ve ḥidmet-i risāleti itmāma yitirür idi. Ḥāzret-i şefi‘-i ümem terk-i fezā-yı ‘ālem itdükde Ebū‘l-Ḥeysem Çāḥı dimekle ma‘rūf çāḥa vaż‘-ı ḳadem idüp taḥammül-i bār-ı hicrānda tāḳatı kem ve şabrı ḳāmeti¹¹⁹⁸ ḥam olup ol çāḥ içre kendüyi pertāb idüp vāşıl-ı ser-menzil-i iḳlīm-i ‘adem oldı.

[Li-Münşi’ihī]

Hey ne çābük seyr idi Ya’fūr kim

Bir ḳademde yitdi menzilgāḥa ol

Bir adım itdi cihān şahrāların

Derd-i hicrān ile düşdi çāḥa ol

[51] Mu‘cize-i Āgāḥ-Şuden-i Resûlu’llāḥ Ez-Mekr-i A‘rabī-i Rū-Siyāḥ¹¹⁹⁹ //RE 110b//

Vāḳıfān-ı aḥbār-ı resûl ḥarem-serāy-ı rivāyete duḥûl idüp bu mu‘cize-i bâhireyi bu vechile ḳarīn-i nuḳûl eylemişlerdür ki şemsîr-i istilā-yı resûl-i mecīd’e ‘asker-i

¹¹⁹⁷ ve ey] - RE

¹¹⁹⁸ şabrı ḳāmeti] ḳāmet-i şabrı RE

¹¹⁹⁹ mu‘cize-i āgāḥ-şuden-i resûlu’llāḥ ez-mekr-i a‘rabī-i rū-siyāḥ] mu‘cize-i āgāḥ ez-ğadr-i a‘rabī-i siyāḥī re

Ḳureyş-i pür-tayş ol dem ki tākāt getürmeyüp ser-i şebātı ceyb-i inhizāma keşide kıldılar. ‘Asker-i İslām’dan perrān olan tīr-i kemān¹²⁰⁰ umac-ı dil-i bed-gümānda mekān idüp bu dā’-i cān-güdāz bir vechile devā-sāz olmayup her zahm-ı sehm-i hā’il sīnelerinde bir dāğ olmuş¹²⁰¹ bir¹²⁰² dil idi.

[Li-Münşi’ihī]

Ḥadeng-i ğamzesi dāğ ursa cism-i bīmāra

‘Aceb midür kalur elbette //HSA 112b//zaḥmuñ āsārı

[Neşr]

Ḥuşuşan Ebū Süfyān-ı nādānuñ //A2 112a// evrāk-ı şabrı bād-ı te’essüf ü telehhüf ile ol deñlü perīşān idi ki tāb-ı ıztırāb ile dest-i mürte’işde cām-ı şarāb ve kefi kimyāgerde mūhre-i sīm-āb gibi her an tersān u lertzān idi. Bir an qarār u şabra imkān bulmayup āḥir şanādīd-i Ḳureyş’i hāzır idüp eyitdi¹²⁰³: “Ey gürūh-ı me’ālī-me’āsır ğayret-i istilā-yı Muḥammed bünyān-ı¹²⁰⁴ vücūdumı dāşır olup az qaldı kī āftāb-ı ḥayāt bām-ı memātda ğurūb idüp baḥt-ı Ḳureyş-i tīre-rūz menkūb ola.

[Mısrā’]

Çe baḥtest īn men-i ğamdīde-rā yā Rab nemī-dānem

(Ya Rab bu ben zavallının bahtı nasıl bir bahttır bilmiyorum.)

[Neşr]

Şöyle qar’-ı sem’ ider ki ol ḥazret her encümende şem’ olup kūçe vü bāzārda kār-ı da’vet ile geşt ü güzār idüp ğayrı kār ile taḳayyūd izhār itmez imiş. İçimüzde bir ferd-i merd¹²⁰⁵ yokdur ki bu derd aña te’sīr ve bu ḥadeng-i cefā derūnında cāy-gīr olup bu kāra ‘ilāc u çāre eyleye.” //RE 111a// Eyitdiler: “Sen pīşvāmuz ve her vechile muḳtedāmuzsun. Tarīḳ-i def’ vech-i ḥaḳīḳ-i ref’ ne ise

¹²⁰⁰ tīr-i kemān] tīr A2

¹²⁰¹ olmuş]- HSA

¹²⁰² bir] - RE

¹²⁰³ eyitdi] - RE

¹²⁰⁴ bünyān-ı] - HSA, A2

¹²⁰⁵ ferd-i merd] merd ferd RE

[Li-Münşi'ihî]

Luṭfîñuñ iḥsānîñuñ cüyānıyuz

*Emriñüñ ḥod bende-i fermānıyuz*¹²⁰⁶

[Neşr]

Minaşsa-i takrîrde cılve-nümā eyle ki¹²⁰⁷ imtisâlde ser-i mû takşîr hüveydâ olmaz.” Eyitdi: “Tenhâ-rev-i bâdiye-i geşt ü güzâr ve bâdiye-peymâ-yı şahrâ-yı da’vet-i şıgâr u kibâr olduğda tîğ-i intikâm ile ḥakk vücûdına iḳdām-ı ‘ilâc kaẓıyyede devâ-i tâmdur. Bu gûne niçe mükâleme ve ol //HSA 113a//fırka-i ḍalle¹²⁰⁸ ile niçe mu’âmele olup bir ferd bu emr-i münkere iḳdām sâhâsına vaż’-ı aḳdām itmeyüp //A2 112b// ol ḳavm-i li’âm ol nādî-i ‘âmdan benâtü’n-na’ş gibi perîşân olup bir niçe eyyâm bu ḥâl üzere mürûr idüp bir gün bir merd-i maḡrûr iḳtizâ-yı maşlahat ile tenhâ-ḥuzûr-ı Ebû Süfyân’a ḥâzır olup ḥilâl-i kelâmda şevket-i ḥazret bahşı dâ’ir oldı. Ebû Süfyân gerden-i ḳudreti kemend-i galebe-i ḥazrete beste olduğın şahîfe-i takrîre nigâşte idüp izhâr-ı derd-i derûn ile hadden efzûn şikâyetler ser-i bî-devlete gelen nekbetden ḥikâyetler eyledi. A’râbî eyitdi: “Ey merd-i şâhib-şevket eger baña takviyyet iderseñ bu mühimmiñ ‘uhdesinden gelmek ve bir ḥançer-i ser-tîz¹²⁰⁹ ile nâ-bûd eylemek ḳâbil ve dâ’ire-i imkāna dâḥıldür.”

[Mısrâ’]

*Güftâ zi-dest-i men ñn kâr bihter âyed*¹²¹⁰

(Bu işi en iyi ben yaparım, dedi.)

[Neşr]

Ebû Süfyân kelâm-ı merd-i nâ-dândan şiküfte vü ḥandân olup niçe in’âm u iḥsân eyledi ve¹²¹¹ eyitdi: “Ḥaḳḳâ ki mes’ûl senüñ celâdet ü şehâmetüñ ile ḥuşûle vuşûl bulmak me’mûldür. Ammâ bu sırrı nüḥüfte idüp nâ-güfte gibi olmak lâzımdur ki ‘âḳıl kullu sırrın câveze’l-işneyni şâ¹²¹² maẓmûnına //RE 111b//câzimdür.

¹²⁰⁶ Luṭfîñuñ iḥsānîñuñ cüyānıyuz / Emriñüñ ḥod bende-i fermānıyuz] Cüybâr-ı luṭfîñuñ cüyānıyuz / Emr-i ḥaḳḳuñ bende-i fermānıyuz RE

¹²⁰⁷ eyle ki] eylese RE

¹²⁰⁸ ḍalle] ḍalâl RE

¹²⁰⁹ ḥançer-i ser-tîz] ḥançer A2

¹²¹⁰ Güftâ zi-dest-i men ñn kâr bihter âyed] Güftâ zi-dest-i re’y-i men ñn kâr bihterest A2

¹²¹¹ niçe in’âm u iḥsân eyledi ve] - RE

¹²¹² İki kişinin bildiği sır değildir.

[Beyt]

Kārhā-yı ın çünin ān bih ki pinhānī buved

Āşkār eger kunī āhīr peşīmānī buved

(En iyisi bu işlerin gizli kapaklı olmasıdır; eğer aşikar olursa sonu pişmanlık olur.)

[Neşr]

A'rābī ketm-i esrāra nām-ı Perverdgār'ı tekrār idüp bu emr tamām ve mäh-ı ümīd¹²¹³
mübtelā-yı muhākķ-ı hamām //HSA 113b// olmayınca keşf olunmamaķ¹²¹⁴ üzere
'uhūd u imān eyledi.¹²¹⁵

[Nazm]

Yekī bende bāşem be-fermān-ı tū

Ne-pīçem ser-ez-'ahd u peymān-ı tū

(Senin fermanının bir kölesi olurum, sana verdiğim sözden dönmem.)

[Neşr]

Eyitdi: "Ters-nākem ki vehm-nāk olup tañtana-i dīn-i Muḥammedī ve zemzeme-i
//A2 113a// şevket-i Aḥmedī meşhūd-ı nazar olıcaķ melhūz-ı cilveger olmaya."
Eyitdi: "Bu ne mülāḥaza-i ebterdür?"

[Nazm]

'Ahd-kerdem ki ser-ez-¹²¹⁶'ahd ne-pīçem hergiz

Şart-kerdem ki be-şart-ı tū tesāhül ne-kunem

(Söz veriyorum ki seninle olan anlaşmamdan asla dönmeyeceğim; şart koşuyorum ki
senin şartını ihmal etmeyeceğim.)

[Neşr]

diyü taraf-ı Medīne'ye āgāz-ı pervāz eyleyüp altıncı günde ser-menzil-i maķşūda
nāzil ve kuṭr-ı¹²¹⁷ şehre dāhīl oldu. Ol ḥazreti piyāde müşāhede itmek irāde idüp ol
mäh-ı burc-ı nübüvvet kaṅı maḥalle pertev-endāz-ı sa'ādet olduḡın istikşā idicek
Benī 'Abdu'l-Eşhel tarafına teveccühlerin inbā itdiler. Taraf-ı qarīnū'ş-şereflerine

¹²¹³ mäh-ı ümīd] mäh-ı eyyām RE

¹²¹⁴ olunmamaķ] olmamaķ RE

¹²¹⁵ eyledi] idüp RE

¹²¹⁶ ez] – HSA, A2

¹²¹⁷ kuṭr-ı] - RE

‘azîmet idüp maḥall-i ma‘hūdda müşāhede itdi¹²¹⁸ ki ol pā-zede-i ‘arşa-i mücāhede merkez-i dā’ire-i aşḥāb-ı kirām olup sipihr-i müdevverde¹²¹⁹ bedr-i tamām olmuş.

[Li-Münşi’ihī]

Şehriyār-ı livā-i ‘izz ü zafer

Pādişāh-ı serîr-i luṭf u hüner

Māh-ı bedr-i sipihr-i cūd u ‘alā

Şāh-ı bî-tāc u efser-i bā-zer

[Neşr]

*Şalla’lāhü te’ālā ‘aleyhi mā zahara’ş-şubḥ (ve’l)-behr*¹²²⁰ ḥazretlerinüñ meşhūd-ı nazar-ı deḳā’ik-güsterleri olıcaḳ aşḥāb-ı kirāmı ḥiṭāba mazhar buyurdılar ki : “Nümāyān olan merd-i bed-aḥter bize iṣāl-i zarar içün gelmişdür ammā binā-yı ḡadr //RE 112a// u mekri kārger olmayup Hudā-yı ekber murādına yitişdürmeyecegi muḳarrerdür.” A‘rābī ictimā’-ı gürūh-ı aşḥābı görüp eyitdi: //HSA 114a// “Eyne İbni ‘Abdu’l-muṭṭalib ki vişāline göñül ṭalib ü rāḡıbdur.¹²²¹” Buyurdılar ki : “Ey ḥatib benem İbni ‘Abdu’l-muṭṭalib.” A‘rābī āheste āheste ḥazret ṭarafına teveccüh idüp şöyle ḥayāl itdi ki sem’-i şerīflerine bir rāz-ı nühüfte inhā itmek ihtimālî ile ıṣḡāya //A2 113b// iḳbāl buyurıcaḳ muṣmeri olan mekr ü ḡadri iṣāl eyleye. Üseyd bin Hūdayr girifte-i dest-i¹²²² A‘rābī-i bed-nümā olup: “Ey merd-i merdūd ṭaraf-ı şāḥib-i ḥavz-ı mevrūddan dūr ol ve illā ḥayyiz-i ḥayātından mehcūr olursın. Zerrede ne vücūd var ki muḳārenet-i mihr-i ‘ālem-tāb ile mes‘ūd¹²²³ ola. Hāḳde ne iḳtidār var ki nūr ile āmīḥte olup in‘ikās-ı envār-ı murād iḳhār eyleye. Huşūşan¹²²⁴ levş-i şirk ile mülevveş ve ṭāyî’-i dīn-i muḥaddeşün .” didi ve iḳhār-ı nūrūy u¹²²⁵ celādet ile kemerine dest urup şevket-i hücūm-ı büt-peresti pest itdi ve zīr-i kemerde nühüfte bir ḥancer bulup feryād itdi ki: “Ey sulṭān-ı ināyet-mu’tād bu merd-i bed-nihād ḡadır idügi beyyin ü zāhir oldı.” Aşḥāb-ı kirām kıyām idüp velvele vü ṭanīn ile rūy-ı zemīn ṭoldı. A‘rābī

¹²¹⁸ itdi] kıldı RE

¹²¹⁹ müdevverde] nübüvvette RE

¹²²⁰ Allah’ın selamı güneş gibi parlayan ve gündüz gibi aydınlık olanın üzerine olsun.

¹²²¹ ṭalib ü rāḡıbdur] ṭalibdür RE

¹²²² girifte-i dest-i] redd-i dest-i RE

¹²²³ mes‘ūd] pençeyāb RE

¹²²⁴ huşūşan] – HSA, A2

¹²²⁵ nūrūy u] - RE

müşāhede itdi ki nümüne-i bāz-ı h̄ast peydā ve pençe-i bāz-dāšte hüveydā oldı. Gülğule vü feryāda t̄akat getürmeyüp pāy-ı Üseyd'e ğaltān u fütāde olup eyitdi: "Ey merd-i 'ārif celiyye-i ahvāle vākıf oldıñ cerā'id ü cerā'ime h̄ame-i 'afv ile resīde idüp cūd u semāhat bedīd eyle."

[Li-Münşi'ihī]

'İnān-ı nefis be-dest-i hevā rehā-kerdem //HSA 114b//

Hilāf-ı 'aql u h̄ired //RE 112b// -kerdem ü h̄atā-kerdem

(Hata ettim, akıl dışı davrandım, nefsin dizginlerini heveslerin eline bıraktım.)

[Neşr]

Hazret buyurdılar ki: "Ey A'rābī rāst-gūy olmağ ile menfa'at-cūy ol. Şöyle ki kadem-i kelāmı şahrā-yı dūrūga başasun h̄ile vü h̄ud'a kemānın pīşgāh-ı kelāma yaşasun sem'-i kabūle girmez ve mūntehā-yı bādiye-i necāta irmez. Ben h̄uşuş-ı kaziyyeyi mütetebbi' ve i'lām-ı Hūdā-yı 'allām //A2 114a// ile muṭṭali' olmuşumdur." A'rābī taleb-i aman ile tafşıl-i h̄ālī i'lān eyledi. H̄uẓẓār-ı meclis sirāc-ı ümmetden nūr-ı mu'cizeyi muḳtebis olup takrīr-i harīf-i muṭābıḳ-ı kelām-ı nebiyy-i şadākat-elīf olduğı 'ilāve-i muḥabbet ü te'līf oldı. Hazret-i resūl-i hidāyet-nümün Üseyd'e teslīm idüp bir iki gün hıfz-ı Üseyd'e maḳrūn oldı. Ba'dehu taleb buyurup āzād ve her ne cānibe murād iderse gitmege işāret ile dil-şād buyurup ammā: "Ey A'rābī bundan evlā bir h̄āl daḥı var ki saña evfağ u aḫrādur." buyurdılar. Eyitdi: "Ey resūl-i Hūdā her ma'nā ki melhūz-ı re'y-i 'ālem-ārādur ḳarīn-i şavāb idüğü ne cāy-ı irtiyābdur." Buyurdılar ki: "Taşdıḳ-i risālet ile¹²²⁶ iḳrār-ı vahdet ü rubūbiyyetdür.¹²²⁷" fi'l-hāl şeref-i İslām'ı fā'iz ve sa'ādet-i kelime-i şehādeti h̄ā'iz oldı. Eyitdi: "Ey resūl-i ḥatīr müddet-i 'ömrimde hergiz bīm-i tīg ü teber¹²²⁸ cāy-gīr-i zāmīr olmayup ḳabā'il-i 'Arab içre celādet ü şehāmet ile şehīr idüm ammā¹²²⁹ ol dem ki sāḥa-i meclis-i hūmāyūnıñıza¹²³⁰ vaż'-ı kadem itdüm sultān-ı //HSA 115a// bīm ü hirās şehir-i vücūdıma bir mertebe istilā itdi ki 'aql u h̄uşdan bi'l-külliyte müberrā oldum ve Ebū Süfyan ile beynimizde olan emr-i pinhān bir ferd zāmīrinde //RE113a// cāy-gīr degül iken cümlesi ḳarīn-i takrīr olduğı beni i'cāb itmek ile def'-i irtiyāb idüp taḫḳıḳ itdüm

¹²²⁶ ile] - HSA

¹²²⁷ rubūbiyyetdür] rubūbiyyet ile HSA, A2

¹²²⁸ bīm-i tīg ü teber] ḥavf-ı tīg ü teber RE

¹²²⁹ ammā] - RE

¹²³⁰ hūmāyūnıñıza] hūmāyūnıña A2

ki hādī-i ʔarīk-i reṣād u tevfiḵsün. Hizb-i Muḥammedī hizb-i Raḥmānī ve hizb-i Ebū Süfyān hizb-i şeytāndur.¹²³¹” didi. Ol gül-i gülzār-ı nübüvvet ve gonçe-i gülistān-ı risālet //A2 114b// aşḥāb-ı ‘ālī-šan ile tebessüm-künān oldılar. A‘rābī birkaç gün iḵāmet idüp ba‘dehu mekānına¹²³² ‘avdet idüp gayrı nişān u ḥaber mināṣṣa-i zuḥūrda cilveger olmadı.

[Li-Münṣi’ihī]

Şübhe yokdur resül-i vākıfdur

*Cümle eşyā-yı kevnne ‘ārifdür*¹²³³

[52] Mu‘cize-i Şifā-Yaften-i Sāk-ı ‘Abdu’llāh Be-Du‘ā-yı¹²³⁴ Ḥazret-i Risālet-Penāh Ṭā’ife-i Yehūd’da bir şahş-ı merdūd var idi ki livā-i ‘adāvet-i seyyid-i enbiyāyı berdāste ve āyāt-ı ḥuşūmet-i sultān-ı aşfiyāyı şahīfe-i ‘āleme nigāste itmiş idi. Gāh seng-i ta‘rīzi mancınık-ı zebān ile perrān ve gāh bād-ı şi‘r ü hecā ile varak-ı sitemi vezān iderdi. Bir hışna müteḥaşşın¹²³⁵ olup şeb ü rüz anda kātın idi. Ol mel‘ün-ı bī-tevfik Rāfi‘ İbni Ḥaḳīḳ dimekle meşhūr ve miyān-ı Yehūdiyyānda mezkūr idi. Nāşib-ı livā-i şerī‘at şāhib-i serīr-i ḥilāfet¹²³⁶ ḥazret-i resül-i Hudā-yı bī-şerīk ‘Abdullāh bin ‘Atīk nām merd-i benām ile ki //HSA 115b// mehebb-i gülşen-i¹²³⁷ ef‘ālinde nesīm-i vefā lāyiḥ ve āşār-ı necāḥ-ı esre ḥarekāt u aqvālinde vāzih idi. Tecrīd-i ‘asker-i İslām idüp buyurdılar ki¹²³⁸: “Şāh-bāz-ı himmeti ol murğ kim ḳudreti şayd u bend-i fitrākine ḳayd içün ruşat-dih-i pervāz ola¹²³⁹.” ‘Abdullāh fermān-ber-i ḥazret-i resūlu’llāh olup

¹²³¹ hizb-i Muḥammedī hizb-i Raḥmānī ve hizb-i Ebū Süfyān hizb-i şeytāndur] - RE

¹²³² mekānına] – HSA, A2

¹²³³ Şübhe yokdur resül-i vākıfdur / Cümle eşyā-yı kevnne ‘ārifdür] - RE

¹²³⁴ be-du‘ā-yı] bā-du‘ā-yı RE

¹²³⁵ “Müteḥaşşın-ı hışn olan Yehūd-ı merdūdın nāmı Selām bin Ḥaḳīḳ olmak daḥi taḥḳīḳ olunmuşdur. Sīretü ibnū Hişām’da Selām üzere sevḳ-i kelām olunmuş. El-‘ilmü ‘inda’llāhü’l’allām.” (Der-kenār, HSA 115a, A2 114b)

¹²³⁶ nāşib-ı livā-i şerī‘at şāhib-i serīr-i ḥilāfet] - RE

¹²³⁷ gülşen-i] – A2

¹²³⁸ buyurdılar ki] – HSA, A2

¹²³⁹ ola] oldı HSA, A2

[Nazm]

Be-ferhunde-şuğlî ki fermūd şāh

*Be-hidmet kemer-best ü bün 'mūd rāh*¹²⁴⁰

(Şahın emrettiği kutlu bir iş için, yol göstermeye ve hizmet etmeye koyuldu.)

[Neşr]

Kendüler huşul-i mes'ul için āgāz-ı niyāz-ı dergāh-ı Hudā-yı kār-sāz eylediler.//RE 113b// Ol mel'un dā'imā 'ahdi nakz ve tarīk-i Hāk'dan nakş¹²⁴¹ ider idi. 'Abdullāh bin 'Atīk gāyet¹²⁴² merd-i muhtāl ve kār-ı kıtālde 'ārif ve deķā'ik-i //A2 115a// ü celā'il-i ahvāle vākıf idi¹²⁴³

[Mısrā']

Mısl-i ān der-zamāne ne-tüvān dīd

(Devranda onun gibisi görülemez.)

[Neşr]

Bisāt-ı mu'dilāt-ı huṭūbı pā-zede-i tecrübe vü şecā'at ve menāzil-i müşkilāt-ı umūrı mevṭı-i ikdām-ı zırāmet ü mümāreset ve nīk ü bed kārı mīzān-ı hayretde muvāzene ve germ ü serd rüzgāra muķārene itmiş idi.

[Li-Münşi'ihī]

Merd-i ferd idi rezm içinde o merd

Kimse anuñla idemezdi neberd

Rūbeh-i bīşegāh-ı¹²⁴⁴ hīle idi

Her ne rezm itse hīle bile idi

[Neşr]

Pes cerr-i züyul-i 'asker ve icrā-yı süyul-i şufuf-ı hidāt-ı dīn-perver iderek pīşgāh-ı kal'a-i Rāfī' pā-zede-i huyul-i fuḥul ve muḥāşır-ı cünūd-ı ḥazret-i resul oldu. Qal'a gāyet metin bir hışn-ı ḥaşin idi. Harb ü kıtāl ile zafer müyesser olmayacağı azher idi.

¹²⁴⁰ bün'mūd rāh] peymūd rāh RE

¹²⁴¹ En-nakş: Er-rucū' 'ammā kāne 'aleyhi min ḥayri ḥāş.(En-nakş: Eski duruma geri dönmek demektir.) Kāmūs. (Der-kenār HSA 115b, A2 114b)

¹²⁴² gāyet] – HSA, A2

¹²⁴³ 'ārif ve deķā'ik-i ü celā'il-i ahvāle vākıf idi] 'ārif-i deķā'ik-i ü celā'il-i ahvāle idi RE

¹²⁴⁴ bīşegāh-ı] pīşegāh-ı A2

[Mıṣrāʿ]

*Āncā meger şimāl vezed yā şabā vezed*¹²⁴⁵

(Orada sanki kuzey rüzgarı ya da saba rüzgarı eser.)

[Nesr]

Ol gice ol ser-bāz-ı //HSA 116a// kamʿ adū-yı nā-sāz emrinde şiddet-i āzdan derīçe-i hīleyi bāz idüp hezār mülāhaza vü hayāl ile reʿy ü tedbiri iʿmāl idüp āhir bir tarīk ile derūn-ı hışāra duḡūl zaferin iḥrāz idüp ser-i vakte varmadın ihtirāz itmedi. ʿAbdullāh bin ʿAtīk ile mübāşeret-i kār-ı katilde beş kimesne daḡı şerīk oldılar. Mesʿūd bin Sinān ve Ebū Katāde ve Ḥarāʿī ve Esved ve ʿAbdullāh bin Enes-i zī-şān bir şeb-hengām idi ki pister-i ḡāb u ārām rāfiʿ-ı bed-kām şürekā ile¹²⁴⁶ //RE 114a// mevṭī-i ʿAbdullāh-ı benām oldu. Hüsām-ı ḡūn-āşāmın bīrūn-ı niyām idüp şikem-i murdārına bir vaḡz-ı tīzkār ile vaḡza mütecāsir oldu ki //A2 115b// yelmān-ı şemşīr zāhrında zāhir oldu. Ol beş nefer-i merd-i hünerver daḡı birer ḡarb-ı tīz-eşer ile taʿḡīb-i zaḡm-ı ʿAbdullāh eylediler.

[Mıṣrāʿ]

Şubḡ-ı zafer ez-maşrık-ı envār ber-āmed

(Zafer sabahının ışıkları doğudan yükselmeye başladı.)

[Neşr]

Çünkü ol ḡar-ı ebter ser-dāde-i çerāḡāh-ı saḡarr olup merātiʿ-ı düzaḡa güzer ve ṭayy-ı mesāfe-i caḡīme sefer itdi. ʿArşa-i cesāretūñ ser-bāzı serdār-ı ḡāzī muḡlaḡāt-ı ebvāb-ı mesdūdeyi enāmīl-i saʿy u ictihād ile ḡuşāde idüp derecāt-ı hışāra ḡāh nāzil ü ḡāh ʿāric olarak gerçi merātīb-i ḡalāşa dāric oldu. Ammā ḡareket ü refṭār bir derecede ḡarār iderken nā-ḡāh ol necm-i zāhir leyl-i muḡammerde evc-i burcdan fütāde olup bir derecede düşdi ki ḡūyā murḡ idi lāneden uçdı sāḡı münkesir olup sāḡī-i çerḡ-i mütekeddirden cām-ı zehr-ālūd-ı telḡ-kāmī-i cerāḡati¹²⁴⁷ nūş idüp //HSA 116b// bī-hūş oldu. Ne çāre ʿimāmesin pāre pāre idüp rabṭ-ı sāḡ-ı münkesir ü mecrūḡ ile baḡıyye-i ebvābı meftūḡ iderek hezār derd ü elem ile ʿasker-i İslāmʼa mülḡaḡk u munzamm oldu. Çünkü bād-ı tevḡīḡ ü zafer vezān-ı keşṭī-i āmāl-i hidāt-ı dīn-perver

¹²⁴⁵ āncā meger şimāl vezed yā şabā vezed] āncā meger şimāl reved yā şabā reved RE

¹²⁴⁶ şürekā ile]- A2

¹²⁴⁷ telḡ-kāmī-i cerāḡati] telḡ-kāmı HSA, A2

oldı. ‘İnân-ı ‘azîmet mün‘atıf-ı pîşgâh-ı dergâh-ı hazret-i risâlet olup şeref-i vuşûl karîn-i huşûl olıcak keyfiyet-i helâk-ı Râfî‘ bin Hâkîk ‘alâ mâ hüve’l-vâkı‘u tahkîk¹²⁴⁸ ve kesr-i sâk-ı ‘Abdullâh bin ‘Atîk-i şiddîk takrîr ü tedkîk olunduğda buyurdılar ki://RE 114b// “Yâ ‘Abdallâh sâkuñ uzat¹²⁴⁹.” İbni ‘Atîk dahı emr-i hümâyûnlarına imtişâl idicek¹²⁵⁰ dest-i mübârekleri ile mesh buyurdılar. Fi’l-hâl şifâ-hâne-i ihsânları feyz-resân olup //A2 116a// bir vechile şıhhat-pezîr oldı ki gûyâ hergiz ‘arz-ı marâz cây-gîr olmamış¹²⁵¹ ve ‘arşa-i sâkına pây-ı¹²⁵² keder ü cürûh ayak başmamış idi. Ammâ ol beş nefer-i merd-i şecâ‘at-güster ki her biri katle mübâşeretde izhâr-ı hüner itmiş idi. Huzûr-ı peygamber şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemde¹²⁵³ her biri çarbına i‘timâd ile katli kendüye istinâd¹²⁵⁴ eyledi. Seyyid-i evvel ü âhir her birinüñ şemşîrine nâzır olıcak ‘Abdullâh bin ‘Atîk’ün¹²⁵⁵ da‘vâ-yı katlini te’kîd ü te’sîs buyurdılar.

[Li- Münşi’ihî]

Eyledi bu gazâyı ibni ‘Atîk

Oldı gayrılar anuñ ile şerîk

[53] Mu‘cize-i İzdiyâd-ı Âb-ı Çâh Be-İrâde-i Hazret-i Resûl-i İlâh Şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem¹²⁵⁶

İcrâ-yı miyâh-ı mu‘cizât mevcibetü’l-‘icâb ile kiştzâr-ı şadâkati //HSA 117a// sîrâb iden nebiyy-i risâlet-intisâb

[Nazm]

Fahr-i cihân u zâhr-ı zamân şâh-ı kâmkâr

Maflûb-ı halk-ı ‘âlem ü maḥbûb-ı Kirdgâr

¹²⁴⁸ ‘alâ mâ hüve’l-vâkı‘u tahkîk] ‘alâ mâ hüve’t- tahkîk A2, “Tahkik edildiğine göre”

¹²⁴⁹ yâ ‘Abdullâh sâkuñ uzat] yâ ‘Abdullâh-ı pür-fütûh keşf-i sâk-ı mecrûh eyle RE

¹²⁵⁰ imtişâl idicek] imtişâl ile feth idicek RE

¹²⁵¹ câygîr olmamış] te’sîr itmemiş RE

¹²⁵² pây-ı] - RE

¹²⁵³ Huzûr-ı peygamber şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemde] Huzûr-ı peygamberde A2, RE

¹²⁵⁴ istinâd] isnâd RE

¹²⁵⁵ ‘Abdullâh bin ‘Atîk’ün] ‘Abdullâh bin Enes A2

¹²⁵⁶ mu‘cize-i izdiyâd-ı âb-ı çâh be-irâde-i Hazret-i resûl-i ilâh şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem] mu‘cize-i izdiyâd-ı âb be-irâde-i Hazret-i resûl-i ilâh şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem re, şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem] - HSA

Deryā-yı cūd u baħr-i vücūd u yemm-i ſiyem

Dürr-i yetīm-i kulzüm-i bī-sāhil ü kenār

[Nesr]

şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem ḥazretlerinüñ¹²⁵⁷ bu mu'cize-i şadākat-elīflerin¹²⁵⁸ bu gūne rivāyet itmişlerdür ki bir kabīle-i nebīlenüñ aşḥābı pīşgāh-ı seyyid-i kām-yābı fersūde-i cebīn-i zarā'et ü ibtihāl idüp bu gūne 'arz itdiler ki: "Ey resūl-i İlāh celle 'ani'l-eşbāḥ kabīlemüzde bir çāḥ vardır ki cümle kavm ol çāḥ ābına¹²⁵⁹ //RE115a// muhtāc olup 'arz-ı teşnegīye andan 'ilāc iderüz. Eyyām-ı şitāda ābı müstevfā olmağla cümlemüze vefā ider. Ammā eyyām-ı tābistānda 'atā-yı nā-merdān gibi az olmağla sedd-i derīçe-i hırş u āz itmeyüp devābb u mevāşī bī-āblıktan mütelāşī olup //A2 116b// ğayrı çāhdan taleb-i āb¹²⁶⁰ bu kavme bir belā vü naşb olmuştur. Huşūşan gāḥ olur ki ser-i çāhda vürūd iden kavm ile zihāmdan dest ü pā çe olup tīr-i huşūmet umaca gelmeli olur. Ḥavf-i neberd ü cengden dil-teng olup ser-i çāha vaż'-ı kadem itmegi mūcib-i nedem bilürüz. Eger sūkūt idersek teşnegīye¹²⁶¹ tāb u tākat getürmeyüp cümle etrāfımızda olan kabā'il sīrāb olup bizüm kabīlemüz bī-āb qalur.

[Nazm]

Süḥan-ı düriüst be-güyem¹²⁶² nemī-tüvānem dīd

Ki mī-ḥorend ḥarīfān u men neḫāre kunem

(Doğrusunu söyleyeyim ki göremem; adamlar yiyordu ve ben bakardım .)

[Nesr]

Az qaldı ki kabīlemüz perīşān ve büyüṭ u kurā //HSA 117b// ḥarāb u vīrān ola eltāf-ı 'aliyye-i 'amīme ve a'tāf-ı behiyye-i cesīmeden bir zerre şāmil-i ḥāl-i melāl-me'al olup teraḥḥum-künān-ı du'āya leb-cünbān olmaḫ tazarru' u recā iderüz ki çāhuñ ābı ziyāde olup şayf u şitā kabīlemüze vefā idüp a'dāmuz ile iltikādan istignā rūy-nümā ola." Fi'l-ḥāl ol kān-ı luṭf u mürüvvet¹²⁶³ def'-i kıllet-i māya şarf-ı himmet-i 'ulyā¹²⁶⁴ buyurup yedi kıt'a sengi dest-i mübāreklerinde bedīd ve bād-ı du'āyı vezīd

¹²⁵⁷ şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem ḥazretlerinüñ] ḥazretlerinüñ şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem A2, RE

¹²⁵⁸ şadākat-elīflerin] şadākat-ülfetlerin RE

¹²⁵⁹ çāḥ ābına] āb çāḥına RE

¹²⁶⁰ taleb-i āb] taleb RE

¹²⁶¹ teşnegīye] teşnegī A2

¹²⁶² be-güyem] ne-güyem HSA

¹²⁶³ Fi'l-ḥāl ol kān-ı luṭf u mürüvvet] – HSA, A2

¹²⁶⁴ şarf-ı himmet-i 'ulyā] şarf-ı himmet RE

idüp buyurdılar ki : “Bu seng-rîzeleri birer birer zîkr-i nâm-ı Hudâ-yı dâdger¹²⁶⁵ ile derûn-ı çâha¹²⁶⁶ ilkâ idüñ inşâ’el-mevlâ ve vefret-i mâ zâhir ü hüveydâ ola.

[Li-Münşi’ihî]

Dünyâda âhiretde irişdi murâdına

Her kim ki aldı iki cihânda du’âsını¹²⁶⁷

[Neşr]

Ol kavm sürür u behcet ile huzûr-ı ‘izzet//RE 115b//ülfetlerinden kabîlelerine mürâca’at idüp mümâss-ı eyâdî-i sa’âdet-intimâ olan kıta’ât-ı ahcârı üslûb-ı mezbûr üzere çâha ilkâ itdiler. Bi-izni’llâhî Sübhânehu¹²⁶⁸ âb-ı çâh bir vechile ziyâde oldı ki //A2 117a// şayf u şitâda ol kavme vefâda takşîr itmedüğinden mâ’adâ her ne deñlü isti’mâl olınsa yine mâdde-i mâda vefret olup tefâvüt ile kılet meşhûd-ı erbâb-ı başîret olmazıdı.

[Li-Münşi’ihî]

Çâh-ı bî-âbı eyleyüp pür-âb

Eyledi bir kabîleyi sîrâb

Gerçi taşdan çıkar miyâh ammâ

Seng ile eyledi anı peydâ

Tokıncak benânına taşlar

Baldan akdı güyiyâ şeker

Mu’cizâtın nice idem imlâ

Vaşf-ı zâtında ‘âcizem Yahyâ //HSA 118a//

[54] Mu’cize-i Seyyid-i Enâm Der-Tezâyüd-i Ta’âm

Ruvât-ı eḥādîş-i nebiyy-i Kureyşî-nesebden Semret bin Cündeb inbâ ider ki bir rûz-ı sa’îdde resûl-i mecîd ile mebde’-i tûlû’-ı tebâşîr-i şabâḥdan hengâm-ı zuhûr-ı

¹²⁶⁵ zîkr-i nâm-ı Hudâ-yı dâdger] zîkr-i Hudâ-yı dâdger RE

¹²⁶⁶ derûn-ı çâha] ol çâha HSA, A2

¹²⁶⁷ Dünyâda âhiretde irişdi murâdına / Her kim ki aldı iki cihânda du’âsını] - RE

¹²⁶⁸ Bi-izni’llâhî Sübhânehu] Bi-izni Sübhânehu HSA, A2

revāh¹²⁶⁹ iftitāh idince bir kaş'a-i muvākele ile mu'āmele idüp aşhāb-ı me'ālī-me'āb onar onar ekl-i ta'am için cülūs iderler idi. Tamām-ı şeb' hāşıl olur yine kaş'a evvelki hāle vāşıl olup tezāhüm-i eyādī ile ol eyādī¹²⁷⁰ taṭarruk-ı ḥalel ile zelev bulmaz idi. Aşhāb-ı 'ālī-şān ta'accüb-künān eyitdiler: “Āyā bu kaş'aya imdād ne ṭarafdan vürüd idüp ta'amı izdiyād bulur ki bereket ile bu deñlü ādeme kifāyet ider?” Ḥazret nūr-ı ferāset ile¹²⁷¹ buyurdılar ki: “Niçün ta'accüb ile izhār-ı ḥayret idersüz? //RE 116a//Bu imdād u izdiyād ṭaraf-ı semādan emr-i Rabbü'l-'ibād iledür.”

[Beyt]

Virdi bār-ı Ḥudā buña berekāt

Mu'cize emrin itmege işbāt¹²⁷² //A2 117b//

[55] Mu'cize-i Nişānden-i Şāh-ı Ḥurmā ve Kifāyet-i Zer-i Endek Der-Bahā-yı Selmān-ı Bā-Vefā Bi-İzni'llāhi Tebāreke¹²⁷³ Te'ālā¹²⁷⁴

'Andelibān-ı gülistān-ı rivāyet ve tūṭiyān-ı şekeristān-ı hikāyet nakl-i mu'cize-i ḥazret-i risāletde bu güne güyā vü şeker-ḥā olmuşlardur ki mevālī-i kirām-ı ḥazret-i resül-i enāmdan Selmān-ı Fārsī ki 'arşa-i ḥulūş u 'ubūdiyyetüñ fārisidür. Ḥidmet-i 'aliyyeleri rāh-ı meslūki olmadın bir Yehūdī'nüñ memlūki idi. Bir gün gubār-ı ḥāk-pāy-ı pāk-i¹²⁷⁵ resül-i Mennān'ı zerver-i dīde-i dil ü cānı eyledi. Bārān-ı iḥsān-ı //HSA 118b//firāvānları sāḥa-i ḥāl-i Selmān'a feyz-resān olup pāye-i ḳadrini imdād-ı tereşşuḥ-ı 'āṭifet ile peyveste-i evc-i rif'at idüp netāyic-i ḥālī ol ḥazretüñ semīr-i zamīr-i sa'ādet-iştimālī olmağla şeref-i ḥiṭāb ile muḥāṭab olup mevlāsından mükāteb olmağa işāret buyurup ḡamām-ı in'am-ı 'ām giryān olmağla sāḥa-i āmāl-i Selmān ḥandān olacağına kitābet buyurdılar.

¹²⁶⁹ hengām-ı zuhūr-ı revāh] hengām-ı revāh RE

¹²⁷⁰ ol eyādī] - HSA

¹²⁷¹ nūr-ı ferāset ile] - RE

¹²⁷² virdi bār-ı Ḥudā buña berekāt / mu'cize emrin itmege işbāt] - RE

¹²⁷³ tebāreke] - A2, RE

¹²⁷⁴ bi-izni'llāhi Te'ālā] - RE

¹²⁷⁵ pāk-i] - HSA,A2

[Nazm]

*Bi-ḥar ḥiṣṭen ez-ḥudāvend bāz*¹²⁷⁶

Behāyeş dehed Dāver bī-niyāz

(Kendini efendinden geri satın al, Allah ücretini karşılıksız verir.)

[Neşr]

Ol ḥazretüñ himmet-i ‘aliyye ve kuşārā-yı emniyyeleri rāyed-i¹²⁷⁷ da‘veti her cānibe revān ve a‘lām-ı īmānı i‘lān ve rāyet-i küfr ü ḍalāl her ne cānibde manşüb ise maṭmūs u menkūb itmek idi.

[Li-Münşi’ihī]

Rāyet-i dīni eyleyüp i ‘lā

Kişver-i küfri eyledi ifnā

[Neşr]

Çünkü şahā’if-i zamīr-i ḥaḳā’iḳ-mefhūm Selmān’da maẓmūn-ı emr-i merḳūm //RE 116b// oldu. //A2 118a// Mālīki olan Yehūd-ı meẓmūm ḥuẓūrına gelüp emr-i kitābet ile kendüye sa’y u himmet¹²⁷⁸ ma’nāsını tizāḥ ve peyveste-i ḥiṣāl olmağa ilḥāḥ eyledi. Yehūd egerçi murādın incāḥ idüp terākūm-i zulemāt-ı ‘inād levāmi‘-i envār-ı elṭāf-ı Kirdgār ile münḳaṣi‘ ve vesāvis-i ebālise-i ins imdād-ı Perverdgār ile mündefi‘ oldu. Bī-mu‘araẓa vü nizā‘ u mükāfeḥe¹²⁷⁹ telāḳḳī-i bi’l-ḳabūl ve is‘āf-ı mes’ul itdi. Ammā teklīf-i ‘anīf ile ḳaṣd-ı tesvīf idüp eyitdi: “Üç yüz naḥl-i ḥurmā ğars olunmaḳ meşrūt ve birisi ḥaṭā itmeyüp müşemmir olmağa menūtdır. Dört biñ dirhem //HSA 119a// daḥı kīsede maẓbūt gerekdür. Çünkü bu vechile mükāteb olmağa şerīṭ-i mün‘aḳid olup gūyā şerīṭ¹²⁸⁰ ile beste vü mü’ekked oldu. Selmān pīşgāḥ-ı mü’eyyid-i dīn-i mü’eyyedde¹²⁸¹ emr-i kitābet ne vechile müseddad oldıysa taḳrīr ü i‘lām ile ‘arz-ı ḥāl-i müstehām itdi.

¹²⁷⁶ bi-ḥar ḥiṣṭen ez-ḥudāvend bāz] be-cuz ḥiṣṭen-rā ḥudāvend bāz HSA, A2

¹²⁷⁷ “Rāyed bu maḥalde resūl ma’nāsınadır.” (Der-kenār, HSA 118b)

¹²⁷⁸ himmet] ḥidmet RE

¹²⁷⁹ “Mükāfeḥe mukābele ma’nāsınadır.” (Der-kenār, HSA 118b, A2 118a)

¹²⁸⁰ “Şerīṭ-i evvel şart ma’nāsına şerīṭ-i şānī ḥurmā yaprağından icād olınan urgāndur.” (Der-kenār, HSA 119a, A2 118a)

¹²⁸¹ mü’eyyedde] mü’eyyed HSA

[Li-Münşi'ihî]

Bedu guft hâzret mehor hîç gam

*Ne-bâşed ber-men behâ-yı tû kem*¹²⁸²

(Hazret ona dedi ki hiç üzülme, senin bedelini ödemek bana zarar vermez.)

[Neşr]

Gülistân-ı merâmında nesīm-i huşûl vezân ve hurşîd-i murâd ufķ-ı iķbâlden rahşân olup 'inân-ı 'âtîfet ü re'fetleri şavb-ı hâl-i Selmân'a mûna'tıf ve istihlâşa münşarîf¹²⁸³ olup aşhâb-ı mümecced hâzerâtına "Selmân'a meded eyleñ." diyü tevcîh-i hıttâb buyurdılar. Her biri hîdmete şittâb idüp hasbe'l-emr üç yüz 'aded nahl-i hûrmâ cem' ve gubâr-ı hâtır-ı Selmân'ı def' itdiler. Hâzret-i sultân-ı enbiyâ bir mevzî'i müsteşnâ buyurup hafır-i mahall-i ğarsa emr ü iķdâm buyurdılar. //A2 118b// Pes teşmîr-i sâķ-ı ihtimâm //RE 117a// idüp az zamânda kâr-ı hafır peyveste-i itmâm oldu. Zât-ı 'izzet-elîfleri hâtır-ı Selmân'ı talâtîf kaşd buyurup ol mahall-i vahâlî teşrîf ve bi'z-zât mübâşeret ile üç yüz 'aded nahli ol mahalde işbât buyurdılar.

[Nazm]

Çü Ahmed be-dest-i hod an-şâh-ı saht

Furûburd ender zemîn çün dıraht

(Ahmed (SAV) o kuru dalı eline aldı ve ağaç diker gibi yere batırdı.)

Çü muhkem be-kerdî vü büg'zâştî

Hemân ki kezû dest-ber-dâştî

(O iyice sağlamlaştırıp bıraktığında derhal ondan elini çekti.)

Şudi sebz ü peydâ şude berg ü bâr

Berû nâ-güzeşte besî rûzgâr

(Üstünden çok zaman geçmeden yeşillenerek yaprak ve meyve çıkardı.)

¹²⁸²

¹²⁸³

bed u guft hâzret mehor hîç gam / ne-bâşed bezm-i behâ-yı tû kem] - RE
mûna'tıf ve istihlâşa münşarîf] ma'tûf ve istihlâşa maşrûf HSA, A2

[Nesr]

Her biri gūyā perverde-i dest-i resūl-i kibriyā olup kāmēt-i hūbān-ı dīl-ārā gibi neşv ü nemā//HSA 119b// ile keşīde-bālā olup bi-iznihī sūbhānehu ve te‘ālā içlerinde biri haṭā itmedi.

[Li-Münşi’ihī]

Bitdi ol hıttā içre hep hūrmā

İtmedi anda hiç biri haṭā

[Nesr]

Çünkü pes perde-i gaybdan bu mu‘cize-i bī-‘ayb yüz gösterdi. Riyāh-ı tālī‘-i Selmān hār-ı hırmānı ser-i rāhdan giderdi. Lā-cerem dört biñ dirhem edāsı daḥı emr-i mübrem olmağla istiḥlāş-ı raḳabe-i ruḳıyyet kemend-i himmet-i ‘āṭıfetlerine mevḳūf ve ol ḥazretüñ daḥı ‘aleyhi mine’ş-şalavāt ezkāhā ve mine’t-taḥıyyāt a ‘lāhā celle¹²⁸⁴ himmetleri aña maşrūf idi. Nā-gāh bir gün aşḥāb-ı ‘ālī-cāhdan biri rū-māl-i sūdde-i ‘izzet-penāh idüp beyza-i ḥamāme kadar bir zer ihdā itdi ki bir ma‘dende zafer bulmuş idi. Selmān’ı da‘vet buyurup ol zer ile baḳıyye-i mālī edāya işāret buyurdılar. Selmān: “Yā resūla’llāh baḳıyye-i māl-ı kitābete bu miḳdār kifāyet itmez.” didi. //A2 119a// buyurdılar ki: “Ey Selmān //RE 117b// Hūdā-yı Mennān kefīl-i umūr-ı ins ü cāndur. Bu miḳdār zer deynüñi edā ider. Hemān teslīme şitābān ol.” Selmān emr-i ‘ālī-şān üzere zeri ḥuzūr-ı dāyine götürdi ve keffe-i mīzāna yetürdi bi’t-tamām dört biñ dirhem çekdi fi’l-hāl Selmān teslīm-i ‘ayn ile edā-i deyn itdi.

[Li-Münşi’ihī]

Çe bīm-āred be-keştī mevc-i deryā

Neciyyu’l-lāh şude ḥāzır der-ancā

(Deniz dalgası gemiye ne kadar korku getirir? Orada Allah’ın sırdaşı hazırdır.)

Çe gam-dāred zi-vām ümmet çü bāşed

Kefīl-i ḥāl-i īşān Muştafā-rā

(Ümmetin ne kadar çok borcu olursa olsun gam değil; çünkü onların kefili Mustafa (SAV)’dır.)

¹²⁸⁴

Duanın en iyisi ve selamın en yücəsi onun üzerine olsun.

[Nesr]

*Şalla'llahu te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi'n-nücebā*¹²⁸⁵

[56] Mu'cize-i Hâzret-i Resûl-i Zü'l-Minen Der-İzdiyâd-ı Revğan //HSA 120a//

[Li-Münşi'ihî]

Güher-i sencân bâzâr-ı ma'ârif

İder bir böyle dür şebt-i şahâ'if

[Nesr]

Bir vakitte Ümmü Süleym-i sîne-i şâf hediye-i resûl-i kerîm için bir miqdâr revğan ithâf ve semt-i ihlâşla ittişâf itmiş idi. Hâzret-i resûl telaqqî-i bi'l-kabûl ile hâtır-ı Ümmü Süleym'i tesliye ve zârfın tahliye idüp irsâl buyurdılar. Bu hâlde bir za'ife-i kesîrû'l-bâl Ümmü Süleym hânesine gelüp vaz'-ı cebîn-i ibtihâl idüp eyitdi: "Faqr u mihen ile emr-i ma'îşet bertaraf-sâz-ı esbâb-ı râhat olmuşdur.¹²⁸⁶ Bir miqdâr revğan ile imdâd irâde iderin." Ümmü Süleym eyitdi: "Cümle revğan¹²⁸⁷ zârfı ile müttehağ-ı hâk-pây-ı resûl-i zü'l-minen olmuşdur aşlâ yağımız kalmamış cümlemüz yağımız ile kavrulmak mertebesine varmışdur.¹²⁸⁸" Ol za'ife eyitdi: "Bâtin-ı zârf tecessüs olinsa câ'izdür ki bir miqdâr bâkî ola. Def'-i âlâm-ı zarûrete kâfi idi." Ümmü Süleym duhterine eyitdi: "Ey cân-ı mâder //RE 118a// hâzret-i hayru'l-beşer taraf-ı pürşereflerinden vürüd //A2 119b//iden zârfı tetebbu' eyle bakıyye-i revğan mevcûd mıdur?" Duhter eyitdi: "Ey mâder zârf tolu ya'ni bâtını revğan ile memlûdur." Kâr-ı Ümmü Süleym müşevveş olup kânûn-ı diline âteş düşdi ve murğân-ı ıztırâb başına üşdi. Âyâ bu kemîneden ne haţâ şudür itdi ki hayyiz-i iltifâtdan mehcûr olup hediye-müz merkez-i¹²⁸⁹ kabûlden dür oldı. Bu dağdağa vü âlâm yağmâger-i şabr u ârâm olup hücum-ı seyl-i gumûm az kaldı ki binâ-yı¹²⁹⁰ hâne-i şabr-ı hayâtını¹²⁹¹ ma'dûm eyleye. Pes kemâl-i infî'âl ve nihâyet-i teşettüt-i bâl ile pîşgâh-ı dergâh-ı hâzret-i risâlet-penâh türâbına mâlîde-rû olup eyitdi: "Ey server-i //HSA 120b//nîk-

¹²⁸⁵ Allah ona, ailesine ve temiz ashabına salat etti.

¹²⁸⁶ bertaraf-sâz-ı esbâb-ı râhat olmuşdur] müstehcen olmuşdur HSA, A2

¹²⁸⁷ bir miqdâr revğan ile imdâd irâde iderin." ümmü süleym eyitdi: "cümle revğan] bu miqdâr revğan HSA, A2

¹²⁸⁸ aşlâ yağımız kalmamış cümlemüz yağımız ile kavrulmak mertebesine varmışdur] - RE

¹²⁸⁹ merkez-i] devlet-i RE

¹²⁹⁰ binâ-yı] - HSA, A2

¹²⁹¹ hâne-i şabr-ı hayâtını] hâne-i şabrını A2

hū āyā bā'is ü sebab-i hādīs ne oldu ki bu za'ifenuñ hediyyesini re'y-i 'ālileri kabūlden şārif olup redde müşādif oldu?" Hāzret-i resūl-i ekrem şalla'lāhu 'aleyhi ve sellem¹²⁹² buyurdılar ki: "Hediyye merkez-i kabūl içre duhūl idüp revğan iḥrāc ve zarf-ı hālīnūñ ol cānibe yine irsāli cilveger-i mināssa-i vukū' olmuş idi." Eyitdi: "Ey server-i metbū' hālā zarf revğan ile memlū belki evvelkiden töludur." Buyurdılar ki: "Min ba'd tolu tulumı tahrik ve 'aḡdini tefkik itmeyüp isti'māl eyle ki her hālde zarf māl-ā-māl olur." Fi'l-hakīka Ümmü Süleym her bār ki mūrāca'at itse zarfı mālī bulmaḡla dāfi'-i şedā'id-i hālī olurdu.

[Li-Münşi'ihī]

Bir nazar idicek resūl-i Hudā

Hāl-i ümmet kavī olur haḡḡā

Ni'met-i lutfina idüp mazhar

'Aḡbet cümleye şefā'at ider //A2 120a – RE 118b//

[57] Mu'cize-i Uḡrā Şebīh-i Mu'cize-i Ūlā

Bu mu'cize-i bāhireye mümāşil ü müdānī bir mu'cize-i 'acībetü's-şānı daḡı hāzret-i Cābīr rivāyet ile zāhir itmişdür ki Ümmü Mālik hāzret-i Münciyy-i Mehālik hāzretlerine¹²⁹³ 'ukke ile bir miḡdār revğan iḡdā eyledi. Revğanı kabūl ve zarfın iḡlā idüp fi'l-hāl zarf taraf-ı Ümmü Mālik'e irsāl buyurulmuş idi. Her bār Ümmü Mālik iş'āl-i āteş-i cū'-i etfālde anları taraf-ı zarfa irsāl ider idi. İçinde revğanı dā'im ve feyzi kā'im idi. Niçe eyyām ü sāl hāl bu minvāl üzere mūrūr idüp def'-i müzāyık-ı kerr-i dūhūr iderler idi. //HSA 121a// Bir rüz Ümmü Mālik pīşgāh-ı hāzrete bürüz idüp bereket-i dā'imeyi takrīr ve hālā ferāḡ-ı zarf ile dilḡr olmaḡ evkāt-ı ma'āşın tekdīr itdüğünü didi. Buyurdılar ki: "Var ise zarfı 'uḡr itmişsiz." Eyitdi: "Belī" Buyurdılar ki: "'Uḡr olmasa dā'imā¹²⁹⁴ mālī olmaḡ kılāde-i gerden hālī ve ihtimāl degül idi ki her vaktde bir an hālī olaydı."

¹²⁹² -i ekrem şalla'lāhu 'aleyhi ve sellem] – A2, RE

¹²⁹³ hāzretlerine] taraf-ı 'ālilerine RE

¹²⁹⁴ dā'imā] dā'im HSA, A2

[Li-Münşi'ihī]

'Uşr olunmasa idi zarfı eger

Nākış olmazdı revganı anuñ

Tā kıyāmet dükenmezidi ya 'ni

Yiye halkı eger ki dünyānuñ¹²⁹⁵

[58] Mu'cize-i İslām-ı Rā'ī-i Ağnām Bā-Sūhan-ı Gurg Der-İkrār-ı Nübüvvet-i Seyyidü'l-Enām

Merāsım-i hüdūd-ı İslāmī merā'ī ve reme-i ümmet-i müstehāmī-i rā'ī

[Li-Münşi'ihī]

Seyyid-i 'ālem ü şeft' ü kerīm

Fahr-i 'ālem¹²⁹⁶ habīb-i Rabb-i Raḥīm

Bā'ış-i hilḳat-i zemīn ü felek

Bende-i āsitānı ins ü melek //A2 120b – RE 119a//

Nāṭık-ı müdde'āsıdur şāmit

Zi'b ü vahş olmuşdurur sākit

Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi'n-nücebā ve şahbihi'l-etḳiyā¹²⁹⁷ ḥazretlerinüñ bu mu'cize-i ḥaḳīḳat-perveri Ebū Sa'īd El-Ḥuzrī rivāyeti ile menḳül ve merkez-i şihḥate duḥül itmişdür ki bir çübān ra'y-i ağnāmda pūyān iken bir Gurg-ı gürisne vü sūtürg maḥleb-i āzārı dırāz ve pençe-i hırş u āzı bāz idüp mānend-i tīr-i kemān ḥalka-i ağnāmda cāy-gīr olup reme-i ağnāma nigerān gūyā dil-i¹²⁹⁸ tīre-i çübāna perrān oldu. Fi'l-ḥāl birini kapup aldı.

¹²⁹⁵ 'Uşr olunmasa idi zarfı eger / Nākış olmazdı revganı anuñ // Tā kıyāmet dükenmezidi ya 'ni / Yiye halkı eger ki dünyānuñ] Tā kıyāmet dükenmezidi ya 'ni / Yiye halkı eger ki dünyānuñ // 'Aşr olunmasa idi zarfı eger / Nākış olmazdı revganı anuñ HSA, A2

¹²⁹⁶ 'ālem] ādem A2, RE

¹²⁹⁷ Allah ona, temiz ailesine ve Allah'tan çok korkan ashabına salat etti.

¹²⁹⁸ dil-i] - HSA

[Li-Münşi'ihī]

Kemān-ı halkadan tır idi çıktı

Dil-i rā'ī hişār idi ki yıkdı //HSA 121b//

[Neşr]

Çünkü bu zaḥm-ı cān-güdāz derūn-ı çübānda bāz oldu mānend-i Şeh-bāz pervāz idüp ol sitem-dīde vü bī-çāreye meded-res olıcaḡ Gurg mānend-i hırş feryād idüp eyitdi: “Ey zālīm ü ḡaşūm nedür bu bīdād Ḥālīḡ-i eflākden bīm ü bāk itmez misün?¹²⁹⁹ Beni inṡāk iden Rabb-i rezzāk ‘aṡā itdüḡi rızḡımı niçün bu arada¹³⁰⁰ kabż-kerde-i dest-i cefā itmek irāde idersün?” Rā’ī-i bī-nevāya kelām-ı zī’b ḡayret-efzā olup eyitdi: “Emr-i ‘aceb ve kār-ı ağrebdür ki zī’b-i nā-muvāfīḡ kelām-ı ins ile nāṡıḡ ola.” Gurg eyitdi: “Ey aḡmaḡ u ebter bundan ‘acebterdür ki resūl-i ‘ālemeyn beyne’l-ḡurreteyn beyān-ı iḡbār-ḡüzeşte ve sābıḡa ve āṡıye ve lāḡıḡa ile ḡüyā ve müdde‘ā-yı risāleti işbātda engüşt-nümā olmuştur. Nübüvvet ü risāleti ḡurşīd-i enverden aḡher ammā sen cehl //RE 119b// ü ḡamāḡat ile sa‘ādet-i iṡā‘atden bī-ḡabersün

[Li-Münşi'ihī] //A2 121a//

Ez-cilve-i ān kāmēt-i bālā ḡaberet-nīst

Ey bī-ḡaber ez- ‘ālem-i bālā ḡaberet-nīst

(Senin o uzun boyun cilvesinden haberin yok. Ey habersiz yüce alemden haberin yok.)

[Neşr]

Ḥallāk-ı ‘ālem vüçūd-ı mükerrerlerinden mu‘aḡḡam bir nebiyy-i müfahḡam meḡ‘ūs itmemiştür. Nūr-ı dīde-i ümem bā’iş-i āferīneş-i ‘ālem ü kāffe-i benī ādem¹³⁰¹ idüḡi hüveydādur.

[Mısrā’]

Ve a‘ḡamu ‘inda’llāḡi ḡadren ve menzilen

(Allah katında derece ve kıymet bakımından en büyük.)

[Neşr]

Şikestegān-ı ḡalālete ṡabīb-i ‘ināyeti çāre-sāz¹³⁰² ve bālīş-i merḡamet ü pister-i mürüvveti bāzdur¹³⁰³. Niçün zīr-i şecere-i hidāyete ilticā ile mive-i şāḡsār-ı iḡsānını

¹²⁹⁹ Ḥālīḡ-i eflākden bīm ü bāk itmez misün] - RE

¹³⁰⁰ bu arada] – HSA, A2

¹³⁰¹ ü kāffe-i benī ādem] - RE

recā eylemezsün?” Çübān dem-beste vü hayrān ve kārī āşüftegī vü perīşān //HSA 122a// olup eyitdi: “Ey zī’b ben ol hāzretūñ hīdmetine revān olursam hīdmet-i hıfz-ı gūsfendān kimūñ ‘uhdesine havāle ve bu meşakḳat-i azīmeye ḳaḡı dostı imāle mümkindür?” Eyitdi: “Bereket-i hīdmet ile¹³⁰⁴ bu mehām itmāmına ben teşmīr-i sāk-ı aḳdām ve sen rücū’ idince hıfz u hīmāyetde ihtimām ideyin. Sen hemān şeref-i İslām ile fā’iz-i isti’dād-ı duḡūl-i dārū’s-selām ol.” Pes çübān-ı müstehām bi’t-tamām teslīm-i reme-i aḡnām idüp taḡrīk-i iḳdām-ı aḳdām ile ‘azm-i maḳām-ı resūl-i ‘Allām¹³⁰⁵ eyledi.

[Li-Münşī’ihī]

Ṭurmayup gitdi şevḳ ile çübān

Hīdmet-i hāzreti olup cūyān

[Neşr]

Ḳāfile-i ‘azm-i çübān menzil-i pīşgāh-ı dergāh-ı resūl-i Mennān’da nāzil ve ḡarem-i hīdmete dāḡil olup ‘iḳāl-i pāy-ı firāk münḡal ve bedraḳa-i baḡt ol şerefe rāh-nümünü ile maḡal görüp revāyih-i nesā’im-i telākī-i vāşıl-ı meşāmm-ı müştākı idicek ol kūşe-i //RE 120a// bisāt ki heme-i ‘āleme māye-i inbisātdur. Taḳbīl ile şeşder-i //A2 121b// emelde naḳş-ı ḡuşūl ve naḡ’-ı ümīdde bu manşūbeye vuşūl bulıcaḳ tefāşīl-i mecārī-i aḡvāl ma’rūz-ı sūdde-i nübūvvet-iştimālleri olmadın ol sultān-ı ‘arş-cenāb derdmendi ferāḡūr-ı teşrīf-i ḡitāb idüp buyurdılar ki: “Gurg hīdmet-i tekeffūli edā eyledi sen daḡı ḳabūl-i dīn-i Hūdā eyle.” Ol daḡı emr-i şerīflerine iḳtidā idicek ol gümgeşte-i bādīye-i şavāba rehber-i ṭarīḳ-i necāḡ //HSA 122b// ve şudūr-ı ehl-i İslām’a sebeb-i inşirāḡ olan şehādet-i müntecetü’l-felāḡ telḳīni ile ‘arūs-ı ḡālını tezyīn buyurdılar. Çübān kemer-i hīdmet-i āstānların miyān-bend-i cān-ı nā-tüvān idicek buyurdılar ki: “Cānib-i aḡnāma ‘avdet eyle ki cümlesin selāmet üzere görüp Gurg daḡı īfā-i emr-i kefālet eyledüḡi meşḡūd-ı başīret ola.” Pes ol ṭarafa ‘azīmet idicek müşāhede itdi ki Gurg-i nīk-sīret¹³⁰⁶ rāh-ı vefāyı beste ḡabl-i ḡaḳīḳati şikeste itmeyüp kār-ı pāşbānīde bir şūret göstermiş ki¹³⁰⁷ çerāḡāh-ı aḡnāma bād-ı şabādan ḡayrı nesne ḡüzer itmemiş

¹³⁰² çāre-sāz] çāre-dāde RE

¹³⁰³ bāzdur] āmādedür RE

¹³⁰⁴ Bereket-i hīdmet ile] - RE

¹³⁰⁵ ‘Allām] Enām RE

¹³⁰⁶ nīk-sīret] - RE

¹³⁰⁷ kār-ı pāşbānīde bir şūret göstermiş ki] – HSA, A2

ve Gurg-i hâfızdan ğayrı maḥlūk ayak başmamış¹³⁰⁸ reşehât-ı feyz-i mu‘cizâtdan kiştâr-ı âmâli sebz ü ḥurrem olup Gurg u ğanem hem-şoḥbet ü hem-dem olmuş selâmet-i aġnâm ‘ilâve-i meserret-i dîn-i İslâm olup şükrâne-i ḥuşûl-i¹³⁰⁹ ni‘am için ol remeden bir ğanem ifrâz ve muḳâbele-i ḥidmetde ol Gurg-i ser-efrâza pây-endâz itdi.

[Li-Münşi’ihî]

Ne ‘aceb mu‘cize olur ey dil

Ġanemi Gurg ile ide hem-dem //RE 120b//

Bir nefes iki luṭf ide aña

*Gele İslâm’a mālını bula hem*¹³¹⁰ //A2 122a //

[Neşr]

*Şalla’llāhü te’ālā ‘alā nebiyyinā ve ‘ale’l-āli ve’l-aşḥāb mā serā’l-berḳ min ḥilāl-i’s-seḥāb*¹³¹¹

[59] Mu‘cize-i Laṭīfe Der-Hıfz-ı Eḥādīs-i Şerīfe

Hâfız-ı eḥādīs-i resûl-i ‘Allām ve nâkil-i mu‘cizât-ı seyyid-i enām Ebū Hureyre ki cümle-i aşḥāb-ı bereredendür. Bir gün maḥāfıl-i aşḥāb-ı kirām ki¹³¹² reşk-âver-i dârü’s-selâmdur¹³¹³. Havâşş u ‘avām ile ‘aş iken¹³¹⁴ fersûde-i leb-i tebcîl ü edeb //HSA 123a// idüp¹³¹⁵ ḥilâl-i kelâmda eyitdi: “Bu fakîr-i bî-illet kesret-i rivâyet-i eḥādīs-i ḥazret-i risâlet ile muvella’ olmaġın vuḳû’-ı düllât ve maṭiyye-i ḥâtır muḫzinne-i ‘aşrât olmaḳ ihtimâli ile *men keşura kelâmuhû keşura saḥṭuhû*¹³¹⁶ güzârişince maṭ’an-ı ḳavm ü maḫhar-ı levâm olduġım ḳar’-ı sem’ ider. Hudâ-yı perverdgâr dânen-de-i her maḥfî vü âşkârdur ki cümle-i menḳûl kelâm-ı resûl olup

¹³⁰⁸ ve gurg-i hâfızdan ğayrı maḥlūk ayak başmamış] - RE

¹³⁰⁹ ḥuşûl-i] - RE

¹³¹⁰ ne ‘aceb mu‘cize olur ey dil / Ġanemi gurg ile ide hem-dem // bir nefes iki luṭf ide aña / gele islâm’a mālını bula hem] kâr-ı mu‘ciz degül midür ki ğanem / ola gurg ile bir nefes hem-dem // şöyle me’lûf ola birbirine / oldı güyâ ki ikisi tev’em RE

¹³¹¹ Allah’ın selâmı peygamberimize, ailesine ve bulutların arasından bir şimşek gibi parlayan ashabına olsun.

¹³¹² maḥâkil-i aşḥāb-ı kirām ki] aşḥāb-ı kirām ile RE

¹³¹³ dârü’s-selâmdur] dârü’s-selâm itdi RE

¹³¹⁴ Havâşş u ‘avām ile ‘aş iken] – HSA, A2

¹³¹⁵ fersûde-i leb-i tebcîl ü edeb idüp] - RE

¹³¹⁶ Çok söz muhatabını kızdırır.

maḳrū‘um hergiz ḫāṭırdan zūhūl itmemişdür. Zīrā muḫācırın olan iḫvān-ı dīn esvāḳda şafḳ ile der-kār ve iḫvān-ı enşār i‘māl-i emvāl ü erzāḳa iştiğālde idiler. Ammā bu faḳīr-i bī-mecāl pā-zede-i evḫāl-i tengī-ḫāl idüm. Eyyām u leyālde ḫidmet-i resūl-i müte‘ālde olup sümm-i semend-i ‘ināyetlerine vücūd-ı ḡubār-ālūdum¹³¹⁷ bir vechile teraḳḳī vü şu‘ūd¹³¹⁸ itmiş idi ki ne girdbād-ı mevānī‘ ile ser-geşte ve ne şarşar-ı iştiğāl-i¹³¹⁹ aḫvāl ile baḫtı ber-geşte ve ne ḫār-ı kesel pāy-ı ṭarabumı şikeste itmeyüp¹³²⁰ ol sa‘ādetden ḫırmānla beste olmamış idüm.¹³²¹

[Beyt] //A2 122b//

Zeyn-i dereş bāb-ı beste büg’şāyed

İnne ḫāzā eḳallü mā fī’l-bāb

(Kapısının süsü kapalı kapıyı açtırır, şüphesiz bu, içerdekinden daha azdır.)

[Neşr]

Bir dem-i sa‘ādet-tev’emde //RE 121a// ḫasbe’l-‘āde pīşgāh-ı ḫidmetde sitāde idüm buyurdılar ki: “Bir kimesne¹³²² ki eşvābını ferş idüp üzerine baştı maḳal ya’ni ḫıfz içün du‘āya iştiğāl eyleyem ba’dehu şevbi ṭayy u ref‘ ve sīnesine vaż‘ eyleye hergiz kelām-ı şadāḳat-istīnāsı endaḫte-i verā-yı zūhūl idüp nāsī olmaz çünki sāmi‘a-i dil sevāḫil-i deryā-yı //HSA 123b// feżā’ilden güher-çīn ve bāşıra-i dīde-i eşi‘a-i envār-ı ḫaşā’ilden taḫşīl-i nūr-ı yakīn itmege

[Mışrā’]

Çünān ki teşne be-āb-ı revān şeved müştāk¹³²³

(Susuzun akarsuya müştak olduğu gibi.)

[Neşr]

Ārzū vü eşvāḳ üzere idi. Fi’l-ḫāl pūşış-i cism-i bī-mecāl olan kisāyı pāy-endāz-ı resūl-i müte‘āl idüp maḳāl-i du‘ā-yı ḫikmet-iştimāl ile teşrīf buyurıcak sīne-i za‘īf üzere vaż‘ u cem‘ itdüm. Andan sonra her ne ki kar‘-ı sem‘ itdi mu‘cize-i ḫazret-i resūl ile hergiz ḫāṭırumdan zūhūl itmemişdi.¹³²⁴ didi.

¹³¹⁷ vücūd-ı ḡubār-ālūdum] vücūd-ı ḡubār-ālūd RE

¹³¹⁸ teraḳḳī vü şu‘ūd] vuşlat HSA, A2

¹³¹⁹ iştiğāl-i] işti‘āl-i RE

¹³²⁰ itmeyüp] itmiş idi RE

¹³²¹ ol sa‘ādetden ḫırmānla beste olmamış idüm.] - RE

¹³²² kimesne] kimse RE

¹³²³ çünān ki teşne be-āb-ı revān şeved müştāk] çünān ki teşne be-āb-ı ḫayāt müştākest RE

¹³²⁴ itmemişdi] itmedi RE

[Li-Münşi'ihî]

Bir kelām ile cümle mesmū'ın

Aña hıfz itdürüp resūl-i Hudā

*İtdi bir mu'cize yine zāhir*¹³²⁵

Eşeri haşre dek turur haqqā

[60] Mu'cize-i İşāret-i Şulh-i Hasan-ı 'Ālī-şān Bā-Mu'aviye Bin Ebī Süfyān Cāmi'-i sāmi'a-i aḥibbāyī 'ıtr-ı ḥaber-i nebiyy-i 'Arabī ile būyā idüp ḥuṭbe-i mu'cizāt ile gūyā olan rāwī-i eḥādīs-i Muştafāwī ve nākıl-i aḥbār-ı nebevī olan ruvat-ı şikāt bu mu'cize-i 'aẓīme ve kerāmet-i faḥīmeyi¹³²⁶ //A2 123a// bu vechile takrīr ve neḥārīr-i fūnūn-ı dīn-i Hudā bu gūne taḥrīr eylemişlerdür¹³²⁷ ki bir rüz-ı sa'd-efrūzda ki ḥaṭīb-i cāmi'-i şubḥ-ı enver minber-i eflākde cilveger olmuş idi. Ol sultān-ı her-dü-cihān-ı faḥr-i 'ālemyān ḥaṭīb-i ḥıṭṭa-i mi'rāc ki serīr-i çerḥe na'li tāc ve minber-i semavāt //RE 121b// pāye-i ḳadrinde pāye-i nuḥustīn idügi zāhir ü müstebīndür.¹³²⁸

[Nazm]

Şemse-i nüh-mesned-i heft-aḥterān

Ḥatm-i rūsūl ḥātem-i peygamberān

(Yedi yıldızın dokuz dayanağının (feleğin) ortasındaki güneş, resullerin sonuncusu ve peygamberlerin mührü.)

Mihr şud īn nāme be-'unvān-ı ū

*Ḥatm şud īn ḥuṭbe be-dīvān-ı ū*¹³²⁹

(Bu mektup onun ünvanıyla mühürlendi, bu hutbe onun divanıyla tamamlandı)

[Neşr]

Lisān-ı gayb ile gūyā muḥāṭab //HSA 124a// oldı ki ey efşah-ı ḳabā'il-i 'Arab

¹³²⁵ itdi bir mu'cize yine zāhir] itdi bir ḥūb mu'cize zāhir HSA, A2

¹³²⁶ cāmi'-i sāmi'a-i aḥibbāyī 'ıtr-ı ḥaber-i nebiyy-i 'arabī ile būyā idüp ḥuṭbe-i mu'cizāt ile gūyā olan rāwī-i eḥādīs-i muştafāwī ve nākıl-ı aḥbār-ı nebevī olan ruvat-ı şikāt bu mu'cize-i 'aẓīme ve kerāmet-i faḥīmeyi] cāmi'-i naḳl ü rivāyetde ḥuṭbe-i mu'cizāt ile gūyā olan rüvāt-ı şikāt bu mu'cize-i 'aẓīme ve işāret-i faḥīmeyi RE

¹³²⁷ eylemişlerdür] itmişlerdür RE

¹³²⁸ zāhir ü müstebīndür] beyāna muḥtāc degüldür RE

¹³²⁹ be-dīvān-ı ū] be-devrān-ı ū RE

[Beyt]

Sikke tū-zen tā ümerā kem zenend

Huṭbe tū-ḥān tā huṭebā tem zenend

(Sikkeyi sen bas ki emirler aciz kalıyorlar; hutbeyi sen oku ki hatipler suskun kalıyor.)

[Neşr]

Pes şāh-süvār-ı füṣṣā-yı Kureyş hıttā-i huṭbeye āgāz ve murğ-i āvāzı hevā-yı belāgat ü feṣāhata pervāz itmiş idi.¹³³⁰ Sāmi‘a-i dil-i aşhāb baḥr-i kelimātdan güher-çîn ve bāşıra-i cān-ı aḥbāb istifāza-i envār-ı cemālden mazḥar-ı şeref-i ‘ayne‘l-yaḳîn idi. Hafīd-i pāk-güher ḥazret-i Ḥasan bin ‘Alī ma‘ān minbere müte‘ālī olup ol şeref-i ḡālī¹³³¹ ile ḳadri ‘ālī olmuş¹³³² idi. Ḥilāl-i cevāhir-i naşāyihda neşr-i aḥbār-ı ātiye lāyih olup ḥayl-i mu‘cizāt ‘arşa-i zuhūr-ı¹³³³ ḥafāyā-yı umūrda terk ü tāz ile¹³³⁴ i‘lām u i‘lān-ı umūr-ı müstakbeleye āgāz idüp ḥilāl-i kelāmda buyurdılar ki: “Ey zümre-i aḥbāb veled-i ḳarīrū‘l-‘āynum Ḥasan-ı ‘ālī-cenāb yevm-i ḥisābda¹³³⁵ seyyid-i şebān-ı ehl-i cinān idügi mahall-i irtiyāb degüldür. Dünyāda daḥı¹³³⁶ //A2 123b// bir vaḳitde iki fi‘e-i ‘azīme beynini iṣlāḥ ile şüret-i silmi izāḥ ve āb-ı ḥilmi nā‘ire-i fitne vü fesādı itfā ve kitāb-ı silmi iki ‘askere iḳrā idecekdür. “*İnne ibnī ḥāza seyyidu veseyeş‘li-hullāhü bihī beyne fi‘eteyn ‘azīmeteyn mine‘l-müslimīn fi‘l-ḥaḳīka kullü emrin bivaḳtiḥ merhūn*”¹³³⁷ kelām-ı ḥikmet-nümünü üzere vaḳtā ki //RE 122a// menşūr-ı nevbet-i ḥilāfet ol sıbt-ı şāḥib-velāyet cenāb-ı ‘izzetlerine vāşıl ve esbāb-ı kāmranī¹³³⁸ ḥāşıl oldu. Mu‘āviye bin Ebī Süfyān livā-i tereddüdi i‘lā vü i‘lān idüp ekşer-i aşhāb ḥazret-i Ḥasan üzere //HSA 124b// ictimā‘ ve ḥurşid-i ittifāḳları iltimā‘ eyledi. Bī‘at-i ḥazret-i ‘Alī‘den imtinā‘ iden kibār-ı dīn eṭrāf u biḳā‘dan gelüp ittibā‘ u inā-ı itā‘ati intizā‘ ile muḥālefetden inzā‘ idüp müteveccih-i cünūd u cem‘iyyet ve dāḥil-i dā‘ire-i bī‘at oldılar. Bir rivāyetde altı ay ve rivāyet-i uḥrāda sekiz ay Kūfe

¹³³⁰ itmiş idi] eyledi RE

¹³³¹ ḡālī] ‘ālī RE

¹³³² olmuş] - RE

¹³³³ zuhūr-ı] izhār-ı RE

¹³³⁴ ile] u RE

¹³³⁵ yevm-i ḥisābda] – A2

¹³³⁶ dünyāda daḥı] ve hem HSA, A2

¹³³⁷ Bu, benim oğlum, Müslümanlardan iki büyük topluluk arasında Allah onunla düzeltecek, doğrusu her iş vakti gelince olur.

¹³³⁸ esbāb-ı kāmranī] esbāb-ı āmānī RE

içre fermân-fermây oldu. Merdân-ı kârzâr ve yelân-ı ceng ü peygârdan kırk biñ nefer pehlevân-ı zûr-âver ki hâzret-i Hayder ile niṭâk-ı ittifâkı miyân-beste idüp neberd-i Mu'âviye de rişte-i ittifâkı¹³³⁹ güsiste olmamak üzere tekrîr-i mevâṣîḳ u 'uhûd vürûd-ı 'arşa-i vücûd itmiş idi. Hâzret-i sâķî-i Kevşer bezm-i bâķīye nûş-ı cām-ı âb-ı ḥayât-ı beķâ-güster içün¹³⁴⁰ sefer buyurdıklarında ol seyl-i tecemmu' vādī-i muḥayyim-i hâzret-i Ḥasan'da müctemi' olup emr ü nehyi¹³⁴¹ müstemi' oldılar. Cemâcim-i 'Arab ve sâ'ir aķvām pür-sâz u seleb¹³⁴² hep kârgîr //A2 124a// ve dârda 'azîmet-i şebât u qarâr izhâr itdiler. Mu'âviye daḥı cem-i şeml-i müteferriķ ve tefrîķ-i ḥazîne vü genc ile cem'-i 'asker zeyline müte'alliķ olup Şâm'dan ḥurûc ve rāh-ı muķābele vü muķāteleye vülûc eyledi. Çünki teķârüb-i ḥizbeyn mānend-i tezāhüm-i baḥreyn meşhûd-ı 'ayn oldu. Hâzret-i Ḥasan meşhûd-ı naẓar //RE 122b// u ḥayāl buyurdılar ki esās-ı kâr-ı kıtāl müstaḥkem olup¹³⁴³ tarafeynden niçe âdem âğuşte-i ḥâk u dem ve niçe serler ğaltān niçe tenler ḥâkle yeksân ve tîr-i âcāl umac-ı a'mâr-ı recâlde qarâr //HSA 125a// ve şemşîr-i merg der-kâr olmayınca me'mûl peyveste-i ḥuşûl olmaz. Pes mezîd-i eşfâķ ile mevşûf olan seyyid-i hüsnü'l-aḥlâķ ḥâzretlerine şavâb-dîd-i rāh-ı sedîd oldu ki cem'-i kelime ile terk-i kıtāl ü def'-i iḥtilâl ola¹³⁴⁴. Çünki mir'ât-i kader bu gûne şûret-güster olmuş idi. Lâ-cerem silm ü şalāḥ ve kâr-ı ḥilâfetden ferāğ ile felāḥ encāmını¹³⁴⁵ incāḥ içün Mu'âviye cānibine bir mu'temed-i mu'teber ile irsāl-i ḥaber eyledi.

[Li-Münşi'ihî]

Terk idüp kendi kaşdını o hümmām

Ehl-i İslām'a eyledi in'ām

[Neşr]

Cānib-i ḥaşm ḥod ḥarbden mütecānib ve kâr-ı silme ṭālib ve selb-i seleb-i istîlā-yı āl-i 'Alī bin Ebī Ṭālib ehemmi-i meṭālib idi. Taraf-ı ğālib-i rāğıb olmak ḥod sālib-i meṭā'ib olup fi'l-ḥāl ezyāl-i muṭāva'ati cālib ve ta'ahhüd-i is'āf-ı merāmları ile ḳalb-i

¹³³⁹ rişte-i ittifâkı] rişte-i ittifâkları RE

¹³⁴⁰ nûş-ı cām-ı âb-ı ḥayât-ı beķâ-güster içün] nûş-ı cām-ı âb-ı pesîn-i ḥayât ile RE

¹³⁴¹ nehyi] nehyelerini RE

¹³⁴² pür-sâz u seleb] – A2, HSA

¹³⁴³ olup] - RE

¹³⁴⁴ ola] eyleye RE

¹³⁴⁵ encāmını] merāmını RE

şerîflerin cāzib oldı. Her ne ki irāde¹³⁴⁶ buyurdılar müsā'ade eyledi. //A2 124b//
Ammā ba'de's-şulh vefā itmedi. Hāzret-i Hasan ferāğı müstaḥsen görmek ile kār-ı
ḫilāfetde ḫilāf merfū' ve fi'eteyn beyninde fitne vü ḥarb ü kıtāl¹³⁴⁷ memnū' u medfū'
olup silm ü şalāḥ ile sālim ve mekānlarına 'avdet ü¹³⁴⁸ rücū' eylediler. Hāzret-i
Hasan 'āzim-i cānib-i vaṭan oldılar.

[Mısrā']

Āftāb-ı dīn ü devlet sūy-ı devlet-ḥāne reft¹³⁴⁹

(Din ve devlet güneşi, konağının olduğu tarafa gitti.)

[Neşr]

Şūret-i kelām-ı seyyid-i enāmdan //RE 123a// kınā'-ı ihtifā inkişāf bulup¹³⁵⁰
Mu'āviye daḥı cānib-i Şām'a inşirāf idüp kār-ı ḫilāfetde indifā'-ı ḫilāf ile āyine-i
devlet şūret-i ḥāline şāf oldı.

[Mısrā']//HSA 125b//

Bī-derd ser-i nīze vü āmed-şud peykān

(Mızrak ve ok atma derdi olmadan)

[Neşr]

Bir mu'cize-i zāhire¹³⁵¹ daḥı bu mābeynde bāhire¹³⁵² oldı ki

[Beyt]

Pertev-i bāğ-ı heft-ḥān-ı kühen

Dürretü't-tāc-ı 'ıkd-i tāc-ı süḥan

(O eski yedi sofranın ışığı, söz tacına işlenmiş büyük inci)

[Neşr]

Hāzretlerinden şudūr iden kelime-i müstaḥsene ki *el-ḫilāfetu ba'dī selāṣune sene¹³⁵³*
dür. Rūy-ı kārda āşkār olup intikāl-i resūl-i müte'ālden ferāğ-ı Hasan-ı şafıyyü'l-bāl
otuzuncı seneye müşādif ma'nā-yı dil-ārā-yı ḥadīşe mü'telif olmuştur. Huşūşan
Mu'āviye mülūkāne evzā' u eṭvār ile libās-ı zer-kārda cılve-dār ve ittihāz-ı kuşūr-ı

¹³⁴⁶ irāde] izāde A2

¹³⁴⁷ fitne vü ḥarb ü kıtāl] fitne-i ḥarb ü kıtāl RE

¹³⁴⁸ 'avdet ü] – A2

¹³⁴⁹ reft] şud HSA, A2

¹³⁵⁰ bulup] - HSA

¹³⁵¹ mu'cize-i zāhire] mu'cize-i bāhire RE

¹³⁵² bāhire] zāhire RE

¹³⁵³ Benden sonra hilafet otuz senedir.

müşeyyede ile izhār-ı iktidār idüp āṣār-ı ḥulefā munṭamis ve esās-ı fakr u libās-ı buriyā munderis olmuş idi.

[Li-Münşi'ihī]

Ḥulefā zabt iderdi emvāli

Görilür idi 'askerüñ ḥāli

Eylemezlerdi ḥabbesini telef

Böyle olmuşdı cümle kār-ı selef//A2 125a//

[61] Mu'cize-i Şikesten-i Seng-i Rāh Be-Dest-i Ḥazret-i Risālet-Penāh

Rivāyāt-ı mu'cizāt-ı bāhirāt ile seng-dilleri nerm iden ruvāt-ı şikātdan menḵüldür ki ḥazret-i resūl

[Nazm]

Resūl-i 'Arab ṣāh-ı ümmī-lakab

Delīl-i 'Acem reh-nümā-yı 'Arab

(Arapların resulü, ümmi lakaplı şah, Acem ve Araplara yol gösteren)

Cemāleṣ zi-nūr-ı cihān-āferīn

Hezār āferīn ber-cemāl-i çünīn

(Cemali, cihanı yaratanın nurundan olan, böylesi bir güzelliğe binlerce aferin.)

[Neşr]

Ki gazve-i Aḥzāb'da heme-i aşḥāb ile //RE 123b// Medīne-i münevvere 'alā sākinihā taḥiyyātı mükerrere aḳtār-ı pür-envārında ḥafr-ı ḥendeke iştiḡāl buyurup nā'ire-i cidd ü ihtimāmı işti'āl itmiş idi. Nā-gāh esnā-i ḥafrde bir seng-i siyāh nümāyān oldu ki ṣaḥra-i şammādan nişān virür idi. //HSA 126a//Her bār ki külüngler kelle-küb-ı ser-i kūh-peyker olurdu. Aşlā zaḥm-girān-ı zūr-āverān-ı zemīn-i metānetine zelzele ve şadā-yı tīşe zenān-ı kemīn-şebātına velvele-resān olmayup der-kār olan aşḥāb-ı iktidār nīrū-yı bāzū-yı zūr ve dest-yārī-i aşḥāb-ı şu'ūr ḥufūr ile bir pāresin cüdā itmege kādir olmayup def'-i eziyyetde kāsır oldılar. Çünkü def' ü izāle zimmet-i

himmet-i İslām'a ḥalīk ü ḥaḳīk olup imāṭetü'l-ezā 'ani't-ṭarīk¹³⁵⁴ sevābına nā'il olmak herkese maḳşūd-ı dil oldu. Ammā maḳdūrların şarfdan şoñra 'acz bāhir ve 'özrleri zāhir oldu. Celiyye-i ḥāl meşhūd-ı naẓar-ı resūl-i müte'āl olıcaḳ bi'z-zāt ref'-i senge 'azīmet ü himmet buyurup müstemedd-i 'ināyet-i Bārī olup dehān-ı mübārekleri yāri ile sengi meşh buyurdılar.//A2 125b// Fi'l-ḥāl maḥallinde sābit ü ber-ḳarār iken seng-i felāḥan gibi tār u mār ve her pāresi bir ṭarafa perrān ve bir ānda ḥākle yeksān olup bir vechile tār u mār u bī-niṣān oldu ki gūyā evvel daḥı nümāyān olmamış idi. Şalla'llahu te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi'n-nücebā¹³⁵⁵

[62] Mu'cize-i İzdiyād-ı Ḥurmā Be-Du'ā-yı Ḥazret-i Sultān-ı Enbiyā //RE 124a//

Bu mu'cize-i bāhire daḥı ḥazret-i Ebī Hureyre'den menḳūldür ki bir gün meclis-i ḥazret-i resūl ile şalla'llahu 'aleyhi ve sellem teşerrüf ü istis'ād ve nā'ire-i kelimātı tīkād itdükde pīşgāh-ı resūl-i 'ināyet-mu'tāda bir niçe ḥurmā nihāde idüp //HSA 126b//eyitdi:

[Nazm]

Ey ḥatm-i peyāamberān-ı mürsel

Helvā-yı pesīn ü milḥ-i evvel

(Ey peygamberlerin ve resullerin sonuncusu; en sondaki tatlı ve ilk tuzlu)

[Nesr]

“Recā iderem ki bu ḥurmā bereket ü nemāsına du'ā 'atā buyurıla. Pes ḥazret-i sultān-ı enbiyā¹³⁵⁶ keff-i mübāreklerine koyup du'a itdiler ve 'Yā Ebā Hureyre bu ḥurmaları enbāna vāz' idüp her ne vaḳt ki saña ve miḥmāna lāzım ola bī-tekellüfāne tenāvül eyle.' diyü buyurdılar.” Ebū Hureyre emre imtişāl ile enbāna koyup her zamān ki enbānı tecessüs eylese ḥāzır ḥurmā bulmaḳ ile hoş-ḥāl idi. Kendüye ve ehl-i 'ıyāli ma'āşına kifāyet itdüğinden ḡayrı ḥalkı ziyāfet ile izā'at ider yine enbānı tolu ve ḥurmā ile memlū' bulur idi tā mesned-i ḥilāfet ḥazret-i 'Oḡmān ile zīb ü ziynet bulınca nihāl-i enbān //A2 126a// müşmerr ve bu ḥāl-i pür-meymenet üzere

¹³⁵⁴ Ebū Hureyre (R.A.) rivayet etmiştir: "İman altmış veya yetmiş şübedir. Bunun en üstünü Lâ ilāhe illâllah (Allah'tan başka ilâh yoktur) cümlesidir; en aşağısı da, **eziyet verecek şeyi yoldan kaldırmaktır**. Utanmak da imândandır," Sahih-i Buhari Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih tercemesi, C II, s. 613.

¹³⁵⁵ Allah ona, ailesine ve temiz ashabına salat etti.

¹³⁵⁶ ḥazret-i sultān-ı enbiyā] ḥazret-i enbiyā A2, HSA

müstemerr oldı. Ol dem ki dem-i ‘Osmān-ı mükerrerem ile āyine-i sipihr pür-jeng ü zulem oldı yağmāger-i eyyām hāne-i Ebī Hureyre-i benāmda dest-i ta‘addīyi dırāz idüp hasārete āgāz itdi. Enbān-ı hürmā ol şūr u şegabda nā-peydā oldı. Ebū Hureyre’ye kemāl-i zücret ‘arız olup zevāl-i bereket ile müte’essir olup hātır-ı ‘atırına bir vechle selvet gelmedi. Hattā¹³⁵⁷ bu huşūsda bu nazm ol hāzrete nisbet olunur ki nefse-i maşdūr maķūlesi //RE 124b// kemāl-i infī‘āl ü teşettüt-i bālden şadır olmuş maķāl ü¹³⁵⁸ mübeyyin-i hāldür.

[Beyt]

Li’n-nās hemm ve lī fi’l-yevm hemmān

Faķdu’l-Cerrāb ve ķatlu’ş-şeyh ‘Osmān

(İnsanların derdi var, benim ise bir gün de iki derdim var; birisi Cerrab’ın kaybedilmesi, öteki Şeyh Osman’ın katledilmesi.dir.)

[63] Zuhūr-ı Mu‘cize-i Seyyidü’l-Enām Der-Ta’yīn-i Hāl-i Merd-i Saķar-Maķām¹³⁵⁹
//HSA 127a//

Eşi‘a-i lema‘āt-i irāde-i Hāllāķ-ı kā’ināt izāle-i zalam-ı zulümāt ve def‘-i münkerāt içün pertev-endāz-ı kār-hāne-i ‘ālem ve tarāvet-baķş-ı gülistān-ı ümem olıcaķ hikmet-i bālīga hasebi ile *bi-eyyi vechi kār*¹³⁶⁰ peyveste-i zuhūr u i‘lān olur. Ol hengām ki hārb-i Huneyn’de muķābele-i ferīķayn ile āteş-i ‘inād-ı küffār-ı li‘ām işti‘āl ü zırām peydā idüp āb-ı tīg-i hūn-āşām ile itfā-i lāzime-i zimmet-i hāzret-i seyyidü’l-verā olmuş idi. Mekke-i mükerrermeden hürüc ve rāh-ı ref‘-i eziyyetlerine vülüc buyurdılar.

[Nazm]

Çü āmed bā-sipāh ez-şehr bīrūn

Zemīn guftī revān şud hemçü gerdūn

(Askeriyle şehirden dışarı çıktığında yeryüzü gökyüzüyle gibi hareket etti, dedin.)

¹³⁵⁷ Hattā] – A2, HSA
¹³⁵⁸ maķāl ü] maķāl-i HSA
¹³⁵⁹ Saķar-Maķām] Saķar-Nām A2
¹³⁶⁰ Her ne şekilde olursa olsun.

[Neşr]

On iki biñ merd-i kār ile ki fenn-i gīrūdārda mānend-i Rüstem //A2 126b// ü İsfendiyār idiler.

[Nazm]

Heme gerden-keşān u gūrz-efgen

Heme nīze-zebān u tīg-güzār

Saht dānende harb-rā tedbīr

Nīk bīnende ceng-rā hencār

(Bütün ünlü yiğitler ve gūrz kullananlar; bütün mızraklılar ve kılıç sallayanlar, harbin tedbirini ve cengin usulünü iyi bilenler.)

[Neşr]

Küffār-ı bed-kirdār ile āheng-i ceng ü peygār idüp bāzār-ı kār-zār kālā-yı naqd-i cān ile mānend-i dükkān-ı tüccār olup sermāye-i īmāndan behre-dār olan ahyār alup virmede der-kār olup ve metā'-ı iḥrāz-ı sa'ādet-i gāzā vü şehādeti iddiḥār eylediler. Na'ra-i mübārizān ve tekbīr ü tehlīl-i //RE 125a// muvaḥḥidān esās-ı felege zelzele vü mesāmi'-i melege velvele-resān oldı.

[Beyt]

Ez-feyz-i ḥūn-ı küşte mülemma' şude zemīn

Ve'z gerd-i sümm-i bāre¹³⁶¹ muḳanna' şude hevā

(Zemin öldürülenlerin kanının çokluğundan rengarenk; gökyüzü atların ayağından kalkan tozla örtülü.)

[Neşr]

Muvaḥḥidlerüñ ḥiddet-i tīg-i kūh-güzārlarından şahra-i şammā zerre zerre ve nevk-i peykān-ı mū-şikāflarundan her zerre şad-pāre olurdı.

[Li-Münşi'ihī]//HSA 127b//

Ez-gerd-i ḥayl çeşme-i ḥurşīd pūr-gubār

Ez-na'ra-i yelān zemīn-i çerḥ der-fiḡān

(Güneşin parlaklığı atların kaldırdığı tozla kaplı, yeryüzü yiğitlerin naralarından figanla dolu.)

[Neşr]

Berķ-i tīg ü nehīb-i sināndan “*Yekādū’l-berķu yaḥtafū ebşārahū*”¹³⁶² [ilā-ahiri’l-aye] ma’nāsı nümāyān ve sinān-ı cān-sitān gūş-ı tekāverāna rāst olup¹³⁶³ yelān-ı celādet-nişān şarf-ı nuķūd-ı maķdūrede bī-kem ü kāst idiler. Egerçi evvel-i kārda cünd-i ebrāra nev’-i inkisār āşkār oldu ammā nevāşī-i ḥāl-i küffārda raķam-ı “*‘aleyhim dā’iratu’s-sev’*”¹³⁶⁴ [ilā-ahiri’l-aye] bedīdār olıcaķ mu’cize-i resūl-i Kirdgār ile bād-ı idbār iķbāl-i mu’asker-i küffār eyledi. “*lā tehīnū ve lā taḥzenū ve entūmū’l-a’levne in kūntūm mü’mīnīn*”¹³⁶⁵ [ilā-ahiri’l-aye]¹³⁶⁶ mażmūnı //A2 127a// nümūdār olup çerḥ-i devvār

[Beyt]

Dāratu’l-eflāk bi’l-fevzi lekum

Ve ‘alā re’si’l-‘aduvv ed-dā’iratu

(Dünya size iyilikler getirmesi için , düşmanların başına ise kötülük getirmesi için döndü.)

[Neşr]

Mażmūnını iş’ār u izḥār eyleyüp rüy-ı zemīn ḥabş-i vücūd-ı müşrikīn-i levş-ālūddan¹³⁶⁷ pāk olup ḥurşīd-i zafer tāb-nāk oldu.

[Nazm]

Bi-rīḥt bād-ı fenā āb-ı rüy-ı ḥaşmeş ü guft

Bi-rev be-āteş-i dūzaḥ ki ḥāk bes tengest

(Ölüm rüzgarı düşmanlarının yüzünün suyunu döktü ve “Cehennem ateşine git ki dünya senin için çok dardır.” dedi.)

[Neşr]

Rivāyet olunmuşdur ki germiyyet-i bezm-i ḥarb ve ḥarāret-i tennūr-ı ḍarbda bir merd bir vechile neberd iderdi ki //RE 125b// ‘ālemi rüy-ı ḥaşma pūr-gerd itmiş idi.

¹³⁶² “(O esnada) şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar...” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/20.

¹³⁶³ olup] olan RE

¹³⁶⁴ “...Müslümanlar için bekledikleri kötülük çemberi başlarına gelsin!...” Kur’ân-ı Kerîm , Fetih, 48/6 – Tevbe, 9/98.

¹³⁶⁵ “Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz. “Kur’ân-ı Kerîm , Âl-i İmrân, 3/139.

¹³⁶⁶ ilāaye] - RE

¹³⁶⁷ müşrikīn-i levş-ālūddan] müşrikīn-i kīn-ālūddan A2

[Li-Münşi'ihī]

Ḥazret-i mürsel ü şeft'-i beşer
Tābi '-i hüküm-i ü kazā vü kader

'Alim-i sırr-ı cümle-i mektûm
Vākıf-ı emr-i hayr u 'ārif-i şer

[Neşr]

Buyurdılar ki¹³⁶⁸: “Ḥāzā ehlü'n-nārü bu kavm içre tennür-ı harbi germ iden merd-i kār ehl-i nārdur.” Aşhāb u ahıyār eyitdiler:

[Li-Münşi'ihī]

Be-zîr-i sāye-i emret hemîşe çerh-i felek
Be-zîr-i pāye-i tû āsmān u hayl-i //HSA 128a// melek

(Felekler daima senin emrinin altında, gökyüzü ve melekler topluluğu da senin ayağının altındadır.)

Nişān-ı hātır-ı pāket umûr-ı nā-ma'lûm
Ki nîst nokta ki bâşed turā şehā mevhûm

(Ey şah, bilinmeyen işlerdir senin temiz gönlünün nişanı; çünkü hiçbir nokta yoktur ki sana şüpheli gelsin.)

[Neşr]

Ammā bu merd-i saht-neberd¹³⁶⁹ ecsām-ı küffārı demed demed ider. Zuhūra gelen cesāreti dāstān-ı Rüstēm-i destāna nişyān virüp maḥv-kerde-i kışşa-i Heft-ḥān u Mazenderān olmuşdur.” Buyurdılar ki: “Gerçi da'vā-yı İslām u imān ider ammā ehl-i nīrāndan idügi 'ayāndur.” Eyitdiler: “Ey resül-i Hüdā sebīl-i Hüdā'da cānını fedā itmek mertebeleri hüveydā ve kesret-i cerāḥat¹³⁷⁰ ile bī-tāḳat olup ḥālā //A2 127b// ḥā'iz-i sa'ādet-i ḡazā vü şehādet olmak üzeredür.” Buyurdılar ki: “Ehl-i nārdur maḥall-i nazar 'ākıbet-i kārdur.” Ol 'ālī-şān nümāyān olan ḥāletden gümān idüp eyitdiler: “Şimdi iḥrāz-ı mertebe-i şehādet idüp vāşıl-ı derecāt-ı cennet olmak bir

¹³⁶⁸ buyurdılar ki] - HSA

¹³⁶⁹ merd-i saht-neberd] merd-i saht-neberd ü RE

¹³⁷⁰ cerāḥat] cerā'et HSA

müte'ayyin hāldür.¹³⁷¹ Çünkü ol merd bunca neberd itdi zaḥm-ı rimāḥ u sihām kaddini lām ve nīş-i cerāḥat bī-tāb u tāḳat idüp havşala-i taḥammül teng olmağla şabr u ārāmı zank¹³⁷² olup sihām-ı kubürdan bir tır-i cān-güdāz iḥrāc u izhār idüp bī-bāk bir zaḥm-ı sehm-nāk ile cāme-i ḥayātı çāk ve kendüyi helāk eyledi.”

[Mısrā' li-münşi'ihī]

*Kārī çünin zi-merdüm-i nādān 'aceb nebüved'*¹³⁷³

(Cahil adamdan böyle bir işin sadır olmasında şaşılacak bir şey yoktur.)

Ol maḥalde ḥāzır //RE 126a// ve mecārī-i hāle nāzır olan aşḥāb beşā'ir-i sür'at ü isti'cāl ile mālīde-rüy-ı ḥak-pāy-ı resül-i müte'āl olup zuhūr-ı şıdk-ı ḥaber ve kelam-ı ḥakīkat-mazharların mināşsa-i takrīrde cilveger idüp

[Li-Münşi'ihī]

Didiler ey resül-i dīn-i Hüdā

Her ne söz kim zuhūr ide sende

Zāhir olur cihān içinde hemān

Mu'cizātuñdurur reh-i Ḥaḳ'dan

[Neşr]//HSA 128b//

Buyurdılar ki “*Allāhu ekber eşhedü ennī 'abdu'llāhī ve resūlihī'*”¹³⁷⁴

[Nazm]

Fe'eyyu delīl ba'de hāzā turīduhū

Lekad ḥābe men fī şadaḳati yetevakḳaf

(Bundan sonra bir delil istersen o da sözü doğrulamayanı sana delil olarak gösteririm.)

Feṭūbā li-'abdi nāle sem'an ve tā'aten

Ve veylun li-men'an şadaḳatin yeteḥallef

(Kulun, işittim ve itaat ettim demesi ne güzel; tasdik etmeyenlere ve doğrulamayanlara yazıklar olsun.)

¹³⁷¹ Ol 'ālī-şān nümāyān olan hāletden gümān idüp eyitdiler: “Şimdi iḥrāz-ı mertebe-i şehādet idüp vāşıl-ı derecāt-ı cennet olmak bir müte'ayyin hāldür] - RE

¹³⁷² zank] teng A2

¹³⁷³ Kārī çünin zi-merdüm-i nādān 'aceb nebüved] – HSA, A2

¹³⁷⁴ Şehadet ederim ki Allah en büyüktür ve ben onun kulu ve peygamberiyim.

[Nesr]

Pes Bilāl-i şafıyyü'l-bāl tarafına tevcīh-i maḳāl idüp bülend şadā ile nidā ve mesāmi'-i mü'minīne isma' u inbā eyle ki ḥarem-i īmāna dāḥil olmaz illā maḥrem-i ka'be-i īmān-ı kāmīl //A2 128a// “*ve inna 'llāhe le-yü'eyyide hāzā'd-dīn bi'r-reculi'l-fācir*”¹³⁷⁵ gāh olur ki Rabb-i mecīd bir recül-i fācir ile te'yīd-i dīn-i sedīd eyler. *Yef'alu 'llāhū mā yeşā*¹³⁷⁶ *ve yaḥkümu mā yürīd*¹³⁷⁷

[Li-Münşi'ihī]

Görince sa'yini merd-i neberdüñ

Didiler kim şehādetdür müyesser

Kelām-ı mu'ciz-āşār-ı resūli

Ta'accüb eyledi her biri yer yer

Zuhūra geldi āḥir Haḳ kelāmı

*Urup öldürdi kendüyi ol ebter*¹³⁷⁸

Sefer itdi bu dār-ı bī-beḳādan

Maḳarr oldı saḳar aña mukarrer

[Nesr]

*'Aşemanallāhū te'ālā 'ani'z-zey' ve'd-ḍalāl ve yessirnā ḥüsne'l-ḥāl fi'l-mebde' ve'l-me'āl şallā el-ālihī 'aleyhi mā nāḥa'l-hamām ve mā бүкә*¹³⁷⁹

[64] Mu'cize-i Nebiyy-i Kerīm Der-Ḳurş-ı Cevīn-i Ümmü Süleyym //RE 126b//

İn'ām-ı 'ām-ı i'cāz-ı ḥaşm-ı li'ām ile ziyāfet-i ehl-i īmān u İslām iden ḥazret-i seyyidü'l-enām

¹³⁷⁵ “(Kalk ya Bilal ilan et ki iman etmeyen cennete girmez, ancak mümin olan girer) ve şübhe yok ki, Allah teālā bu dini facir bir kişi ile de te'yid buyurur...” Hadīs-i Şerīf, Sahih-i Buhārī Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, C.10, s.269.

¹³⁷⁶ “Allah dilediğini yapar.” Kur'ân-ı Kerīm, İbrāhim, 14/27.

¹³⁷⁷ ve yaḥkümu mā yürīd] – RE “Allah dilediği gibi hükmeder.” Kur'ân-ı Kerīm, Mâide, 5/1.

¹³⁷⁸ Urup öldürdi kendüyi ol ebter] Urup kendüyi öldürdi ol ebter RE

¹³⁷⁹ Allah bizi sapkınlıktan ve kötülüktan korusun, bize hem bu dünyada hem öbür dünyada güzellikler versin, kuşların ötüşü ve yakarışına benzeyen selam ve dua onun üzerine olsun.

[Nazm]

An ekrem-i ḥalā'ik u ān eşref-i verā

Mecmū'a-i mürüvvet ü ser-defter-i 'atā

(O, yaratılmışların en cömerdi ve en şerefli, insaniyet mecmuası, bağışlama defterinin başı.)

[Neşr]

Şalla'llāhu 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi'l-'izām mu'cizāt-ı bāhirelerinden Enes bin Mālik rāh-ı rivāyete sālīk olup bu mu'cize dürrin//HSA 129a// silk-i intizāmda bu güne münselik itmişdür ki sāye-i 'izzet-māye-i ḥazret-i 'arş-pāye şeref-baḥş-ı ḥıttā-i Medīne-i 'aliyye ve Ṭaybe-i tayyibe olduğda ḥazret-i Enes gerçi ḥadīşü's-sinn ammā müteyakḳız u mütefaṭtın idi. Vālidī Mālik rāh-ı 'ademe sālīk olup //A2 128b// māderi Ebū Ṭalḥa ile izdivāc itmiş idi. Ammā kār-ı ma'aşları revāc bulmayup kānūn-ı fakr u ıztırār iltihābda idi. Ba'zı evkātda istibkā-yı ḥayāt idecek zād u aḳvāt in'idām bulmağla şarşar-ı cū' esās-ı zindegānīyi inhidām iḥtimālleri āyine-i ḥalde 'arż-ı cemāl ü celāl¹³⁸⁰ ider idi. Ḥāl bu ki maṭlūb nevāl-i ḥelāl idi.

[Li-Münşi'ihī]

Olur isem gürisne vü teşne

Yimezem ben ḥarāmdan nesne

[Neşr]

Bir gün māder-i ḥaṭīr-i Enes bir ḳabza şa'ire dest-res idüp raḳīḳ ü laṭīf daḳīḳ eyledi ve hem-sāyelerinden bir miḳdār şīr taleb idüp taḥmīr itdi. Şofra-i ziyāfeti āmāde idüp ḳıṭ'a-i kebedi Enes'i¹³⁸¹ Ebū Ṭalḥa'ya firistāde itdi ki niçe günden berü cū'dan binā-yı cismine ṭareyān iden raḥne ol loḳma ile medfū' olup //RE 127a// ḳal'-ı ḳılā'-ı cū' eyleye. Enes bin Mālik kemāl-i behcet ü neşāt ile ṭarīk-i da'vet ü iḥbāra¹³⁸² sālīk oldı. Bezm-i ḥaşş-ı resūl-i Ḥudā'ya dāḥil olıcaḳ henüz ḥidmet-i Ebū Ṭalḥa'ya nā'il olmadın lisānına da'vet-i resūl-i Kirdgārī-i ḥazret-i Perverdgār cārī itdi: “Ey ḥazret-i risālet¹³⁸³ māderüm cenāb-ı 'ālī-menḳabetlerin //HSA 129b// ḥāneye da'vet ider.” Ol meclis-i ḥaş aşḥāb u ḥavāş ile gāş idi. Ḥazret-i şefī'-i ümmet da'vet-i Enes'e icābet

¹³⁸⁰ 'arż-ı cemāl ü celāl] 'arż-ı celāl A2

¹³⁸¹ Enes'i] Enes A2, HSA

¹³⁸² ṭarīk-i da'vet ü iḥbāra] ṭarīk-i da'vete RE

¹³⁸³ ḥazret-i risālet] sulṭān-ı risālet RE

buyurup aşhâb-ı şeref-hiṭâb ile ‘izzet-yâb olup: “Ey kavm-i kirâm¹³⁸⁴ cümle kıyâm idüñ Ümmü Süleym hânesinde //A2 129a// it’âm ile ikrâm i’lâm olındı.” buyurdılar.

[Nazm]

Güneş kim nūr-ı a’zam pertevdür

Dem-â-dem menzili dervîş evidür

[Neşr]

Zihî sultân-ı ‘ālî-makâm ve şehensâh-ı lâzımü’l-ihtirâm¹³⁸⁵ ki sâha-i ‘arşü’l-‘azîmü’l-mesâha şeb-i mi’râcda mânend-i atlas u dîbâc ferş-i pâ-yı sipihr-pâyesi olmuş¹³⁸⁶ iken hâne-i dervîşe sāye-i ‘izzet-māye ile şeref-baḥş olup sipihr-i nakş eyleye. Pes resûl-i ḥatîr ol cem’-i keşîr ile maḥall-i da’vete vâsıl ve hâne-i Ebû Ṭalḥa’ya dâḥil olıcak ser-rişte-i muḳaddeme-i munteceye izhâr-ı işkâl için ḥuşûş-ı kaẓiyyeden su’âl buyurup: “Yâ Ebâ Ṭalḥa ne maḳûle ni’met izhâr olınmışdur ki bizi da’vet eylediler?” Eyitdi:

[Li-Münşi’ihî]

Ey ‘atâ-baḥş-ı fırka-i ümmet

Ve’y ḥatâ-pûş-ı bed-kun u zillet

(Ey ümmetine ihsanda bulunan ve aşağılık ve kötülerin hatalarını örten)

Cümle ‘âlem cenâbuña ma’lûm

Hep deḳâ’ik ‘ulûmıña mefhûm //RE 127b//

[Neşr]

Yâ nebiyyenâ Ḥudâ dānâ vü bînâdur¹³⁸⁷ ki rûz-ı güzêşteden berü bir nesne vâridât-ı Ḥudâ-yı kâ’inâtdan gencîne-i sîne-i bî-kîneye dâḥil olmayup rızık-ı muḳadder henüz vâsıl olmamışdur.” Buyurdılar ki: “Derûn-ı hâneye ‘âzim ü revâne ol. Ümmü Süleym ne ihzâr itmişdür istiḥbâr eyle.” Ebû Ṭalḥa kemâl-i //HSA 130a//iztîrâr ile mânend-i siḥâm nâfîz-i ḥarḳ-ı hedef-i menâfîz idüp içeri girdi. Celiyye-i ḥâl semîr-i bâl olıcak ḡalaṭ-ı Enes bin Mâlik ma’rûz-ı pîşgâh-ı ḥazret-i ‘arş-mesâlik oldu. Buyurdılar ki: “Yâ Ebâ Ṭalḥa gerd-i keder ḥâtıra güzer itmesün //A2 129b// def’-i iztîrâb eyle”

¹³⁸⁴ ey kavm-i kirâm] – HSA, A2

¹³⁸⁵ şehensâh-ı lâzımü’l-ihtirâm] şehensâh-ı künfekân RE

¹³⁸⁶ ferş-i pâ-yı sipihr-pâyesi olmuş] ferş-i pâ RE

¹³⁸⁷ vü bînâdur] - RE

diyüp aşhâb ile dâhil-i hâne-i Ebû Talha oldılar. Ümmü Süleym me'mûr-ı ihzâr-ı kûrş-ı cevîn olup hazret-i fahr-i 'âlemîn kefi mübâreklerini güşâde ve kûrş-ı cevîn üzere nihâde idüp Ebû Talha'yı aşhâb-ı kirâmdan on neferi da'vete firistâde itdiler. Hasbe'l-emr aşhâb-ı kirâmdan on nefer¹³⁸⁸ kimesne hâzır ve emre nâzır oldılar. Buyurdılar ki cülûs idüp hilâl-i benân-ı meymenet-iqtirânlarından ekl-i ta'âm eyleyeler. Aşhâb-ı 'izâm dahı imtişâl-i emr-i resûl-i hümmâm idüp hilâl-i engüşt-i hûrşid-mişâl-i nebiyy-i müte'âlden ekl-i kûrş-ı cevîn ile hoş-hâl oldılar. On kimesne dahı dâhil ve ol kûrşdan derece-i şeb'e vâsıl oldılar. Ve'l-hâşıl yetmiş nefer şahş-ı mu'teber ol kûrş-ı cevînden hişşegîr ve tamâm-mertebe sîr oldılar. Ba'dehüm Ebû Talha ve Enes da'vet-i resûl-i mu'addes ile kurb-i hümayûnlarına gelüp ol zât-ı 'izzet-makrûn ile ol ta'âm-ı bereket-meşhûndan ekle mübâderet ve itmâm-ı merâsim-i ziyâfet itdiler. Ümmü Süleym'e hitâb-ı meymenet-intisâb ile emr buyurdılar ki kûrş-ı cevîni ref' eyleye. Pes hasbe'l-emr dest-i mübâreklerinden//HSA 130b// aldı. Nazar-ı huzzâr ta'alluk itdi ki zerre deñlü nakş ta'arruk itmemiş idi.

[Şi'r]

Ni'amu'l-Îlâhi 'azîmetun ve Muhammedun hayru'n-ni'am

Şallû 'aleyhi ve sellimû mâ eftera şubhu ve'btesem.

(Allah'ın nimetleri çokdur, en iyisi de Hz. Muhammed'dir ona selam ve duada bulunun; o ne büyük bir ışıık ve ne büyük bir aydınlıktır.)

[65] Mu'cize-i Te'mîn-i Hâ'it ü Bâb Be-Du'â-yı Hazret-i Risâlet-İntisâb //A2 130a// Tarh-ı sâye-i şefâ'at ile ümmet-i pür-zilleti müstazıll-ı sâhat-i râhat iden hûrşid-i sipihr-i risâlet sultân-ı velâyet-i nübüvvet resûl-i kerîmü'l-hışâl hazretlerinüñ celâ'il-i mu'cizeleründen İbni Mâce ve Beyhakî Delâ'il'de zikr eylemişlerdür¹³⁸⁹ ki Üseyd-i Sâ'idî nâkil-i mu'cize-i hazret olup bu güne karîn-i rivâyet itmişdür.

[Beyt]

Ser-çeşme-i mürüvvet ü ser-rişte-i kerem

Ser-defter-i mürüvvet ü ser-halka-i 'atâ

1388

nefer] – HSA, A2

1389

eylemişlerdür] itmişlerdür RE

[Nesr]

Hazret-i nebiyy-i müctebā şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem ve 'alā ālihi ve şahbihi'n-nücebā bir dem-i 'izzet-tev'emde 'amm-i mükerremleri hazret-i 'Abbās-ı muhterem razıye 'anhü rabbune'l-ekrem hizmetlerine şeref-i iltifātla müdde'ā-yı muhabbeti işbāt murād idüp buyurdılar ki: “Yā ebā'l-fazl yārın ki rüz-ı pîrüzda āftāb-ı cihān-süz mekmen-i maṭla'dan bürüz itdükde ebnā-i kirām ile maḡām-ı ārāmda ber-devām olasuz¹³⁹⁰. Hāneñüzden hurūca //RE 128b// mübāderet itmeyesiz ki ol cānibe 'azîmet melhūzdur. Sizüñle biraz ülfetden maḡzūz olmaḡ isterem.” Semîr-i zamîr-i hazret-i 'Abbās oldu ki sāye-i 'izzet-māye ile¹³⁹¹ ḡadr ü rif'atini çerḡ-i gerdün-sāya¹³⁹² hem-ser idüp şüret-i murādı mir'āt-i ḡuşulde cilveger itmek //HSA 131a// levḡ-i zamîr-i münîrlerinde¹³⁹³ muḡarrerdür. Hazret-i 'Abbās müjde-i kudüm-i ḡayru'n-nās ile inbisāt u ibtihāc idüp: “Āyā bu muḡaddeme ol şekl-i laṭfî intāc ve ol sirāc-ı vehhāc ḡalām-ı dil-i muḡtācî iz'āc ider mi?” diyü ol şeb-i dāc içre ḡayāl-i ḡābı dîdeden iḡrāc idüp muntazır-ı şubḡ-ı berîn oldu. Çünki nūr-ı rüz mütebeyyin oldu. //A2 130b// fālikü'l-eşbāḡ iḡkād-ı sirāc-ı mışbāḡ-ı şabāḡ eyledi.¹³⁹⁴

[Li-Münşi'ihî]

Çün seher virdi cihān bāḡına fer

Hābgāhından güneş kaldurdu ser

[Nesr]

Ol mihr-i sipihr-i 'izz ü 'alā ve māh-ı burc-ı āsmān-ı ıştıfā maṭla'-ı 'izz ü sa'ādetden ṭālî' ve nūr-ı neyyireyn gibi lāmi' olup ba'ded-ḡuḡā şeref-baḡş-ı ḡāne-i 'amm-ı büzürgvār ve tarḡ-sāz-ı naḡş-ı ülfet-i 'Abbās-ı şadāḡatkār oldılar. Gūyā āftāb-ı çerḡ-menzelet idi ki ḡāne-i müşterî-i muhabbetde ḡarār yā māh-ı bedr idi ki ḡāne-i tārîki tābdār eyledi. Taḡdīm-i selām u ikrām ile pürsiş-i ḡātır-ı e'azz-i a'mām-ı kirām buyurıcak 'Abbās kemāl-i istīnās ile fersüde-i rüy-ı ḡubār-ı pāy-ı resül-i Kirdgār olup eyitdi: “Li'llāhi'lḡamd ki ṭālî'-i sitizekār yār u yāver olup vücūd-ı bihterîn-i heme-'ālemîn şeref-dih-i ḡāne-i pārîn olup¹³⁹⁵ müceddeden¹³⁹⁶ //RE 129a // iltifāt-ı resül-i

¹³⁹⁰ olasuz] olup RE

¹³⁹¹ ile] – HSA, A2

¹³⁹² çerḡ-i gerdün-sāye] āsmāna RE

¹³⁹³ levḡ-i zamîr-i münîrlerinde] levḡ-i zamîrlerinde RE

¹³⁹⁴ eyledi] oldu A2

¹³⁹⁵ olup] oldu RE

güzîn ‘ilâve-i inşirâh-ı dîrîn olmağla¹³⁹⁷ yakîn oldı ki sürûrdan tâc-ı ibtihâc ‘Abbâs-ı ‘izzet-ğarîn vâşıl-ı çerğ-i heftümîn ola. Buyurdılar ki : “Ey ‘amm-ı büzürgvâr cümle evlâd-ı şığâr u kibâr ile //HSA 131b//baña qarîb olıñ.” Pes cümle birbirin ta’qîb ve ümîd-i naşîb ile nezdîk-i ceyb-i raqîb oldılar. Cümlesin iltifâta mazhar ve nazâr-ı ‘inâyet ile nazâr buyurup¹³⁹⁸ dest-i sa‘âdet-peymâların ber-dâşte-i dergâh-ı Hudâ idüp leb-cünbân oldılar¹³⁹⁹: “Ey Hudâ-yı Mennân bu ‘amm-ı büzürgvâr ve bunlar ehl-i beyt idükleri bedîdârdur. Hudâyâ Perverdgârâ bu fırkayı ‘azâb-ı nârdan âzâd ve hâtır-ı mahzûnların sa‘âdet-i¹⁴⁰⁰ selâmet ile dil-şâd eyle.¹⁴⁰¹”

[Li-Münşi’ihî]

*İdüp bu fırkayı dūzahdan āzād
‘Ināyet eyleyüp lutfiñla kıl şād¹⁴⁰² //A2 131a//*

[Neşr]

Bu du‘â-yı şadâkat-peymâ qarîn-i leb-i resûl-i müctebâ olıcağ südde-i bâb u havâ’it-i beyt-i ‘Abbâs-ı ‘âlî-cenâb zümre-i te’mîn ile sâmi‘a-i sükkân-ı mele’-i a‘lâyı pür-tanîn idüp “Âmîn âmîn!” diyü tezyîl-i kelâm-ı resûl-i emîn itdiler.

[Li-Münşi’ihî]

*Çün du ‘â itdi ol resûl-i güzîn
Kıldı aña hacar (ü) şecer te ‘mîn*

*Bu ne i ‘câz u ne kerâmet olur
Ki ‘atâ eylemiş Hudâ-yı mu ‘în*

*Ola rûh-ı kerîmine her ân
Niçe yüz biñ tahîyyet ü tahsîn*

¹³⁹⁶ müceddeden] –ç HSA, A2

¹³⁹⁷ olmağla] oldı HSA, A2

¹³⁹⁸ buyurup] ve HSA, A2

¹³⁹⁹ oldılar] itdiler RE

¹⁴⁰⁰ sa‘âdet-i] – A2

¹⁴⁰¹ ve hâtır-ı mahzûnların sa‘âdet-i selâmet ile dil-şâd eyle] ‘inâyet eyleyüp lutfiñla kıl şād HSA

¹⁴⁰² HSA’da bu beyit yerine “‘inâyet eyleyüp lutfiñla kıl şād” ifadesi yer almaktadır.

[66] Mu‘cize-i Zîsten-i Büzgâle Be-Du‘â-yı¹⁴⁰³ Hâzret-i Hâtemü’r-Risâle

Bir dem-i sa‘îdde hâzret-i resûl-i mecîd *şalla’llâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve ‘alâ âlihi* //RE 129b// *mā teyessere’l-‘ayş ve t̤ābe*¹⁴⁰⁴ şem‘-i cem‘-i aşhâb¹⁴⁰⁵ ve mihr-i münîr-i sipihr-i aḥbâb¹⁴⁰⁶ olup cerr-i zeyl-i kelām ve ḥall ü ‘aḳd-i intizām derārî-i nûket-i ḥikmet-encām iderek seyl-i kelām vādî-i ta‘āmda cereyân ve mihr-i maḳāl sipihr-i me’kûlde dıraḥşân oldu. Hâzret ser-â-pâ sem‘ ü gūş idiler. Bir merd: “Cümle et‘imeden //HSA 132a// gūşt hoşdur.” didi. Aşhâb-ı şafâ şüḥan-ı merdî ḳabûl ile ıṣḡâ itdiler. Sultân-ı aşfiyâ mâh-ı burc-ı ıṣṭifâ

[Li-Münḥşi’ihî]

Luṭfi na’îm-i âb-ı beḳâ gibi rūḥ-baḥş

Hulḳı nesîm-i bād-ı şabâ gibi dil-güşâ

[Neşr]

*şalla’llâhü ‘aleyhi ve şaḥbihi ve ‘alâ şaḥbihi’n-nücebâ*¹⁴⁰⁷ ḥarf-zen-i maẓmûn-ı fıkḁân-ı gūşt olup¹⁴⁰⁸ buyurdılar ki: “Ḥaylî zamândur ki nazarımızda gūşt nümâyân olmamışdur.” Enşâr-ı zevi’l-istibşârdan bir merd-i kâr bir niçe zamân idi bir büzgâleyi terbiyyet idüp ḥânesinde ḥıfz u ḥırâset iderdi. Ol faḳîr-i hem-ḥâbe-i //A2 131b//zamîr eyitdi ki: “Büzgâle ṭabḥ olınup ḥâzrete nevâle ola.” Fi’l-ḥâl ḥânesine ‘azîmet idüp büzgâleyi biryân ve püseri ile ithâf-ı resûl-i Mennân eyledi. Hâzret-i resûl-i emîn püseri firistâde-i ümmehât-ı mü’mînîn idüp ba‘dehü¹⁴⁰⁹ Bilâl ihzâr-ı ḥân ile me’mûr-ı emr-i nebiyy-i müte‘âl oldu. Der-i mescidde aşhâb-ı me’âlî-me’âşirden on beş kimesne ḥâzır bulunup işâret-i bâ-beşâretleri ile ser-i ḥûna cülûs ve luṭf u nüvâziş-i ḥâzrete me’nûs oldılar. ‘İzâmı sâlim olmaḳ üzere tenâvüle ‘âzim olup ol cümleye vefâ ve büyüṭ-ı evzâc-ı ṭâhirâta ihdâ olındıḳdan soñra fermân-ı sultân-ı ‘âlî-mekân ile cümle üstüḥânları cem‘ idüp dest-i mübâreklerini üzerine vaz‘ buyurdılar.¹⁴¹⁰ Fi’l-ḥâl çeşmesâr-ı âb-ı ḥayât ve inficâr-ı âb ile sebeb-i necât olan menba‘-ı eyâdî-i cesîme ya’nî eyâdî-i kerîmeleri berekâtı ile ol ‘izâm-ı puḥte ḥayât-ı

¹⁴⁰³ be-du‘â-yı] bā-du‘â-yı RE

¹⁴⁰⁴ Selam ve dua ona ve hayatı kolaylaştırıp güzelleştiren onun ailesine olsun.

¹⁴⁰⁵ aşhâb] abḥâb RE

¹⁴⁰⁶ aḥbâb] aşhâb RE

¹⁴⁰⁷ Allah ona, ailesine ve temiz ashabına salat etti.

¹⁴⁰⁸ ḥarf-zen-i maẓmûn-ı fıkḁân-ı gūşt olup] - RE

¹⁴⁰⁹ ba‘dehü] – A2

¹⁴¹⁰ buyurdılar] idüp RE

tāze bulup harekete āgāza başladı. Emr-i melik-i ‘allām//HSA 132b// ile imā-yı kıyām buyurıcak büzgāle kıyām ve tahrīk-i akdām idüp hāne-i enşārīye revān ve vuşūle¹⁴¹¹ şitābān oldu. Çünkü enşārī büzgāleye nazar itdi eyitdi: “Bu büzgāle bizüm büzgāleye müşābihterdür.” Zen-i enşārī eyitdi: “Zannum budur ki bizüm büzgālemüz idügi muḳarrerdür.” Merd ü zen henüz bu maḳūle süḥan üzere iken püser mināşsa-i nazarda cilveger oldu. Huzūr-ı peygamberde büzgāle du‘ā-yı hātemü’r-risāle ile kesb-i ḥayāt-ı tāze itdügi aḥvālī¹⁴¹² takrīre āgāza başladı. İ‘timād u i‘tikādları ziyāde olup //A2 132a// taşliyye vü tahıyyet ile pīşgāh-ı itā‘atde sitāde oldılar.

[Li-Münşi’ihī]

Olsun aña vü āline etbā’ına selām

Mādāmeti’s-semā ve mādāmeti’s-şerā

(Gökyüzü döndükçe zenginlikler de artar.)

[67] Mu‘cize-i Āgāhī-i Nebiyy-i Ḥaṭīr Ez-Ḥile-i Merd-i Küştgīr

Dilīr-i ‘arşa-i risālet ve ḥıttagīr-i velāyet-i nübüvvet

[Nazm]

Şeh-süvār-ı mülk ü millet server-i ‘ālī-cenāb

Fāris-i yekke-süvār-ı çerḥ hemḥün āftāb

(Millet ve vatanın şehsüvarı, cömert ve şerefli önder, güneş gibi kainatın süvarisi)

[Neşr]

Mu‘cizāt-ı bāhire ve kerāmāt-ı zāhirelerindendür ki yelān-ı ‘Arab’dan bir merd-i Tehemten-ten ü Rüstem-sitem ü şaf-şiken var idi ki bāzū-yı saḥtī //RE 130b// maḡbūt-ı Gīv ü Bījen ve nīrū-yı baḥtī maḥsūd-ı dilīrān-ı ḥaşm-efken idi. İsti‘lā-yı rāyet-i İslām ve istilā-yı hidāyet-i resūl-i enām kāmēt-i şabr u taḥammülini lām ve gerden-i ṭāḳatı girifte-i kemend-i ālām itmiş idi. Pīşgāh-ı nübüvvet-penāhlarına rüy-māl idüp eyitdi: “Ey resūl-i müte‘āl da‘vā-yı nübüvvet ile kıyl ü ḳāl ser-ḥadd-i memālik-i itnāba ittişāl buldı.//HSA 133a// Hem-ḥābe-i zamīr olur ki küştgīrlık resmini ibdā idüp senūñle ol hevā fezāsında ḥırāmān ve ḥınk-ı zūr ile her birimüz cevelān idüp eger sen baña ḡālib olursañ cāme-i ḥayātumı sālīb ol eger şüret-i galebe

¹⁴¹¹ vuşūle] vuşūlde A2, RE

¹⁴¹² itdügi aḥvālī] itdügin A2

benüm mir'at-i hayālümde nümāyān olursa seni ihlāk ile rāḥat-resān-ı ḥalk-ı cihān olayın.” Resūl-i muṭā' bu müdde'adan imtinā' göstermeyüp¹⁴¹³ mübāşeret-i kār-ı muşāra'aya müsāra'at ü mübāderet buyurdılar. Bu deñlü bāzū-yı saḥt ile ol bed-baḥt //A2 132b// mağlūb ve rāyāt-ı da'vāyı tefevvuḳı menkūs u menkūb olup iki def'a rehneverd-i ḥıṭṭa-i kerāmet ve bādiye-gerdān-ı kişver-i velāyet ḥazretleri gālib olup ammā cāme-i ḥayātın sālīb olmadılar. Kemāl-i iḥsān ile yine aman virdiler. Ol bedgümān sergeşte-i beyābān-ı hırmān ve üftāde-i sengistān-ı ḥüsrān “Ḥabl-i ḥile ḥuşul-i murāda vesīle olur.” diyü mülāḥaza vü ḥayāl itdi ki bu def'a pāy-ı mübāreklerin girift itmek ile mekr ü āl eyleye fi'l-ḥāl semīr-i bāli olan tedbīr-i bī-me'ālī telḳīn-i //RE 131a// rūḥu'l-emīn ile meştūr-ı şaḥīfe-i dil-i server-i dīn oldı. Çünkü nevbet-i sivvumda muşāra'aya müsāra'at ve ḥazretten muḳaddem mübāderet itdi. Buyurdılar ki: “Sālik-i rāḥ-i ḥile ser-menzil-i maḳşüddan şad-merḥale ba'īd ü merdüddur. Bu kārda çihre-i āl bedīdār olmaz mir'āt-i mekr ü reng bu maḥalde pūr-jengdür.” Küştgīr eyitdi: “Ey server-i ḥaṭīr¹⁴¹⁴ meknūn-ı zamīrüm ḳalb-i müstenīrūñe nice müstebīn //HSA 133b// oldı?” Buyurdılar ki: “Ḥālā ḥazret-i Cebre'il emr-i Ḥudā ile nezīl olup fikr-i fāsīd ü re'y-i kāsidi taḳrīr idüp beni ḥabīr eyledi.” Çünkü celiyye-i ḥāl mir'āt-i ḳalb-i merdde 'arz-ı cemāl eyledi. Def-i şükūk u evḥām idüp ḳabūl-i dīn-i İslām itdi.¹⁴¹⁵

[Li-Münşi'ihī]

Ḳabūl-i dīn-i İslām itdi ol merd

Zamīrin pāk idüp ḳalmadı hiç gerd

[68] Mu'cize-i İntāḳ-ı Hubel Be-Taşdıḳ-ı Risālet-i Nebiyy-i Mübeccel şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem¹⁴¹⁶ //A2 133a//

Rāvī-i şīrīn-güftār eḥādīs-i resūl-i muḥtār mezāk-ı cānı şehd-i beyānı ile bu güne şeker-bār idüp iḥbār itmişdür ki şadā-yı şavlet-i da'vet ü risālet ker-kerde-i gūş-ı erbāb-ı ḍalālet olup her kūşeye vāşıl olmuş idi. Ḥıṭṭa-i Yemen'e daḥı dāḥil olıcak cānib-i Yemen'den on iki biñ müşrik-i müstehcen ṭaraf-ı Mekke-i mükerreremeye

¹⁴¹³ göstermeyüp] gösterüp HSA

¹⁴¹⁴ server-i ḥaṭīr] server RE

¹⁴¹⁵ itdi] eyledi RE

¹⁴¹⁶ şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem] - HSA

tevcih-i 'inān idüp resül-i Mennān hāzretlerini imtiḥān kaşd eylediler. Hubel nām bir şanemleri var idi ki aña i'tikādları muḥkem ve pīşgāh-ı 'ibādetde kāmetsleri ḥam idi. Rūz u şeb tā'atde şūr u şegab ile murādların taleb ve ḥidmetini //RE 131b// mūntehā-yı ireb itmişler idi. Ol bütü¹⁴¹⁷ pīşvā-yı kār u teberrükine istizhār idüp hem-rāh u¹⁴¹⁸ 'āzim-i pīşgāh-ı dergāh-ı resül-i İlāh oldılar. Mekke-i mūkerremeye qarīb olıcaḳ bir maḥalle nāzil olup ol şanem için¹⁴¹⁹ bir kūh-ı pūr-şükūh üzere maḳām ta'yīn idüp pūşış-i dībā ile tezyīn ve envā'-ı cevāhır ile ārāste ve eşnāf-ı mefāhır ile¹⁴²⁰ pīrāste idüp müteşaddī-i imtiḥān ve pes-i perdeden ne maḳūle emr-i //HSA 134a// bedī'ü'ş-şān zāhır ü 'ayān olur diyü nigerān iken hāzret-i sulṭān-ı enbiyā

[Li-Münşi'ihī]

Ān menba'-ı şefā'at ü ān ma'den-i 'atā

Ān mecma'-ı mürüvvat ü ān ma'den-i seḥā

(O şefaāt kaynağı ve bağışlama madeni, o insaniyetin merkezi ve cömertlik madeni.)

[Neşr]

Ḳudūm-ı ḳavm-i mezmūmı istimā' idicek istikbālde isrā' buyurup rāh-ı tevḥīde da'vet ve şeref-i İslām'a ile delālet¹⁴²¹ buyurdılar.

[Li-Münşi'ihī]

Didi eyleñ ḳabūl-i dīn-i Hüdā

Şerer-i küfri eyleñüz itfā

Vaḥdet-i Haḳḳ'a eyleyüp ikrār

Eylemeñ bu ḍalālde ısrār //A2 133b//

Maḥz-ı ızrār olur bu¹⁴²² cism ü tene

Kimse rāzī midür ki oda yene

¹⁴¹⁷ ol bütü] - RE

¹⁴¹⁸ hem-rāh u] - RE

¹⁴¹⁹ Mekke-i mūkerremeye qarīb olıcaḳ bir maḥalle nāzil olup ol şanem için] Mekke-i mūkerremede HSA, A2

¹⁴²⁰ ve eşnāf-ı mefāhır ile] - RE

¹⁴²¹ şeref-i İslām'a ile delālet] şeref-i İslām neyle delālet A2

¹⁴²² bu] o RE

[Nesr]

Eyitdiler: “Bu kār-ı düşvārdur. Mücerred kelām ile Ḥaqq’ı izhār itmek mir’āt-i imkānda ne çihre bedīdār ider. Bize bir mu’cize-i muḥayyire ibrāz eyle ki kāşif-i remz ü rāz ola.” Seyyid-i enām ‘aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām¹⁴²³ ilzām-ı ḥaşm-ı nā-fercām için buyurdılar ki: “Bu şanem güftār idüp ikrār iderse mülzem olur mısuz?” Eyitdiler: “Bu mülāḥaza vü ḥayāl cilveger-i zuhūr olmak ne ihtimāldür hergiz bu şanemden güftār gūş-güzār olmamışdur. Eger bu şüret bedīdār olursa inkārda ıştır nice izhār olunur?” Pes ḥazret //RE 132a// Hubel’i libāsdan ‘uryān itmek fermān idüp dest-i mübāreklerinde olan ‘aşāyı fark-ı Hubel’e koyup imā buyurdılar ki ¹⁴²⁴ iṭā’at şüretleri hüveydā ola sordılar ki¹⁴²⁵: “Ey Hubel ben kimem?” Hubel eyitdi: “Ey zāt-i mükemmel sen resūl-i Ḥudā-yı zemīn ü zamānsun ‘azze ve celle.” Pes¹⁴²⁶ küffār-ı bed-kār ¹⁴²⁷ bu kār-ı saḥtdan ta’accüb-kirdār olup cümle //HSA 134b//ol miḥrāb-ı mesācid ü me’ābid ḥuzūrında sācid olup qabūl-i İslām u imān ile müşerref ü müstes’ad oldılar.

[Li-Münşi’ihī]

Bir kelām ile niçe biñ kāfir

Dīn-i İslām’a oldılar dāḥil

Nuṭḡ-ı Aḥmed kelām-ı mu’cizdür

Feyz-baḥş-ı Hüdā’dur el-ḥāşıl

[69] Mu’cize-i Kifāyet-i Endek-Ḥurmā Be-Heme ‘Asker-i Sultān-ı Verā

Ruvāt-ı şikāt-ı kirām¹⁴²⁸ şebt-i şaḥā’if-i leyāl u eyyām¹⁴²⁹ itmişlerdür¹⁴³⁰ ki in’ām-ı ‘āmı feyz-baḥş-ı cümle-i enām olan ḥazret-i resūl-i ‘Allām

¹⁴²³ ‘aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām] – A2, RE

¹⁴²⁴ koyup imā buyurdılar ki] vaz idüp su’āl buyurdılar ki A2

¹⁴²⁵ iṭā’at şüretleri hüveydā ola sordılar ki] - RE

¹⁴²⁶ Pes] - HSA

¹⁴²⁷ Pes küffār-ı bed-kār] küffār HSA, A2

¹⁴²⁸ Ruvāt-ı şikāt-ı kirām] Ruvāt RE

¹⁴²⁹ leyāl u eyyām] eyyām u leyāl A2, RE

¹⁴³⁰ itmişlerdür] itmişdür RE

[Nazm]

Murād-ı küñfekān maḳṣūd-ı kevneyn

Kemān-ebrū-yı kāne¹⁴³¹ ḳābe ḳavseyn //A2 134a//

(İki cihanın ve yaratılışın amacı, kane kabe kavseyn'in yay kaşlısı)

Hilāleṣ ḥalka-gūṣī ber-reh-i ṣām

Bilāleṣ ṣubḥ-ḥīzī ber-ser-i bām

(Onun hilali Şam yolunda bir köle, onun Bilal'i erkenden dam başında)

ṣalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve ṣaḥbihi'l-'izām¹⁴³² ḥarb-i Ahzāb'da fırka-i 'adūyı irhāb ve şafḥa-i dehrden nokta-i vücūdların izhābda bezl-i tākāt u tāb iderdi. Egerçi ol şāh-bāz-ı ṣecā'at-kirdār pençe-i ḳahrında küffār-ı bed-kirdār¹⁴³³ tebeh-i rūzgār idükleri bedīdār idi.

[Beyt]

Eger mähī ez-seng-i ḥārā buved

Şikār-ı nehengān-ı deryā buved

(Eğer balık mermerden olsa bile nehirdeki timsahların avı olur.)

[Neşr]

Ammā teşcī'-i aşḥāb-ı kirām u 'asker-i zafer-fercām içün iḳdām buyurırlar idi ve hātif-i ḡayb pes-i perde-i bī-'aybdan

[Kıt'a] //RE 132b//

Ey düşmen-i melik-rā be-ḡam küşte çü şem'

Bed-ḥāh-ı tū bād dem-ā-dem çü şem'

Ber-geşte zi-pīş-i tū sipāh-ı¹⁴³⁴ düşmen

Yā rīḥte yā sūḥte yā küşte çü şem'

(Ey düşmanını gamla mum gibi eriterek öldürmüş olan, senin düşmanın sürekli mum gibi olsun, düşman askeri senin önünden dönmüş, mum gibi ya dökülüp saçılmış ya yanmış ya da ölmüştür.)

¹⁴³¹ kāne] kāf A2

¹⁴³² Allah ona, ailesine ve yüce ashabına salat etti.

¹⁴³³ küffār-ı bed-kirdār] küffār-ı bed-kār RE

¹⁴³⁴ sipāh-ı] siyāh-ı A2

[Nesr]

Maзмünü ile hıṭāb ve terfih-i ḥāṭır-ı ‘āṭır-ı me‘ālī-iktisāb iderdi. Ammā ol sulṭān-ı ser-efrāz ve serir-efrūz-ı ‘izz ü nāz “*Hüzzī //HSA 135a// ileyki ‘n-naḥl*”¹⁴³⁵ maзмünün hüveydā itmek için ‘arṣa-i ḥarbe vaż’-ı pā buyururlaridi.

[Li-Münşi’ihī]

Eger Hakk kār-rā bī-sa’y kerdī

Be-Meryem key nidā kerdī ki hüzzī

(Allah, senin işini çabasız yapmanı takdir etseydi Meryem’e “silkele” diye seslenir miydi?)

[Nesr]

Pes eṣnā-i ḥarb ü hilāl-i ḍarbde ḥiṣāvend-i aṣḥāb-ı kirāmdan ba’zı e’izze-i fiḥām akāribine def’-i maḥarrat-ı cū’ için ba’zı eşyā ihdā iderler idi. Cümleden Büşeyr’e ḥarbde takviyy için hemşiresi bir miḳdār ḥurmā irsāl eyledi. Firistāde pīṣgāh-ı hümāyūnlarından mūrūr idüp naḥar-ı ‘ālīlerine maḥrūn olıcaḳ //A2 134b//zihn-i veḳḳādları ki āteş-i tiz-kāmı muḥmid olup āb-ı zülālī mūncemid iderdi. ‘Arūs-ı umūr-ı ḡaybiyye naḥar-ı ‘ilm ü kemāllerinde cilveger ve verā-yı tutuḳ-ı muḥaccebāt mihr-i mūnevverden aḫher idi. Da’vet buyurup iḫzār-ı ḥurmāyı inbā buyurdılar. Fi’l-ḥāl deryā-yı cūd u nimet olan keff-i bā-kifāyetlerine teslīm eyledi. Menba’-ı eyādī-i cesīme olan eyādī-i kerīmeleri ile pūṣīde vū mestūr buyurup cümle aṣḥāb-ı ‘izzet-menḳabet ḥāzır olmaḡa işāret buyurdılar. Heme-i ‘asker cilveger-i naḥar-ı enverleri olup ḥasbe’l-emr hilāl-i benān-ı mūbāreklerinden tereṣṣuḫ iden ḥurmādan tenāvüle ibtidā idüp ol seḥāb-ı raḥmet ü ni’met ve ebr-i //RE 133a//ḥoş-āb-ı cūd-u eryeḫiyyetden her birinūñ dil-i ‘aṭṣānı reyyān ve kiṣṭzār-ı ḳalb-i nālānı ser-sebz ü ḥandān olup bir kimesne ḳalmadı ki ni’met-i keff-i seyyid-i muṭā’ anı işbā’ itmeye. Kebīr ü ṣaḡīr cümle sīr oldıḳdan ṣoñra //HSA 135b// ber-dāṣṭe-i dest oldılar. Yine ḥurmā miḳdār-ı evvel üzere hüveydā olup bu emr-i ‘acībter meṣḥūd-ı naḥar-ı heme-i ‘asker oldı.

¹⁴³⁵ “Hurma dalını kendine doğru silkele ki, (üzerine taze, olgun hurma dökülsün.)” Kur’ân-ı Kerīm , Meryem, 19/25.

[Li-Münşi'ihî]

Şalli 'alā ravzati hayri 'l-verā

Men hüve tāvusu riyāzi 'l-Hüdā

(Hz.Peygamber'in Ravzasına selam et ki o, Hüda'nın bahçelerinin tavusudur.)

Kehf-i beşer mehbi't-i rūhü 'l-emīn

Bü 'l-beşer ez-ħırmen-i ū hūşe-çīn

(İnsanların sığınağı, Cebrail'in indiği yer, Hz.Adem onun harmanından başak devşirir.)

[70] Mu'cize-i Āgāhī-i Ḥāzret Ez-Ḥīle-i Ebū Cehl-i Dālālet-Fıtrat

Ḥabl-i rivāyet ile delv-i mu'cizātī çāh-ı kümündan bīrūn iden ruvāt-ı şikāt-ı¹⁴³⁶ //A2
135a// şadākat-maḵrūn bu mu'cize-i bāhireyi bu vechile şebt-i şahā'if-i şihhat-
merhūn¹⁴³⁷ itmişlerdür ki vākıf-ı rumūz-ı leṭā'if 'ārif-i esrār-ı ma'ārif

[Beyt]

Dür-i şāyeste-i deryā-yı sermed

Resūl-i Yeşrib ü Baṭḥā Muḥammed

(Sonsuzluk denizine yaraşır inci, Mekke ve Medine'nin resulü Muhammed)

[Neşr]

şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-mümecced¹⁴³⁸ ḥāzretlerinūñ¹⁴³⁹
şadā-yı nübüvvet ü risāleti ṭāḳ-ı sipihri pūr-velvele idüp zemīn-i cism-i 'adūya
zelzele şaldı ve debdebe-i şavlet ü ḳudreti gūş-ı a'dā-yı bed-güheri ker ve şahīfe-i
mu'cizātī defter-i küffār-ı saḳar-maḳarrı ebter idüp āftāb-ı da'veti şārık ve māhtāb-ı
heybeti bārık olup ne inkārda ısrār ile ızrār ve ne muḳābele vü mücādele ile bir¹⁴⁴⁰
kār idemeyüp¹⁴⁴¹ kânūn-ı dilleründe āteş-i hıḳd u ḥased işti'āl idüp eziyyet-i ḥāzrete
iştiğālī dībāçe-i nāme-i a'māl itmişleridi.

¹⁴³⁶ rüvāt-ı şikāt-ı] rüvāt-ı RE

¹⁴³⁷ şebt-i şahā'if-i şihhat-merhūn] şebt-i şahā'if RE

¹⁴³⁸ Allah ona, ailesine ve şerefli ashabına salat etti.

¹⁴³⁹ şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-mümecced ḥāzretlerinūñ] ḥāzretlerinūñ şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-mümecced A2

¹⁴⁴⁰ bir] – A2

¹⁴⁴¹ idemeyüp] idebildiler RE

[Mısrā']

Sevvede 'l-vücūh kabīhatu ef'ālihīm //RE 133b//

(Kötü fiilleri yüzlerini kararttı.)

[Neşr]

Bu huşūşda ser-endāhte-i zānū-yı hayret olup mübtelā-yı zücret idiler.¹⁴⁴² Huşūşan Ebū Cehl ser-defter-i erbāb-ı nifāk olmağla hem-vāre zehr-ābe- //HSA 136a// feşān-ı şikāk olup rīze-i şīşe-i bed-kārī ile pāy-ı ehl-i İslām'a resānende-i āzār u dām u hīle vü mekīde ile murğ-ı rāhat-ı ehl-i imānı remīde itmekde der-kār idi. Hāşşa-i¹⁴⁴³ hāzret-i resūl-i şādık zāt-ı 'ālīlerine lāzım-ı ğayrı müfārık olan nübüvvet ü risālet-i enveri şārık¹⁴⁴⁴ olduğu 'ilāve-i keder-i sābık olup rāh-ber-i dālālet her tarafa sā'ik oluridi. //A2 135b//

[Beyt]

Be-hīle-bāzī eger bāb-ı hīle bāz kunī

Bihest ez-an ki be-āheng-i çeng sāz kunī

(Eğer hilebazlıkla bir hile kapısı açarsan, bu çengin ahengine eşlik etmekten daha iyidir.)

[Neşr]

Mazmūnın piş-nihād-ı re'y-i nā-sedād idüp mir'āt-ı hātır-ı fātırında bu şüret zāhir oldu ki mazhar-ı hitāb-ı levlāke levlāk hāzretlerini sā'ik-i ma'raz-ı helāk ola.

[Mısrā']

Fikr-i müfsid heme endīşe-i fāsīd bāşed

(Müfsidin düşüncesi hep fesatlık olur.)

[Neşr]

Pes huddām-ı şikā-encāmına emr itdi ki 'atebe-i dār-ı dālālet-medārında hendek hafr idüp bir çāh peydā itdiler ve ihfā-yı hīle vü mekīde idüp üzerini hār u hāşāk ile pūşīde itdiler ki vāz'-ı kadem iden ādem o dem bün-i çāha düşe ve ma'raz-ı helāke iriše. Pes Ebū Cehl-i la'īn-i dālālet-kārīn ser-i hīleyi¹⁴⁴⁵ pister-i temāruza kodı ki ol

¹⁴⁴² mübtelā-yı zücret idiler] ğāyet zücret üzere idiler RE

¹⁴⁴³ hāşşa-i] – HSA, A2

¹⁴⁴⁴ şārık] bārık RE

¹⁴⁴⁵ ser-i hīleyi] ser-i bī-devletin RE

hazret ‘adet-i müstaḥseneleri üzere ‘iyâdet kaşd buyurıcaḳ nermî-i ḥāk ile ¹⁴⁴⁶ derûn-ı cāha düşe mertebe vü cāha naḳş irişe.

[Mıṣrā’]

Ġāyet-i cehl buved müşt-zeden sindān-rā //RE 134a//

(Örsü yumruklamak cehlin son derecesidir.)

[Neşr]

Her bār ki ol hazrete ihānetde bezl-i maḳdūr iderdi. Ser-i mūr baḥş-peżîr ¹⁴⁴⁷ olmaz idi . Kîne-i dîrîneyi izhār ile kaşd-ı eziyyet ü āzār itse beyyin (ü) aẓherü’l-ḳavm şermsār ve idāre-i //HSA 136b// kelām ile irāde-i ilzām eylese mülzem ü melām oluridi. Bir vechle def’e ḳādir olmayıcaḳ āḥîr ¹⁴⁴⁸ ol kāfir-i ḥāsîr bu maḳûle kāra daḥı ¹⁴⁴⁹ mütecāsîr oldu. Ammā şûret-i emeli āyine-i ḥuşûlde cilveger olmayup ḥîlesi kārger olmadı ve ğayret-i Ḥaḳ zuhûr idüp āḥîr-i ğazve-i Uhûd’da ¹⁴⁵⁰ ma’raẓ-ı ḥayâtıdan dūr olmış idi.

[Beyt]

Her ki tîġ-i sitem-keşed bîrûn

Felekeş hem bedān bi-rîzed ḥûn //A2 136a//

(Her kim ki sitem kılıcını çıkarırsa, felek o kılıçla onun da kanını saçar.)

[Neşr]

Çünkü bîmārî-i Ebû Cehl-i tebehkār ğuş-ġüzār-ı hazret oldu ol ḥurşîd-i sipîhr-i nübüvvet sāye-endāz-ı ḥāne-i zulmet-sāz-ı Ebû Cehl-i bed-fiṭrat olup ‘iyâdet itmege kaşd u ‘azîmet buyurdılar.

[Beyt]

Ne ḥaşletdür ne lutf u ne keremdür

K’ide ḥaşm-ı bed-endîşe keremler

[Neşr]

Çünkü hazret-i fermān-fermā-yı mülk-i nübüvvet ve sultān-ı serîr-i velāyet-i risālet ḥāne-i Ebû Cehl-i ḳalālet-menḳabet ṭarafına tevciḥ-i zamîr-i müştîrî-fiṭnat

¹⁴⁴⁶ nermî-i ḥāk ile] – A2,HSA, Lİ, AE, TK

¹⁴⁴⁷ baḥş-peżîr] baḥş-meysûr RE

¹⁴⁴⁸ āḥîr] - RE

¹⁴⁴⁹ daḥı] – A2

¹⁴⁵⁰ ğayret-i Ḥaḳ zuhûr idüp āḥîr-i ğazve-i Uhûd’da] āḥîr-i ğazve ğayret-i Ḥaḳ zuhûr idüp RE

buyurdılar.¹⁴⁵¹ Henüz dāra dāhıl olmadın pīşgāh-ı menzile ki vāşıl oldılar peyk-i bād-pūyān-ı heft-āsmān Cebre'il-i celīlū'ş-şān Hudā-yı Mennāndan peygām-āver olup sırr-ı ser-besteyi mināşsa-i takrīrde cilveger eyledi.

[Li-Münşi'ihī]

Menih pā-ber der-i hāne eyā şāh

Ki hārī şud nühüfte ber-der çāh

(Ey şah ayağını evin kapısına basma ki orda çerçöple bir kuyu gizlenmiştir.)

[Neşr]

Çünkü şahā'if-i ahvāl hāme-i zebān-ı Cebre'il 'aleyhimi's-selāmü'l-müte'al ile mersūm-ı bāl-i hazret-i resūl-i kerīmu'l-hışāl //RE 134b// oldı. Ol metbū'-ı maṭbū' dārā dāhıl olmayup rücū' buyurdılar. Ol gaddār-ı bed-kār nazarında ric'atleri //HSA 137a// bedidār olıcağ setr-i hāl için firāşından kemāl-i isti'cāl ile kıyām eyledi ki sebeb-i rücū'ı isti'lām eyleye. Nā-gāh bi-emri'l-İlāh ol çāh içine düşdi.

[Beyt]

Hāfiru'l-bi'r fī tarīki aḫīhī

Vākı'un fīhi lā maḫālete fīhī

(Dostunun yoluna kuyu kazan şüphesiz ona düşecektir.)

[Neşr]

Fi'l-hāl ḥabl irsāl idüp ol çāh-ı dālāletden ol bed-fiṭrat iḫrācına mübāderet eylediler. Ḥabl vāşıl-ı ser-menzil-i merām olup resīde-i Ebū Cehl-i bed-kām olmadı //A2 136b// Her nice ki cidd-i bī-hisāb itdiler Ebū Cehl-i bed-kāma zafer-yāb olmadılar. Ol melām-ı enām feryād idüp eyitdi: “Ey kavm-i bī-sedād beni çāhdan iḫrāc himmet-i Muḥammed'e muhtācdur. Dest-yārī-i kerem ile iḫrāca himmet iderse emniyyet şüret bulur. Ve illā 'usret mukarrerdür.” Hıdmet-i Ebū Cehl'de ihtiyār-ı dālālet eyleyen kavm-i pür-ḥasāret cenāb-ı 'ālī-menḳabetlerine mürāca'at idüp eyitdiler: “Ḥaṭā ile Ebū Cehl üftāde-i çāh oldı. Meded-kārī-i risālet-penāh-ı dest-yārī itmezse ḥālī mü'eddī-i helāk ü tebāh olur.” diyü niyāz-ı bī-şümār ibrāz idicek hazret-i risālet-penāh şeref-baḫşende-i ser-i çāh olup buyurdılar ki: “Yā Ebā Cehl seni çāhdan iḫrāc emr-i sehldür ammā kabūl-i imān u İslām ile şeref-yāfte-i kabūl-i ḥāş u 'ām olur mısun?” Ol tīre-dil-i nā-kabūl ü nā-kābil eyitdi: “Belī!” Pes hazret-i resūl-i Mennān

¹⁴⁵¹

tevcih-i zamir-i müşteri-fiṭnat buyurdılar] teveccüh niyyet buyurdılar RE

dest-i mübâreklerin çāha¹⁴⁵² idlā¹⁴⁵³ ve Ebū Cehl'e yitişüp //RE 135a// ihrâcına şarf-ı himmet-i 'ulyā buyurdılar. //HSA 137b//Çünkü mel'un-ı dālâlet-maḡrūn ol varṭa-i 'azîmeden bîrūn oldu eyitdi: "Ḥaḡḡā bu siḡr-i i'cāz-nümādur." "*İzā rakibū fî'l-fülki da'av muḡlişîne lehu'd-dîn*"¹⁴⁵⁴ Bu maḡûle nâ-dürüst îmān olan bed-güyān maḡall-i müzāyakada her ne teklîf olınsa ḡabûl idüp taḡrîf itmezler. Hemān ki rāh-ı ḡalāş nümāyān ola dil-ḡāḡları ne ise ol ṭarafā tevḡḡ-i 'inān iderler. "*İn kāne ḡayran ev şerran*"¹⁴⁵⁵ Ḥaḡḡā ki mel'un kār-ı inkār-ı dîn-i hidāyet-iş'ârda vāşıl-ı //A2 137a// derece-i 'ulyā ve eziyyet-i ehl-i İslām'da u'cûbe-i dünyā idi. "*Kellā inne'l-insāne leyeṭḡā en re'ahüstaḡnā inne ilā rabbike'r-rüç'ā*"¹⁴⁵⁶ [ilā-ahiri'l-aye] naşş-ı kerîminde insāndan murād-ı cenāb-ı Sübhān Ebū Cehl-i müftazıl idüḡi kütüb-i müte'addidede muşarraḡdur.

[Li-Münşi'ihî]

Ne 'aceb bed-sirişt imiş Bū Cehl

Ḥaḡḡı bilmiş iken 'inād itdi

Var iken intisābı¹⁴⁵⁷ ol şāha

Cehl ile kendüsini yād itdi

[71] Mu'cize-i Redd-i Fesād-ı Ebī Cehl-i Nā-dān Bā-Melā'ike-i Āsmān

Ḳabāyih ü şenāyi'-i mücibü'l-beşāyi'inden¹⁴⁵⁸ biri daḡı bu naḡl-i şarīḡdur ki rivāyet-i i şikāt ile taşḡḡ olunmuşdur. Ḥazret¹⁴⁵⁹

¹⁴⁵² çāha] – A2, RE

¹⁴⁵³ idlā] evlā HSA, A2

¹⁴⁵⁴ "Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O'na has kılarak (ihlâsla) Allah'a yalvarırlar." Kur'ân-ı Kerîm , Ankebût, 29/65. Bu ayet iktibâsında da bazı eksiklikler vardır. Sadece A2 ve RE nüshalarında bulunan bu ayet Kur'an'da "Feizā rakibū fî'l-fülki da'av allāhe muḡlişîne lehu'd-dîn" biçimindedir.

¹⁴⁵⁵ "*İzā rakibū fî'l-fülki da'avü'l-lāhe muḡlişîne lehu'd-dîn*" Bu maḡûle nâ-dürüst îmān olan bed-güyān maḡall-i müzāyakada her ne teklîf olınsa ḡabûl idüp taḡrîf itmezler. Hemān ki rāh-ı ḡalāş nümāyān ola dil-ḡāḡları ne ise ol ṭarafā tevḡḡ-i 'inān iderler. "*İnne kāne ḡayran ev şerran*"] – HSA, AE İnne kāne ḡayran ev şerran: İyi de olsa kötü de olsa

¹⁴⁵⁶ "Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir." Kur'ân-ı Kerîm , Alak, 96/6,7,8.

¹⁴⁵⁷ intisābı] ittisāli RE

¹⁴⁵⁸ ḡabāyih ü şenāyi'-i mücibü'l-beşāyi'inden] ḡabāyih ü şenāyi' ü fezāyihinden RE

¹⁴⁵⁹ ḡazret] – A2, RE

[Beyt]

Husrev-i¹⁴⁶⁰ Baḥā şeh-i Yeşrib harem

Gevher-i her-ḥātem-i dest-i kerem

(Mekke ve Medine'nin sultanı, kerem elindeki her yüzüğün taşı.)

Dürr-i yetīm-i şadef-i ıstıfā

Vāsıta-i 'ıkd-i sübül Muştafā

(Seçkin sadefin en büyük incisi, bütün yolları bir araya getiren Mustafa)

[Neşr]

şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi'l-müctebā bir hengām-ı şafā-encāmda ruḥsār-ı ḥurşid-āşarın harem-i Ka'be'de ālūde-i ğubār ve mālīde-i tazarru' ve i'tizār-ı dergāh-ı Perverdgār //RE 135b// idüp şalāte der-kār olmuşlar ve secde için zemīne vaż'-ı cebīn-ı tābdār buyurmışlar idi. Güyā āftāb idi ki 'arşa-i zemīne feyż-i enver yā māh-ı gerdūn-intisāb idi ki şeb-i tār-ı cerā'imi tāb-ı nūr ile ḥurşid-kirdār iderdi. Gerçi //HSA 138a// rüy-ı bihbūd ḥāk-fersūd u ğubār-ālūd idi ammā dīde-i ḥālī nażır-ı cemāl-i maṭlūb-ı dil ü cenānī¹⁴⁶¹ ve mustaḥzır-ı eşvāk-ı telākī-i Sübhānī idi.

[Nazm] //A2 137b//

Dīdesi rüy-ı Ḥaḳḳ'a nāżır idi

Neye meşğül olursa ḥāzır idi¹⁴⁶²

Düst-ber-düst resīd ü yār-ber-yār

Ḥübter-ender-cihān zīn çe būd kār¹⁴⁶³

(Dost dostla ulaştı sevgili sevgiliye kavuştu, dünyada bundan daha güzel ne olabilir ki?)

[Neşr]

Muḳābil-i rüy-ı münīri 'arş-ı Raḥmān cilveger-i enzārı rüy-ı āsmān idi. Şanādīd-i Ḳureyş harem-i Mekke'de cālīs ve dır'-ı kīn ü ḥasedi lābis idiler. Ebū Cehl-i tebeh-

¹⁴⁶⁰ husrev-i] server-i RE

¹⁴⁶¹ cenānī] cānı RE

¹⁴⁶² dīdesi rüy-ı ḥaḳḳ'a nāżır idi / neye meşğül olsa yine ḥāzır idi] –RE, ; neye meşğül olursa ḥāzır idi] neye meşğül olsa yine ḥāzır idi A2

¹⁴⁶³ düst ber-düst resīd ü yār ber-yār / ḥübter ender-cihān zīn çe būd kār] – A2, HSA

rūzgār eyitdi ki: “Eger beyne azherü’l-kavm Muḥammed erkân-ı İslâm’ı yine izhâr idüp ḥālîkına secde vü niyâz iderse serini pây-endâz idüp ḥilâf-ı Lât u ‘Uzzâ’ya¹⁴⁶⁴ ‘ibâdet ve kendü ma’bûdına tâ’at cezâsını ikâmet ideyin.” diyü ‘ahd ü niyet itmiş idi.¹⁴⁶⁵ Çünkü ol ḥinde metbû’-ı maṭbû’ ḥazretini¹⁴⁶⁶ kemâl-i ḥuşû’ u nihâyet-i ḥuzû’ ile resm-i ma’hûd üzere sücûd ider gördi. Kaşd itdi ki ‘araḡ-ı cesedi¹⁴⁶⁷ faşd eyleye.

[Li-Münşi’ihî]

Kîne-i dîrînesin izhâr idüp ol ḥod-pesend¹⁴⁶⁸

İster idi irişe ol ser-fîrâza bir gezend

[Neşr]

Sû’-i niyyet ile ol taraḡa ‘azîmet idicek fi’l-ḥâl ‘avdet eyledi. Şanâdîd-i Kureyş eyitdiler: “Yâ Ebâ Cehl ne kâr zâhir ü bedîdâr oldı ki melhûz u menvî olan ma’nâyı izhâr itmeyüp idbâr eyledüñ?” Eyitdi: “Miyân-ı maḡşad u ḡaşıdda âteşden bir ḡendeḡ-ı müsedded peydâ ve melâ’ike-i ulı-ecnihâ hüveydâ olup cenâḡları ile beni redd //RE 136a// ve ḡuzûr-ı ‘izzete¹⁴⁶⁹ vuşûlden şadd itdiler. Bir vechile hirâsân oldım ki cism-i nâ-tüvânda ḡüyâ cân //HSA 138b// ḡalmadı.” Fi’l-ḡâl âyet-i hidâyet-nümâ-yı [ilâ-ahiri’l-aye] “*Erâ’eyte’l-lezî yenhâ ‘abden izâ şalla*”¹⁴⁷⁰ nâzil ve ḡaşd-ı fâşid ü bâṡıl idüḡin beyân ve kilât-ı ḡıfz-ı Mennan’da nebiyy-i ‘âlî-şân maşûn //A2 138a// ve ḡaşd-ı Ebâ Cehl’den me’mûn¹⁴⁷¹ idüḡin izâḡa maḡrûn eyledi.

[Li-Münşi’ihî]

Her ki Īzed der-penâh-ı ḡod kuned

Her ki ḡaşd-ı ü kuned ber-ḡod kuned

(Allah her kimi sığınāḡına alırsa ona kasteden kendine kasteder.)

[Neşr]

Bir daḡı ol maḡûle ḡayâl cây-ḡîr-i ḡalb-i ḡalâl-iştimâl olmayup ḡazret şafâ-yı bâl ile ikâmet-i merâsim-i tâ’at buyurırlaridi.

¹⁴⁶⁴ ‘Uzzâ’ya] ‘Uzzâ RE

¹⁴⁶⁵ diyü ‘ahd ü niyet itmiş idi] - RE

¹⁴⁶⁶ ḡazretini] ḡazreti RE

¹⁴⁶⁷ cesedi] ḡasedi RE

¹⁴⁶⁸ ḡod-pesend] nâ-pesend RE

¹⁴⁶⁹ ḡuzûr-ı ‘izzete] ḡuzûr-ı ḡazrete RE

¹⁴⁷⁰ “Namaz kılariken bir kulu (Peygamber’i namazdan) men edeni gördün mü?” Kur’ân-ı Kerîm , Alak, 96/9,10.

¹⁴⁷¹ ve ḡaşd-ı Ebâ Cehl’den me’mûn] -RE

[Li-Münşi'ihî]

Şad-hezārān āferīn¹⁴⁷² ez-ḥazret-i Rabb-i kerīm

Ber-revān-ı pāket ey maḥbūb-ı cānhā-yı ḥazīn

(Ey hüznü canların sevgilisi, senin temiz ruhuna kerim olan Rabbin'den yüz binler aferin.)

[Neşr]

Ba'zı kütüb-i tefāsirde bu gūne taştır olunmuşdur ki nebiyy-i muḥtār şalāta der-kār oldıḳda merdūd-ı ma'hūd bir seng ile ḥazreti dil-teng eylemek ḳaşdına āheng eyledükde dest-i ḳalālet-perest yābis olup elinde olan seng mülteşik ve keff-i nā-mübārekine mültehiḳ oldı. Ḳureyş-i bī-nūr hezar cehdle dūr itdiler. “*Innā ce'alnā fī a'nāḳihim aḡlālen fehiye ile'l-eḡḳāni fehūm muḳmehūn*”¹⁴⁷³ āyet-i kerīmesi nüzüle maḳrūn oldı. Āyet-i mezbūre ḥuşūş-ı ḳāziyyede¹⁴⁷⁴ Ebā Cehl-i bātıl ve ḳarīni ḥaḳḳında nāzil olmuştur.

[72] Mu'cize-i Ḥazret-i Risālet-Penāh Der-Sepīd-Kerden-i Rūy-ı Ġulām-ı Siyāh

Ḥazret-i sultān-ı memālik-i risālet ve merkez-i ḳuṭb-ı nübüvvet *şalla'llāhü 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi ve 'iyālihi*¹⁴⁷⁵ ki dā'imā ḥilye-i ḥālī cihādda ictihād ile muḥallā olmaḡla şemşīr-i ḳāṭı'ü'l-'inād ile jeng-i gerdem-i //HSA 139a// fesād mücellā olmuştı. //RE 136b// Ruvāt-ı şıḳātdan ḥaber-i mu'teberdür ki¹⁴⁷⁶ bir sefer-i zafer-eşerde ol resūl-i dādger ve sultān-ı bī-tāc u kemer tāc-baḡş-ı selāṭīn ve nigīn-dih-i şāḥān-ı 'azamet-ḳarīn ḥazretleri tābiş-i āftāb ile pūr-tef ü tāb olup ḡalebe-i teşnegī ile ıztırāb-ı rāh-yafte-i ḥāṭır-ı me'ālī-nişāb olup 'izzet-i māda 'izzetümā 'asker-i mü'mininde daḡı hüveydā oldı.

[Li-Münşi'ihî]

Her ne yirde ki zāhir olmaya āb

Cism-i ādemde hīç ḳalmaya tāb

¹⁴⁷² āferīn] taşliye RE

¹⁴⁷³ “Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.” Kur'ân-ı Kerīm , Yâsin, 36/8.

¹⁴⁷⁴ ḳāziyyede] ḳāziyye-i RE

¹⁴⁷⁵ Salat ve selam onun, ailesinin, ashabının ve akrabalarının üzerine olsun.

¹⁴⁷⁶ rüvāt-ı şıḳātdan ḥaber-i mu'teberdür ki] ḥaber-i mu'teberdür ki rüvāt-ı şıḳātdan A2, HSA

*Âbdur bâ'is-i hayât-ı cihân
Cûyî olurlar¹⁴⁷⁷ anıñ içün cûyân*

[Neşr]

Aşhâb-ı şafâ-intimâya tettebbu'-ı mâ ile imâ buyurdılar. Hasbe'l-emr her sū şu içün cüst ü cū ve ol şahrâda mânend-i bād tek ü pū itdiler. //A2 138b// Nā-gāh hilâl-i tettebbu'da ser-i rāhda bir gulām-ı siyāh bedīdār oldu ki bir şütr-i şabā-reftār üzere süvār olmuş elünde iki meşk-i şu ve ağzına degin¹⁴⁷⁸ memlū. Server-i gālib Hayder bin Ebū Tālib tahşīl-i mâ içün firistāde-i resūl-i Hudā oldu. Hāzret-i Hayder çünkü bu hiṭāba mazhar oldu hasbe'l-emr taraf-ı gulāma şitāb idüp iltimās-ı āb eyledi.

[Li-Münşi'ihī]

*Didi kim müjde saña ey bende
Bir haber vardurur saña bende*

*'Asker-i hāzret-i resūl-i Hudā
Oldılar teşne āb içün hālā*

*Beni gönderdi saña ol sultān
Ola suyıñla 'askeri reyyān*

*Vir baña meşkiñi revān olayın
Teşne-i āba tāze cān olayın*

[Neşr]

Ol gulām-ı nā-sāz zebān-dırāz olup düşnāma āgāz //HSA 139b// eyledi. İmām-ı hümām her çend ki ibrām u ilhāḥ¹⁴⁷⁹ //RE 137a//ile aḳdām-ı iḳdām üzerine kıyām eyledi. İs'āf-ı merāmda ihcām eyledi. Pes ol şāh-bāz-ı āşyāne-i lā fetā¹⁴⁸⁰ ve ser-efrāz-ı iltifāt-ı hel etā¹⁴⁸¹ ol şa've-i ḳalālet-intimāyı ser-pençe-i istilā ile huzūr-ı

¹⁴⁷⁷ olurlar] olur RE

¹⁴⁷⁸ degin] deñlü RE

¹⁴⁷⁹ ibrām u ilhāḥ] ilhāḥ u ibrām RE

¹⁴⁸⁰ “Ali'den başka genç yoktur...”sözüne gönderme vardır.

¹⁴⁸¹ “Dehrin akışı içinde öyle zaman geçti ki, o dönemde, insanın adı bile anılmazdı. “Kur'ân-ı Kerîm, 76/1 ayetine gönderme vardır.

server-i enbiyāya ihzār ve āb-ı nāb ile itfā-i āteş-i ‘atş-ı¹⁴⁸² ‘asākır-i cerrārdan imtinā’
izhār itdüğün bedīdār eyledi. Resūl-i muhtār buyurdılar meşkleriñ dehānın bāz idüp
sedd-i der-i hırş u āz itdiler.

[Li-Münşi’ihī]

İçdiler şuları murād üzere

Ḳomadılar ānı ‘inād üzere

[Neşr]

Ve zād u zevāddan gulām-ı mezbūra ziyāde zaḥīre virdiler ve enbānı //A2
139a//zaḥīre ile memlū ve meşkların bereket-i mu‘cizātla¹⁴⁸³ yine tolu itdiler.

[Beyt]

Rāviye pür-kerd ü meşk ez-meşk-i ü

Ebr-i gerdün ḥīyre mānd ez-reşk-i ü

(Su taşıyıcısı onun kırbasından kırıbayı doldurdu, bulutlar onu kıskanmaktan karardı.)

[Neşr]

Ol Hızr-ı zulümāt-ı ümmet nūr-ı dest-i ‘izzet-menḳabetleriyle yed-i beyzā bedīd
idüp¹⁴⁸⁴ bir meşh ile çihre-i gulām-ı siyāhı sepīd idüp zālāmı nūra mübeddel ve
sevādı beyāza muḥavvel buyurdılar. Çihre-i gulām māh-ı tābān gibi berrāk u
raḥşān¹⁴⁸⁵ olup güyā cāme-i siyāh-ı günāhı āb-ı raḥmet ile pāk yāḥud mihr-i
münḥasifi mücellā vü tāb-nāk eyledi. “*Allāhü veliyyü’l-lezīne yuḥricuhum mine’z-
zulumāti ile’n-nūrī*”¹⁴⁸⁶ mażmūnı bürüz u zuḥūr “*ve āyetün lehumü’l-leyl nesleḥu
minhu’n-neḥār*”¹⁴⁸⁷ ma’nāsı gün gibi āşkār oldu.¹⁴⁸⁸ Çünkü gulām dest-i imām-ı
hümāmdan istiḥlāş-ı zimām eyledi rāh-ı maḳşada revān ve ḥudāvendi cānibine pūyān
oldı. Çünkü ol maḳāma ḳarīb oldu ol tā’ife-i hidāyet-naşīb cilvegāh-ı şu’urlarında

¹⁴⁸² ‘atş-ı] - HSA

¹⁴⁸³ meşkların bereket-i mu‘cizātla] meşkları mu‘cizātla RE

¹⁴⁸⁴ idüp] olup A2

¹⁴⁸⁵ berrāk u raḥşān] berrāk dıraḥşān RE

¹⁴⁸⁶ “Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/257. Ayetin aslı “Allāhü veliyyü’l-lezīne **āmenū** yuḥricuhum mine’z-zulūmāti ile’n-nūrī” olup metinde “āmenū” kelimesi atlanmıştır.

¹⁴⁸⁷ “Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyrıp çekeriz “Kur’ân-ı Kerîm, Yâsin, 36/37.

¹⁴⁸⁸ “Allāhü veliyyü’l-lezīne yuḥricuhum mine’z-zulūmāti ile’n-nūrī” mażmūnı bürüz u zuḥūr “ve āyetün lehumü’l-leyl nesleḥu minhu’n-neḥār” ma’nāsı gün gibi āşkār oldu.] – HSA, A2

[Mısrā'] //RE 137b//

Ferrede şu 'ūr mine's-sevdi beyzā

(Düşünceyi karanlıktan kurtarmak aydınlıktır.)

[Neşr]

mazmūnı çihre-nümā olup eytdiler: “Zāhir olan //HSA 140a// meşk ü nāka bizüm olmağa şālīh ammā bu sīmāda gulām hergiz hātıra lāyiḥ olmaz bizüm gulāmımız siyāh u murtāz idi. Bu gulām ferbiḥ ü beyāz.” diyü kalb-i āgāhlarına iştibāh rāh buldı. Çünkü ol maḥalle vāşıl ve mecma'-ı nāsa dāḥil oldı ḥaḳīḳat-i ḥālī istikṣā idicek 'alā mā-cerā takrīr ü inbā eyledi. Her çend ki taḥḳīḳ-i ḥāl ü tedḳīḳ-i maḳāl eyledi taḥayyürleri müzdād ve 'inād-ı i'timād iştidādı oldu. Āḥir ba'zı 'alā'im ü qarā'in ile gulāmı taḥḳīḳ idicek maşdüka-i ḥālī istidlāl ile taşḍīḳ idüp cümlesi taraf-ı rikāb-ı sa'adet-intisāblarına //A2 139b// rüy-māl itmege şitāb idüp eytdiler: “Ey şifā-yı ḥaste-dilān ve devā-i derd-i müstemendān

[Li-Münşi'ihī]

Bir bölük 'āşilerüz geldik saña

Sen hidāyet eyle ey nūr-ı Hudā

Cānile İslām'a ṭālib olmuşuz

Hidmetüñe cümle rāğīb olmuşuz

[Neşr]

Pes ḥazret-i resūl-i 'Allām telkīn-i İslām ile iḥsān-ı tamām buyurup kārğāh-ı ümīdlerin tār u pūd-ı İslām u imān ile mensūc ve fırka-i ehl-i İslām ile memzūc buyurdılar *şalla'llāhu 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi ve 'iyālihi mā azleme'd-dehru bi-zalāmi'l-leyāl ve tenevvüri bizav'in-nehār bi-emri'l-meliki'l-müte'ālī'l-münezzeh 'ani'l-eşbāh ve 'l-emşāl*¹⁴⁸⁹

¹⁴⁸⁹

Salat ve selam onun, ailesinin, ashabının ve akrabalarının üzerine olsun. Gecenin karanlığıyla kararan dünya gündüzün ışığıyla aydınlanır. Bu ise çok büyük ve eşi benzeri olmayan Allah'ın emri ile olur.

[73] Mu‘cize-i Vuķūf-ı Hāzret-i Nübüvvet-Me‘āb Be-Kelām-ı Ba‘z Der-Hāb

Aşhāb-ı me‘ālī-me‘ābdan İbni Mes‘ūd razıya ‘anhü’l-vedūd ki hıdmet-i //RE 138a//
hāzretde dā’im kâ’im olup manzar-ı¹⁴⁹⁰ enzār-ı ‘aliyye ve mazhar-ı eltāf-ı behiyyeleri
idi. Bu mu‘cize-i şadākat-elīflerin //HSA 140b//bu gūne rivāyet ider ki bir şeb ol
sulţān-ı Kureyş-neseb

[Beyt]

Şāh-ı felek-kadr ü melā’ik-sipāh

Sāye-i ü şāh-ı cihān-rā penāh

(Felekler gibi yüce ve askerleri melek olan ve gölgesi cihan padişahının sığınağı
olan sultan.)

[Neşr]

Şalla’llāhü te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Baḥḥā-yı Mekke’den ḥasbe’l-iktizā bīrūn olmağa
kaşd-ı hümāyūn buyurup menzil-i ‘izzet-maḥrūnlarına *el-‘avdu aḥmed*¹⁴⁹¹
güzārişince ‘avdet idince hıdmet-i hıfz u ḥimāyet içün baña ikāmet-i sipāriş ü
tavşıyyet buyurup etrāfımda bir ḥaṭṭ-ı müdevver tedvīr idüp dā’ireden ḥurūcdan
taḥzīr buyurdılar.

[Li-Münşi’ihī]

Gūş kıl kavlimi ḥilāf itme

Dā’ireñ gözle çıkma dā’ireden //A2 140a//

[Neşr]

Ve “Bunda bir cemā‘at gelecekdür zinhār ol kavm ile idāre-i kelāmda iḳdāmdan
ihcām eyle.” diyü emr buyurup müteveccih-i vecche-i maḥşūd olıcaḳ kavm-i ma‘hūd
vürūd idüp lākin baṭn-ı dā’ireye dāḥil olmayup nebiyy-i kerīmü’l-ḥaşā’il¹⁴⁹² tarafına
‘azīmet itdiler. Hāzret āḥir-i şebde maḳām-ı ‘izzetlerine ‘avdet idüp ser-i nübüvvet-
efserlerin zānū-yı bende-i kemterlerine vaż‘ buyurup ol sulţān-ı ‘ālī-cenāb
müteveccih-i ḥāb oldu. Gūyā āftāb burc-ı sūnbülede qarār yā māh-ı gerdūn-intisāb
gürūba giriftār oldu. Nā-gāh bir gürūh-ı pūr-şükūh ve kavm-i enbūh geldi ki sepīd
cāmeler ile müzeyyen ve ḥışāl ü fi‘alleri müstaḥsen ḥüsn ü cemālde her biri mānend-i
mihr-i enver ve nūr-baḥşlıkda gūyā kamer idiler.

¹⁴⁹⁰ manzar-ı] muntazır-ı HSA, A2

¹⁴⁹¹ Dönmek en güzel şeydir.

¹⁴⁹² kerīmü’l-ḥaşā’il] kerīmü’l-ḥışāl RE

[Li-Münşi'ihī]

Her biri āftāb-ı çerh-cemāl

Hüsn-i hulkıyla¹⁴⁹³ bī-naẓır ü miṣāl //RE 138b//

[Neṣr]

Kimi ẖidmet-i meges-rānīye müsta'id olup cānib-i //HSA 141a//ser-i 'arş-ı müteşā'idlerinde kıyām kimi pāy-ı mübāreklerine vaz'-ı ser itmekle şād-kām hālevār ol māl-ı sipihr-i nübüvveti ve pergārvār ol merkez-i dā'ire-i risāleti ihāta idüp¹⁴⁹⁴ ve seng-i hicābı şāh-rāh-ı kelāmdan imāta idüp¹⁴⁹⁵ eyitdiler: “Hakḳā ki bu server-i nübüvvet-mazhar ḥazretlerine 'atā buyurılan ni'am-ı bī-müntehā gürūh-ı enbiyā vü aşfiyādan bir ferdūn āyine-i āmālinde cilve-nümā olmamışdur. Egerçi çeşm-i cihān-bīni der-ḥāb ammā dil-i āgāhī-i 'arş-intisāb dā'imā bīdār u nāẓır-ı ahvāl-i heme-kārdur. Miṣāl-i ḥālī bu maḳāl-i me'ālīdür ki //A2 140b//bir şehryār-ı dād-güster bir kaşr-ı havernaḳ-manẓar binā idüp it'ām-ı hāş u 'ām içün ḥān-ı in'āmı güşāde ve kudūm-ı ser-i ḥāna muntazır u āmāde ola. Her merd-i 'ākıl ki ḥān-ı da'vete dāḥil ola lāyık-ı in'ām-ı nā-maḥşūr ve zā'ik-i şarāb-ı “*ke'sen kāne mizācühā kāfūr*”¹⁴⁹⁶ oldu. Her ki icabetden ictināb eyledi müsteḥakḳ-ı ḥizy ü 'azāb¹⁴⁹⁷ oldu.” Bu maḳūle kelimāt iderek ḡonçe-i nā-resīde gibi nāme-i sūḥanı pīçīde idüp bād-ı vezān-ı 'azīmetleri pūyān ve geldikleri cānibi cūyān oldılar. Ḥazret-i nebiyy-i mübeccel kuḥl-ı “*mā zāga'l-başarıü ve mā taḡā*”¹⁴⁹⁸ ile mükahhal olan çeşm-i ra'naların güşāde ve pister-i ḥābda nihāde olan ser-i 'izzet-efserlerin kaldırıp ḥābdan bīdār ve şürū'-ı ḡüftār idüp buyurdılar ki: “Ḳavl-i ḳavm-i hidāyet-semīr mefhūm-ı zamīr olup ḳalbde cāy-gīr oldu mı anlaruñ temşīl ü teşbīh itdükleri 'Adn-i nebiyyedür ki //HSA 141b// icābet-i da'vet-i ḥazret-i¹⁴⁹⁹ Rabb-i 'izzet iden dāḥil-i cennet ve imtinā' idenler //RE 139a// müsteḥakḳ-ı ḥizy ü 'azāb-ı saḳarr olurlar dimekdür.

¹⁴⁹³ hüsn-i hulkıyla] hüsn ü hulkıyla A2

¹⁴⁹⁴ idüp] - RE

¹⁴⁹⁵ idüp] eylediler RE

¹⁴⁹⁶ “(İyiler ise,) kāfūr katılmış bir kadehten (cennet şarabı içerler).” Kur'ân-ı Kerīm , İnsân, 76/5.

¹⁴⁹⁷ müsteḥakḳ-ı ḥizy ü 'azāb] müsteḥakḳ-ı 'azāb RE

¹⁴⁹⁸ “Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.” Kur'ân-ı Kerīm , Necm, 53/17. taḡā] taḡā RE

¹⁴⁹⁹ ḥazret-i] - A2

[Li-Münşi'ihī]

Ʒalması 'ālem içre hıçbir şey

İtmeye anuñ nübüvvetin ikrār

Meger ol tıre-dil olan cühelā

Müsteħakk-ı 'azāb ola her bār

[74] Mu'cize-i Şehādet-i Feres Be-Risālet-i Hāzret-i Nebiyy-i Muḳaddes

'Arşa-i rivāyetüñ fāris-i yekke-süvārı ve sipihr-i hikāyetüñ āftāb-ı pür-envārı şeh-süvār-ı bī-bīm ü hirās hāzret-i ibni 'Abbās Süfyān bin Hārb'den //A2 141a// Ʒarīn-i rivāyet idüp beyān itmiş. Ol dem ki hengām-ı bī'at-i resül-i enām idi. Süfyān¹⁵⁰⁰ tahtgāh-ı Ʒayşerden pīçide-'inān olup 'āzim-i cānib-i vaṭan oldu. Yol üstinde olan vuḥuş u tıyur u mār u mūr tevḥīd-i Rabb-i ğafūr ve taşdıĳ-ı risālet-i resül-i 'izzet-şu'ūr idüp bu emr¹⁵⁰¹ ile me'mūr olup vādī-i terk ü ğafletten dūr idiler. Her ne maḳūle cānver ki mināşsa-i nazarda müşāhed ü cilveger oldu her biri mekīn-i ārāmgāh-ı Ʒavl-i bī-iştibāh-ı İlāh olup “*Eşhedü en lā İlāhe illā'llāh ve eşhedü enne Muḳammeden resülu'llāh*” kelām-ı feşāḫat-iştimālī ile tezyīn-i ḫāl ü maḳāl iderdi. Hılāl-i ğeşt-i şahrā vü deştde nā-gāh bir esb-i şabā-reftār 'arşa-i pehnāda bedīdār oldu. Bir vechile seyr ü şitāb ve bir tarīĳ ile isti'cāl ile istişḫāb itmiş idi ki gūyā bād idi ki fezā-yı şahrāda pūyān veyā Ʒutr-ı āsmānda emr-i Süleymān //HSA 142a// ile itmām-ı maşlahata şitābān idi. Dil-i nā-tüvānda¹⁵⁰² bu ma'nā ḫalecān itdi ki //RE 139b// mālīkinden ğirīzān olup ğüm-kerde-i rāh-ı sedād-nişān ola. Ğayret ü iḳdām idüp aḫzına ihtimām itdükte benden ṭarafa pīçide-rū olup teyāĳĳuz u intibāh ile eyitdi: “*Lā İlāhe illā'llāh Muḳammedun resülu'llāh*” Çünki şadā-yı esb ğüş-zed-i dil-i ğümrah oldu. Eyitdüm: “‘Acedür ki şāmit nāṭıĳ olup mütekellimīne lāḫıĳ ola”¹⁵⁰³ Eyitdi: “Ey ebter bu emr-i mu'cize-ğüsterden //A2 141b// 'acebter meşḫūd-ı nazār olmaĳ rüy-nümā olur mı?”¹⁵⁰⁴ Eyitdüm: “Belī.” Esb eyitdi: “Bundan 'aceb emr-i

¹⁵⁰⁰ süfyān] - HSA

¹⁵⁰¹ idüp bu emr] - RE

¹⁵⁰² dil-i nā-tüvānda] dil-i nā-tüvāna RE

¹⁵⁰³ 'acebdür ki şāmit nāṭıĳ olup mütekellimīne lāḫıĳ ola] 'acebdür ki şāmit nāṭıĳ ve mihr-i süḫan sipihr-i ḫāl-i esbden şārıĳ ola HSA, A2

¹⁵⁰⁴ olmaĳ rüy-nümā olur mı] cilveger-i re'y ü fikr olur mı RE

ağreb budur ki meşārifiña her gün vāridāt-ı hıızāne-i *naḥnu ḳasemnā*¹⁵⁰⁵ dan idrār-ı erzāk yitişür ve envā' u eşnāf-ı elṭāf-ı İlähiyye irişür iken resül-i āḫirüz-zamān meb'ūs-ı ins ü cān olup da'vet-i İslām u imān eyleye yine bu maḳūle kelime-i ṭayyibe tekellümünden imtinā' idersün ḥurşīd-i imān sipihr-i ḳalbūñde iltimā' eylemez.” Ebū Süfyān eyitdi: “Ol resül-i zī-şān kimdür?” Eyitdi: “Ey nā-dān ḥazret-i Muḥammed'dür ki meb'ūs-ı ins ü cāndur.” Eyitdi: “Saña itminān ne yüzden nümāyān olmışdur?” Eyitdi: “Tevfīḳ-i Ḥudā ṭarīḳ-i hidāyete delīl ü reh-nümā olmışdur.”

[Li-Münşi'ihī]

Yir yüzinde olan vuḥūş u tuyūr

Her biri emrine olup me'mūr

Ḥākī-i ḳışşā-i risāletidür

Nāṭıḳ-ı ḥālet-i nübüvvetidür

N'ola inkār ider ise küffār //HSA 142b//

Şebpere nūrı göremez her bār

[75] Mu'cize-i Maḥv-ı Sutūr-ı 'Uhūd Ṭā'ife-i Ḳureyş-i Ma'hūd

Çünki şadā-yı nübüvvet sulṭān-ı kerīmu'l-ḥaşā'il aḳṭār-ı diyāra vāşıl //RE 140a// ve Mekke-i mükerrremede esbāb-ı şevket-i dīn ferāhem ü ḥāşıl oldı. Ḥuşuşan küffār-ı bed-ṭıynet taḥrīk-i 'urūḳ-ı ezıyyet itdükçe Ebū Ṭālib nışter-i ḥimāyet ile ḳaşd-ı faşd-ı 'urūḳ-ı hücum-ı a'dā-yı bed-ṭıynet idüp def'-i mevādd-ı zarar ve itfā-i nā'ire-i şerr-i ḳavm-i bed-eşerde ḥakīmāne ḥareket //A2 142a// emrinde bezl-i ṭāḳat iderdi. Tır-i mekr ü keydleri umac-ı murāda vāşıl olmaduğundan niḫayet mertebe münfa'il ü perīşān-dil olmuşlar idi.

¹⁵⁰⁵ “Senin Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Halbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında **taksim eden**, bir kısmının diğer kısmını çalıştırması için, kimini kimine üstün kılan **Biziz**. Senin Rabbinin rahmeti ise, onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır. “Kur’ân-ı Kerīm, Zuhruf, 43/32 ayetinden iktibas edilmiştir.

[Li-Münşi'ihī]

Ber-ān kes¹⁵⁰⁶ çün Hudā bāşed nigejbān

Çe gam ez-mekr-i a 'dā-yı sefihān

(O kişi ki koruyucusu Allah'tır, sefih düşmanların hilesinden niçin korksun?)

[Neşr]

Pes 'ağd-i Pervīn gibi ol kavm-i müşrikīn sipihr-i kīnde mekīn olup ictimā' ve hūrşīd-i ittifākları iltimā' idüp kemāl-i vifāk ile bu güne 'ahd ü mişāk itdiler ki Benī 'Abdu'l-muṭṭalib ü Hāşim ile emvāc-ı āştī mütelātım olmayup miyānlarında bād-ı huşūmet vezān ola. Bey' ü şirā vü sā'ir mu'āmelāt muṭlaqā merfū' ve mūrā'āt-ı şıla-i rahm dahı memnū' olup her vechile bisāt-ı inbisāt mürtefi' ve ahlāt-ı ihtilāt şerbet-i inkıṭā' ile mündefi' ola.

[Li-Münşi'ihī]

Didiler ihtilāt itmeyelüm

Aña hīç inbisāt itmeyelüm

[Neşr]

Çünkü 'uḳūd-ı 'uhūd istiḥkām u iştidād u inbirām buldı. Bu mazmūn ile bir şaḥīfe-i beyzāyı nāme-i 'amelleri gibi siyāh idüp //HSA 143a// şanādīd-i kavmi güvāh yazdılar. Āb-rūylarını rīhte idüp bām-ı Ka'be'de āviḥte kıldılar.

[Beyt]

Der-ān nāme kīn-i kühen tāze-kerd

Fesādī ne ber-vech-i endāze-kerd

(O mektupta eski kini tazeledi, ölçüye gelmez bir fesatlık gösterdi.)

[Neşr]

Huşūş-ı kaṣiyye-i nā-marziyye gūş-zed-i Ebū Ṭālib-i sutūde-mekārim olıcaḳ āl-i 'Abdu'l-muṭṭalib ü Hāşim ile ol hıṭṭadan ref'-i raḥt-ı ikāmet idüp //RE 140b// Şi'b nām mekāna ḳāfile-i 'azīmeti revān idüp şūret-i istiḡnāyı nümāyān eyledi.

[Mısrā'] //A2 142b//

"İnne benī 'ammik fihim rimāḥ"

(Senin amcanın oğlu onların içindeyken ayrılıp gitti.)

mazmünü üzere ol nîk-hû ol tã'ife-i bed-nümāya¹⁵⁰⁷ ser-fürü eylemedi. Hâzret-i risālet-menķabet dahı ol vādī-i bihişt-āsāya tārḥ-ı sāye-i nübüvvet buyurup nihāl-i ḥālını ğamām-ı in'ām ile ser-sebz ü ħurrem idüp ferr-i ḳadem-i 'izzet-tev'emleri ile reşk-āver-i İrem oldu. Hâtif bu beyt ile terennüm ü lisān-ı ḥāl-i Şi'b bu güne tekellüm eyledi.

[Li-Münşi'ihî]

Ḥayr-ı maḳdem merḥabā ey server-i cūd u şiyem

Maḳdemüñle eyledüñ reşk-āver-i bāğ-ı İrem

[Neşr]

İki kūh miyānında vāķı' bir cāy-ı mürtefi' idi. Ebū Ṭālib emr itdi ittiḥāz-ı büyüṭ ve iddiḥār-ı ḳūt idüp ictimā'dan imtinā' ve rişte-i ihtilāṭa inḳıṭā' virüp bir niçe eyyām ol maḳām-ı saḥṭda ārām itdiler. Āḥir ḳillet-i zaḥīre ol ḳavm-i ḥaṭīre ıztırāb āteş-i ğayret-i iltihāb virdi. Bu hengām-ı nā-hencārda ol zāt-ı sūtüde-āsār ḥazretlerine bir ferd meded-kār olmadı. İllā 'Āş bin Rebī' muḥālefet-i ḳavm-i şenī' idüp ol ḥıṭṭaya //HSA 143b//kāḥ ḥurmā vü kāḥ ḥınṭa ihdā iderdi. Hâzret 'Āş'a şenā ve ol 'āşilere renciş imā buyururlar idi. Aşr-ı eyyām resīde-i ihtitām ve ḥurşīd-i iftitāḥ-ı yüs şu'le-endāz-ı küngüre-i bām-ı merām oldu.¹⁵⁰⁸

[Beyt]

İnne ma'a'l-'usri¹⁵⁰⁹ çü yüsreş ḳafāst

Şād ber-ānem ki kelām-ı Ḥudāst

(Hakikaten her zorluğun arkasından kolaylık gelir, mutluyum ki bu Huda kelimadır.)

[Neşr]

Māḥ-ı baḥt fīrüz-ı muḥāḳdan bürüz ve mihr-i ṭāli' maṭla'-ı sürürdan ṭāli' olup ḥazret-i rūḥu'l-emīn //RE 141a// firistāde-i Rabbü'l-'ālemīn //A2 143a// nezīl-i resūl-i dīn olup eyitdi: “Ey bihterīn-i mürselīn āviḥte-i bām olan kelām-ı naḡ-fercām emr-i Ḥudā-yı 'allām ile maḥv u izāle olunup zu'afā-yı maḥlūḳātdan birine nevāle oldu. Mübeyyin-i 'uhūd u şurūt¹⁵¹⁰ olan ḥurūf-ı menḳūt zā'il olup 'ahd u şartları bāṭıl olmışdur. Maḥv-ı suṭūr-ı nāme semīr-i zamīr-i nebiyy-i ḥaṭīr olıcaḳ Ebū Ṭālib'i ihzār

¹⁵⁰⁷ tã'ife-i bed-nümāya] tã'ife-i bed-peymāya A2

¹⁵⁰⁸ şu'le-endāz-ı küngüre-i bām-ı merām oldu] şu'le-endāz-ı kebk-i reh-i bām-ı merām oldu HSA, A2

¹⁵⁰⁹ “Hakikaten her zorlukla beraber (bir kolaylık vardır.)” Kur'ân-ı Kerīm , İnşirāḥ, 94/6.

¹⁵¹⁰ mübeyyin-i 'uhūd u şurūt] mutaẓammın-ı 'uhūd u şurūt RE

ve takrîr-i haber-i¹⁵¹¹ peyk-i Kirdgâr idüp buyurdılar ki: “Ey ‘amm-i büzürgvâr bād-ı elṭāf-ı Perverdgār-ı müte‘āl vezān-ı gülzār-ı hāl olup nāme-i āviḥtede mūnderic olan meżāmīn maḥva qarīn olup Hālīku’l-‘ālemīn ol nāmeye bir cānver ḥavāle buyurdi ki lafza-i celāleden gayrıyı nevāle idinüp ‘uhūd-ı mektūbe maḥv u ḥakka maṣḥūbe olduḡın Cebre’il-i emīn gelüp qarīn-i takrīr ü telkīn eyledi.”

[Li-Münşi’ihī]

İtmege mu‘cizātını işbāt

Ḳıldı maḥv-ı sutūrını āyāt

Ne güzel nefy ü ne güzel¹⁵¹² işbāt

K’itdi ol server-i sūtūde- şifāt

[Neşr]

Pes Ebū Ṭālib selb-i ğumūm u ekdārı sālīb olup //HSA 144a// cümle Benī Hāşim ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib’i cem’ idüp ḥal’-ı fāḥire ve şiyāb-ı zāhire ile mülebbes¹⁵¹³ ‘azīmet-i beyt-i muḳaddes idüp kāfile-i ‘azīmetleri pīşgāh-ı Ḳureyş-i bī-ḥamiyyetde nāzil oldı. Ḳureyş daḡı mekārīm ü elṭāfı bāzıl oldılar. Ol ki merāsīm-i iclāl ü i‘zām idi. Resīde-i itmām oldı. Ebū Ṭālib eyitdi: “ Ey mu‘aşşir-i Ḳureyş ve āl-i ‘Abdu’l-muṭṭalib ḥarem-i Ka‘be’ye bu dil-i füsürde ile bir kār-ı mühim için ser-zede olmuşdur.//RE 141b// Eger ‘adl u inşāf ile //A2 143b// taḥalluḡ u ittişāf iderseñüz bu kārda daḡı ḥilāf itmeyüp mu‘āmele-i ‘adl ile itilāf eylemeñüz recā iderem.”

[Li-Münşi’ihī]

Terk idüp ‘unfla mükālemeyi

‘Adl ile eyleñüz mu‘āmeleyi

Rāh-ı Ḥaḡ’dan ḥurūc itmeyelüm

Çerḡ-i lenne ‘urūc itmeyelüm

[Neşr]

Şanādīd-i kavm eyitdiler: “Ey Ebū Ṭālib cümle kavm ḡudūmiña rāḡıb iken bize bu levīm münāsib midür? Bu kārda hep minnetdār olurız.” Eyitdi: “Muḥammed kelām-ı

¹⁵¹¹ haber-i] – A2

¹⁵¹² güzel] laṭīf RE

¹⁵¹³ mülebbes] mütelebbes HSA. A2

Hak ile mü'eyyed ve hisâr-ı sühanı ebvâb-ı şıdk ile müseddeddür. Nâme-i âvîhte midādî-i rîhte ve sutûr-ı 'uhûd-ı mefkûd nâ-bûd olup ancak 'Bi'smik'allahümme'¹⁵¹⁴ lafzı mevcûd kalmışdur." diyü ikâmet-i şuhûd ider. Fi'l-vâkı' hurşîd-i kelâmı sipîhr-i şıdkdan lâmi' olursa Hudâ-yı halîku'l-eflâkden bîm ü bâk eyleñ. Bu tarîk-i nâ-şavâbdan 'udûl itmek ne dâhil-i dâ'ire-i kabûl ve ne münâsib-i¹⁵¹⁵ 'uqâlâ-i fuhûldür ve lâzımdur¹⁵¹⁶ ki bu emr-i nâ-ma'kûl terkine 'âzim olasuz. Eger hilâf-i menkûl //HSA 144b// dūrûğ-ı nâ-ma'kûl zâhir olursa ben dağı dâmen-i hâl-i Muhammed'den dest-i himâyetüm kâşır idüp temşiyet-i umûrında¹⁵¹⁷ bezl-i maqdûrdan dūr olup teslîm ü ta'zîm ü tekrîm merâsimin taqdîm itmeyeyin.¹⁵¹⁸ Ol şîrzime-i cehâlet-me'âl bu kavle rızâ vü imtişâl gösterüp

[Mısrâ']

Her çi mî-fermâyi tû maşbûl-i mâst

(Sen her ne buyurursan bizim kabulümüzdür.)

[Neşr]

diyüp eyitdiler: "Hakkâ bu kelâm-ı ma'kûl dâhil-i dâ'ire-i kabûldür." 'Umûman bu kavle rızâ virdiler ve bu mülâhaza ile //RE 142a//heves itdiler ki nüvişte-i âvîhte dest-i kes ile halel-pezîr olmamışdur. //A2 144a// " Lâ-cerem şermendegî-i nebiyy-i haşîr semîr-i zamîrdür." didiler. Pes nâmeyi bâm-ı Ka'be'den inzâl idüp pîçîdeleri inhilâl bulıcağ ol kavm-i mütekâşîr hâzır u¹⁵¹⁹ nazır oldılar ki terk-i bey' ü şîrâ ve men'-i ahz u 'atâ ve tahrîm-i dâd u dihiş ve sâ'ir mücib-i serzeniş her ne ki sebt-i şahîfe-i şahîfe itmişler idi ise nâ-bûd u nâ-peydâ olup bir vechile münkalib-i hevâ olmuş ki güyâ evvel dağı tahrîr ü imlâ olinmamış idi. Ebû Tâlib zebân-ı 'itâbı dîrâz ve derîçe-i serzenîşi bâz idüp eyitdi: "Ey kavm-i bî-inşâf bu mu'cizede hergiz hilâf ihtimâl midür? Ve nâme-i âvîhteye vukûf mu'cizeden¹⁵²⁰ gayrı bir hâl midür?" Ol kavm-i pür-çalâlet garğa-i deryâ-yı fezâhet olup ve¹⁵²¹ kâr-ı nâ-şavâblarundan şerm ü

1514 Allah'ım senin isminle
1515 münâsib-i] muhtâr-ı RE
1516 ve lâzımdur] – HSA, A2
1517 umûrında] umûrından RE
1518 itmeyeyin] itmeyelüm HSA, A2
1519 hâzır u] - RE
1520 mu'cizeden] nübüvvetden A2
1521 olup ve] – HSA, A2

hicāb itmekle mutaşaddī-i cevāb olmayup dehānlarına mühr-i sükūt urup mülzem¹⁵²² ü mebhūt oldılar. Nihāyet şerm ü hicābdan fesh-i şurūt u 'uhūd idüp ta'arruzdan ictināb itdiler. //HSA 145a// Hāzret-i resūl ser-i Şi'b'den nüzūl buyurup aķārib ü 'aşā'ir ile maħall-i kādīmünde¹⁵²³ sākin ü sā'ir oldılar. Ammā ol ķavm-i dūzaķ-nişānda ħurşīd-i hidāyet nümāyān ve tīre derūnlarında cılve-kūnān olmadı.

[Li-Münşi'ihī]

Ger zemīn ez-müşk ü 'anber pür-şevēd tā-āsmān

*Çün ne-bāşed ādemī-rā fehmi ü iz'ān sūd nīst*¹⁵²⁴

(Eğer yeryüzünden gökyüzüne kadar her yer misk ü anber ile dolsa, bir insanda anlayış yoksa ona fayda etmez.)

[Neşr]

Ancak¹⁵²⁵ bir zamān müvāsā ve ol ħāzret ile mūdārā üzere mu'āmele hüveydā eylediler.

[Li-Münşi'ihī]

Ne ķudret var ki zerre ola ey dil

Cihānda pençe-i mihre mu'ādil

Muķābil mi olur kūha ħas ü ħār

Bir olmaz ķatre ile baħr-i zehķār //A2 144b – RE 142b//

[76] Mu'cize-i Vuķūf-ı Faħr-i 'Ālemiyān Bā-Sūķan-ı Nūhūfte-i Ebā Süfyān

Muħbir-i iħbār-ı şādīķa olup tal'at-ı āftāb-ı mu'cizātı şārīķa olan¹⁵²⁶

[Nazm]

Vāķıf-ı rāz-ı 'ilm-i 'ālem-i ğayb

Kāşif-i sırr-ı muşķaf-ı lā-rayb

¹⁵²² mülzem] – HSA, A2

¹⁵²³ maħall-i kādīmünde] mekānlarında RE

¹⁵²⁴ Çün ne-bāşed ādemī-rā fehmi ü iz'ān sūd nīst] Çün ne-bāşed ādemī-rā rāh bīnīs sūd nīst HSA] Çün ne-bāşed ādemī-rā sūd u iz'ān sūd nīst A2

¹⁵²⁵ ancak] – HSA, A2

¹⁵²⁶ muħbir-i iħbār-ı şādīķa olup tal'at-ı āftāb-ı mu'cizātı şārīķa olan] muħbir-i iħbār-ı şādīķa ve nūr-ı āftāb-ı mu'cizātı bārīķa olan RE

[Neşr]

Faḥr-i ‘ālem şefti-i ümem ¹⁵²⁷ ḥazretlerinüñ mu‘cizāt-ı zāhiretü’l-āşārından Mişkātü’l-Envār şürühından birinde bu güne ısdār itmişler ki bir gün re’is-i kavm-i Mekke Ebā Süfyān bin Ḥarb nihān-ḥāne-i ḥareminde zevcesi Hind ile ḥikāyāt-i ¹⁵²⁸ ḥarb u ḍarb iderek bast-ı derd-i derün u isti‘lā-yı livā-yı Muḥammedī rāyet-i şevket ü şavletini bāzgün eyledüğinden bağı ḥün olduğunu ¹⁵²⁹ izhāra maḳrūn idüp eyitdi: “Nā-sāz-kār-i ṭālī-i vārūn vādī-i ḥaybet ü ḥirmāna rāh-nümün olup ‘asker-i şevketüm maḡlūb ve rāyet-i şavletüm menkūb olup ‘Abdu’llāh oğlu Muḥammed şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem ‘aṭā-yı nübüvvet ile sermed ve maḡhar-ı devlet-i ebed //HSA 145b//oldı. Ḳamu ¹⁵³⁰ ḳavmi muṭī ü münḳād ve ecnād u a‘vānı gitdükçe izdiyādda olup feth ü nuşret ṭālī’a-i sipāhı şavlet ü şevket ḳarīn ü hem-rāhī oldı ¹⁵³¹

[Mışrā’]

Feth ü nuşret hem-nişīn ü ‘izz ü rif’at hem-ḳarīn

(Fetih ve zafer birliktedir ve yücelik ve büyüklük birbirine yakındır.)

[Neşr]

Benefşe gibi bu ḡam u elem ḳāmetümi ¹⁵³² ḥam eyledi. ¹⁵³³ Ḥāṭır-dijem olanlar gül gibi ṭulū-ı āftāb-ı baḡt ile dil-güşāde vü ḥurrem oldılar. Evliyā-yı devleti telvīḡāt-ı iḳbāl-i ‘izzeti mu‘āyene vü müşāhede ḳıldılar ¹⁵³⁴ ve aḡıbbā şevketi ṭulū-ı kevākib-i murādda müsā’ade buldılar.

[Nazm]

Bā-heme hem-rāh-ı devlet lā-cerem //A2 145a- RE 143a//

Her kocāyī rū nihī rū mī nihed

(Şüphesiz mutluluk herkesle yoldaş, sen her nereye yüz sürsen, o da yüz sürer.)

[Neşr]

Aḡkām-ı maḳāşıdı ṭuḡrā-yı ḡuşūl ile mu’anven ve dīde-i ümmīdi mütālā’a-i şaḡafāt-ı me’mūl ile rūşen oldı.

¹⁵²⁷ faḥr-i ‘ālem şefti-i ümem] faḥr-i şefti-i ümem RE

¹⁵²⁸ ḥikāyāt-i] hikāyet-i HSA, A2

¹⁵²⁹ olduğunu] olduğu HSA, A2

¹⁵³⁰ kamu] cümle RE

¹⁵³¹ oldı] – A2, RE

¹⁵³² ḳāmetümi] ḳāmeti RE

¹⁵³³ eyledi] idüp RE

¹⁵³⁴ ḳıldılar] - RE

[Nazm]

Şude kār-ı memālik ber-murādeş

Ḳavīter geşt rüz-ez-rüz kāreş

(Dünyanın işi onun muradı üzere işliyor, günden güne güçleniyor.)

[Neşr]

Sebzear-ı menāzil-i āmāli nezāhet-i bārān-ı huşūl¹⁵³⁵ ile mānend-i ravza-i İrem ve riyāz-ı hālī leṭāfet-i¹⁵³⁶ feyz-i Sübhān ile ser-sebz ü hurrem ammā benüm rāyet-i baht-ı vārūnum menkūb u ser-nigūn ve gitdükce hālüm digergūn u bağrum hūn olmağda.¹⁵³⁷

[Li-Münşi'ihī]

Hîç ne-dānem men çe sāzem çün kunem

(Ne yapıp edeceğimi hiç bilmiyorum.)

[Neşr]

Şeref ü ḳadrūm Muḥammed'den¹⁵³⁸ evfer sīm ü zerūm andan¹⁵³⁹ ekşer iken anuñ¹⁵⁴⁰ ḳāmet-i bālāsı hil'at-i nübüvvet ile mükerrerem ve hilḳat-i pāki Levlāke Levlāk ile mu'azzam olup nübüvvet rütbesini iḥrāz ile taḥşīl-i sa'ādet eyledi. Benüm ḥod ḳāmet-i şevketüm hil'at-i nübüvvet eḥaḳḳ u evlā ve vefret-i 'aşā'ir ile hilḳatūme risālet aḥrā idi. Bu emrūñ tedārikünde ḳāşır ve re'yūmi i'mālde¹⁵⁴¹ 'āciz ü müteḥayyirem."

[Beyt]//HSA 146a//

Çendān ki der-īn kār be-hem mi-nigerīm¹⁵⁴²

Pergār-şıfat zi-'acz sergeşteterīm

(Bu işte nasıl ki birlikte düşünüyoruz, pergel gibi acimizden başımız dönüyor.)

[Neşr]

diyü bu güne türrehāt u nādīr ber-ā-ber-i beyhūde kelimāt iderek giceyi şabāḥa ve kelāmı felāḥa yetiştürdi. Hind daḥı gāḥ taşdıḳ ü gāḥ taḥḳīḳ ile zātına ḥalīḳ kelimāt

¹⁵³⁵ nezāhet-i bārān-ı huşūl] bārān-ı iḥsān RE

¹⁵³⁶ leṭāfet-i] - RE

¹⁵³⁷ olmağda] oldu A2

¹⁵³⁸ Muḥammed'den] – A2

¹⁵³⁹ andan] – A2

¹⁵⁴⁰ anuñ] – A2

¹⁵⁴¹ re'yūmi i'mālde] re'y-i a'mālde A2

¹⁵⁴² mi-nigerīm] der-nigerīm A2

ile tevfiḳ iderdi. Pes ol seher ki ḥazret-i nebiyy-i muṭahhar mānend-i mihr-i enver maṭla'-ı ḥāneden bürüz itdi. Evvel-i rüzda Ebī Süfyān'a rāst gelüp¹⁵⁴³ eyitdi: "Ey Ebī Süfyān bu gice Hind ile beynüñüzde //A2 145b// cereyān iden kelām-ı cāhilāne ve evzā'-ı sefihāne //RE 143b// ne idi? Nübüvvet elṭāf-ı İlāhiyyeden bir 'atıyye-i behiyyedür. Ḥudā-yı müte'āl *celle 'ani 'l-emṣāl ve 'l-ezdād*¹⁵⁴⁴ 'ibād-ı 'ināyet-mu'tād ve 'ubbād-ı sa'ādet-nijāddan kimüñ şānına lāyık görse ol 'atā ile fā'ik ider. Bir mertebe-i celiyye vü maḳām-ı 'aliyyedür ki ne kesb-i 'abd ile ḥāşıl ve ne ṭaleb ile nā'il olmak mümkün ü ḳābildür. [İlā āhiri'l-āye] ve "*Zālike faẓlu'llāhi yu'tihi men yeşā*"¹⁵⁴⁵ Derārī-i süḥan-ı resül-i Mennān güş-zed-i Ebī Süfyān olıcaḳ derünundan eyitdi: "Ḥaḳ dimişlerdür ki zene i'timād ve şıdkına istinād cā'iz degüldür ki nisvān rütbe-i sa'ādet-i ketm-i esrārı ḥā'iz olamazlar. Hemān ḥāneme 'avdet¹⁵⁴⁶ idüp Hind'e ṭalāḳ virmede mühlet vermeyeyin. Benüm sırrımı ifşā ve kelām-ı nühüfsemi inşā itmek 'azīm günāh idügi cāy-ı iştibāh degüldür. Şimdengirü keşf-i rāzdan ḥazer ü ülfet-i nāsdan güzer idüp mānend-i keşef sırrımı mütevārī idüp serümi ḥicāb-ı 'uzlete çekeyin¹⁵⁴⁷ ve şüret-i //HSA 146b// fıkır ü emelden ḡayrı enīsdan geçeyin. Sirişk-i ḥününüme dīde-i terden ḡayrı vāḳıf ve āḥ u enīnūme dil-i mükedderden özge 'ārif eylemeyeyin." Çünkü bu niyyet şaḥīfe-i ḥātır-ı Ebī Süfyān'da müşbit oldı. Ḥazret hem-ḥābe-i zamīr-i Ebī Süfyān olan aḥvāle vuḳūf u iz'ān ile buyurdılar ki: "Ey Ebā Süfyān Hind'i ıtlāḳ¹⁵⁴⁸ niyyetin derünüñdan iḥrāc ve bu cihetden anı iz'āc eyleme ki iḥbār-ı semerden Hind //A2 146a// bī-ḥaberdür. Eger iḥbār-ı leyle-i māzīyeyi maḥkeme-i taḳrīrde ḥākiye //RE 144a// vü ḳāziye olan Hind ise ḥālā zamīründe ḳarīn-i niyyet olan ṭalāḳ emrin kim iḥbār u inhā eyledi¹⁵⁴⁹. Hind bu ḥuşuşdan ḡafil ü bī-ḥaber ḥuşuşan ḳurb-i 'ahd ü vaḳt-i seher delīl-i müdde'ā idügi aḷherdür." Çünkü āftāb mu'cize-i vuḳūf-ı ḥaber-i leyl ve niyyet-i zamīr ile işrāḳ eyledi. Ebū Süfyān

¹⁵⁴³ gelüp] geldi RE

¹⁵⁴⁴ O Allah ki benzerlerden ve zıtlardan daha yücedir.

¹⁵⁴⁵ "Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir." Kur'ân-ı Kerīm , Cum'a,62/4; Hadīd , 57/21; Mā'ide 5/54.

¹⁵⁴⁶ av'det] da'vet HSA, A2

¹⁵⁴⁷ sırrımı ḥicāb-ı 'uzlete çekeyin] sırrımı cānum gibi nühüfte ideyin RE

¹⁵⁴⁸ ıtlāḳ] ṭalāḳ RE

¹⁵⁴⁹ kim iḥbār u inhā eyledi] iḥbār u inhā eyleyen kimdür RE

terk-i niyyet-i talāk ve taşdıķ-i resül-i āfāk eyledi. *Şalla'llāhü te'ālā 'alā seyyidinā Muhammedin ve ālihi'l-kirām ve şahbihi'l- 'izām mādāmetü'l-leyālī ve'l-eyyām.*¹⁵⁵⁰

[77] Mu'cize-i Tekellüm-i Cemel Bā-Ḥazret-i Nebiyy-i Mübeccel

Merkez-i dā'ire-i devr-i zamān nokta-i halka-i ehl-i īmān¹⁵⁵¹ muşlih-i her-'āşī vü muṭī' ḥazret-i nebiyy-i şefī' şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi'n-nücebā mu'cizāt-ı bāhiretü'l-i'tilālarından bu mu'cize-i vālāyī 'Aķīl bin Ebī Ṭalīb mesāmi'-i ümmete inhāya rāğīb olup dimişdür ki: “Bir vakt ḥazret-i nübüvvet ile bir tarafa 'azīmet itmiş idük. Nā-gāh bir şütr-i şabā-reftār rüy-ı şahrāda bedīdār //HSA 147a// olup seyr ü güzārda bir vechile şitāb iderdi ki beni i'cāb eyledi. Çünki envār-ı āftāb-ı ruḥsār-ı seyyid-i ebrār sipihr-i nazar-ı nāķa-i şabā-reftār-ı şūrīde-hāle¹⁵⁵² şu'le-endāz oldu. Derdmend izhār-ı sūz u güdāz ile derīçe-i niyāzı bāz idüp kendüyi pāy-endāz-ı resül-i mümtāz eyledi. Bu vaz'-ı pür-'ibret aşhāba mūcib-i dehşet olıcaķ buyurdılar ki: “Ḥavf u ihtizāz ve sür'at-i hareketden ihtirāz itmeñ, bize mülākāt ve 'arz-ı //A2 146b//ḥacāt için gelmişdür. Āteş-i cevr ile derūnı yanmışdur. Bu hālde kibr ü ceberütdan bā-naşīb bir A'rābī¹⁵⁵³ bedīd oldu ki //RE 144a// sell-i seyf ile şütri ta'ķīb itmiş. Şütr firār ü sür'at ile reftār itdükce ḥarīf dahı 'acele ile 'aķībگیرlikde der-kār idi. Buyurdılar ki: “Ey A'rābī seyf-i meslül ile ta'ķīb-i cemelden mes'ül ü me'mül nedür?” Eyitdi: “Ey resül-i Ḥudā bu şütri iştirā itmiş idüm fermānuma itā'atden rū-gerdān ve beni perīşān itdi. Bir vechile zabtına kādir olımadum. İsterem ki şemşir ile hālik olup vādī-i fenāya sālīk eyleyem.” Ḥazret-i nebiyy-i mübeccel şütre ḥitāb idüp buyurdılar ki: “Ey cemel niçün rāh-ı¹⁵⁵⁴ itā'atde s̱ābit-ķadem olmazsun? Bu şahş seni bezl-i dirhem idüp almışdur.¹⁵⁵⁵” Nāķa sūḥana āgāz idüp¹⁵⁵⁶ eyitdi: “Ey resül-i ser-efrāz Ḥudā-yı bī-niyāz ḥaķķı için fermān-ber-dār ve ḥidmetde der-kār olmuşumdur ammā bu merd-i gāfīl namāzda kāhil ḥuşuşān şalāt-ı 'işādan zāhildür. Ḳahr-ı Ḥudā'dan bīm ü hirās idüp//HSA 147b// ḥidmetine istīnās itmedüm.

¹⁵⁵⁰ Günler ve geceler birbirini izledikçe Allah'ın selamı efendimizin, mübarek ailesinin ve büyük ashabının üzerine olsun.

¹⁵⁵¹ merkez-i dā'ire-i devr-i zamān nokta-i halka-i ehl-i īmān] - RE

¹⁵⁵² sipihr-i nazar-ı nāķa-i şabā-reftār-ı şūrīde-hāle] sipihr-i nazar-ı nāķa-i şabā-reftārda RE

¹⁵⁵³ kibr ü ceberütdan bā-naşīb bir a'rābī] bir merd-i 'arab HSA, bir merd-i ğarīb A2

¹⁵⁵⁴ rāh-ı] – A2

¹⁵⁵⁵ almışdur] temellük itmişdür RE

¹⁵⁵⁶ idüp] eyledi RE

[Beyt]

Rûz-ı mahşer ki cān-güdāz buved

Evvelîn-pursiş ez-namāz buved

(Mahşer günü ki yürek yakıcıdır, orada ilk soru namazdan sorulur.)

[Neşr]

ƘorƘaram ki bu merd-i bed-güher ƙahr-ı Hudā'ya maẓhar olup şerer-i şer-i bükā daħı zarar idüp mübtelā-yı 'azāb u nekāl ve esīr-i çengāl-i ħizy ü vebāl olam. Şöyle ki edā-yı şalāta müte'ahhid ola ben daħı ħasbe'l-ƙaderihī itmām-ı ħidmetde *ke'l-evvel*¹⁵⁵⁷ mücidd oluram.

[Li-Münşi'ihī]

Hudā'ya eyler ise ger 'ibādet

İdeyin ħidmetinde bezl-i tākāt //A2 147a//

[Neşr]

Pes ħazret A'rābīye tevcīh-i ħitāb¹⁵⁵⁸ idüp buyurdılar ki: “Buña cevāb nedür?” //RE 145a// Eyitdi: “Ey nebiyy-i sūtūde-ħaşā'il vāķı'ā şalāt-ı 'işāda kāhil idüm min ba'd tekāsül ve edā-yı merāsım-i tā'ātde tegāfül göstermeyeyin.” didi bu gūne¹⁵⁵⁹ 'ahd u şart idicek cemeli rabt ve şāhibine teslim ve ri'āyet-i āb u 'alef sipāriş taqđīm buyurdılar.

[Li-Münşi'ihī]

Cümleye oldurur iden iħsān

Cümlesi derdine umar dermān

Luṭfu iħsānı cümleye şāmīl

*Feyz-baħş-ı cihāndur el-ħāşıl*¹⁵⁶⁰

¹⁵⁵⁷

ke'l-evvel] – RE. Önceki gibi.

¹⁵⁵⁸

tevcīh-i ħitāb] teveccüh ü ħitābHSA, A2

¹⁵⁵⁹

didi bu gūne] diyü HSA, A2

¹⁵⁶⁰

feyz-baħş-ı cihāndur el-ħāşıl] feyz-baħş-ı cihāndurur ħāşıl RE

'Akıbet ümmete idüp ihsân
Mazhar eyler şefâ'atine hemân

[78] Mu'cize-i İzdiyād-ı Ta'ām-ı Ebī Eyyüb Bā-Du'ā-yı Hāzret-i Resūl-i 'Allāmu'l-Guyüb

Ziyāret-i meşhed-i mergübü dāfi'-i hürüb¹⁵⁶¹ u kürüb olan hāzret-i Ebī Eyyüb bu gūne naql-i bedī'ü'l-üslüb ile bir emr-i mu'ciz ü hūb beyān itmişdür ki bir gün hāzret-i risālet ile Ebū Bekr-i 'ālī-menķabet hīdmetlerin hānesine da'vet mülāhazasın idüp ancak anlara kifāyet idecek miķdārı ta'āma ķudret olmağla //HSA 148a// ol deñlü ihzār idüp hāk-pāy-ı 'izzet-dişārlarına hem-hābe-i zamīri¹⁵⁶² olan ma'nāyı izhār itdi¹⁵⁶³.

[Mısrā']

Kerem-nümā vü fūrūdā ki hāne hāne-i tust

(Kerem göster, aşağıya in ki ev senin evindir.)

[Neşr]

diyü bisāt-ı recāyı pāy-endāz-ı sultān-ı ser-efrāz eyledi.

[Li-Münşi'ihī]

Çe nakş āyed be-cāh-ı ehl-i 'izzet āfitābāsā¹⁵⁶⁴

Eger ki sāye-endāzed be-menzilgāh-ı dervīşī

(Eğer ki bir derviş menzilhahına gölge düşerse, güneş gibi olan izzet ehlinin makamına ne noksan gelir?)

[Neşr]

Hāzret-i resūl-i mes'ūli¹⁵⁶⁵ karīn-i huşul idüp hāne-i hālīde¹⁵⁶⁶ duhul //A2 147b// ve maķdem-i 'izzet-tev'emleri ile menzilini reşk-āver-i bihişt-i İrem idüp hātır-ı maķzūnını şād u hurrem buyurdılar.

¹⁵⁶¹ hürüb] durüb HSA

¹⁵⁶² zamīri] zamīr A2

¹⁵⁶³ itdi] - RE

¹⁵⁶⁴ āfitābāsā] - RE

¹⁵⁶⁵ hāzret-i resūl-i mes'ūli] hāzret-i resūl-i mes'ūlini RE

¹⁵⁶⁶ hāne-i hālīde] hāne-i dilde HSA

[Beyt]

Be-ḥāne ki çünîn mîhmân fûrûd âyed

Hümā-yı sidre //RE 145b// der-ân âşiyân fûrûd âyed

(Bir eve böyle misafir gelirse Sidre'nin hüması o yuvaya iner.)

[Neşr]

Ve eşrâf-ı enşârdan otuz nefer kimesne ihzâr olunmak emr ü iş'âr buyurdılar. Cümlesi hâzır ve ol ta'âmdan tenâvüle mübâşir olup otuz neferi işbâ' ve ta'âmdan iknâ' idicek altmış nefer dahı hâzır olmak âmir oldu ki¹⁵⁶⁷ anlar dahı kazâ-i vaţar idicek yetmiş nefer dahı dâhil ve anlara dahı şeb'-i¹⁵⁶⁸ tām hâşıl olup iki kimesneye kifâyet idecek ta'am-ı endek-bahâ¹⁵⁶⁹ yüz seksen âdeme vefâ ve her birisi haţtı istîfâ eylediler.

[Li-Münşi'ihî]

Halka in 'âmı 'âmdur anuñ

Rîze-ḥârı dururlar ol ḥānuñ

[79] Mu'cize-i Āgāhî-i Ḥazret-i Risālet Zi-Sihr-i A'dā-yı Dālālet-Menḳabet

Nesc-i tār u pūd-ı metā'-ı rivāyet-i mu'cizāt iden nessāc-ı ṭurfekār mezc-i evhām u şükûkdan ḥal'-i ḥil'at-i¹⁵⁷⁰ ribka-i esmār idüp deḳā'ik-i rivāyet ve reḳā'ik-i ḥikāyâtı¹⁵⁷¹ ibdā'-ı sihr-i ḥelāl //HSA 148b// ile¹⁵⁷² bu gūne baş-ı maḳal itmişdür ki ḥazret-i 'Ā'îşe-i şiddīka rażiyya'llāhü 'anhādan mervīdür ki¹⁵⁷³ bir vaḳt seyyid-i 'ālem şallallāhü te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥazretlerinde āşār-ı sihr-i a'dā bedīdār olup bir vechile āşḳār oldu ki 'arūz-ı 'ilel ü emrāz gibi ba'zı ḥayālâtla murtāz olup gāh u bî-gāh bir maşlahat itmiş gibi ḥayāl ve ba'zı emrde 'acz-i ḥāl zāhir ve eşer-i sihr idügi //A2 148a// bâhir olurdu. Ammā mûcib-i naḳışa olan mertebe degül. Meşelâ ezvâc-ı tâhirât ile mu'âmelede kuşûr bürüz u şudûr iderdi¹⁵⁷⁴. “Feyete'allemin minhâ¹⁵⁷⁵ mā yuferrikûne bihi beyne'l-mer'i ve zevcih”¹⁵⁷⁶ Bu mādde de te'sîr-i sihr

¹⁵⁶⁷ oldu ki] oldılar RE

¹⁵⁶⁸ şeb'-i] şebî'-i HSA

¹⁵⁶⁹ ta'am-ı endek-bahâ] ta'am-ı endek RE

¹⁵⁷⁰ ḥil'at-i] – HSA, A2

¹⁵⁷¹ deḳā'ik-i rivāyet ve reḳā'ik-i ḥikāyâtı] ḥazret-i 'Ā'îşe-i şiddīkadan rivāyet ile RE

¹⁵⁷² ile] eyleyüp RE

¹⁵⁷³ ḥazret-i 'Ā'îşe-i şiddīka rażiyya'llāhü 'anhādan mervīdür ki] - RE

¹⁵⁷⁴ kuşûr bürüz u şudûr iderdi] ve ba'zı umurda bürüz u şudûr ider mülâḥaza buyururlar idi RE

¹⁵⁷⁵ Ayetin aslında “minhumā” olan kelime metinde “minhâ” biçiminde kaydedilmiştir.

emr-i muḳarrer ve naşş var iken inkār nice müyesserdür. Ba'zı muḳaḳḳiḳîn //RE 146a// gerçi kār-ı siḥre münkirîndür. Ḥuşuşan enbiyâ andan müberrâdur dimişlerdür. Zîrâ emr-i dînde iştibâh mütebeyyin olur taḥḳîḳ-i maḳâm u tedḳîḳ-i kelâm budur ki vücûd-ı siḥr muḳaḳḳaḳ ve ḳavl-i muşaddaḳdur “*ve mâ ünzile 'ale'l-melekeyni bi-bâbile Hārûte ve Mārût*”¹⁵⁷⁷ âyet-i kerîmesi ile mü'ekkeddür. Ḥuşuşan “*ve min şerri'n-neffāsāti fi'l-'uḳad*”¹⁵⁷⁸ âyet-i kerîmesi¹⁵⁷⁹ ile müseddeddür. Ve fuḳahâ-yı İslâm daḥı siḥre tertîb-i aḥkâm itmişlerdür. Ammâ emr-i nübüvvetde te'sîr cây-gîr-ı zamîr¹⁵⁸⁰ olmamışdur. Gerçi heme-i enbiyâ beşer idükleri bî-mirâdur sâ'ir beşer gibi ibtilâları muḳarrerdür. İllâ emr-i dînde 'işmetleri maḥşûş u 'iffetleri manşûşdur ve te'sîr-i siḥr aḳbeh ammâ ḳatl ü tesmîmden efzâḥ degüldür. Ol tã'ife-i 'aliyyeye bu maḳûle aḥvâl ta'alluḳ //HSA 149a// itmişdür. Yine¹⁵⁸¹ ḳadr ü rütbelerine andan zerre ḳadar keder taḫarruḳ eylemedi. Böyle¹⁵⁸² ma'nâ ancak ibtilâdur. Niteki resûl-i Hüdâ buyurmuşlardur: “*İnnâ me'âşiru'l-enbiyâ yuzâ'ifu 'aleyne'l-belâ' kemâ yuzâ'ifu lene's-sevâb*”¹⁵⁸³ ‘aḳl u dîn umûrunda¹⁵⁸⁴ ḳuşûr hergiz ol ḥazretten şudûr itmemiş idi. Çünki meshûr idükleri ḥayyız-i ḥafâdan dūr oldu.

[Li-Münşi'ihî]

Beşer olduğu olmağa müşbit

Ṭareyân itdi böyle bir ḥâlet

[Neşr]

Bir gün cenâb-ı Hüdâ 'izzu şānehû //A2 148b// ebeden ḥazretine du'â vü ref'-i ibtilâ için tazarru' u recâ idüp ba'dehu ḥazret-i 'Â'îşe-i şıddîḳaya ḥitâb idüp eyitdi: “Tîr-i du'â hedef-i icâbete vâşıl ve kām-ı dil ḥâşıl oldu. İki şahş ser-i vaḳtûme dâḥil biri bâşum ucına cālis biri daḥı ayaḡum ṭarafına mülābis olup istiḥbār-ı mecārî-i aḥvâl //RE 146b// ve istiḳşâ-yı ḳuşārâ-yı bāl idüp biri eyitdi: “Āyâ mûcib-i renciş ü keder

¹⁵⁷⁶ “(Onlar, o iki melekden,) karı ile koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı.” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/102.

¹⁵⁷⁷ “(Çünkü insanlara sihri) ve Babil’de Hārut ile Mārut isimli iki meleḡe indirileni(öğretiyorlardı).” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/102.

¹⁵⁷⁸ “Ve düğümlere üfleyen büyüçülerin şerrinden.” Kur’ân-ı Kerîm, Felak, 113/4.

¹⁵⁷⁹ âyet-i kerîmesi] naşş-ı şerîfi RE

¹⁵⁸⁰ cāygîr-ı zamîr] cāygîr HSA

¹⁵⁸¹ yine] – HSA, A2

¹⁵⁸² böyle]bu maḳûle RE

¹⁵⁸³ Biz peygamberlere belâlar kat kat gelir, tıpkı sevapların kat kat geldiği gibi.

¹⁵⁸⁴ umûrunda] emrinde HSA, A2

ve muktezî-i igbirâr-ı hâtır-ı enver-i resûl-i muṭahhar nedür?” Biri eyitdi: “Resûl-i mergûb niçe eyyâmdur ki maṭbûbdur.” Biri daḥı eyitdi: “Āyā bu ne sâz-kārî ve ne maḳûle bed-baḥt âṣâr-ı â’mâl ü efkârıdur¹⁵⁸⁵ ki rûy-ı raḥşende-i mihr-i münevver gil ile mükedder olmaḳ mutaşevver midür?” Eyitdi: “Ṭā’ife-i Yehûd-ı merdûddan Lebîd bin A’sam nām bir şahş-ı nā-fercām bu kâra iḳdām itmişdür.” Eyitdi: “Āyā ne maḳûle sihr ile mübtelâ itmişdür?” Eyitdi: “*Fî muşṭi ve muşâṭa*¹⁵⁸⁶ *veceffe ṭal’ati zıkr*”¹⁵⁸⁷ Eyitdi: //HSA 149b// “Yā hîn-i imtişâṭda suḳûṭ iden şa’rât ve vi’â-i ṭal’ ne maḳûle cāy-ı keşîfde¹⁵⁸⁸ işbât olınmışdır?” Eyitdi: “Mescid-i dırâr kurbünde nümâyân olan bi’r-i derdân¹⁵⁸⁹ içindedür.” Pes aşḥâb-ı me’âlî-me’âbdan ba’zı aḥbâb ile ser-i çāha¹⁵⁹⁰ devan olup buyurdılar ki: “Dîdeme nümâyân olan bu çāh idüḡi mahall-i iştibâh degûldür.” Müşâhede itdiler ki naḥli re’s-i şeyâṭın¹⁵⁹¹ ve âbı nuḳâ’a-i ḥinnâ gibi müstebîn idi. Pes içinde olan eşyâyı ihrâc için¹⁵⁹² ḳa’r-ı çāha nâzil ve derûnında meknûn olan //A2 149a// kâr-ı sihre vâşıl olup bîrûn ve maẓnûn-ı yaḳîne maḳrûn oldı ki ṭal’a-i ḥurmâ henüz şükûfte olmadın timşâl-i resûl-i Hüdâ’ya müdânî şem’den peydâ idüp bir niçe yirden muḥkem sūzen ile sencîde //RE 147a// itmişler ki cesed-i şerîfleri rencîde ola ve bir veteri on bir ‘aḳd ile muḳayyed itmek ile kâr-ı sihrî müsedded itmişler bi’rûn âbı nuḳâ’a-i ḥinnâ ve naḥli re’s-i şeyâṭın gibi bed-nümâ olmış. Fi’l-hâl peyk-i Rabbü’l-âlemîn fersûde-rûy-ı ḥâkpây-ı resûl-i güzîn olup inzâl-i¹⁵⁹³ sūre-i mu’avvizeteyn ile inḥilâl-i kâr mütebeyyin olup¹⁵⁹⁴ ḥuzûr-ı mübeccellerine gelüp her âyet¹⁵⁹⁵ ki ḳirâ’at eyleye bir ‘aḳd münḥal olur. Her sūzen ki ihrâc olınsa idi beden-i müstaḥsenlerine gerçi¹⁵⁹⁶ nev’-i meşakḳat ammâ der-‘aḳabistirâḥat gelürdi. Ḥazret-i Cebre’îl bu du’â-yı laṭîfi tertîl iderdi: “*Bismi’llâh uraḳîke*

¹⁵⁸⁵ bed-baḥt âṣâr-ı â’mâl ü efkârıdur] bed-baḥt âṣârıdur HSA, A2

¹⁵⁸⁶ Muşâṭa zamm-ı mîm ile ‘indet-ta’ḳrîḥ ser ü rîşden suḳûṭ iden şa’rdur mişâḳa daḥı rivâyet olınmışdır kettândan ‘azl olınana itlâḳ olunur. minhu (Der-kenâr, HSA 14a, A2 148b, RE 146b)

¹⁵⁸⁷ Bir kıldaki bir şey bile dili susturmaya yeter.

¹⁵⁸⁸ keşîfde] keşîfden RE

¹⁵⁸⁹ Bi’r-i zî-evrân daḥı menḳûldür minhu (Der-kenâr, RE 146b)

¹⁵⁹⁰ ser-i çāha] taraf-ı çāha RE

¹⁵⁹¹ Naḥl re’s-i şeyâṭın gibi demek istikbâḥ-ı nümâyîş için ola yâḥud müstedîr ḥayyâta teşbîh olına ki ḥayye-i sereṭândur. minhu. (Der-kenâr HSA 149b, A2 148b, RE 146b)

¹⁵⁹² için] idüp HSA, A2

¹⁵⁹³ fersûde-rûy-ı ḥâkpây-ı resûl-i güzîn olup inzâl-i] – HSA, A2

¹⁵⁹⁴ inḥilâl-i kâr mütebeyyin olup] – HSA, A2

¹⁵⁹⁵ ḥuzûr-ı mübeccellerine gelüp her âyet] ḥuzûr-ı mübeccellerinde her âyet RE

¹⁵⁹⁶ gerçi] – HSA, A2

va'llāhu yuṣfīke min kullü dā'in yuvzīke"¹⁵⁹⁷ İnḥilāl-i 'aḳd tamām olıcaḳ rāḫat u ārām buldılar.¹⁵⁹⁸

Ḳāḏı 'İyāz-ı efyāz 'aleyhi sicālū //HSA 150a// rahmetü'l-feyyāz Şifā fī Ḥuḳūkü'l-Muṣṭafā nām kitāb-ı ḫikmet-encāmunda dimişdür ki¹⁵⁹⁹ zıkr olınan eşyā nūr-ı mu'cize ile derūn-ı çāhda hüveydā olıcaḳ ḫazret-i nebiyy-i Hüdā ḫuşuş-ı ḳazıyyeyi ḫazret-i 'Ā'ışe-i şıddıḳaya inbā buyurdıklarında "İstiḫrāc buyurduñız mı?" diyü su'āl idicek tūṭı-i şekkeristān-ı maḳāl "*Lā emmā ene feḳad şefāniyallāhu ve ḫaṣyetu enne şerre zālike 'ale'n-nās şerren*"¹⁶⁰⁰ buyurmuşlar. Şaḫīḥ-i Buḫārī'de daḫı İmām Muḫammed bin İsmā'il el-Buḫārī "*Şümme duḫinet*"¹⁶⁰¹ diyü taḳrīr ve şebt-i şaḫīfe-i taḫrīr //RE 147b// itmişler ammā İmām Baḡavī Meşābīḥ'de "*İsteḫracet*" diyü ta'bīr ve istiḫrāc olunduḡına taḫrīr-i dil-peḫzīr itmişlerdür. Tevfīḳ ü vāḳı'a-i taṭbīḳ böyle taḫḳīḳ iḳtizā ider ki iḫrāc olınup ḫazret-i Cibrīl zıkr olınan du'āyı tertıl idicek eşyā ve bi'r defn olınmuş ola "*va'llāhü 'ālem bi-ḫaḳīḳatihī ḫāzā 'ibāreti'l-Meşābīḫ fezehebe'n-nebiyyu şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem fī unāsin min aṣḫābihī ile'l-bi'ri feḳāle ḫāzihi'l-bi'ru'lletī eraeytuhā ve kāne mā'ihā naḳā'atu'l-cennā ve kāne naḫliḫā ra'sü'l-şeyāṭīn feistaḫrace ve ḫāzā 'ibāretü'l-Buḫārīyyi feḫarace ileyhi'n-nebiyyu 'aleyhi's-selām şümme raca'a feḳāle li'ā'ışe ḫīne raca'a küllühā ke'enneḫā ra'sü'ş-şeyāṭīn feḳālet istiḫractu feḳāle lā ammā ene feḳad şefāniyallāhu ve ḫaṣyet enne şerre zālike 'ale'n-nās şerren şümme duḫineti'l-bi'r*"¹⁶⁰², bu taḳḁır üzere eşer-i bi'r daḫı ḳalmayup cümle türāb ile mestūr u medfūn olmış olur.

[Li-Münşi'ihī] //HSA 150b//

Ḥaḳḳı bāṭılla eylemek ibṭāl

İstemişlerdi zümre-i cühhāl

¹⁵⁹⁷ Allah'ın adıyla başlarım ki Allah seni her türlü hastalıktan ve beladan korusun ve sana şifa versin.

¹⁵⁹⁸ buldılar] müyesser oldu RE

¹⁵⁹⁹ dimişdür ki] – HSA, A2

¹⁶⁰⁰ Bana gelince, Rabbim bana şifa verdi ve bu sihrin insanlar üzerindeki tesirini artırdı.

¹⁶⁰¹ Sonra defnedildi.

¹⁶⁰² En doğrusunu Allah bilir ya Mesābīḥ'te şöyle anlatılır: Peygamber efendimiz ashābıyla beraber kuyunun yanına vardı, dedi ki 'Gördüğünüz bu kuyu cinlerin ve şeytanların bol bulunduğu yerdir.' Sonra indi ve o şeytanı oradan çıkardı. Bu hadise Buhari'de şöyle geçer: Peygamber efendimiz o kuyuya gitti ve dönüşünde Hz. Aişe'ye şöyle dedi: 'Orada şeytanların en büyükleri var.' Hz. Aişe: 'Onları çıkardın mı?' diye sordu, peygamberimiz: 'Hayır, ama Allah bana şifa verdi ve onların etkisini insanlar üzerinde çoğalttı.' Sonra efendimiz o kuyuyu kapattı.

Niçe mümkindurur bu ħal-i muħāl
*Ne ‘aceb cehl olur bu ne bed-ħāl*¹⁶⁰³

[80] Mu‘cize Der-Kelām u Su‘āl-i ‘Abdu’llāh bin Selām

Ḥazret-i Enes bin Malik ki rāh-ı rivāyāt-ı eħādīse sālīkdür. Mu‘cizāt-ı bāhirātdan bu mu‘cize-i zāhīretü’l-āyātı naql ve İmām Bağavī Meşābīh’de zıkr ile şükūkı faşl itmişdür ki fırka-i Yehūd-ı merdūddan ‘Abdu’llāh bin Selām nām Yehūdī ol kavm-i mezmūm içre ‘izzet //A2 149b// ü i’tibār ile muḳalled ü ma’lūm olup zimām-ı umūr-ı kavm-i mezbūr kabza-i taşarrufında olup cümlesi emriyle me’mūr idiler. //RE 148a// Huşuşan emr-i dīn ü i’tikādlarına ḥākim ve şekk ü müdde‘āların ḥāsim olup *keyfemā erāde*¹⁶⁰⁴ kânūn-ı ‘aḳīdelerinde tīkād-ı nār-ı fesād itmege ḳādir şaḥş-ı nādīr idi. Bir gün bir fezāda ictinā-i temer-i ḥurmā iderken şarīf-i iḳdām-ı resūl-i enām gūş-zed-i ‘Abdu’llāh bin Selām oldu. Pīşgāh-ı dergāh-ı nebiyyu’llāhda cebīn-fersūde olup meşām-ı cān u dili ‘anber-ālūde eyledi. Pes ‘uḳde-i sūkūtı münḥale idüp resūl-i mübeccele eyitdi: “Ey gūşāyende-i kerh-i müşkilāt ve ey berārende-i mu‘cizāt üç mes’ele mazbūtımdur ki tettebbu‘-ı enāmīl-i efkār ile ḥalle muḥtācdur. Ammā bir ḳāziyyedür ki mūcibü’l-intācdur.”¹⁶⁰⁵

[Li-Münşi’ihī]

Saḥa üç müşkili su‘āl ideyin
Bu bahāneyle ‘arz-ı ḥāl ideyin uñ

[Neşr] //HSA 151a//

Üçünüñ daḥı cevābunda eşkāl-i işkāl nümāyāndur. Herkese ḥallī müyesser ü āsān olmaz.¹⁶⁰⁶ Şeref-i nübüvvet ile ser-efrāz olmayan hevā-yı ḥallinde pervāz idebilemez¹⁶⁰⁷ ve sa‘ādet-i risālet ile mümtāz olmayan fezā-yı iz‘āna āgāz eylemez.”

¹⁶⁰³ ḥaḳḳı bātıl eylemek ibtāl / istemişlerdi zümre-i cūhhāl // niçe mümkindurur bu ħal-i muħāl / ne ‘aceb cehl olur bu ne bed-ħāl] ḥaḳḳı ibtāle sa’y idüp cūhhāl / eylemişler idi ḥayāl-i muħāl // oldu sa’y u emelleri bātıl / oldu ceh ile her biri bed-ħāl RE

¹⁶⁰⁴ Nasıl isterse.

¹⁶⁰⁵ ḳāziyyedür ki mūcibü’l-intācdur] ḳāziyye-i mūcibü’l-intācdur RE

¹⁶⁰⁶ müyesser ü āsān olmaz] müyesser degüldür RE

¹⁶⁰⁷ idebilemez] idemez HSA, A2

[Li-Münşi'ihī]

Se müşkil dārem ey kân-ı fezā'il

Besī dārem men-i dil-ḥaste müşkil

(Ey fazilet madeni üç sorunum var, gönlü hasta olan benim çok sıkıntım var.)

Çe müşkil her yeki aḥvāl-i ḡaybest

Velī her yek ez-ān sālīm zi-'aybest

(Ne zor sorular ki her biri ḡayb alemine dair; fakat onlardan her biri kusurdan uzaktır.)

[Neṣr]

Buyurdılar ki: “Su'āl ne ise baş-ı maḳāl eyle.” Eyitdi: “Evvelen dārū's-selām'da evvel me'kūl //A2 150a// olacak¹⁶⁰⁸ ne maḳūle ṭa'āmdur? Şāniyen eşrāt-ı sâ'atden evvel¹⁶⁰⁹ zuhūr iden ne gūne imāretdür? Şālisen evlādda teşebbüh-i ābaya cāzib ne maḳūle emr-i ḡālibdür?”

[Li-Münşi'ihī]

Hurşīd-i ḥalḳ ḥāce-i dūnyā vü āḥiret

Sulṭān-ı şer' şāḥib-i kevneyn Muştafā //RE 148b//

[Neṣr]

Şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥazretleri buyurdılar ki: “Ey 'Abdu'llāh bin Selām bu sū'ālden muḳaddem eşkāl-i işkāl-i sū'āl taḳrīr-i Cibrīl 'aleyhi's-selām ile mersūm-ı şaḥīfe-i bāl olmuşdur. Ehl-i bihişte ṭa'ām-ı kūt evvelen kebed-i ḥūtdur. Eşrāt-ı sâ'atden evvelen zāhir olacak taraf-ı şarḳdan nār idügi bāhirdür. Teşebbüh-i şüret-i evlād sebaḳ-ı mā-i nijād iledür. Mā-i sâbık şāḥibine müşābehete sâ'ik olur. Sebaḳ-ı mā-i recālde zükür mā-i nisāda ināş zuhūr ider.” Şüret-i kelām-ı resūl-i dādger şimāḥ-ı gūş-ı ibni Selām'da cilveger olıcaḳ eyitdi: “Ey zāt-ı sa'ādet-penāh //HSA 151b//eşhedü enneke resūlu'llāh.” Telḳīn-i seyyidü'l-enām ile dāḥil ḥarem-i İslām olup eyitdi: “Ḳavm-i Yehūd-ı şūm-ı ḍalālet-rūsūm müfteriler ve kızḅ ü ifke cerīlerdür. Şeref-i İslām ile müşerref ve semā'-ı ḳabūl ile müşennef olduḡıma vāḳıf ve tefāşīl-i aḥvāle 'arif olurlar-ise ol ḳavm-i büht ḥaḳḳumda niçe gūne iftirā vü suḥt

¹⁶⁰⁸ olacak] – HSA, A2

¹⁶⁰⁹ eşrāt-ı sâ'atden evvel] eşrāt-ı sâ'atde evvelen RE

iẖtiyār idecekleri bedīdārdur. Ammā ol süfehā vākıf-ı mā-cerā olmazdın muḳaddem istiḥbār-ı ahvāl ü eṭvār buyurılırsa¹⁶¹⁰ ḥaḳīḳat-i ḥilḳat ü sīret üzere güftār iderler idi. Celiyye-i ḥāl mefhūm-ı bālleri oldıḳdan ṣoñra //A2 150b// ḥilāfına zāhib olacaḳları müte‘ayyin-i ḥāldür. Bu mertebe maḳāl ile zātuma istinād idecekleri ifk (ü) iftirādan¹⁶¹¹ berā’et-i zimmet bende ṣaḥīḥü’l-maḳal¹⁶¹² zāhir ve işrāḳ-ı āftāb gibi barīḳ ü bāhir olurdı.”

[Li-Münṣi’ihī]

Ḳatı beddür ḥıṣāl-i ḳavm-i Yehūd

Cümlesinüñ ḍalāleti meṣhūd //RE 149a//

İftirā itmege cerīlerdür

Ḳavm-i İslām’a¹⁶¹³ müfterīlerdür

[Neṣr]

Pes çünki ṭā’ife-i Yehūd ḥāk-pāy-ı ‘izzet-vürūdlarına cebhe-fersūd¹⁶¹⁴ oldılar.

[Li-Münṣi’ihī]

Hādi-i dīn ü seyyid-i Baṭḥā

Ṣāfi’-i cümle ḥalḳ-ı rüz-ı cezā

[Neṣr]

Hāzret-i seyyidü’l-ebrār ṣalla’llāhü te‘ālā ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve ṣaḥbihi’l-aḥyār ıṣdār-ı ḥiṭāb idüp buyurdılar ki: “Ey ḳavm-i merdūd ṭā’ife-i nā-bihbūd-ı Yehūd’dan ‘Abdu’llāh ile müsem mā ne maḳūle kimesnedür? Sizden istinbā iderin.” Eyitdiler: “Ḥayrunā ve ibni ḥayrinā ve seyyidunā ve ibni seyyidinā¹⁶¹⁵ cümlemüzden ḥayr idügi beyyin ve dīnimüz ile mütedeyyindür.” Buyurdılar ki: “Ey ḳavm-i melām ‘Abdu’llāh bin Selām fā’iz-i şeref-i İslām olursa munṣif //HSA 152a//olur mısuz?” Eyitdiler: “Ḥāṣā ki ‘Abdu’llāh bin Selām dīn-i Yehūd’dan munḥarif ve aḥkām-ı Tevrāt’dan munṣarif ola.” Buyurdılar ki: “‘Abdu’llāh bin Selām ḥālā iḥrāz-kerde-i şeref-i İslām

¹⁶¹⁰ buyurılırsa] buyurılsa RE

¹⁶¹¹ zātuma istinād idecekleri ifk ü iftirādan] – HSA, A2

¹⁶¹² bende ṣaḥīḥü’l-maḳal] - RE

¹⁶¹³ ḳavm-i İslām’a] ehl-i İslām’a RE

¹⁶¹⁴ cebhe-fersūd] rüy-fersūd RE

¹⁶¹⁵ O bizim en hayırlımızdır ve en hayırlımızın da oğludur; o bizim efendimizdir ve efendimizin de oğludur.

olmuşdur.” Didiler ki “Bu kelām şāyeste-i taşdıķ-i enām degüldür.” Hılāl-i kelām u inkār-ı kavm-i melāmda ibni Selām şeref-yāfte-i meclis-i sultān-ı enbiyā-i kirām olup eyitdi: “Ey kavm-i füsürde-dil li’llāhi’l-ḥamd ki şeref-i İslām’ı fā’iz ve sa’ādet-i iķrār-ı risāleti ḥā’iz ve bā’is-i vuşul-i teşne-i devleteyn-i ‘ālemeyn olan kelimeteyn-i celālehu ile şīrīn-makāl //A2 151a//olup eşhedü en lā ilāhe illā’llāh ve eşhedü enne Muḥammeden ‘abduhū ve resūluhū.” didi. Çünki maḥzar-ı “*lehüm fi’d-dünyā ḥizyün ve fi’l-āḥireti ‘azābün elīm*¹⁶¹⁶” olan ṭā’ife-i le’im kavlı-i ‘Abdu’llāh bin Selām’ı fehīm oldılar. Maḥzül ü maḥhūr kā’il-i kavlı-i zūr olup //RE 149b// “*Hāzā eşerrunā ve ibn eşerrinā*”¹⁶¹⁷ didiler. ‘Urūķ-ı ḡayret-i cāhiliyyetleri¹⁶¹⁸ hareket idüp niçe neķā’iş ve niçe me’āyib nisbet idüp hezeyān ü herzedārlıķa cesāret itdiler. ‘Abdu’llāh bin Selām eyitdi: “Ey seyyid-i enām rişte-i cism-i nizārı¹⁶¹⁹ sūrāḥ sūrāḥ iden bu maķule sehm-i ḥayālāt ḡamı idi. Ne ān ki mücerred evḥām-ı bende-i küstāḥ ola idi.

[Li-Münşi’ihī]

Ne ‘aceb kavm olur bu kavm-i Yehūd

Fi’li vü kavli cümledenüñ merdūd

İşleri kızb ü iftirā cümle

*Zūr u bühtāna ictirā cümle*¹⁶²⁰

[81] Mu’cize-i Ḥazret-i Resül-i Zü’l-Minen Der-İşlāḥ-ı Hāl-i¹⁶²¹ Zen-i Müstehcen //HSA 152b//

Devā-sāz-ı şikestegān-ı ümmet ve rehber-i güm-kerdegān-ı rāḥ-ı ḍalālet¹⁶²² ḥazret-i risālet-menķabet şalla’llāhü te’ālā ‘aleyhi ve sellem mu’cizāt-ı zāḥiretü’l-āyātundan bu mu’cize-i bā-fazīlet bu gūne ḡarīn-i rivāyet olmuşdur ki Ṭaybe-i ṭayyibede ‘alā sākinihā eş-şalātü ve’t-taḥiyyetü sākine ve ol ḥıṭṭa-i biḥişt-şebīḥde ḳāṭine bir zen-i

¹⁶¹⁶ “Bunlar için dünyada rezillik, ahirette de elem verici bir azap vardır.” Bu ibāre Kur’ān’da Bakara 2/114, Māide 5/33 ve 41. ayetlerde buradakinden biraz farklı olarak (lehüm fi’d-dünyā ḥizyün ve **lehüm** fi’l-āḥireti ‘azābün **‘aẓīm**) geçmektedir.

¹⁶¹⁷ Bu bizim en kötümüzdür ve en kötümüzün de oğludur.

¹⁶¹⁸ ‘urūķ-ı ḡayret-i cāhiliyyetleri] ‘urūķ-ı cāhiliyyetleri HSA, A2

¹⁶¹⁹ rişte-i cism-i nizārı] cism-i zārı RE

¹⁶²⁰ ne ‘aceb kavm olur bu kavm-i yehūd / fi’li vü kavli cümledenüñ merdūd // işleri kızb ü iftirā cümle / zūr u bühtāna ictirā cümle] – RE

¹⁶²¹ ḥāl-i] – A2, RE

¹⁶²² ḍalālet] hidāyet A2

bed-sühan var idi ki ğayet bī-ḥayā ve nihāyet mertebe herze-dār idi. Her nā-maḥrem ile hem-dem olup hergiz ‘izzet-i perde-i ḥayā¹⁶²³ ile muḥterem olmamış idi. Baṭāle vü fenn-i ḥiyelde delle-i muḥtāle erbāb-ı ḥiyel ve aṣḥāb-ı tezvīr ü dağal¹⁶²⁴ her kārı re’yine ḥavāle iderler idi. Ol daḥı mīzāb-ı ḥīleden //A2 151b// āb-ı tezvīri isāle iderdi.
[Nazm]

Gāhī be-hīlekārī ḥāne-ḥarāb kerd

Gāhī berāy-ı cānib-i şeyṭān ḥiṭāb kerd

(Bazen hilekarlığıyla yuva yıktı bazen de şeytan için hitab etti.)

[Neşr]

Sīret-i nā-pesendīde vü ḥaṣlet-i ğayr-ı ḥamīde ile meṣhūr-ı āfāk olup nihāyet mertebede seyyi’etü’l-aḥlāk idi.

[Li-Münṣi’ihī]

Ne Ḥaḳ rāzi ez-ū ne ḥaḳ ḥoṣnūd

Zi-bed-ḥulḳī der-īn ‘ālem ‘alem būd

(Ondan ne Allah razı ne de halk hoşnut, bu alemde kötü ahlakta sembol olmuştur.)

[Neşr]

Zebānı gūyā bir tīr-i cān-ṣikār¹⁶²⁵ idi ki //RE 150a// hedef-i sīnede zaḥmlar āṣkār yāḥūd derūn-ı dūzaḥda zebānī idi ki āteşler bedīdār ve ḥānmān-ı a’rāz-ı ehl-i īmānı yaḳar tār u mār iderdi. Ya bir ḥayye-i ḥayye idi ki sūrāḥdan bürüz idüp şoḳardı. Her çend ki def’-i aḥlāk-ı nā-marziyye içün bend itdiler sūd-mend olmadı.

[Nazm]

Ḥūy-ı bed der-tabī’atī ki nişest

Ne-reved tā-be-vakt-i merg ez-dest

(Kötü huy bir tabiatıta yer ederse, ta ölüm vaktine kadar elinden gitmez.)

[Neşr]

Bir gün ‘azm-idergāh-ı risālet-penāh idüp //HSA 153a// ol şerefi ḥā’iz ve sa‘ādet-i mülākātı fā’iz oldıḳda gördi ki ol mü’eyyid-i dīn-i sedīd bir miḳdār laḥm-ı ḳadīd tenāvül buyururlar. Eyitdi: “Ne ḥāletdür ki ḥazret-i risālet bendegān gibi cülūs u ma’iṣet ve bendegān gibi ta‘ām ekli ile ḳanā‘at iderler?”

¹⁶²³ ‘izzet-i perde-i ḥayā] perde-i ḥayā HSA

¹⁶²⁴ dağal] dağalde RE

¹⁶²⁵ tīr-i cān-ṣikār] tīr-i cān-güdāz RE

[Li-Münşi'ihî]

Seyyid-i 'ālem şehenşāh-ı mülūk

Mefh̄ar-i halk-ı cihān sulṭān-ı dīn

Mazhar-ı hulk-ı 'azīm ü mahz-ı lutf

Zāt-ı pāki rahmeten li'l-'ālemīn

[Neşr]

Hazretleri buyurdılar ki: “Bende idüğüm ne cāy-ı kelāmdur ve muḳarrerdür ki bendeler gibi cülūs u ekl-i ta‘ām iderem.”

[Li-Münşi'ihî]

Bende-i Hak'dur o sulṭān-ı cihān

Emri ammā 'āleme olmuş revān

[Neşr]

Eyitdi: “Ey seyyidü'l-enām pīşgāh-ı //A2 152a// hümāyūnuḡda olan ta‘āmdan bir miḳdār ihsān u in‘ām buyur.” Her ne ki huzūr-ı şerīflerinde hāzır idi zāhir idüp virdiler. Kanā‘at itmeyüp cesāret ve dehān-ı mübāreklerinde olan pāre-i gūşt talebine mübāderet itdi. Seyyid-i āfāk-ı hüsnu'l-aḥlāk ki būy-ı hulk-ı kerīmi 'ıtrşāy-ı meşām-ı 'uşşāk-ı müştāk olmuşdur. Kemāl-i inşirāh ile hacetini ḳarīn-i incāh buyurup //RE 150b// dehān-ı mübāreklerinden bīrūn ve ihsāna maḳrūn idicek eyitdi: “Recā iderem ki mübārek elūñ ile dehānuma ilkā buyurasun.” Yine elṭāfla ittişāf ve murādına is‘āf buyurdılar. Çünki ol murğ-ı dām-ı ihtilāt ol loḳmayı iltikāt eyledi. Āyine-i sīnesinde bir vechile şafā ve çihre-i şerm ü ḥayā cilve-nümā ¹⁶²⁶ ve bir tarīḳ ile vaḳār u sekīne peydā itdi ¹⁶²⁷ ki //HSA 153b// fi'l-hāl ḥānesine ‘avdet ve büyüṭ-ı ihtifā ve teḥaccübe mülāzemet idüp şa‘ve-i cān-zārı mübtelā-yı pençe-i ‘uḳāb-ı memāt ¹⁶²⁸ ve çihre-i ḥayātı mestūr-ı perde-i türāb olunca ¹⁶²⁹ ne nā-maḥrem ile hem-dem ve ne süḥan-ı renciş ü sitem ile kederde şādī vü ḡam-ı halk-ı ‘ālem oldı ve mir‘āt-ı ḥālinde şuver-i şerm ü ḥayā bir vechile çihre-nümā oldı ki gūyā tūṭi-i dili ḥilāfını gūyā olmamış idi.

[Li-Münşi'ihî]

¹⁶²⁶ ve çihre-i şerm ü ḥayā cilve-nümā] - HSA

¹⁶²⁷ itdi] eyledi RE

¹⁶²⁸ memāt] ecel RE

¹⁶²⁹ çihre-i ḥayātı mestūr-ı perde-i türāb olunca] ḳaşr-ı vücūdi raḡne-i memāt ile zeel bulınca RE

Gör ne mu'ciz olur bu mu'cize kim

Eyle bir fāsidi ide ıslāh

Vü ne hulk-i hasen ne vaz'-ı laṭīf

Eyleye¹⁶³⁰ her murādını incāh

[Neşr]

şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem mā ḡābe'ş-şubḥ ve lāḥa¹⁶³¹ //A2 152b//

[82] Mu'cize-i¹⁶³² Kerāmet-i¹⁶³³ Tenevvür-i 'Aşā Be-Nezdīkī-i Meclis-i Vālā

[Beyt]

Meş'al-efrüzān-ı şebistān-ı dāniş

Vü dāniş-endüzān-ı cihān-bīniş

(Bilgi karanlığında meşale yakan ve cihanı görerek bilgi kazanan)

[Neşr]

Ṭarīk-i taḥkīk-i anīkī çerāḡ-ı tevḥīk ile rūşen ü tāb-nāk ve pīşgāh-ı intibāhı zulmet-i iştibāhdan pāk idüp dürer-i mu'cizāt u gurer-i kerāmāt-ı resül-i pāk-güherden bu dürr-i bī-naẓīri silk-i taḥrīrde bu vechile şüret-peẓīr itmişlerdür ki şem'-i şeb-efrüz-ı //RE 151a// encümen-i risālet ve çerāḡ-ı zulmet-süz-ı tārīk-nişinān-ı cehālet

[Beyt]

Şāh-ı gerdün-serīr ü encüm-ceyş

Meş'al-efrüz-ı dūdmān-ı Kureyş

(Tahtı felek ve askeri yıldız olan şah, Kureyş'in dumanını alevlendiren)

[Neşr]

¹⁶³⁰ eyleye] eylese RE

¹⁶³¹ Peygamber efendimiz, salat ve selam onun üzerine olsun, sabah kaybolmadı ve parladı.

¹⁶³² mu'cize-i] – A2

¹⁶³³ kerāmet-i] - HSA

şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi ve 'ıyālihi bir şeb-i saht u tārıkde ki meş'ale-i hırşīd-dıraḥşān tīregī-i zalāmdan gümgeşte-i rāh şubḥ-ı tābān olup ve rüşeniyan-ı āsmān nehīb-i tārıkden nūr-ı zuhūrı nihān itmişler idi.

[Li-Münşi'ihī]//HSA 154a//

Şol kadar tīre idi ol gice kim

*Nūr-ı hırşīdi eylemişdi nihān*¹⁶³⁴

[Neşr]

Merkez-i ḥāk nokṭa-i ḥālī¹⁶³⁵ gibi siyāhlar giymiş¹⁶³⁶ ve gīsū-yı şeb-i tār turre-i ḥūbān gibi müşk-bār olmuş idi.

[Nazm]

Hevā ez-ka'r-ı deryā tīreter būd

Felek-rā ka'r-ı deryā-yı güher būd

(Gökyüzü denizin derinliklerinden daha karanlık oldu, feleğe inci denizinin derinliği mücevher oldu.)

[Neşr]

Şevābit güm-kerde-i rāh olmakda şābit-ḳadem ve nesr-i tā'ir fütāde-i kenār-ı mecerre olup hevā-yı pervāzdan dem urmazdı ne hevā-yı pervāz¹⁶³⁷ belki ol şeb mā'il-i nişīb olsa basīt-i arza tarḥ-ı ḳadem naşīb olmaz-idi.

[Li-Münşi'ihī]

Meger ol şeb çerāğ-ı 'ālem-ārā

*Gidüp zulmetde ḳalmışdı bu dünyā*¹⁶³⁸ //A2 153a//

*Şümū'-ı bezm-i māh*¹⁶³⁹oldıkca tīre

Şihāb evcin alup atardı yire

¹⁶³⁴ şol kadar tīre idi ol gice kim / nūr-ı hırşīdi eylemişdi nihān] - RE

¹⁶³⁵ nokṭa-i ḥālī] nokṭa-i ḥāl RE

¹⁶³⁶ siyāhlar giymiş] siyāh A2, RE

¹⁶³⁷ hevā-yı pervāzdan dem urmazdı ne hevā-yı pervāz] āğāz-ı hevā-yı pervāz RE

¹⁶³⁸ gidüp zulmetde ḳalmışdı bu dünyā] diyār-ı ğarbtı idinmiş idi cā RE

¹⁶³⁹ māh] mihr RE

Bu 'ālem ol kadar olmuşdı deycūr

Yoğ anda çeşm-i bī-inşāfveş nūr

[Neşr]

Ol şeb-i deycūrda

[Beyt]

Şāh-ı rūsūl ü şeft'-i mürsel

Hurşīd-i pesīn ü nūr-ı evvel

[Neşr]

Resūl-i fā'izü'n-nūr hazretleri pertev-i eşi'a-i hurşīd-i cemāl-i bā-kemāl ile encümen-i aşhāb u āl olup ve¹⁶⁴⁰ tārikī-i dil-i¹⁶⁴¹ erbāb-ı hālī mānend-i şubh-ı şādık tābān u şārik idüp teblīg-i evāmīr-i İlāhī ve teşyī'-i zevācir ü sāhī iderleridi.¹⁶⁴² Aşhāb-ı kirām //RE 151b// ol şem'-i encümene sem' olup müstefiz-i envār-ı kelām-ı dürer-bār olurlar idi. Çünkü hurşīd-i bezm resīde-i bām-ı itmām olup miskiyyü'l-hitām oldu. Her biri kıyām ve cānib-i mesken-i me'lūfa hırām idüp 'aḳd-i şüreyyā-yı mücāleset perīşān u münhāll olup ol fırka-i //HSA 154b// 'ināyet-mu'tāddan Üseyd-i Enşārī ve 'ubbād-ı huzūr-ı seyyidü'l-ebrārdan ol şeb-i tārda 'āzim-i hāne-i 'izzet-medārları olıcaḳ nā-gāh ser-i rāhda birinüñ yedinde olan 'aşā çerāğ-ı derūn-ı ehl-i şafā gibi rüşenāyī peydā idüp nūr hüveydā oldu. Güyā şihāb bārik yā hayyit-i şubh şārik idi ki tālī'-i müfārik-ı ahālī-i meḡārib ü meşārik oldu yā māh-ı tāb-dār idi ki haylūle-i ebr-i tārda rehīn-i muḫāḳḳ iken izhār-ı işrāk itdi yā nūr-ı rūy-ı resūl-i muḫtār idi ki derūn-ı ḡārdan zāhir ü bedīdār oldu yā 'aşā-yı Mūsā idi ki def'-i ef'-i zālām ve ref-i ebr-i siyāh-ı şām için yed-i beyzā ibdā itdi. //A2 153b// yā şiddīḳ-i şadāḳat-maḳrūn idi ki derūn-ı ḳāhdan ser bīrūn itdi. Ser-i ser-beste-i maẓmūn-ı “*ve yec'al lekum nūran yemşūne bihī ve yaḡfir lekum*”¹⁶⁴³ 'ayān olup her birine ol şeb-i kıyr-günde delīl ü reh¹⁶⁴⁴-nümūn olup rüz-ı pīrūzda sefer ider gibi menzillerine revān oldılar. Çünkü ser-i rāhları müfārik oldu. Ol şefīḳ-i refīkūñ dahı yedinde olan 'aşāsı nūr-ı şārik¹⁶⁴⁵ gibi bārik //RE 152a// oldu.

¹⁶⁴⁰ olup ve] –RE

¹⁶⁴¹ tārikī-i dil-i] – HSA, A2

¹⁶⁴² iderleridi] idüp iderleridi A2

¹⁶⁴³ “...size ışığında yürüyeceğiniz bir nūr lutfetsin; sizi bağışlasın...” Kur'ân-ı Kerīm, Hadīd, 57/28.

¹⁶⁴⁴ reh] rāh A2, RE

¹⁶⁴⁵ nūr-ı şārik] nūr-ı meşārik RE

[Li-Münşi'ihî]

*Ne sulţân-ı mükerrermdür o server
'Aşâyı eyledi feyzine mazhar*

*İdüp bir demde kurbet aña te'sîr
Şeb-i târı ide lutfıyla tenvîr¹⁶⁴⁶*

*İlâhî tîre göñlüm eyle pür-nûr
Zalam-ı reybi dilden eyle mehcûr¹⁶⁴⁷*

[83] Mu'cize-i Güftâr-ı Büzgâle-i Pür-Semm Bâ-Nebiyy-i Mükerrer//HSA 155a//
Mezâk-ı cân-ı muhlîşîni şehd-i mu'cizâtla şîrîn ve şımâh-ı üzñ-i münkirîni¹⁶⁴⁸ şadâ-yı
kerâmât ile pür-tanîn iden sulţân-ı dîn ü hâdî-i dâllîn tiryâk-ı semm-i âşâm habîb-i
'Allâm

[Li-Münşi'ihî]

*An ki bî-levh ü kalem kerd-raqam
Ber-ser-i levh-i 'adem harf-i kalem*

(O ki, kalemin sözlerini yokluk levhasının başına kalemsiz ve kağıtsız yazdı.)

[Neşr]

Mu'cizât-ı bâhiretü'l-âyâtundan mu'cize-i büzgâleyi rişte-i tahîre nazm iden erbâb-ı
takrîr bu vechile tasîr itmişlerdür¹⁶⁴⁹ ki ol server-i mihter ve hâdî-i râh-ı şadâkat-
güster

[Li-Münşi'ihî]

*Resûl-i Hudâvend-i cinn ü beşer
'Amîmü'l-'atâyâ cemîlü'l-eşer*

[Neşr]

'Aleyhi's-şalâtü mâ dârü'l-kamer. Çünkü feth-i hışn-ı Hayber ile 'adû-yı bed-güher
fırkasına zafer buldı. "İnne'l-lezîne yukâtilüne fî sebîlihî şaffen //A2 154a//

¹⁶⁴⁶ idüp bir demde kurbet aña te'sîr / şeb-i târı ide lutfıyla tenvîr] şeb-i târı ide lutfıyla tenvîr / idüp bir
demde kurbet aña te'sîr RE

¹⁶⁴⁷ ilâhî tîre göñlüm eyle pür-nûr / Zalam-ı reybi dilden eyle mehcûr] - RE

¹⁶⁴⁸ şımâh-ı üzñ-i münkirîni] şımâh-ı üzñ-i muhibbîni RE, HSA, Lİ

¹⁶⁴⁹ itmişlerdür] eylemişlerdür A2, RE

*keennehüm bünyânün merşûş*¹⁶⁵⁰ ile manşûş hizmet-i ‘aliyyesine maḥşûş aşḥâb-ı ḥulûş ile ḥuşşâr-ı kamûş mısr-ı¹⁶⁵¹ ḥıyâm-ı gerdün-makâmları oldu ki kâṭın-ı ḥişâr ṭâ’ife-i Yehūd-ı ḥilekâr idi. Derûn-ı ḥişârda Ḥârîş nâm bir Yehūd-ı bed-fercâm var idi. Bir duḥter-i bed-aḥter ü nâ-pâk-güher ḥâşıl itmiş idi ki aḳşâ-yı medâric-i ḥileye vâşıl ve telbîsde iblîse mûmâşıl hedef-i tezvîre işâbetde mânend-i tîr ve kemîn-i mekrde kemân gibi remy-i siḥâm için mekîn ü cây-gîr idi¹⁶⁵². Ol mekkâre-i pür-kâr¹⁶⁵³ pergâr-ı merkez-i //RE 152b// ‘adâvet-i aḥyâr olup kânûn-ı dili âteş-i kîne-i ehl-i İslâm ile pür-iltihâb u ıztırâm¹⁶⁵⁴ ve kemâl-i ḍalâletden şehd-i kelime-i şehâdet¹⁶⁵⁵ mezâk-ı cânında zehr-i kâṭil olmağla //HSA 155b// pür-ıztırâb idi¹⁶⁵⁶. Her bâr eziyyet-i ehl-i İslâm için efkâr ile bî-ḳarâr idi. Âḥir-i kâr re’y ü tedbîri bu yüzden bedîdâr oldu ki ol ḥazret-i ‘izzet-mevhibet cenâb-ı kerîmine îşâl-i eziyyet eyleye. Pes hemân bir gün dâmen-der-miyân idüp¹⁶⁵⁷ bir bûzgâleyi laṭîf¹⁶⁵⁸ bûryân idüp terbiye ve ser-â-pâ semm ile ta’biyye eyledi. Çün muḳaddemâ ma’lûm idinmiş idi ki ol server-i pâkize-ḥaşâ’il gûşt-ı dest ü şâna mâ’ildür. Mevzi’-i ma’lûmı sâ’ir mevâzi’den ziyâde mesmûm eyledi. Bir şâm-ı zulmet-âşâm ki bûzgâle mihr-i tenevvür-i¹⁶⁵⁹ mağribde bûryân olup zen-i dehr-i bî-amân çâdur-ı müşk-fâm ile tesettüre âğâz eyledi. Pîşgâh-ı resûl-i Ḥudâ-yı bî-niyâzda ḥâzır ve merkez-i ḥulûş-ı muḥabbeti dâ’ir olup //A2 154b// bûzgâle-i mesmûmeyi hediye resmi ile ‘arz u inhâ ve dâḥil-i dâ’ire-i ḳabûl olmak temennâ eyledi. Tiryâk-ı zehr-âb-ı ḍalâlet olan server-i pâkîze-tabî’at hizmet-i ‘izzet-menḳabetlerinde olan aşḥâb-ı kirâmı ol şeb şoḥbetine¹⁶⁶⁰ da’vet buyurdılar. Ol nücûm-ı Ḥudâ ol mâh-ı risâlet-peymâ şem’ine cem’ ve kelâm-ı ḥikmet-intimâsına ser-â-pâ sem’ oldılar. Hengâm-ı ta’âm iricek bûzgâleyi ihzâr-ı pîşgâh-ı resûl-i ‘Allâm itdiler. Çünki bûryânun her yanun

¹⁶⁵⁰ “Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.” Kur’ân-ı Kerîm, Saff, 61/4. Bu ayette de metne alınmayan **allâhe yuḥibbu’l** kelimeleri vardır.

¹⁶⁵¹ mısr-ı] maḍreb-i A2, RE

¹⁶⁵² mekîn ü câygîr idi] mekîn idi RE

¹⁶⁵³ pür-kâr] bed-kâr RE

¹⁶⁵⁴ u ıztırâm] - HSA

¹⁶⁵⁵ şehd-i kelime-i şehâdet] şehd-i şehâdeti HSA, A2

¹⁶⁵⁶ pür-ıztırâb idi] bu ḥuşûşda hemîşe meşâmil idi RE

¹⁶⁵⁷ bir gün dâmen-der-miyân idüp] - A2, HSA

¹⁶⁵⁸ bûzgâleyi laṭîf] bûzgâle-i laṭîf A2

¹⁶⁵⁹ tenevvür-i] tenvîr-i A2

¹⁶⁶⁰ şoḥbetine] şoḥbete RE

pārelediler. //RE 153a// Hāzret-i risālet gūşt-ı destden bir miqdāra meyl buyurıcak
ḥaḳīkat-i ḥale nūr-ı nübüvvet ile neyl buyurup

[Li-Münşi'ihī]

Bildi nūr-ı nübüvvet ile hemān //HSA 156a//

Zehr ile olduğını ālūde

[Neşr]

Dehān-ı mübāreklerine bir lokma aldıklarında endāhte idüp buyurdılar ki: “Bu
ṭa‘āmdan dest ber-dāşte gerekdür. Zīrā bu zīrā‘ bu vechile keşf-i kınā‘ idüp iḥbār ider
ki ey ḥayrū’l-beşer tenāvüle dest-i şerīfīñüz memdūd itme ¹⁶⁶¹ ki eczā-yı vücūd
mekr-i bint-i Yehūd ile ser-ā-pā zehr-ālūddur.”

[Beyt]

Büzgāle-i zehr-kerde gufte

Ke’z men me-ḥor ey şekker-‘ibāret

(Zehirlenmiş oğlak “Ey şeker sözlü benim etimden yeme!” dedi.)

[Neşr]

Ol maḥfel-i ḥaṭīrde ol nevāle-i zehr-te’sīrden ḥişşegīr olan aṣḥāb u aḥbābdan Bısr bin
El-Berā ḥāzretinüñ te’sīr-i semm-i cān-güdāzdan murğ-ı cānı pervāz ve ḥaṭīre-i
ḳudsde āşyān-sāz oldu. Hāzret Yehūdiyye-i mākireyi da‘vet buyurup sebep-i iṣāl-i
eziyyetden sū‘āle mübāderet buyurup eyitdiler¹⁶⁶²: //A2 155a// “Ey zen-i pür-mekr
bu maḳule ḳaşd-ı ḡadr nedür? Bu kāra mübāşeret ve beyhūde böyle cesāret¹⁶⁶³
itmeñe bā‘iṣ ne ḥāletdür?” Eyitdi: “Bu şūret mir’āt-ı zamīrümde cilveger oldu ki eger
bu ma’nā-yı nübüvvet muḳarrer ise *lā-maḥāletihī*¹⁶⁶⁴ terettüb-i zarar bir vechile
müyesser degüldür. Eger mülk ü salṭanat ise daḡdaḡa-i iṭā‘atden ḥalkı rāḥat ve
zaḥmet-i mütāba‘atden ḥalāşa himmet itdüm.”

¹⁶⁶¹ ey ḥayrū’l-beşer tenāvüle dest-i şerīfīñüz memdūd itme] ey seyyid-i ebrār ḳaşd-ı tenāvüle zinhār
eyādi-i kerīmeyi memdūd buyurma RE

¹⁶⁶² eyitdiler] eyitdi RE

¹⁶⁶³ cesāret] ḥasāret RE

¹⁶⁶⁴ İster istemez.

[Li-Münşi'ihī]

Ol vücūd-ı pāki kim ḥāfız ola¹⁶⁶⁵ bār-ı Hudā

Keyd-i düşmenden zarar irmek olur mı hīç aña

[Neşr]

Bir rivāyetde katle işāret //RE 153b// ve bir rivāyetde 'afv u mürüvvet ve bir rivāyetde evliyā-i Bīşr'e teslīm ile emr-i şer' i tetmīm buyurdılar. //HSA 156b// Ammā ekşer-i ruvāt-ı eḥādīs katle emrlerinde ictimā' ve ḥurşīd-i ittifākları iltimā' itmişdür. Egerçi ihtilāfāt-ı keşīre¹⁶⁶⁶ rivāyāt-ı nuḳūl-i şikātdur. Ammā tevḥīk ü ihtilāfi bu vechile taṭbīk mümkindür ki mücerred bu ma'nāya cesāret ile katle 'azīmet buyurmayup mevt-i Bīşr zāhir olıcaḳ evliyā-i Bīşr'e teslīm ve anlar katle mütecāsir olmuş olalar *va 'llāhü te 'ālā a 'lemü bi-ḥaḳīḳatihī*¹⁶⁶⁷

[Nazm]

Çün leb-i ū tu 'me-i büzgāle-kerd

Loḳmai zīr-i leb-i ū nāle-kerd

(Oğlaḡın etinden bir lokma aldı ve lokma onun aḡzında inledi.)

Guft ki ālūde-i zehrem me-ḥor

Gerçi bured telḥī-i zehr īn şeker

(Dedi ki “Zehre bulanmışım yeme! Gerçi zehrin acılıḡını bu şeker götürür.”)

[84] Mu'cize-i Resūl-i Kirdgārī Der-İkşār-ı Ta'ām-ı Cābir-i Enşārī Rāziya 'Anhū'l-Bārī //A2 155b//

[Beyt]

Seyyid-i kā 'ināt ü şem'-i rūsūl

Mefḥar-i enbiyā imām-ı sübūl

Kār-perdāz-ı kār-nāme-i ḡayb

Ḥāzin-i genc-ḥāne-i lā-rayb

¹⁶⁶⁵ ḥāfız ola] ḥıfz eyleye RE
¹⁶⁶⁶ ihtilāfāt-ı keşīre] ihtilāfāt RE
¹⁶⁶⁷ Hakikati en iyi, Allah bilir.

[Neşr]

Ḥazret-i nebiyy-i ‘ālī-mikdār çünki mevā’id-i fevā’id-i İslām’ı izhār ve başt-ı ḥān-ı da’vet ile ziyāfet-ḥāne-i sipihr-i devvārı bihişt-i Kirdār idüp

[Li-Münşi’ihī]

Başt idüp ḥān-ı da’veti o hümām

Eylemişdi levāzımın itmām

[Neşr]

Lā-cerem kāfirü’n-ni’am olan kavm-i mezmümü’ş-şiyem mazhar-ı tīg-i şer’-i muhterem olmak emr-i mübrem oldu. Bināe’n-‘alā zālīk gazve-i Ḥendeḳ ki ol ḥazret-i muşaddaḳ etrāf-ı Medīne’de ḥafr-i ḥendeḳte emr buyurmaḡla ol ism ile müsem mā olmuşdur ve gazā-yı Ahzāb //HSA 157a// ile tesmiye olunmaḡ daḡı //RE 154a// inbā olunmuşdur ki ḥarb-i müslimīne kīn ile müşrikīnden bir niçe hizb müctemī’in olmuşlar idi. Kureyş ve Yehūd ve Ğatafān gibi “*Ve lemmā rāa’l-mu’minūne’l-aḥzābe ḳālū ḥāzā mā va’adenā’llāhu ve resūluhu ve şadaḳa’llāhu ve resūluḥ vemā zādehüm illā imānen ve teslīmā*”¹⁶⁶⁸ ictimā’-ı ahzāb ile kavm-i düşmen-i dālālet-intisāb ziyāde olup zād u zevāda kemyāb u bahāda ḡuşuşan bürüdet-i hevāda şiddet ‘ilāve-i hengāme-i zaḡmet ü meşāḳḳat olup def’-i eziyyet ve ref’-i şavletleri bābunda ümmet-i ‘izzet-menḳabet şarf-ı maḳdūr ve bezl-i meysūr iderler idi. Ḥazret-i resūl bi’z-zāt ḥafr-i ḥendeḳte meşḡul olup “*bi-ismi’llāhi ve bi’llāhi*”¹⁶⁶⁹ *bidünyā ve lev ‘abdinā ḡayrihu şaḳıyyünā ḡabbeza rabbenā ve ḡabbeza dünyā*”¹⁶⁷⁰ kelimesini ḡüyā olup ibtidā buyurmuş idiler. Bir vechile iştiḡāl //A2 156a// ü kār üzere¹⁶⁷¹ olurlar idi ki şikem-i mübārekleri i’mirār u iḡbirār bulur idi. İmām Müslim mebdād-i rivayeti müstaḡkem olup naḳl itmiş ki yevm-i ḥafr-ı ḥendeḳde cū’ ile aşḡāb bī-ḡāḳat u tāb olup şikemlerine rabḡ-ı ḡacer itmekle def’-i zarar iderler idi. Ḥattā ḡazret-i peyḡamber daḡı vaż’-ı ḡacer buyurmuşlar idi¹⁶⁷² ve ol nebiyy-i ser-efrāz u vāşıl-ı

¹⁶⁶⁸ “Müminler ise, düşman birliklerini gördüklerinde: İşte Allah ve Resülü’nün bize vādettiḡi! Allah ve Resülü doḡru söylemiştir, dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah’a baḡlılıklarını arttırdı.” Kur’ān-ı Kerīm, Ahzāb, 33/22.

¹⁶⁶⁹ bi’llāhi] -HSA

¹⁶⁷⁰ Allah’ın adıyla başlar ve Allah’a yemin ederim ki, dünyada hiçbir isyankār kul olmasa dünya ne güzel olurdu.

¹⁶⁷¹ iştiḡāl ü kār üzere] der-kār RE

¹⁶⁷² ḡattā ḡazret-i peyḡamber daḡı vaż’-ı ḡacer buyurmuşlar idi] – HSA, A2

meretebe-i i'cāz kelime-i İbni Revāḥa¹⁶⁷³ ile terāne-perdāz olup irticāz buyururlar idi: “*Va'llāhü levla'llāhü mā ihtedeynā*”¹⁶⁷⁴ rivāyet-i āḥerde “*Allahümme levlā ente mā ihtedeynā velā taşaddakna velā şalleynā fe-nzil sekīneten 'aleynā* //RE 154b// ve *şebbiti'l-aqdām inne lā fīnā*”¹⁶⁷⁵ //HSA 157b//vākı' olmuştur. Bir gün eşnā-yı kārda beşere-i mübāreke-i ḥayrū'n-nāsda āsar-ı cū' ḥadden ziyāde iḥsās olınmış idi. Cābir bin 'Abdu'llāh-ı Enşārī razıya 'anhū'l-Bārī rivāyet itmiş ki bu ḥāletde bu ma'nā-yı dil-pezīr hem-ḥābe-i zamīr oldı ki ol ḥān-sālār-ı da'vet ki ziyāfet-ḥāne-i fıtratda maḥlūkāt ol server-i mihtere ḥayl ne ḥayl ḥaḳīkatde tufeyldür. Şeref-baḥş-ı ḥāne-i vīrāne olup ḥazrete ḥidmete bahāne ola ammā yine¹⁶⁷⁶ da'vete iḳdāmdan iḥcām üzere olup sāḥa-i itmām-ı kāra vaż'-ı aqdām idemezdüm. Çünkü āsar-ı cū' maḥsūs oldı meskenüme rücū' idüp ne ḥāl ise bir miqdār nān-ı cevīn ve bir büzgāleyi ṭabḥa ḳarīn idüp kānūn içre meknūn itdüm. Çünkü āḥir-i rüz zuḥūr u bürüz itdi. Ḥazret-i resūl ser-i kārda rücū' u ḳufūl buyurdılar.

[Li-Münşi'ihī]

Çıkup ḥendeḳden ol sulṭān-ı 'ālem //A2 156b//

Gelüp cem' oldı aşḥāb-ı mükerrrem

Meger mihr idi çıḳdı maṭla'ından

Żiyā-baḥş eyledi dünyāyı ol dem

[Neşr]

Küstāḥāne pīşgāh-ı sulṭān-ı cihāna rüy-māl idüp keşf-i mā fī'l-bāl ile 'arz-ı ḥāl ve ḳışsa-ı mūr-ı Süleymānı mişāl eyledüm

[Li-Münşi'ihī]

Ḥānemi eyle müşerref diyü itdükde recā

Ḳışsa-ı mūr-ı Süleymānı mişāl itdüm aña

¹⁶⁷³ vāşıl-ı meretebe-i i'cāz kelime-i İbnü Revāḥa] vāşıl-ı meretebe eşnā-i kārda i'cāz-ı kelime-i İbnü Revāḥa RE

¹⁶⁷⁴ Allah olmasaydı doğru yolu bulamazdık.

¹⁶⁷⁵ Allah'ım sen olmasaydın doğru yolu bulamazdık, sadaka veremezdik, namaz kılamazdık. Bize huzur ver ve ayaklarımızı doğru yolda sabit kıl.

¹⁶⁷⁶ yine] – HSA, A2

[Neşr]

Zebân-ı vahy-güzâr ile buyurdılar ki: “Yâ Cābir //HSA 158a// ne miqdâr ta‘ām hâzır eyledüñ?” Ben¹⁶⁷⁷ dahı miqdâr-ı ta‘āmı takrîr eyledüm. Buyurdılar ki: //RE 155a// “Ṭayyib ü keşîr lâkin zevceñe tenbîh-i haṭîr eyle ki anda varunca te’ḥîr idüp dîğ-i ta‘āmı âteşden bîrûn itmesün ve tennûrdan¹⁶⁷⁸ nânı dahı çıkarmasun.” Ba‘dehu ḥiṭâb-ı ‘ām ile tevcîh-i kelâm idüp buyurdılar ki: “Yâ ehle’l-ḥendeḳ inne Cābiran şana’a lekum sūran fecîe helākiküm^{1679,1680} Şerḥ-i Meşābîḥ’de mezkûrdur ki lafz-ı sūr Fārisî idüğü ma’rûf u meşhûrdur ve ḥazret bu maḥalde tekellüme rağbet buyurdılar. Pes ben dahı isti‘cāl-i tām ile ḥuşûş-ı każiyyeyi gelüp ḥalîleme i‘lām eyledüm. Eyitdi: “Ey za’îfü’l-ḥāl ḥazret-i resûl-i müte‘âl miqdâr-ı ta‘āmdan sū’âl buyurdılar mı?” Ben eyitdüm: “Resûl-i Ḥudâ kem ü keyf-i ta‘āma bu kemterden muḳarrerdür ki dānâterdür. Çünkü ol ḥurşîd-i cihân-ārâ-yı sipihr-i ‘izz ü nâz ḥâne-i zulmet-âbâdda¹⁶⁸¹ sāye-endâz oldu.

[Li-Münşi’ihî]

‘Ayş-ı tîre şafâ-yı rûh nebâḥt

Ten-i mürde beḳâ-yı Nûḥ bi-yâft

(Kapkaranlık hayatta ruhunun safasını kaybetme, ölü beden için Nuh’un bekasını bul)

Tāze şud gülsitân-ı pejmürde

Ve’z-dem rûh-ı zinde şud mürde

(Solmuş gül bahçesi tazelendi, nefesle ölü, canlandı.)

[Neşr] //A2 157a//

Ḥaḳḳâ ki ol demde dil-i tîre rûşenālīga ve cān-ı mehcûr bîgānelikden āşnālīga yitişüp āftâb-ı sürûr u eşvāk sipihr-i derûnda işrāk itdi.

[Li-Münşi’ihî]

¹⁶⁷⁷ ben] ḥaḳîr RE

¹⁶⁷⁸ tennûrdan] tennûr RE

¹⁶⁷⁹ helākiküm] helābiküm HSA

¹⁶⁸⁰ Ey hendekde bulunanlar Cābir size helak olmayasınız diye sur yaptı.

¹⁶⁸¹ ḥâne-i zulmet-âbâda] ḥâne-i miḥnet-âbâda RE

Hāneme geldi nāgehān hūrşīd¹⁶⁸²

Bir ziyā oldı hānem içre bedīd

Ne ziyā maḥz-ı nūr-ı¹⁶⁸³ enver idi

Cümle 'ālem o nūra mazhar idi //HSA 158b//

Şarkdan ğarba yetmiş envārı

Tutdı dünyā yüzini āşārı

[Neşr]

Ref'-i gerd-i kerb ve def'-i meşakkat ü ta'ab itmedin toĝrı ser-i dīĝ //RE 155b// ü hamīre revān olup her birine āb-ı dehān-ı mübāreklerin ihsān ve ber-dāşte-i dest-i recā olup kifāyetini temennā ve bereketine du'ā eylediler ve nānı tennūrdan bīrūn ve ta'āmı dīĝden ihṛāc ve hāna maḥrūn idüp ḥidmet-i hūrşīd-hāşiyetlerinde sa'ādet-i refākat iktisāb iden yārān u aşhāb her ne miḳdār ise¹⁶⁸⁴ ser-i hāna onar onar cūlus itmege emr buyurdılar.

[Mısrā']

Der-ziyāfet-hāne-i cūd u 'aṭāyeş nīst men'

(Onun cömertlik ve baĝışlama sofrasında yasaklama yoktur.)

[Neşr]

Hużzār-ı meclis-i mükerrrem veol dem-i sa'ādet-tev'emde biñe qarīb ādem idi her biri büzgāle vü hamīrden hişşegīr ü sīr olıcaĝ ḥazret-i risālet 'aleyhi's-şalātü ve's-selām ser-i hāndan kıyām buyurdılar. Müşāhede itdüm ki tennūr ve dīĝde miḳdār-ı ta'ām yine evvelki hālde qarār itmiş güyā ki tenāvül olunmamış idi. Şalla'llāhü 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi ve 'iyālihi

[Beyt]

Z'endek ta'āmī der-demī iṭ'ām-kerde 'ālemī

V'ān tu'me bī-bīş ü kemī bāķī be-cāyeş hem-çünān //A2 157b//

(Azıcık bir yemekle bir anda bir ālemi beslediĝin o lokmadan ne az ne çok eskisi kadar orada baki kaldı.)

¹⁶⁸² hāneme geldi nāgehān hūrşīd] hāneme geldi güyiyā hūrşīd RE

¹⁶⁸³ nūr-ı] mihr-i A2, RE

¹⁶⁸⁴ her ne miḳdār ise] – HSA, A2

[Neşr]

Çünkü mu‘cize-i ta‘ām beyân olındı. Reşehât-ı kelâm enhâr-ı mu‘cizâtda cereyân iderek çeşmesâr-ı inficâr-ı âba yitişdi¹⁶⁸⁵. Pes zebân-ı kilik-i beyân âb ile ratbü’l-lisân olmağa çespân oldu.

[85] Mu‘cize-i Cereyân-ı Âb Ez-Fürce-i Engüşt-i Ān Seyyid-i ‘Ālî-Cenâb //HSA 159a//

Yenâbî’-i kulûb-ı ruvât-ı şikâtdan mütereşşih-i reşehât-ı rivâyet ki zîb-bağş-ı şudûr-ı kitâb¹⁶⁸⁶ olup teşnegân-ı bevādî-i mu‘cizâtı sîrâb eylemişdür. Riyâz-ı şafahât-ı aḥbârda bu vechile cereyân ve mîzâb-ı //RE 156a// ḥâmeden bu gûne seyelân eylemişdür ki ol menba‘-ı zülâl-i nübüvvet ve ser-çeşme-i selsâl-i fütüvvet

[Beyt]

Ān ‘Arabî-nisbet ü ümmî-lakab

Bende-i ü hem ‘Acem ü hem ‘Arab

(O Arap milletinden olup lakabı ümmidir; Arap ve Acemler onun bendesidir.)

[Neşr]

Şallallâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem ḥazretleri gâzve-i Ḥudeybiyye’de sell-i seyfi-i cihād ile mücâhede ve def‘-i fesâda ictihād itdükce rişte-i¹⁶⁸⁷ kâr-ı inkâr-ı aşḥâb-ı ‘inâd imtidâd u iştidâd bulup in‘idâm-ı zâd u zevâda ḥuşûşan mâda kıllet ziyâde olup mādde-i ‘acz u ıztırâr oldığı bedîdâr olup kânûn-ı sînede âteş-i ‘atş efrûhte ve kiştzâr-ı ümmîd-i müte‘atışân sūhte olmuş idi.

[Li-Münşi’ihî]

‘İzzetümā bulınca kıllet-i mā

Sîneler yandı âteşe gūyā

[Neşr]

Ol zât-ı muṭahhara maḥşûş bir rekve-i muṭahhire var idi. Āndan vuzûyı tecdîd ile esâs-ı ‘ibâdeti te’yîd¹⁶⁸⁸ buyırmak kaçd itdiler.

¹⁶⁸⁵ yitişdi] yitdi RE

¹⁶⁸⁶ zîb-bağş-ı şudûr-ı kitâb] zîb-bağş-ı gülistân-ı suṭûr-ı kitâb RE

¹⁶⁸⁷ rişte-i] – A2

¹⁶⁸⁸ te’yîd] te’bîd A2

[Li-Münşi'ihî]

Teşne-dil şuya irse şabr ide mi //A2 158a//

Şabr ile cān-ı zāra cebr ide mi

[Neşr]

Zümre-i müte'atışān 'arşagāh-ı¹⁶⁸⁹ sultān-ı zemīn ü zamānda rūy-ı tazarru'ı nihāde ve ruhsār-ı temellukı āmāde idüp eyitdiler:

[Li-Münşi'ihî]

Ey megesrān-ı veşākı şehper-i rūhu'l-emīn

Naķş-ı tevķī'-i cemāli rahmetenli'l- 'ālemīn

Burc-ı ev ednā¹⁶⁹⁰ ruḥuñdan oldı //HSA 159b// bir burc-ı münīr

Dürc-i lā aḥşā¹⁶⁹¹ kelāmuñ ile bir dürr-i şemīn

[Neşr]

Tāb-ı 'atş dilde bir āteş peydā itdi ki zülāl-i iḥsānuñ olmayınca intıfā bulmaz ve germiyyet-i hevā bir ḥarārete ilkā itdi ki mervaḥa-i eltāfuñ vezān olmayınca bād-ı şafā hüveydā olmaz.

[Li-Münşi'ihî] //RE 156b//

Kerem ü luṭf ile 'ināyet kıl

Merḥamet it yine mürüvvet kıl

Bād-ı luṭfuñ bize vezān eyle

Kerem ü luṭfuñı 'ayān eyle¹⁶⁹²

[Neşr]

Ey baḥr-i merḥamet ü muḥīṭ-i merkez-i mürüvvet zümre-i 'atşānı bezm-i in'āmuñda cām-ı ikrām ile iskā ve ol gürūh-ı mürdeyi dem-i ḥayāt-efzā ile iḥyā eyle.

¹⁶⁸⁹ 'arşagāh-ı] 'arzagāh-ı A2, RE

¹⁶⁹⁰ "(Öyle ki araları) yayın iki ucu arası (kadar veya daha az kaldı)" Kur'ân-ı Kerīm, Necm 53/9 ayetinden iktibas edilmiştir

¹⁶⁹¹ "(Allahım! Gazabından rızana, cezandan affına sığınırım. Senden Sana sığınırım. Senin üzerine övgüyü)bir bir saysam bitiremem. (Sen kendi zât-i ecelli a'lânı nasıl övdüysen öylesin)." hadisi telmih edilmiştir.

¹⁶⁹² bād-ı luṭfuñ bize vezān eyle / kerem ü luṭfuñı 'ayān eyle] bād-ı iḥsānuñı vezān eyle / şüret-i luṭfuñı 'ayān eyle RE

[Li-Münşi'ihî]

N'ola ey kân-ı ma'den ü ihsân

Dil-i 'atşânı eyleseñ reyyân

Menba'-ı cûy-ı cûd u ihsânsun

Maẓhar-ı faẓl u feyẓ-i Yezdânsun

[Neşr]

Ebû Hureyre Rekve'ye 'azîmet ve def'-i 'atşa şarf-ı himmet itdi. Hâzret-i risâlet deryâ-yı rahmet ü ma'den-i fütüvvet olan kef-i kifâyet-ülfetlerini¹⁶⁹³ ser-i rekveye vaz' buyurdılar. Şikâf-ı kân-ı şefâ'at¹⁶⁹⁴ olan engüşt-i sa'âdet-ülfetlerinden “ve feccernâ fihâ mine'l-'uyûn”¹⁶⁹⁵ maẓmûnı zuhûra maẓrûn oldı. Çeşmesâr-ı âb-ı luṭf u ihsân olan //A2 158b// engüşt-i 'izzet-iḳtirânlarından âb-ı nâb bir vechile cereyân itdi ki muḥayyer-i ezhân-ı aşḫâb-ı 'âlî-şân oldı.

[Beyt]

Deryâ-yı muḥîṭ pîş-kâreş bûdî

Enhâr-ı çünân¹⁶⁹⁶ zi-çeşmesâreş bûdî

(Okyanus onun hizmetkarı oldu, nehirler sanki onun çeşmesinden oldu.)

[Neşr]

'Acebdür ki ol dürr-i yetîm menba'-ı cûy-ı 'azîm olup belki¹⁶⁹⁷ biḫâr-ı 'ulûmına dünyâ vü mâfihâ bir kaṭre //HSA 160a// kadar olmadığı hüveydâdur. Pes cümle aşḫâb-ı me'âlî-me'âb ve huẓẓâr-ı pîşgâh-ı dergâh-ı sultân-ı 'âlî-cenâb ol âb-ı nâbdan sîrâb olup¹⁶⁹⁸ def'-i ıztırâb itdiler.

[Nazm]

Baḫr-i kerem mevc-zen ez-muşṭ-ı ü

Maḫsem-i ân fürce-i engüşt-i ü

(Kerem denizi onun yumruğundan dalgalanır, onun parmaklarının arasından paylaştırmıştır.)

¹⁶⁹³ kef-i kifâyet-ülfetlerini] kef-i kifâyet-elîflerini RE

¹⁶⁹⁴ şefâ'at] sa'âdet A2

¹⁶⁹⁵ “...ve oralarda birçok pınarlar fişkirttik. “ Kur'ân-ı Kerîm, Yâsin, 36/34.

¹⁶⁹⁶ enhâr-ı çünân] enhâr-ı cinân A2

¹⁶⁹⁷ belki] – HSA, A2

¹⁶⁹⁸ olup] ve HSA, A2

[Nesr]

Rāvī-i ḥadīṣ ḥazret-i Cābir'den //RE 157a// ol ḥinde ānda ḥāzır olanlardan sū'āle mütecāsır oldılar. Eyitdi: "Eger yüz biñden ziyāde nefis ol arada āmāde olsa mā vefā iderdi. Ammā ol ḥīn-i mes'ūdā biñ nefer ādem mevcūd idi." Yine Qatāde rivāyet itmiş ki: "Esfārdan bir seferde şiddet-i 'atş heme-i 'askere eşer idüp ḥāk-pāy-ı resūl-i her-dü-serāya bess-i şekvā ve cūy-ı luṭf u kerem ile irvā recā vü temennā itdiler. Menba'-ı iḥsān ve ma'den-i elṭāf-ı firāvān meb'ūs-ı ins ü cān resūl-i āḥirü'z-zamān şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem¹⁶⁹⁹ ḥazretleri bir mibzā(?) taleb buyurup zıyn-ı(?) mübāreklerine alup ağızına iltikām buyurdılar. Ḥāzır olan yetmiş iki şahş mibzādan şürb ü tevezzā idüp yanlarında olan evānīyi mel'ān itdiler. Ḥaqqā ki bu mu'cize daḥı bihterīn-i mu'cizāt ve rüşenterīn-i //A2 159a// kerāmātdur.¹⁷⁰⁰ Ḥazret-i Mūsā ḥacerden icrā-yı mā itdiyse ma'nā-yı mu'tād idügi hüveydādur. Aḥcār menba'-ı mādur ammā engüştten icrā muḥayyer-i 'uḫūl-i uli'n-nühādur. Gerçi mezīd istihāledür lākin ne cāy-ı ta'accübdür ki //HSA 160b//irāde-i icrā iden āb-rūy-ı enbiyā ve sulṭān-ı serīr-i ıstıfā ve ser-çeşme-i cūd u kerem ve ḥilḳatde cümleden muḳaddem bā'ışi āferīneş-i 'ālemīn ve ser-levḫa-i dībāce-i şaḫā'if-i zamān u zemīndür." *Ve küntü nebiyyen ve Ādeme beyne'l-māi ve't-tıyn*¹⁷⁰¹ dür. *Şallallāhü 'aleyhi ve sellem ve 'alā ālihi meḥāriḫi'l-kerem ve 'alā şaḫbihi meşābīḫü'z-zulem*.¹⁷⁰²

[86] Mu'cize-i Zinde-Şuden-i Duḫter Be-İltimās-ı Peder Ez-Ḥazret-i Peyember Şallallāhü 'Aleyhi ve Sellem ve Ālihī ve Şaḫbihi'l-Muṭaḥhar¹⁷⁰³ //RE 157b//

Bā'ış-i ḫayāt-ı 'uşāt-ı ümem ve sebeb-i ḫilḳat-i 'ālem şallallāhü te'ālā 'aleyhī ve sellem ḥazretlerinin derārī-i mu'cizāt-ı bāhire vü kerāmāt-ı zāhirelerinden bir dürr-i girān-māye daḥı bu gūne muntazamm-ı silk-i rivāyet ü ziynet-dih-i şaḫf-ı ḫikāyet olmuştur ki bir şahş-ı reşīşü'l-ḫāl sūdde-i sa'ādet-iştimāllerine vaż'-ı cebīn-i ibtihāl idüp bu vechile keşf-i ḳinā'-i mā fī'l-bāl itdi ki: "Ey seyyid-i ins ü cān ve resūl-i

¹⁶⁹⁹ şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem] – A2, RE

¹⁷⁰⁰ A2 nüshasında "kerāmātdur" kelimesi 158b sayfasının sol alt köşesinde rabıta olarak kaydedilmiş ancak 159a sayfasının ilk kelimesi olarak –muhtemelen dalgınlıkla- yazılmamıştır.

¹⁷⁰¹ Ādem su ile çamur arasındayken ben peygamberdim.

¹⁷⁰² Selam ve dua peygambere ve onun mübarek ailesine ve karanlığı aydınlatan arkadaşlarına olsun.

¹⁷⁰³ ve şaḫbihi'l-muṭaḥhar] - HSA

erzāk-baḥş-ı cihān ki gürisnegān-ı ‘iṣyān¹⁷⁰⁴ in‘ām-ı ‘ām ile sīr ü ḥandān ve teşnegān-ı bevādī-i zūnūb āb-ı nāb-ı iḥsān ile sīr-āb u mecbūru’l-ḳulūbdur. Bir niçe zamāndur ki tuḡyān-ı seyelān-ı cū‘ binā-yı vūcūdı vīrān ve cellād-ı gürisnegī-i cān-sitān şemşīr-i mergi der-miyān itmekle cefā-yı //A2 159b//rūzgār evrāk-ı mecmū‘a-i ḥātır-ı perīşān itmişdür. Pay-ı dil ḥārzār-ı miḥnetde der-gildür. Şiddet-i miḥen-i tengī-i ma‘āş berhem-zen-i hengāme-i //HSA 161a// inti‘āş olup bir dem olmaz ki şehryār-ı merg-i cān-rübā terk ü tāz-ı şehir-i vūcūd itmegi temennā şūret-i ḥālümde cilve-nümā olmaya.

[Nazm]

Men be-cān müştāk-ı merg ammā nemī āyed ecel

Baḥt-ı bed-bīn k’ez¹⁷⁰⁵ ecel hem nāz mi bāyed keşīd

(Ben ölmek için can atıyorum fakat ecel bir türlü gelmiyor; bedbin bahtın, ecelin de nazını çekmesi gerekiyor.)

[Neşr]

Āḥir “*Velā taḳtulū evlādekum ḥaşyete’l-imlāk*”¹⁷⁰⁶ mażmūnı ile ‘amel müyesser olmayup bir duḥter-i pākize-aḥter ki mīve-i bāğçe-i cān veyā kūre-i ‘ömr-i nā-tüvān idi.

[Li-Münşi’ihī]

Ḡonçe-i bāğçe-i cānum idi

Cism-i fersūdeye şan ḳānum idi

[Neşr]

Fütāde-i vādī-i //RE 158a// merg olmasun temennā ve fülān vādīye ilkā eyledüm¹⁷⁰⁷. Ammā ḥālā bu kār-ı nā-pesendīdeye¹⁷⁰⁸ müte’essif ve merg-i ḥaşıl-ı ‘ömrüme¹⁷⁰⁹ mütelehhif oldum.

¹⁷⁰⁴ gürisnegān-ı ‘iṣyān] gürisnegān HSA, A2

¹⁷⁰⁵ ke’z] ger RE

¹⁷⁰⁶ “Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın.” Kur’ân-ı Kerîm , İsrâ, 17/31.

¹⁷⁰⁷ eyledüm] - RE

¹⁷⁰⁸ nā-pesendīdeye] nā-pesendīde RE

¹⁷⁰⁹ ‘ömrüme] ‘ömre RE

[Li-Münşi'ihî]

Haṭā itdüm peşīmānam ne çāre
Oñulmaz yāredür ammā bu yāre

'Aceb kār eyledi cāna firākı
Umaram rüz-ı haşr olam mülākı

[Neşr]

Sākī-i dehr-i sitize-kām cām-ı zehr-ālūd-ı şarāb-ı ālām-ı firāk tākātüm tāk ve bār-ı kaddūmi lām ve 'ayşımı bir mertebe münakkaş itdi ki gūyā sākī-i ecel iskā-i cām-ı pesīne muraḥḥaş olmışdur.

[Beyt]

Velev 'araştı 'ale'l-mevti hayāt
Bi-'ayşin mişlu 'ayşī lem turīdu

(Size benim hayatım gibi bir hayat sunsaydım ve ölümüm gibi bir ölüm sunsaydım böyle bir şeyi kesinlikle istemezsiniz.)

[Neşr]

Hayāt-dih-i emvāt ve şefā'at-kunende-i rüz-ı 'araşāt ḥazretlerinden me'mūldür ki şifā-ḥāne-i luṭf u iḥsān meded-resān-ı cān-ı nā-tüvān ola. Gerçi şimdengirü ne maḳūle 'ilāc ola ki qarār-dāde-i umac mizāc-ı şıḥḥat-ımtizāc ola. //HSA 161b//

[Mısrā'] //A2 160a//

*Nūş-dārū ki pes-ez-merg be-Suhrāb resīd*¹⁷¹⁰

(O her yarayı iyileştiren ilaç (nūş-dārū) ki Suhrab'a ölümünden sonra ulaştı.)

[Neşr]

Bu kār-ı düşvār qarīn-i 'ilāc olmadığı bedīdār ve bu nāsūr-ı dehen-güşā merhem-i şifā ile leb-ber-leb olmak emr-i müstağrebdür. Ammā seyyid-i Kureyşī-neseb bu kāra 'ināyet iderse 'aceb degüldür." Ḥazret-i şifā-baḥş-ı 'illet-i 'işyān 'aleyhi's-salavātü'l-itmānü'l-ekmelān¹⁷¹¹ buyurdılar ki: "İlkā itdigün vādīye rāh-nümā ol. Şifā-ḥāne-i gaybdan ihtimāldür ki devā hüveydā ola." Derdmend imtişāl-i emre şitābān ve bād

¹⁷¹⁰ Bu mısraın aslı Hamid Kalender'e (İranlı şair, öl.1360) ait şu beyittir: "Ba'd ez-în lutf-ı tu bā-men be-çi māned dānī / Nūş-dārū ki pes-ez-merg be -Suhrāb dehend" Bundan sonra senin bana lutfun neye benzer bilir misin? Öldükten sonra Suhrab'a verilen tiryaka. Gencine-i Güftār, c.3, s.1922.

¹⁷¹¹ Selamını ve duanın en güzeli ve en mükemmeli onun üzerine olsun.

gibi pūyān oldu. Hāzret-i şifā-sāz-ı ümmet-i günehkārān dahı //RE 158b// ol cānibe irhā-i ‘inān buyurdılar. Çünkü vādī-i ma’hūd sāye-i vücūd-ı şāhib-ḥavz-ı mevrūd ile reşk-āver-i gülistān-ı İrem ve nümūdār-ı bihişt-i ḥurrem oldu. Nesīm-i ‘ināyet ḥār-ı rāhı ber-bād ve bārān-ı merḥamet ḡubār-ı endūhı ib‘ād eyledi. Nāzar-kerde-i resūl-i Ḥudā olıcaḡ duḡter-i mürdeye ismi ile nidā ve pīşgāhı ‘ināyetlerine ḡuzūrına işāret ü īmā buyurdılar. Gūyā¹⁷¹² nefḡa-i Cibrīl idi ki şikem-i Meryem’den veled-i Mesīḡ-dem peydā yā nefes-i Mesīḡ-i ḡayāt-efzā¹⁷¹³ idi ki mürde-i şad-sāleyi iḡyā eyledi. Fī’l-ḡāl pister-i mergden¹⁷¹⁴ ser ber-āverde ve ḡuzūr-ı ḡayrū’l-beşerde rūy-ḡüsterde oldu ve eyitdi: “*Lebbeyk ve sā’deyk yā resūlu’llāh!*”¹⁷¹⁵ Buyurdılar ki: “Ey duḡter vālideynūñ dahı şeref-i İslām’a mazḡar olmışlardur anlara¹⁷¹⁶ telāḡ ile def‘-i ārzū vū iştīyāḡ eyle.” //HSA 162a// Eyitdi: “Ey seyyid-i āfāḡ u mesned-ārā-yı serīr-i istiḡḡāḡ Rabb-i ‘izzet ‘ammet ilāve ve cellet //A2 160b//ḡāzretini erḡam u erfāḡ ve vālideynūmden ḡālūme evfāḡ u eşfāḡ buldum. Ol sa‘ādetden dūr olmaḡ ḡātīrumdan meḡcūrdur. Bu ḡāletle imtizāc ve anlardan def‘-i iḡtiyāc itmişūmdür.

[Li-Münşi’ihī]

Senden ayru kimseye yā Rab münācāt itmezem

Dergeḡūñden ḡayrıya ḡiḡ ‘arz-ı ḡācāt itmezem

[Neşr]

ḡiyū yine şūret-i merg mir’āt-i āmālūnde cılve-nümā olmaḡ temennā idicek du‘ā-yı ḡayrū’l-beşer ile cılveger ve ḡālet-i marzıyyesine vuşūl müyesser oldu.

[Li-Münşi’ihī]

Bir du‘ā ile eyledi iḡyā

Duḡter-i mürdeyi resūl-i Ḥudā

¹⁷¹² gūyā] yā HSA

¹⁷¹³ nefes-i Mesīḡ-i ḡayāt-efzā] Mesīḡ-i ḡayāt-efzā A2

¹⁷¹⁴ pister-i mergden] zemīnden RE

¹⁷¹⁵ Buyur buyur ya Allah’ın resulü!

¹⁷¹⁶ vālideynūñ dahı şeref-i İslām’a mazḡar olmışlardur anlara] vālideynūñ RE

Bir degül istese biñün eyler

*Hep elünde cihân u mäfihâ*¹⁷¹⁷ //RE 159a//

[87] Mu‘cize-i Güftâr-ı Püser ü İslâm-ı Mâder Der-Huzûr-ı Hâzret-i Seyyidü’l-Beşer Şalla’llâhü Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem

Mu‘înü’d-dîn Miskî Me‘âric nâm kitâb-ı belâgat-encâmda derârî-i mu‘cizâtı münselik-i silk-i intizâm itdükde bu mu‘cizeyi bu güne dâhil-i erkâm idüp ‘arşagâh-ı rivâyetde bu vechile hıram itmişdür ki bir zen var idi ki kelâm-ı müstehcen ile rişte-i güstâhîyi keşide idüp dâ’imâ ol serveri kelimât-ı nâ-pesendide ile rencide iderdi. Bir gün huzûr-ı fâ’izü’n-nûrlarına huzu‘ u edeb ile fersûde-leb olup gehvâre kenârında bir tıfl-ı razî’i var idi ki çihresi //HSA 162b//mânend-i mihr-i tâbdâr idi. Çünki hurşîd-i cemâl-i sultân-ı fâ’izü’l-‘arş sipihr-i hâl-i küdeke ziyâ-bahş oldu. Küdek eyitdi: “E’s-selâmü ‘aleyke yâ resûlü’llâh e’s-selâmü ‘aleyke yâ Muhammed bin ‘Abdu’llâh haqqâ ki şadâ-yı şalâ-yı //A2 161a// ni‘met-i da‘vet¹⁷¹⁸ gûş-ı şimâh-ı ‘âlemiyânı pür-ni‘met idüp simât-ı kehkeşân gibi ‘âleme memdûd olmışdur. Sâ‘âdet aña ki müsâ‘ade-i tâli‘-i mes‘ûd ile hisse-âlûd ve şekâvet aña ki bu ni‘metden hüşe-çîn olmayup merdûd ola.” Buyurdılar ki: “Ey küdek resûl-i İlâh ve püser-i ‘Abdu’llâh idüğüm ser-menzil-i vukûfa nice râh bulmışdur?” Püser eyitdi: “Ey nebiyy-i celîl ve sultân-ı bî-‘adîl ma‘rifet-i zât-ı hâzret-i risâlet cenâb-ı Rabb-i ‘izzetden ‘izzet-âlâve ve cellet baña mağz-ı kerâmetdür. İşte Cibrîl-i emânet-mazhar-ı ser-i sa‘âdet efseründe //RE 159b// mânend-i tâvûs-ı zerrîn-per müşâhid ü cilvegerdür. Sen ol sultân-ı hidâyet-eşersün ki cümle-i hamele-i âsmân ve heme-i melâ’ik ü kerrûbiyân saña çâker ve¹⁷¹⁹ hâk-pây-ı kimyâ-eşerüñ fark-ı ‘âlemiyâna¹⁷²⁰ tâc-ı zer-i serdür¹⁷²¹. A‘lâ-yı ‘illiyyinde zebân-âverân-ı şenâ vü maḥmidet ve zâmân u zemînde süḥan-verân-ı ümmet südde-i ‘âzamet ve bârgâh-ı risâlet-menḳabetünden deryûze-i şefâ‘at iderler. Âftâb-ı mu‘cizātuñ tâbende ve âşâr-ı kerâmātuñ ilâ âhîrû’z-

¹⁷¹⁷ bir degül istese biñün eyler / hep elünde cihân u mäfihâ] rûz-ı haşr içre umaruz yahyâ / mürdegân-ı zünûba ‘atâ RE

¹⁷¹⁸ şadâ-yı şalâ-yı ni‘met-i da‘vet] şadâ-yı şalâ-yı da‘vet RE

¹⁷¹⁹ çâker ve] çâkerdür RE

¹⁷²⁰ fark-ı ‘âlemiyâna] fark-ı enbiyâya A2, RE

¹⁷²¹ tâc-ı zer-i serdür] tâc-ı serdür RE

zamān tırāz-ı bekā ile pāyendedür. Şeb-i siyāh içre ziyā-i māh-ı leyle-i mi' rācuñ āşārı ve 'ārza-i rüzda olan bārika-i nūr-ı sürūr¹⁷²² tal'at-ı tāb-nākūñ envāridur.

[Li-Münşi'ihī]

Hāk-pāyüñ 'arşa oldu hem-'inān //HSA 163a//

Sende hatm oldu risālet bī-gümān¹⁷²³

[Neşr]

Sevād-ı hāk-i rāhuñ sürme-i çeşm-i āftāb gubār-ı mevkib-i hümāyunuñ iksīr-i aşhābdur. Hāzret-i //A2 161b// sultān-ı risālet ki

[Nazm]

Dībāçe-i risāle-i fenn-i nübüvvetest

Dībāçe-i 'amāme-i tāt-ı mürüvvetest

(Nebilik fenninin risalesinin ön sözüdür; insanlık, cömertlik tacının sarığının kumaşıdır.)

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Ey püser vālideynüñ ne ism ile müsemmā itmişlerdür?” Eyitdi: “‘Abdu’l-‘uzzā nāmı ile ber-āverde-i zebān-ı şıgār u kibāram. Ammā bu nām-i ziştiden bīzāram ve gayrı isme talebkāram.” Buyurdılar ki: “Ey püser-i bā-intibāh nāmuñ ‘Abdu’llāh olsun.” Eyitdi: “Ey çābük-süvār-ı ‘arşa-i risālet ve dilīr-i bīşe-i nübüvvet çünki gūy-ı dil çevgān-ı iltifāt ile rübūde olup //RE 160a//çihre-i hāl¹⁷²⁴ mir’āt-i ‘ubūdiyyetde ‘arz-ı cemāl itdi. Mes’ul-i dāhıl-i dā’ire-i kabūl olmağ me’müldür ki merām-ı dil-i müstehām huddām-ı süreyyā-intizām silkine nizām ile gayra ta’allukdan hālāş ve hıdmet-i ‘aliyyelerine ihtişāşdur. Bu kerem-i hāş ki hāl-i zāruma şāmil olmaya ahvālüm müşkil olur.”

[Mısrā’]

Yek-nazar ey şāh-ı dil ber-‘āşık-ı gamgīn niger

(Ey gönül sultanı bu gamlı aşığa bir bakıver!)

[Neşr]

Hāzret-i resūl me’mūl ü mes’ulün kabūl idüp hayr du’ā ile murādı huşūle vuşūl buldı.

Püser eyitdi:

¹⁷²²

bārika-i nūr-ı sürūr] bārika-i nūr-perver RE

¹⁷²³

sende hatm oldu risālet bī-gümān] sende hatm olmuşdurur emr-i risālet bī-gümān RE

¹⁷²⁴

çihre-i hāl] -RE

[Li-Münşi'ihī]

Ez-secde-i şükrem¹⁷²⁵ ser-i şūrīde neyāsūd

K'ın lutf ne endāze-i kadr çü menī būd

(Şükür secdemden dönen başım sükuna ermedi, ki bu lutuf benim kadrim ölçüsünde değildi.)

[Neşr]

Zihī baht u sa'ādet aña ki nübüvvetüñe şehādet eyleye. Zihī şūr-baht ki kemend-i itā'atden gerden-pīçide olup murğ-ı devleti remīde eyleye.” ve bir na'ra urup cism-i nā-tüvānından rūh-ı 'azīzi hüruc ve evc-i āsmāna vüluc idüp mālīkünden hālī hāne-i //HSA 163b// harāba ve şemşīrinden dūr kırāba döndi.

[Beyt]

'Aşıkān-rā terk-i ser bāyed dilā //A2 162a//

Şādıkān-rā in-çünin şāyed dilā

(Ey gönül aşıklara başını terk etmek gerekir, sadıklara da bunun gibi olmak yaraşır.)

[Neşr]

Zen-i na'ra-zen mecārī-i ahvāle vākıfa olıcağ hāqīkat-i hāle 'ārif e olup bu bir mu'cize-i bedī'atü'l-misāldür ki dest-i inkār pīrāmen-i hāline irmek muhāl ve cezā-yı muhālefet hızy ü nekāldür.” didi. Fi'l-hāl tevḥīd-i Hudā-yı müte'āl ve taşdīk-i nebıyy-i şādıku'l-makāl idüp şeref-i İslām'ı fā'ize ve sa'ādet-i imānı hā'ize oldı. Zulmet-serāy-ı dil ü cānı envār-ı feyz-i sübhānī ile mānend-i sipihr-i müdevver bir mertebe münevver oldı ki eyyām-i güzeşte-i dālālet-fercām için //RE 160b// te'essüf ve muhālefet-i evāmir-i Hudā ve resüle telehhüf itdi. Hāzret livā-yı a'lā-yı beşāreti i'lā buyurup eyitid: “Müjde saña ki melā'ike techīz ü tekfīn için kıyām idüp hülle-i cennet ile mazhar-ı ikrām-ı Melik-i 'Allām oldıñ.” Çünkü beşāret-i cennet gūş-güzār-ı zen-i hūrī-şıfat oldı. Ol dağı bir na'ra ile teslīm-i cān ve 'azm-i hıttā-i cinān eyledi. Hāzret-i fermān-fermā-yı velāyet-i risālet ve sultān-ı serīr-i nübüvvet fermān ısdār buyurdılar ki berg-i gül gibi birbirine şardılar ve namāzlarını kılup bir hafrde defn itdiler.

[Li-Münşi'ihī]

Göre ol bîve-i za'îfeyi kim

Âhîr-i kârî hayr oldu anuñ

Yâ resûlu'llâh eyle bize naşîb

Mesnedi sensün ehl-i îmānuñ

[88] Mu'cize-i Bisyar-Şuden-i Âb-ı Çâh-ı Hudeybiyye Bâ-Teveccüh-i Hayru'l-Beriyye 'Aleyhi's-Şalâtü Ve't-tahiyye //HSA 164a - A2 162b//

Cüybâr-ı rivāyet-i mu'cizât-ı hâzret-i nübüvvet-intisâb ile gülistân-ı mesâmi'-i 'âlemiyânı sîrâb iden nakale-i aşhâbdan Berâ bin 'Âzib¹⁷²⁶ rażiya 'anhü Rabbü'l-vâhib gavvâş-ı baħr-i rivāyet ü şināver-i deryâ-yı hikāyet olup dimişdür ki yevm-i ħarb-i Hudeybiyye'de hâzret-i fâħr-i cihân ile hem-'inân idük. Hudeybiyye ki bir bi'r-i ma'lûm u mezkûrdur ve meşreb-i ebnâ-i sebîl idügi meczûm u meşhûrdur. Keşret-i 'asker nezħ-i¹⁷²⁷ mâ idüp eşer-i mâ kalmadı. Kıllet-i mâ ile zücret-i 'asker-i zafer-intimâ güş-güzâr-ı resûl-i rāh-nümâ olıcak

[Nazm]

'Alem-efrâz-ı 'arşa-i tevħîd

Şu 'le-endâz-ı ħücre-i tefrîd

[Neşr]

Hâzret-i risâlet-penâh 'azîmet-kerde-i ser-i çâh olup şefîr-i çâhı //RE 161a// qarârgâh buyurdılar. Dest-ber-âverde-i dergâh-ı Hudâ-yı bî-iştibâh idüp bisyârî-i âb-ı çâh içün metâ'-ı recâyı nihâde-i pîşgâh-ı kabûl-i hâzret-i İlâh idüp ve mevcûd olan âb ile tevezzâ ve mazmazaya şitâb ve baķiyye-i mazmazayı derûn-ı çâha pertâb eylediler. Zamân-ı yesîr-i te'ħîrden sonra aşhâb-ı 'âlî-câh kadem-zed-i ser-i çâh olup müşâhede itdiler ki nâ-yâb olan âb tuğyân idüp seyl-i revân gibi cereyânda 'umûman 'asâkir-

¹⁷²⁶ RE'de bu isim "Berâ bin Ġarîb" olarak yazılmış der-kenarındaki şu açıklama: "Berâ bin Ġarîb bâ-i muvâhidenüñ fetħi ve elif-i memdûde iledür ve râ-i meksûre-i mu'ceme iledür. minhu" ile de ismin "Berâ bin 'Âzib" olarak okunması gerektiği kaydedilmiştir.

¹⁷²⁷ Bu kelime tüm nüshalarda "narħ" olarak kaydedilmiş ancak burada "kuyunun suyunu tüketmek anlamındaki "nezħ" kelimesinin anlamca daha uygun düşeceği düşüncesiyle bu kelime tercih edilmiştir.

i¹⁷²⁸ zafer-me'āsır şürb ü tevezzā ve devābb u mevāşīyi irvā vü isķā ve saķāmet-i teşnegīye şarāb-ı āb ile şıfā hāşıl olup cünd-i müslimīn menzil ü maķşada veche-i 'azīmeti müstebīn itdiler.

[Li-Münşi'ihī]

Teşnegān-ı bevādī-i seferi //A2 163a//

Āb-ı luţfiyla eyledi sīrāb

Mażmaża eyledi bıraķdı çehe //HSA 164b//

Şürbe gūyā ki eyledi işrāb

Āb-ı luţfiyla nār-ı 'işıyānı

Umaruz rūz-ı haşr ide nā-yāb

[89] Dürüstī-i Dest-i A'rābī-i Nā-dān Be-Dest-i Mu'cize-i Ān Sultān-ı 'Ālemyān Meşām-ı 'ālemi āşār u seyr ile mānend-i müşg-ezfer-i hoş-bū vü mu'atţar iden Mu'inū'd-dīn Miskī Me'āric nām kitāb-ı hikmet-encāmda¹⁷²⁹ bu vechile rakam-zede-i kilik-i müşgīn-fām itmiş ki bir rūz-ı pīrūzda ol hūrşīd-i sipihr-i müfāriķ hāne-i Fāţıma-i Zehrā'da şāriķ oldu¹⁷³⁰.

[Li-Münşi'ihī]

Fāţıma hānesin idüp teşrīf

İtdi teşrīf ile anı talīf¹⁷³¹

[Neşr]

Ol dürr-i şādef-i nübüvvet ü kaţre-i baħr-i risālet levāzım-ı istiķbāl //RE 161b// ve merāsım-i i'zāz u iclālde¹⁷³² bezl-i mecāl eyledi. Eşnā-i guft u şenīdde eyitdi: “Ey resūl-i bā-te'yīd bir niçe gündür ki būnyān-ı cū' u kılllet kemāl-i reşānet ve esās-ı 'acַz u zıcret nihāyet-i metānet üzere olup seng-i hāra gibi tīşe-i şabr u ķarārı pāre pāre kılmışdur.

¹⁷²⁸ 'asākir-i] 'asker-i RE

¹⁷²⁹ kitāb-ı hikmet-encāmda] kitāb-ı 'abīr-āşāmda RE

¹⁷³⁰ ol hūrşīd-i sipihr-i müfāriķ hāne-i Fāţıma-i Zehrā'da şāriķ oldu] ol hūrşīd-i neyyir-i meţālī' hāne-i Fāţıma-i Zehrā'da tāli' oldu RE

¹⁷³¹ itdi teşrīf ile anı talīf]itdi teşrīf anı eyleye talīf RE

¹⁷³² iclālde] ikrāmıda RE

[Li-Münşi'ihî]

Ez-za 'îfî çünân şudem ki zi-ten

Der-dil-i men bi-bînî esrârem

(Zayıflıktan öyle oldum ki tenimden gönlümdeki esrarımı görebilirsin.)

[Neşr]

Hâzret-i nübüvvet-me'âb şefkat-i übüvvet¹⁷³³ ile pür-ıztırâb olup libâs-ı 'izzet-istînâsların kaldırdılar ya'ni şikem-i mübâreklerine şedd-i hacir itmekle def'-i zarar itdiklerin minâşsa-i zuhûra cilveger buyurdılar.

[Nazm]

Ve şedde min şa 'bin ihşâuhû ve tavâ

Tahte 'l-hicâra ke-şehâ metrûfû 'l-âdem

(İnsanlardan uzaklaş ve kendi kabuğuna çekil, tıpkı insan kemikleri gibi.)

[Neşr] //A2 163b//

Ammâ ser-â-pâ bedenistirâhatdan¹⁷³⁴ 'ârî ve sarây-ı vücûda //HSA 165a// şademât-ı zilâl-i cû'dan hâlel tārî olmağla bâdiye-i bedel-i mâyetehallelden dūr ve müşâdefe-i sumûm u humûm-ı cû'la hârzâr-ı 'anâda rencūr olmak ihtimâlleri âftâb-ı 'inâyetlerin nūr-pâş idüp tefâkkud-ı mâye-i ma'âş için hâtır-ı hümâyûnları gâyet mahzûn oldu¹⁷³⁵. Bu ıztırâb ile ol hürşîd-i felek-pâye cânib-i şahrâya püyân ve sedd-i ramağ-ı cânânı cüyân oldılar¹⁷³⁶. Nazar-ı mübârekleri bir A'râbî-i tünde müşâdif oldu ki bir çâh-ı ba'idü'l-gürdan ihrâc-ı mâya evkâtını şârif olmuş devâbb u mevâşî ve kilâb u havâşî anuñla ırvâ ve nâ'ire-i teşnegî-i eţfâli dahı¹⁷³⁷ //RE 162a// itfâ ider idi.

[Li-Münşi'ihî]

Sulţân-ı memâlik-i velâyet

Serdâr-ı serâ'ir-i celâlet

Şāhenşeh-i taht-ı āsmānī

Hānende-i tahta-i nihānī

¹⁷³³ şefkat-i übüvvet] şefkat-i nübüvvet RE

¹⁷³⁴ istirâhatdan] ser-â-ser istirâhatdan A2, RE

¹⁷³⁵ gâyet mahzûn oldu] cânib-i sa'îye maqrûn oldu RE

¹⁷³⁶ sedd-i ramağ-ı cânânı cüyân oldılar] sedd-i ramağ-ı maşlahatını cüyân olmadılar RE

¹⁷³⁷ dahı] – HSA, A2

[Neşr]

Ḥazret-i resūl-i Mennān buyurdılar ki: “Ey ḥāmil-i bār-ı girānī¹⁷³⁸ bu zaḥmetden nā-tüvān olmışsun seni ḥalāş için¹⁷³⁹ bir kimesne bu zaḥmete taḥammül itse ücrete tevessül ider mi?” Mir’āt-ı ḥatır-ı A’rābī’de meşakkatden ḥalāş için her delv iḥrācına üç ḥurmā virmek cılve-nümā oldu. Merķūm-ı şaḥīfe-i ḥatır-ı olan ma’nāy-ı ‘urza-i ‘arşa-i risālet-intimā itdükde ḥazret-i resūl kelimāt-ı A’rābī’yi dāḥil-i dā’ire-i kabūl buyurup iḥrāc-ı māya meşgūl oldılar. Güyā ki ‘uşāt-ı ümmeti zulumāt-ı ‘işyāndan bīrūn veyā Yūsuf-baḥt ümmeti ka’r-ı çāh-ı günāhdan¹⁷⁴⁰ ḥalāşa maḥrūn eylediler. Delv-i evvel ki zuhūr itdi ol maḥalde //HSA 165b// A’rābī üç ḥurmā ücret virüp tenāvüle¹⁷⁴¹ ḥatır-ı ‘atırları //A2 164a// ruḥşat-nümā oldu. Sekiz delv daḥı iḥrāc ile¹⁷⁴² yigirmi dört ḥurmā alup def’-i ihtiyāc buyurdılar.

[Li-Münşi’ihī]

‘Ayş-ı evlād için resūl-i Hudā

Fi’lile kesbe eylemiş imā

Bu ne ḥulḳ-ı ḥasen ne vaz’-ı laṭīf

Kesb-i yed ide öyle zāt-ı şerīf

[Neşr]

Nā-gāḥ ḥabl-i delv-beste ol maḥalde güsiste oldu. Güyā ḥazret-i risālet taḥammül-i zaḥmet itdügine ṭāḳat getürmedi. Ol vāḳıf-ı bādiye-i nā-dānī ve ‘ākif-i zāviye-i peşimānī ya’ni A’rābī-i cāni maḥzar-ı ḥasāret olup ‘itāba cesāret itdi. Çünkü¹⁷⁴³ der-i güstāḥī bāz ve dest dırāz idüp ol ḥazrete ta’arruz ile āzār itdi. //RE 162b// Ol ser-eḫrāz-ı erbāb-ı niyāz buyurdılar ki : “Ey A’rābī dürüş olma ki bu kāra ‘ilāc kābildür.” A’rābī daḥı talebkār-ı ‘ilāc olıcak¹⁷⁴⁴ pençe-i ḥurşide mümāşil olan penc engüşti¹⁷⁴⁵ dehān-ı çāha nāzil eyledi¹⁷⁴⁶. Kudret-i İlāhiyye ve mu’cizāt-ı

¹⁷³⁸ girānī] girān RE

¹⁷³⁹ bu zaḥmetden nā-tüvān olmışsun seni ḥalāş için] – HSA, A2

¹⁷⁴⁰ ka’r-ı çāh-ı günāhdan] çāh-ı günāhdan RE

¹⁷⁴¹ maḥalde A’rābī üç ḥurmā ücret virüp tenāvüle] maḥalde üç ḥurmā tenāvüline HSA, A2

¹⁷⁴² ile] idicek RE

¹⁷⁴³ Çünkü] - RE

¹⁷⁴⁴ buyurdılar ki : “Ey A’rābī dürüş olma ki bu kāra ‘ilāc kābildür.” A’rābī daḥı talebkār-ı ‘ilāc olıcak] – HSA, A2

¹⁷⁴⁵ engüşti] engüşti HSA, A2

behiyye¹⁷⁴⁷ ile delvi қа' r-ı çāhdan çıkarup aldı ve A' rābī'ye teslīm idüp¹⁷⁴⁸ sa' ādetle makarr-ı muḳarrerine¹⁷⁴⁹ teveccüh ü ' azīmet buyurdu¹⁷⁵⁰. A' rābī mecārī-i aḥvālden müte' eṣṣir¹⁷⁵¹ ve tedbīr-i emrde müteḥayyir oldu.

[Li-Münşi' ihī]

*Didi kimdür ola bu zāt-ı güzīn
Қа' r-ı çehden çıkardı delvi hemīn*

*Nice irişdi aña desti ' aceb
' Araba geldi bu ḳatı ağreb*

[Neṣr]

Ba' d-ı hīn-i taḥṣīl yaḳīn itdi ki ābı çāhdan bīrūn iden server-i ' izzet-maḳrūn āb-ı ṣefā' at ile ' arṣa-i zūnūbı pāk iden sulṭān-ı levlāk ve dest-i himmet ile delv-i ümmīd-i ' aṣiyānı çāh-ı ' işyāndan iḥrāc eyleyen emīn-i vaḥy u serdār-ı sırr-ı mi' rāc //HSA 166a// ḥazretleridür.

[Li-Münşi' ihī]

*Zātidur maḫhar-ı füyüz-ı Hudā //A2 164b//
Şāfi' -i müznibīn-i rüz-ı cezā*

*Ya ' ni gencūr-ı sırr-ı lā-raybī
Maḫrem-i rāz-ı perde-i ḡaybī*

*Āsmāndan zemīne raḫmetdür
' Āleme māye-i sa' ādetdür*

[Neṣr]

A' rābī bu mu' cizeden¹⁷⁵² ḫayrān ve kār u kirdārına peṣīmān olup ḡāh dās-ı nedāmet ile kiṣtzār-ı ' ömri biçmege ' āzim ḡāh қа' r-ı çāha fütāde olmaḡa cāzim olup ve bi' l- cümle tedārik-i māfāt emr-i lāzım olduğına ' ālim oldu. Ne çāre

¹⁷⁴⁶ eyledi] buyurdılar RE
¹⁷⁴⁷ ve mu' cizāt-ı behiyye] – HSA, A2

¹⁷⁴⁸ idüp] buyurup RE

¹⁷⁴⁹ makarr-ı muḳarrerine] makarr-ı muḳarlarına HSA, RE

¹⁷⁵⁰ buyurdu] buyurdılar RE

¹⁷⁵¹ müte' eṣṣir] müte' eṣṣir olup RE

[Mıṣrā‘] //RE 163a//

*‘İlāc-ı vākı ‘a pīş-ez-vukū’ bāyed kerd*¹⁷⁵³

(İlaç, vaka vuku bulmadan verilmelidir.)

[Neṣr]

Âḥir nā’ire-i nedāmeti teskīn içün müzesinde olan sikkīn ile dırāzlık iden dest-i nā-sāz u nā-hem-vārını kesdi ve murğ-ı nīm-bismil gibi taraf-ı ḥazrete pervāz idüp gitdi. Mānend-i ravza-i İrem olan bārgāh-ı ‘izzet-penāh türābına mālīde-i rüy-ı siyāh olup nesīm-i¹⁷⁵⁴ teveccüh ü iḳbāl berārende-i ‘özl-ḥāhī-i aḥvāl olmak ümīdine başt-ı maḳāl idüp nā-gāh ‘atebe-i ‘aliyye-i hidāyet-nişānlarında¹⁷⁵⁵ ḥazret-i Selmān-ı Fāris’e mülākī olup¹⁷⁵⁶ zehrābe-i derdinūn¹⁷⁵⁷ istiḥbār-ı tiryākı ile eyitdi: “Bu derd ü elem ü gūstāhī şudūrı ‘ilāve-i cevri-i dehr-i pūr-sitem olup o demden leb-i zindegānī şerbet-i ḥuzūr-ı kāmranī birle ālūde ve her sūde ḡaliyye-i şafā çihre-i şāhid-i hāle sūde olmayup reh-rev-i ‘işretüm fütāde-bār ve sāz-ı rāḥatum gūsiste-evtār olmuştur. Âḥir dest-yārī-i şıdk u iḥlāşla dest-i küstāhdan kendümi ḥalāş itdüm. Beni ol ḥazret ḥuzūr-ı ‘izzetlerine delālet idüp berg-i vücūdı //HSA 166b//zerre-miṣāl //A2 165a// nesīm-i iḥsān ile gülşen-i risālete vezān eyle.” Ol ḥīn-i sa‘ādet-ḳarīnde meb‘ūs-ı¹⁷⁵⁸ resūl-i şaḳaleyn ḥāne-i Fāṭıma-i Zehrā’da ḥasaneyn-i mükerreremeyn müşāhede-i cemāl-i bā-kemālleri ile ḳarīrū’l-‘ayn idiler ki ḥurmā-i mükteseb ictimā’a sebeb olmuş idi.¹⁷⁵⁹ Delālet-i Selmān ile vufūd-ı veche-i cünūd-ı ümmet olan ḥāk-i ‘izzet-ülfetlerine rü-nihāde olup dest-i maḳtū’ı āmāde¹⁷⁶⁰ eyledi ve ism-i a’lā-yı bāhirū’l-i ‘tidālleriyle¹⁷⁶¹ //RE 163b// nidā

[Mıṣrā‘]

Raḥmī biyār ber-men ü ber-müstemendīyem

(Bana merhamet et, benim zavallılığım acı.)

¹⁷⁵² mu‘cizeden] mu‘cizede A2, RE

¹⁷⁵³ Aynı dönem eserleri olan Sûnâme ve Nihâlistân’da da geçen bu mısra İranlı büyük şair Sâdî’ye aittir.

¹⁷⁵⁴ nesīm-i] – HSA, A2

¹⁷⁵⁵ ‘atebe-i ‘aliyye-i hidāyet-nişānlarında] ‘atebe-i ‘aliyyetü’ş-şānlarında HSA, A2

¹⁷⁵⁶ olup] oldu RE

¹⁷⁵⁷ zehrābe-i derdinūn] derdinūn A2

¹⁷⁵⁸ meb‘ūs-ı] – HSA, A2

¹⁷⁵⁹ ki ḥurmā-i mükteseb ictimā’a sebeb olmuş idi] - RE

¹⁷⁶⁰ amāde] ifāde HSA, A2

¹⁷⁶¹ ism-i a’lā-yı bāhirū’l-i ‘tidālleriyle] ism-i a’lā-yı bāhirū’l-i ‘tilālariyle RE

[Neşr]

diyü zemzeme-i feryâdı peyveste-i t̃ârem-i ‘ulyâ eyledi. Nebiyy-i Hüdâ münâdîden istikşâ buyurup haste-i luṭf u iḥsânları¹⁷⁶² olan nâ-tüvân idügi ma’lûm-ı zamîr-i ‘âlî-şânları olıcaḡ A’râbî-i çâre-cüy dehân-ı tazarru’ı bâz idüp bu gûne ‘arz-ı niyâz itdi ki: “Ey resûl-i mümecced cehl ile saña ḡaşd-ı bed iden yedden derhem olup sâ’idümden kem itdüm. Dergâh-ı re’fet-penâh-ı resûlu’llâhdan der-ḡāst iderin ki nîrû-yı bâzû-yı iḥsân ile ‘afv-ı cürm ü ‘işyân idüp dest-i maḡṭû’ı kemākân maḡalline îşâl eyleye ki re’sü’l-mâl-i âmânî ve kitâbe-i eyvân-ı dîvân-ı şâdmânîdür.

[Nazm]

În kâne evlem yekun zenben lenâ ferrade

Şafḡan cemîlen ve ‘afven ‘afve muḡtedir

(Günahımız olsa da olmasa da bizi baḡışla ve güzel bir hayat ver.)

[Neşr]

Ḥâzret-i sultân-ı ‘avâlim¹⁷⁶³ buyurdılar ki: “Yâ A’râbî eslem eslem” A’râbî-i dil-suḡte dîde-i tam’ı nevâle-i cûd u iḥsâna düḡte kılup dest-i bürîde şifâ-yâb olmak bir¹⁷⁶⁴ mu’cize-i bedîde olmak¹⁷⁶⁵ ümmîd idüp eyitdi: “Bu zaḡm-ı //HSA 167a// pür-zûrum merhem-i kāfûr-ı //A2 165b// keremlerinden dūr olursa nâsûr-ı dehen gibi ḡarîn-i iltiyâm olmayacaḡı hüveydâdur. Eger bu cerâḡat-ı şûr-engîz ‘ilâc ile şîḡḡat-âmîz olursa şâh-bâz-ı dil küngüre-i iḥsânda âşyân-sâz ve tu’me-ḡār-ı dest-i nüvâziş olup zümre-i¹⁷⁶⁶ hevâ-ḡāḡân ile ile hem-pervâz olmak muḡarrerdür.”

[Li-Münşi’ihî]

Didi ey şâfi’-i gürûḡ-ı beşer

Kerem it baña mu’cize göster //RE 164a//

[Neşr]

Ḥâzret-i resûl-i kerîm ‘aleyhi’ş-şalâtü ve’t-teslîm

¹⁷⁶² haste-i luṭf u iḥsânları] talebkâr-ı iḥsânları RE

¹⁷⁶³ ḡâzret-i sultân-ı ‘avâlim] ḡâzret-i sultân-ı memâlik ü mekârim RE

¹⁷⁶⁴ bir] ile RE

¹⁷⁶⁵ bir mu’cize-i bedîde olmak] - HSA

¹⁷⁶⁶ zümre-i] – HSA, A2

[Li-Münşi'ihî]

Dest ber-ārende-i dermāndegān

Raḥm-kun-ı ümmet-i bī-çāregān

(Acizlere el uzatan, ümmetin çaresizlerine merhamet eden)

[Neşr]

Merḥamet-kerde-i ḥāl-i A'rābī-i saḳīm oldu. "Bī'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm" diyüp dest-i bürīdeyi mübārek eline alup maḥalline vaşl ile müdde'ā-yı ḥaşm-ı münkiri faşl buyurdılar. A'rābī dest-i bürīdesini şaḥīḥ ü sālīm müşāhede eyledi.

[Li-Münşi'ihî]

Kesdi ise elini A'rābī

İtdügi cürmine nedāmetden

Gerçi çokdur kuşūrum ey Yaḥyā

Kesmem ammā elüm¹⁷⁶⁷ şefā'atden

[Neşr]

Çünkü A'rābī bu luṭf-ı ḥitābı ve keşf-i ḥicābı müşāhede idüp ve 'ilāc-ı 'ācil ile izḥār-ı mu'cizeye müsā'adeden mübā'ade görmedi pertev-i āftāb-ı īmān zemīn-i i'tikādına feyz-resān olup ol ān bād-ı gülşen-i īmān gonçe-i ḳalbini güşāde vü ḥandān eyledi.

[90] Mu'cize-i Libās-ı Ḥazret-i Zehrā Raḫiyya'llāhü Te'alā 'Anhā

Mu'cizāt-ı nebiyy-i Hüdā'dan bu mu'cize-i 'ulyā libās-ı taḳrīrde bu güne cilve-nümā olmışdur ki bir gün ol ḥulle-püş-ı //HSA 167b// maḳām-ı ḳurb-i Ḥudā server-i serīr-i 'izz ü 'alā //A2 166a// maḫhar-ı luṭf-ı *ḳabe ḳavseyn ev ednā¹⁷⁶⁸* şalla'llāhü 'aleyhi ve ālihi ve şaḥbihi'l-müctebā¹⁷⁶⁹ ḥazretleri

¹⁷⁶⁷ ammā elüm] ümmīdimi RE

¹⁷⁶⁸ "Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı." Kur'ân-ı Kerīm, Necm, 53/9

¹⁷⁶⁹ ve ālihi ve şaḥbihi'l-müctebā] sellem RE

[Li-Münşi'ihī]

Hudā naḥl-i ḳadeş kerde berūmend

Hudāvendān-ı 'ālem-rā ḥudāvend

(Tanrı onun hurmaya benzeyen boyunu verimli ve onu dünyanın efendilerine efendi kılsın.)

Bi-ḥamdi 'llāh ez-īn dārem sa 'ādet

Zebānem-rā be-yād-ı ūst peyvend

(Allah'a hamd olsun ki şundan dolayı mutluyum, dilim onu yad etmekle bağlıdır.)

[Neşr]

Huzūr-ı 'izzet-mevfurlarına ḥavātīn-i muḥācirīn ü enşārdan bir niçe şāḥibetü'l-iktidār vaż'-ı cebhe-i tazarru' u niyāz ile derīçe-i recāyı //RE 164b// bāz idüp eyitdiler: “Ey şeref-baḥş-ı 'arşa-i kā'ināt v'ey muḳaddeme-i netīce-i maḥlūkāt dürr-i girān-māye-i baḥr-i risālet zevce-i ḥazret-i şāh-ı velāyet Fāṭimatü'z-zehrā razıyya'llāhü 'anhā ḥazretlerini cem'iyetümüzü da'vet iderüz ümīddür ki sāye-endāz-ı 'āṭıfet olup bā'is-i cem'iyet olmağa 'ināyet buyuralar. Ḥazret-i Fāṭimatü'z-zehrā'nuñ münāsib libāsları olmamağın ḥaber-i da'vete istīnās buyurmayup ta'allül ü tesvīf dāmenine tevessül buyurdılar.” Ḥazret-i risālet *şalla'llāhü 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şaḥbihi mādāmeti'l-felek ve dāret*¹⁷⁷⁰ : “Da'vet emrine icābet lāzımdır.” diyü ibrām buyurıcak ḥükm-i zehāb İbrām bulup Zühre-i āsmān-ı velāyet ḥazret-i Zehrā-yı velāyet-ülfet sāye-baḥş-ı cem'iyet olup ol ḳavmi teşrīf ve ḳalb-i za'īflerini taltīf buyurdılar. Çünkü 'aḳd-i Şüreyyā-yı zenān benātü'n-na'ş gibi perīşān oldu. Ḥazret-i Zehrā mezāḳ-ı 'ayş-ı zehr-ālūd-ı //HSA 168a//levni gāh zerd ü gāh kebūd hezār infī'āl ile ḥāk-pāy-ı 'amīmü'n-nevāllerine rüy-māl itdi. Aşḥāb-ı sūrdan bir zen daḥı rüy-māl-i ḥuzūr-ı 'izzet-mevfurları eyledi. Ḥazret baş-ı maḳāl //A2 166b// ve keyfīyet-i cem'iyeti sū'āl buyurdılar. Zen eyitdi: “Ḥaḳḳā ki libās-ı hoş-nümā-yı ḥazret-i Zehrā ḥayret-fezā-yı 'uḳūl-i ulū'n-nühā olup bu maḳūle elbise-i fāḥire bir cem'iyetde

¹⁷⁷⁰ mādāmetü'l-felek ve dāret] – RE Dünya döndükçe ve hayat sürdükçe salat ve selam peygambere, onun ailesine ve ashabına olsun.

zāhire olmamışdır. Aşhāb-ı cem'iyet 'Āyā tār u pūdī nedür ve¹⁷⁷¹ ne maḳūle sīm ü zer ile mensūc ve ne gūne ḥarīr ile memzūcdur?

[Mısrā']

Bulınmaz degme kānda böyle cevher //RE 165a//

[Neşr]

Āyā kangı memleketde tokınur ve ne vilāyetde bulınur?' diyü dest-i ta'accübini zānū-yı hayrete ḳodılar ve āb-ı ḥacālet¹⁷⁷² ile yüzlerin yudılar." Ḥazret-i Zehrā taḥşīl-i yakīn itdi ki çeşm-i a'dāya pūşış-i cismi atlas u dībādan ḥūb u zībā hüveydā olmuş. Eyitdi: "Ey resūl-i Ḥudā kāşki ol elbise-i zībā benüm nazarumda daḥı hüveydā¹⁷⁷³ olaydı." Buyurdılar ki: "Ol cāmelerüñ ḥüsni āndadur ki baña getürdiler sen tuymaduñ ḡayra gösterdiler sen görmedüñ."

[Li-Münşi'ihī]

Ne 'aceb mu'cize olur ol kim

Bula fāḥir-i libāsla rütbet¹⁷⁷⁴

Bī-ḥaber ola bilmeye hergiz

Kisvesi ola ḥil'at-i cennet

[91] Mu'cize-i Resūl-i Mübeccel Der-Ta'yīn-i Māl-i Ḥarb-i Dūmetü'l-Cendel

Kemend-i zabt ile murḡ-ı veḳāyi'i şayd ve muzīḳ-i erḳāmda ḥabs u ḳayd iden ḳannād-ı şahrā-yı ḥikāyet ve şayyād-ı beydā-yı //HSA 168b// rivāyet bu mu'cize-i laṭīfeyi¹⁷⁷⁵ bu gūne silk-i taḥrīre çekmişdür ki ḥazret-i sultān-ı enbiyā

[Mısrā']

An ki behr-i ūst ḥalk-ı mā-sivā

(O ki bütün mahlukat onun içindir.)

[Neşr]

şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve sellem¹⁷⁷⁶ ve 'alā ālihi ve şaḥbihi fi's-şubḥi ve'l-mesā¹⁷⁷⁷ ḡazve-i Tebük'de ol hengām-ı zafer-fercāmda ki //A2 167a//āteş-i tīg-i şā'ikā-bār ile

¹⁷⁷¹ nedür ve] - RE

¹⁷⁷² ve āb-ı ḥacālet] mir'āt-ı ḥacālet RE

¹⁷⁷³ hüveydā] cilve-nümā RE

¹⁷⁷⁴ rütbet] ziyet RE

¹⁷⁷⁵ mu'cize-i laṭīfeyi] mu'cize-i ḥaṭīreyi RE

hırmınen-i a'dā-yı tebeh-rūgārı sūzān ve tecemmu'-ı küffār-ı bed-kirdārı mānend-i evrāk-ı hāzān tünd-bād-ı neberd ile perīṣān eyledi. Server-i bā-te'yīd Hālid bin Velīd ḥazretlerinüñ ki zarāmet ü şehāmetde yel-i ḥatīr ve bīṣezār-ı ṣecā'atde bir ṣīr di.

[Nazm]

Ne-dīde ez-ū düşmen-i bed-gümān

Be-cuz rūy-ı ṣemṣīr ü pūṣt-i kemān //RE 165b//

(Kötü niyetli düşman ondan yayın sırtı ve kılıcın yüzünden başkasını görmedi.)

[Nesr]

Firistāde-i cānib-i Dūmetü'l-Cendel idüp me'mūr-ı emr-i mübeccel oldı ki ol kıtṛda ḥāfız u vālī ve kuvvet ü şehāmet ile müstevlī olan kāfir-i bed-aḥter ki İkeydir nāmı ile mezḳūr ve 'adāvet-i dīn-i İslām ile meṣhūr idi. Māzen nām bir ḳal'ada müteḥaṣṣin ve metānetinden anda mütemekkin idi. Gerden-i itā'atini kemend-i da'vete ḳayd muḥālefet iderse ṣa've-i cānını ser-pençe-i şeh-bāz-ı ṣemṣīr ile ṣayd eyleye. Server-i mücāhid ḥazret-i Hālid fermān-ber-dār-ı emr-i resūl-i muḥtār oldı. Ammā müte'emmil-i 'avākīb-ı kār olmağla kemāl-i ıztırāb u ıztırār ṭareyān eyledi ki miyān-ı bilād-ı muḥālifānda ḥāl-i perīṣān ne ṣūretde nümāyān ola ki? Bizüm 'askerimüz nādir a'dā 'askeri vāfir egerçi "*Kem min fi'etin ḳalīletin ğalebet fi'hi keṣīraten*"¹⁷⁷⁸ maẓmūnı zāhirdür.//HSA 169a// Ammā bu ṣūret daḥı nādir ṣādır olur. Ḥazret buyurdılar ki: "Ey Hālid def'-i vehm idüp bī-bāk ve bu endīṣe ile ḥavf-nāk olma. Ḥazret-i Ḥudā 'izze ṣānehu ebeden mü'eyyed elṭāfi āmāde ve livā-i feth ü nuṣreti ğuṣāde idüp beni aña muẓaffer ü maṣṣūr idecegi"¹⁷⁷⁹ ḥayyiz-i ḥafādan dūrdur. Bām-ı ḥiṣārdan ol ḥabīs //A2 167b// ü bātıl bir ğāv-ı kūhī ṣaydına nāzil olıcaḳ ṣaña zafer ḥāṣıl olacaḳdır." Pes Hālid bin Velīd dört yüz fāris ile ṣaḥrā-yı peykārda nihāl-i iḳdāmı ğāris olup İkeydir üzerine ṣevḳ-i 'asker eyledi. İkeydir¹⁷⁸⁰ her ṣeb ki //RE 166a// hengām-ı mehtāb ve mānend-i ziyā-yı āftāb¹⁷⁸¹ olsa burc-ı ḥiṣārda idāre-i ṣarāb-ı ḥoṣḡüvār ile evḳāt u rūzgār geṣirür idi. Bir ṣeb daḥı cām-ı ṣarāb ile leb-ā-leb

¹⁷⁷⁶ ve sellem] – HSA, A2

¹⁷⁷⁷ Salat ve selam sabahtan geceye peygamber efendimizin, ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

¹⁷⁷⁸ "Nice az sayıda bir birlik(Allah'ın izniyle) çok sayıdaki birliği yenmiştir." Kur'ân-ı Kerīm, Bakara, 2/249.

¹⁷⁷⁹ beni aña muẓaffer ü maṣṣūr idecegi] 'asker muẓaffer ü maṣṣūr olacağı RE

¹⁷⁸⁰ Ükeydir] – HSA, A2

¹⁷⁸¹ ve mānend-i ziyā-yı āftāb] - RE

olup Zebāb nām bir zen-i rebāb-zen ile ‘ayş u ‘işret ve bezm-i şohbet idüp def’-i endūh iderken nā-gāh bir gāv-ı kūh nümāyān ve eṭrāf-ı ḥiṣārı cevalān ve ol kūtṛda ḥırāmān olarak der-i ḥiṣāra geldi. Zebāb eyitdi: “Ey merd-i ṣecā’at-me’āb hergiz bu maḳūle şikār bu yüzden āşkār olmak bedīdār olmamışdur. Ne cāy-ı tevaḳḳuf u ta’allül belki esbāb-ı şayda dem-i tevessüldür.” İkeydir germiyyet-i cām ile kıyām idüp emr itdi ki şayd içün mu’add olan esb-i şabā-reftārı ihzār eylediler. Fi’l-hāl birāderi Ḥassan ve vücūh-ı ‘askerinden iki //HSA 169b// nā-dān-ı bī-īmān¹⁷⁸² ile süvār olup der-i ḥiṣārı bāz ve bürüz-ı dervāzeye āgāz idicek ḥazret-i Ḥālīd-i ṣecā’at-intimā ‘asker-i zafer-ilticā ile ol maḥalle vuşul ve İkeydir şayd-ı gāv-ı kūhīye meşgūl idüğün semīr-i zamīr-i ḥaḳā’ik-mefhūm¹⁷⁸³ idinüp eyitdi: “Emārāt-ı beşārāt-ı seyyid-i kā’ināt peyveste-i zuhūr olduğı ḥayyız-i ḥafādan dūrdur.”

[Mısrā’]

Īn henūz evvel-i āṣār-ı cihān-efrūzest

(Bu henüz cihanı aydınlatan eserlerin ilkidir.)

[Neşr]

diyü¹⁷⁸⁴ ol şir-i bīşe iḳdām-ı ‘asker-i İslām ile ‘aḳībgīr-i gāv olan ḥınzīr //A2 168a// üzerine¹⁷⁸⁵ taḥrīk-i iḳdām-ı huyūl-i zafer-fercām idicek İkeydir dahı hücūm-ı ‘asker-i cerrārdan ḥaberdār olup emr-i muḳātele içün muḳābele eyledi. //RE 166b// İki ‘asker kıtāl şüretin cilveger kıldılar.

[Nazm]

Dü leşker be-mī’adgāh āmedend

Be-ḥūn-rīḥten kīne-ḥāh āmedend

(İki asker buluşma yerine geldiler; kin güderek kan dökmeye geldiler.)

[Neşr]

Egerçi pīrāmen-i ḥiṣārdan Ḥālīd’i dūr itmege şarf-ı meysūr u bezl-i maḳdūr eyledi ammā heyhāt!

¹⁷⁸² nā-dān-ı bī-īmān] zī-şān HSA, A2

¹⁷⁸³ semīr-i zamīr-i ḥaḳā’ik-i mefhūm] semīr-i zamīr-i ḥaḳā’ik-i maḳām RE

¹⁷⁸⁴ diyü] - RE

¹⁷⁸⁵ “üzerine” kelimesi A2 nüshasının 167b sayfasının sol alt köşesinde rābıta olarak yazılmasına rağmen 168a’nın ilk kelimesi olarak kaydedilmemiştir.

[Nazm]

Be-ḥūn-rīzī ḥod türk-tāzī kuned

*Ki güncişk bā-bāz bāzī kuned*¹⁷⁸⁶

(Kan dökerek çapulculuk eder, sanki serçe şahinle oyun oynar.)

[Neşr]

Şādemāt-ı dārebāt-ı Hālid'den bī-tāb u tākat olup nümāyende-i şūret-i hezīmet itmegın endāḥte-i¹⁷⁸⁷ kemend-i pīç-ā-pīç ile zūr ve zeyn-i zerrīnden dūr idüp muḳayyed ü giriftār ve beste-i kemend-i isār eyledi. Ol ḥinde birāderi Ḥassan dahı küşte-i şemşīr-i ehl-i īmān¹⁷⁸⁸ oldı. Müzehheb ü zer-keş ḳabā-i fāḥir ile mülebbes olup libāsı ol deñlü şū'ledār idi ki şa'sa'a-i mihr ile mülebbes idi. Hālid bin Velīd ol ḳabā-yı fāḥiri nūvīd-i feth ü zafer ile irsāl-i pīşgāh-ı //HSA 170a//dergāh-ı ḥazret-i peygamber eyledi. Ḥuzūr-ı hūmāyūnlarına vāşıl ve manzar-ı aşḥāba nā'il olıcak tekellūf-i ḳabā aşḥāb-ı me'ālī-me'āb ḥazerātını i'cāb eyledi. Buyurdılar ki: "Limenādīli Sa'd fī'l-cenneti ḥayrun min hāzā"¹⁷⁸⁹ Pes çünki İkeydir dest-i gūzātıda me'sūr olup ol kār-ı 'asīr Hālid'e müyesser oldı. İkeydir derīçe-i tazarru'ı bāz ve taleb-i āmān ile muşālahaya¹⁷⁹⁰ āgāz eyledi. Hālid Dumetü'l-Cendel ḳapuları bendlerin¹⁷⁹¹ münḥall idüp mes'ul-i ḥuṣūle vuṣūl bulmağıçün¹⁷⁹² şulḥi ḳabūl ammā mevḳūf-ı 'arz-ı pīşgāh-ı ḥazret-i resūl eyledi. Pes iki biñ ba'ır sekiz yüz esb-i şabā-zamīr¹⁷⁹³ //A2 168b// ve dört yüz zırh ve dört yüz rumḥ fedā itmek üzere şulḥe //RE 167a// rızāyı ma'rūz-ı dergāh-ı resūl-i Ḥudā idüp İkeydir'i birāderi Muşād ile irsāl eyledi. Ḥazret şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem¹⁷⁹⁴ ḳabūl-i cizyeye iḳbāl buyurup

[Mısrā']

"Aḳbil ma'āzīra min ye'tīke mu'tezer"

(Sana özür dileyerek gelen bir kimsenin özrünü kabul et.)

gūzārişince menşūr-ı emān ile ḳalblerine itmīnān 'atā vü iḥsān buyurdılar.

¹⁷⁸⁶ ki güncişk bā-bāz bāzī kuned] ki güncişk bāz bā-bāzī kuned RE

¹⁷⁸⁷ endāḥte-i] – HSA, A2

¹⁷⁸⁸ küşte-i şemşīr-i ehl-i īmān] küşte-i şemşīr-i meydān RE

¹⁷⁸⁹ "Sa'd b. Muāz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzel ve yumuşaktır." Buhārī, Bed'ul-halk 8, IV, 87.

¹⁷⁹⁰ taleb-i āmān ile muşālahaya] taleb-i muşālahaya HSA, A2

¹⁷⁹¹ bendlerin] 'akdlerin RE

¹⁷⁹² bulmağıçün] bulmak üzere RE

¹⁷⁹³ esb-i şabā-zamīr] esb-i ḥatīr RE

¹⁷⁹⁴ şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem] – A2, RE

[Li-Münşi'ihî]

Ne kerem kânıdur nebiyy-i Hüda

İder a'dāsına dağı i'tā

Hāşe li'llāh ümmetine dağı

İtmeye bezl-i luṭf rûz-ı cezā

[92] Mu'cize-i Güzîn Der-Mürden-i Münāfiḳîn

Beyân-ı¹⁷⁹⁵ keyfiyyet-i helâk-ı düşmen-i dîn-i mübîn iden ruvât-ı şadâkat-ḳarîn bu mu'cizeyi bu güne rivâyet itmişlerdür¹⁷⁹⁶ ki müşrikîn-i bed-âyin neşr-i kînde kemîn idüp dâ'ima//HSA 170b// ḫazret 'aliyyelerin istihzâ emrin pîşvâ-yı kâr ve muḳaddeme-i i'mâl-i rûzgâr itmişler idi. Bir gün ol ṭā'ife-i şūmdan bir niçe mezmûm ki biri Esved bin 'Abdu'l-muṭṭalib ve biri Velîd bin Muḡîre ve biri 'Âş bin Vâ'il ve biri Ṭalâtıla-i Bâṭıl¹⁷⁹⁷ idi. Dîden-i müstehcenleri üzere ḳar-ı ḳabāḫat-kirdârlarına mübāşeret ve işbâ'ında şarf-ı ḳudret itdiler. Nā-gāḫ peyk-i İlāḫ ḫazret-i¹⁷⁹⁸ Cibrîl nezîl-i ḫuzûr-ı cemîl-i resûl-i celîl oldu. Velîd-i pelîd destünde bir zaḫm-ı şedîd var idi ki aña işâret itdi. Ol zaḫm-ı hâ'il mündemil olup fi'l-ḫâl şeh-bâz-ı merg-i cân-sitân murḡ-ı rûḫın ṭayerân itdürüp berzaḫ-ı düzaḫda mekân eyledi. 'Âş dağı //A2 169a// ḫalâş bulmayup zamân ile kefi-pây-ı nâ-üstüvârına zaḫm-ı ḫâr işâbet itmiş idi. //RE 167b// Bir işâret ile tâzelenüp murḡ-ı rûḫı pervāza āḡâz eyledi.¹⁷⁹⁹ Esved bin 'Abdu'l-muṭṭalib-i bed-aḡter dağı ol maḫalden güzer idicek bir varaḳ-ı sebz perrân eyledi. Ol ân nûr-ı çeşm-i cihân-bîninden dūr olup ol merd-i nâ-tüvânâ nâ-bînâ oldu. İbni Ṭalâtıla dağı bir nazarda¹⁸⁰⁰ terk-i cân u ser idüp müstaḳarr-ı saḳarr olup mazmûn-ı hidâyet-nümûn-ı “İnnâ kefeynāke'l-müstehzi'in”¹⁸⁰¹ zuhûra maḳrûn oldu.

¹⁷⁹⁵ beyân-ı] – A2

¹⁷⁹⁶ itmişlerdür] itmişler RE

¹⁷⁹⁷ Ṭalâtıla-i Bâṭıl] Ṭalâtıla-i 'Âṭıl RE

¹⁷⁹⁸ peyk-i İlāḫ ḫazret-i] – HSA, nā-gāḫ peyk-i İlāḫ ḫazret-i] - A2

¹⁷⁹⁹ āḡâz eyledi] başladı HSA, A2

¹⁸⁰⁰ bir nazarda] - RE

¹⁸⁰¹ “(Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz.” Kur'ân-ı Kerîm, Hicr, 15/95.

[Li-Münşi'ihî]

Nūr-ı çeşm-i cihāndurur o habīb

Bed-naẓar eyleyen olur a'mā

Pāyına sürmeyen yüzün ey dil

Başdan ayağa cürm olur haqqā¹⁸⁰²

N'ola elden çıkup olursa helāk

Da'vetinden ibā iden cühelā

Her ki olmaz muṭī'-i emri resūl¹⁸⁰³

Mazhar-ı kahr ider anı o Hudā //HSA 171a//

[Neşr]

'Azze şānuhu ebeden ve şalla'llāhü te'ālā 'ale'n-nebiyyi'l-müctebā¹⁸⁰⁴

[93] Mu'cize-i İslām-ı Māder-i Ebū Hureyre-i Şāhib-Rivāyet Bā-Du'ā-yı Sultān-ı Risālet 'Aleyhi's-Şalāti ve's-Selām¹⁸⁰⁵

[Li-Münşi'ihî]

Rivāyet-gūy-ı in nazm-ı şafā-bahş¹⁸⁰⁶

Kuned levh-i zāmīr-i sābıkān¹⁸⁰⁷ nakş

(Bu mutluluk verici nazmı rivayet eden, eskilerin gönüllerinde olanı resmeder.)

[Neşr]

Mu'cizāt-ı ḥazret-i seyyid-i enāmdan 'aleyhi's-şalātü ve's-selāmdan Ebū Hureyre razıya'llāhü 'anhü nākīl-i kelām olup derārī-i rivāyete bu gūne intizām virüp dimişdür ki: "Māderüm levş-i şirk ile ālūde idi." Bir gün ḥāk-pāy-ı ḥazrete cebīn-

¹⁸⁰² pāyına sürmeyen yüzün ey dil / başdan ayağa cürm olur haqqā] pāyına sürmeyen yüzün göricek / başdan ayağa cürm olursa n'ola RE

¹⁸⁰³ her ki olmaz muṭī'-i emr-i resūl] her ki olmaz muṭī'-i emri anuñ RE

¹⁸⁰⁴ Ebediyyen onun şanı yüce olsun ve salat ve selam da o seçkin peygamberin üstüne olsun.

¹⁸⁰⁵ 'aleyhi's-şalāti ve's-selām] 'aleyhi's-selām A2, şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem RE

¹⁸⁰⁶ nazm-ı şafā-bahş] bezm-i şafā-bahş RE

¹⁸⁰⁷ levh-i zāmīr-i sābıkān] levh-i zāmīr-i sāmi'ān RE

fersüde olup eyitdi: “Ey rāh-nümā-yı güm-kerdegān-ı //A2 169b// ʔarīk ve pīšvā-yı
kāfile-i erbāb-ı tahkīk

[Mısrāʿ]

Lutfi be-men nümāy ki mahşūş-ı men būd

(Bana bir lutuf göster ki bana mahsustur.)

[Neşr]

Māderüm hulkı hilʿat-i şirkden ʿārī olmayup kelime-i kabūl-i dīn-i İslām¹⁸⁰⁸ zebānına
cārī olmadı. Her sâʿat ki delâlet-i rāh-ı hidāyet idem. Küstāhlığa cesâret //RE 168a//
ve lisāna gelmez kelimāta mübāderet ider ʿalāʾim-i kabūl hergiz meşhūd-ı nazar-ı
başiret olmaz.

[Nazm]

Ey zi-kerem ber-dil-i mā reh güşāy

Güm-şudegān-rā be-Hüdā reh-nümāy

(Ey keremiyle gönlümüze yol açan, yolunu kaybedenlere yol gösteren.)

[Neşr]

Rica iderem ki kiştzār-ı hālī¹⁸⁰⁹ feyz-i şehāb-ı ʿināyet ile mālī ola.

[Nazm]

Ez-lutf-ı tū hīç zerre nevmīd ne-şud

Makbūl-i tū cuz mukbil-i cāvīd ne-şud

(Senin lutfundan hiçbir zerre ümitsizliğe kapılmadı; senin makbulün olan ebediyyen
mutlu oldu.)

Lutfet be-kudām zerreī mī-peyvest

Kʾān zerre bih-ez-hezār hurşīd ne-şud

(Senin lutfun hangi bir zerreye ulaştı da o zerre binlerce güneşten daha iyi olmadı.)

[Neşr]

Eger nesīm-i inʿām-ı resūl-i ʿallām vezān-ı gülşen-i merām-ı dil-i müstehām olsa¹⁸¹⁰
hakkā ki leb-i emelüm handān ve riyāz-ı ʿamelüm ser-sebz ü reyyān olurdu.

¹⁸⁰⁸ kelime-i kabūl-i dīn-i İslām] kelime-i tevḥīd RE

¹⁸⁰⁹ kiştzār-ı hālī] kiştzār-ı hāl RE

¹⁸¹⁰ olsa] ola HSA, A2

[Nazm]

Büg'şā leb ü z'ān du'ā-yı maḳbūl

Kām-ı dil-i mā //HSA 171b// pür-ez-şeker kun

(Ağzını aç ve o makbul dua ile gönlümüzü şekerle doldur.)

[Neşr]

Bād-ı du'ā ümmiddür ki ber-āverde-i neysān-ı(?) me'mül olup ḥadeng-i recā hedef-i ḳabülde cāy-gīr ola.

[Beyt]

Ferah-baḥş-ı derūn-hā-yı perīşān

Kilīd-i kufl-i müşkil-hā-yı devrān

(Perişan gönüllere ferahlık veren, devranın zorluklarının kilidinin anahtarı)

[Neşr]

Faḥr-i 'ālemiyān 'aleyhi'ş-şalātānū ekmelānū'l-itmām kemāl-i mürüvvet ve farṭ-ı erylhiyyetden ḳabül-i in'ikās şüret-i ḥırmān u ḥaybet¹⁸¹¹ āyine-i re'y-i rezīnlerinde şüret bulmayup buyurdılar ki: “*Allahümme ihdi ümme Ebī Hureyre*”¹⁸¹² Çünkü kelām-ı pāk-i nebī şudūr itdi ḡāyet mesrūr olup

[Beyt]

Ez-īn nüvīd-i mübārek ki ān-çünān āmed

Beşāretī be-dil ü müjdeī be-cān āmed

(Bu kutlu haberden gönüle ve cana öyle bir müjde geldi ki...)

[Neşr] //A2 170a//

Hemān sürūr-ı cenān ile ṭaraf-ı ḥāneye pūyān oldım¹⁸¹³ ki māderüme¹⁸¹⁴ tışāl-i müjde idem¹⁸¹⁵. Der-i ḥāneye pā-zede olmadın müşāhede itdüm¹⁸¹⁶ ki mübeşşir-i ḡayb-ı lā-reyb ḡuş-ı cānına *yā eyyühe'l-lezīne āmenū*¹⁸¹⁷ ḥiṭābını yitişdürmiş ve mertebe-i refī'a-i hidāyete irişdürmüş.

¹⁸¹¹ ḥaybet] ḥaşıyet HSA, A2

¹⁸¹² Allah'ım Ebu Hureyre'nin annesini doğru yola ulaştır.

¹⁸¹³ oldım] oldı A2

¹⁸¹⁴ māderüme] māderine A2

¹⁸¹⁵ idem] ide A2

¹⁸¹⁶ itdüm] itdi A2

¹⁸¹⁷ “Ey iman edenler!” Kur'ân-ı Kerîm, Nûr, 24/21

[Beyt] //RE 168b//

Devlet çü be-pîşgāh āyed

Her kār çünān kuned ki şāyed

(Mutluluk önüne geldiğinde her yaptığı iş yaraşır.)

[Neşr]

Şarīr-i kadem-i Ebā Hureyre-i pāk-güher¹⁸¹⁸ gūş-zed-i māder¹⁸¹⁹ olıcaķ eyitdi: “Yā Ebā Hureyre bir miķdār ārām eyle ben saña varam ki ārzūmend-i hāk-pāy-i resūl-i ‘allām¹⁸²⁰ olmuşumdur.” ve hāneden bürüz idüp kelime-i şehādeti gūyā olup meşām-ı dil ü cānı¹⁸²¹ ‘ıtr-sā eyledi.

[Mısrā’]

Baht-ı nīkeş bedān hidāyet kerd

(İyi bahtı ona hidayet etti.)

[Neşr]

Ebū Hureyre’den menķūl-i fuḥūldür ki dimiş: “Māderüm kabūl-i İslām ile terfīh-i ḥātır-ı pūr-ālām itdügi ol deñlü meserret-baḥş-ı dil-i nā-kām oldu ki baña şādiden bükā ‘arız olup girye-i gama //HSA 172a// mu‘arız oldu. Cebīm-sāy-ı pīşgāh-ı resūlu’llāh olup İslām-ı māder-i ḥaṭireyi silk-i taķrīre nazm itdüm.

[Li-Münşi’ihī]

Du‘ā-yı ḥazret-i şāh-ı risālet

Hidāyet-baḥş şud ber-ḥayl-i ümmet

(Hz. Peygamber’in duası ümetinin topluluklarına yol gösterici oldu.)

Murādeş dāḥil-i bezm-i kabūlest

Kuned ez-ve’y teveccüh bes kifāyet

(Onun muradı kabul meclisine dahildir. Ondan bir teveccüh görmek yeterlidir.)

¹⁸¹⁸ şarīr-i kadem-i Ebā Hureyre-i pāk-güher] şarīr-i kademüm RE

¹⁸¹⁹ gūş-zed-i māder] gūş-zed-i māderi A2

¹⁸²⁰ ārzūmend-i hāk-pāy-i resūl-i ‘allām] ārzūmend-i resūl-i ‘allām HSA, A2

¹⁸²¹ cānı] cānumı RE

[Neşr]

*Şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihi'l-kirām ve şahbihi'l-izām ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-kıyām küllemā gāfele 'an zikrihi'l-gāfilün ve küllemā zikrihü'z-zākirün*¹⁸²²

[94] Mu'cize-i Ta'yîn-i Hengām-ı Veziden-i Bād ve Ta'dād-ı Temr-i Ḥadīka-i Zen-i Hüb-Nihād //A2 170b//

Gülşen-i mu'cizāt-ı seyyid-i kā'inātdan bād-ı rivāyet¹⁸²³ bu güne vezān ve naḥl-ı veḳāyi' ü semer-i ḥazret-i ḥayrū'l-beşerden ictinā-i şemer iden gāris-i şecer-i ḥaber bu maḳūle naḳl-i mu'teber şebt-i şahīfe-i şadāḳat-muḥbir itmişdür ki aşḥāb-ı resūl-i mecīdden Ebī Ḥamīd nāḳil-i ḳavl-i sedīd olmuş ki¹⁸²⁴

[Beyt]

Sīmurğ-ı Kāf-ı sidre-i a'lā ḥabīb-i Ḥaḳ

Şeh-bāz-ı āşyāne-i //RE 169a// nūn lāne-i ḳalem

[Neşr]

Ḥazretleri ile ḡazve-i Tebūk'de ḳadem-i mürāfaḳat-ı meslūk olmuş idi. Ref'-i ta'ab-ı rāh¹⁸²⁵ içün ol ḳā'il-i ḳavl-i lī ma'allāhi vaktun¹⁸²⁶ bir ḥadīka-i enīḳayı nüzüle ḥalīka görüp ḥurşīd-i cemālī nūr-baḥş-ı zevāyā-yı zulmet ve ziyā-feyz-i künc-i tārik-i dehşet oldu ki bir¹⁸²⁷ şeceri yāni' olup endahṭe-i verā-yı hıfz-ı nātūr māni' idi¹⁸²⁸. Şahibi bir pīre-zen idi ki girībān-ı fāḳaya dest-zen idi. Emr buyurdılar ki ā'dād-ı temr ma'lūm-ı zeyd ü 'amr ola zīrā bereket-i ḳudūm-ı 'izzet-maḳrūn ile dest-i ta'addī dehr-i bāzgūndan maşūn olmaḳ maḳşūd-ı hümāyūnları olup kelām-ı i'cāz-nümāları vaktinde hüveydā olacaḳ idi. Pes //HSA 172b//on evsuk olduḡı muḥaḳḳaḳ olup tenḳīşden¹⁸²⁹ ihtirāz ve maḥall-i rücū'larına degin¹⁸³⁰ hıfz ile emr ibrāz buyurdılar.

¹⁸²² küllemā gāfele 'an zikrihü'l-gāfilün ve küllemā zikrihü'z-zākirün] – HSA, RE Her ne kadar gafiller onu anmayı unutsa da ve her ne kadar onu zikredenler ne kadar da çok zikretse kıyamet gününe ve tekrar dirilişe kadar salat ve selam peygamberimize ve onun yüce ashabının üzerine olsun.

¹⁸²³ bād-ı rivāyet] bād-ı rivāyāt RE

¹⁸²⁴ olmuş ki] olmuşdur RE

¹⁸²⁵ ref'-i ta'ab-ı rāh] def'-i ta'ab-ı rāh RE

¹⁸²⁶ lī ma'allāhi vaktun] lī vaktun ma'allāhi RE “Benim Allah ile öyle bir vaktim olur ki” Hadis.

¹⁸²⁷ oldu ki bir] oldu her HSA, A2

¹⁸²⁸ idi] oldu A2

¹⁸²⁹ tenḳīşden] tenḳīzden A2, RE

¹⁸³⁰ degin] deñlü RE

Vaktā ki ol maḳāmdan kıyām ve meşāḳḳ-ı ṭarīḳ-i metrūk ve nāzil-i menzil-i Tebūk olduk

[Li-Münşi'ihī]

Ṭayy olup¹⁸³¹ ḳalmadı meşāḳḳat-i rāh

Vardı burc-ı sa'ādete ol māh

[Neşr]

Buyurdılar ki: “Bu şeb bād-ı şedīd zuhūr idüp vezīd ider ammā temr-i zen-şāhib¹⁸³² ḥadīḳada zarar bedīd olmaz ve ‘asker-i İslām’dan bir ferd ārāmgāhından //A2 171a// kıyām itmesün ve devābb u mevāşī ser-dāde-i çerāgāh olmasun. ‘İḳāl-ı ba’ır mu’aḳḳad ve bāb-ı hıfz mü’ekked olsun. Her ki ḥareket ü seyr ve geşte-i ‘azīmet eyleye maḫhar-ı ḥasāret olur.” Pes ḳünki

[Li-Münşi'ihī]

Cihāndan gitdi ḥurşīd-i cihāntāb

Anuñ yirine ḳādur ḳurdi mehtāb¹⁸³³

[Neşr]

Ol şeb-i zulmet-nişānda //RE 169b// bir bād-ı ‘āşīf vezān oldu ki ḥalḳ-ı ‘ālemi serāsīme vü perīşān idüp nümüne-i rustahīz-i rüz-ı mīzān eyledi. Egerçi hūbūb-ı rīḥ-i mezkūr şahīfe-i ezḥānda mezbūr idi.¹⁸³⁴ Ammā sultān-ı vehm ü mirā şehristān-ı vücūd-ı ‘askere istīlā eyledi. Bir ferdde yārā-yı ḳudret olmadı ki kıyāma cūr’et ide. Her kes dāmen-i ḥayrete dest-res ile ḥareket itmeyüp tazarru’-kūn-i dergāh-ı Rabb-ı ‘izzet oldılar. Nā-gāh bir ferd-i cesūr nāḳış-i emr-i resūl-i Ğafūr olup kıyām ve itmām-ı merāmına ihtimām üzere olıcaḳ bād-ı şabā cebel-i Ṭayy vādīlerine ilḳā idüp mānend-i varaḳ-ı ḥazān bir ānda perrān eyledi. //HSA 173a// Gūyā muḥālīf-i emr-i nebiyy-i Hüdā idicek tertīb-i cezā eyledi.¹⁸³⁵ Memūr-ı emr-i resūl-i şāhib-da’vet olup ḥareket itmeyenler maşūn ḥilāfına zāhib olanlar¹⁸³⁶ nikbete maḳrūn oldu ve sefer-i mezbūrdan ḳufūl ḥīninde zıkr olınan ḥadīḳaya duḫūl u nüzūl buyurıcaḳ pīre-zen nā’ire-i ḥidemātı şu’le-zen olup merāsım-i istiḳbālī berhem-zen eyledi. Mīḳdār-ı

¹⁸³¹ olup] idüp RE

¹⁸³² temr-i zen-şāhib] temrden şāhib RE

¹⁸³³ pes ḳünki [li-münşi’ihī] cihāndan gitdi ḥurşīd-i cihāntāb / nnuñ yirine ḳādur ḳurdi mehtāb] - RE

¹⁸³⁴ egerçi hūbūb-ı rīḥ-i mezkūr şahīfe-i ezḥānda mezbūr idi.] - HSA

¹⁸³⁵ gūyā muḥālīf-i emr-i nebiyy-i hüdā idicek tertīb-i cezā eyledi] - RE

¹⁸³⁶ olanlar] olan RE

temrden istiḥbār buyurdıklarında eyitdi: “Ey resūl-i Kirdgār ta’yīn buyurılan mīqdār ḥuṣūl bulup ziyāde vü nokṣāna vuṣūl bulmadı. Ya’ni şarşar-ı //A2 171b// bād-ı şedīd naḳş-ı temre vezīd olmayup ḳarīb¹⁸³⁷ olan ḥadā’iḳda zarar bedīd idi sā’ir eşcār-ı şāmiḥa vü ‘ālīye ve ezhār-ı ḡālīye fütāde-i zaḥm-ı rüzgār-ı zūr-kār olmuş idi. Bereket-i maḳdem-i seyyid-i ‘ālem ile bu naḥlistāna bir vechile elem irişmedi.

[Li-Münşi’ihī]

Her ne ta’yīn itdūñ-ise ey resūl-i Kirdgār

Öyle buldum bu faḳīre¹⁸³⁸ anı itdükde şümār //RE 170a//

[95] Mu’cize-i İnhizām-ı Küffār Be-Du’ā-yı Teveccüh-i Seyyidü’l-Ebrār¹⁸³⁹ Pes-Ez-Zāhir-Şuden-i Nev’-i İnkisār

Şemşir-i mu’cizāt-ı resūl-i müte’āl ile keyfiyet-i istīşāl-i küffār-ı şekā-me’āl beyānında bast-ı maḳāl ve tafşil-i mecārī-i aḥvāl idenlerden ḥazret-i ‘Abbās ref’-i iltibās ile bünyād-ı rivāyetde bu gūne te’kīd-i esās itmişdür ki ḡazve-i Ḥuneyn’de //HSA 173b// resūl-i şaḳaleyn ile ḥāzır ve kār-ı gīrūdāra nāzır idüm. ‘Adū-yı bed-kār mevāzi’-i mehālike iḳtiḥām ve mevāḳi’-i ḥurūba vaz’-ı aḳdām-ı iḳdām idüp

[Mısrā’]

Ber-ārāst leşker be-resm-i diger¹⁸⁴⁰

(Asker bir başka usulle hazırlandı.)

[Neşr]

Cezm-i muḳātele ile ‘azm-i muḳābele itdiler. ‘Asākir-i İslām-ı zafer-encām daḥı¹⁸⁴¹ yelān-ı meyādīn-i dīn ve pehlevānān-ı rüy-ı zemīn ile¹⁸⁴² neberdgāha sevḳ-i ciyād ve fetḥ-i ebvāb-ı cihād idüp “İnne ebvābe’l-cenne taḥte’s-suyūf”¹⁸⁴³ mażmūnı recāsıyla tertīb-i şufūf idüp suyūf-ı zafer-nümā ber-muḳtezā-yı kelām-ı nübüvvet-intimā fātih-

¹⁸³⁷ ḳarīb] müretteb A2

¹⁸³⁸ bu faḳīre] - RE

¹⁸³⁹ teveccüh-i Seyyidü’l-Ebrār] seyyidü’l-Ebrār RE

¹⁸⁴⁰ be-resm-i diger] be-resm-i neberd RE

¹⁸⁴¹ daḥı] ki RE

¹⁸⁴² ile] idiler RE

¹⁸⁴³ “Şüphesiz cennetin kapıları kılıçların altındadır.” Bu hadis Buhârî’de “Bilin ki cennet kılıçları gölgesi altındadır.(Va’lemû enne’l-cennete taḥte zilâli’s-süyūf)” biçiminde geçmektedir. Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrīd-i Sarīh Tercemesi, c.8, s.356.

i¹⁸⁴⁴ maḳālīd-i cinān-ı emānī ve reh-nümā-yı hırz-ı yemānī¹⁸⁴⁵ olup lāgar u ğurre-i āftāb-ı şadākat lāmi‘ //A2 172a// ve mihr-i şıdk-ı kelām sipihr-i nübüvvetden tālī‘dür ki kilīd-i emānī ḥudūd-ı murhiḳāt-ı şıḳaldedür.(?) Ber-muḳteżā-yı¹⁸⁴⁶ *rızķī taḥte zılāli rūmḥī*¹⁸⁴⁷ fā‘iz-i felāḥ-ı mīve-i intifā‘ı nihāl-i şemşīr ü rimāḥdan cem‘ ider. Pes her biri “*Kāne’l-ḥarbu ledeyhī libsü’l-mevt ‘indehū ‘urs*”¹⁸⁴⁸ kelāmın izhār ve pīşvā-yı kār idüp peleng-i bīşe-i dil-āverī ve neheng-i deryā-yı hünerverī olup mānend-i şīr-i şecā‘at-kirdār hamle-i şufūf-ı a‘dā-yı //RE 170b// tebeh-rūzgār idüp na‘ra-i merdāneleri gūyā rīḥ-i ‘āşif idi ki kımmе-i pervīne ve şadā-yı şīrāneleri ra‘d-ı ḥāţif idi ki çerḥ-i berrīne irişdi. Ebḥire-i ḥūndan¹⁸⁴⁹ nümāyān zālām-ı kıyr-nişān ve şehāb u ḳatām-ı ḥarbden ‘ayān olan duḥān ḥicāb-ı eşi‘a-i āftāb olup murġ-ı ācāl-i ḥadīdū’l-minkār iltiḳāt-ı ḥayāt-ı //HSA 174a// eyyām-ı a‘mār-ı evḳāt-ı rūzgār¹⁸⁵⁰ itdi.

[Li-Münşi’ihī]

O gün mihter olup ḥalka bu gerdūn

Meger ḳurmuş idi bir ḥayme-i ḥūn

[Neşr]

Lākin sür‘ān-ı şübbān-ı ‘asker-i cerrār ceng ü silāḥ¹⁸⁵¹ ile sāz-kār degül iken kār-ı ḥarbde isti‘cāl idüp taḥarrī-i emr-i ḳitāl itmemekle¹⁸⁵² gürūh-ı rumāt-ı tuġāt u fırḳa-i ‘uşāt reşḳ-i siḥām u remy-i sinān-ı tīre-kām ile semender-i nār-ı hecā ve pervāne-i şem‘-i veġā olup def‘aten ḥücūm u iḳdām ile muḳaddeme-i ‘asker-i İslām¹⁸⁵³ olan ḳavm-i şübbān-ı miḳdām üzerine ‘atf-ı zimām-ı ḍarb u ṭa‘n¹⁸⁵⁴ itmek ile āsmān-ı kemānlarından perrān olan siḥām u peykān müşādif-i hedef-i ecsād u ebdān-ı ehl-i īmān olmaġla sultān-ı bīm ü hirās ḥişār-ı ebdān-ı ‘askere müstevlī //A2 172b// ve burūc-ı ḳarār tezelsül ile mütedellī olup ol gürūh-ı bā-şükūh-ı zaḥm-ḥurde vü mecrūh ‘āleme rūḥ-ı fütūḥ olan resūl-i kerīmu’l-ḥaşā’il ḥazretleri ṭarafına müteveccih ü mā’il

1844 fātiḥ-i] – HSA, A2

1845 reh-nümā-yı hırz-ı yemānī] reh-nümā-yı şırāt-ı cinānī RE

1846 ber-muḳteżā-yı] – HSA, A2

1847 “Rızķım mızraġımın gölgesi altındadır.” Hadis.

1848 Harp gelin elbisesi gibi ölüm elbisesi giymektir.

1849 ebḥire-i ḥūndan] ebḥire-i ḥūtdan HSA, A2

1850 evḳāt-ı rūzgār] merdān-ı kārzār RE

1851 silāḥ] şalāḥ RE

1852 kār-ı ḥarbde isti‘cāl idüp taḥarrī-i emr-i ḳitāl itmemekle] – HSA, A2

1853 muḳaddeme-i ‘asker-i İslām] muḳaddeme-i ‘asker HSA, A2

1854 ‘atf-ı zimām-ı ḍarb u ṭa‘n] ‘atf-ı zimām-ı ḍarāb u ṭu‘‘ān RE

oldılar. “*Hünālike ibtele’l-mü’minüne ve zülzilu zilzālen şedīdā*”¹⁸⁵⁵ mażmūnı hüveydā olup

[Li-Münşi’ihī]

Cünūd-ı enbiyānuñ şehryārı //RE 171a//

Serīr-i ıstıfānuñ kāmkarı

Risālet şehrinüñ ferhunde şāhı

Velāyet ‘āleminüñ pādişāhı

[Neşr]

*Şalli İlāhī ‘aleyhi ve ‘alā şahbihi’l-mübāhī bi-ğarri hıdmetihī lā-mütenāhī*¹⁸⁵⁶ Pāy-ı şebāt muḳaddemetü’l-ceyşde tezelzül ve kār-ı muḳābelede ta’allül müşāhede buyurıcaḳ müsā’adeden mübā’ade ile taḥrīk-i iḳdām-ı aḳdām buyurup ve şeref-i rikāb-ı ‘izzet-//HSA 174b//intisābları ile sa’adet-i bī-ḥisāb iktisāb iden merkūbların a’dā-yı menkūb tarafına sür’at ü hareket ile taḥrīk idüp ve üzn-i ḳavm-i ġāfili ta’rīk ḳaşd buyurdılar. Güyā bād idi ki ḳavm-i ‘Ād üzerine vezān oldu. Ol ānda ‘inān-ı zafer iḳtirānları baḥt u devlet-i müsā’idüm olup süvār-ı sâ’idüm olmuş idi. Ebū Süfyān bin Hāriş dahı rikāb-ı nuşret-irtikāblarına mülāzim ü hıdmet-i ‘aliyyelerinde ḳā’im idi. Cānib-i ‘adūya isra’dan iḥtirāz u imtinā’ idüp ‘inān-ı yekrān-ı bağleyi elüme bağlamış ve sür’at ü hareketden ‘avḳ itmiş idüm. Hāzret cānib-i küffāra sevḳ buyurup püşt-i merkūbdan tarḥ-endāz-ı nazar-ı taraf-ı ‘adū-yı menkūb olup āmed-şud-ı rimāh u siḥām //A2 173a// ve dıraḥşiden-i ḥüsām-ı yelān u cebān manzūr-ı zāt-ı nefisleri olıcaḳ buyurdılar ki: “*Hāzā ḥini ḥamīye’l-vaḫīs*”¹⁸⁵⁷ ve zemīnden bir iki ḳabza ḥāk alup remy-i cānib-i a’dā-yı menkūb idüp “*İnhezemū ve Rabbu Muḥammed*”¹⁸⁵⁸ kelāmı ile muḳaddeme-i zaferi //RE 171b//mümeḥhid buyurdılar. Fi’l-ḥāl mażmūn-ı “*İnne cündenā lehümü’l-ğālibūn*”¹⁸⁵⁹ mināşşa-i zuḥūra maḳrūn olup bir rivāyetde merkūbdan nüzül iḥtiyār buyurup cenāb-ı Celīl-i Cebbār’dan

¹⁸⁵⁵ “İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı. “Kur’ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33/11.

¹⁸⁵⁶ şallü ilāhī ‘aleyhi ve ‘alā şahbihi’l-mübāhī bi-ğarre hıdmete’l-lā-mütenāhī] şalla’llāhī te’ālā ‘aleyhi ve sellem RE Allah’ım ona ve onun değerli arkadaşlarına yaptığı bitmez tükenmez hizmetlere karşılık salat ve selam eyle.

¹⁸⁵⁷ “Ha şimdi fırın kızıştı.” Tecrîd-i Sarîh c.VII,s.317

¹⁸⁵⁸ “Muhammed’in Rabbine yemin olsun, bozguna uğradılar.” Müslim, Cihad, s.1398

¹⁸⁵⁹ “Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir. “Kur’ân-ı Kerîm, Sâffât, 37/173.

istinşār taleb ve izhārı ile “*Ene’n-nebiyyu lā kizbe ene ibnu ‘Abdi’l-muṭṭalib*”¹⁸⁶⁰ kelāmı ile terğīb-i selli-i süyûf ve tertīb-i ḥayl ü şufûf buyurdılar.

[Li-Münşi’ihî]

Bi-fermūd tā şaḫṫ ārāstend

Be-rāyāt-ı nuşret be-pīrāstend //HSA 175a//

(Bir saf oluşturmalarını ve zafer bayrağını çekmelerini emretti.)

[Neşr]

Bu kelām-ı dil-peẓīr ‘askeri tağyīr ü ta’sīr idüp def’aten gürūh-ı ‘asker-i zafer-penāh ḥamle-kerde-i sipāh-ı küffār-ı rū-siyāh olıcak “*fehezemūhum bi-iznillāhi*”¹⁸⁶¹ maẓmūnı bedīdār “*vellev ‘alā edbārihim*”¹⁸⁶² mefhūmı āşkār¹⁸⁶³ olup mir’āt-ı ḥāl-i küffār-ı li’āmda şūret-i inhizām nümāyān olup “*ve zülzilu zilzālen şedīdā*”¹⁸⁶⁴

[Nazm]

Be-her-cā be-hem pūr-şude küştehā

Zemīn geşt ez-küştehā püştehā

(Her taraf ölümlerle doldu, zemin ölümlerden oluşan tepelerle kaplandı.)

[Neşr]

Bād-ı idbār istikbāl idüp benātū’n-na’ş gibi perīşān-ḥāl “*Keḫumurun müstenfira ferret min kasvera*”¹⁸⁶⁵ kararları mübeddel-i firār oldu.

[Li-Münşi’ihî]

Nebiyy-i İbṭihā sulṭān-ı Yeşrib

Çeküp a’dā-yı dīne tīg-i bürrān

¹⁸⁶⁰ “Ben peygamberim, yalan yok. ben Abdulmuttalib’in oğluyum” Tecrīd-i Sarīh c.VIII, s.317.

¹⁸⁶¹ “Sonunda Allah’ın izniyle onları yendiler.” Kur’ân-ı Kerīm, Bakara, 2/251.

¹⁸⁶² “(Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yâdettiğinde onlar), canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler.” Kur’ân-ı Kerīm, İsrâ, 17/46.

¹⁸⁶³ *vellev ‘alā edbārihim* mefhūmı āşkār] – HSA, A2

¹⁸⁶⁴ “(İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş)ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı. “Kur’ân-ı Kerīm, Ahzâb, 33/11.

¹⁸⁶⁵ “Sanki onlar, ürkmüş yaban eşekleridir. Aslanlardan firar etmiştir.” Kur’ân-ı Kerīm , Müdessir, 74/50-51. Bu ayetlerden ilki “ke’ennehüm humurun” lafzıyla başlarken metinde “ennehüm” kısmı ihmal edilerek “kehumurun” biçiminde kaydedilmiştir.

Du'ā-yı seyf ile kırdı 'adūyı
*Ṭayanmadı du'a-yı seyfe bir ān*¹⁸⁶⁶

Zihī ṣāh-ı velāyet bir nefesde
İde bir 'askeri ḥākile yeksān //A2 173b//

[Neşr]

Ḥudāyā Perverdgārā sūḥan-ı leb-ber-āverde¹⁸⁶⁷ bir kelām-ı ḳahr-āṣām ile gürūh-ı küffār-ı li'āmı dūzaḥda ārām itdürdüñ.

[Mısrā']

Der-kār-ı bende lutf-ı Ḥudāvend bī-ḳıyās

(Kulda Allah'ın sayısız lutufları var.)

[Neşr]

Mercūdur ki gürūh-ı ümmet ki da'vā-yı muḥabbet ü ṣadāḳati kelime-i tevḥīd ile işbāt itmişlerdür. Ḥazret-i ṣeffī'-i ümmetden ḥāstkār-ı merḥamet olup¹⁸⁶⁸ //RE 172a// deryūze-i 'ināyāt iderler ki bir kelām-ı ṣefā'at-simāt-ı seyyid-i kā'ināt ile¹⁸⁶⁹ bisāt-ı merḥamet-güsterde olup ṣikestegān-ı ümmet ve ṭalebkārān-ı ṣefā'at iḥrāz-kerde-i 'ināyet-i Yezdān ve rāh-yāfte-i bihişt-i cāvidān olalar *ve mā zālike 'ale'llāhī bi-'azīzi*¹⁸⁷⁰ Ḥāṣā ki nesīmāt-ı ism-i Ġafūr pāk-kerde-i ḥāṣāk-i 'arṣa-i zūnūb u ḳuşūr olmaya.

[Beyt]

Ya maḥv it defter-i 'işyāndan ben pür-ḳuşūr ismin
Çıkar yā Rabbi ya esmā-i ḥüsnādan Ġafūr ismin

¹⁸⁶⁶ du'ā-yı seyf ile kırdı 'adūyı / ṭayanmadı du'a-yı seyfe bir ān] - RE

¹⁸⁶⁷ sūḥan-ı leb-ber-āverde] - RE

¹⁸⁶⁸ ḥazret-i ṣeffī'-i ümmetden ḥāstkār-ı merḥamet olup] – HSA, A2

¹⁸⁶⁹ bir kelām-ı ṣefā'at-simāt-ı seyyid-i kā'ināt ile] sūḥan-ı leb-ber-āverde ile RE

¹⁸⁷⁰ bisāt-ı merḥamet-güsterde olup ṣikestegān-ı ümmet ve ṭalebkārān-ı ṣefā'at iḥrāz-kerde-i 'ināyet-i Yezdān ve rāh-yāfte-i bihişt-i cāvidān olalar *ve mā zālike 'ale'llāhī bi-'azīzi*] elṭāf-ı İlāhiyye daḥı ehl-i İslām'ı dāḥil-i cennāt eyleye HSA, A2. “*ve mā zālike 'ale'llāhī bi-'azīzi*” Bunu yapmak Allah'a zor değildir. Kur'ân-ı Kerîm, İbrâhim, 14/20; Fâtır, 35/17.

[96] Mu‘cize-i Güftār-ı Şütr-i A‘rābī Der-Pīşgāh-ı Dergāh-ı Nebiyy-i ‘Arabī //HSA 175b// ‘Aleyhi Efdālū’s-Şalavāt ve’s-Selām Mā Ḥatimetī’s-Şalātū Bi’s-Selām¹⁸⁷¹

Sūḥanverān-ı rivāyet ve nādire-gūyān-ı ḥikāyet mevādd-ı şükūkı kaṭ’ u ḥasm ile dürr-i mu‘cizātı silk-i nuḳūle nazm idüp dimişlerdür ki bir gün ḥazret-i ḥākim-i maḥkeme-i nübüvvet ve ḳāṭı’-ı ‘urūḳ-ı cehālet

[Li-Münşi’ihī]

*Nükte-dān-ı rumūz-ı mā evḥā*¹⁸⁷²

*Fā’iz-i rütbe-i maḳām-ı denā*¹⁸⁷³

Ḥātem-i enbiyā nebiyy-i emīn

Sebeb-i ḥilḳat-i sipihr-i berīn

[Neşr]

Şallallāhü ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve şaḥbihi’l-müttakīn mā dāmetü’s-semavātu ve’l-arzīn¹⁸⁷⁴ aşḥāb-ı kirām ile cālīs ve teblīg-i evāmīr ü nevāhī ile mücālīs iken bir A‘rābī-i şütür-süvār beriyyeden bedīdār olup //A2 174a// fersüde-cebīn-i pīşgāh-ı dergāh-ı ḥazret-i risālet-penāh olup meclis-i ‘ālīlerine dāḥil olmak sa‘ādetine nā’il oldu. Nā-gāh bir ṭā’ife-i ḡayr-ı ḥā’ife maḥall-i nizā’a ḥāzır ve içlerinden biri da’vāya mütecāsir olup eyitdi: “Ey seyyid-i ebrār A‘rābīnūñ //RE 172b// süvār olduḡı şütr-i şabā-reftār mülkimden sirḳā olınmışdur¹⁸⁷⁵.” A‘rābī ḥuşuş-ı ḳāziyyeyi inkār eyledi. Ḥazret-i nebiyy-i şādıḳu’l-beyyine¹⁸⁷⁶ buyurdılar ki: “Bu ḥuşuşa beyine var mıdır?” Egerçi emārāt-ı ef‘ālden ḥaḳīḳat-i ḥāl meczūm ve telvīḥāt-ı zāhireden esrār-ı bātına istidlāl ile ma‘lūmları idi. Ammā delālet-i şer‘-i mübeyyen için nümāyende-i rāh-ı dīn oldılar. Ol ḳavm didiler: “Beyyinemiz ḥāzır iḳāmetine emr-i ‘ālīlerine muntazırız.” Pes ḥazret Ebū Tūrāb tarafına ḥiṭāb buyurdılar ki: “Ḥasbe’s-şer‘ istimā’-ı da’vā eyleye müdde‘ī iḳāmet-i şuhūd //HSA 176a// iderise nāḳa müdde‘īye

¹⁸⁷¹ ‘aleyhi efdālū’s-şalavāt ve’s-selām mā ḥatimetī’s-şalātū bi’s-selām] – HSA, mā ḥatimetü’s-şalātū bā-selām] – RE ; Salat ve selamın en iyisi onun üzerine olsun, ona verilecek salat ve selam bitmeyecektir.

¹⁸⁷² “Ne vahyolundu?” Kur’an’da birçok surede geçen bu ibare için bk. Kur’ân-ı Kerîm, En‘âm, 6/106.

¹⁸⁷³ “Şümme denā fetedellā”(Sonra yaklaştı ve iyice sarktı). Kur’ân-ı Kerîm, Necm, 53/8.

¹⁸⁷⁴ Gökyüzü ve yeryüzü durduḡu sürece salat ve selam ona ve Allah’a çok inanan ashabına olsun.

¹⁸⁷⁵ olınmışdur] olunmadur RE

¹⁸⁷⁶ şādıḳu’l-beyyine] şādıḳu’n-niyye RE

merdūd ve illā nihāl-i da‘vādan semere-i haybet ictinā¹⁸⁷⁷ ide. Çünkü A‘rābī istimā‘-ı kelām-ı nebiyy-i ‘Arabī eyledi ser-i tefekkürü zānū-yı hayrete kodı. Biraz zamān mebhūt ve bir kāra tevağgūl ider gibi sūkūt eyledi.¹⁸⁷⁸ İḳāmet-i şühūd ve takrīr-i da‘vā ve mübāşeret-i ḥākim-i vālādan muḳaddem nāḳa-i hoş-dem verā-yı bābdan müteşaddī-i cevāb olup derīçe-i kelāmı bāz ve bu gūne sūhana āgāz itdi ki: “Ey resūl-i Ḥudā ol Rabb-i müte‘āl ḥaḳḳı ki seni irsāl itdi. A‘rābī ḥilye-i ḥīleden ‘ārī ve tōhmet-i sirḳadan //A2 174b// berīdür. Ben anuñ mülkinde tevellūd idüp bu āna gelince āb u ‘alefüme ta‘ahhüd itmişdür. Ne tarīḳ-i mülkiyet ile yed-i āḥer ne sirḳa ile yed-i sārīḳ-ı bed-aḥter sāḥa-i ḥālümde cilveger olmamışdur.” Ḥaẓret-i resūl-i tāhir müte‘emmil ü mütefekkir olup buyurdılar ki: “Ey A‘rābī ḥīn-i sūkūtta ne maḳūle kelimāt ile //RE 173a// ḳāḍi’l-ḥacāt dergāhına münacāt eyledüñ?” Eyitdi: “Ey seyyid-i ebrār da‘avāt-ı ezḳār¹⁸⁷⁹ ile taḳdīm-i ḥamd-i bī-şümār idüp dergāh-ı Perverdgār’dan recā itdüm ki ḳuvvet-i nübüvvetüñle izḥār-ı mu‘cize der-kār olup¹⁸⁸⁰ ḥaḳīḳat-i ḥāl mesāmi‘-i ‘aliyyeye ilḳā olına ki¹⁸⁸¹ tōhmet-i sirḳadan müberrā olam. Li’llāhi’l-ḥamd ki bereket-i mu‘cize-i ‘ulyā ile nāḳa-i ḥamrāya¹⁸⁸² nuṭḳ i‘tā idüp berā‘at-i zimmetümi inhā eyledi.”

[Li-Münşi’ihī]

Kimdür inkār-ı kār iden ‘acebā

Vāḳıf-ı ḥāl iken resūl-i Ḥudā

Ḥaḳḳı izḥārı eylese maḳşūd //HSA 176b//

Nāṭıḳ u sāmiti ider gūyā

[97] Mu‘cize-i Te’şīr-i Eşer-i Dest-i Resūl-i Ḥudā ‘Aleyhi Mine’s-Şalāti Ezkāhā Şifā-baḥş-ı ‘ilel-i ümmet ve devā-sāz-ı ḥalel-i zillet olan sultān-ı serīr-i nübüvvet ve şehryār-ı taḥtgāh-ı risālet

¹⁸⁷⁷ ictinā] ictibā A2

¹⁸⁷⁸ eyledi] itdi RE

¹⁸⁷⁹ da‘avāt-ı ezḳār] da‘avāt u ezḳār RE

¹⁸⁸⁰ izḥār-ı mu‘cize der-kār olup] – A2

¹⁸⁸¹ olına ki] olup HSA, A2

¹⁸⁸² nāḳa-i ḥamrāya] nāḳaya RE

[Li-Münşi'ihî]

Ruḥı mir 'āt-ı envār-ı hidāyet

Cebīni maṭla '-ı mihr-i 'ināyet

[Neşr]

Şallallāhü te'ālā 'aleyhi ve sellem¹⁸⁸³ mu'cizāt-ı bāhiredü'l-āyātlarından Hanzele karīn-i rivāyet idüp dimişdür ki: “Bir zamān-ı sa'd-iḳtirānda hümā-yı devlet serüme efser-i sa'adet şaldı ve şeh-bāz-ı sa'adet-i baḥt //A2 175a// müsā'ade idüp şikār-ı murādı aldı. Ya'nī ol sulṭān-ı 'arş-pāye serüme tarḥ-ı sāye idüp mübārek ellerin başuma vaz' ile ḳadrümi evc-i şüreyyāya ref buyurup “*Bāreka'llāhi fık*”¹⁸⁸⁴ buyurdılar. Nefes-i şifā-muḳtebesleri ser-ā-pā bedenüme te'şir ve cemī'-i a'zāma¹⁸⁸⁵ cāy-gir olup 'aceze-i nās ebdānı a'rāz ile mümāss olsa //RE 173b// evvelā elümi ol maḥalle ḳoyup ba'dehu ya nefes ya yed-i muḳtebes ile cāy-ı evcā'¹⁸⁸⁶ mess idüp bi'smi'llāh eṣer-i yed-i resulu'llāh diyü elümi ol mevzi'a sürer anuñla ne maḳüle kerb ü meşakḳat olsa mesh idüp def' iderdüm.

[Li-Münşi'ihî]

Seng ü ḥāke ger eyleyeydi nazar

Ḥāk altun olurdu¹⁸⁸⁷ seng güher

[Neşr]

Hurşid-i luṭf u iḥsānı¹⁸⁸⁸ her ḳanḡı seng-i bī-rengē feyz-resān olsa¹⁸⁸⁹ la'l-i Bedaḥşān olacaḡı nümāyān ve her ḳanḡı dil-i muzlime nūr-efşān olsa sa'adet-i imān ile¹⁸⁹⁰ rāḥşān //HSA 177a// olacaḡı ne maḥall-i reyb ü gümāndur.

[Li-Münşi'ihî]

Oldı ḥaḳḳā ki ol şifā-yı ḳulüb

Ḥazret-i Ḥaḳḳ'a tālib ü maṭlūb

¹⁸⁸³ ve sellem] – A2

¹⁸⁸⁴ Allah senden razı olsun.

¹⁸⁸⁵ cemī'-i a'zāma] cemī'-i a'zāmda RE

¹⁸⁸⁶ ya nefes ya yed-i muḳtebes ile cāy-ı evcā'] nefes-i muḳtebes ile maḥall-i evcā' RE

¹⁸⁸⁷ olurdu] olaydı HSA, A2

¹⁸⁸⁸ iḥsānı] iḥsān RE

¹⁸⁸⁹ olsa] olursa A2

¹⁸⁹⁰ sa'adet-i imān ile] – A2

Gördi var anda bir yed-i beyzā

Ƙodı el arƘasın yire Mūsā

Enbiyā tābi' oldı emrüne heb

Cümle 'ālem şefā'at itdi taleb

Mihr-i çerh-i hidāyet idi meger

İtdi nūrıyla 'ālemi enver

[Neşr]

*Şallallāhü 'aleyhi mā ğābe'l-Ƙamer ve zāhar ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-ażhar*¹⁸⁹¹

[98] Mu'cize-i VuƘūf-ı Hāzret-i Nebiyy-i Mükerrerem Ez-Haber-Dāden-i Şanem Mü'ellif-i kitāb-ı Me'āric Mu'inü'd-dīn Miskī ki rütbe-i fezā'ilde aƘşā-yı medārice dāricdür ol kitāb-ı şıhhat-nişābda İrād itmişdür //A2 175b//ki 'Abbās bin Mirdās razıya 'anhü Rabbü'n-nās Ƙāleb-i rivāyete bu gūne libās ilbās¹⁸⁹² idüp dimiş bir zamānda dā'iyye-i şuver-i sefer¹⁸⁹³ āyine-i dilde cilveger olup tayy-ı feyāfī vü şahārā ile geşt ü güzāra meyl itdüm. Nā-gāh bir şahş-ı 'aceb-endāma¹⁸⁹⁴ //RE 174a// rāst geldüm. Sepīd cāme ile müzeyyen ammā ne şahş idügi ğayr-ı mu'ayyen bir şütür-murğ üzre süvār ve kelimāt-ı müsecca'a ve terennümāt-ı müvecca'a¹⁸⁹⁵ ile tekellüm ve eṭrāfa nigerān olup¹⁸⁹⁶ tebessüm iderdi. Feḥvā-yı kelām medḥ-i seyyidü'l-enām olup

[Li-Münşi'ihī]

Nübüvvet nūrı sīmāsında zāhir

Risālet lem'ası alnında bāhir

¹⁸⁹¹ ve zāhar ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-ażher] – RE Ay doğup battığı sürece salat ve selam ona ve onun ay kadar parlak ashabına olsun.

¹⁸⁹² razıya 'anhü Rabbü'n-nās Ƙāleb-i rivāyete bu gūne libās ilbās] rivāyet HSA, A2

¹⁸⁹³ dā'iyye-i şuver-i sefer] dā'iyye-i şavb-ı sefer RE

¹⁸⁹⁴ şahş-ı 'aceb-endāma] şahşa RE

¹⁸⁹⁵ terennümāt-ı müvecca'a] terennümāt-ı bedī'a RE

¹⁸⁹⁶ nigerān olup] bakup HSA, A2

[Nesr]

Bir seyyid-i şāhib-şer' ü perhīzkār¹⁸⁹⁷ ve faşīh-i hoş-güftār¹⁸⁹⁸ izzār-ı da'vet idüp¹⁸⁹⁹ maḥv-ı rūsūm-ı cehālet eyledi. Dem-i fitne vü fesād¹⁹⁰⁰ ve hengām-ı ikād-ı nār-ı 'inād zā'il ve bād-ı da'veti ile muḥmaḥill oldu. Şāhib-naḳā-i kuşvā ve nām-ı hümāyūnı Muḥammed¹⁹⁰¹ Muştāfā'dur."//HSA 177b// Çünkü feḥvā-yı kelām semīr-i zamīr-i müstehām oldu. Ol evḳātda bu ḥaber var idi ki t̃ā'ife-i cin murğ-ı şütüre süvār olur dirler idi. Kuvvet-i vāhime bu ma'nāyı ḥātıra lāyih idüp ıztırāb fāyih oldu. Bir vechile bīm ü ḥaşyet ve ḥayret ü dehşet müstevlī oldu az kaldı ki murğ-ı rūhum kafes-i bedenden tayerān idüp dāmen-i ḥil'at-i ḥayātuma dest-i memāt tayerān eyleye. Bir şanem icād itmiş idüm. İ'timādum aña muḥkem ve Zimād nāmı ile mu'anven ve envā'-ı zīb ü ziynet ile müzeyyen idi. Güyā emrāz u¹⁹⁰² 'ilel-i cism ü ḳalbe zimād ve her bīdāduma dād iderdi. Pes varup //A2 176a// elūmi ol şaneme vaz' itdüm ki ol cinnūñ¹⁹⁰³ zarar u elemi def' ola nā-gāh derūn-ı şanemden bir şadā-yı cāngāh //RE 174b// geldi ki Zimād'a ol vaḳt i'timād cā'iz idi ki nebiyy-i āḥirü'z-zamān meb'ūs-ı ins ü cān olmaya ve ta'yīn-i evḳāt ile emr-i edā-yı şalāt itmeyeydi. "Ḥālā bi'set-i ḥazret-i şāhib-risālet ile¹⁹⁰⁴ şadā-yı kelime-i şehādet velvele-baḥş-ı mesāmi'-i ümmet olup¹⁹⁰⁵ dīn-i ḥaḳ ile mürsel nebiyy-i mübecceldür. Her ki ḥarem-i da'vetine murğ-ı cānı idḥāl ide çengāl-i 'uḳāb-ı cān-şikār-ı dālālden ḥalāş dergāh-ı Ḥaḳḳ'a ihtişāş itdi. Her ki devlet-i mütāba'atdan maḥrūm ola müsteḥaḳḳ-ı ḥizy ü nekāl olacağı meczūmdur." didi. Çünkü Zimād'dan ḥilāf-ı me'mūl ü murād bu maḳūle kelām vāşıl-ı sāmi'a-i dil-i müstehām oldu ḥātırum mütekedder ü ḥālūm müteḡayyer oldu. Aḳrabā vü 'aşā'ir ṭarafına sā'ir oldım ki veḳāyi'-i umūr takrīzinde //HSA 178a// kizbden müteḥāşī vü dūr olup cümlemüz ṭalib-i dīn-i İslām ve rāḡıb-ı mütāba'at-ı imām-ı enām olavuz. Nā-gāh eḡnā-i rāḥda müşādif-i ḥazret-i resūlu'llāh oldım buyurdılar ki: "Yā 'Abbās ḥāl nice oldu? İslām ile istīnās idüp dā'iyye-i imān ḳalbūnde nümāyān

1897 perhīzkār] sūtūdekār RE

1898 faşīh-i hoş-güftār] hoş-güftār RE

1899 idüp] - HSA

1900 dem-i fitne vü fesād] eyyām-ı fitne vü fesād RE

1901 Muḥammed] - RE

1902 emrāz u] - HSA, A2

1903 cinnūñ] cinnīnūñ RE

1904 ḥālā bi'set-i ḥazret-i şāhib-risālet ile] - HSA, A2

1905 olup] oldu RE

oldı mı? Haber-i Zimād i'timāda i'tikād emrin murād itdi mi?" Çünki bu mu'cizeyi 'ayān buyurdılar cümle kavm ü kabīlemüz ile rūy-māl-kerde-i südde-i 'aliyyetü's-şānları olup üç yüz ādem ile kabūl-i imān eyledük."

[Li-Münşi'ihī]

Bāreka 'llāh zihī ḥabīb-i cemīl

K'oldı 'āşīlere delīl-i celīl //A2 176b – RE 175a//

Vākıf-ı 'ilm-i evvel ü āḥir

Cümle aḥvāl-i ḡaybıdur muḫḫir

Buldı devlet aña iṭā'at iden

Dāḫil-i nār olur ḫilāfa giden

[99] Mu'cize-i Bād Der-Def'-i Erbāb-ı Küfr ü Fesād

Vāşıl-ı maḳām-ı sāmī 'ālim-i nāmī ḥazret-i Molla¹⁹⁰⁶ Cāmī Şevāhidü'n-Nübüvve nām kitāb-ı feşāḥat-irtisāmda raḳam-zede-i ḫāme-i müşğīn itmişdür ki

[Li-Münşi'ihī]

Şadr-ı 'ālem āftāb-ı şer' ü dīn

[Neşr]

Ḥazret-i seyyid-i 'ālī-cenāb şalla'llāhü 'aleyhi ilā yevmi'l-ḫisāb leyletü'l-aḫzābda Ḥuzeyfe bin Yemān'ı firistāde-i cānib-i düşmen-i cānī buyurdılar ki tecessüs-i aḥvāl-i 'adū-yı bed-fī'āl eyleye. Lākin şiddet-i sermā vü bürüdet-i hevā 'arşa-i zemīne bir vechile istilā itmiş idi ki gūyā küre-i zemherīr nāzil-i zīr olup devāt-ı çerḫ-i cebīni münce mid olmağla zemīne ḥatt-ı çemen yazulmaz yāḫud mīnā-yı aḫzar şikeste //HSA 178b// olup zemīnde ḫurde-i mīnādan geçülmez idi.

[Li-Münşi'ihī]

Meger ki reng-peḫīr oldı yir yüzine semā

Ki oldı böyle bürüdetler arada peydā

[Nesr]

Ol şeb-i serdde eser-i berdden hıfz için sîne vü miyân-ı Huzeyfe bin Yemân dest-i mübâreklerine iktirân idüp buyurdılar ki : “*Allahümmahfaz min beyni yedeyhi ve min halfihi ve ‘an yemînihi ve ‘an şimâlihi*”¹⁹⁰⁷ Pes Huzeyfe bin Yemân a’dâ-yı yemân cânibine revân olup bir vechile keder ü sermâdan zarar görmeyüp rivâyet itmiş ki: “Ol şeb-i zâlâmda gūyâ bir hâmmâm içinde idüm ki germâbede zarar-ı sermâ ne vechile hüveydâ olur tâ aḥzaba //A2 177a// irişdüm¹⁹⁰⁸ //RE 175b// ve serâ’ir-i umûra yitişdüm. Çünkü ḥidmeti itmâm itdüm ḥuzûr-ı resûl-i ‘Allâm ‘aleyhi’s-şalâtü ve’s-selâm fersûde-cebîn-i dil-i müstehâm olup aḥbâr-ı aḥzâbı be-Hudâ firhâ (?) takrîr itdüm semîr-i zamîrleri oldı. Ba’dehu ḥidemât-ı aşhâb-ı kirâm ile müşerref ü mesrûr olıcaḳ eser-i sermâ zuhûr idüp berd var idüğüne¹⁹⁰⁹ şu’ûr geldi.” dimişdür ve ḳarîn-i rivâyet olmuşdur ki Huzeyfe-i nîk-nihâd firistâde-i resûl-i ‘inâyet-mu’tâd olıcaḳ inhizâm-ı aḥzâb-ı şikâ-me’âb için dergâh-ı melik-i Vehhâb ḥazretine¹⁹¹⁰ ber-dâşte-i dest-i du’a olup recâ buyurdılar ki keşf-i henn ü kerb ile encâḥ-ı ırb buyurıla. Der-hâl Cebre’il ‘aleyhi’s-selâm nezîl olup müjde-resân-ı feth ü nuşret ve feraḥ-baḥş-ı ḥazret-i risâlet olup minâşşa-i takrîrde ḥaber-i Hudâ-yı dâdger ḥazretini¹⁹¹¹ cilveger itdi ki: //HSA 179a// “Ey nesîme-i nefes-i rızâsı şifâ-baḥş-ı ‘ilel-i zünûb u dâfi’-i kûrûb ve nefḥa-i rencîşi hâlik-i düşmen-i dîn ü gûrûh-ı müşrikîn ḥazret-i Rabbü’l-‘ibâd celle ‘ani’l-ezdâd ‘inâyet ü imdâd ile feth ü nuşret bād-ı ırsâl ü ‘inâyet idüp düşmen-i dîni bād ile mazḥar-ı ḥasâret itmişdür ve bir bād daḥı ki bād-ı Şeddâd u ‘Âd’dan eşedd ve şarşar-ı nehîbinden ekedddür. Sipîhr-i çârûmden ırsâl ve seng ile istîşâl emr itmişdür.” didi.

[Li-Münşi’ihî]

Bāda emr itdi ḥazret-i Hallāk

Düşmen-i dîni eyleye berbād

¹⁹⁰⁷ Allah’ım onu önünden arkasından, sağından ve solundan gelecek tehlikelere karşı koru.
¹⁹⁰⁸ irişdüm] – HSA; “irişdüm” kelimesi A2 nüshasında 176b’nin sol alt köşesinde rābıta olarak yazılmasına karşın 177a’nın ilk kelimesi olarak kaydedilmemiştir.
¹⁹⁰⁹ berd var idüğüne] te’sîr-i serde RE
¹⁹¹⁰ dergâh-ı melik-i Vehhâb ḥazretine] dergâh-ı Vehhâb tarafına RE
¹⁹¹¹ ḥazretini] - RE

Mazhar-ı kahr ola 'adū-yı resūl

Düşmeni ğamda dostı ola şād //A2 177b – RE 176a//

[Neşr]

Çünkü bu haber resīde-i gūş-ı peygamber oldu nā-gāh bir bād-ı şedīd bedīd ü vezīd oldu ki şem'-i cem'-i a'dāyı itfā vü ber-geşte ve hırmen-i mu'askerini nā-peydā vü sūhte idüp cā-be-cā feryād itmege āgāz itdiler ki hayfā bürüdet-i bād 'urūķ-i zindegāniye incimād virüp harāret-i ġarīziyyeyi ifsād ve menzil-i hayātdan bizi ib'ād eyledi. Nā-gāh bir rīh-i ġarīb dahı ta'ķīb itdi bir vechile vezān oldu ki şahre-i şammāyı seng-i felāḥan gibi perrān iderdi. Ser-i a'dā-yı saķar-makarra mānend-i ḥacer-i iķtār-maṭar nāzil olup şāmit ü nāṭık her nesneye lāḥik ü lāşık oldu. Ḥāke ber-ā-ber idüp zīr ü zeber itdi.¹⁹¹² Ol ḳavm-i bāṭıl yüzlerine siperler çekerler ve def'-i zarar itmedüġi muḳarrer olıcaķ *eyne'l-meferr*¹⁹¹³ diyü ḳarāra mecāl muḫāl ve rūy-ı ḳarār-ı 'arz-ı dīdār idüp şeml-i cem'leri müteferriķ ü perīşān u mütemezziķ oldılar. Mażmūn-ı āyet-i kerīme-i “v'eṣḳürü ni'metallāhi 'aleyküm izcā'e biküm cünūdün //HSA 179b// *fe'erselnā 'aleyhim rīḥan ve cünūden lem terevhā*”¹⁹¹⁴ zāḥir ü hüveydā oldu. Mekmen-i ġaybdan bir 'asker müstevlī-i muḫayyem-i 'adū-yı bed-güher oldu ki şavleti şedīd ü kendi nā-bedīd eṣeri mer'ī vü meşḫūd mü'eşşiri vācibü'l-vücūd

[Li-Münşi'ihī]

Gāh bād itdi ḥidmetin itmām

Geh şanem eyledi aña iķrār

Aña vü cümle āline teslīm

Dahı şahb-ı kirāma bi't-tekrār

¹⁹¹² ser-i a'dā-yı saķar-makarra mānend-i ḥacer-i iķtār-maṭar nāzil olup şāmit ü nāṭık her nesneye lāḥik ü lāşık oldu. ḥāke ber-ā-ber idüp zīr ü zeber itdi] şāmit ü nāṭık her nesneye lāḥik ü lāşık oldu. ḥāke ber-ā-ber idüp zīr ü zeber itdi ser-i a'dā-yı saķar-makarra mānend-i ḥacer-i iķtār-maṭar nāzil olup] RE

¹⁹¹³ “Kaçacak yer neresi?” Kur'ân-ı Kerīm, Kıyāme, 75/10

¹⁹¹⁴ “...Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgār ve sizin görmediġiniz ordular göndermiştik...” Kur'ân-ı Kerīm, Ahzāb, 33/9.

[100] Mû”cize-i Şifâ-Yaften-i ‘Ayn-ı Kâtâde Bin Nu‘mân Der-Dest-i //A2 178a – RE 176b// Hâzret-i Fahr-i ‘Âlemiyân Şalla’llâhü ‘Aleyhi ve ‘Alâ Âlihi ve Şahbihi’l-‘İzzü’l-Kerîmü’ş-Şân¹⁹¹⁵

Pertev-i envâr-ı mu‘cizât ile dîde-i ‘âlemîni rûşen iden nûr-ı ‘uyûn-ı her-cân u ten şifâ-bahş-ı ‘ilel-i ‘âşiyân sultân-ı zemîn ü zamân

[Li-Münşi’ihî]

Nûr-ı çeşm-i cümle-i halk-ı cihân

Cân u cism-i cümle ‘âlem bî-gümân

[Neşr]

Hâzretleri ki rûz-ı aḥadde yâhud Bedr ü Hendek’de muḳâbil-i ‘asker-i küffâr-ı bed-kirdâr-ı ḍalâlet-şi‘âr oldılar. Vehle-i ûlâda nazra-i ḥumeḳâ gibi tâ’ir-i feth ü zafer murğ-ı dest-âmûz-ı erbâb-ı şer olmak ihtimâli cilveger olmuşdı. Ammâ heyhât heyhât maḥz-ı evhâm u ḥayâlât idi. Ruḥşat-yâfte-i pervâz olup muḥayyem-i ehl-i İslâm’da âşyân-sâz olacağı ecillâ-yı bedîhiyyâtдан olup hâtif-i gayb u mülhim-i bî-rayb muḳaddemât-ı beniyyetü’l-intâc feth ü zafer şekl-i evvel üzere olacağı haber virüp

[Mısrâ’]

Dil-teng me-şev in heme nevmîd çerâyî

(Gönlün daralmasın, bu kadar umutsuzluk nedendir?)

[Neşr]

Mazmûnı ile tesliyyet-bahş-ı kulûb¹⁹¹⁶ ve dâfi‘-i ḥurûb u kürûb olur idi. Âḥir murğ-ı zafer-bend gûsiste-i dâmgâh olup fark-ı ḥıyâm-ı ehl-i İslâm’ı ârâmgâh idüp ufḳ-ı feth ü zafer tütük-ı gaybdan ṭulû idüp pertev-sâz olmağla ḥuşûl-i âmâle heme-i ‘asker çeşm-bâz idiler. Gerçi a‘dâ-yı bed-râ hücum-ı tām ile //HSA 180a// iḳdām ve ḳaşd-kerde-i kâr-ı inhizâm olmuşlar idi. Ammâ şîr-i bîşe-i şecâ‘ate ḥamle-i rûbâh-ı bed-ḥilkatden ne ḡam ve bûlbûl-i gûlistân-ı zarâmete şadme-i zâğ-ı bed-sîretiden ne elem gelür.

[Mısrâ’] //RE 177a//

Mis ne-ânest ki û mertebe-i zer şikend

(Bakır altının değerini düşürecek değildir.)

¹⁹¹⁵ şalla’llâhü ‘aleyhi ve ‘alâ âlihi ve şahbihi’l-‘izzü’l-kerîmü’ş-şân] – HSA; Şan ve yücelik sahibi peygamber ve onun ashabına salat ve selam olsun.

¹⁹¹⁶ tesliyyet-bahş-ı kulûb] tesliyyet-bahş HSA

[Nesr]

Âhir germ-sâz-ı hengāme-i kârzâr olan //A2 178b// haşm-ı nâ-be-kâr tarafına nîrû-yı baht-ı bedenden tılāye-i imdād bedîd ü bedîdâr olmayup süvâr-ı fetḥ ü nuşret sâ'id-i ehl-i İslām'a zîb ü ziynet virdi. Lâkin eşnâ-yı hücum-ı müşrikinde Kâtāde pîşgâh-ı ḥazretde sitāde idi. Ḥasbe'l-kadere def'-i ḥamle irāde iderken nâ-gâh bir tîr-i cân-güdāz ki mānend-i mîl-i tavîl ü¹⁹¹⁷ dîrāz idi çeşm-i Kâtāde'ye meyl-i neyl idüp ol nûr-ı 'ayna işābet ve îşāl-i eziyyet idüp dîde-i cihân-bînin iḥrâc ve maḥallinden iz'âc eyledi. Bir vechile ki ruḥsâr-ı Kâtāde üzere fütāde oldu. İşābet-i 'ayn manzûr-ı sultân-ı kevneyn olıcaḵ nazar-ı merḥamet ile nazar buyurup çeşm-i Kâtāde'yi dest-i şerîfleriyle ref' ve maḥalline vaż' idüp "*Allāhümme Kâtāde kemā vekā vechi nebiyyike bi-vechi fe'ec'alehā aḥsene 'ayneyhi vāhidu hümā nazaran*"¹⁹¹⁸ diyü dest-i du'âyı ber-dāşte-i dergâh itdiler. Du'â-yı ḥayru'n-nâs ile maḥalline mûmâs olup bir vechile sâlim ü şaḥîḥ oldu ki evvelki ḥālinden tercîḥ olunur idi ve ol mertebe bînâ oldu ki güyâ işābet-i zaḥm hüveydâ olmamış idi. Ruvāt-ı eḥādîş beyninde ta'yîn-i maḥall-i vuḳû'da ihtilāf olup îtilāf olmamışdur. Ba'zı sîkât Bedr veya¹⁹¹⁹ Hendek gazâlarında olduḡı muḵarrer ü muḥaḳḳaḵdur dimişler. Ammâ ekser-i rivāyet Uḥud'da olmaḵ //RE 177b// üzere isbât itmişlerdür ve rivāyet-i şaḥîḥa ile şebt-i şaḥâ'if-i ḥikāyet //HSA 180b// kılmışlardur ki bir gün evlād-ı Kâtāde'den bir merd-i āzāde şeref-yāfte-i rûy-māl-i ḥāk-pāy-ı 'abîr-āmîz¹⁹²⁰ 'Ömer bin 'Abdu'l-'azîz oldu. Ḥazret-i 'Ömer ol şaḥşî 'âlim degül idi. //A2 179a// İstihbâr-ı kâdim idicek eyitdi:¹⁹²¹

[Nazm]

İnnâ İbni'l-lezî sālet 'ale'l-ḥaddi 'ayniḥî

Fereddet bi-keffî'l-Muştafâ aḥsene'r-red

Fe'âdet kemā kânet li-evveli emriḥā

*Feyâ ḥüsni 'ayn feyâ ḥüsni ḥadd*¹⁹²²

¹⁹¹⁷ tavîl ü] – HSA, A2

¹⁹¹⁸ Allah'ım peygamberin rızası için Katade'yi koru ve onun tek gözüyle en iyi şekilde görmesini ihsan eyle.

¹⁹¹⁹ veya] ve HSA, A2

¹⁹²⁰ 'abîr-āmîz] 'anber-āmîz RE

¹⁹²¹ eyitdi] - HSA

¹⁹²² feyâ ḥüsni 'ayn feyâ ḥüsni ḥadd] feyâ ḥüsni mā 'ayn feyâ ḥüsni mā redd HSA

(Biz gözünden yüzüne yaş akan birinin oğluyuz, Mustafa'nın eliyle en güzel bir şekilde eski haline döndü, ilk şekli gibi oldu, artık yüzü de gözü de ne kadar güzel oldu.)

[Hâtıme]

İlāhī ve Ḥallākī ümīddür ki zürür-ı şefā'at-ı ḥazret-i risālet ile rüz-ı ḥasret ü nedāmetde cism-i aḥvāl-i ümmet şifā-yāfte ve müşāhede-i dīdār-ı pāk-i Ḥudā metā'-ı ümīd tār u pūd-ı ḥuṣūlle bāfte ve her nā-bīnā bīnā¹⁹²³ ve her marīz-i cürm ü ḥaṭā şihḥat-yāb-ı dārū'ş-şifā-i¹⁹²⁴ 'afv u 'atā ola¹⁹²⁵ ve mā zālike 'ale'llāhi bi-'azīzi.¹⁹²⁶ li'llāhil-ḥamd ki destyārī-i aqlām ile kitāb-ı mu'cizāt-ı resūl-i enām miskiyyü'l-ḥitām ve¹⁹²⁷ resīde-i ihtitām olup teyesserü müyessirü'l-umūr ile müyesser ve zamān-ı kālilde 'acele ile muḥarrer oldu. Elṭāf-ı İlāhiyye-i nā-mütenāhiyyeden mes'ul ve i'tāf-ı celiyye-i sübhāniyyeden me'müldür ki dāḥil-i dā'ire-i kabūl-i kāffe-i fuḥūl olmak me'mūli ḥayyiz-i ḥuṣūle vuṣūl bulup rivāyet-i mu'cizāt¹⁹²⁸ āṣār u berekātı kārī vü sāmī'e şāmīl ve her müstefīz ü müstefīde vāṣıl olup suṭūrında mūnderic ü mūndemic olan ma'ānī-i bedī'atü'l-emṣālī ki //RE 178a//ma'ānī-i feṣāḥat u belāḡat ve kemāl ü mebānī vü mebādī-i siḥr-i ḥelāldür. Taḥrīk-i benān-ı beyān ve taḥrīr ü ta'rīk-i izān taṣvīr ü takrīr ile cem' ü telfīk eyleyen 'abd-i şiddīk maḡfīret-i Ḥudā'ya ḥalīk ve şefā'at-i ḥazret-i resūle ḥakīk ve 'azāb-ı elīmden 'atīk olup eyyām-ı nedāmet ü ḥasret ve hengām-ı ḥayret ü kıyāmetde āftāb-ı şefā'at-ı sipīhr-i evc-i risālet pertev-endāz-ı peygūle-niṣnān-ı zulmet olduğda ol //A2 179b// ālūde-i cürm-i keṣīr olan¹⁹²⁹ 'abd-i keṣīr ü pūr-taksīr daḥī bir¹⁹³⁰ zerre ḥişṣegīr olup //HSA 181a// maḡhar-ı elṭāf-ı Rabb-i ḡadīr ve manṣar-ı enzār-ı¹⁹³¹ i'tāf-ı melik-i ḥabīr olmak mir'āt-ı āmālünde şūret-peṣīr ola. Āmīn bi-ḥurmeti'n-nebiyyi'l-ḥaṭīr inneḥü sübhāneḥu biḥī cedīr.¹⁹³²

¹⁹²³ bīnā] - RE

¹⁹²⁴ dārū'ş-şifā-i] dārū'l-beḡā-i A2

¹⁹²⁵ HSA'da bu cümle der-kenarda sah kaydı olarak yukarıdaki şekliyle, metin içinde de "...rüz-ı kıyāmetde dest-i kuḥl-i şefā'at ile 'uyūn-ı aḥvāl-i ümmet pāk ü mücellā ve müşāhede-i cemāl-i Rabbü'l-'ālemīn ile bīnā ola" şekliyle kayıtlıdır.

¹⁹²⁶ "Bunu yapmak Allah'a zor değildir." Kur'ân-ı Kerīm, İbrāhim, 14/20; Fâtır, 35/17

¹⁹²⁷ miskiyyü'l-ḥitām ve] - RE

¹⁹²⁸ rivāyet-i mu'cizāt] rivāyet-i mu'cizātı A2

¹⁹²⁹ olan] - HSA, A2

¹⁹³⁰ bir] - RE

¹⁹³¹ enzār-ı] - RE

¹⁹³² Hatırlı peygamberin hürmetine duamızı kabul et, şüphesiz o, kutsanmaya ve her türlü eksiklikten uzak olmaya layık biridir.

[Li-Münşi'ihī]

Yaḥyā bilürin kārımı ben cümle ḥaṭādur

Her kim ki anı setr ide iḥsān u 'aṭādur

Ey nāzır-ı āṣārum olan vākıf-ı esrār

İtme nazarı 'aybuma bī- 'ayb Hudā'dur

DİZİN

A

Ā'ıſe, 144, 200, 202, 203,
205, 286, 287, 288
Abbās, 170, 255, 330
Abd-İ Menāf, 80
Abdu'llāh, 289, 310
Abdu'l-Muṭṭalib, 277, 278
Acem, 3, 129, 213, 246,
304
Aḥmed,
Aḥmed, 4, 18, 27, 28, 66,
72, 95, 158, 206, 261,
235
Aḥṭab, 127, 128
Aḥzāb, 300
Alī, 108, 111, 123, 177,
195, 199, 200, 207, 209,
216, 244
Alī, 125
Alī, 65, 216, 200y 201
Ammār, 211, 212
Amr, 208
Aras, 132
A'ser, 214
Aṭlas, 20, 21, 29, 193, 254,
320
Azrā'il, 69

B

Bāb-ı Buğātda, 205
Bādān, 136, 137, 138, 139
Bağavī, 288, 289
Başra, 200, 201
Baṭāle, 292
Bathā, 57, 264, 268, 273,
291
Behrām, 172
Bekr, 48, 60, 63, 65, 205,
285
Berā, 299, 313
Beytū'l-Muḳaddes, 45
Bījen, 112, 122, 259
Bilāl, 252, 258
Bişr, 299
Buḥārī, 288
Burāk, 20, 21, 31, 45, 46,
47, 159

C

Cabir, 117, 302
Ca'fer, 85, 86, 91
Cāmī, 54, 124, 125, 339
Cāmī'-İ Kur'Ān, 24
Cebrail, 31, 34, 35, 37, 40,
41, 47, 84, 117, 156, 263

Cehennem, 250
Cennet, 5, 67, 86, 87, 117,
147, 160, 196, 207, 274,
312, 320, 330, 179, 86,
113, 186, 252, 330, 68,
207, 207
Cerīr, 207, 208
Cebre'il, 22, 30, 42, 59,
192
Cibrīl, 20, 40, 41, 47, 156,
171, 289, 290, 309, 310
Cinān-ı 'Adn, 91

D

Dahḥāk, 216
Dārā, , 25
Dāvūd, 159
Deylem, 129
Dūzaḥ, 112, 150, 152, 153,
179, 250, 257, 280, 333,

E

Ebī Kebīſe, 82
Ebū Turāb, 109, 335
Ebu'l-Heysem, 196, 223
Ekva', 172
Enes, 85, 104, 140, 168,
170, 230, 231, 253, 254,
255, 289
Esedullāh-ı ğālib, 205
Esved, 230, 324
Eş'ab, 117
Eşter, 216
Eyyüb, 285

F

Fāṭıma, 314, 317
Ferḳadān, 31, 78, 154, 207
Fir'avn, 131, 154, 155,
168
Furḳān-ı Kerīm, 51, 52

G

Ğaṭafān, 301
Gīv, 112

H

Hālid, 88, 89, 92, 93, 321,
323

Halīl, 38, 44, 73, 74, 153,
159
Ḥalīlu'llah, 153
Ḥamid, 328
Ḥamza, 212
Ḥanbel, 72
Ḥannāne, 76, 79, 80
Ḥanzele, 336
Ḥarā'ī, 230
Ḥāris, 85, 86, 125, 126,
298, 332
Ḥārūn, 39
Ḥārūt, 287
Ḥasan, 243, 244, 246
Ḥasaneyn-i Mūkerremeyn,
317
Ḥassan, 322, 323
Ḥāſim, 276, 277, 278
Ḥayber, 200
Ḥayder, 24, 106, 107,
108, 111, 112, 113, 123,
155, 156, 157, 199, 203,
206, 208, 210, 212, 214,
215, 216, 244, 270
Ḥendek, 206, 300
Herakl, 85
Hızr, 158, 272
Hind, 70, 196, 281, 282
Hişām, 93, 228
Hubel, 260, 261
Ḥudeybiyye, 304, 313
Ḥuneyf, 201
Ḥuneyn, 330
Hureyre, 98, 102, 241,
247, 306, 325, 327
Ḥusrev, 14, 27, 129, 131,
133, 134, 136, 268
Ḥuzeyfe, 339
Ḥuzeyme, 212
Ḥuzrī, 239
Ḥürmüz, 205

İ

İbrāhīm, 39
İmām-ı A'zam, 72
İsā, 36, 37, 155, 157, 158
İsfendiyār, 87, 248
İshāk, 38
İsma'il, 34, 73

K

Ka'b, 18, 48, 68, 71, 72,
74, 138, 156, 157, 268,
278
Ka'be, 18, 22, 32, 44,
46, 68, 71, 72, 74, 95, 138,
268, 277, 278, 279

Karaman, 26
 Karanī, 212
 Kaşr-ı Zer-Nigār, 139
 Katāde, 206, 229, 306,
 341, 342
 Kaydum, 36
 Kays, 14, 216
 Kelām-ı Settār, 39
 Kerrār-ı Bī-Firār, 212
 Keykubād, 7
 Kirmānī, 212
 Kubād, 7
 Kūfe, 206, 207, 208, 216,
 244
 Kur'ān, 50, 51, 52, 54, 55
 Kureyş, 29, 47, 51, 59, 81,
 94, 95, 97, 126, 206, 223,
 224, 268, 269, 270, 276,
 278, 301
 Kurtubī, 29
 Kuşvā, 186

L

Lāt, 19, 97, 178, 268
 Lebīd, 287
 Leylā'da, 14
 Livā-yı Muḥammedī, 281
 Lüey, 48

M

Māce, 255
 Mālik, 73, 140, 234, 238,
 253, 254, 289
 Mārūt, 287
 Māzen, 321
 Mazenderān, 251
 Me'āric, 196, 310, 314,
 337
 Medīne, 57, 58, 59, 65, 67,
 71, 72, 73, 75, 107, 116,
 136, 148, 150, 174, 182,
 200, 205, 206, 226, 246,
 253, 300
 Mekke, 3, 39, 57, 58, 67,
 71, 72, 110, 113, 126,
 201, 206, 248, 260, 264,
 268, 273, 276, 280
 Menāf, 125
 Merḥeb, 222
 Merve, 71
 Meryem, 263
 Meşābih'de, 206, 288,
 289, 302
 Mesīh, 155
 Meşnevī, 102
 Mes'ūd, 182, 229, 273
 Mısr, 26, 200, 208
 Mihrān, 147
 Mikā'il, 30
 Miqdād, 169
 Mirdās, 337

Mu'āviye, 182, 200, 205,
 207, 208, 209, 210, 211,
 212, 215, 216, 243, 244,
 245, 246
 Mu'āz, 147, 148
 Muğire, 52, 3
 Muhammed, 1, 4, 27, 32,
 40, 41, 42, 43, 44,
 46, 55, 94, 97, 111, 126,
 128, 130, 131, 155, 178,
 203, 204, 205, 210,
 224, 255, 264, 266, 268,
 275, 279, 281, 282, 283,
 288, 292, 310, 332, 338
 Mu'inü'd-dīn Miskī, 310,
 314, 337
 Murād, 27, 28, 262
 Murtażā, 53, 58, 65, 111,
 203
 Mūsā, 37, 38, 154, 160,
 307
 Mūsā, 37, 39, 52, 79, 131,
 154, 155, 160, 297, 337
 Muştafā, 4, 72, 110, 146,
 160, 168, 195, 212, 236,
 243, 268, 288, 290, 338,
 342, 343
 Muṭṭalib, 204
 Müseyleme-i Kezzāb, 54
 Müslim, 98, 301, 332

N

Nahl, 189, 288
 Nār-ı Berāhīm, 154
 Neḥā'ī, 216
 Nevevī, 29
 Nīl, 132
 Nūh, 159, 302
 Nu'mān, 341
 Nüheyk, 127

O - Ö

Osmān, 24, 102, 182, 185,
 200, 208
 Ömer, 342

P - R

Pervīz, 128, 129, 131, 132,
 133, 134, 135, 138, 139
 Rāfi'bin Haḳīk, 27, 228,
 229, 230
 Rebī'ü'l-Ebrār, 176
 Revāha, 85, 87, 301
 Rūm, 130, 180
 Rūyin-Ten, 87
 Rüstem, 89, 122, 248, 251,
 259

S

Sa'd, 70, 169, 171, 323
 SA'lebī, 101
 Sefine, 147, 148
 Sehl, 110
 Seleme, 172
 Selmān, 144, 233, 234,
 235, 236, 317
 Sevr, 65
 Şiddik, 58, 60, 62, 65, 144,
 170, 175, 201
 Şiddika, 145
 Şıffīn, 199, 206, 208, 209
 Sidre, 39, 286
 Suhrāb, 309
 Suyūtī, 39
 Süfyān, 168, 207, 209,
 217, 224, 225, 228, 243,
 244, 275, 280, 282, 332
 Süleyman, 140, 236, 237,
 253, 254
 Süleymān, 302
 Sūlmā, 214
 Sümeyye, 207
 Şüreyyā, 5, 7, 142, 165,
 336

Ş

Şām 85, 182, 245, 207,
 208, 262
 Şaşūta, 115
 Şeddād, 340
 Şi'b, 277, 280
 Şirūye, 133, 134, 135, 137,
 138

T

Tahavī, 124, 125
 Talāṭıla-İ Bāṭıl, 324
 Talḥa, 199, 200, 205, 253,
 254
 Tālib, 53, 155, 202, 205,
 213, 245, 270, 276, 277,
 278, 279, 283
 Taybe-İ ṭayyibe, 4, 69, 75,
 115, 144, 253, 292
 Tebük, 180, 321,
 Tevrāt, 291
 Tūbā, 75, 78
 Tūr, 154, 155

Ü

Ümeyye, 65, 201, 202
 Ümmü Ma'Bed, 174, 175,
 176
 Ümmühānī, 20, 29, 45

Üseyd-İ Enşārī, 226, 227,
296
Üseyd-İ Sā'idī, 255
V

Vādī'üs-Sibā', 205
Vak'a-İ Cemel, 199, 207
Vak'a-İ Şıffīn, 207
Vakkāş, 171
Vekī', 113

Y

Yahyā, 1, 10, 24, 28, 36,
39, 74, 147, 150, 159, 162,
233, 310, 319, 343
Yahyī, 6
Ya'kūb, 14, 37, 38
Ya'lā Bin Menīh, 162,
164, 166, 200, 266
Yāsır, 207, 209, 210, 211,
212
Yehūd, 54, 115, 117, 118,
153, 156, 206, 222, 228,
234, 287, 289, 291, 292,
298, 299, 301
Yehūdī, 118, 233, 289
Yemen, 108, 136, 137,
147, 148, 200, 260
Yeşrib, 71, 75, 110, 190,
333
Yezdi, 127
Yezīd, 86, 172, 214, 221
Yezīdeyn, 214
Yūsuf, 14, 37, 39, 94,
156, 157, 159, 167, 315
Z

Zāl, 7, 89, 112
Zaloğlu, 7
Zebede, 182
Zebīh, 159
Zehrā, 319, 320
Zeyneb, 140
Zīmād, 338
Zırh-ı Dāvūd, 64, 93
Zīmād, 338
Zübāb, 125, 126, 127, 322
Zübeyr, 72, 199, 200, 203,
204, 205, 206
Zūḥal, 162
Zühre, 320

ÖZET

ÖZKAN, Ferudun Hakan. Bostanzâde Yahyâ Gül-i Sad-Berg (İnceleme – Tenkitli Metin), Doktora Tezi, Ankara, 2011.

Bu çalışma 17. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin hayatı, eserleri, kişiliği ve Gül-i Sad-Berg adlı eserinin tenkitli metni ile incelemesinden oluşmaktadır. Bu çalışma ile adı geçen yazarın hayatının, eserlerinin ve kişiliğinin ortaya çıkarılması ve eserin sağlam bir metni oluşturularak divan nesri içindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun için dönemin biyografi kaynakları incelendi, yazarla ilgili biyografik bilgiler tespit edildi. Eserleri incelenerek edebi kişiliğine ilişkin ipuçları belirlendi. Gül-i Sad-Berg adlı mensur eserinin el yazması 7 nüshası tespit edilerek tenkitli metni ortaya kondu. Elde edilen bu metin üzerinden eser içerik ve dil-anlatım bakımlarından incelendi.

Sonuç olarak yazarın, çağına ve çevresine duyarlı bir Osmanlı aydını olduğu; Gül-i Sad-Berg adlı eserinin de Hz. Muhammed'in mucizelerini içeren ve Osmanlı estetik nesrinin özelliklerini taşıyan olgun bir metin olduğu belirlendi.

Anahtar Sözcükler

1. Bostanzâde Yahyâ
2. Gül-i Sad-Berg
3. Mucize
4. Estetik nesir
5. Seci

ABSTRACT

ÖZKAN, Ferudun Hakan. Bostanzâde Yahyâ Gül-i Sad-Berg (Analysis- Critical text) Phd, Ankara, 2011

This study consists of one of the Ottoman scholar in the 17th century, Bostanzade Yahya Effendi's life, his works, his personality and critical analysis of his work of Gul-i Sad-Berg. It aims to reveal the author's life, works, and personality and determine the place of the work mentioned before in the collected poems by making up a solid text. For this reason, biographical sources of the period were examined and biographical information about the author was ascertained. Tips on his personality were determined examining the literary text. The critical analysis was stated identifying seven copies of the manuscript work of Gul-i Sad-Berg. Through the text obtained, the work text was analysed in terms of content and language and expression.

As a result, it is determined that the author is an Ottoman intellectual, sensitive to his environment and his age; and his work, Gul-i Sad-Berg is an mature text which consists of the miracles of Muhammad and has the characteristics of the Ottoman aesthetic.

Key Words

1. Bostanzâde Yahyâ
2. Gül-i Sad-Berg
3. Miracle
4. Aesthetic prose
5. Rhyme